ZBORNIK

ZA

NARODNI ŽIVOT I OBIČAJE

JUŽNIH SLAVENA.

NA SVIJET IZDAJE

JUGOSLAV. AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI.

SVEZAK VI.

UREDIO

DR. ANT. RADIĆ.

U ZAGREBU 1901.

KŃIŽARA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE (DIONIČKE TISKARE).

TISAK DIONIČKE TISKARE.

Cijena 5 kruna.

Digitized by Google

Sadržaj.

Strana

Građa:

Digitized by Google

Digitized by Google

GRAĐA.

Vrbnik (na otoku Krku).

Narodni život i običaji.

Napisao Ivan Žic.

(Nastavak.)

Hrana i posuđe.

Spremańe mesa, smoka i sočiva. — *1.* Sve, če se jî[1], zove se ze jednun besedun: *hrana*, *jizbina*, *jid*, *jist*, *kuhińa*, *maneštra*. *Kuhińa* i *maneštra* su zeli i kunpir z meson, ripa i kunpir, sočivo, palenta, da sveršin: sve, če se kuhano jî, bilo, ali ne bilo više stvari zaje'no.

2. Ubijańe životińâ. Voli i prašce se *ubijaju* ze sikirun, a ontrat *koju* z nožićen, a drugo malo živo: jance, skopce, ovce, kozi *se koje*. Dibje živo se *ubija*, bilo leteće, bilo hodeće, s pušun. Kokoši se zakrene z vraton, ali ńoj se da glavu pod pokrov od iškrińe, ter tako ju se ubije.

1. Vijmo, kako gre posel z volon. Star vol nî za delo. Če ćemo s ńin? Dajte ga v opašu, da se pomore i otusti, pek ćete ga ubit i posolit, ali prodat bikaru. Kada se je vol opasel va dermuni za nikoliko vrimena, prepejaju ga va mošunu sprid grada. Jeden ga derži na konopi, a najviše puti se ga na kratko veže za steber. Drugi čovik pernese je'nu velu sikiru, *škvadraču*, kada god *bradvinu*, i bubne ze 'sega maha z ušima od te sikire vola po čelu. Ako je bil dober mehec, vol je na pervi bot pal na tla, dije ga je obatalil. Ako nî pal z pervin mehcen, hjusne ga drugi put, kadagod i treti. Kada je pal doli, vol je ubjen. Seda mu rinu nožić v persa, da mu probodu serce i zitoče kri. Za to je tribi veli bikarski nožić i jedna zdila, *kernica*. Dokli kri teče, teče. Ako ne će teć, otrat se još nožićen malo pobada, da teče opet. — Pokli je kri zitočena, odsiku se rogi i vaja vola *oderat*, *ogulit* mu kožu, *odrit* ga. Ta posel počne od repa nad metlicun o'znutra i od pačenak na zadńoj nogi. Najprija

[1] Hvajen Isus i Marija! — Vazda budi hvajeno! — Ce ste jali? — Poj ća! A če se jî!

Digitized by Google

se z malin nožićen ubode va nogu i razriže kožu, pek malo nadvigne, ontrat se s verhon i tujavun, oštron na verhu od nožića, 'se po malo dviže i s persti poteže koža, da se odlipi od mesa, a zaje'no se riže i od pačenka. Sedaj se otvori koža 'se do mej nogi i dvigne ter odlipi na jednon i drugon stegni. Kada je to opravno, para se koža z nožićen po srid terbuha zgoru pod laloki priko geršćavka i 'se po malo dviže na ruki, ma nožić ne stoji debando: i on se verti va posli, koliko više more. Kako su se selkli zadńe nogi, tako se selku i perve, i ovdi vaja kožu do pers, do kraj nogi znutra razparat z nožićen. Kada je koža molana po bokih, ontrat se mola po košeju. Još ne biva posve ziderta koža, da se meso ne osporka, tribi je odsić zadńe nogi do okraka kolena, *„krajeva nosa“*. Mej kostun i onun žilun na krajevi nosi se udela škuja, z nožićen se probode ona mezdra, va 'ne škuje se zabode dervo, *vlačica,* ali dva toporišća od sikire, a na sredi sveže s konopon. Konop se prehiti priko žerdi, a zadńi kraj vola se zdvigne na pezu i konop sveže, da ne pade. Tako se 'se po malo dviže i guli kožu, dokla se sva ne odere. Najzdola se odsiku i perve nogi do kolena. — Seda se opre terbuh nad persi. Najprija se udela lišto-lišto škujica, koliko moru nuter dva persta. Kada su persti nutri (to je kazalec i sridńi ali veli perst), raztegnu se na vilicu, a meja ńe gre verh od nožića. Persti se pomiču za nožićen naprid, kako on riže meso na terbuhi, i po malo se znimje *drob* i *loj*. Kada je *drobnina* zvena, a terbuh razparan sve do mej nogi, ontrat se vola zdvigne posve z zadńimi nogami zgoru, a z glavun zdolu. Sedaj rabi sikira i nožić: tribi je razsić persa i znet *utrobicu.* Kada su persa operti, poteže se utrobica z rukun i oslobaja *geršćavek* od mesa. Već je ves geršćavek oslobojen. Seda se na verh, v ustih, odriže, preriže va ńega škuja i utrobica obisi na čavel. Po ton toga se odsiče glava i zneme, ako je još ča po nutru moguće znet. — Kada je i to 'se opravno, vaja vola *razčetertat.* Najprija se odriže i odsiče pervi kraj od zadńega kraja na polovici o'zgora lebar. Ako se ne more pervi kraj razpolovit naviseć, položi se na cok i na ńen razsiče ravno po košeju i po srid vrata. Seda se tako razpolovi i zadńi kraj i meso je gotovo. — Va terbuhi je *želč*, *jetra*, *mihir* i *žila (sančina)*, ako je muški, a *plodvičina*, ako je ženska. Žila se zitegne i osuši, a rabi za vojačeto. Želč i plodvičina se hite ća, a mihir sprazni i napuhne, pek obisi, zač i on pride v rabot, da ne bi za drugo, majkol va potribi za servicijal delat, ma najviše rabi za boršu od tabaka. Jetra vise ze utrobicun (to je: s plući i sercen) i imaju se pojist. Drobnina se opere i skuha ter poji.

Digitized by Google

Kožu se posoli s fermentunovun mukun i raztegne na nogah ze žbičicami ter prehiti priko derva zverńenu na ven, neka se osuši. Ako ne ide prodana, gre v Riku va stroj i od ńe pride doma naplat.

Meso je va volu: *glava*, *zajik*, *vratina; pervi kraj: peće*, *četert*, *persa*, *punta škina*, *lebra*, *podisti* ali *bubrigi; zadńi kraj: stegno*, *kušet*, *zadńa četert*.

Vola se ***razčeterta***, ***razsiče***, ***razpešta***, ***dâ*** ga se ***na četerti***, ***na bokuni***. ***Ubije*** ga se i ***posoli***, ***stavi*** ga se, ***dâ*** ga se ***va sol:*** vola smo ***„ubili“*** to će reć, da smo ga i posolili, ali spravili za kešńe.

Za ubit vola je najkapaciji ***bikar***. Skapacaju se i judi, ma vole zet ńega, a oni mu samol pomoru. —

2. Prasec je tust, debel, pravi zvir; štajun je, jist mu već nî ča dat, zahladilo je, Sisvete su pasali, Božić je pre' dvermi, Katarinina je doma: najboje ga je *ubit*. Dvajset i četire ure ne smi prasec jist niš pervo, nego se ima ubit, da mu budu čriva prazni, neka se ne bi zaparalo kogod z nožićen, a paša razlela po mesu, zač se meso ne more tako letko očistit. Gospodar je odredil dan, kada će prašca ubit, pernesel je još pervo brime magriža. Gospodarica daje skotu nikoliko dan jist na voju, koti i vavik, ma seda mu kuha sirek, fermentun, daje mu i muki. Prišel je odrejeni dan. Prasec je va mošunici, va kasali, tribi ga je zipejat ven, zač sam ne će. Jeden gre k ńemu nuter i veže ga za zadńu nogu s konopcen, ter konopec derži v ruki. Gospodarica, ali kigod drugi od kuće, čeka na lazi, ali pred zatokun, v ruki ima glavicu fermentuna i muli, pek zerna hita pred prašca i 'se bliže k lazi, a kriči: ***„na, mal, na! cik***, ***cik***, ***cik! na***, ***mal***, ***na! čć***, ***čć***, ***čć!“*** dela z usti, kako kada prasec loče, dokla ga zmami ze kasala. Ontrat gre sprida i 'se tako hita i govori, dokla pridu va dvor, ali kadi je odrejeno, da ga imaju ubit. Ako nima na ruki glavice od fermentuna, nosi glavicu sirka, po malo ju žuli, zerna hita i kaže ju prašcu, a on gre za ńun. Već je na mesti. Jeden čeka ze sikirun, drugi hiti prašcu glavicu, neka jî, da ne vidi sikire. *Ńok!* Sikira ga je bubnula po čelu, prasec je udelal hrok i zavalil se je, koti mert. „Nosite berzo nožić i zdelu!“ On, ki je ńoknul prašca ze sikirun po čelu, pokjekne mu na bok i zabode nožić va persa, kri počne teć va zdelu, a prasec još kriči i riće z nogami, se speheće. Ako ga ne bi pretiskali, još bi ušel ze 'sin nožićen va gerli. Najzada su ga ***zadavili, žaklali, ubili***. Još mu toče kri, a dičina već skubu na ńen šćetini, dokla su metki, zač kada krepa, po'së ne 'te ńin se dat skust. „S košeja su šćetini oskubeni, kri je zitočena, još malo cizi, ma neka, ala simo kerpinu, da načinin čep ter zateknen

*

Digitized by Google

škuju, da već ne teče". „Ala seda na red dva derva i magriž". Pernesu dva derva, ali gredice, z jednin krajen je upru na tla, a z drugin na gromaču, ali na dva kamika, mertveca dvignu na pezu i polože na ńe z bokon. Mali pernese 's kuće glamjicu ali pušić i neka se puše, da se vežge jeden magriž. Kada je vežgan, napali se drugi i *fuk!* pod prašca, neka mu zgore dlaki. Kada je opajen jeden bok, onda drugi, pek terbuh i škinu. Nasprotu gjedaju, da ga kadi ne pregore, i tružu (!) one zgorene dlačini ze starin serpinun, nožićen, paletun. Već je *opajen*. Ako nî magriža, dobra je za t' posel i slama. Videl sen jeden put i polivat s kuhanun vodun, pek brit, ma to gre jako triśćeno. — Dokla su oni zvena palili, mat je v kući udelala ogeń i zakuhala pińatu vodi. Prasec opajen, voda kuhana. Doli dvera od konobi (ako ne makar od kuće, ma najradije zemu pokrov od stare iškrińe)! Na to povale prašca i ala polivaj ga s kuhanun vodun i struži i sterži ze starimi nožići, neka se ž ńega opere blato i očiste one zgorelini od dlak. Kada je lipo opran, bel, čist, obriven, tribi ga je *razpartit.* — Seda se ga oberne zgoru nogami, neka leži na škinu. Pod boki mu podlože ze 'seke bandi po jedno debje dervo, da se ne bi prevalil na bok, neka mora stat ravno, kako su ga načinili. Ki ima partit prašca, zeme v ruki on nožić, s kin ga je zaklal, i udela mu na persih (ondi, kadi se kosti od pers spravjaju skupa, na 'noj kosti) križić, tako, da preriže kožu i zariže svininu. Kadagod se dadu na ta križić dva zerna soli. (Ne mislite, da moraju bit baš samol dva zerna, biva je više, nego tako se samol reče.) Sedaj se počne *partit.* Sve meso, koliko zastira terbuh od zadńih nog do pervih (to je do vrata), zove se *poterbušina.* Riže se z nožićen 'se po malo, da se ne bi čriva zaparali. Kosti na persih vaja prerizat, za to je najboji kosir, ali kosirača, zač je podkučen, ter se more dobro za ńega potegnut, a on je baš za to udelan, da riže na ta način. Poterbušina je zvena, po ńen se poštromi pest soli, probije se z nožićen i obisi na čavel z debjin krajen zdolu. Po ton toga gre s terbuha ven (a za to rabe persti) *kopilo,* ono salo mej zadńimi nogami, *salo;* ovojsto se zdviže koti plena i zavija dije, dokla je teplo, na balicu, ali ne prez soli, koliko je je tribi, i pušća, neka se na dešćici ohladi, da stverdne, a onda ga obise pod gredi na špag, ali (prija je to bivalo) polože na trajla, da se suši. Za salon gre ven *durelina,* a ž ńega se odlipi *mezdrica, sajtica,* i lipo raztegne, pek obisi, da se osuši prez soli (zač rabi za mazat ruki v zimi, kada razpucaju, i postoli, kada su tverdi, a i na nike boli ju se daje). Za tin se stežu *olita* redon, kako gre, i ž ńih se skube ono tusto,

Digitized by Google

počrivini. Terbuh je prazen. Dica su dobili *mihir*, neka se š ńin zabavjaju, da ne pače, kada se je partilo prašca, i da ga napuhnu. *Želč* se je lišto znela i obisila, neka se osuši, prit 'oće v operu i ona, kada bude ki imel kakovugod bol. Ženi su napelnili lavaduricu olit i teku nä mori, da je očiste od paše, pek dobro operu, neka ne smerde. Kosir siče kosti, ke su ostali za presić, nožić para vrat do lalok, a ruki potežu ven *utrobicu,* već je lišta i ona. Verh od nožića preriže skrozi-namozi *geršćavek* i utrobica visi već na čavli. Z nožićen nariže i preriže kožu do žili na zadńih nogah va okraku, žili zitegne i proverze skrozi ńih toporišće, ali dervo, ali samo konop, a onda sveže obi zadńe nogi s konopon, još razpara prašca po košeju od zadńih nog do pleć, pek ga nose na pezu v kuću i obise zdolu glavun na gredi, neka se ž ńega ocidi kervina i sukervičina. Tako visi do noće, ako nî straha od muhi, i do drugoga večera. — Već je polne. Palenta je kuhana. Jetra su frigani i poliveni z vinon, da budu malo nagrano. Sedite za stol, ćemo obedvat. Počne obed. Ako je posel ranije opraven, pofrigaju jetra, ma sve se ne mogu najedenput, stave na stol hjib i bukaletu z vinon, pek ručaju svi zaje'no. Dici se dâ 'sekomu po jeden rižńić jetar, da jidu po malo s kruhon. — Prašca ubije, zakoje i razparti gospodar sam. Ako mu se ne bešta, zove suseda, brata, prijatela, neka mu to opravi ali pomore. Je l' v kući više muških za posel, ontrat nî tribi tujini, da ńin pride pomoć, oprave sami sve. — Večer se najradije prašca razsiče (razpešta) i posoli. To udela posopet on, ki ga je ubil i razpartil. Razsika se ovako: Tulo pokalaju na tla i polože na dvera, ali na pokrov od iškrińe. Najprija odrižu *koralin, povratnik;* ovo je ono mèso okolo vrata, široko je tri do četire persti, a debelo kako i prasec za vraton. Za tin odsiku *glavu* na *zatilki* od vrata, otvore ju ozdola, presiku dolińe *laloki* va 'noj *vilici,* kadi se derže sprida, znemu *zajik* i razplate *tikvinu* ozdola kuntra čelu, a ostave na gorińoj koži deržeć. *Možjena* se sprave va lončić i skuhaju, a pojî je kigod stariji človik; dica jih ne sme jist, zač ne bi umeli brojit, ako bi je pojali. Pokla je glava na bandi, posel gre naprid: odrižu se *kore* ali *svinina;* to je *tusto,* da rečen: *golo tustilo* na bokih mej pervin i zadńin krajen, 'se do onoga riza na košeju. Ako je svinina debela jako, i ako će se odrit i nogi, ontrat se udelaju četire (drugačije samol dvi) kore. Svinina ostane na koži. Za tin se znemu *lunbuli* i *lunbuliće* (male lunbuli); ovo je meso golo prez kosti i kože, a leži po košeju z je'ne i druge bandi: *vele* — o'zvena, *male* — o'znutra. Kada su znemeni, ostanu gole kosti od košeja, a zovu se *kosti.* Će je ostalo mesa na

Digitized by Google

lebrih, pokla su se odrizali kore, mora se zirizat. To su *pečeńice.* Najzad se odrižu i očiste *peršuti (perve* i *zadńe).* Na ńih se odrižu i nogi do kolen. — Prasec je razsičen, razpeštan. Seda gre va sol. Najprija je tribi čist čebrić ali otakač. Dno mu je posolit na gusto, da bude sve pokriveno ze solun. Ontrat se dobro nabiju ze solun zadńe peršuti i polože na dno čebrića; na ńe se još i totu naspe soli. Za ńimi gredu perve peršuti, pek kore, pek glavina, pe nogi (ako ši, ako ne), pe ontrat kosti, pe bi morali prit pečeńice, ma boje, da ne: one se dadu lipče posolit va čašu. Lunbuli i povratnik gredu doli na peršuti. 'Se najzad se dadu kuntrafunti, a na ńe kamiki od brimena za pezu, neka dobro pretisnu meso, da se zižme ž ńega sukervičina, i da ga sol prežme. Nazada se pokrije čebrić z odelon, ali s kabanon, pe okolo na 'kolo veže s konopon, da ne bi muha kuda urtala va meso ter ga napjuvala. — Do dan, dva tribi je meso pregjedat, da ne bi bil kadi ki pjuvek. Zato se mora sve pretrest i obać dobro. Za veću segurancu od červa dobro je načinit *salamuru* na meso. Ka 'oće žena, da udela salamuru, zeme vodu, koliko ńoj se čini da je dosta, nalije je malo v jeden lapiž, ali v lonec, neka zakuha pol ogńa, pe ontrat hiti va ńu sol, da se raztopi i 'se skupa va 'n okrut, va kon će udelat salamuru. Još hita sol nuter i miša ze kuharicun, da se raztopi po'sě. Ako je salamura udelana, mora va ńoj plavat kokošje jaje, ali jeden priličen kunpirić. Seda, kada je to provala, pusti salamuru, da se ohladi, zač tepla ne vaja: va ńoj bi meso zakisalo. Studenu salamuru zilije va čebrić na meso. — *Salamurina* je ona sol neraztopjena, ka se zitrese z mesa va čebrići, i ona sukervičina, ka se udela, zińete z mesa. Ona nî za niš, ako ne za hitit ća. Moglo bi se ju dat drugomu prašcu va lokilo, ma je pogibelno, da bi se potroval, nasvalito ako bi mu se je čudo dalo na jeden obrok.

Niki počnu prašca rasikat od zadńega kraja.

3. Malo, bravje živo: j a n c a, o v c u, s k o p c a se zakoje: zabode mu se nožić v gerlo, preriže geršćavek i zatoči kri va zdelu. Kada je mertvo, prerižu mu kožu na okraki i š ńin zirižu pačenki, a kožu razparaju, dokla se selče 'seka zadńa noga do stegna. Seda se veže za zadńu nogu va pregibali za onu žilu od krajeva nosa konop, prehiti priko gredi i zavisi, da živo visi zdolu glavun. Već nî tribi nožića, nego kadi ter kadi, da pomaže, največe delaju ruki, persti i pesti, dokla se koža na mih ziguli, selče, zitegne do pervoga kraja. Ovdi je tribi nožić, da ju mola od pers. Naprid je tribi isti nožić, da ju mola od nog i ušuj. Ne vaja zaboravit, da se, ki dere, opaše

Digitized by Google

seda ze kožun, z jednun rukun pretisne vrat od živa i poteže, dokla ne selče glavu i po malo poriživa z nožićen, da ide legje i berže. Ovo se zove *„oderat na glavu“*. Prija nisu derali „na glavu“, a ni seda toga ne delaju, kada deru za doma. Oni posiku nogi do kolen i odsiku glavu ze 'sun kožun, a ontrat selku kožu, koti sen pravil malo prija. — Kada je koža oderta, se nad persi opre terbuh, koti i volu, zneme se drobnina, i loj se dije zavije na ždorić (to je balica koti od sala), za tin se zverne guzično olito. Seda se z nožićen raztvore persa i zivelče žigerica, utrobica, ze gerščavkon. Mihir se da dici za zabavjat, a želč vaja hitit. *Nožen*, *nožek* je on čičić kože od pravoga pačenka do zadńih gorińih pačenčić, a rabi za previt na bol. — Tulo se rasiče od repa do praj vrata po košeju, ma se najpervo razrižu tenke boki, ontrat se razčeterta. Meso se zove, koti i govedje, samo zadńe stegno bravje se gušće naziva *udić*, a pervo *četertica*, *pleće*, *špaleta*. — I bravje meso se soli. — Judi deru sami, ali jeden drugomu. Bikar dere sam sebi za prodavat. — Pokla se je meso deržalo va soli nikoliko vrimena (osen do petnajst dan), drobnije gre ven i obisi se va dimńak, da se osuši, neka ga dim nakuri, da ne bi još kadi muha v ńega. Pokla se je nadimilo, obisi se pod gredi, da se ondi još suši. Bravje, govedje meso se derži malo va dimu, a više suši na senci, najradije na poneštri, ali na volti, ma kada je tverdo vrime, da nî muhi. Ki misli jist meso redon, a da mu ne ide po zlu za tri, četire dni, on ga *poštromi* ze solun, to je: ne posoli jako, da bude slano, nego samo toliko, da se ne pokvari.

4. Kada su k o k o š i zakrenuli z vraton, berzo ju *oskubu*, dokla je tepla; ako ostudenije, ne da se peri ž ńe skust. Oskubenu kokoš pasaju po plamiku, da ńoj zgore one dlačićini, ke se nisu mogli oskust, zač su tenki i mali. Razparaju ńoj terbuh i znemu čriva i *želudec* i ziprazne *gjot*. Seda se da, pokla se opere, ali cela, ali na bokuni (ma vaja pervo odsić glavu i nogi do stegan) na padelu peć, ali se kuha va lonci na juhu, ali šufiga li va padeli za žvacet.

5. R i b a se jeme, pernese doma, *osteržu* ńoj *stergotini* (ako je ima; a ima je 'seka ostran sardelini, ugora i lokardi), otvori drob i očisti, *ostrigu* ńoj se *pera* i *badala*, pek ju se opere, a onda se ali friga na surici, ali peče na ugjevu, na gradelah, ali se šufiga va lapiščići, ali va padelici za brodit. — Ribi lokardi se sole va baril, koti i meso, ma ńin se da čudo soli i još više puti salamuru, i vaja gjedat, da ne ostanu prez ńe. Prija nego va sol, tribi je lokardi znet *drob*. To gre ovako: Nadvigni ńoj branču, stavi nuter perst

Digitized by Google

kazavec, a pretisni s perston palcen jedne ruki, z drugun ju derž za rep ali blizu ńega i potegni, ves drob će prit najednuč ven. Uzaju je kigod posolit i ze 'sin drobon, da su ontrat boje. — Ako ribi ne ćeš dije pojist, nego ćeš ju pustit za drugi dan, tribi da ju postromiš, zač meso s kože, riba z mora — malo dura, da se ne zasmerdi.

3. Kurbasice. Pokla su olita oprani, zibere žena nikoliko tenkih olit od prašca, na jednon kraji sveže s koncen i puše z usti (kagod i po civčici) nuter, da se kožina napuhne. Napuhńenu kožinu sveže i na drugon kraji, da ne more parina ven, pek obisi na pruti pod gredi, neka se osuši. Dokla je kožina ondi, pečeńice su va soli. Pokla su dosta slani, zivredi je na desku, ali va kopańić, i razriže, zmezga na male čičiće. Na žarenoj opuki, ali va peći, ako je pekla, osuši lusmarin, onda ožuli pera va zdelicu i ze členon od kosirače, ali ze balicun od mora (nigdi se još nahaja i železnih balic, kadigod pek imaju dodar muntar) stere je na prah. Z ovin prahon pospe razrizane pečeńice i promiša nikoliko puti ze rukami, da se lusmarin zamiša nuter. Suhu kožinu od olita odvisi i zeme škarice, pe ju raztriže na kusi, 'seki kus po priliki dva pedńa delg. Na je'non kraji se ta bokunić olita sveže ze platnenin koncen i ostavi se viseć vez. Z je'nun rukun derži (ma ne stiska) kožinu, a z drugun rukun zimje bokuniće od mesa i stavja va kožinu, za perston pońeta nuter i z obimi rukami po malo gladi o'zvena, da se mervice lipo porede. Kada je koža napelńena, ontrat se prigne ke vezu i sveže kraj s krajen, pek se pari, da je to jedeu kolačić: to van je verbenska *kurbasica.* — Kada je žena potrošila sve mesa i povezala sve kurbasice (a biva jih po dvajset do trajset, — sva sila od jednoga prašca), ontrat je obisi pod napu na prutić, da se malo nadime i osuše, a ontrat gredu na prutić pod gredi. — Debele čriva od prašca se opare i posole, pek osuše i jidu malo po malo — frigani, ali pečeni.

4. Povrće i voće. — 1. *Zeli, broski se kisa* va čebri, a tako isto i *kapuz*, samol ov ne raste u nas, nego ga kupi, ki 'oće, v Rikvi, ali Seńi.

1. Kapuz se očisti od ńilih, suhih i natelčenih per, odriže mu se šćut, a ontrat se *zribje* na posobojnon *ribeži.*[1] Zriban kapuz se da

---

[1] Ov ribež je jedna debela deska, z je'ne i druge bandi ima tresić, meja ńe pride škatula, kâ se pomiče gori-doli, a va ńu glavica, glava, od kapuza. Va srid deski su nožiće jeden nad drugin, ke rižu kapuz, kada se pretiska glavica va škatuli i š ńun pomiče simo-tamo.

Digitized by Google

va čist čebrić, ki rabi samol za ta posel, a vredi se štivu kapuza, pek nikoliko zern šenice i soli. Najzada se dobro pretisne i pokrije, da ne padaju nuter smeti.

Ki 'oće da ima celu zimu friško zeli, on poskube koreni veni i presadi je va verti, ma mora to udelat na dobu. Ovakovo se zeli jî 'se, dokla ne ijde zgoru, ač kada počne hodit zgoru, ontrat je riščožo za naudit čoviku.

2. Ripa se jî friška i kisela. Najprija ju je poskust, prepejat doma, pokla ńoj se je odrizala *nat* (rep, šćut) i žila. Ako je preveć źemjiva, mora se lipo oprat. Seda ńoj se očiste kafčice, odriže ńoj se ća 'se ono zaje'no, kadi je rasla nat. To se dela z verhon od kosirića, kosirače, nožića. Na pokladih v konobi čeka čeber pripraven. Dno mu posole ze zdravimi dropinami, a na ńega red ripi, a na ńega red dropin, a na ńega ripu i tako do kraja, najzad gre pritisk. Ako nî dropin, onda se stave zerna od žita, ali rožji, ma ovo mora bit zeleno. Najzad se nosi (goni, peja) voda na ripu. Do nikoliko vrimena (ako je sve bilo opravno, kako gre, okrut zdrav i dropini zdravi), ripa je *kisela*, *juta*, *juta kako čemer*, i takova se zderži celo leto, dođar i drugo, dokla se ne poji. — Ki želi jist ripu frišku v zimi, do protuleta, on ju poskube, očisti i zakopa va jamu ter pokrije z natun, slamun i zemjun. Kada mu je tribi, odgerne jamu, zeme, koliko mu je tribi za obrok, pek opeta zagerne. Jama se skopa va mesti, verti, ali v konobi. Ma ripa se ne more čudo zderžat, zač jako *šuvra*, a kada zišuvra, nî za jist.

3. Kunpir zikopaju, prepejaju doma; ako je jako zemjiv i moker, raztegnu ga po podu, da malo pročuhne, ontrat ga sprave pod postiju, na gorińi pod, va iškrińu, va konobu: ki kamo ima. Kunpir more stat i veni, kada bi bil segur od juških ruk, ako mu se, koti i za ripu, udela, skopa jama i obloži ze slamun o'zdola, po bandi i o'zgora ter zagrebe ze zemjun. Ovo se opravja za kesni kunpir, ako je strah od mraza, a dije ga nî moguće doma zipejat.

4. Smokvi, kada su *zreli*, *napisani*, *klepavi*, da nisu *dulasti*, vaja pobrat va verńu i stresnut na gromaču (na *sušilo)* osušit. Sušilo, gromača je va mesti, ali blizu grada kadigod. To je nanos od gruha lipo poravnan i posut s teńin gruhon. Smoki se prime mej tri persti i pretisne, 'oće l' bok ke boku, 'oće l' pezlo kuntra šćutu. (Ovako je boje, zač se smoki meńe ocidi, pek je slaja.) Kada je suha je'na banda, oberne se k sencu druga. Ako sence dobro tepli i ako nî dežja, za pe'-šest dan smokvi su suhi. Sprave se va verńu i nose doma. Ovdi se još razgernu na debelo va kopanicu, ali na kaban

Digitized by Google

po podu raztert, i puste nikoliko dan, a onda sprave se va velu verńu i polože na gredi. Kada već nî straha, da se 'ote *vežgat*, namišaju se ze javorikun (a to se more opravit još i pervo) i nańetu dobro va iškrińicu. Na zimu, i dokla jih je, se jidu s kruhon i goli, ma kada stepli na mareč, aprij, već ne vajaju za jist, a ostat mogu i za drugo leto, ali nimaju gušta. — Ako trefi bit dežjivo vrime, kada se smokvi suše, a to biva rado, tada prašce dobiju pravdu: veći del smokav je ńihov. Na silu se čegod osuši va peći i na peći. Za to je posobojna peć na sušili, ali blizu domi. Ugrajena je koti i krušna peć, ma od gola kamena i ze škrilčicami pokrivena. Na ńu se nahita per od smokve jedno do drugoga, a na pera smokvi, ke su već malo pročuhnuli na senci. Va peći se zapali ogeń i tako se smokvi više speku, nego osuše, nisu, ki zna, če, — ma boje nič, nego niš. Moja mat, kada je ta prilika, pobere smokvi po sušilih, pernese doma, opali krušnu peć, zitegne žeravicu, a pervo obloži 'se lonca i padeli, ter čaše, kadi ima kê, s perin od smokav i napelni ze smokvami, pek ontrat š ńimi va peć, neka se dobro zicmare i osuše. Kada misli, da su dosta sùhi, ali drugi dan, je zneme ven i razgerne po kući. I ove smokvi su, koti i one perve, za nevoju.

5. Grozdovi se poterga i pernese doma ze 'simi rozgami, pek razvisi po kući, da se osuši. Kešńe rabi, ako nî žńilelo, ali ako se nî nasprotu pozobalo, za davat va pogaču, kruh i čegod drugoga, kadi pristaje.

6. Ulikvi se poberu, opare i posole, pek sprave va lonec, ali va dižicu, ontrat se zobju v korizmi. Ovo redki delaju, a i nî to, bog zna, če, za jist, nego za nevoju.

7. Pomidori poberu zreli, udelaju ńin salamuru i sprave je vá dižicu. Kada rabe, ontrat znemu jednoga, dva, operu i ražńave va juhu. Drugi opet kuhaju od ńih *salsu*, a drugi je za salsu ražńave, posole i osuše onu kašu, pek rabe, kada je tribi. Nego ovo je redko, zač još svi ne rabe toga za načińat juhu i brodit. Od nikoliko let se je to počelo prosipat nasvalito po gradu.

8. Kuńvi, ki jih ima, derži na polici, dokla jih je, ali dokla ne počnu ńilit, a rabi je za žvacet, ali jî pečeni i namočeni va vini.

9. Orihi i menduli, ki jih ima, *poklati*, *oklati* ze pruton, da padu na tla, onda je pobere i nosi, ali peja doma. Nikoliko dan je se pusti, da ńin omekne *kožina, korina* o'zvena, ontrat je *obile*, očiste od korini, prosuše i sprave v iškrińicu. Za drugo leto orihi nisu dobri, zač *zagrancjive*.

Digitized by Google

5. *Brašno i sočivo.* Sve je *muka*, čegod gre spod žernav ven, kada se va ńe vespe kakove zerna. Tako mi imamo *šeničnu*, *belnu* muku; *prosenu; sirčenu; jarčenu* od žita; *fermentunovu; od hajdi; od pirovice.* Zaradi toga, da se 'se ostran pro-a, šenice i fermentuna vesipje va peć, neka se boje osuši, da se more legje mlit, zove se *muka od vesipana*, i ako to žerna jubė, ontrat se 'se skupa zmiša i zaje'no meje. Još je i *režena* muka od reže. Sveka muka tribi je, da je, če je moguće boje, semejena, zač ako je *na dva hvata* semejena, „*spraskana*", „*na pol speštana*", va žernih napol semejena, ne vaja. Najfinije biva semejena belna muka, a najdebje fermentunova, zač ako ne, ne bi bili jedna za *beli*, a druga za palentu dobri, ma i tako ni fermentun se ne smi semlit „na dva hvata". — Nigda su semejivali šenicu na debelo, da od ńe skuhaju nikakovi *krupi*, mâ to se je već po sve zaterlo. 'Se, če je moga vika, još nis' toga ni jal, ni videl.

Ki meje doma va žernih, ta ima vavik frižku muku od osen do osen dan, a fermentun se meje, kada ima ńegova muka rabit, ali najviše dan pervo. Ki meje va melinu (ma mora za to poć Bešku, na Punet, na Dolova), ta ima staru muku.

Od žita se dela *špijec* za kuhat. Špijec se dela z dervon ya zdelbenon, gelbokon dervi, najradije od stare žukve. Ki 'oće imit meńe posla, ta ga zanese va melin, da mu ga tamo *speštaju* ali *obhaju*, to će reć: da mu znemu onu želtu kožu o'zvena i *osvinu* (ovsini, repi).

Sočivo je 'se, če je sočivo: fažol, biža, čič, leća i cicerica, ali ove se već vidi malo, največ je fažola i bиže. Kada je sočivo zrelo, ontrat se pobere ze 'simi struki, ostavi se na senci, da ga malo još prosuši, a za tin se ze prutićen *omlati*, *ovije* i još goli zerna malo na senci suše, pek se spravi v iškrińu. Biži jako škode mušice, žiški. Koliko je je tribi za sime, toliko se je spravi, s'rani, posebi, a ono drugo, če je za pojist, se zapari dije, dokla još zerna nisu suhi, pek ontrat osuši na senci i spravi va iškrińu.

6. *Mlijeko.* Mliko daju ovce, a kolikogodare i kravi, ma malo, dokla je telec mal ter ne more zisesat, i ako se kada odluči. Drugako se z otin ne pača nijeden, ako ne tri-četire od ńih gradu, ki prodaju mliko.

1. Od ovac se mliko največ *melze.* Već febrara miseca počnu se delat jance, jańit ovce. Maloga jančića je tribi podojit, ako se sam ne more, ali ako ga mat ne jubi. On sese 'se tamo do kraj marča. Okolo Vazma se počnu jance lučit v noći, a ve dne sesu. Za to je

Digitized by Google

v mošuni posobojni perkat, ali se dadu va drugu mošunu, da se ne bi podojili. Jutrodan pride pestir, pernese sobun buricu i buraču. Va buricu melze, a va buraču spravja mliko. Tako dela 'se, dokla jance ne počnu jist: večer je odluči, a v jutron pusti k materan, da sesu. Kada pride već je'na doba, odluči jance za posve. Zapre je va travu, a ovce spravi na komunadu, i to ne blizu jańac. Seda melze jutron i večer, a dela, kako i kada je lučil.

2. Sir se dela ovako: Mliko *precidi*[1] va *buraču*, nuter hiti žlicu, ali dvi *sarišća*,[2] kako je već jako, i čeka, da se mliko *sede*, *skrutne*. Nakon toga pusti ovce z mošuni, ali (kako mu je od ruki) morda i prija, pek gre vidit, je l' mu *sareni* već sedeno. Za to zeme *klataču* i zabode ju va srid sarena. Ako stoji ravno, mliko je sedeno. Seda razriže sareni ze klatačun na križ i počne *klatit sir*. Klati, dokla ne vidi, da je sve dobro sklaćeno, sir razmervjen, i da se već dobro kaže *surodi* (!). Sedaj oberne sir. Klataču zabode pol uha od burače na dno i poteže ju tako z rukun okolo 'se po malo po malo, da se sir spravi na kup i počne koti plavat po burači i obraćat se za klatačun. Tako pasa najmeńe tri puta, i sir je oberńen. Klataču zitegne ven i stavi na bandu, zajizdi na stolec, a buraču zeme preda se mej nogi, obidvi ruki spravi na kup, da se verhi od perst tiču, i tako je lišto pokala za kraj burače, da mu sir pride mej ruki i mes drugi kraj burače, pek 'se po malo stiska k sebi. Ako mu se kigod mravić odkine, po malo lišto-lišto ga z je'nun ali z drugun rukun (s kun mu je boje) na ruku potegne posopet na kup. Kada se je i tako spravilo sir na kup, a ž ńega već čudo *surotve* oželo, ter more stat na kupi koti hjib, dvigne ga na ruki i 'se po rukah verti, obraća i po malo stiska i ožimje, dokla posve ne ožme sir. Ožet je, kada dobro stiska: ne će da kapje *suroti* (!). Sedaj ga omiša va sol i spravi va *sarnicu*, ali korito, i pretisne. — Sir je od sarnice na kolo, a s korita je na kantuni koti kvadrela. Ako je sir na balicu

---

[1] *Cidilo* je jeden žlib ali škorec proverćen na čudo škuj. Na jednon i drugon kraji ima ručicu, da more stat na burači. Nuter se nahita kuša, a na ńega se zilije mliko, da se ocidi. Ki ne će tako cidit, kupi napočno sitešce od końskih dlak, ali cvilno od Krańca na semji.

[2] *Sarišće* je burica, stara bukaletica, stari verčić, ali lonec. Nutri se moči durelina od prašca i to nuterńa kožina od janca, ali telca, ki je bil pervo opran, dobro posojen i osušen. Seda, kada se ima rabit, ka' se je svezalo bokun na je'nu žbičinu i stavilo va staru kerńavu bukaleticu, ter polelo z vodun, da se razmoči, ove vodi se zilije na žlicu, koliko je tribi, i hiti va mliko, da se sede.

Digitized by Google

i ne velik, ontrat je *žemek;* ako je mal, *ženčić.* Ženčić se daje i dici na *procipu,* da se s ńin zabavjaju, a najzad ga pojidu. (Ovo biva neslan friški sir i pečen, a dervo, va kon je, je razcipjeno na troje, a o'zdola vezano s koncen, da se posve ne razcipi, zato se i zove *procip* ili *ŕazcip.*) Pokla je sir ožet, ostala je suroti od ńega, nego je sirova, a takova nî zdrava, ako bi je čudo poserbal, nego ju vaja skuhat: Na ogńišći v kući na stanu, ali va dvori udela pestir ogeń i hiti va ńega nikoliko škrilčic, da se nažare, a ontrat je pohita va buraču i suroti zakuha i skuha se. Na verh ziplava sir, ki je još ostal va ńoj, i plava, koti pina. Da se razbije i razmervi po svoj surotvi, vaja ju nikoliko puti prelet. Ves ov posel zove se *žarelina.* Doma se ne dela žarelina, nego sirova suroti zlije se va lapiž i obisi na komostra, da zakuha, zavrê, a ontrat se preliva z lapiža va čašu, a ze čaše va lapiž. Potlî se serbje.

Skuta je, ako se suroti ne prelije, nego lišto zdvigne s kuharicun, ali železnicun ona pina na ńoj i spravi va čist rubčić, zaveže i obisi, da se cidi. — *Ožimnica, ožimničina* je ona želta vodina, ka ostane, pokla se je zibrilila skuta, i već ne rabi za niš, nego ju se hiti ća, ali ju se hiti prašcu za lokilo. — *Škorup* je ona bela koti koža, ka se udela na mliki, ako ga se zakuha, pek pusti, da ohladi. On je cvet od mlika. Ma se malo rabi za jist s kruhon, više se na to gjeda, da ne fali na mliki, kada se ima dat va kave, a najmeńe ga spravjaju za delat *maslo.* Ne znan, nastoji l' to ka gospodarica, a moja mati je, kada sen ja bil dica i pasel ovce. Ona bi v jutron obrilila ze žlicun škorup ze mlika i spravila ga va je'nu čašicu. Tako bi delala više jutar, samo ako ńoj ne bi škorupi skisali. Ontrat bi zela žlicu i udri po skorupu, *tepi* ga ona, koliko ńoj se paralo, da je dosta. Ontrat bi ono zilela va padelicu i dala na ugjevi, da se ocmari maslo od *žurak.* Ontrat bi pomalo ocidila maslo, a *žurki* bi ostali na dni padelice. Ma kot sen rekel, to je ona delala, a druge teško da kâ delaju. Za prodaju pek se ne dela niš.

7. Ostalo. Za jist pobiraju dica: jagodi od ostrugi, planičiće, drenulviće, popriviće, glogoviće, murvi. Judi pobiraju prave pečurvi i dibjač ali zeleniš, kako sen već pravil pol preloga. Jagodi i murvi se daju i prašcen.

Priređivańe hrane. *1.* 'Seku hranu je tribi *prepravit, parićat; posmočit; načinit*; niku je *skuhat; dat na vrutek; ovarit; ofurit; speć; pofrigat;* zatin *znet, stresnut, hitit* va čašu i *dat na stol,* da se jî. Sve ovo skupa je *kuhani, prepravjani, parićivani.* Hranu pre-

Digitized by Google

pravjaju na tri modi: *kuhaju, peku* ali pek *frigaju.* Kuha se: kafe, parelina, kaša, palenta, zeli, sočivo, lezańe, makaruni, šurlice, prašćiće, kunpir, ripa, dibjač, meso, riba i orize. Peče se: kruh, pogača, beli, friti, jaja, meso, ribi i presnece i laže. Friga se: meso, ribi i jaja, kvašenica i zeli, ripa, a smok se *žari.*

Ako ni pomńiv, ki kuha (na piru kuhar, a doma mat, gospodarica), hrana se *pokvari, pohabi* ali ne biva dobro prepravna. Kuhajuć se *zapali, prepali,* a ontrat *vońa s palešinun, daje palon, smerdi po dimu,* ako je jako kurelo pod ńun. Frigajuć i pekuć se meso *zgori, pregori, zbroštula.* — Ako nî hrana dobro pripravjena, onda se rugaju: *ohejvala je* nikoliko praščić, *osmudila je* ribu, *ofurila* jaja, *oparila* zeli, *ovarila, zvarila* pest dibjača, *zgrudala* kašu; *na pol skuhala.* Ako se hrana sama od sebe skvari, ontrat je *prestala, zastarala, zakisala, šla po zlu, skvarila se je.* Meso i riba se *zavońaju,* a kada se ruga ki, ontrat reče: *diši; pehne; vońa lipo, kot kasal; daje; smerdi, kako rožica; smerdi koti cangul,* i 'sekako, kakogod mu pride na pamet za reć va 'non hipu, času, momentu. — Ako nî dosta soli va hrani, ontrat je *mledna, neslana, fali ńoj zerno soli;* „vajda je gospodarica imela preveć soli". Preslanu hranu opet grunaju: „slana, koti more"; „gospodarica tribida sol ne kupuje"; „još si mogla pest soli nuter dat".

2. Što se jede prijesno? Sirovo se more jist slano meso i slana riba. Od mesa se jî praščevina slana, i to peršut, a kigod 'ote jist i kurbasice. Ribi su slane za jist sirovi: golčiće, lokardi i sardeli. Sirov se jî luk i česen, a niki 'ote jist i kapulu. Sirova se jî salata, ma ńe je čudo: salata, radić, želtenica pojska i tersovna, invidija, riga, beršača, ostek i mek. Sve skupa se to zove *salata,* ali da je pripravno na salatu. Na salatu mogu se prepravit luk i kapula i slane ribi, a i zeli, kunpir, ma mora bit prija kuhano; tako i fažol. Salata se načińa z oston, popron i ulin.

3. Što se peče? (I. Što se peče od múke?) Od muki se peče kruh: *strusni, splošni, černi, semučni, beli, beli kruh, kolače, kolačini, bubice (ručica* ili *patica), hjibec, hjibi, curundi, pogača, šćeta pogača (sćeti kruh), presnec, baki, mužiće, kokošice, šeširki* (ove četire za dicu), *friti, laže, fjoki* (ove dvi delaju kigod), *pogačica* (za nevoju) i *žurenica* (o mesopusti), a nigda i *oplače, medeńaki* ali *popreńaki, oblije.* Strusni kruh je od dvih muk zmišanih zaje'no: šenične i fermentunove, ali kupnene i fermentunove. Splošni kruh je od više mûk zmišanih skupa. Černi kruh ali *sirčeńak, sirčeni kruh* je, va kon je malo više sirčene muki.

Digitized by Google

Ako je kruh samo od je'ne muki, ali da je nutri jedne muki više nego drugih muk, pek ona premaže, ontrat je: *jarčeńak*, *proseńak*, *fermentuńak*, *šenični kruh* ali *beli*. Ov se zove *semučni*, ako se muka ne osije.

1. „Beli", šenični kruh", „kolače" (kadagod i samol „kruh": ovako ga zove teržica, ka kruh prodaje i peče, i žena, ka ima rodit (?); nigda mu reku „*boji* kruh") se dela ovako: Semeji šenicu lipo, osij ju najprija, ako te je voja, na vojako sito, a ontrat na cvilno, da se očisti od *otrub*, zemi kopanicu i vespi muku nuter, zatepli vodi va pińati ali va lapiži, na verh kupca od muki udelaj jamicu z rukun i hiti nuter pest soli, to će reć, koliko je dosti. (Moreš pervo sol raztopit va čašici, ako ti se je ne će dat va muku.) Seda daj na muku *kvas*. Ov mora bit zadelan od večera, prija nego greš misit, i dobro kisel. Kvas se *zadela* ovako: Zemi on hjibčić kvasa kiseloga, ki je ostal od zadńega puta, kada si pekla, razmervi ga s persti na male mervice, polij s teplun vodun, ku si zateplila va lončići (a moraš za to imit čistu padelicu, lonec ali zdelicu), sedaj mišaj ze žlicun, a kada si dobro razmišala, da već nî ni je'ne mervice, vesipji pest po pest belne muki i 'seje'nako mišaj, da ne bi ostala muka suha, a po malo donalivaj z vodun. Kada si potrošila svu muku, ku si bila odredila za kvas zadelat, i vidiš, da je dobro otežana, pokrij ze zdelicun, ali s pokrovon, da ti se ne nasmeti, i položi v peć, ali kamogod drugamo, da do jutro *kisa*. Pazi se, da ti ne bi *prekisal*, zač će ti morat bit ontrat kruh *jut*, ti ne ćeš imit vrimena, da opališ peć, prija nego ti prekisa. Seda *misi*. Daji suricu po suricu one teple vodi 's pińati i mišaj z obimi rukami, da se zmoči sva muka i kvas posvuda razmete. Pokla si dobro omisila, razvajaj kvas (ovo je seda kruh) ali testo pod rukami na *curundu* i razriži z nožićen na onoliko bokuni, koliko misliš speć *glav* kruha. Sveki bokun jeden za drugin zimji na desku, ali na čist pokrov od iškrińe z dolińe bandi, daji pod ńega malo po malo pest po pest povala i nańetaj, dokla ne bude dobro utežan. Kada si ga dobro *utežala*, udelaj od ńega *glavu* — *kolač, bubicu, curundu*, *curundicu*, *baku, mužića*, *šeširek*, *kokošicu*, *pogaču* — i položi na drugu desku, pek pokrij ze čistin lancunon, a o'zgora daj odelo i kotigu, da se ne zahladi i da prija *skisa*. Ako nimaš deski za kruh, a ti prostri po stolu lancun i opravi, kot sen ti rekla. Ze 'sun deskun moreš dat kruh *kisat* i na postiju: beržije će ti bit kisel, ma toga se čuvaj, zač 'seki muž toga ne jubi. Ako ti ne će kruh berzo da skisa, još ćeš to morat i udelat. Pod desku, na koj kisaš kruh, moraš v zimi

Digitized by Google

podložit (položit) čripju, ali staru padelu z ugjevin, da se deska stepli i čini kruh prija skisat. Nakon malo vrimena obajdi kruh, pretisni ga s krajen od persta i gjedaj, ostaje l' kafčica va ńen, ali gre kruh za perston. Ako gre za perston, već ti je dobro kisel. Pali berzo peć, da ti ne prekisa kruh. Ako ti se 'sa peć žari, sviti nutri, ona je opajena. Da budeš segurija, je l' ti peć opajena, ali ne, zemi łopatu i daj na ńu pahej velni, pek ga položi na ńoj va srid peće na tla. Je l' se vežgal, ali počel tlit, peć ti je *pajena, opajena*. Seda ju slobodno *ometi* i daj kruh nuter. Belomu nî tribi *zapika*, nego samol zaprit usta od peće. Gjedaj još i to, da ti ne bude peć *prepajena*, zač će ti kruh ćapat *nagla peć*, pek će ti zgorit, a ako i ne zgori, 'oće ti se *podkorit*, *oprišćit*, ali pek jako stverdnut, bit 'oće tverd, koti kost pečen, a to sve ne vaja. Kruh ti je pečen, kada već nî nutri kvasa, kada vidiš, da se je *zagrašil:* pari se, da je začevjenel, kada pod kučicun rošta, kada na dolińoj kori rošta. Još ga ne smiš znet 's peće, pusti ga, da *zleža*, da nutri počine, ontrat će bit boji za jist. Beli ne smiš pustit *preležat,* zač stverdne. Sedaj znemi 's peće ven, oteri s čistun kerpun popel i razgerni na desku, da se ohladi, a ontrat ga spravi va verńu i obisi pod gredi. Mogla bi ga dat i va iškrińu, ma kruh 'z iškrińe ne vońa lipo. Ako 'oćeš kruh deržat više vrimena, ali ako ti gre rado po zlu (to biva v leti), — tribi ti je, da ga *beškotaš*. Beli kruh ostavi, pokla je zležan, još va peći. Černi kruh, kada je pečen, znemi ven, i 'seki hjib razplati na pol po sredi mej dolińun i gorińun korun, pek ontrat one plati daj po 'z nova v peć. Ako si to zaboravela opravit, moreš udelat i drugi dan, ma vaja da peć po 'z nova opališ (ne pravo onako, kako da 'reš peć, ma tribi da je dobro tepla). — Ne zamirite da sen popisal, če biva ze kruhon od žernav, dokla ćemo ga poć jist, na 'v način. 'Otel sen van ovdi pravit, kako mat puti hćer, dokla se nauči peć kruh.

2. Strusni i splošni kruh se dela 'se, kako i beli, samol ga nî tribi nańetat ni po sebi kisat 'seki hjib. Kada je omišen, sprave ga va jeden kraj kopanice, pokriju s krušnin odelićen (z odelon) i još prehite kaban, ali kotigu priko. Kisel je, kada je gori na sredi razpucal. Seda ga opet malo promišaju z rukami. Na praznon kraji kopanice pospu z mukun (povalon), odkinu z rukami hjib robi, urede ga na balu, ovajaju va povali i fuk! š ńin va peć. Tako drugi, treti i sve (najviše jih biva po osen do deset). Najzada ne smi falit *hjibec*, dva, ali *curundica*, od beloga *kolačić*, *pogačica* — za dicu, zač oni ne moru nigdar doprečekat, kada će se ta kruh speć, a peče se

Digitized by Google

vavik, pokla se je stari kruh pojal; tako bivaju dica po pol dana prez kruha, a ne mogu bit ni u mumenta — oni ne moru biti ni živi ni mertvi, ako kruha ne jidu. Najzada se ze stergujicun posterže kvas po kopanici i poberu mervice sve va jeden hjibčić. Još se da malo i povala nuter i sve skupa omisi: to je *povajek*, a od beloga *nańetek* ali *curundica*. Najzada pre' dvermi od peće mora se udelat ogeń, *zapik*, ma ne velik. Derva pozgore, a če ne zgori, hiti se na ogeń. Žeravica, superavičina — ostaje od zapika na čerenci, dokla se ne gre kruh znet 'z peće.

3. Pogača je beli načińen. Va ńoj je zamišen *sir, poper, kanela, kjinčiće* i *jaja* stepeni, a pomazana je o'zgora ze jajen. (Za to je černek od jaja.) Još zamise va ńu i cukara, da bude slaja. Na okolo je udelana, koti i hjib.

4. Šćeta pogača, šćeti kruh je gol beli kruh umišen na hjib koti i pogača, ma nî nutri ničesare ostran malo popra i nî pomazan z jajen.

5. Presnec je od friškoga sira i cukara z malo belne muki i kanelun s kjinčići. Delaju ga ovako: Zmise friški sir, va ńega pomišaju malo belne muki i cukara, a predadu *mišance* (kjinčiće, kanela i garofulani poper), udelaju testo, kako da 'redu beli peć, a v ńega zamise bilen od jaja. Pokli je dobro utežano testo, raztaču ga ze vertenon (vretenon) i razmire na krunicu od čašice ter odrižu s tujun od nožića. Na 'seko kolo testa (na kožu, kožinu, a mora bit tenka) polože jeden hjibčić one paštri od muki i sira, kožu nadvignu s persti i gorika stisnu okolo paštri, da ju zapre okolo na okolo, verh ostane opert. One rožčiće, ke su se tako udelali od kože, nastrigu ze škaricami, a kožu mej ńimi našćipju ze šćipačami i pomažu ze černkon od jaja. Peć se opali, ma ne jako, a presnece se dadu nuter dije nekiseli, presni, da se speku. Ne ležaju je va peći, nego znemu i posole ze prahon od cukara.

6. Žurenica je splošni kruh, more bit i beli, ze žurki. Razrižu malo sala, loja, svinini, ali i sve troje zaje'no, i zamise va hjib kruha, ali va hjibce, i peku va peći skupa z drugin kruhon.

7. Medeńaki, popreńaki, oplače — to je bivalo 'se jedno, ma pokli je nestalo meda, nestalo je i toga. Bili su to nikakove kolačiće z medon zamišeni.

8. Oblije je beli kruh, kako i drugi, ali se daje popon na mertvin god, a to biva četire puta na leto.

Digitized by Google

9. Kolač je prosti beli kruh raztakan, pokli je utežan, z rukami. narizan na jabelka o'zvena i zapert koti je'no kolo, pek takov kisan i pečen. Od kola mu je ime kolač.

10. a) Kolačina je kolač od jarčene 'muki, ali nî na jabelka, nego je samo z nožićen razrizan do polovice okolo na 'kolo. — b) Hjibec je mali hjib od splošnoga kruha. — Curunda je hjib na podelgovato, a ne na kolo. Na krajih je obel. — c) Bubica je koti curunda, samol je va sredi šira, nego je na krajih. Ona se još zove i *ručica* i *patica*. Vavik je od beloga. Najradije je, nasvalito u teržice, razdijena na četire deli v križ po dejini i širini. Pol bubice se zove *tri šoldi,* a četerti del bubice *„krajcar kruha"*.

11. O Božići se peku hjibce, baki i mužiće za dar dici. — a) Hjibce su od fermentunove muki, a baki i mužiće od šenične. — b) *Mužić* je mali, od kruha ima glavu, ruki i nogi koti dite. Za udelat ga rabe ruki, škarice i šćipače. — c) *Baka* je mala od kruha. Ona je šira od mužića (zač ima kamižot, a on brageše.) Jeden i drugi imaju oči od grašice.

12. O Vezmi se peku dici za zabav *šiširki* i *kokošice.* — a) Šiširek je delg jeden pedeń, a četire persti širok; na jednon kraji je debji i ima koti dvi ručice, a va ńih stoji jaje ze 'sun korinun; ne bi rekel, nego da je rep od kokoše. Ves je našćipan ze šćipačami. — b) Kokošica nosi ime sobun. Oči ima od grašice. Kadagod ima na plećih jaje. Jedne i druge su od šenične muki.

13. *Pod čripu, pod ogeń* i *pod popel* se peče hjib, pogačica od splošnoga kruha samol va potribi, kada nî kruha od česa peć va peći, ali kada nî dosta muki za kruh namejeno.

14. Friti. Najprija se ósije belnu (ki ima, domaću; ki ne, kupnenu) muku na cvilno sito, za tin se ju da va čašu, ontrat se zaliva z vodun i tepe s kuharicun, ali ze žlicun. Kada je dosta vodi, već se ne daje, a tepe se, doklagod se ne počnu spod kuharice dvizat mihiri od testa. Seda se udela dober ogeń od suhih derv i nalije suru ula ter zažari. Kada je uli žareno, onda se ze žlicun zimje onoga testa, koliko more na ńu, i cidi na kup va suru na uli. Va ńen se testo speče, pečeno zneme na pjat i posoli ze cukaron. To su *friti.* Da budu boje, more se va testo, dokla se tepe, kanut žmujić, dva rakije. Niki dadu suha grozdova, suhih smokav i kaneli, da friti vońaju lipče.

15. Laže ali fjoki. Omise testo, dobro utežaju, raztaču s palicun *takavicu* i razrižu ju na perst široki kurdelice, pek frigaju na ulu,

Digitized by Google

ali na masli, koti friti. To biva tverdo, hersta pod zubmi, a dobro se za lažami pje.

(II. Što se peče na goloj vatri?) Na živoj žeravici se peku frižke ribi, slane ribice,[1] pečeńice (i od friška i od slana mesa) i kurbasice. Najvole poda sve to dat klišća, ali gradeli, zač na golon ugjevu nî zdravo, more se s popelon otrovat, ako i ne dije, malo po malo se čovik potruje.[2]

Ako imaju peć ča veće: kokoš, peteha, puru, janca, skopca, to se već zove *pečeńa,* a ova se peče na *ražńi.* Ražeń je od železa. Sprida ima oštru puntu, a zada ručicu, sredi dva berkeja. Pečeńu se nabode na ražeń od zadńega kraja na glavu i potegne na one berkeje, da stoji tverdo. Ako jih nî, ontrat se dobro sveže. Prvi kraj od ražńa se upre na jednoga *„końa“*, a drugi na drugoga. Pod pečeńu se nahita ugjeva i mora ju jeden šaldo obraćat, da se ne pregori, nego 'sa jednako speče. Mala pečeńa se peče va padeli na smoku.

Ako se ima jaje peć, odgerne se ogeń do čista i na delgo, ontrat se jaje dobro opjuva ze slinun i položi va jamicu, ter 'se duron obraća, dokla se slina ne osuši i jaje spoti: seda je pečeno.

„Pod ogeń“ se peče kunpir i kostań, a i jabelka. Kunpiru se skopa s klišći jamica i povredi se jeden do drugoga, pokrije s popelon, zagerne ze žeravicun i neka nutri puhta. Tako se derži do je'ne dobi, a ontrat se razgrebe kupec i prime v ruku mej persti jeden kunpir, pek stisne pest; ako se je ražńavil, ontrat je ves kunpir pečen. — Kostań vaja pervo razrizat (zač ako ne, bi razhital ogeń po kući, a mogel bi i kuću vežgat), a ontrat ga se pogrebe, koti i kunpir. Ako se z jednoga kostańa lipo korina znimje, ves kostań je pečen. — Jabelko se dobro zavije va hartu i dobro pokrije s popelon golin, a ontrat nagradi z ugjevin.

Glavice od friškoga fermentuna peku se na žeravici, a suhe zerna na kvadreli va jamici: ovo se zovu *kokošice,* zač 'seko

---

[1] na curundicu stišńeni, *curundice.* Ova curundica se udela tako, da se ribice znemu (dosegu) 'z barila, peru, ocide (a to najradije na metli povajenoj na tla), omuče i stisnu je'na do druge glava z glavun, a rep z repon. Kigod je duplaju: jednu glavu gori, jednu doli. Curundicu se dela na pesti. Kada se derži tako dvajsetek ribic, curundica je udełana. Ki će frigat curundice, udela male, ali razpolovi vele od glavi na rep, po dejini.

[2] Ako je ča veće, ontrat se peče na *mulitih.* Ovo su gradeli od debeloga železa i kovana, a debelo je, koti proveslo od lapiža.

Digitized by Google

zerno pukne i onda ga vaja znet, zač bi zgorelo. — Kuńvi se peku va peći s kruhon.

(III. Što se peče u posudama?) Na surici se vavik friga, čegod se va ńoj parićiva. Nutri se frigaju ribi, jaja, ribice, meso na landice. Va ńoj se žari smok i uli, ako je tribi za posmočit jizbinu. Ako se va ńu zdrobi loj, salo, ali svinina, ontrat se ove stvare zižare, ž ńih se smok ziemari, a ostanu najzada gole žurki (to su one mervice, ke se ne moru ocvrit). Kada se hrana ze žarenin smokon, ali ulin posmoči, onda se *zacvre*, *začverkne*

1. Slane ribi, a i friške se najpervo omuče (omišaju va muku belnu, ali fermentunovu), a ontrat hite na žareno uli va suricu.

2. Jaja se razbiju i ocide va čašicu, posole i nutri stepu, a kada su stepeni, ontrat se hite va suricu na žareno uli, ali *smok*; ov biva najradije od svinini. Jajen se preda malo stergana sira, da budu boje, ali belne muki, da bude više jist. Ako se frigaju na smoku, preda ńin se kurbasice, peršuta, ali slanoga bravjega mesa. Dodar i ribi i jaja se zaje'no frigaju na ulu. Kapuli more ńin se li predat, ma ju vaja prija samu dobro pofrigat.

3. Debele čriva prašće se tolikajše frigaju na surici.

Va suri se friga, kada se friga česa više. Va ńoj frigaju zeli, bilo friško, ali kiselo, i kiselu ripu. Friško zeli mora bit prija kuhano, a kiselo i ripa ne moraju, ma ako su, po ton boje.

3. Što se kuha? 'Seka hrana, ka se *kuha*, kuha se na svoj mod i *posmočuje, posmočiva, posmoči* na svoj način. 1. Na mliki se kadagod kuhaju lezańe, oriže, a drugo se na ńen ne kuha niš.

2. Kafe. Kupit se moraju zerna, zbroštulat, kadagod speć va broštulini i semlit va melinci. Stekne se, udela se ogeń. K ogńu se da kogomica od lati, ali medena, lončić, obisi se na komoštra lapižić z vodun. Kada voda zakuha, vespe se nuter žlicu, dvi (po okrutu) kafe. Da ne prekipi, vaja ga mišat ze žlicun. Kada već ne dela pini, ontrat je kuhano. Seda se zneme z ogńa, položi na komin i vlije nuter malo vodi, a najboje je pervo odlet va čašicu onu vodu, ka je kuhala va kogomici. Tribi je počekat, da fundaće legu na dno. Va čašicu se da grudicu (koliko je tribi) cukara i skrozi napočnoga cidila precidi kafe. Razmiša se ze žlicun va čašici i kuša, ako je dosta sladko. Seda se podrobi kruha va kafe i kafe se popje, poji. Ne pija se već seda golo kafe, zač to je zgoritek za fameju, nego je tribi va ńega zbroštulat žita, šenice, reže, dodar zbroštulaju niki i želuda. Kafe se da va to samol za seńal, da ima nikakov gušt, voń od kafe.

Digitized by Google

3. Parelina. Najprija se nadrobi čašu kruha, na ńega se hiti zerno soli i prah popra, zakuha se lapiž vodi i zilije na 'n kruh. Berzo se užari kap ula z dva lučića ali rižńića kapuli, oli ti se užari smok i zacvre va čašu, još se zeme žlicu, dvi onoga va suricu i omete, da ne bi ča ostalo po ńoj smoka, pek hiti nazad va čašu i razmiša sve ze žlicun ter ontrat jî

4. Prežgana, peržgana, speržgana juha. Užari se na surici, ali va padelici, smok, bil postni (uli), bil mersni; nuter se hiti žlicu muki i žari a miša ze žlicun, a se ne pregori. Kada je muka zaželćena, se nalije z vodun i miša dobro. Pokla je udelala dva vrutka, zilije se va čašu (porugjivo reku: zdelu, gergu), na kruh, koti da je parelina. Zovu ju broštulana juha, ma ovu rabe za nemoćnici i va ńoj se more četo kuhat.

5. Palinbrod je dobra tusta juha zileta na podrobjeni beli. Jidu ga samol na Božić jutro.

6. a) Panada. Nadrobi se kruha va lončić, ali va lonec, i da k ogńu, neka kuha. Kada je kruh kuhan, vlije se va ńega žlicu sirova ula i dobro razmiša, pek stresne va čašicu (čašu) i jî panadu. — b) Panada za ženu od rojena je koti perva, ali biva još ze siron. Ńega se na tenko zdrobi va lonec i nalije z vodun, da se dobro skuha.

7. Juha se kuha samol za nemoćnika. Va lonec (lončić) se da dober bokun frižkoga mesa: govedini, bravjega, ali kokošjega; nuter se hiti zasojaj soli i nalije z vodun, a pokrije s pokrovcen, pek položi k ogńu, da kuha. Dobro vaja gjedat, da se ne bi zapalila, ali na plamiku kuhala, zač takova bolniku škodi. Kada je tri, četire persti pokuhala, nalije se lonec opet z vodun, da po 'z nova dva, tri persti pokuha. Kada je po tretuč (!) pokuhala, kuša se, ako još vońa z dibjinun; ako ne vońa, već je kuhana.

8. a) Žvacet. Na padeli se zažari smok, nuter se hiti prah popra za vidit, ako je žaren smok, i da bude, koliko je tribi, popreno; zriže se još i dva rižńića kapuli ali ti dva luka, i to se friga da zaželtije. Na to se hiti nuter friško meso bravje zrizano na merviće (mraviće, bokuniće) i miša 'seko toliko ze žlicun, dokla se dobro ne pošufiga, da zaželtije. Z meson se zaje'no dâ nuter i nikoliko landic od kuńve, ako je je, i pero javoriki ali petrasimuna, ako ga je. Pošufigano meso se nalije z vodun bilo kuhanun, bilo teplun, i pusti, da kuha. Još se 'seko toliko razmiša i preda vodi, da ne ostane na suhi, i da je bude dosta za polivat jizbinu. Kada je

Digitized by Google

kuhano meso, kuhan je i *žvacet*, *zvacet*. Ne vaja ga zaboravit posolit.

b) Tenfańe je, če i zvacet, samol se va ńega preda landicu kunpira. Ma to se redko dela. — Nike ženi rabe za udelat žvacet još i suricu. Va ńoj najprija dobro pošufigaju meso, a onda ga dadu va padelicu i naliju dije. Žvacet pride najboji, kada se kuha na bandi na tripijah i na ugjevu, a ne na plamiku.

9. Brodit. Va lapišćić (lapižić), ali va padelicu daju ula, koliko je tribi, i užare ga; hite nuter popra i luka ali kapuli; prez toga ne smi bit. Kada je to zaželćeno, hite nuter ribu. Ova mora bit prija lipo ostergana, očišćena i oprana. Ńu je tribi lipo pošufigat i hit nuter zerno soli. Po ton, koliko imaju udelat brodita, juhi za polivat, i po ton, kako ima jut ocet, miri žena, koliko 'oće dat vodi va brodit. Pokla je brodit naliven, kuha, dokla se riba skuha, a tada se odmekne, ali baš spravi kamogodare na seguro, kadi ne moru maški do ńega. Kada nî prava riba za brodit (kako: degni, pelžiće, glavočiće i gladuniće, sve ribice od maloga povraza), ontrat se zažari va brodit malo belne muki, koti za prežganu juhu delat, a ontrat se dadu ribi nuter.

10. Juha za polivat. a) Kada se kuha fažol, ostavi se nikoliko žlic one vodi, juhi od fažola, i nikoliko zern od večera za jutrodan. Jutrodan se zažari smok i vlije nuter onu vodu ter dobro miša, da se ražńave one zerna. — b) Ovakova juha se dela i tako, da se, kada se počne mest palentu, odlije va čašicu one guste vodi z mukun (juhi od palenti); pokla je palenta skuhana, udela se na surici koti i prija, a nalije nuter onu juhu od palenti i preda kapju osta, da bude na grano. — c) Još se dela i tako, da se pofriga slana riba, glava ražńavi od ńe i malo boje zifriga, seda se nalije gola voda, ali juha od palenti, ali juha od fažola i hiti osta. Ovakova je još najboja za polivat.

11. Zapešt. Obili se nikoliko zern česna i zriže na fino. Ontrat se odriže bokun svinini ali sala. Ovo se tada nariže popriko na križ i položi na dešćicu Po svinini se pohitaju one mervice od česna i počne se peštat po ńoj ze nožićen (ali i ze škinun od ńega, a najzad i pjeskomice. Kada se je smok zipeštal, ontrat se hiti va hranu, da bude smočnija, ma ne miga va 'seku, samol va 'nu, koj se pristoji.

12. Žaladija se kuha od govedjih nog. Ove se lipo očiste i operu, ontrat se hite v lonec, da se dobro skuhaju, neka va ńih žili omeknu, a meso ž ńih popada. Onu juhu se zilije va čašu i

Digitized by Google

pusti, da se ohladi. Kada je studena, onda je smržńena. Ako se tekne, sva drhće, koti da ńoj je zima. Ovoga ne dela 'seki. To je više za obid i za nemoćnika, ako mu likar prepiše.

13. Kaša. Lapiž z vodun se dâ nad ogeń. Osije se na fermentunovi siti fermentunovu muku i spravi va zdelicu. Kada voda zakuha, hiti se nuter pest soli, zasojaj. Pokla se je sol raztopila, umoči se nuter kuharica i zanese v usta, za kušat, je l' dosta slano. Sedaj se vesipje pest po pest muki i miša ze kuharicun. Kada je voda zagusnula, ontrat se već muki ne daje, nego samol miša do je'ne dobi. Kada je već dosta kuhana, se pozniva po ton, da se odpušća od kuharice i po ustih, ako se kuša, pek ne daje sirovinun. Kuhana kaša se dâ ze siń lapižićen doli, posmoči va ńen i ontrat se nagne lapižić na bok nad čašu, a kaša se ziteče nuter. Će ostane po lapižiću, ono se pobere s kuharicun. Najzada osteržu dica lapižić ze žlicun. Pokli je lapižić ostergan, naliju ga z vodun, da se razmoči ono, će se nî dalo ostergat, pek se ontrat lapižić opere, a ona voda hiti za pomije va prašću dižicu. Kaša more bit redka („redka kaša, po putu bi tekla“) i gusta: to je po ton, koliko je vesuto muki. Kada je ostala redka, zač nî bilo dosta muki, ontrat se više vrimena kuha, da zgusne. Redku kašu se ostavi i va čaši malo vrimena, da se ohladi i zugusne. — Kaša se more skuhat i od jarčene muki, ma to je samo za velu-velu potribu. — Zametena kaša je, kada se nuter ča zamete: kunpir, kvašenica, ripa, tikvi, friško zeli, lezańe, makaruni, šurlice. Ostran kunpira i tikav, kvašenice i ripi bivaju to ostanki od perve vičere. Ma i ripa i kvašenica su čudo puti ostanki. Ako će se kunpir zamest, vaja ga najpervo skuhat, obilit i ražńavit, a ontrat, kada zakuha voda v lapiži, hiti se kunpir nuter i razmiša, pek počne mest kaša. Na ta način se zametaju i tikvi. Ripu i kvašenicu se pervo pofriga, pek zamete, kada je kaša kuhana. Ostanki se vavik zametu, pokla je kaša kuhana. Ki ne će zamest ripi, ali kvašenice, ta ju friganu daje malo po malo na kašu, pek jî s kašun. — Smok za kašu je sol, uli i poper, beli smok (loj, salo, svinina); mliko, suroti i vino. 'Seko se rabi, kada se more. Mliko se navodni i zakuha, ontrat malo po malo naliva na kašu i serbje. Suroti se skuha i rabi, koti i mliko. Je'no i drugo je *serbani, serbat.* Vino se poliva po kaši, koti i mliko, pek serbje. S čin je kaša posmočena, po ton se i zove: kaša ze solun prez smoka, z lojen, ze salon, z ulin, z vinon, s kunpiron, s tikvami, ze zelin, s kvašenicun, z ripun, z makaruni, z lezańami, ze šurlicami.

Digitized by Google

14. a) Palenta je gusta kaša, tribi je za ńu više muki i više se kuha. 'Z lapiža se ne zitrese, nego znimje va čašu s kuharicun i ze žlicun na hjibce i vredi jeden do drugoga po čaši okolo na okolo, pokla se je pokrilo dno. Kada su pod hjibci i bandi, ontrat se vredi po sredi, dokla se 'sa ne zneme. Dica posteržu lapiž, a voda ga opere. I va palentu se more zamest kunpir, ali ripa. Smok za palentu je: juha za polivat, golo uli, gol beli smok (svinina), brodit, žvacet, sir, mliko celo nevodńeno. Rabi, ki ča more. Kvašenica, ripa, zeli, ostanki od pervoga dana se pofrigaju i hite na palentu, pek š ńun jidu. Va vrime se jî palenta suha z otin, va vrime polivena po mogućnosti. S protuleta i v leti se jî palenta z dibjačen i ze salatun.

b) Palenta po gorinsku, tverda palenta, palenta na hjib — je 'sa, koti druga palenta, samol se tako jako kuha, da se 'sa od lapiža opusti i stresne ven na desku, ali na pladeń, koti jeden hjib, a ontrat se riže na bokuni i jî s kunpanadigon. (Ovo je 'se, će se s palentun jida, kako sen gori rekel, i još se va to broji sir, landice od svinini, ribi, meso slano, kurbasice.) Ovakovu palentu redko ki kuhaju Najvole ju, da je na hjibce.

c) Vespenica je palenta, samol muku se malo po malo ne vesipje, nego najednuč vespe na kuhanu vodu va lapiž i pusti, da onako malo kuha prez mišat, a ontrat se miša, dokla se skuha. Smok je koti i za palentu.

15. Gujenica se misi od jarčene muki: nit je testo, nit je muka, nego 'se mervice na balicu. To se hiti va kuhanu vodu i ontrat miša, dokla se skuha, ma balice moraju ostat, a onda posmoči z ulin ali belin smokon i stresne, zilije va čašu. Kada se prohladi, ontrat se jî. More se i serbat z mlikon, ali surotvun, dodar i z vinon.

Testo su: *lezańe, bečiće, praščiće, makaruni* i *šurlice.*

16. Lezańe. Osiju dobro po dva puta jarčenu muku na vojako sito, zamise testo ze studenun vodun, ali malo-malo vjačnun. Po ton toga sprave testo na hjib, ali na curundu, i rižu z nožićen, ali kidaju z rukun pest po pest toga testa, dobro popovale i malo nańetaju. Za tin zemu lezańnu palicu, pospu povala o'zgora po testu i o'zdola po deski, ali po kopanici na široko, koliko će prit široko testo, *takavica,* kada se raztače. To se prevraća i obraća, dokla se raztеńi, da bude debelo, koliko koža. Raztakanu palicu naviju lipo na palicu i razrižu od kraja do kraja po dejini. Pervo nego ju 'ote navit, još ju jednuč dobro opovale, da se ne bi kvas, testo, scvelo.

Digitized by Google

Seda prerizanu takavicu rižu li tako na uske kurdelice, široki pol maloga perstića od ruki. Razrizane lezańe još pospu z mukun i razgerńu po deski, da se ne svetu, i malo stverdnu. Onda steknu ogeń. Dadu nad ogeń lapiž (pińaticu, beli lapižić, kotlić, ki ča ima) pel' vodi, neka zakuha. Va kuhanu vodu hite lezańe i mišaju. Kada splavaju, su kuhani. Seda se posmoče va lapiži i ziliju va čašu. Ako je bilo preveć vodi, pervo nego posmočit, mora se je odlet, neka ostane samol, koliko je dosta. Kada se imaju lezańe serbat, ontrat se boje ocide od one juhi (jušini), va koj su se skuhali. — Lezańe mogu bit i od belne muki. Seda veći del i bivaju. Da budu boje, razbiju va ńe, kada je mise, dva, tri jaja. — Lezańe od šenične muki mora se kuhat na mliki, ali na juhi; ontrat se ze 'sun juhun pojidu. Juha je od friškoga, ali slanoga mesa, više od pervoga.

17. Bečiće, blečiće, makaruniće — su sve, koti lezańe, samol su široki po perst, dva, a kratki, malo veće, nego jeden šold, ma na kantuni zrizani. Kuhaju se, kot lezańe, i smoče tako.

18. Makaruni su udelani, kako i lezańe, ali su vavik od belne muki i razrizani na široko, koliko je četerti del palice, a onda popriko, tako da je makarun jedna kerpica testa, koliko delga, toliko široka. I one vaja kuhat na oploviti. Kada voda va pińati zakuha, pernesu makaruni ze 'sin siton (zač su se sušili na ńen jeden na drugon, koliko jih se je odrizalo od jedne takavice z jednin prerizajen) na komin, pek jitaju jeden po jeden nuter i mišaju se ze kuharicun. Kuhani su, kada plavaju i nî va ńih poznat sirova testa. Pińata se odvisi s komoštar i položi na tla. Do ńe se položi čaša, zdelica ze sterganin siron i padelica ze žvaceton. Mat derži v je'noj ruki železnicu, a v drugoj ruki pirun. Prevernula je gorińi kamižot, da ga ne ošporka, i počučnula pokraj pińati. S pińati je zdvignula pelnu železnicu makaruni i cidi je nad ńun, a upertu ju ima na krunicu od pińati. Dokla se makaruni cide, ona z drugun rukun posoli ze siron dno od čaše. Ocijeni dâ va čašu i s pirunon raztegne ter posoli ze siron; začerpe drugu železnicu makaruni i cidi, a dokla se cide, odkrije padelicu i ze žlicun zimje žvaceta s padelice, pek polije one makaruni va čaši. Ontrat opet dâ makaruni, posoli, polije, i 'se tako, dokla ne napelni čašu i zneme veu sve. Seda zanese na stol. — Nigda su delivali makaruni na ruku; nî ńin bilo tribi palice za takat, ni nožića za rizat. Ma tejste makaruni su bivali po perst debeli, a koliko dlan od ruki veliki. Zvali su je *taki*. Još i seda reku *taki* za porugat se z makaruni, kada su debeli. Tâk nisen videl nigdar ni delajuć, ni kuhajuć, nit sen jih još jal; 'se

Digitized by Google

bojin se, da već i nê, zač su se zaterli tribida posve. — Pravi smok za makaruni je žvacet, ma nisu hudi ni z broditon. Ako je post, a nî ribi, posteržu se makaruni ze kruhon i posole s cukaron, a poliju z golin žarenin ulin, ali i z bakalajen na brodit.

19. Praščiće. Mat najprija umisi testo, kako i za lezańe, ali makaruni, odkine ontrat jeden ušćipaj i rastače ga po deski pod rukami na ćurlu debelu, kolik je pers'palec. Ontrat to testo riže popriko na žbrišo a na bokuniće dva persta delgi, dobro je opovali i dâ na bandu; ontrat drugi ušćipaj tako i 'se do kraja. Seda zeḿe stergujicu, ali čistu belu verńicu. 'Seki on bokunić (praščić) prime s trimi persti: pres'palcen, kazalcen i velin perston, z je'ne bandi po polovici, a drugi bok pretisne na stergujicu, ali verńici na bok i malo zaverne k sebi. Če je pretisnula na verńicu, ima po sebi biri, koti zukvice; a če je deržala va perstih, ima tri kavčice i koti da je malo prerizano. Praščiće raztegne, dokla ńoj zakuha voda va pińati. Kada je zakuhala, spravi je va zdelu i stresne va pińatu, a razmiša s kukaricun. Gusto puti to dela, još dokla se skuhaju. Kada su kuhani, ontrat je ze železnicun zneme va čašu i posmoči. Praščiće su najviše od jarčene muki. Ako se 'ote malo bojnije, ontrat se udelaju od šenične muki. Ki 'oće još boje praščiće, on je udeja s kunpiron. Ovoga skuha, obili, ražńavi, pek zamisi va testo i ontrat udela praščiće. Posmoče je: z ulin, ze smokon, ze žvaceton, moru i z broditon. Ako se z ovimi dvimi kin imaju posmočit, ontrat moraju bit boje praščiće i dobro ocijeni. Ako se smoče s kin od onih dvih pervih, tako jih nî tribi na fino ocidit, nego se još hiti va ńe kuharicu, dvi, one jušini, va koj su se kuhali, i ontrat zacvre. Ako su z broditon, sole se ze sterganin kruhon i cukaron. Ako su ze žvaceton, sole se ze sterganin siron, 'se koti makaruni.

20. Šurlice. Paštra, kvas, testo — koti i za 'seko drugo testo, samol uvik od belne muki. Kvas se razdili na balice (kako za makaruni), 'seku vaja dobro utežat i položit na bandu. Kada je to opravno, sede mat (sestra, ali kagodare druga žena) na katridu sprid kopanice, na krilo položi zdelicu, zeme je'nu balicu testa i ušćipńuje od ńe 'se po je'nu smoki robi, ali koliko pol praščića, ima va zdelici i malo povala, ma ńoj malo rabi. Sedaj zdvigne vertenicu (vretenicu)[1] upre ju va dno od zdelice, pod verh ńoj prilipi onu smoki

[1] *Vertenica* je debela železna zbica, na jednon i drugon kraji ima verh. Četire persti nad dolińin (debjin) krajen ima četire persti delgo a pers'palec debelo dervo, da more legje stat na zgoru. Va potribi odrabi za vertenicu čista bela žukvica od verńe, a i debela zbica, na č' se hoveje pletu.

Digitized by Google

testa i počne vertit mej dlani: neka se testo raztegne na zdolu. Raztegńeno zitegne gori na verh ven i položi lišto na bandu od zdelice, neka malo visi priko krunice ven. To je je'na *šurlica.* Položi ju lišto, da ńoj se ne bi škuja zatvorila, zač šurlica mora bit šupja. Seda udela drugu šurlicu i položi pokraj one perve, i tako naprid. Kada je okolo na 'kolo napelnila zdelicu, razgerne šurlice po dnu kopanice jednu do druge, pek ontrat po bokih, dokla god sve ne podela, koliko je zamisila. Udelani šurlice se kuhaju i smoče, kako i makaruni.

Ostran domaćega testa je i kupnenoga, a zove se *biguli* (debele, tenke, fine), najzad ga već zovu i *pašta*, a daju mu ime po 'non, va č' traži: zvezdice, naperšńaki, pilice, košćice i tako naprid. Kupneno testo se je redko kuhalo, ako nî bilo za nemoćnika tribi kuhat ga na juhi. Sedaj bi reć, da ga rabe više.

21. Zeli frižko. Koren raste va mesti, ali va verti. Najprija je nabrat zela, 'oćeš „na pera“, oćeš „na korenčić“, kako te je voja. — a) „Na pero“ se pobira, kada se pero skerši ali odriže s korena. To mora bit najdolińe pero. 'Sekomu korenu se zeme po jedno ali dva pera, dokla se nabere jeden *skuhaj* zela. Doma pek se složi pero s peron, šćut (s) šćuton, koliko se more obać s pers'palcen i persti va pest: ovo je jeden *udrobaj.* S kosiračun, ali z nožićen odrižu se šćutini do onuda, kadi počne pero, i drobi se redon na pol persta širini, dokla se ne zdrobi celi udrobaj. Seda gre drugi, treti i 'se, dokli se sve zeli ne zdrobi. *Drobi se* va rešeto, kebel, lavaduricu, keblaču, ali va velu čašu. Lapiž, ali pińata z vodun je nad ogńen. Već kuha. Zeli se opere va jednoj, dvih do trih vod, da se opere od zemjini i mela. Ze zadńe vodi se znimje z obimi rukami i daje va lapiž, a pretiska ze kuharicun. Seda neka kuha, a mora bit na oploviti: tribi da je dosta vodi. Kada se dvigne na vrutek, ontrat se dolińa banda od zela s kuharicun pretisne, da se zeli preverne (oberne) s čin gori, s tin doli. Kuhano je zeli, kada su mu pera metki, da se razkaše pod persti, a korenčiće ražńave. Skuhano zeli se zneme ze pińati ze železnicun va čašu i dobro popretisne nutri, da se ocidi, ako je još ča ostalo one zelene vodini, juhi od zela. Za tin se posmoči, ze čin 'oće, more, ali smi. Ovako skuhano zeli reku: skuhali smo *pest zela.* — b) Skuhali smo *korenčić zela,* to će reć: Veni je rasel koren, posikli smo ga s kosiron (kosiračun, sikirun), pernesli doma, zdrobili i skuhali. Koren se drobi ovako: 'Se vele pera se z nožićen (ali s čin se drobi) porižu do serca od

Digitized by Google

korena (to je: do onih željtih per) i drobe, koti zeli na pera (ali kadagod reku: *kajini*). Ontrat se odriže (odsiče) korenina i osterže još one šćutiće, ke su ostali od per (ako je koga voja) va zeli. Serce se na korenu po ńegovoj debjini razriže na dva, četire, šest deli, a na isto toliko v križ na priko i zdrobi na veliko, na bokuni od tri do četire persti pervi i drugi, a treti na meńe i 'se na meńe do kraja. Ovo se dela zato, zač je mlado, pek bi se razkuhało pervo, nego bi se skuhalo zeli. Drugo se dela 'se, koti i z onin pervin zelin. — Ovako zeli, neka je još boje posmočeno, nî verlo za jist. Najboje mu se pristoji kunpir. Ov se dâ cel kuhat va zeli, kada je već na pol kuhano, da se ne razpade. Prija ga vaja dobro oprat. Kada je kuhan, se zneme, obili i ražńavi va zeli, pomiša i posmoči sve zajedno. — c) Zeli na mesi. Najprija dadu va lonec frižkoga, ali slanoga mesa, i naliju z vodun, pek dadu k ogńu, da kuha. Prepravė zeli, kako i pervo, ma ga skuhaju na pol, ali ne po sve, i znemu ze pińati, ožmu va čaši i hite meso z juhun va pińatu, (pervo, to se razumi, ziliju ća juhu od zela). Va juhu od mesa hite zeli. Kunpir operu i drobe na landice, pek dadu kuhat va zeli. Načine zapešt i ńega hite nuter. Seda kuha sve zaje'no. Kada je kuhano i pokuhano, da je jušno, ma nî čudo juhi, zavise na komoštrih, a ogeń potuhnu, ali pek znemu z ogńa i polože na bandu, da se počine, ali ne ohladi, neka bude vjačno. S kuharicun ga znemu va čašu i jidu. — d) Zeli na padelu. Va padelu se dâ smok, kuhano friško zeli na ńega. To se miša i malo pošufiga (kunpir ne smi falit) i zneme. — e) Zeli na salatu. Friško kuhano zeli prez kunpira se dâ studeno va čašu, posoli, opopri, polije z oston i pokane z ulin sirovin.

22. Kvašenica, kiselo zeli. a) Nikoliko korenčić se doseže ze čebra, operu se onako celi i dobro ožmu, da se ocidi ž ńih ona vodina, ka ne vońa lipo. Ako su veliki koreni, se zirižu venske pera do toliko, da se more koren obać s pestun. Seda se drobi, koti i friško zeli, ali se položi na stolec, ali na napočnu dešćicu, s persti jedne ruki derži se pera, a z drugun se priko pretiska nožić ter drobi, kako i drugo friško zeli. Zdrobjenu kvašenicu se opet opere i ožme na hjibce, hjibce raztresu va lapiž i naliju ze vodun, pek obisi se lapiž na komoštra, neka se kuha. Kuhana, ali na pol kuhana kvašenica se zneme va čašu ze železnicun i posopet š ńun ožme, ontrat se raztrese va drugu čašu i ondi moči va vodi, ako ima rabit za više dan. Če ima rabit dije, to se skuha po'se, posmoči i poji. — Friško zeli nî dobro golo, kamo l' da će bit kva-

Digitized by Google

šenica: i ńoj je tribi kunpira, a jubi jako i fažol, nasvalito, kada se smoči z ulin, ali belin smokon. Fažol se skuha va lonci, a kada će se poć kvašenicu posmočit. ontrat se strese ze 'sun juhun va ńu. Na mesi se kvašenica prepravja 'se, koti friško zeli. — b) Frigana kvašenica. Nî ju baš tribi na pol skuhat i dat močit, kot sen malo pervo pravil: Dosta ju je zdrobit, oprat. ožet, raztrest i nalet z vodun. Kada je prepraven kunpir, ali fažol. ali oba zaje'no, ontrat se na padeli, ali na suri užari smok, ožme hjibec, dva kvašenice i dâ na 'n smok, pomiša kunpir, fažol, oba malo povaja, da se dobro stepli, pofriga kvašenica i ontrat jî.

23. Frižka ripa. a) Pernesite ripu z mesta, kadi ju morate poskust, odrižite ńoj nat s kosirićen, a tako i rep (žilu), očistite ńoj kavčicu i obilite ju s kosirićen, š ńin ju zdrobite na landice. Zakuhajte vodu va lapiži i zilijte je malo na zdrobjenu ripu, da ju va 'noj vodi operete, pek ripu hitite kuhat va lapiž. Sama, gola ne vaja: morate zdrobit kunpira. Ne zaboravite ga prija oprat. Hitite i landice od kunpira va ripu, neka se sve skupa skuha. Posmočite va lapiži i znemite s kuharicun va čašu, pek jijte. Ripa van se ne će karat, ako pomišate va ńu i kuhana fažola: š ńin je tečnija. Sama ob sebi je koti voda. — b) Ripa na mesi kuhana je najboja za jist.

24. Kiselu ripu vaja doseć ze čebra, oprat i zribat, pek kuhat z fažolon i kunpiron, ze samin fažolon, ze samin kunpiron, a golu në. Jušto, ako je na mesi, more bit i gola; ma ako je z ulin, ali ze smokon, prez je'noga od onih dvih ne gre. Ńu se more frigat na smoku, koti i kvašenicu. Takova je dober kunpanadig ze palentun suhun, a još boji s palentun polivenun. Dva dobri se nikad ne karaju.

25. Špijec lipo očisti, opuši, operi i daj v lonec, nalij z vodun i daj k ogńu. Ako ti je pokuhal, nalij ga. Čuvaj se, da ti se ne prepali, zač je matrunožin juden otrov. Kada je kuhan, zažari uli (ako 'oćeš, ako ne) i daj ga va ńega. Smok je tribi da užariš. Pusti, neka počine: tepel nî za jist. Zilij ga va čašu. Ako ti je preveć juhi od špijca, prija nego posmočiš, zilij ća, če je previše. Špijec ti je silni prijatelj fažolu, a ne gerči ni na kunpir: najboje, da jih 'sih trih zaje'no kuhaš. Ako ne ćeš, kuhaj makar 'sekoga po sebi, ma jih zmišaj i posmoči zaje'no z ulin. — Špijec na mesi gre kuhat, kako i va vodi, samol se v ńoj kuha meso ponajveć slano.

26 a) Kunpir je dober ze sekun kuhińun, ali je dober po sili i sam z ruki, s tabarićen, ze solun. Ovako ga parićaju: Operu i sku-

Digitized by Google

haju cela ter s pirunon znemu z lapiža va čašu i stave na stol. Ki će jist, zeme cel kunpir v ruku, obili mu kožinu ako 'oće; ako ne će, jî ga ze 'sun kožun, a da bude boji, umače va sol. Zato govore: *kunpir z ruki, ze solun, ze tabarićen.* Ako je moguće, pofriga se ribi, pek jî ze kunpiron i kunpir umače va 'no uli od ribi. — b) Kunpir se skuha cel, zneme, obili i ražńavi, preda mu se malo one iste vodi, va koj je kuhan, i zacvre ze smokon — c) Kunpir na salatu se skuha, obili i razriže na landice, polije z oston, posoli ze solun i popron, a pokane z ulin. Tada je načińen na salatu. — d) Na padelu se prepravi, kako i kada se zacvre, ma ga je tribi malo pošufigat. — e) Kunpir je dober i z drugun salatun pomišan, nasvalito želtenicun, radićen, bersačun, rigun, invidijun i tersovnun želtenicun.

27. Dibjač se nabere, očisti i opere, pek skuha, koti zeli, a posmoči z ulin. Kunpira mu se ne premiša, ako ga nî.

Sočivo se jî friško i suho, kako nanese vrime i prilika.

28. Fažol, ako je frižek, a star, se omuli. Mošńini se hite ća, a zerna va lonec, da se skuhaju, posmoče i pojidu.

29. Fažol z mošńicami, mošńice —je zeleni, friški mladi fažol, nego pobran. Tribi mu je očistit stińe. Zato se z nofton pers'palca i kazalcen ćapa za šćut, ali za verh od mošńice, prekine ga se 'se do stińa, a ontrat potegne zdolu, da se zneme. Mesto nofta služi i kosirić, ali nožić za čistit mošńice. Očišćeni se operu i dadu kuhat na kuhanu vodu, koti i zeli. Znemu se ze železnicun va čašu i posole, a kada su malo vjačni, posole se s popron, pokanu z ulin i jidu. Kunpir ńin se pristoji, bil na landice, bil žńavjen. — Fažol na salatu (mošńice na salatu) je, kada se još na ńega dâ kap osta, da bude garbo.

30. Suh fažol se pobere, omlati, osuši i spravi. Kada ga je poć kuhat, se opuše od plivini, ako je je ča ostalo, i prebere na zerna, da ne bi bil va ńen ki pešćić, ali ča drugo, pek se skuha, kako i frižki, i posmoči z ulin. Jeden i drugi ne zamire, ako ńin se preda landic od kunpira, fermentuna, nasvalito friška. (Vaja da ne mislin landice, nego zerna od fermentuna.) Dobro je suhu fažolu, pokla je udelal nikoliko vrutak, hitit vodu ća i dat ga kuhat na čisto. Potla je juha od ńega boja. Suhi fažol, pokla je kuhan, hiti se va lezańe.

31. Biža se frižka omuli, očisti od mošńe i dâ kuhat. Kada je skuhana, se ocidi i posmoči. Tako se dela, ako je gola. Najradije se kuha na mesi z oržami.

Digitized by Google

32. S u h a b i ž a se kuha sama, zneme va čašu, pokane i jî. Ona je zadovojna, ako ńoj se preda kunpira, ali frižkoga fermentuna.

33. Č i č, b o b, c i c e r i c a i l e ć a su se skoro uterli. Ako se kuhaju, to se kuhaju suhi, samol bob se kuha i frižek. Prepravjaju se, koti i drugo sočivo i jidu zaje'no z juhun, kâ se od ńih udela.

34. F e r m e n t u n frižki i suhi se kuha, koti i sočivo, i zove se takajše sočivo. Glavicu se omuli, glavičinu hiti, a zerna skuha i pokane z ulin. Suh fermentun kuhan zove se *kopuniće*, zač se ves razkokoši.

35. O r i ž e se kuhaju na mesi, ali se moru i na vodi. Ovu se ne hiti ća, nego se skupa posmoči i poji.

36. O l i t a. *(Gl. još str. 8.)* Kada smo partili prašca, rekli smo, da su ženi dobili pelnu lavaduricu olit, da je idu oprat. Parićajmo seda i ńe, kada smo već 'se poparićali, če se je moglo parićat. — Olita debele se zvernu, da ž ńih spade paša, pek dobro operu; tako i tenke; a jako tenke olita se dije peruć paraju z vertenon, zač 'ote rabit za nič drugo, ma to ću pravit malo kešńe. Kada se pernesu doma, ontrat se razrižu s kosirićen na bokuni delgi po jeden laket najviše, a najradije po pol lahta. Još se pasaju skroz vodi. Na jednon kraji se preveže 'seko olito ze platnenin koncen i ostavi se vez, da se bude mogel vezat š ńin i drugi kraj. Po ton toga udela se *paštra.* Va čašu zrižu loja i sala, prašće kerve prija kuhane i vespu na to muki šenične, jarčene, obi zmišani, ali jarčene i fermentunove, hite na to soli, koliko je tribi, i popra, poliju s teplun vodun i razmišaju s kuharicun, ali z golun rukun; ako je pregusto, dolivaju još vodi i mišaju. Kada je paštra udelana, nadivaju ovako: Zemu črivo v ruki, operti kraj dvignu gori i zabodu nuter dva persta, kazalec i veli, razšire je na vilice, da bude sredu meja ńe škuja; drugu ruku načine na pogrišć i čerpaju š ńun paštru, pek po škuji vlivaju v olito. Če se razlije priko, ono se s persti pobere zdolu po olitu va čašu. Kada je črivo pelno, olito je nadiveno i svežu se oba kraja skupa; još se pogladi, da se očisti od paštre i položi va drugu praznu čašu. Tako 're do kraja. Još prija. nego su olita nadiveni, zakuha va lapiži voda, va ńu se daju olita kuhat je'no po je'no, ali i više jih zajedno. Nakon nikoliko vrimena se na kuharici znemu i dadu va čašu, seda se zbadaju z iglun, da ide ž ńih parina (zač bi se drugačije mogli razkupat, razpast, puknut), pek se nabadani opet hite kuhat i tako malo kuhaju i opet znemu. Po drugoč se badaju samol debele za vidit, su l' kuhani. Ako šterkne 'spod igli sirova paštra, tribi je olito kuhat još. Najzada se pek znemu i jidu. — Boje

Digitized by Google

olita se nadivaju s paštrun prez kerve, još boje pek s paštrun od šenične muki, stergana sira, kjinčić, kaneli, garofulanoga popra i cukara. Ovakovi bi mogel jist 'seki gospodin, kako su dobri! — Gužično olito od brava se zverne i očisti od brabonak još kada se brava dere, pek dobro opere i opeta zverne tusto na nuter i nadije s paštrun. Niki razrižu sluzenicu i z otin nadiju guzično olito, pek skuhaju. — *Baba* od prašca, *devnice*, *druč*, *kńigi* ali *kńižavec* se nadiju s paštrun, koti i olita ma se naberu na drvce s kučicun i prevežu ze platnenin koncen. pek ontrat kuhaju.

Ako se olita tepli ne pojidu, ontrat se potla moraju poteplit, kada se 'ote jist, a zato se peku na gradelah, klišćih, dodar na golu ugjevu, ali se razrižu na landi i frigaju na surici, ma tribi da se dâ poda ńe mrav smoka, ali kap ula (ako ne, bi zgoreli).

37. Još se kuhaju pelže, pelžiće i degni. Kada su kuhani, se očisti od kućic. Degni se znemu sami, a pelže i pelžiće se zibaju ven z iglun, seda se dobro operu od pašini, pek preprave. Pelže se omuče i pofrigaju. Pelžiće i degni se preprave na brodit.

Kada se što jede? Kada se ča jî? Kada se ča ima! U nas judi jidu *na obrok* ali *na pašć:* jutron, o polne i večer vavik, a na tujen deli gre još k otomu *marenda* i *južina.* Đici i ženan ne derži nijeden verńice na ustih: zagrizu se va kruh, kadagod jih je voja, ma kuhana ne jidu ni oni, kako ni otec, kada je veni, ako ne dva puta na dan, a na blagden tri.

Vjutron se jî *ruček*, o polne *obed*, a večer *vičera* (!). Mej ruškon i obedon je okolo osme, devete ure *marenda*, a mej obedon i vičerun je okolo trete četerte ure za polne *ovičerńi*, *južina.* Za ruček gre: kafe, parelina, prežgana juha, smokvi i kruh, rakija i smokvi, kaša, palenta, goł kruh frigano slano meso s kruhon, potepjeno zeli, kvašenica, sočivo od prvoga večera, frigana riba s kruhon. Za obed biva: kaša, palenta, gujenica, lezańe, bečiće, praščiće, oriže, zeli, sočivo, ripa; na blagden kadagod makaruni, šurlice i jedno od onih pervih: zeli, ripa, oriže. Vičera je koti i obed, nasvalito na segdeń, kada se redko za obed kuha. Kaša, gujenica i palenta su reje za vičeru, a gušće puti zeli, ripa i sočivo, pek kunpir z ruki, lezańe. Marenda je kruh i čegod š ńin za kunpąnadig: sir, skuta, jaja, riba, meso, friške smokvi. Za južinu gre tolikajše, če i za marendu.

Težak, kot sen već gori nasiknul, kada je veni, ne jî kuhana za obed, ako je na svojen deli, a više puti ni ontrat, ako dela u tujini na žurnadu. Ńegov obed je žaložaj (!) kruha i ako je ča š ńin, ako

Digitized by Google

ne, za to jî kuhano jutron i večer. Venkari, pravno je več na je'non mesti, nimaju potribi obedvat ovako, zač su blizu domi gušće puti na deli, fadigi.

Makaruni i šurlice gredu, kada se plive šenica, žeńe i verše, onda na 'seki veli blagden na mesopust i na piru, a kadagod i drugda, kada je kakov štov v kući, najviše, kada ima poć ki od kuće za čudo vrimena i na delgo ća. Prašćiće, lezańe, blečiće, gujenice imaju svoje vrime najviše v leti, kada je najmeńe druge hrani, o Petrovi do agusta. — Kaša je najveć v zimi, i kada je srbat od Vezma do kraj maja, a poteže i 'se do razgona, prve nedije pó Petrovi. Tada je pestirski blagden. Palenta je na rotu vavik, kada ju je od česa kuhat, dodar i na blagden. — Zeli ne fali, od kada počne tamo nigdi okolo Ivańe, pek 'se, dokla ide zgoru (udela cvet); a kvašenica se jî, dokla stepli, tamo nigdi do Vezma. — Sočivo se kuha friško, kada kô pride. Najranije gre bob, pek biža, pek fažol veli, pek mali. Suho sočivo se kuha 'seku doba, samol da ga je. — Dibjač gre na favur s protuleta, kada nî zela, a druge kuhińe malo. — Salata se načińa 'seku doba, ma gola samol v leti za vičeru s palentun, ali s kruhon jî. — Kunpir 'sekamo svoj nos zabada, more se reć skroz celoga leta, a gol z ruki služi za vičeru, kada nî drugoga. — Kruha se jî čudo. 'Sekih osen dan (a i još prija) speče se po peć kruha. Beli jidu judi najviše o tergadbi, kada nî lezno peć, a nemoćniku je tribi vezda. — Pogača gre na vele prazniki, kada makaruni i šurlice. Presnece se jidu na blagden, dokla je frižkoga sira. Panadu jidu ženi od rojena, mali dica i nemoćnici.

Kada se d i t e k e r s t i, biva južina: frigana utrobica; kruh (beli) i sir, ali supa: ovo je va vino močit kruh, pek jist onako moker i pit vino.

Kada k i u m r e, dadu kaparon (to su, ki nose mrtvih) *pojubicu:* pit, utrobicu i kolač.

Na mesopust je *povičerica:* kruh i meso, ali kruh (pogača) i ća drugo: kurbasica, prašći zajik najradije.

Ma če bih šel već toliko glavu razbijat! Najboje, da finin, koti sen i počel: ji se, kada se ča ima za jist, a ne, kada se ča 'oće, kada se ča komu zvoji.

Gdje se kada jede? Gradar i venkar, kada su doma, jidu v kući za stolon, ali pek na komini, najveć po zimi i v jutron. Veni se jî, kada pride ura od obeda, na mesti. Ako je teplo, se gre pod hlad, ali za gromaču, ali pod kraj, ali pod kakovogod stablo. More se reć, da nijeden obrok ne smi bit prez *bivandi*, a na blagden prez

Digitized by Google

vina, ma ako toga nî, ne grusti se juden poć i na kebel (to je: pit vodu).

Po navadi se jî na pašć samol jedna hrana. Ako se jî malo više, ontrat su po dvi hrani. Ako *se štuje*, ontrat su dvi, tri, i ako ki umi pripravit, više. Na piru je ovako: oriže na juhi, frigana utrobica, kuhano meso ze hrenon, zeli ze slanin meson kuhanin, šurlice ze žvaceton, salata s pečeńun, a najzad pogača. Tako je obed. A večera nima samol jetar. Ako se malo više jî, ontrat je zeli, meso, šurlice, žvacet, oriže na mesi, meso, pečeńa i salata, ali gola salata.

Kada sen već kôru dvignul od jidena, a bil sen već odredil mučat, majkol da van pravin još je'nu. Na verh zajika mi je, — 'se po ustih mi se mete. — „Pomozite mi reć!" Ne rugajte se, zač sen se domislel. Na nabedńi, nabedńi je, jist se ne smi celi dan. Jutron gre kruh, smokvi i rakija. Rakiju moreš pit i devet puti, ma kuhana va kjun do večere niš. Sence zajde, zvoni kanpanaju, dimjaki se kure, a na 'sekon ogńi perškoće va lonci sočivo, na padeli se obraća zeli s kunpiron, na suri cvrče friti, slane ribi, friške ribi (ako jih je', a va lapiži se pokraj moči, ako već ne kuha na komoštrih, bakalaj. Ńega kupe va butigi, pernesu doma, poliju s teplun (ne mari, ako je i studena) vodun, popadu ga z je'nun rukun za rep, a v drugu zemu sikiru, ali bet, ali derveni bet, povale ga na prag, na stup od stelbi i udri po ńen, neka pravi, kadi mu je glava. Počmu ga peštat od onud, kadi mu je bila glava, pek k repu, ontrat ga telku od repa ke glavi, pek ga mlate po košeju, po terbuhu, pek opet koti pervo. Kada se je omeknul, da se more lipo navit na kolač, ontrat je stelčen, speštan. Seda ga prignu, operu (ako ši, ako ne) prija, i prevežu ze spagon ali z uzun, vrenu ga va lapiž i neka se moči do večera. Kada je moker, hite onu vodinu od bakalaja ća, naliju ga ze čistun vodun i neka kuha na komoštrih. Pokla je udelal nikoliko vrutak, znemu ga ze železnicun va čašu i očiste od koššin; za to rabe dva pruna, ma ni persti od ruk ne stoje zaman. Lipo očišćen i razmervjen bakalaj posole, dadu na ńega popra i pokanu dobro z ulin, neka bude na dni kajužica, zdrobe va ńega i zerno, dva česna. Niki ga vole zacvrit z ulin od frit; drugi ga posopet povajaju na suri va ulu od frit; je'ni ga povale va uli od ribi, — ki ča voli. — Znaju bakalaj prepravit i na padelu z malo juhi, ali i š čudo na brodit. To udelaju evako: Na padelu dadu ula, koliko je tribi, užare ga na ugjevu i hite nuter prah popra i malo zdrobjena česna, pek na ton pošufigaju moker bakalaj, a ontrat hite nuter nikoliko zdrobjenih kuhanih kunpiri i naliju z vodun, neka

Digitized by Google

kuha. Kunpir niki dadu i sirov. Najprija ga osteržu, operu i zdrobe, ontrat zaje'no z bakalajen šufigaju. Ovako je boje, ma ni ovako ni onako bakalaj ne vaja niš za jist. On je najboji pokańen ali povajan na suri, ali zacvert z ulin od ribi.

Veliki petek ima isto koti i nabedńi, samol se na veli petek i obedve.

Kada je tujina v kući: težaci, ali težakińe, ontrat gredu na stol po dvi i tri hrani: zeli (ripa, šočivo) i testo, najradije makaruni, meso po dvoje. Na postne dani gre redko kada testo, nego friti, bakalaj, sočivo, zeli, ripa.

Odijelo i obuća.

Sve, va č' se obelčemo, zovu se *sviti, obelčilo, oblačilo*, tribida i *oprav*, zač reku judi: „Lipo gre opraven, opravna". Se-bojin-da, da se reče i *ruho*, ač prave: „Ruhovali su ju; zanesli su ńoj ruho" (goličini, ku su sprosili za oženit). Sviti, ke se nose ozdola pod drugimi svitami, nasvalito po zimi, su *podobelčilo* ali *dolińe sviti*. Najzada reku svitan *nošńa*. „Mi imamo drugačiju nošńu, nego Puntari". „Bešćane imaju drugačiju nošńu nego mi".

Odijelo za djecu. 1. Malo dite od kada se rodi, dokla ga počnu nosit zvena, vaja povijat najpervo sve od ramena do nog. Kada je malo jače, već ontrat se povija od spadoh do nog, tako da mu bivaju ruki slobodni. Povija se ovako: Mat sede na pod i povali dite na krilo z glavun k ńe nogan, a nogami k sebi. Po zimi stepli na plamiku *plenu* i položi ju na *povoj*, a ontrat dite na ńu, prekriži mu ruki, zlamena ga i ontrat mu protegne ruki na zdolu po bokih, zavije ga va plenu i počne povijat s povojen 'se okolo na 'kolo, dokla ńoj se steče povoj (a to pride ditetu do kjičic, nožice mu ostanu zvena), pek sveže z vezon, a ta visi na samon kraji od povoja. Nožice zavije va plenu, če je je ostalo zven povoja, i položi dite va zibel, pek ga zibje, dokla zaspiti, a i doji ga, ako ne će zibat. Potla spava dite va kjonki.

Kada počnu dite nosit, ontrat ga poviju z rukami zvena, obelku mu *župičicu*, *stomańicu* i *kamižotić* na župicu, ka se od zada zapučuje, a pokriju ga pod *kapić* i *škufijicu* ali *beritu*. Kada već nî tribi dite povijat, ontrat ga oblače koti i prija, samol mu je tribi seda *podobelčilce:* bele kamižotiće od platna, ali i pleteni od velni. Sedaj mu je tribi *hovejice* i *postoliće* na škorńicu. Župica se zove, kada je zašvena s kamižotićen, *požupić*. Po zimi rabi *kotižica*, ma je ušvena, koti i kamižotić.

*

Digitized by Google

2. Kada već počnu dica hodit sami, ontrat se počne 'sekomu spolu svoje sviti delat. Za goriňu svitu je va mojen ditinstvi na blagden rabila *šoka.* To je bila koti i poposka svita, a 'sa ušvena, kako i kamižotić, ma rukavi su bili samol zada prešveni za požupić, a sprida ne, ako su bili delgi, da se ne moraju oblić. Bivala je od bedeni, tamini, vrlanca.

Muškomu, dokla se san ne umi oblić, gre na glavu *kapa, klobučić* (a staro vrime modra, černa, bela *berita); na* telo *podobelčilce, stomaňica* i *brageše* s *požupićen* sprida na persih i do pol terbuha zašveni, a doli i zada operti ter zapućeni ze kučicami, dušicami, pučići; na nogi *hovejice* i *postoliće* koti prija. Ženska ostaje obelčena, kako i dokla je prohodela.

Kada se dite već samo umi oblić, ontrat mu se delaju sviti, koti i velomu ditetu, ali človiku, samol još ostaje *jakelica* muškomu, a *župica* ženskoj široka, zapućuje se sprida na jeden putec na zanku, ali na kučicu i na zanku. Muški nose brageše na poranek 'se do osmoga, devetoga leta, dokla se sami ne počnu opasivat pod špag. Ontrat ňin se kupi *centurin* od kože, a kešňe počnu nosit *pas.* Ženske dobiju *traversić* za sprida i *kanicu* za opasat Glavu pokrivaju z rubcen. Muški imuju za vraton *rubec* ali *šijarpu.* Postoli ostaju 'se je'naki do sedmoga, osmoga leta, a *hoveje* su muškin veći del beli, ženskin 'sekakovi. samol ne beli. V leti, kada je teplo, gredu, skaču, dica po kući va goloj stomaňi, ma deje od dvora ne sme poć takovi. Ako 'ote poć po gradu, vaja da su obelčeni.

Kapić pokriva samol glavu ditetu, ali i uši i veže se pod bradu. *Škufija* je ušvena od kerp, ali kupnena; pokriva se priko kapića i veže pod bradu, ali pokriva i vrat i nabira se na posobojnon vezu, pek opet sveže pod bradu okolo vrata. *Berita* je upletena od bunbaka, koti je'na mažica, gori široka, da more na glavu, a doli 'se uža, dokla ni zaveršena; na dno beriti ja *čuf.* Je'no četire persti beriti se je zverňivalo na ven i bilo je drugačije upleteno, nego druga berita, i zove se *krunica.* Černe beriti su se pletali od velni, a rabili samol za muških. Bivalo je i kupnenih berit za malu mužku dicu. Krunicu su imivali od jedne sorti, a dno od druge sorti platna. Na dni je višival černi konec, a na ňen čuf. Modre beriti, vneteške beriti su bivali 'se koti i pletene, samol su bivali tkani, a dosegali su do pol pleć. Ki nî 'otel, da mu berita po plećih šklenba, moral ju je stisnut 'se na krunice na zgoru, pek je stavala koti jeden stožčić na prigibce na glavi. Žensko pokrivalo je još *rub,*

Digitized by Google

tunban, dubjenec, bandalela. Ove tri su već lipše, a on pervi je splošni rub. Dubjenec je bil od domaće cvili; bandalela je tenka i redka, da se skrozi lipo vidi. Rub je debeli i tenki; beli i černi ter želti, oprani i neoprani; černi rabi za velu žalost, želti za meńu žalost, neoprani za malu žalost. 'Seki rub ima dva kraja i dva živca, na krajih čuvifiće, nad ńimi gažicu, šupji rubek, i ontrat 'seke sorti rožice i kola našveni (ove dvi stvare, ako rabi za blagden). Beriti su se zaterli, a ostali klobuki i prišli kapi, zač ovo je lipše i lištije, a ne gušta čudo. Rubi propadaju, zač ženi vole šarotini nosit, a meńe mantri imit za pokrivat se. Ze rubon je bivalo posla, dokla bi se ga načinilo na glavu, i tribi je bilo tri putečne igli va ńega zabost i va kosi, da ne bi pal z glavi. Već su i Verbenčane delga nosa, ne bi radi da ńin se drugi rugaju, ki već z davna ne nose berit i rubi.

Muško odijelo. (Muške sviti.) Ako će bit muški dobro opraven, tribi mu je četvore sviti: dvoje letńe, tenke, od bedeni, a dvoje zimske debele, od sukna, suknene, k ńin još podobelčilo i kaban. Letńe sviti su stare: (to će reć, da su nigda bili boje i nosili se na blagden; a kada su se proderli, su prišli za na 'segdeń), od 'sekoga dana, za 'seki dan, od 'segdeńa, i boje: za blagden, od blagdena. Zimske su isto tako dvoje. Jedne i druge su od velni, a mikani, predeni, snovani i tkani doma. Debele sviti se vajaju, dadu se va stupu, pošju va vajilo va melin. Vavik su te sviti černi, zato se gorinci rugaju bodulon, da žaluju Franćipana (Francipana, Frankopana, Frankapana i Frankipana).

Sviti su: *stomońa, sukńica* ali *jaketa* i *brageše* (prija *kružat* i *široke brageše).* Z jaketun gre i *verdakol.* Pod kružaton se je nošival drugi kružat ves koti i pervi, samo prez rukav.

S t o m a ń a je od platna, bunbaka, polama, korama, končena, od batudi, debela, tenka, od kočevara, bela ali šara, — kakovo je, od česa je tkana. Brageše su od sukna debele, a od bedeni tenke.[1] Stomańa se najprija umira, a ontrat kroji va drugu stomańu, pek šije. Stomańa ima: *pasec* okolo vrata, *pleća* i *persa* ali *stan*, *krilo*, *poravnice* (na ramenih), *škajuniće* (li na ramenih), *rukavi* i *škajuni*

[1] Jedno i drugo stoji va velni i predačici, ova zaje'no miče. Ako će bit *sukno*, mora se sprest *celina* ali *vobel* velna, na tenko, a ontrat *utek* na debelo. Vobel rabi za usnov, a utek za utek. Ako će bit *bedena*, ontrat se sprede kudije, zibranu velnu na grebeni, na fino, a to je preja, ka rabi za usnov. Celina ali vobel je bedeni za utek.

Digitized by Google

(pod spadohun. Nakraj rukav su *pašca*, *pasec* od rukav za pestun, *zapesti*. Ako je stomańa tesna bilo va rukavi, bilo va krili, ontrat ńoj se dadu *toki*, da skoči šira. To je bilo vavik tribi va stomańu od kočevara. Koliko na plećih, toliko na rukavih vaja stomańu prija nabrat, nego prešit pašca. Pasec je 'seki dupel, to je platno prigńeno. Pod vraton, za pestun i na persih ima stomańa *dušice* i *škaje*, da se more zaputit, zabotuvat, neka ne budu persa razperšeni, razgajeni. — Starinske stomańe su imivali uski pasec i bivali su za vraton posve nabrani, a persa su imeli uńuli, otvoreni, samol koliko je mogla skrozi glava, malo više. Zapućivali su se na jeden putec (koti ženske stomańe još i seda).

Brageše imaju *pasec* o'znutra fudran ze platnon, *zatoku*, fudranu s krpami, od česa su brageše, *suzice* i *nogavice*, doli podverńeni na nuter. I ńe je tribi najprija umirat, mirit seńal, pek krojit. 'Se brageše prez pasca su od četirih bokuni udelani. Na pašci imaju dva puca, a na 'sekoj bandi po jeden meńi, da se more za ńe zaputit zatoka (ovo je jedna kerpa od dva kusa skupa zašveni, a 'seki je okrojen tako, da se derži ze svojun nogavicun, i zatvara brageše, da ne budu operti sprida). Razumi se, da nisu prez *žepa*. Nigda su bivali brageše i „na malu zatoku". Jedne i druge nisu još sto let po Verbniku. Pervo su bivali široke brageše, seda jih je još nikoliko pari. Ove su skrojeni od 'se bedeni ali od 'sega sukna (to će reć, da su široki imeli bit va nogavicah, koliko je široka i bedena). One su ušveni od četire glavi, koti i uske, dosežu od pasa do pol golena (to je do polovice mej kolenon i kjiičicun na nogi) i tražili su starinske va žensku sukńu; seda je skroje malo na toku dije o'zdola, pek su doli malo uže i imaju male male nogavičice ze nuterńe bandi (na nuterńen švi) dva persta otvoreni na škajunić, o'zvena su celi. Nogavice nisu podverńeni, koti i na uskih, nego su podšveni (fudrani) z belin platnon. Gori je pasec od dva kusa, ma se ne derže skupa, nego su zapleteni s koncen prejnin na veružice, ali ze žužńun, da se moru malo stisnut, zač one se nose i prez centurina. Sprida su otvoreni, koliko je za potribu. Na pasci imaju jeden veli *putec*, ali i *zbičicu* od drena i škuju ali debelu zanku, va č' se zapute, da ne padu. Sprida i zada su nabrani (sprida meńe, na bokih i zada više) na vele prigbi. Kada su zaperti, se ne pozniva, da imaju sprida škuju za potribu.[1]

[1] Kako čujen praveć od judi, šliče jako naše široke brageše va turske, va vlaške ovamo z gorińega kraja od Seńa. Gorinci, ki su nezdavna zaterli brageše uske doli s kučicami, se bodulu rugaju, kada

Digitized by Google

Jaketa, sukńica ima *zadńice*, *pridńice*, *rukavi*, *pasec*, *koralin*, *puce* i *škuje*, a ne fale ńoj ni *žepi*. Zadńice su dvi, po sredi zašveni je'na va drugu od verh do dna. Spridńice se derže (su zašveni) zadńic pod spadohun do dna i na rameni od rukava do vrata. Rukavi su od dva kusa: *pladńice*, gorińe i dolińe. *Koralin* je li od dva kusa: gorińi i dolińi, a kadagod i od četire.

Kružat ima zadńicu i spridńice 'se od jednoga bokuna; tako i rukavi, i to se zovu. „*rukavi po fervasku*“, zač vaja znat, da uski kroj od brageš i jaket se zove „*po talijansku*, na talijansku“. Stari popi su ga pernesli ze Vnetak. Kružat ima još *pasec*, ne koralin i kučice. Na persih se prekriži spridńica priko spridńice i zakuči skoro pod spadohun. Tenki kružat se ne prekrižuje, nego je'no dva persta priko spridńice i biva radije na botuni, nego na kučice. I sukńica i kružat dosežu samol do pasa, malo malo niže.

Z jaketun gre i verdakol. Ves je koti i jaketa, samol nima rukav i biva od drugoga, ne od česa su i sviti. Već imaju i va verdakolu novu modu, da se persa od stomańe vide, kada nî jaketa zapućena.

Podobelčilo su druge *dolińe*[2], ušveni, koti i gorińe, ali pek *platnenice*,[3] tenka *maja* od bunbaka i debela od velni. Tenka se kupi od makini, a debela se uplete. Ona je vavik sprida i zada zaperta, a ova more bit sprida operta i traži va jaketu, samol rukavi ima posve celi. Otvorenu maju je tribi obšit, da se ne bi razplela, a tako se obšije i debelu jaketu, da se ne razkosi.

Kaban je delga svita od sukna rijega, ali černoga, širok, kako gori, tako doli. Skroji se koti i jaketa, ali da pravo rečen, koti i kružat. Gori ima *kapuč* za pokrit glavu, a pod bradun se sveže ali zakuči ze kučicami; doli se prekriži spridńica priko spridńice, a va pasu sveže o'zvena najradije s konopcen. Rabi v zimi za poć k ovcan, ali ke živu. Nî težek ni doma starin juden pol ogńa, ali na placi, ma ontrat se ne veže s konopcen, nego samol zagerne; ako je baš zima, se i obelče.

---

ga vide va širokih bragešah, i govore: „Bodule, fić! Vele brageše, mala rit“. Ma ńin ju, i bodul odkroji, odvišća, da jih pasa voja reć mu ju po drugoč, zač jih biva sram i biva ńin žal, će ńin reče.

[2] Kada se nî tribi podoblić, rabe za brageše. Za to su brageše. Reku mesto: „Sen podobelčen“ — „Sen va dvojih, trojih bragešah obelčen.

[3] Ove ne rabe nigdare za o'zgora, ako nisu od platna (debeloga beloga) skrojeni, koti brageše na zatoku. Malo sen takovih videl va detinstvi, seda jih nî.

Digitized by Google

(**Muška obuća.**) Na nogah je *obuća* (a gori za smih je odića). Obuća su *postoli* i *hoveje*.

Hoveja je od velni, ali od bunbaka (ma redko) upletena. Gori ima *krunicu*, na sredi *listi*, a od verh do dna put od zada (zada) ima *petu*, od kjičice niže sprida na nogi *plosnu* i *škapin*. Peta je ze *puti* odijena od škapina.[1] Hoveje su vavik beli, a za široke brageše su černi, ali rije, i moraju imit *latice*.[2]

Postol ima *spridńicu*, *zadńice*, *upetek*, *rabot*, *poplat* i *tak*. — Pridńica pokriva ves pervi del nogi o'zgora, zadńice pokrivaju nogu od peti po priliki do maloga perstića i na peti su jedna ze drugun zašveni. Koliko nosi debjina od peti, višina i dejina po bandi, stoji znutra na zadńici rabot, da ne bi šel postol pod žberlu, da se ne zverne upetek. Poplat gre od kraj do kraj nogi o'zdola, a tak je poplat na poplati zašven ali zabjen, koliko nosi peta.

Postoli su, koti i sviti, boje i stare. Stare su za 'seki dan, veći del dobro okrpani i pokerpani, kerpa do kerpi; a boje su celi i neokerpani, ali pek imaju samol po je'nu kerpicu, i to malu, da je nî jako vidit.

Po kroju su postoli *mulasti*, *na puntu*, *plitke* i *gelboke*. Plitke postoli i na puntu gredu samol ze širokimi bragešami. Takove postoli imaju spridńicu do nad persti, kadi počne noga debjat; zadńice su ńin visoki do kjičic, a prida imaju na spridńi načińeni uši za vezat.[3] Delgin bragešan, uskin, najboje pristoje visoke postoli. Ove imaju deju spridńicu, a kraće zadńice, ali više, do priko kjičice. Spridńice se vežuju *„na žužńu"*. Gelboke mogu bit i zatvorene, ontrat imaju pod uši od spridńice *zajik*, ki je delg, koliko je zadńica, i još perst deji, da ne bi žužńa žulila nogu. Ovakove postoli se još zovu i *„na škorńicu"*.[4] — Stari postol se ne gjeda, koga kroja je,

[1] Starinske hoveje su imeli na pol golena nikoliko više od kjičice *latice* i ontrat tri puta zdolu do peti.

[2] To je osobojno pletilo na pruti, a sliči na škajunić; ima četire kantuni.

[3] Ovakove postoli je tribi i kurdelat, da bude naplat gori jača (ma to se već ne dela). Ńin je tribi zada mej upetkon i takon *centa:* to je ona stvar, s kun se je kurdelalo, lipo zašvena mej naplat i poplat, i malo podrubjena. I toga već nî.

[4] Zven reda nose mornari *škorńe*. Mnogi judi duperaju *upenki*, a mladešina (mladost, mladići) 'ote da imaju za blagden *laštiki*. 'Se su koti drugi postol, samol su posve zaperti, a od podkjičice do verha je'no četire persti o'zgora ńe imaju nikakovo platno koti zajik, gori šire, doli uže, i razteže se to platno, i stiska, zač je nutri kolaštik.

Digitized by Google

samol da je cel, a ako nî, ontrat se okerpa, a na poplat, kada je šupej, se stavi va postol *zakladek*, staru naplat, ali drugi stari poplat. Kada i on pade, ontrat se postol počije (podšije) na kosmati poplat, na čisto. Nego kosmate postoli su dobri za po suhu; ako je mokro, se razpadu. Za vodu se 'ote strojene poplati, strojene postoli. Oko se je naplat pojala, ontrat se se okolo na 'kolo postola zašije nova o'zvena, da se more na ńu prešit poplat, a zove se naplat: *mustaće*. Boje postoli počiva postolar: mińa ńin poplati do pol, posve, dâ ńin pol poplat, podlog, mezešijole, počije postoli, prepočije i tako naprid, kako pride na pamet. — Kada se hoveja razdere na perstih, gredu persti ven; ako se razkidu na peti, „ima okraki". — Da hoveje ne padaju za peti, vežu se nad listi pod kolenon ze *podvezon* a to je špag, *zaberńak*, *pleter*. Plitke postoli, kada *hlapju* (kada su veliki), vežu se s *podguzinun*. Podguzina je špag, konec, žužńa, gremik vediven va verh upetka i jeden kraj mu gre z je'ne bandi nogi, a drugi od druge, pek se sprida vežu nad nogun, tako da ona zderži postol, da ne hlapje i biži ž ńe ća. Ako je još plitki postol dober, podguzina mu ne pristoji, zato se na sredi nogi naplat zverti ze šilon i načini vez od černoga finižela ali žužńe.

N a s e g d e ń je muški va stomańi, jaketi, bregešah, postolih, hovejah i pod klobukon: staro sve i okerpano, rejavo.

N a b l a g d e n ima iste sviti, sve čisto i če se more novije. Još ima ostran toga verdakol i rubec, šijarpicu ali šijarpu okolo vrata i va žepi rubec za oseknut se, li čist, postoli opatinani (ako ne nosi bele čisto). Mladići gjedaju, da budu lipo i čisto opravni i da imaju rožicu za klobukon. Muži i dica imaju meńe obzira za to. Va pravon uhi se nosi *naviželica*, ma i to propada. Sobun se nosi, ki ima, kosirić ali zapiratnu britvicu. Ki su bili soldati, imuju briti. Ako se gre kamo u svit (po svitu), ontrat dobro stoji nožić ali briti za pas, ma se ne nosi očito, nego skrovito, šotoman, da mu ga ne vide. Bivalo je pervo i pištol vidit, ma su već zrejaveli i po'se zatereni. Puše su noširali pušari, lovci, kada su hodeli na zece, ma i to je propalo.

Žensko odijelo. (Ženska nošńa.) Na glavi *rub* ali *rubec*, v ušijuh *naviželice, rućiniće* i na ńih ako su *penduniće*, za vraton *koral* (struk, dva, najviše tri), na golon teli *podobelčilo*, ali pek samo *stomańa*, na ńoj *župica* i *sukńica*. Dolińi del tela je obelčen va *kamižotih* i *sukńi* ter *podobelčili*. Nogi su va *hovejah* i va *postolih*. Ženi imaju sveti za 'seki dan, za na blagden i za praznik, letńe i zimske.

Digitized by Google

Kada smo se ovo malo prija perkačali z dičinun, bil sen već nič nateknul od ovoga, ma ovdi moran ponovit. Morda ne će bit za huje, zač ovdi se pravo i mora pravit, kako i če, a ondi sen pravil, ni kamo, ni ke.

R u b je delg blizu šežeń i pol, a širok je okolo pol lahta, ako ne i više. *Veli rub* biva širok blizu laket. Setkan je „na poštu“ za t' posel, bilo od bunbaka, bilo od cvili domaće, predene doma. Na krajih ima *živca*, ako ne, majkol jeden, a drugi biva mesto živca *rubež*. Na glavah ima *čufiće*, *kistice,* za ńimi *škujice*, *šupji rubek*, za ńin *gažicu*, *rožice, križiće*, *murvice*, *kolca*, *kola* i tako naprid, — kako se ča zmisli našit ona, ka umi rubi načińat, i kako je načińen: je l' za segdeń, je l' za blagden, ali za kadagod, za vele prazniki, za pir. Ude'an rub se prigne živec na živec i dobro raztegne; ova prigba se opeta prigne na pol, koti pervi put. Tako je prigńen rub na četire dupla i ontrat gre na glavu. Ako ga se 'oće spravit kraj, tribi je položit glavu nad glavu Tako je prigńen na pol po dejini. Ontrat gre to opet na pol, i seda je zgiban. Pokriven rub na glavi pokriva 'se kosi i time, pek gre okolo vrata i pada jeden kraj (glava) na persa, a drugi na pleća. Po lipoti je rub: za sagdeń, za blagden, za na vele prazniki, za po pirih, za žalovat. Po letu rabi tenki rub, a v zimi debeli. Rubu je ime: rub *neumočenec* (ako nî opran) ali *želti* (bel je, ma od bunbaka želta); *dubjenec* je od cvili; *bandalela* od tenkoga redkoga platnića; *želtica*, kada je poželćen; *tunban* je imival čufiće našveni po živcih, ma ga je nestalo.

R u b e c je na četire kantuni, prigne se na pol, tako da samol dva kantuna pridu jeden na drugi, a one druge dva rabe 'seki za svoj kraj. Još se prigne na sredi je'no dva persta prigńena rubca i položi na glavu, a kraje se svežu pod bradun na jeden uzel. Rubec se zove: *debeli*, *tenki,* i od česa je: *končeni*, *svilni*, *velneni*, *od tibeta*. Nikad nî bel, zato je: *čern*, *šar, škur*, *moder*, *želt*, ali ima fund takov, a *rožice*, *pasi*, *biri*, *pašamani* drugačije. Velneni ima i kisti, kot i 'si drugi je moru imit. Doma se rubca ne delaju, nego se zvena kupuju, pek se nose po modi.

S t o m a ń a je koti i starinska muška. Dosiže samol do dno pers, do pasa, a doli ńoj se prešije *krilo* od drugoga česagodare, platna, uvik debjega, nego je stomańa. Počeli su novitadi delat i ze stomańami. Već je šiju i na špalar, na malo. Da bude stomańa lipša, ima na rukavih i persih i okolo vrata *mrižice*, na ramenih *škujice*, a kadagod biva na ramenih i našvena.

Digitized by Google

S l i p i c a je stomańa prez krila i prez rukav, a pokriva persa i pleća, ma spridńica i zadńica nisu pod spadohun zašveni, nego se derže na poramnicah. Slipica kaže sama, za č' rabi: da zaslipi, preslipi, prevari 'sekoga, ki va ńu gjeda, zač pomisli, da je prava stomańa, a nî.

Ž u p i c a je pletena od bunbaka, ali velni i ušvena od fruštańa, a i faneli. Pletenâ[1] je velnena pletena šćeto, ali na pruti, doli ima *zajišca* i *gažicu*. Rukavi su ńoj, koti i kružatu, 'se od jednoga bokuna, zadńica takajše, a spridńice su dvi. Okrojena je okolo vrata, a načińena, da dobro prestaje na telo. Dosiže do pasa. Zapućuje se na kučice, ma se spridńice ne prekrižuju. Pod spadohun na bokih ima *toki*. — Bunbačne župice se pletu 'sekako, samol ne šćeto ni na pruti, zač rabe za oholiju. Najviše su pleteni *na škatulice*, *ribju kost*, *poper*, *mendulice, gažice*, *krivi rakamić*, *perca*, *punti inglezi* i 'sekako, kako se zmisle, ali ńin muštri pokažuju. Ušvena župica je koti i pletena.

S u k ń i c a je sva koti i župica, samol ima odzada *latice*. Prija su bivali na boku, kadi su na župici toki. I latice su toki speti i prez potribi, samol zaužancu. Drugi, ki jih, sukńic z laticami, ne nose, rugaju se verbenkan: da „kažu rogi". Sukńica mora bit obšvena s kurdelicun, perst, dva širokun, i na rukavih mora imit *prevratki*, česa župica nima. Prevratki su isti rukav, ali je na ńen zašveno čegod drugo, pek se mora prevernut rųkav, da to bude vidit. Kako župice, tako su i sukńice: tenka od bedeni i debela od sukna. Za blagden gre sukńica od pana. Blagašice, blagarice, bogatice, vele žini (?), bahatice, bogate ženi nose na prazniki i na pirih li sukńice od pana, ma su čevjeni, zeleni, škuri, vinani, potežu na modro, a kurdelice imaju od žika i prevratki od svili na rožice.

P o d o b e l č i l o su ženan za gori *majica* na telo, a pod župicu na stomańu druga župica.

Dolińi del tela oblači žena va *sukńu*, *kamižot* i *podobelčilo.*

---

[1] „Pletenâ je velnena pletena šćeto" znači: Ako je pletena (župica) vunena, pletena je „šćeto". Po smislu je prva „*pletena*" određeni, a druga neodređeni oblik, koji se i naglaskom (barem u kajkavaca) razlikuju, pa je i gosp. pisac prvi oblik označio naglaskom, možda krivim. U posavsko-kajk. govoru glasi određ. oblik *pleténa* (neodređ. *pletèna)*, pa bi po poznatoj pojavi o skakańu naglasa bio čakavskom određ. obliku naglas *pletenȁ*. — *Ur.*

Digitized by Google

Sukńa je od bedeni, ali od sukna. Gori ima *kas*, a doli *počev*. Ako je od bedeni, počev ima od sukna. Kas je od škerlata, ali od kakova god pana, ma ne černoga.[1] Sukńa se zatvara sprida na kučice, ma ne prekriživa. Za veće blagdeni gre *lašana sukńa*,[2] ka ima počev od škerlata i još pod ńun *podziralo* široko jeden perst, ponajviše od želtoga pana. Lašana sukńa more bit šćeta na rože i na škatuli.

Za prazniki i piri rabi se još i tesnek. Ov je ves, koti i sukńa lašana, samol ima o'zgora tajki, zašveni *varoti:* to su okolo na 'kolo ńega želte čufiće na želton pašćiću. Najradije su varoti dvoje, a bivaju i troje: jedne nad drugimi po sukńi prešveni, a 'se skupa to biva pol nogi visoko.

Kamižot rabi za o'zgora i za o'zdola, ali o'zdola biva za podobelčilo *beli kamižot*. 'Seki kamižot je skrojen najmeńe od šest glav, a jih imaju i do osen glav širokih.[3] Za kas rabi kamižotu 'se, če se ka zmisli, a škerlat nikadare. — Beli kamižot rabi za podoblić, a ves je, koti i šari, samol seda već nima žepić odzada. Bele kamižoti već seda imuju o'zdola mrižice i rakami, rakamiće. Ovakove rabe za blagden. *Šari kamižot* je od kanbrika, lapiša, orlanca, ta-

---

[1] Ona je skrojena na *police*. Ove su doli šire, gori uže. 'Seka polica je široka doli po kvartu i pol, tako da ima dvanajst polic, ali šest *glav*. Police se slože, ontrat se zašije počev, pek se sukńa nabere, tako da pride na tri bokuni, jeden zada, a dva po bokih. Po bokih ostave se žepiće baš ondi, kadi moraju prit o'zgora latice od sukńice, da se po ńih vidi beli kamižot. Seda se ušije kas, ki pride na pleća. Doli je uži, gori širi, a visok po jeden pedeń i još ima sredi *zajik* na zgoru. Na krajih mu se ostavi za prešit *poranki*. Seda se ušije spridńice, li visoki, koti i kas. Na ńih se pusti četire, pet perst od kraja, sprida zajičce, koti i na kasi za prešit poranki. Seda se zašije 'seko na svoje mesto, pek poranki, ontrat se kas zaplete nad žepići s finiželon, ali s kurdelicun, da se more stisnut, neka stoji dobro na telo. Ušvenu sukńu obelče ona, ka ju ima nosit, i stoji lipo ravno. Druga ńoj ju ontrat dviže, da načini *tajku* široku po četire persti. Kada ju je umirila, selče se sukńa i ušije tajka. — (Krojeńe i šivańe spada drugamo, ali budući da g. pisac nije toga izradio, neka stoji ovdje. — *Ur.)*

[2] Lašalo se je va Vnecih, kešne v Rikvi, a seda nigdire, zač će to zaspat sad-sad, neka se podere ovo, če je još na nogah.

[3] Glavi se slože, koti i police za sukńu. Potli se dela 'se, kako i za sukńu samol mu nî tribi počevi, nego znutra mu se zašije *podmet* od drugoga platna. Tajki mu udelaju dvi, tri; je'nu, kako je već delg; a nisu široki, koti ona od sukńe nego za pol ńe i još uže.

Digitized by Google

mini, sareza, velnice, šatena, mezoluta i tako naprid: od 'sega, če se more nać po butigah; 'sekakove šarotini se najde na zbor, pek zibera, ki ča voli, ali zibere, ča ga pjaža.

Za podobelčilo ostran belih kamižot rabe još *brageše*, *platnenice* i *kotiga*.

Platnenice su udelani *„na pasec“ i „na vez“*, dosežu do kolena, traže va široke brageše, ma nisu zašveni, ako ne zada jeden pedeń robi, toliko, da se nogavice malo derže.

Kotiga. Ako se ne zneme objetinu[1] s kože, nego ju se ostriže, da ostane po ńoj tri do četire persti delga velna, pek ju se okvasi i dâ močit v more v okrut, ontrat velna ne popada, a koža se okvasi do nikoliko šeteman. Seda se zneme, opere i osuši, pek ostruga na strug, a ontrat se očiste kože od nog, glavini, i vrata, da budu na četire kantuni, a ontrat se zašiju jedna za drugu, koti i sukńa prez polic. Šira kotiga poji više kož, uža meńe. Biva najmeńe pet lakat široka. Pokla su kože složeni, zašiju se na ńe maškaliče, gremiki jeden od drugoga četire persti delgo i 'seki je perst širok, a teku napored jeden z drugin o'zgora zdolu. Na dno kotigi okolo na 'kolo se zašije bela kožica, da je bude dober perst z dlakami na ven: to su *dlačice*. Od dlačic na goru okolo na okolo gre pedeń i više široka počev od škerlata. Nada ńu se zašije dolińi podmet, širok četire persti, i on je od maškaliča. Gori od kasa gre gorińi podmet. Ov je širi nego dolińi. Najzada je gori prišven kas od škerlata, a fudran s platnon. Kotiga je starinska imela i žepiće, a seda jih nima. Već se zdavna utira, a berzo će se utert, zač nî ovac, i jako je draga. Jedna pride guštat na trajset do četerdeset fijorini.

Seda se nose još sprida nikakove kerpi lipo nabrani gori, a doli ne. Imaju pasić i finižel ter se opašu okolo pasa, a zovu je *traversi*, *travers*. Ov je od 'sega, od česa more bit i kamižot.

Kada 'redu ženi ven, nose na glavi *klobučinu*. Ovo je stari klobuk, ki već mužen ne rabi. Nose ga, da obrane kosi od brimena, a lice

---

[1] Ako se odere brava i kožu onako frižku omaže ze japnon, popadaju ž ńe dlaki (ona velna se zove *objetina)*, a ostane gola mezdra. Ako se tu mezdru opere i raztegne na jeden obruč ter osuši, bivaju od ńe, kroje se od ńe *gremiki*, ke rabe za šit i kerpat stare postoli (mesto dretve). Ako se ta mezdra lipo opere, posoli i namaže s kvason, pek spravi močit va jeden lapiž, ali kakov drugi okrut (a moči se v mori), ontrat pride od ńe *maškalič*.

Digitized by Google

od senca, ali glavu od zimi. Nego već jih je sram nosit ga, zač je merzek, a furešti ńin se rugaju.

Ženska je doma, koti i muž, va razkidanih i sporkih svitah, razkuštrana i neoprana, prava strusnina. Kada gre mej judi, pobere vlasi i pogladi, pek se pokrije malo lištije i obelče va bojnije sviti; ako nisu celi, tribi da su okerpani.

Po svitah ne ćete razpoznat goličinu od ženi, nego po čistoći i po vlasih ter po licu. Sviti od goličin su samol malo oholije po koluru. Žena ne mari, da se lipo obelče i lipo nosi, zač ju nî strah, da će ju frajar pustit. Ona nosi vericu, redko ka ne, a divojka ne nosi verice nigdare. Stari:e ženi i stare vole škurije koluri od svit, a najvole staru nošńu: rub, sukńicu i sukńu, samol ako ńin to more bit.

Da ženska žaluje, pozniva se po rubu i ušijuh. Na glavi nosi černi rub, ma nî čern, nego je čevjenasto-želt, zaboden je bil va vodu od ruja (va ruj; a to nî peri, nego žili od ruja). V ušiju nosi samol naviželice zapleteni va černu cvilu, da se zlata ne vidi, ali zneme dodar i ńe, a vedije v uho samol černi končić od cvili. Kako ka koliko žaluje, tako se i nosi.

Načińena, narehńena, narišena žena ima na glavi lipi rub; kosi upleteni va cendalinu; za vraton koral, kordun, kolajno; sukńicu od pana, škerlata škuroga, čevjenoga; stomańu od batudi, korama; sukńu lašanu; kurdelice; hoveje modri, škuri, čevjeni, zeleni, našveni; postoli od laki, šagrina, napingani; v ušijuh ima naviželice, rućiniće i rućini s penduni. — Goličina je isto tako obelčena, samol biva va tesneki, pokrivena „na nevesticu“, opasana podpasićen setkanin ze žikon, za vraton zada ima čuf i od pasa zdolu ńoj vise po dvoje kurdelice, ali je'ne vele 'se do tajki. Pod sukńicu obelče belu župicu, a 'spod sukńe ali tesneka ńoj podzira ven beli rukamani kamižot na zajiki, ali z mrižicami. — Na pir gre isto tako obelčena. Na mladoj maši nosi vinec, a na piru pol vinca ali živu rožicu na glavi, ali na persih, ma ne zaboravi i prave rožice.

Ženske postoli su bele, ali černe, od laki, šagrina. Po kroju sû *na puntu* z ušima, koti mužke, plitke, *na papučicu* prez ušuj, i *napingane*. Ove su pek beli, želti, zeleni, černi. Bivaju vavik „na papučicu“, a ušveni su ovako: Venska naplat se proškuja, sprobije ze šupjin šilon 'se na škujice, ma te škujice bivaju lipo porejeni na kola, zvezdice, biri, rožice. Poda ńu se dâ čevjeni škerlat, ali drugoga kolura koža, a znutra platno. Kurdelani su te postoli ze čevjenun, modrun, zelenun napočnun kurdelicun na upetki, po bandah, i ondi,

Digitized by Google

kadi je spridńica zašvena ze zadńicun. Mesto žužńe imaju *grof:* to je kurdelica lipo pregibana na kolo, široka, koliko batakun, ali fijorin sleberni, a va sredi ima zašvenu *dušicu* i prešven je na 'no mesto, kadi ima bit žužńa.

Ostalo. 1. Ako ki kada nosi rukavice, to su upleteni od domaće velni i rabe samol po zimi. Ženske nose li po zimi rukavice prez perst, bivaju više za oholiju i zovu je kadagod *manice.* Pokrivaju ńin dlan i ruku i zapest.

2. Lunbrija ima *palicu*, *lebra* i *krilo.* Nosi se, kada rabi, a to je po dežju.

3. Mornari imaju za dež inceradu, brageše i klobuk od inceradi. Ona je koti kaban, ma je od platna namočena va ulu od lana, namazana ze tin ulin i lojen, da ne pušća vodu skrozi.

4. Kada se jî, jî se na goli stoli. Ako su kući gosti, ako je pir, ontrat se stol pokrije z belin *rubon*, čistin *lancunon* (ako nî v kući *tavajora* za stol pokrit), a usta se teru v *rubec* (ako *tavajorić* fali). Obraz i ruki se teru, pokla se operu, va *štracu* (ako se ne more imit *šugaman* za t' posel).

5. Za prenašat stvare i nosit sobun rabe *torbica*, *bisagi*, *šaket*, *maža.* Torbica je od velni setkana na černe biri, široka je, koliko je zasnovana, a delga, koliko se 'oće. To sukno od torbic se prigne po polovici va dejinu, živca se dva i dva zašiju skupa, gori podrubi i zašije centurin, ali veže uza (vez, spag) i torbica je gotova. — Bisagi su dvi torbice na jednon vratu. 'Seka za se zove se *bisaga.* Na ustih ima bisaga prešveni punče od naplati, a skroz ńih 're špag, da se more 'seka zaprit. — Šaket i maža je od platna ušvena, koti i torbica, samol je šaket kratek a širok, maža pek je delga i uska.

Dodatak. *1. Razlike u nošńi.* Seka (sveka) druga plovanija na škoji, a i po druguda misli, da je ńe nošńa najlipča. Tako derže i Verbenčane svoju nošńu za najlipču. Ako su već i prešvajeni, osvedočeni, da nî sve, če nose, najlipče, još ne 'te, da starinu zapuste. Dobro derže na pameti onu starınsku: „Ki zatira stare zakoni i navadi, zateri ga se“. Ako ča promine, to promine već na vele ononike.

Mužke sviti se po drugih plovanijah malo razlikuju od verbenskih, ženske su pek jako deferencijani va kroju i va švu. Sukńice nimaju latic, a kamižoti i sukńe nimaju žepić zada — drugud, koti verbenske. Ženske sviti su druguda delgi skoro do pet, a verbenski je imaju najdeje do pol golena.

Digitized by Google

2. Prodaje li se domaće odijelo? Ženi, ke imaju velni, delaju sukno i bedenu, pek prodaju drugin ženan. Prija su prihajali k nan Gorinki i kupovali sarzu, bedenu od Verbenak, da sebi ušiju sukńe, zač su i one nošivali sukńe od bedeni, kot ove, — para, da su hćere 'se jedne matere. Seda je već ta tergovina z Gorinkami propala, zač i one vole šarotinu ńilu, nego starinsku bedenu, da rečen po ńihovu: sarzu, jaku, ka je durivala let i let.

Ka Verbenka nima dosta velni, spravja ju malo po malo, da načini mužu brageše, jaketu, hćeri sukńu, ali sukńicu, hoveje, maju, ali odelo na postiju. Dela to ovako: Kupi velnu, ali spravi ono malo, če je je bilo na ńe ovcah, opari ju i opere, da se očisti od serini, osuši, ščešre, zmiče na grebenih, sprede na preslici, sevije na klubka (klupka) i nosi h kalici (? hkalici, *cf. dale)* (tkalici), da ńoj osnuje (setke, sehke), koliko more. Velna je seda draga po 80 – 90 šoldi i po fijorin kilo. Muške sviti od velni su tenke dvajset, a debele dvajset i pet fijorini najmeńe (to se zna: samol sukńica i brageše). Ženske sviti su još draže (a opet samol sukńa i sukńica). Kupnene sviti su čudo cenije. Muški s 6—15 fijorini, a ženska s deset do dvajset je obelčena od verh glavi do dno pet s fureškimi svitami, ako 'oće lipo i za blagden

3. Starinsko odijelo. Z uzroka, da su starinske sviti dragi, a beči malo, i da već sedańemu členu nisu lipi, propadaju jako. Kada sen bil mal, bil je jeden (ne ću mu pravit imena, zač mi je bil svoj), ki se je ovako serdel na novu modu: „Već su selkli černe gaće, obelkli su šare gaće, veće nî na svitu takove vražje braće". 'Otel je reć, da je ze šarun robun prišlo i počelo hodit 'se šaro po verbenskon puku, sve na opak, zlo. Oj, todore, todore, 'se, če deje, to gore! Je l' se prevaril, ne znan ča reć. Vidin, da gredu lipče opravni, meńe troše, ali i meńe vrimena nose robu, — nî moguće, da bude vuk sit i ovca cela, lipo i dobro i cenu se ne more niš kupit.

Posvė su već zaterli *oplećnicu* (stomańu žensku na kola na poramnicah, i široke rukavi nenabrani; a nî imela ni kučic, nego su ju veživali za vraton s nikakovimi pašamani). Rabila je najviše va tanci i na piru i obelčivala se je o'zgora stomańe. — Nestalo je čevjenih i modrih verdakoli ze želtimi puci. — Kružati i široke brageše, kada se pozvraćaju ovi, ki je seda nose, 'ote poć s ńimi va grob. — Kratke kamižoti se gube i žepić nestaje, a i sukńice z laticami 'se se reje šiju. Novi judi, nova moda.

Digitized by Google

Kupovno odijelo. Fureške sviti se veći del kupuju ušveni od pana, (štofi za blagden), a za segdeń modri brageše, modra stomańa (šara), terliš. Tako isto i maje. Ženi još kupe robu i ušiju sviti doma. Ma ne bi ni one, da bi već mogli nać ušveno po našu, ali još ne moru, dokla za po'se ne zateru svoju nošńu.

Nakit i češļańe.

Nakit. Kada se ki probelče ze starih svit va boje, biva *lipo obelčen; opraven; porejen; narehnul, narišil, načinil se je.*

M u ž i nimaju niš osobojnega, nego gjedaju na vele prazniki imit novu robu, ali ako ne novu, lipu i čistu: fini klobuk, stomańu belu, ako je na pjetini, ako ne, ne; *šijarpicu* ali cvilni černi rubec za vrat i lipo vezan na dvi punče pod bradun, jaketu, brageše i postoli opatinani.

N a d i c u se ne gjeda toliko. Najveća oholija je ńin verdakol i fini klobuk.

M l a d i ć i su, koti i muži, ma ńin se 'oće još i rožica za klobuk, za uho, na persa va jaketu, ali na stomańu, ali v ruku; stomańa mora bit bela, kako loj, a postoli svitli, koti zercalo.

Ž e n i i d i v o j k i sen već pravil na drugon mesti, če imaju na sebi, kada su narišeni. Prez rožic divojki, goličini, pek ne sme bit. 'Seka mora imit svoje, a goji je va pitari, staron lonci, lapiži, padeli, verči, bukaleti, napočnoj iškrińici na poneštri i na balaturici sprid ńe. Najviše goje: balis, maružanu, rarohuje, rumeniju, fijolice, barbarožu i škerlatnice. Va vertih, ma ne na blizu kuće, nego na stanu, imuju šipuni, fraterske rožice, ijacintu, nigda tulipani čevjene (seda jih već ne vidin), Svetoga Ivana kuš i žij. Koliko ńin ne rabi, toliko daju Gospoji.

Naviželica je od zlata šupji pol kolonbarića, doli ima o'zdola jeden mali kolonbarić od žice zlatne *(kolce, pero),* gori pek drugi del je žica va jeden kraj zabjena na maskujice, a drugi kraj se vedije skroz škuje od uha, pek vedije va naviželicu: seda je zaperta i visi na uhi, seda je v uhi. Uši se probijaju ženskin, dokla su još mali, kada imaju leto, dva.

Ručinić je, koti i naviželica, na 'kolo, samol je debji (ma nî zlato debje) i na tri kantuni, a ima tri pera, dva male i jedno veće. *Ručin* je velik.

Pendun je koti je'na tikvica od zlata i na tegi udelan. Doli ima koti zerno od prosa pupić, a gori ručicu, da se more svezat za

Digitized by Google

rućin. — *Pendunić* je mali pendun. Vajada su nigda zvali to i *zvonce*, zač se kadagod kojgod narugaju: „Bati s trimi zvonci“, to će reć, da ima troje penduni v uhi.

Koral je pravi čevjeni i dibji od česagod drugoga: stekla, grani, peružini.

Medaje su pozlaćena munida sreberna: dvajsetipetice, cvanciki, talari, križevaje, kolunati.

Serce je nalično na čovičje serce.

Oko je od pelža morskoga čevjen kamičić, okovan va slebro.

Moće su od srebra skatuličica podelgovata na 'kolo, a nutri figurica, ali ča drugo, tribida od svetih. Ove stvare vise koti i *križić* na černon korduni od svili.

Kolajna je zlatni koral na veružice, kada god ga zovu i *peružina*. Na ńen visi samol križić, ali je'na medaja.

Verica i *persten* je zlatni kolonbarić, a nosi se na perstu. Persten gre dva, tri puta okolo persta, ali i jeden sami, koti i verica, ma ima na sebi pečat: ontrat se zove *pečatńak*. — Naviželice, rućini, penduni zove se još drugačije 'se skupa *zlato*, a k ńemu još gredu i persteni, verice, korali prave, kolajna, oka, medaje, križiće i serca ter moće.

Češļańe. Muški nose kratke vlasi. Pervo su se brivali splohon. Seda već je'no petnajst let na ovamo dober del jih nosi (nasvalito mlaji muži i mnogi mladići) *mustaće, berkje, bradu, bafi.*

Stragači (*-ra-?*) je više i *britvači,* ma samo dva, tri od ńih nastoje okolo toga, i to najviše na blagden. Ponajveć striže jeden drugoga, a obrit se gjeda 'seki san. Brije se 'sekih osen dan, ali na post blagdenu, ali na blagden v jutron.

Za *strić* rabe *škarice* i *česej* (-s-?), i ako je tribi podbrit, ali obrit vrat, ontrat i *briti brivatna.* Prija nego obrit se, mora se brada namazat ze sapunadun. Za to je mali lončić, a va ńen zdrobjena sapuna. Va to se prelije malo vodi i da se k ogńu, neka se zatepli. Zaje'no je i *pinelić* od prašćih dlak. Ki se brije san, mora imit i *zercalo*. Briti brusi *brusovač, britvač*, a čovik ju pasa najprija na *brivatni brusec*, pek na centurin. Dobru briti je dosta pasat na dlan.

Dica, muži i starci ne rabe češja, zač imaju kratki vlasi. Da se ne zakote na glavi šence, tribi je *česat*. Mladići nose zada kratki, podstriženi vlasi od vrata ke verhuncu, a sprida imaju deje vlasi, okolo četire persti delgi. Kada je mladić *podstrižen*, ontrat mu je od zada na glavi koti jeden stup, verbakan od vlas, vrat mu je do zatilka obriven, a tako su mu obriveni i skrańice sprid uha, ako su

Digitized by Google

delgi. Niki mladići se počešu lipo i namažu glavu z ulin. Je jih, ki kupe i nikakovu vodu za mazat vlasi. Počesani vlasi razdile na glavi na dva kraja i načine *prodel* ali po srid glavi, ali na bandi nad pravin uhon. Lipo počesan i namazan mladić je *polizan*, *polizanec*, *nazarena*, *topè*, ma ovo su 'se imena za narugat mu se. Ako se pristojno poredi, ontrat mu se ne rugaju. Vlasi se strigu, kada su delgi, *podstrigaju* se pek 'seki misec. Neobrivenu se rugaju: *kosmač*, *ježina*, *naserhńenec*.

Prave mi, da su nošivali pervańi judi *kavijadu*, ali kada su počeli hodit Pazin na levu, ontrat ńin ju je tamo ostrigalo 'sekomu, ki je ostajal soldat, i od onda se je kavijada zaterla po'sè, a to se je dogodilo, kako znan ja, ontrat, kada je naš škoj prišel pod zapovid od Beča, pokla su propali Vneci. Kavijada je bivala ono, če seda mladići za vraton podstrigaju. Kada su nošivali kavijadu, ontrat su strigali glavu 'su do gola, a samo ńu pušćali da raste. Dici još kadagod puste sprida po čelu malo deje vlasi, pek naliče koti na fratersku glavu.

Ženske nose delge vlasi, *kosi*. Dokla su mali, je strigu. Kada ženske imaju četire, pet let, počnu je *upletat* najprija na četire, a kešńe, kada su kosi dosta veliki, na dvi *kosi*. Ženska, kada će se poć česat, najprija razplete kosi, ontrat z redkin češjen razskube vlasi, pek z gustin lipo počeše. Ako su ńoj se vlasi pomišali, zeme zbicu (ali vertenicu, ali šilo) i zercalo preda se, počne z otin hodit od nosa priko čela va srid glavi i pasa priko; če dvigne na zbici, prehiti na 'nu bandu, kamo je imelo poć. Tako udela *put, prodel* 'se od čela do zatilka: pol vlas hiti na jednu, a pol na drugu bandu, pek posopet češe i gladi. Seda 'seku polovicu da opet na pol, ali na dva veće i jeden meni del, i opeta 'seku za se počeše. Kada je 'se četire, ali 'sih šest tako opravila, zeme v ruki *upletek*. Ov je čern, ali čevjen, i debel jeden perst, a delg, koliko je tribi. Razpolovi ga na pol i prehiti priko glavi. Jeden kraj upletka stisne v zubi, a drugi ćapa mej one vlasi, ke je dala va sredi na pol, i persti, nagne malo glavu i gjeda va zercalo ter prehiti jeden trak vlas priko upletka, pek drugi priko ńega, a priko ovoga upletek, i tako naprid, dokla ne poplete vlasi do kraja. Najzada je sveže ze černin koncen, da se ne razpletu. Kada je uplela je'nu kosu, ontrat gre plest drugu. Seda već ne derži upletka ze zubni, zač ńoj ga derže vlasi. Pokla su obi kosi upleteni, hiti je za pleća i pogladi vlasi na glavi z dlani od ruk, ma pervo na ńe kapne kapju ula, ali bivandi, ali samol i pjune. Sedaj pek spravi kosi, kako 'oće. Naj-

Digitized by Google

radije je načini ovako: Livu prejiti na pravu, a pravu na livu; ontrat, kada su prekriženi, zdvigne 'seku na verh glavi (ako nisu deje nego je velika glava), sveže je ontrat gori; ako su deje, ontrat je prekriži opet i sveže zada na zatilki. Ako nî lipa *polizanica*, još je merža *kuštrina*, *kosmujina*, *čuvitina*, ka nima nikad, ali redko kada, češja na glavi, pek ńoj vlasi v usta 'redu. Da kosi ne padaju, spnu se s *furketami:* to je žica prigńena na pol, koti vilice, ma nima deržala. Pervo se nî znalo za furketi.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Kraļe (u turskoj Hrvatskoj).

Narodni život i običaji.

Piše Ivan Klarić, učiteļ.

Priroda.

Kraj i mjesta.

Građa je iz mista Kraļa, u kotaru i općini bihaćkoj, na zapadu od Bišća. Domaći i strani ļudi zovu ga *Kraļe*. I u pismu se zove i piše *Kraļe*.

Kraļe imaju 448 duša.[1]

Gore i vode.

Gore. Kraļski okoliš većinom je ravan. Mistimice se podižu po poļu mali brižuļci: *Pokoj*, *Male Brizovice*, *Velike Brizovice*, *'Umac*, *Pecikovića Glavica*, *Izečićka Glavica*, *Brigovi* i *Brda*. Dolina zlameniti' nema osim jedne na Veliki' Brizovica', a zove se *Ušļivac*. U ńoj ima bunar — *Ušļivi Bunar* (a vele, ko god se iz ńega napije vode, da će se oušļiviti ili zaušļiviti), pa se zbog toga i dolina tako zove. Velike i Male Brezovice zovu se tako zbog brize, što po ńima raste; Pecikovića Glavica zove se po muhamedanskoj obiteļi, kojoj pripada; Izečićka Glavica zove se po selu Izečiću, jer se ispod ńe iđe u Izečić.

Najviše misto u gori zove se *vr' (vrh)*. Od vr'a do doli su *bokovi* ili ***bočine***, a veli se i ***pleća*** ili ***plećina*** i ***strana***. Najdońi dio zove se ***podstrana*** i ***potplećina***. Svako malo uzdignuto misto na ravnici zove se ***brižuļak*** ili ***briščić***, a i ***glavica***.

Kamen se kopa u ***Jazavčevim Jamama***. Kamen je slab, a triba im ponajviše za kućne podumente. Ovaj se kamen zove ***mekiš***, jer

---

[1] Muških ima oko 130 duša, isto toliko po prilici ženskih, a 188 otpada na djecu od 1—14 godina.

Digitized by Google

je mekan, pa se more sikirom tesati i stoga je lako raditi o ńemu. Kreč se ne žeže niđi u blizini. Zlata ni srebra nema.

Vode. Rike se zovu *Una* i *Klokot.* Potoci su *Mrižnica* i *Viškup.* Izvori ili vrila jesu: *Viškup*, *Ušļivi Bunar*, *Stublić*, *Kraļski Bunar* i *Klenovac.* Močvara ima u Jezina', za Brdom, u Čađavcu, a najviše u Velijevu (Muhamedanci vele *Velihovo*, a katolici *Velijevo).* Močvare nemaju svojih posobnih imena, nego se zovu po barama (livodama), đi se nalaze.

Đi voda zakreće, zove se *zavoj* i *cvrtak* (svrtak). Tako se i ńive uz Unu, đi ona skriće od zapada na siver, zovu *Cvrci* (jedna je *Cvrtak).* Đi voda utiče u drugu, kaže se *sastavci*; đi je lako pristupiti vodi i blago napajati, zove se *brod* (kod Kraļa je *Kraļski Brod*, kod Vrkašića *Vrkašićki Brod*, u Jezina' je *Jezinski Brod*, opet doli niže nalazi se *Lipi Brod);* đi se ne mere lako doći do vode, kaže se *brina ;* đi voda pada, zove se *slap.*

U ovom kraju nema niđi blizo sela kakva topla, slana, ili likovita vrila. Samo od Kraļa tri sata daleko, u cazinskom kotaru, nalazi se likovito vrilo *Gata.*

Zemļe.

Velike su šume daleko od Kraļa. Narod triba puta tri sata 'oda, dok dođe do planine, a i više. Male šumice „sitnogorice" ima na Velikim Brizovicama, u Velikom Lugu, Pokoju, Pecikovića i Izečićkoj Glavici. Jedan (južni) dio Brizovica zove se *Oklinak*, jer se nadvisio nad Ćurtovaču, pa skoro kao da uprav stoji, zato mu je i ime Oklinak, jer ko da je o klinu obišen. Nasrid Brizovica zove se jedno prazno misto *Čoloprk.* Čoloprku na istoku stoji *Jaseńe* (po jasenovoj šumi).

Pašńaci zovu se: *Urije*, *Jošļe*, *Male* i *Velike Dužice*, *Male* i *Velike Brizovice* (dilovi Velikih Brizovica: *Jaseńe*, *Oklinak* i *Čoloprk)*, *Palež*, *Veliki Lug*, *Jazavčeve Jame* i *Tukovi.*

Livode su: *Barani*, *Begovača*, *Hađićke*, *Ćurtovača*, *Garevice*, *Jezine*, *Zabrda*, *Čađavac*, *Velijevo* i *Močila.*

Ńive su: *Luke*, *Cvrci*, *Dužice*, *Kućišća*, *Tukovi*, *Kamenice*, *Prkosi*, *Dolovi*, *Brigovi*, *Stublić*, *Zvirńaci*, *Ledińci*, *Pergaće*, *Brda*, *Pleća*, *Zapleće*, *Kraļsko Poļe* i *Pirmičuše.*

Vinogradâ nema, ali se nalazi po međama u obali divļeg grožđa, koje je vrlo slatko. Ima ga bilog i crnog.

Za nike se (zemļe) ne zna, zašto se tako zovu, a za nike kažu sama ńihova imena: Barani se zovu po barama, Begovača po ni-

Digitized by Google

kakvu begu; Ćurtovača po obiteļi Ćurtović; Močila se zovu po močvari, u kojoj se moče (kisele) konopļe, keten i lipova kora za lik; *luka* je svaka ravna plodna zemļa uz vodu; Cvrci se zovu po svrtańu vode, *tuk* i *tukovi* svaki je komad zemļe pri kraju (n. pr. uz vodu ili uz čiju zemļu); Stublić se zovu po stublu (dubu), ispod kojega je voda izvirala; Zvirńaci po zvirima; Ledińci, što je to bila prije ledina; Pleća, jer je pri strani; Pirmičuše, jer se (kako kažu) tudi nikada sijo pirmič (pirinač).

Zrak i vrijeme.

Dilovi godine zovu se: *proliće*, *lito*, *jesen*, *zima*.

Od Božića do Kalendore (Svijećnica) more biti velika studen, da sve šimļa (daska, kojom se zgrade pokrivaju) puca na krovu. Od Kalendore studen popušća niko vrime. Za tim nastanu *babe*. To je rđavo vrime. More čojka pomesti. Iza babâ nastanu *prolitne kiše*. Često puta sunce grije, a kiša pada, pa to mami travu iz zemļe. More kad kad i *mraza* biti sve do Jurjeva, a i posli ńega. Posli Jurjeva obično otopli, pa sve do Petrova. O Petrovu bude jopet tako strašna vrućina, znaš, kad upeče Božji zvizdan, onda sve oči frcaju od žege, a znoj se niz čelo cidi. U ovom vrimenu more biti i *krupe*. Najprije bude *omara* nikakva i *sparina*, pa se čojk razlini, ne mili mu se ništa raditi. U jesen jopet bude lipo; ni privrućo, ni pristudeno. Ali onda je jopet kijamet (zlo), kad udari kiša bļuzgom ko iz kabla. Sokaci i ńive razblatne se, pa se ne mere koračiti: bude glib do kolina, zemļa se razbuzi. Osim *pļuska* bude i sitne kiše *rosuļe*, ali nema *'odavice*, koja liti samo po planinama i po stranama 'oda. Već o Svisvetima počne jopet *snig* lopatati, pa sve, što je studeniji, biva to sitniji. Najstrag, kad je velika studen i kad se faća *ińe* za odilo i drveće, onda pada sitan ko brašno. U ovo vrime pane kad kad i *sočica*. A triba nam paziti, kakvo je vrime prid Božić na dvanest dana, jer će, kako kažu, onaki biti svih dvanest miseci u godini.

Kroz svu godinu nije arija vajik jednaka: kad kad bude ti'o, mirno vrime, ama eto ni listom ne miče. Kad kad ćarlija mali vitrić, pa samo lišćom i travom ńiše. Đikada bome pu'ne, pa sve nosi drvļe i kameńe: odnese ti i krov više glave. 'Vako more biti jaki *jug*. *Bura* je veš slabija, ali je studena, smrt je ne ćila! Ali ńe nema vajik ko juga, ona puše samo zimi, a samo kad kad u jesen i proliće. Ako ona liti pu'ne, eto ti onda krupe (tuče), pa more kad kad biti golema ko kokošija jaja, a đikad je sitna ko kuruzovo zrńe.

Digitized by Google

Kod nas ti je ponajviše vrućo, samo more zima biti oštra, a to je jopet stoga, što je vodi silna vodurina. Snig pane po planinama, a u nas ga nema mnogo puta sve do Božića. A kad i pane, čim pu'ne jug, odma' ga nestane.

Tlo.

Vodi je zemļa i kamenita, i piskovita, i ilovasta, ali je ponajviše piskovite i ilovaste. Iza kiše ostanu bare pune vode, ali se jope' isuše. Naš kraj je bio u velikoj muci zbog poplava. Ali, Bogu fala, odkad su prokopali Kosteo (jedan slap na Uni) i Kraļske Slapove, od onda ga nema.

Vridnost zemļi je različita, kako koja: ima je dan orańa od 50 do 200 forinti.

Za prihranu jedne obiteļi od četiri, pet duša dosta je u piskuļi jedan dobar dan orańa, u ilovači dva do dva i pô dana, a u kamenoj zemļi i četiri do pet dana.

Biļe.

U okolišu raste u proliće po barama *drimovac*, *divļi zambak (sabļić)*, žabļak (narod nema za ńega imena), *žara* (kopriva), *medič*, *ševar*, *singirak* (maslačak) i *crimuša*.

Uz putove raste *žara, čičak* i *zmijska trava,* a po dvorišću (u koga nema blaga) oputina (nema narod za ńu imena). U voćńacima raste *repušina, kopriva, čičak, tatula* i još mlogo drugih travuļina, kojima se za ime ne zna.

Za 'ranu ļudma bere se: *žara*, *loboda*, *štir*, *medič*, *jagode*, *pečurke*, *crne jagode* (a to su maline i kupine), *sliz, karaboba* (fudikov [udikov] plod), *trńine*, *šipci, divļe grožđe*, *drińine*, *jagorčina*, *ļutika*. Pri pečeńu rakije tribaju *aptovinu*. *Smriku* i *drińine* tribaju za pečeńe rakije. Još se smrikom kade sobe. Od drińina i trńina gradi se turšija.

Za likariju se bere: *trava od zuba*, *bokvica*, *pelin*, *gospina trava*, *gavez*, *ļubičin list*, *zmijska trava*, *bili* i *crļeni luk*, *volovod*.

Za 'ranu blagu bere se *kozlac*, *repušina* i još jedna trava, kojoj se ime ne zna, a raste po voćima. Ovo se bere i vari krmcima. *Košiter* i *oslobad* daje se kravama i końima.

Za prostirańe blagu kosi se *bujad*.

Za bojeńe uzima se *ruj*.

Za pokrivańe zgradâ uzimaju *ševar* i *bujad*.

Za plivańe upotribļavaju *šašu*, što iz vodė raste.

Digitized by Google

Za nakit uzimaju *mali drimovac*, *ļubicu*, *dragoļub*, *zimzelen* i *pavenku.*

Dici za igru služi: *drimovac veliki, repušina*, *tatula*, *sinģirak*, *bazga, pletikapa*, *krasuļak* (narod nema za ńega imena), *trubeļika*, *vrba*, *joha* i *rakita.*

Za čarańe ne trebaju ništa, jer niko u selu ne zna čarati.

Za svećeńe u crkvi uzimaju ponajviše *jelicu* i *omoriku* (jer imaju lipe križiće), pa onda *drimovac* i *ļubicu.*

Zbog štetnosti utamańuju se: *košiter*, *loboda* i sve biļe, što raste u žitu i kuruzima, a najviše *kukoļ* i *ļuļ*.

Narod ne mari za mnogo trava, ali im imena ne zna, a osobito ne mari za *tatulu* i *buniku,* jer su otrovne.

Ima mnogo biļe, koje je narodu poznato pod imenom *travuļina.*

Abecedni popis spomenutog biļa:

Aptovina, *bazga* ili *zova*, *bokvica*, *bujad*, *bunika*, *crimuša* (vrst lukovica), *čičak*, *divļa ruža* (plod se zove *šipak)*, *dragoļub*, *drimovac* (mali i veliki), *drin* (plod *drińine)*, *gavez*, *gospina trava*, *jagode* (crļene i crne, crne su jagode maline i kupine), *jagorčina*, *jela*, *jo'a*, *karaboba* (udikov ili kako vodi kažu *fudikov* plod), *košiter*, *kozlac*, *kukoļ*, *kukurik, loboda*, *loza* (divļe grožđe), *ļubica*, *luk* (bijeli i crļeni), *ļuļ*, *ļutika*, *medič*, *mličika*, *omorika* (ili *smrča* i *smrč)*, *oputina, oslobad*, *pavenka*, *pečurka*, *pelin*, *pletikapa* ili *sita*, *rakita*, *repušina*, *ruj*, *sinģirak*, *sita* = *pletikapa*, *sliz*, *smrč (smrča)* = *omorika*, *šaša*, *ševar*, *štir*, *tatula*, *trava od zuba*, *trn* (plod se zove *trńine)*, *trubeļka, volovod, vrba, zambaķ, zmijska trava* (češļuga ili sjekavica), *žabļak*, *žara* (ili kopriva).

Životińe.

U blizini mista love se i ubijaju *zecovi*, a ritko kad dođu i *srne.* Zbog grabežļivosti se love i ubijaju *vuci*, *lisice*, *porovi*, *kune* i *jazavci.* Još ubijaju i *lasice* i *poļske miševe*, pa i *vidre.* Šteta, što je divļe zvijeri[1] nanose, nije velika. Vuci dođu u blizinu, kad je velika studen, a tako i lisice. Jazavaca ima dosta, a puhova i hrčaka nema. Svih ovih životińa bilo je prije više, ali kako nestaje gore, onako se i one tribe.

Ptice. U kraju žive: u selu i oko kuće *vrepci*, *lastavice;* u poļima i livodama: *vrepci*, *ševe*, *sinice*, *prepelice*, *jarebice*, *češļugari*, *pliske* i *žutovoļke;* po šumama ima: *gavranova*, *vrana*, *čavaka*, *švraka*, *ditlića*, *kusovica (!)*, *kreštalica*, *brļaka*, *kukavica*,

Digitized by Google

slavuļa, a u vodi *ronaca* i *divļih pataka*. Zimi bude i *divļih gusaka*. Iz kraja se sele lastavice, brļci, kusovice, pliske, žutovoļke, prepelice i jarebice. Obično se odsele od sv. Frane do Svih Svetih, a vrate se od Blagovisti do Jurjeva. Korisne su ove: prepelice, jarebice, brļci, ronci i divļe patke, a štetne su: vrepci, gavranovi, čavke i vrane. Prije je bilo više tica, ali kako nestaje šume, onako nestaje i ńih. Tako je nestalo iz okolice: *kobaca, jejina, jastrebova* i *orlova*. Tica ima dosta, kojima narod ne zna imena.

Ribe. Poznate su ribe: *štuka, klen, lipen, mladica, pastrma, crńavka, većak* i *peš*. Ribâ baš nema dosta, jer ih tuku dilamitom. Najviše ima lipenova i klenova od većih riba, a od malih ima crńavaka pliva i mrav (?). Najviše ih bude u ožujku, kad se mriste.

Raka je u ovom kraju bilo mlogo, pa su išli čak u Beč. Sad ih nema, jer su se nekako potrovali i pobolili, pa pokrepali. U potocima, što utiču u Unu, ima ih dosta, ali su sitni i zovu se *kojiģe*.

Gmazovi. U ovom kraju ima malo *gušterica*, jer nema zidina, đi bi se zaklańale, ali ima dosta *zelenbaća* (zelenih guštera), zatim previše *zmija* (osobito *biloušaka)*, pa onda *korńača*. A *žaba* po barama ima i suviše: zaglunuše uši od ńi'ova kreketańa. Od koristi nije nijedna navedena (!?)[1] životińa. Otrovnih zmija ima, ali posve malo, te ļudi i životińe slabo i ritko od ńih stradaju. Od otrovnica nađe se po đikoja *riđovka*. Na štetu je ļudima zelenbać, jer (kako vele) sasne kravama mliko iz vimena.

Kukci. *Baja* (kukaca) ima svakakih. Na čovjeku su *uši*, u ļudskoj hrani, i to: u mesu bude *crva*, u žitu *žižaka*, u stanu *bu'a, stinica, muva, ćućaka*, u blagu *metili*, u koži goveđijoj *ugrk*, u ovaca *krpuša*, u końa *końska muva* i *pamravi*, oko ńega su u poļu razne *muve* i *obadovi*. U luku bude *crv*, isto tako u žitu, travi i voću, a u drvetu *crvotoč*. Na drveću ima *gusina*. — Ima i otrovnih baja, koje u noći ujidaju dicu za gubicu (usnu), pa im oteče. Gusine prave dosta štete, ali ne svake godine, jer ih đekad ne bude mlogo.

---

[1] G. prinosnik nije pisao po kazivańu, a nije mu već, čini se, ni u običaju domaći govor, — on se uspješno trudi, da piše narodnim govorom, ali mu koješta ipak uteče. Razumije se, da ovaki prinosi imaju mańu vrijednost pogledom na jezik. Šteta! Nikakvoga pak smisla ne bi imalo, kad bi urednik sâm ujednoličivao jezik bilo na kńiževnu, bilo na narodnu. — *Ur.*

Digitized by Google

Puževi i gļiste. Ima *zmijskih* i *običnih puževa.* Zmijski su puževi mańi, a imaju šarenu kuću. Obične puževe peku djeca na žeravici i tako ih jidu. *Gujavicâ* također imà dosta. Prije su ļudi imali tu korist od ńih, što su na ńih faćali rake.

Tjelesni ustroj naroda.

Općeniti ustroj tijela.

Ļudi su ponajviše sridńeg rasta. Ima i golemih i malenih ļudi.[1] Baš uprav golemih ļudi ima preko 20 u čitavu selu, a preko 30 malenih, a oni ostali svi su osridńe visine.

Glava im je ponajviše okrugla, jer još malom ditetu vežu glavu krpama, da mu ne bude dugačka, ko u ciganina. Po tome je i lišce kratko, jer se dičińa glava sveže ispod brade, pa se lišce skrati i raširi. Nos je ponajviše velik.

Kosa je ponajviše kesteńasta, ali ima i crne i biličaste i žute kose. Tako isto i koža je žuta, a ponajviše crna, jer je od sunca opaļena. Mnogo ima ļudi, u kojih je koža *pirgava.* Oči su smeđe, a ima i crnih i zelenih (modrih) očiju. Ima ļudi i kovrčaste kose, ali vrlo malo. Najviše su kose glatke i pružene. Ļudi nema neobično rutavih,[2] ali svaki ima dobru dlaku po prsih, po rukama i nogama, jer obično idu razgaļenih prsa i zavrnutih nogavica i rukava.

Posebne pojave.

Jakost, plodnost, dugovječnost. Ļudi su ponajviše jaki, a ima ih i slabih (nejačkih). Čojk sridńe snage more nositi 40—50 kilograma. Ima i vrlo snažnih ļudi, koji mogu po 100—120 kg nositi preko 500 koračaja. Prije su ļudi, druže, bili jači, jer su se boļe 'ranili. Ne veli se ǵabe: *Niz grlo snaga ide.* Sad je sve ofukarilo, pa haman niko nema bile kapļice u kući.

Ļudi su najviše košćuńavi i mršavi.[3] A sada ima ih od 50—80 oka teških (64—100 kg). Žene su još mršavije od ļudi, jer je na

---

[1] Najviše ih ima golemih u Vukovića, Jankovića, Vidovića, Martinovića, Kneževića kući. U ostalim familijama ļudi su sridńeg stasa, ali Ćurići su ponajviše maleni.

[2] Pokojni Mate Tomić imao je velike obrve, pa ih je mogo zasukivati, ko i brke.

[3] Samo je pokojni Grao bio debeo. Bilo je u ńemu, prosti mi sveti Bože, preko 100 oka (128 kg).

Digitized by Google

ńima silni teret: daj u kući, daj u bašči, daj u ńivi, u livodi — svađi, samo eto još to im nije na vratu, što ne idu u drva.

Dice ima svak dosta. Ima žena, koja rodi i po dvadesetero dice.[1] Najobičnije je to, da ih svaka žena rodi od šestero do dvanestero.

Ļudi obično umiru od 30—50 godina, a tome je kriva rakija, slabo odilo i nečuvańe svoga zdravļa. Dica mlogo pomiru; kad dođe pošlica, padaju, ko lisom. Ima i starih ļudi u selu.[2] Kaže se, da su ļudi prije duļe živili, jer im je bilo dosta i izisti i popiti, a mańe su briga imali, nego mi danas.

Dijelovi tijela. Dilovi tila zovu se: *glava*, *vrat*, *lubina* (trup), *noge* i *ruke*. Čitavo tilo zove se *tilo*. Sve na čojku i u čojku od pete do glave zove se *tilo*.

Ļudi po boji kose, očiju i kože, zovu se: *bikan*, *garan*, *zele*, *žuti*, *crni*, *pirgo* i *medo*. Po stasu zovu se ovako: *dugački*, *veliki;* po debļini: *debeli*, *jedri*, *kuļavi*, *trbušasti*, *trbońa*, *trbo*, *plećkan;* po obliku lica: *šare*, *pirgo*, *žujo*, *smrsko*, *bleso;* po obliku nosa: *nosońa;* po obliku usana: *gubičan;* kad nema zuba, vele mu *krezo;* jesu li veliki brkovi, tada je *brko;* ako brka nema nikako, kažu čojku: *misirbaba* i *babasti*.

Mahne. Ako je niko grbav, veli mu se *grbo;* kad je po glavi krastav i kad nema kose: *ćelo;* ako neko unakrst gleda, kažu mu, da je *erav* ili *frļav*, pa po tome nazivaju ga: *ero* ili *frļo* i *frļekan*, a i *ćoro;* šepavu vele: *šepońa* i *šepo;* kad neko nema prsta na ruci, ili mu je ruka ukočena, kaže mu se: *kļako;* ako neko nema uha, zovu ga: *krńeu';* ko nikako nema očiju, taj je *ćoro;* oni, koji imaju šest prsta, zovu se: *šestoprste;* ko ide poguren, to je *zguro;* ko šepa ili hramļe, taj je *'rom;* ko mnogo trepće očima, vele mu *migalo;* onima, što ne mogu čisto gledati, kažu *škiļo;* oni, što dobro ne čuju, nazivaju se *gluve*, ili *gluvaje;* koji zapińe u govoru, kaže mu se *muco;* koji ne može dobro neke glasove izgovoriti, vele, da taj *tepa* i *brbļa;* onaj čojk, koji ima kriv vrat, zove se *krivovrat;* u koga su kriva usta, taj je *krivoust;* ako su mu usta velika, razvaļena, taj je *žvaļast;* ko ima dugačak vrat kao u rode, taj je *dugovrat*, a ako je urasao u ramena, tada je *kratkovrat;* ako je u nikog brada narasla samo na vr' brade, taj ima *keserastu* bradu; u koga su oči priviše izašle van iz jabučica, kažu mu *buļokan*. Ko je lišajiv, zove se *lišo*.

[1] U našem selu samo je Luketinca ostala prez ńe.

[2] Nikako prid Božić umr'o je Kedo Ivankić. Kažu, da mu je bilo oko sto godina.

Digitized by Google

Bolesti. Najobičnije su bolesti: *glavoboļa*, *zuboboļa*, *trboboļa*, *nastup*, *ogań*, *groznica*, *uhoboļa*, *očna bolest*, *vratoboļa*, *gronica*, *(gr'onica? — Ur.)*, *suva bolest*, *kazamak*, *kóze*, *krstoboļa* i *franca*.. Dica najviše umiru od gr'onice i kazamaka, a velika čeļad od suve i ogńa.

Osim prije rečenih bolesti poznate su još ove: *prsoboļa*, *kostoboļa*, *poganac*, *micina*, *kolera*, *sanđije*, *čirovi* i *prištovi*, pa onda *debela bolest*, *žutica*, *šuškavac*, *majasin*, *nesvistica*, *bolest zgore*, *bisnoća*, *živina* i kad *boli žličica*.

I. Vańske bolesti. (1. Ozlede.) Kad se ko rani ostracom od noža, onda se veli, da se *posiko* ili *porizo;* a ko se rani vr'om, onda se kaže, da se *ubo* ili *ugrdio*. Još se moremo *posići:* sikirom i bradvom. *Ugrditi se* moremo: na ekser, na srču, svrdlom, burgijom, kocom. *Ubosti se* moremo: iglom i trnom. *Ubiti se* moremo čekićom, ušicama od bradve i sikire, kamenom i drvetom. *Ofuriti se* moremo: vrilom vodom, kavom, varenikom i kakvom bilo čorbom. *Opržiti se* moremo samo vatrom. *Okilaviti* ili *priguliti se* moremo teškim brimenom, a dite se priguli ili okilavi plačući. — Ozliđeno misto, kad zaraste, zove se *brazgotina*, a i *rana*, i ako je zarasla. — (2. Ujed, ugriz.) Kad *ujide* pas, zmija, čela, os, komarac. ili bumbar, i to se zove *rana*. — (3. Rane, žuļevi, čirevi.) Svaka ozlida na tilu zove se *rana*. *Žuļ* je, kad se koža nažuļa od kakvu stvar. — (4. Kožne bolesti.) Kožne su bolesti: *lišaj*, *srab* i kad *se koža isperuta*, pa s ńe bijele pa'uļice padaju. — Kad ko okilavi, kaže se *kilavost*, kad se opeče, veli se *opeklina*, kad ko olišajivi, zove se *lišajivost*.

II. Unutrašńe bolesti. Kad glava boli, zove se *glavoboļa;* vrat, — *vratoboļa;* oči, — *očna bolest;* uši, — *u'oboļa;* kad kosa ispane, tome se kaže *ćelavost;* prsa, — *prsoboļa;* želudac, — *trboboļa*, ili *strunio želudac;* kosti, — *kostoboļa*. — Cilo tilo klone od *groznice*, *ogńa*, *kóza* i *kazamaka*. — U nas se ne zna, kakva je to „velika bolest“ ili „nevoļa“. Svaku bolest, od koje čeļade more umriti, zovemo mi velikom bolesti. — Ženske su bolesti: *misečna bolest*, muke kod rađańa, i kada ne mere mliko izlaziti na sise. Velika je ženska bolest i to, kad ženi dite umre pri sisi, pa 'oće da zasuši. Onda joj sve žile na prsi' oteču, ko najdebļi prst.

III. Duševne bolesti. Kad se čojku čini, da vidi ništa, a toga nema, onda se ńemu to *priviđa*. S ovakim ļudma sam vrag ima posla, Bog bio s nami! To se samo velikim grišnicima more dogoditi. — Kad je jedan čojk onako ǵabe veseo, pa piva, skače i

Digitized by Google

igra, ili kad je žalostan, a nema za što, onda mu se veli, da je *budalast, vilen, benast, u svoju glavu čvaknut, zvrknut, zviznut.* — A kad jedan ne mere ništa da upamti, te ne zna ništa, veš što se dan prid ńim bili, a noć crni, onda mu se veli, da je *budalast, blesast, tupoglav, slabouman, malouman, tup, benast, kratke pameti.* — Ļudi, koji su od svog postańa kratke pameti, a štogod im u tilu fali, kaže se, da su *nakazni.* 'Vaki' ļuđi nema, Bogu fala, u našem selu osim jednog, koji je ostao malen, pa ga zovu od šale *jablanom,* kô da je tobože narastao ko jablan u višinu. — U našem je selu bilo vilenih ļudi, ali sad ih nema, jer su pomrli.

(Opis ńekih bolesti.) Čojk ne mere vajik biti zdrav, vaļa, da ga katkad i zaboli. Đikad čojka *zaboli glava,* pa ne zna za se. Ali u svakoga to nije jednako; niko se tuži, da mu je najveća muka u čelu; niko kaže: u slipim očima, a niko opet ni ne zna, đi mu je prava muka, već samo kaže: *boli me glava.* i to ti je sve. — Kad *zub boli,* najprije počne u ńemu po malo žigati, ko kad čekićom kuckaš. Ali posli toga nastane pravo žigańe, te ti se čini, da će ti oba oka frciti od muke. — A jope' kad *trbu' zaboli,* da te Bog sačuva! Sve se insan žalosni primeće, ko riba u vodi. Kad malo odumine, onda je viš lako durati. — Ali trboboļa je ništa prama *nastupu.* Nastup dođe od jedan put, pa se čojk počne primećati, đi mu glava, tu mu noge. U koga ima čest običaj, more i umrti od ńega. On ti sav trbu' skupi, pa bi mogo stati u šaku. — I *ogań* je strašna bolest: čojk izgor', pa da nije vode, crko bi. — A *groznica* je kako koja. Ima ih, pa je čojk i ne opaža, ali ima take, koja sve ruke i noge izlomi, te se pusti isan vuče, ko prebijena mačka, dok malo poneizdravi. — Kad *bole uši,* onda u ńima žiga, pa sve svitlaci lete ispred očiju; misliš, sad će glava otići u stotinu komada. — A s očima se nije šaliti. Kazali su: Nije oko guzica. Ono more biti od svega bolesno. Ako čojk trļa oko, eto mu *krvavice;* ako ga grana opane, eto jope' krvavice. *Oči krmeļaju,* pa i po tome se zna, da nisu zdrave. A kad te trepavice dobro srbe, onda su u očima *badļi* (kako narod misli, to su nekakve sićušne životińe). — Vrat more boliti od *gr'onice,* a more i onako zaboliti, pa se ne mere ništa proždrti. — U *suvoj bolesti* ništa ne boli, ali se čojk suši, ko pastrma, iznemogne i umre. — U *kozomaka* ili *kazamaka* izaspe se ništa po koži, a koža se zapožari i zacrļeni, ko crļena čo'a. Dite, na kojem je 'vaka bolest, krepa od žeđe, ali ne smi vode piti, jer je onda još gore. — I u *kozâ* izaspe se po koži, ali to budu mali mijurići puni vode, pa kad popucaju i onaj smrdļivi gnoj prolije,

Digitized by Google

onda isan izgleda, ko pečen, a posli toga ostane šaren, ko dito ili ditlić. — *Krstoboļa* je, kad se krsta ukoče i bole. Ništa prišćakne u zglobovima, pa se durati ne mere. — A *franca* je u grkļanu, tamam u resici. Grlo trune i resica, pa onda ne mere čojk čisto govoriti, te huńta, a to sve zbog toga, što resica otpane. — Kad *prsa bole*, onda sve ništa žiga po bilim ǵigaricama. — Kad *kosti bole*, onda ko da si uzeo svrdô, ili burgiju, pa 's ńima vrtiš u kost. — *Poganac* je čir, ali ne mere biti golem ko micina. On je *prišt* kô i drugi prištovi, samo je veći od ńih. — *Kolera* je naopaka bola; za nekoliko si sata crna zemļa. Bolesnik se najviše tuži na trbu'. On od vrućine sav izgori, a pije vodu, ko pijavica. Ali dok je popije, odma' sve izbļuje. — *Sanǵija* more biti u svakom dilu tila. To je ono strašno žigańe, kad te na jednoč protisne, pa ti se čini: evo sad na izda'nu', a do malo vrimena zdrav si, ko da ništa nije ni bilo. — *Čirovi* i *prištovi* su, kad krv izbaci svoju pogan na kožu. Mogu biti, đi nisi ni pomislio. Osim prišt brzo sazori i prođe, ali čirom se vaļa bočiti po nediļu i više dana. — *Debela* je *bolest* ono, kad čojk otekne kô najveća kupusna kaca. — A *žutica* je ona bolest, u kojoj se požuti, kô vosak. — *Šuškavac* je, kad đigod oteče, a ništa ne boli. Ali ako oteče, pa boli, to je onda *majasin*. — *Nesvistica* je bolest, kad se insanu zanesvišćuje u glavi, pa mu pane mrak i ništa ne vidi. Ona samo dolazi na slabuńavu i blidu čeļad. — *Bolest zgore* — to je najgora bolest, jer čojk more pasti u vatru i vodu i tako glavom platiti. Kad je vrlo žestoka, sve bolesniku udari bila pina na usta, a skače od zemļe, ko zaklat oroz. — I *bis* je strašna bola. Onda insan ne zna, šta radi od sebe. — Ima dosta čeļadi, u kojih se zaleže *živina* u grlu, u nosu i đi mu drago na tilu, pa mu sve tilo rastače, dok kukavac ne umre. — Kad *žličica boli*, onda nam je najveća muka između prsa i trbu'a.

Sve bolesti dolaze ponajviše od *nazime*, ali: franca, čirovi, prištovi, koze, kozamak, gr'onica, kolera i živina mogu preći sa jednog čeļadeta na drugo.

Jezik.

Kojemu narječju pripada govor?

Govor je štokavski ikavskog izgovora. U nikim ričima nastala je borba između ikavštine i jekavštine, jer svak kaže n. pr. *sijeno*, *sjenčišće*.

Sad se govori: *ogńišće*, *plandišće*, *kupusišće*, *smetļišće* i t. d., ali se čuje i *prišt*, *štir*, *štakor*, *pregršt*.

Digitized by Google

Čuje se i: *na koli'* i: *na kolima*, otišao je za *govedi* i za *govedima,* došao je s *koli* i s *kolima.* Samo Turci u nekim selima vele: *volovom, kopačom, težakom.*

Mi govorimo *'rvacki,* a ima ih dosta, koji znadu govoriti ovako, ko mi. Naše komšije zovu naš govor *'rvacki,* jer vele: „Mi svi govorimo 'rvacki".

Ovom se govoru rugaju đikoji 'rišćani, pa vele: *lipo, dite.* Ali se i mi rugamo ńima govoreći: *mljeko* (a ne *mlijeko), mljekac, đevojka, đeša.* I sami Kraļani rugaju se jedan drugom, jer nike familije govore otežući, a nike vrlo brzo. One, koje otežu, vele drugima: da *broboste,* ko koza, ili jarac. Najbrže govore Bašići, pa je zbiļa teško čojku razumiti, šta mu kažu. Oni, što *broboste,* kažu ovima, što otežu, da bi se vaļan čojk mogo sit posla naraditi, dok oni jednu rič izgovore. Žene u opće brže govore, nego ļudi.

Izgovor i naglas.

Sve riči, u kojima se čuje glas *h,* ili se izgovaraju prez ńega *(gra', ora', kru'),* ili se izgovara *v (muva, buva, kruv,* a veli se i *mu'a* i *bu'a).*

Nike riči imaju dvostruk naglasak: *máma* i *mȁma, májka* i *màjka.* U kńiževnom se govoru naglasi *krȁjcar,* a u ovdašńem: *krâjcar*; u kńiževnom govoru *jȅdem,* a vodi se kaže: *jídem.* Piše se: *pšenica, pčela, ptica,* a vodi se izgovaraju te riči prez *p.* Od glagola *kazati* množina je *kazujemo,* a vodi se veli: *kažujemo* i t. d. Piše se: *jednoć, mokraća,* a vodi je: *jednoč, mokrača.* Svađi se veli *kukuruz,* a vodi: *kuruz.* Piše se *rasad, razor,* a Kraļani vele: *rasod, razo.* „Hajde na dvor!" oni bi rekli: „Hajde na *dvo!*"

Mudar im znači, što i *škrt. Ći* i *ćer* (kći) mińa se kao žena: *ćer (ći), ćere, ćeri, ćer, ćeri, ćerom, ćeri.*

Zamjenice i prilozi dobivaju nastavak: *menika, tebeka, gorika, vamika, tamoka* i t. d.

Kad Kraļanin rekne: *Ki ne š,* to znači: *Ako i ne ćeš. Ako o'š, o'š* (Ako hoćeš, hoćeš); *na šće srce* (na tašte srce); *vajik* (uvijek); *'vako* (ovako); *vodi* (ovdi, ovdje) i t. d.

Riječi.

Vodi se kaže *učkur,* a na drugim mistima *svitńak; fučija* (brema i vučija),[1] *misirača* (tikva i bundana), *krastavac* (krastavica), *tobolica*

[1] U rkp. stoji „fučija = brema i vučija, misirača = tikva i bundava", — pa se ne zna, koje su riječi domaće, a koje govore „na drugim mistima". — *Ur.*

Digitized by Google

(vodir), *cripńa* (pekva), *košara* (štala), *obarak* (ograda), *most* (ćuprija), *vuk* (kurjak), *ćenevir* (konopac), *kozice* (ospice), *patka* (raca), *keten* (lan), *žara* (kopriva), *cokule* i *kundure* (cipele), *varenika* (mliko), *peškirić* (rubac), *zubača* (drļača), *kru'* (lib), *ļutika* (kiselica), *mašļin* i *mašklin* (trnokop), *jarak* ili *endek* uz cestu (graba), *krevet* (posteļa), *čorape* (čarape), *jaruga* (lokva), *pršut* (šuńka), *bubrek* (kokošiji želudac, želudac), *pisak* (pržina, küm), *dajiđa* (ujak), *baba* (nana i nena) i t. d. Ovakih riči ima još mlogo i mlogo, pa ih je uprav teško sviju i izbrojiti.

Dodatak. U nas nema prosjaka, i ako smo siromašni, ni razbojnika. Ali i kod nas ima ļudi, a to veš i dica čine, da se sami među se razgovaraju, a gledaju, da niko za to ne zna. — „Kako si, prijateļu?“ dica bi rekla „*Ka*-pa-*ko*-po *si*-pi *pri*-pi-*ja*-pa-*te*-pe-*ļu*-pu?“ Veliki bi ļudi ovu rekli: „Ako si ka, ujateļupri?“, a i ovako: „Oko si ka, ijateļupri?“ i t. d.

Životne potrepštine.

Selo i okolina.

Okolina. Prostor oko sela zove se *okolica*, *okolina*, a i *okoliš*, *okolišaj*. U selo se dolazi sa dvi strane: sa siverne je strane pravi ulaz, a put je između *Luka* i *Kraļskog Poļa*. Na južnu stranu vodi put u mline,pa ko ne će da ide u Bišće kroz *Baškais* i *Atinac* (Na tabli stoji napisano *Hotinac.)*, taj se preveze na lađi kod mlina, pa preko *Bihaćkog Poļa* i *Brdâ* za čas dopane. Zimi kad se oberu kuruzi, ulazi se u selo preko poļa sa istočne strane. Put u mlin i na glavnu cestu do bure (sivera) nazivaju Kraļani *Progon*, jer se kroz ńega progoni blago i kola. Nikad se je moglo preko platica preći preko Une kod mlina. Ali sad je taj most razbataļen.

Selo *Kraļe* leži uz riku Unu i to tamam na onom mistu, đi *Klokot* u ńu utiče.

Od sela su šume na zapadu i siveru; gora je na istoku; pašńaci su na zapadu; livode su na zapadu i siveru; ńive su na siveru, siveru-zapadu i istoku. Ima malo ńivica i na jugu. Bašče (vrtovi) su uz kuće, i to u nikih kuća' na jugu, u nikih na zapadu, u nikih na siveru, a u nikih na jugu. U sve ńive i livode, pa na pašńak i u planinu ide se progonom; samo u *Kraļsko Poļe* ide se jednim malim sokačićem, kad se što u ńemu radi. Ovaj je sokačić u vr' sela, samo su mu 4—5 kuća na jugu. — „*Mlinarskim putem*“ i na lađu idu ne samo pišci, koji imaju posla u Bišću, nego

Digitized by Google

još u *Vedro Poļe*, na *Kriš* u *Žegar (Pozovļe*, pravo bi bilo: Podzavaļe) i *Zovoļe* (pravo rečeno: Zavaļe).

Grebļe je na jugo-zapadu od Bišća. Nema iz Bišća do grebļa, koliko bi mogao kamenom dobaciti. Tu smo se mi svi kršćani kopali do skora. Sad se kopamo na Križu, uprav na jugu od Kraļâ, pod fratrovom kućom. Samo su se Gulubićani (Golubićani) kopali i prije, a i sad se kopaju na grebļu sv. Martina blizo svoga sela. Tu je od vajik; kako mi sebe pamtimo, ne znamo, da smo se na drugom mistu kopali.

Idući na Vrkašić preko vrkašićkog mosta more se viditi kaldrma u vodi. Kažu stari ļudi, da je tudi bio *Tintor-varoš*. U ono vrime nije ovda tekla Una, veš je tekla s one strane Pokoja, a kad je udarila sadašńim svojim tokom, onda je nestalo Tintor-varoša, jer ga je voda potopila. — U *Garevicama*, na zapadu od Kraļâ, ima u zemļi *Garevička Kula*. Ovu su kulu načinili Arnauti za Omerpašina vakta. To baš nije kula, i ako se tako zove, veš je to trap, đi su u zemļi načińene odaje. Oko kule je iskopan jarak, a izgledala je poput šesterokrake zvizde. Prostor između mańe i veće zvizde bio je jarak, a mala zvizda — to je bila kula, t. j. trap. U kulu se ulazilo sa siverne strane samo na jedna vrata. Ona nije imala pengera, pa se s toga u ńoj nije ništa vidilo. Odma' uz kulu bio je *Adž' Alin most*. To je bio most od drveta. Sad se samo vide direci iz vode. Tuda je nikad sva Krajina (s live strane Une) išla u Bihać.

Selo. Kad se reče *selo*, onda se samo misli na kuće i dvorišća, pa dokle se one prostiru, dotle je i ono selo. I svim ļudima ili svitu kaže se *selo*, na priliku: „Sve je naše selo skočilo", da to i to bide, ili ne bide, t. j. sav je svit skočio, što ga ima u selu.

Kuće su u selu u redu i to tako blizo jedna do druge, da je upro sik u sik.

Kuća i dvorište.

Dvorište. *Dvorišće* ili *avlija* jest ograđeni prostor pred čijom bilo kućom. U avliju se ulazi na *avlijska vrata*. Avlijska vrata imaju dva *kanata* (krila). Uz jedno krilo nalaze se pomańa vratašca, kud more proći čeļade i blago. Kad se kola ugone, onda se otvore kanate. Kanate su visoke, da mogu i puna kola sijena proći. Ozgo je nad kanatama krov, da ne kisnu, pa da ne gńiju. Odma' uz kanate do puta poredane su na obe strane *kruzane* (košovi za sasi-

Digitized by Google

pańe kuruza). Prama kanatama su kućna vrata, pa se odmah more viditi, ko je došo u avliju. U vr' je kuće *'ambar*. U dnu je kuće *košara* za blago. Do košare je *pojata*. Uz pojatu je *gnojišće*. Na jednoj strani košare ima *ćumez* za kokoši, guske, tuke i patke. Uz košaru je *drvļanik*.

Razlika je među dvorišćima, što u đikojih nisu kućna vrata okrenuta kanatama. Osim toga u siromašnih ļudi nema košare, kruzanâ ni 'ambara. Posve velika fukara i nema zagrađene avlije. Mnoge avlije ni nemaju kanate, pa se u ńih ulazi na *lisu*. Samo jedna kuća u Kraļa' ima dvoja vrata na avliji, pa se more na dva kraja izlaziti: na glavnu kaldrmu i u jedan mali sokačić.

Dvorišće je u đekojih kuća ograđeno, a u đikojih nije. Dvorišća zgodnijih ļudi ograđena su *plotom šarampovom*, a u siromašnijih običnim *plotom*. Ima dvorišća, koja su i *prošćem* ograđena.

U dvorišću stoji pri jednoj strani *kuća*. Ostale se zgrade redaju oko ńe: kako se kome zgodnije učinilo, onako ih i načinio. Sridina je dvorišća vajik prazna, da se mogu na ńega kola isturiti i da blago ima đi stati, dok ne uđe u košaru. Fukarska dvorišća, đi nema blaga, obrasla su travom, i to najviše oputinom. Đikoje dvorišće ima uz plot šļivu, jabuku, vrbu ili jablan, a u najnovije vrime i dud.

Iz dvorišća ide se komšiji na avlijska vrata ili na lisu. Mnoge komšije, koje u slozi živu, ili su u kakvu rodu, imaju *prilaz*, pa preko ńega jedan drugom dolazi. Iz dvorišća se ide u poļe, ili u šumu na avlijska vrata, ili na lisu, pa na sokak ili kaldrmu, a otuda kroz progon do ceste.

Iza dvorišća je *bašča*, u koju se u jesen sadije sijeno, komuša, gra'orina i slama, pa se tada zove *sjenčišće*. Daļe od bašče prostiru se ńive, i to onim Kraļanima, koji stanuju na istoku; a oni na zapadu imaju odma' uz bašče riku Unu.

Kuća i pokućstvo. Kad se kaže *kuća*, misli se na zgradu, u kojoj ļudi stanuju. Napose veli se *kuća* i onom dilu kuće, đi se sprema jilo i đi se ļudi obično, kad je toplo (proļiće, lito i jesen), nalaze.

Kuća je načińena od *brvana*, ili od *šepera*, a pokrivena je *šimļom* (tankom jelovom daskom). Kuće su u Kraļama ponajviše *na ravni* (pri zemļi), a ima ih i *na čardak* ili *na boj* (na kat).

Svaka kuća ima ponajviše jednu prigradu. Jedan se dio zove *soba*, a drugi *kuća*. Soba je za spavańe i zimi za sideńe. Tudika se zimi ručava i večerava. Tutika i žene rade svoj ženski posao. A

Digitized by Google

liti metnu i stan, pa tkaju. — U kući se sprema. Osim toga, kad je toplo, i sidi se u kući. Uz kuću ima misto, đi se ostavļa varenika, mliko, sir i kajmak, a to se zove *kiļer*.

U đikojoj kući ima *ćenifa* (zahod), i to ponajviše u onima na boj. Zahod je prost bez sidala, a ima trokutnu jamu. Kuće pri zemļi nemaju ćenife, pa svak ide na stranu, đe prije stigne, a da ga niko ne vidi (đigod za zgradama).[1]

Pokućstvo i posuđe. Uliđe (!) se na vrata. Odma' s vrata vidiš ili nasrid kuće, ili uz sobnu prigradu, *ogńišće*. Okolo u *duvaru* vidiš *kline* u duvar zabijene. Nad sobom vidiš *grede*, a više ńih su *pante*. Više sobe je *tavan*. U sobi, odmah čim uđeš s vratâ, stoji (ama u svima) *peć* na desno (osim malih soba, đe često puta bude peć i na livoj strani). Do zida (!) su uz duļinu sobe prikovane *vrļike*, a malo podaļe *police*. U sobi žene i cure tkaju i predu. Tu se u noći spava. Zimi se u ńima i jide. I sila se kupe u sobama. Liti (osim spavańa i tkańa) nema niko posla u sobi, pa su s toga po či av dan prazne. — U kući se sprema i liti i zimi i u svako doba. Tu se ruča i večera, kad je toplo. U jesen se sili (sijeli) u kući, kad se radi o

---

[1] Kuća Frańe Vukovića u Kraļa izgleda ovako:

Iz dvora: Kuća je na dva boja (jedan kat, jer se kod nas kaže kući, koja je na ravni, da je na jedan boj). Okolo je ulipļena ilovačom, pa je primazana bilom zemļom. Ozgo je pokrivena šimļom. Na vr' slimena ima dva križa, da se zna, da je kršćanska.

Iz nutra: Ulazi se uz *basamake*, koje su na istočnoj strani. Na basamacima imaju *vrata*. Na vr' basamaka je *divanana* ili *perda* (hodnik). S perde se ulazi kroz vrata u *kuću*. Na livo od kućni' vrata imaju u prigradi sobna vrata. *Soba* je velika i ima u ńoj tri penǵera. Na desno od kućnih vrata imaju još jedna vrata u pregradi. Tu je mala *sobica*. Prema kućnim vratima imaju još dvoja vrata. Jedna vode u *ćenifu* i na *vodnicu*, a druga u *kiļer*.

Kuća Jure Ančića izgleda ovako:

Iz dvora: Kuća je na ravni. Šeper joj je umazan ilovačom, pa se žuti. Krov je od šimļe. Na onoj strani do puta ima mali penǵerić, da se jedva kroz ńega more glava promoliti. Ńegova kuća nema na sebi križa.

Iz nutra: Vrata su okrenuta istoku, pa čim se na ńih uliđe, odma' si u kući. Livo odatle imaju vrata u prigradi. Kroz ńih se ulazi u malenu mračnu sobicu. U kući prama vratima ima u duvaru izdubļena rupa, a to je ńegova *vodnica*.

Kuće na boj slične su onoj Frańe Vukovića ko jaje jaju, a one na ravni eno onoj Jure Ančića. Samo je razlika između ovih na ravni i Jurine, što u familijama, koje su mlogobrojnije, đi ih dakle ima više, nalazi se jošte po jedna sobica baš kô i u kuće Vukovića.

Digitized by Google

pređi. I u maloj se sobici spava, ali samo mlada i mladožeńa jednu do dvi godine, a onda i oni prelaze u veliku sobu. U kiļeru, a i u kući, radi se o mliku.

Pokućstvo je načińeno ponajviše od drveta, bakra i zemļe.

U sobi su ove stvari: U vr' je sobe *klupa* za sideńe. Više klupe bio je nekad *puset* i *čibuci*, ali sad toga nema. Tutika u đikojoj kući visi po koja sveta slika, *križ* i *očenaši*. Također ima đeđe malo *ogledalo* obišeno, ili samo staklo za zid prilipļeno. Uz desni i livi zid poredani su *kreveti*. Pod svakim krevetom ima *klupa*, da se na ńu noge naslone, kad ļudi side na krevetima. Osim toga na ovim se klupama ļuļaju u noći *bešike* (kolivke). Na vrļikama vise *biļci* i *pońare* i mali *sepetići*, u kojima se nalaze štokakve sitnarije. Na policama su *luburci* (veli se i: *laburci*[1]) za sitne stvari, kao i sepetići. Također na polici stoje kńige u onim kućama, đi niko zna čitati. Tu su i *rašci* i *drüge*.[2] Za gredu su zadivena *vrtena*, *baturača* (sukajica, šedula) i kakvi bilo spisi (pozivnice, odluke, osude, pisma, tapije, ugovori i t. d.) Oko peći je ograda za sušeńe obojaka i čorapa. Pod krevetima nalaze se još osim velikih klupa i *stoci* i *skemlije* (klupa za sjedeńe).

U kući se nalazi: *ogńišće, naćve*, *kadań*, *dolaf*, *parilo*; zimi kupusne *kace* i *gajba*. Više ogńišća pružen je preko greda *kolac*, a na ńemu su *veruge*. Na verugama skoro vajik visi *koto*. Na srid ogńišća gori vatra. Na ńemu je i gvozdeni *priklad*, na koji se slažu drva, da boļe vatra gori. Oko vatre su *lonci* i *rukatke*.[3] Kad se kruv kuva, onda se na vatru metne *cripńa* (pekva). Đikoja kuća ima i gvožđen *sač*. Oko ogńišća ima nekoliko *stolova* (tronožaca) i *skemlija*, da se more pokraj vatre siditi. Blizo sobnih vrata prislonita je *sofra*. Sofra je okrugla, a s ńe se jide. (Pod sofrom su noge, koje su jedva dva i pô do tri dm visoke.) Uza zid su *naćve*. U ńima se ku'a kru'. Više ńih je obišen *lopar*. Pod ńima imaju dvi, tri police za ostavļańe zdila i lonaca (jer su naćve podignute na direcima i prikovane). Uz naćve je obišen *sepetić* za *kašike*. Pokraj naćava je *badań* ili *kadań* za brašno. Uz kadań je *doļaf* (ili ormar) za pokućstvo, koje ne mere stati pod naćve. Uz dolaf je *gajba*, u kojoj se 'rane kokoši, tuke, guske i patke za klańe. Uz gajbu je *parilo*,

---

[1] *Laburak* je kao rešeto, samo što nije podapet kožom, nego bravećijim želucom, i nije isprobijan.

[2] *Drüga* — veliko vrteno, na koje se kańuraju (predu) kučine.

[3] Između *lonca* i *rukatke* nema nikakve razlike, samo što rukatke imaju *rukoveļ*, za što se mogu podignuti, a toga lonci nemaju.

Digitized by Google

ovelik čabar na veliku koritu. Tutika se pare 'aļine. Uz parilo stoje zimi *kupusne kace*. Na *klinovima* i *kukama*, što su zabijene u duvar, vise 'aļine,[1] *guńovi*, *čakšire*, *'ajmovi* i druga *końska orma*, *sikire*, *srpovi*, *kose* i *svrdlovi*.

U maloj sobici nalaze se *sanduci* za 'aļine. A kad se ko u kući oženi, onda se ovi sanduci prenesu u košaru na tavan. Uz *tavan* su prislońene *merdevine*. Uz merdevine peńe se na tavan. Na tavanu se nalazi u čabrovima ili u kacama, pa i u sanducima gra' i drugo kojekakvo žito. Osim toga sve, što ne vaļa, baca se na tavan a osobito stari opanci. Tavan nije nabijen. Samo su preko greda poredani *šašovci* (tanke bukove daske) ili *trenice*. Fukara natkrije sobu i okrajcima. Gori na pantama suše se kože, slanina i meso. A u mlogoj kući i kokoši noćivaju na tavanu.

Iz kuće idu jedna vrata na vodnicu. Tutika su poredane *vodene kace*. Kraj ńih je *bukara* (limena posuda), kojom se grabi iz kace i pije. U vr' vodnice metne se malo sijena, da kokoši mogu jaja nositi.

Uz vrata od vodnice stoje vrata od *kiļera*. U kiļeru su uza zid poredane *klupe*. Na klupama stoje zdile za vareniku, *koba* za kiselo mliko i *kablovi*. U kobi stoji i kajmak. Vodi je i *stap*, u kojem se mete maslo. Tutika stoji i *zdilńak*, a u ńemu je kru'. Zdilńak je od drveta, okrugo je, a dubok je po prilici 1—1$^1/_2$ dm. Đi nema zdilńaka, kru' stoji u *tepsiji* (bakrena posuda, u kojoj se peče pita), ili u *pršuļi* (zemļena posuda, u kojoj se također peče pita). Ko ne mere kupiti tepsiju (jer je skupa), on kupi fršuļu. U mlogo kuća, đi je u kući lončar, ima jedna lisa više ogńišća, đi on suši svoje sude.

U siromaka, đi nema košare, u kuću se i blago veže. Tudi su uz jedan duvar jasle za polagańe sijena. Pod blagom je pod, da se more lakše kidati. Ovaj je dio prigrađen, pa ima i *vratašca*, da blago, ako se u noći odriši, ne potare suda po kući.

Skoro svaka kuća ima iz dvora uz kućna vrata *snovaču*, na kojoj žene snuju. Snovača — to su klinovi zabijeni u duvar. Ima ih na svakoj strani 6 do 10.

Druge zgrade za ļude. Osim kuće nema drugih zgrada za ļude. Ali ļudi liti, kad obladaju bu'e i stinice, spavaju pred kućom, u košari na tavanu, u kruzanama, ili u pojati. Žene obično vajik spavaju

---

[1] U naske se kaže sveme odilu *'aļine*, a *'aļina* se zove i ono, što je kaput.

Digitized by Google

u sobama. Samo ako se liti kuća maže (bijeli), onda i one noće na dvoru, da ih u sobama ne ubije tońa (vlaga) u glavu.

Dodatak. Kad dođeš liti čijoj kući, naći ćeš sve skoro ukućane osim stopanice pred kućom. Ako je kišovito vrime, onda su svi u kući oko ogńišća. Tutika su kraj ogńišća i u proliće i u jesen. Zimi su svi u sobi, osim spremaļe, koja se vajik vrti oko ogńišća. U jutro, kad je toplo, odma' se izlazi iz sobe u kuću. Liti su u podne svi po poļima i livodama. Ako je svetac, onda iziđu na put, pa tamo side uz plot i govore o svojim poslovima. Baška su podiļeni stari i osridńi ļudi, baška momci, baška dica. Ženska su opet dica napose od muške, a tako su i divojke rastavļene od momaka, dok ne zapivaju koju pismu, a onda im dođu gerzi (momci), pa se igra kolo.

Zgrade za sijeno, živež i sprave. Osim kuće zgodni ļudi imaju: *košaru, 'ambar,* po jednu, dvi ili tri *kruzane, pojatu, kolnicu* i *ćumez*. To je sve u dvorišću. U košari su końi i goveda. Koja je kuća od dva boja, doli je *podrum*, pa su u ńemu końi, goveda i koci. U 'ambaru je žito i gra'. U kruzanama su nestučeni kuruzi u klipovima, a kad se stuču, onda se sasipaju u 'ambar. U pojati je gra'orina, sijeno, ļuska i slama. U kolnici su kola, a u ćumezu kokoši, tuke, patke i guske. Sve su ove zgrade od brvana, ili od šepera. 'Ambar je vajik od brvana, a kruzane su vajik od šepera načińene. — U košari osim blaga stoji još na tavanu sijeno, sanduci za 'aļine, plugovi, zubače, vile i grabļe.

Zgrade za životińe. Za životińe su, kako je malo prije rečeno, načińene košare i ćumezi. Čitava se zgrada, đi su životińe, zove košara. Odio za telad zove se *teočak*, a za końe *końušarnica*. Zgrada za svu perad zove se *ćumez*. — Đi se krmče 'rani, tome se kaže *krmećak*, a đi se čele drže, to je *kovanluk*. Krmećak je od brvana, a kovanluk je ograđen plotom, a unutra su samo poredane daske, đi se meću sudi (košnice.) Kovanluk je malo natkriven, da čele ne kisnu.

Oko kuće nema više ništa, samo što je još jedna jama nasrid avlije iskopana, i to u onim dvorišćima, đi se ziđu lonci, petńaci, pekve, rukatke i pršuļe. To je *ožižaonica*. Tudika se one stvari, kad su dobro osušene, ožižu.

Zdenac. Voda se nosi s *Kraļskog Bunara*, ili iz Une. Đikoje kuće imaju u avliji *čatrńu*. Čatrńa je ozidana. Ozgo je pokrivena,

Digitized by Google

a pokrov ima jamu, kuda se *kofom* grabi voda. Ova se jama pokrije, da ne bi koje dite upalo u čatrńu, pa se tako ugušilo.

Drvńak. *Drvļanika*, ako ćemo pravo, nema. U naske se svako misto, đi se drva slažu i cipaju, zove drvļanik.

Gńojište i smetište. Vodi je na jednom mistu i gńojišće i smetišće, jer se smet baca na gńojišće. Gńojišće nije nikako uređeno. Đikoje je gńojišće iskopano u zemļi, da više gńoja stane.

Zgrade izvan dvorišta.

Izvan dvorišća danas nema nikakovih zgrada. Prije ih je bilo, ali svit je osiromašio, pa sad ne drži više *stanova* po svojoj zemļi, koja je daleko od kuće. Osim toga, sad nisu taki stanovi ni potribni, jer se more žito, sijeno i sve drugo privažati priko vrkašićkog mosta. Dok je tudi bila skela, privoz je bio skup, pa je svit volio držati stanove u Zavođu (na livoj obali Une), nego li držati blago kod kuće. One kuće, što su bile daleke od prave kuće u selu, zvale su se: *stanovi* a i *strüge*. Oko stana ili strüge bilo je zgrada, kao i oko one kuće, kojoj su spadali.

Hrana i posuđe.

Spremańe i priređivańe mesa, soka i sočiva. Sve, što je za jilo i što se jide, zove se jednom ričju ili jednom besidom *jilo*.

Klańe i ubijańe životińâ. Kod naske se samo krmci *tuču* ili *ubijaju*, a sve se ostale životińe *koļu*. Krmka kičnu sikirom u glavu, pa ga onda prikoļu. Goveda ovce i koze obore, pa ih zakoļu. Kokošima, tukama i guskama, a isto tako patkama naslone glavu na kakav trupac ili pań, pa ništa, neg hraknu bradvom, ili sikirom, pa gotov poso.

Ribe koļu nožom, a rake žive bacaju u vrilu vodu, pa se tako svare.

Sve poslove pri klańu rade običnim nožom *šklopcom*, dakle nemaju za to posebna oružja.

Goveda, koze i ovce *deru*, a krmka ili *opale* slamom, ili ga *pošure* (!) vrilom vodom, pa ga nožom ostružu. Ovaj poso radi jedan višt čojk u selu, ali ponajviše to čine same kućne starišine svaki u svojoj kući.

Komadi mesa zovu se: *vrat* (đi jope' triba razlikovati *podvoļak* i *zatiļak*), *rebra, pleća*, *potrbušine*, *krsta*, *butovi*, *bubrižńaci*, *slezena, bubreg*, *krilo*, *batak*, *kobilica*.

Digitized by Google

Kod klańa većih životińa triba uže, da se more obisiti. Osim toga tu triba koto za faćańe krvi, pa još kakva zdila za drob i criva. Kad se krmče tuče, mora biti i korito, da se u ńemu pere. Kad se lubina očisti, onda se to zove *đobda*. *Đobda* je daklen očišćena i veŝ uređena zaklana životińa.

Meso se izriže u *višalice*, pa se onda nasoli i metne u kor'to. Na ńega se metnu daske, a na daske kamen, da se dobro pritisne. Kad je ležalo meso u ovoj *salamuri* 3—8 dana, onda se diže više vatre na dim i tutika se šuši. Debļe višalice, slanina i pršuti (šunke) stoje duļe u salamuri, da ih sô boļe izgrize. Ovo se i šuši duļe, nego obične male višalice. U slanine se brže ošuši potrbušina od poleđine, pa se stoga ona i skine brže. — Mi ne pravimo kobasica, u naske se grade *suđuci*: meso se na sitno isica, pomiša se luka češńaka i soli, onda žene uzmu oprana criva, pa ih rukama nakļukaju. To se sad digne na pantu, pa kad bude suvo ko rog, onda se skida i jide.

Spremańe povrća i voća. *Kupus* se sica sikirom, ko nema za to načińene *sicalice*. Ovako isican kupus zove se *sicanac*. Ko 'oće, more metnuti i glavica za kaļu. Čabar ili kaca dobro se opere, onda se meće tavan sicanca, tavan glavica sve do vr'a. Svaki tavan triba dobro posoliti i zgńečiti. Kad je čabar pun, onda se nalije burnom vodom, jer bi brzo počeo gńiti. Sad su niki ļudi nabavili ili ispravili sebi *ribež*, pa ga ribaju.

Ripe se malo sije, pa što je bude, to se izi ili friška (prisna), ili varena još u jesen. — Isto tako malo se sije *kompirâ*, pa i ńih nestane još u jesen. U koga ih ima dosta, on ih drži na tavanu, ili u sobi pod krevetom, da mu se ne smrznu. Samo se kod nas kopa *trap* za *rokvu* i za *kupusno koreńe*, što ga svega izidu dica. Još se za zimu ostavļa *luk bili* i *crļeni*. Od ńega se opletu *vinci*, pa se metnu priko pante, i to tako visi, dok koji vinac ne zatriba. Osim toga ostavļa se za zimu *omač* i *tarana*, što se pravi od tista.

Kako bude mlogo *misirača*, onako svit ostavļa od ńih *špice*, pa ih stuče u stupici[1] i vari uz korizmu poparu.

Za zimu se pokisele *trńine*, pa se od ńih jede *turšija*, svejedno, ko i raso.

---

[1] *Stupica* je od trišńe. Kad se posiče trišńa, onda ļudi izvade iz zemļe žile sa onim pańom, što je osto pri zemļi. Ovaj pań provrto do žila, pa eto ti stupice. U ńoj se tuče šenica o Božiću za keške, u ńoj tuču i špice od misirača za poparu.

Digitized by Google

Kad dobro rode *šļive*, pa se peče *rakija,* onda svaka kuća ostavi sebi po jednu kacu *pivaša*. Pivaš je ono, što je ostalo u kotlu, kad se rakija ispeče. Špice i onaj trop prospe se, a samo se ritko uzme i to je onda pivaš.

Brašno i sočivo. Brašna ima *kuruzova, šenčena* i *ječmena.* Ima ga malo i *'eļdova* i *prosena.* Sve se brašno meļe u mlinu. Ječam za *bungur* ili sé *probungura* časom u mlinu, ili ga stuču u stupici.

Mlijeko. *Varenika* se pomuze u *diževe.* Ovce i koze (ali ńih sad aman niko i ne drži) muzu se u *stružńak.* Čim se varenika pomuze, odma' se pristavi u *koto* nad vatru. Posli se to razlije u *zdile*, pa se u jutro skine *kajmak* i metne u *kobu.* Ako se 'oće *sir siriti,* onda se varenika jope' metne nad vatru, a unutra se metne zečije ili jarećije *sirišće.* Tudika se sad rastavi sir i *surutka.* Kad se dobro rastavilo i uzvarilo, onda se to procidi kroz krpu, pa surutka isteče, a sir ostane. Surutku dadu psima. Ovaj se sir zove *muktesir.* Drugu vrst sira ne znaju siriti. — A kad 'oće *maslo,* onda kajmak metnu u *stap,* pa ga *metu.* Maslo se mete *mećajicom.* Kad se maslo *ubotalo,* onda ga izvade. To je sad *mlado maslo,* pa ga vaļa *pritopiti,* da bude *topļeno maslo.* Ono, što ostane iza stopļena masla, zove se *trop.* Trop se izi. U ńega se umače kru'om. Ono, što ostane ritko u stapu, zove se *mlaćenica.* Mlaćenica se ukiseli, pa se jide kao i *mliko* (kiselina). A kad 'oće *mliko* da načine, naliju vareniku u kobe i kablove. To metnu blizu vatre, da se brže ukiseli. Da se ne bi mliko pokvarilo, metne se malo kvasa unutra, ili jedna kašika mlika, koje je veš kiselo.

Ostalo. Narod bere za jilo *jagode, pečurke, drińine, trńine, crne jagode, karabobu, lobodu, štir, medič, jagorčiku, ļutiku, divļu ripu* (morska ripa) i *divļe grožđe.* Ove se stvari ne ostavļaju, nego se odma' izidu, čim se naberu.

Priređivańe hrane. Jednom ričju priređivańe jela zove se *spremańe.* Pita se najprije razvije, pa se onda *peče.* Gra', kupus, kompiri, pirmič, meso i sve, što se trpa u lonac, to se *vari.* Kupus se more i *pofrigati* na tepsiji. Tako se friga i džigara (bijela i crna.) Kad se jilo sprema, ono more *zagoriti* i *zakaditi.* Mloge stopanice *prisole* jilo, a mnoge ga i *ne dosole.*

Prisno se jide: suvo meso, suǵuci, slanina, pastrma (suvo meso od ovaca i koza), sve voće, kiseli kupus, luk, ripa, rokva, krastavci, dińe i karpuzi, kupusovo koreńe, jagode crļene i crne, trńine, drińine, divļe grožđe, karaboba i ļutika.

Digitized by Google

Što se peče? Kru' se peče[1] i pita. Isto tako peče se meso i zeleni kuruzi.

Od brašna je *pula*, *púra*, *pȕra*, *palenta* ili *pulentra*. Osim toga od brašna je *omač*, *tarana*, *kļukuša*, *ulivača*[2].

U posudama se peče: *meso*, *pita*, *ulivača*, *kļukuša*, *ribarica*.

Na žeri se peče: *meso*, *riba*, *šareńak* i *samun*. Šareńak je kru', u kojem je brašno i zeļe pomišano. Ovo samo radi mrtva fukara, koja nema dosta brašna, da ispeče kru'. Uz korizmu ukvasi se kuruzovo tisto, pa od ńega peču samun.

Na ražńu se peče: *bravče* (jańe ili jare) i *tuķci*. A more se i jedan komad mesa na ražńu ispeći.

Što se kuha? Kru' se ku'a ovako: Naspe se brašna u naćve. U ovo se brašno nalije mlake vode. To se dobro uku'a, pa postane *tisto*. Tisto se metne na *lopar* i raspleska. Onda se razgrne vatra na ogńišću, pa se kru' skine s lopara na razgrnuto misto, na ńeg se metne *cripńa*, koja je grijana na vatri, dok se još kru' kuva, a na cripńu se nagrne žera mašom. Ovo je kru' *prvak*. A ako se kru' malo ostavi, pa se onda zapreće, to se onda zove *poležak*. Poležak je slađi, ali jope' niko voli jisti prvaka. Osim toga kru'a *peče se* od šenčena brašna *pogača* i *kovrtań*. Kovrtań je iznutra šupaļ, a obično se daje dici, ili se na sv. Blaža blagosiva.

Što se vari? U vodi se vari: *púra*, *gra'*, *kupus*, *kompiri* i razne vrsti zeļa, kao: *štir*, *loboda*, *medič*, *pazija*.

Na varenici vari se: *pirmič*, a isto tako često puta i *omač* i *tarana* i *rastrč*. — Kuruzi se poprže, onda se sameļu, pa se od ovog crnog brašna vari *prga*. Prga se vari onako, ko i pura. Mnogi sameļu gra', pa razvijaju od ńega *pitu*.

Kada se koje jelo jede? Pura se jide svaki dan *na ručku* osim Božića i Uskrsa. Iza pure jide se varenika purom zadrobļena. Posli toga dolazi mliko (kiselina), u koje se kru' drobi. To je obično vajik za ručak. Osim toga bude kad kad iza pure tarana, rastrč ili kupusova čorba. Ako bude ovo, onda nema varenike.

---

[1] Daļe se kaže, da se kruh *kuha*, i to je pravo, kao što kruh *kuha* velik dio naroda, gdjegod nema *peći*, nego *crijepńa* ili *pekva*. Tomu dijelu naroda drugo je *kuhati*, drugo *variti* (pa i ovdje). Gosp. prinosnik i daļe miješa jela, koja *se peku*, s onima, koja *se kuhaju*.

[2] Nije rečeno (osim daļe za ńekoje), da li se to *peče*, ili *kuha*. — *Ur.*

Digitized by Google

Na užini je gra', pita kakva bilo, i mliko. — Ako su tuđi poslenici, onda bude malo i mesa.

Za večerom se jide opet gra', za tim dođe meso, pa onda pita (kakva bila), pa još kakvo jilo od kompira, ili kupusa, a onda najstrag mliko. Večera je najobilnija.

Za posebne događaje ima posebnih jela. Tada su sva jela mrsnija i boļe su začińena.

Gdje se kada jede? U jutro se obično jide u kući. Ako se otišlo na poso, onda je ručak i užina na ńivi, ili na livodi. Večera je kod kuće, i to pred kućom. Zimi se vajik jide u sobi.

Ruča se između *malih* i *velikih ručanica* (od 8—10 sati); *užina se* u podne (1—2 sata), a *večera* u večer odmah posli Zdrave Marije. Zimi se ukida užina, a to je po prilici od Svih Sveti do Blagovisti. U zgodnijim kućama pije se u jutro *kava*, s varenikom i prez varenike, kako god ko 'oće. — Još se pije kava i onda, kad se dođe u večer s posla. Kava se popije prije večere.

Obilnije se jide uz kosidbu i uz brańe, pa onda uz velike godove (praznike). Kad se obilnije jide, onda se jide: *pirmičeva čorba, kaļa s mesom* (kupus s mesom), *potkriža* (izrezana pogača, a po ńoj posuto friško [a ne suvo] meso), *burek* (vrst pite), pečeno meso, kupusna čorba, pa onda mliko. A kad se svečano gosti, dođu na sofru ova jila: pirmičeva čorba sa *lišńačići* (prženim komadićima tista), *potkriža*, *kaļa*, *burek, bungur*, *jajaruša* (pita), *nadolmit tukac* (tukac pun pirmiča), pečeno meso, pečena kokoš, *sutlija* (varen pirmič na varenici, zaliven šekernom vodom, ili medom), *alva* (prženo brašno na masti, ili maslu, u kojem je rastopļen šeker, ili uliven med), pa najstrag mliko. Kiselo je mliko poklopac svakom obroku, ko u molitvi Amen.

Odijelo i obuća.

Sve, što jedno čeļade oblači, zove se *odilo*, *odića* ili *'aļine.*

Ovako se nose još ova sela: *Vrkašić* (ista knežija sa Kraļama), *Vedro Poļe* i *Pańak* (jedna knežija), *Žegar* i *Križ* (jedna knežija), *Gulubić* (Golubić), *Jezero* i *Kalina* (koja također spada pod Kraļe). A može se jednom riču reći: Svi seļaci, što su rimokatoličke vire i što spadaju pod jednu župu bihaćku, nose se jednako.

Odijelo za djecu. I mušku i žensku dicu, dok ne pro'odaju, oblače jednako. Dičińe su 'aļine ovo: *košuļica, jelečić, koparan, pâs, kapica* i *čoropice.* Košuļica, jelečić i kapica načińeni su od

Digitized by Google

tankog beza (platna). U jelečića i koparana vański je dio od basme, a nutarńi (postava) od beza. Kapica je ili od beza, ili je to obični fes, kupļen u čaršiji. Pâs je kraj od čo'e, a kupi se u čaršiji. Čoropice su od vune.

Muška dica se, otkad pro'odaju, pa dok ne pođu za poslom, oblače kao i prije, dok su nejaka. Košuļe su sad podebļe, jelek bude sav od debela domaćeg beza. Zgodniji roditeļi kupe svojoj dici namisto jeleka *gičermu*. Gičerma je od čo'e. Kad ditetu bude 4—5 godina, onda ponese *gaće*. Gaće su od debela beza. U ovo vrime idu dica ponajviše bosa. Đikoje ima *opanke oputńake*, ili kupe gotove iz dućana. Kad muška dica počnu nositi gaće, onda im se kroje kratke košuļe. Košuļa se nosi pod gaćama.

Ženska dica, kad pro'odaju, imaju dugačke košuļice od šipkalija (vrst beza), a muška ih vajik imaju od usnova (vrst beza). Ženske imaju i sad jeleke i kape, što im same matere prave od okruge (kambrike). Tada se dica zavijaju *tulbetom*. Gaće počnu nositi od 4—5 godina. Pašu se *tkanicom*. Opanci su obično oputńaci.

Muško odijelo. Svagdańe je muško odilo liti: *košuļa*, *gaće*, *jelek* ili *gičerma*, *ćomadan* (čomadan), *pâs*, *potpošaj*, *kapa*, *peškir*, *čorape, obojci* i *opanci*. Košuļa, gaće, jelek i peškir jesu od domaćeg debelog beza. Gičerma i čomadan su od čo'e, a postava je od beza. Pâs je ili od domaćeg beza, ili kupovni. Kapa je od vune i zove se *fes*. Potpošaj je od kože. Čorope i obojci su od vune. Opanci su ili od prisne kože *(oputńaci)*, ili od učińene kože, *kavurlaši* (jer su donešeni ovamo iz kavurske Like), ili su *sarajski opanci* (pravļeni u Bosni). Povr' svega je suknena *'aļina* (domaći kroj, a sukno kupļeno), ili *guń* (kupļen u čaršiji.) Jelek je pritkan crļenim *mafezom*, da je lipši. Gičermu i ćomadan išaro je terzija (krojač). I pâs je pritkan mafezom. Na potpošaju ima đeko prišivenih *pulija*. Peškir je također pritkan mafezom, i to đikoji samo crļenim, a đikoji samo modrim. U đikojeg se izmińuje crļeni i modri mafez sa bilom bojom platna.

Zimi (osim navedenog litnog odila) imaju još na sebi suknene ili čo'ali čakšire. Ovo je kupļeno u čaršiji. Siromašniji ļudi nose u to doba *pelengaće* (gaće povr' gaća, od vrlo debela kućnog beza). Pelengaće se nose i liti, a najviše u proliće i u jesen, da se dońe gaće ne iskaļaju.

Digitized by Google

Muškaći, kad iđu među svit, odivaju se kao i obično, samo im je ovo odilo malo novije i čišće. Tako isto odilo imaju, kad idu k misi (u crkvu).

Kad se ļudi obuču, što najļepše mogu, obuču jope' one iste 'aļine, kao i svaki dan, samo što su te 'aļine nove. Peškir je tada na glavi lipo vezen, a košuļa im je tanka.

Sad niko ne nosi oružja. Svaki ima svoj obični nož šklopac, i to mu je sve.

Žensko odijelo. Divojka ili cura ima na sebi: *košuļu, gaće*, (oboje od domaćeg platna), *kapu pulaliju* (kapa od okruge, kambrike), a po ńoj razne parice, *tulbet* (zavijač od tankog platna iz čaršije) i *tkanicu* sa *pločama* od tuča ili srebra. Tkanica je kupļena. Osim toga imaju one *natikače* (od vune) i *opanke* ili oputńake, ili kavurlaše, a nipošto sarajske. Na košuļi imaju bijel jelek od okruge. Zimi đikoja ima *ćurak* od čo'e postavļen jańećijom kožom. Ćurak je vezen.

Nova mlada ima sve isto, kao i divojka, samo nema kape, te se po tom pozna, da je udata. Misto kape ima mlada *tulbet* mali, kojim zavije kosu, i još jedan povr' ńega, kao i cura.

Udata žena ima sve isto, kao i mlada, samo što ona glavu zamata *ridom* (dugačkim peškirom) na misto tulbeta.

Stara žena ili baba odiva se, kao i udate žene, samo što one sad ne nose jeleka nikako, nego vajik imaju ćurak. Glavu umotaju debelom *boščom*, a sada već crnim *šalovima* od vune, što su kupļeni u čaršiji. Povr' svega još žene i starice imaju dugačke suknene 'aļine. To im je svagdańa nošńa.

Svečana je nošńa u divojke ista, samo što je košuļa tańa. Na glavi je sada *kapa kitalija:* sprid po porubu kape vise crne svilene kite, a izvezena je zlatom. Sad je obukla *jelek ibrikaš.* I jelek i kapu načinio je terzija i lijepo crnim ze'om (crnom svilom) navezo. Na nogama su *bičve* (čorope od vune, obojene rujom) i *papuče* (čaršijska roba). Na glavi je pripeta *čavrma*, što je muhamedanke vezu. — U mlade je sve isto, samo što nema kape. — Udate žene i starice nose se vajik jednako, samo su svecem čišće.

Ženskaći se jednako oblače i u žalosti i u radosti. To vridi za udate žene i babe. Mlade se i cure tada ne kite. Odilo im je isto i kod kuće i kod posla i kad idu među ļude.

Digitized by Google

Obuća. Ļudi i žene idu obično vajik bosi, samo se zimi, ili kad je u opće studeno, obuvaju. Obuju se i onda, kad kupe, ili kose sijeno, jer se tada mogu lako nagrditi. Nediļom i svecom se također obuju, kad idu u crkvu, ili na pazar.

Muškaći nose: *opanke (oputńake, kavurlaše*, ili *sarajske* opanke) i *kundure* (cipele).

Ženskaći nose: *opanke (oputńake* i *kavurlaše,* a nipošto sarajske), *papuče* i *jemelije* (kupļeno u dućanu). Jemelije nose babe.

Muškaći imaju *čorope, priglavke* i vunene *obojke;* divojke i mlade imaju *bičve* i *nàtikače*, a žene i babe imaju same *natikače*.

Ostalo. Još k odilu spada *ǵoka*, a to je jelek od sukna. Ǵoku su prije nosile fukare namisto jeleka, gičerme ili 'aļine. — *Rukavice* nose ļudi u drva. To su debele rukavice, a na jednoj su strani svi prsti, a na drugoj sam palac. Nose još i take rukavice i ļudi i žene, koje samo iđu do pô prsta. I u ovih rukavica ili je palac sam, a svi ostali prsti skupa, ili je jope' svaki napose, ko u gospodskih. — Kraļani nose i *ambrele*. To su obično kišobrani, ali ih oni upotribe i kao suncobrane. Pače sad su i žene počele nositi ambrele, pa i divojke, dok su se prije štitili od kiše boščama i čašafima.

Posteļina. Na krevetu je *pońava, čašaf* i *jastuk*. Pod pońavom je *ševar*. Pokrivaju se pońavom ili *biļcom*, koji ob dan visi na vrļici. *Krevet* je lipo uređen, da bi mogo na ńemu najveći gospodin spavati.

Ostale tkanine. Stolńaka nema, jer se jide sa nepokrivene sofre.

Peškiri (ručnici) su dvostruki: lipo vezeni za svece i nošeńe užina i ručaka, i prosti za trańe pri umivańu i mećańe po krilu pri jilu.

Torbe su od pońave, vune, a ima ih i prtenih. To isto vaļa i za *vriće* (arare). Ima torba i vrića i od kozije kostreti (kočeti).

Obojci su vuneni, a to su ponajviše grlići od starih čorapa, ili od starih 'aļina, guńeva i čakšira.

Biļci za końe ponajviše su od kozije kostreti, a ima ih i prtenih.

Povlake (navlake) su od domaćeg beza, ili proste, ili lipo išarane.

Bošče za nošeńe ručaka i užina također su od kućnog beza. — Od kućnog beza prave se još mali peškirići za trańe znoja.

Dodatak. Kraļe drže, da im je nošńa najlipša, ali priznaju lipe nošńe i susidnih sela u Hrvatskoj. Vla'ińama se rugaju, što nose *pregaču*.

Digitized by Google

Razlika u odilu između katolika i turaka jest ova: turci većinom nose tańe gaće i košuļe. Osim toga u ńih nema jeleka od domaćeg beza- nego su kupovni. Turci imaju tanke peškire oko glave, a nisu im šareni, kao u katolikâ. Ostalo je sve isto. — Žene turske imaju tańe košuļe. Nji'ove divojke nose fesove i zamataju se u bošče, kad idu van. Turkińa ima veliku *feređu* od čo'e, u koju se sva zamota. — 'Rišćani imaju peškire kupļene u čaršiji, pa su nekako tamno-modro obojeni i bijelim prugama pritkani. Mnogi i nemaju peškira na glavi, a nose fesove ili *šubare*. Košuļe i gaće ńi'ove načińene su ili skrojene od debela čaršijskog platna. Đikoji nosi i crļenu gičermu, dok katolici imaju crne. Ńi'ovi su potpošaji (kojima oni kažu: *pripašaji)* nakićeni ilikama (pločicama od kalaja). Čorape su im do pod kolino, a lipo su pletene. Grlići od čorapa nisu otvoreni. Oni nose *'aļine*, a ne će *guńova*. 'Aļine sapińu pod grlom, a katolici ih ne sapińu nikako. — 'Rišćanske divojke imaju fesove i sarajske opanke, a i kavurlaše. One nose *pregaču*. Na leđima imaju *zubun*. Na nogama su im čorape. Opasane su *kolanom*, što ga same prave od čo'e. To isto vaļa i za mlade, samo što mlade nemaju fesova. Stare žene i druge sridovične žene nose 'aļine *(guńeve)* ko i ļudi. 'Rišćanske ni žene ni divojke ne nose gaća. Mlade žene i divojke imaju na glavi *bošču* od okruge.

Domaće se odilo prodaje, i to samo prtenina. Žene ga prodaju jedna drugoj, a kupuju ga i strani ļudi. Jedna košuļa prosta, muška, stala bi do jedan forint, a isto toliko gaće. Finije bi gaće i košuļa stali do tri forinta. Ženska bi košuļa stala 2 for., a malo finija $2^1/_2$—3 forinta. Ženske su gaće od 40—60 novč. Muško odilo stalo bi u gotovom novcu, da si odiven od pete do glave, 45—50 forinti, divojačko od 15—20, žensko 12—15 forinti.

Starinsko odijelo. Niko se ne sića, da je odilo bilo kadgod drukčije, samo što su sad *kundure* ušle u adet. Starinskog odila nema, vaļda po đigod đekoji *sadeluk*, što su ga mlade kod udaje oblačile. Misli se, da se sad sadeluk ne nosi stoga, jer mlada u ńemu nije mogla lako dvoriti svatove, jer je bila ko sapeta, a bome bilo je i skupo sadeluk krojiti, pa se svit okanio ćorava posla.

Narodno odilo po malo propada. Propadańu je krivo siromaštvo i blizina grada. Siromaštvo je krivo toliko, što ih jeftinije spane kupiti nešto u čaršiji, nego se oko toga mučiti, a čaršijsko je i na oko lipše. Osim toga đikoji učiteļ zabrańuje u školu donositi potpošaje, jer smetaju učenicima pri ustajańu u klupi i sidańu.

Digitized by Google

Kupovno odijelo. Narod kupuje svoje odilo u Bišću, đe se kome boļe sviđa, a najviše kod čifuta, jer najjeftinije daju. Majstori, što prave narodu odilo, učili su svoj zanat u Bišću. Majstori se ravnaju po narodu; a ako im se baš pušći na voļu, onda kupac mora onako uzeti, kako je majstor načinio.

Nakit i češļańe.

Nakit. Ono, što ļudi na se i na odilo meću, da bude lipše, zove se *nakit* ili *gizdańe.* Taj poso zove se *gizdańe* i *kićeńe*, a ļudi, koji to preko mire rade, zovu se *kitorese.*

Momci se kite cvićem, broševima, u kojima su mala ogledalca, i tičijim perjem, koje je obojeno crļeno. Ļudi se ne kite ničim. Osim toga momci se kite *viticama* i *prsteńom* od trunča (tuča) i srebra, a neki i *pucetima* ili *pulijama.*

Divojke i mlade kite se: perjem obojenim crļenom bojom i patkovim *krivatkom* (perom, što je u patka zakovrčeno u repu). Osim toga uzmu guzicu sa pataka i gusaka, kad se zakoļu, pa ono nekako fino našušure i tim se zakite. Kite se i cvićem, i to: kadifom (zovu je *đulovi),* nevenom, bosiokom, metvicom, ćabinkom (titrica), ļubicom, dragoļubom, drimovcem, zambakom, pavenkom i zimzelenom. (S ovim istim cvićem kite se i momci.) One se kite: viticama i prsteńom od trunča, pločama od trunča i srebra. Još se kite: *menđušama* od stakla, trunča, srebra, a i zlata; *gerdanom* od sitna stakla (a zovu ta sitna zrna od stakla *biloguz);* đikoja ima gerdan od dukata, mnoge imaju gerdan od koreńa. Na rukama nose *alane* od stakla, a osim toga i po nekoliko struka biloguza. Zgodnije imaju još po jedan gerdan od parâ ispod brade svezan i *prekoramicu* od cvancika.

Češļańe. *Kosa i brada u ļudî.* Svi su se ļudi za turske vlade *brijali* i ostavļali na vr' glave *perčin.* Danas samo tako čine neki starci, a svi se ostali *šišaju,* i svi, bio star, ili mlad, brádu briju. *Brkova* ne bi ni jedan obrijao ni za živu glavu. Oni se sami među se šišaju i briju. To se obično radi u nediļu u jutru, prije nego se pođe k misi. Za to tribaju obične *makaze* i *brijać,* pa onda jedna bukara vode. — Kod striżeńa ili šišańa dice nema nikakva običaja, osim ako jedan turčin svoga dosta dite *nastriže,* pa tako postanu *kumovi.*

Kosu češļaju uz brdo, a momci načine *razdiļak* priko timena, ko i žene.

Ļudi su prije nosili dugačke kose. Kose su pleli u *pletenice,* ko i žene, a i nespletene spušćali su niz leđa. To je prestalo, otkad su

Digitized by Google

kavuri ušli u Bosnu, a vide, da je ovako lipše i zgodnije. Osim toga soldati su se rugali perčinima.

Kosa i glava u ženâ. Ženska dica i divojke i žene iščešļaju kosu, načine razdiļak posrid timena, pa je tako razdile na dvoje i spletu u dvi *pletenice.* Malim curicama, u koji' još kose nisu posve dugačke, spletu po više malih pletenica. One se češļaju (i ženska dica, i divojke, i žene) i spliću vajik jednako. Samo kad je svetac, spuste divojke i mlade kosu niz leđa, da im se vide. Inače je radnim danom omotaju oko glave. — I u divojke i u mlade jednako je glava uređena, samo mlade ne nose na glavi kape. — Vodi se u nas ne nosi tuđa kosa, a ni svoja se ne riže i ne prodaje.

Ogrjev i posvjet.

Ogań i ogrjev. *Vatra* se dobiva *kresańem* u *trud* i kresańem *šibica.* Sad ima šibica, pa i ako ih ima, đeko jopet *kreše* vatru. Vatra se kreše *čakmakom* o *kremen,* a na kremenu se drži bukov *trud.*

Trańem drveta o drvo ne dobiva se vatra.

Grije se kraj *ogńišća* i kraj *peći.* Kod ogńišća se grije, kad za'ladi, liti, u jesen i proliće, a zimi uz peći. Peći su zemļene i sve su *slipe* peći, a nijedna *ođaklija. Slipa* je peć ona, koja se iz dvora (iz kuće) loži, a *ođaklija* se loži iznutra, t. j. iz sobe. Peći su samo u sobi i u sobici (u kojoj kući ima sobica). Kod peći nije priređeno, da se može sisti, ali baš kad bi ko ćio sisti, more uzeti stolac (tronožac), ili skemliju.

Loži se drvima i to ponajviše bukovima. Da se vatra naloži, triba *trišća* i *kličaka* (na sitno iscipukanih drva i ošušenih u zapećku). Kad se ukreše šibica, upali se na ńoj triska ili kličak, metne se na ogńišće, a onda na ńu još nekoliko trisaka ili kličaka, pa onda drva, i eto vatra gotova. A kad se vatra u ńivi i livodi loži, onda nam triba *šušńa.*

Posvjet. Nike kuće imaju *lampu* za svitleńe, a najviše ih ima *lućiju.* Đikoje kuće upotribļavaju i *sviću.* U lampi i lućiji gori *gaz* (petroleum).

Pri svitlu žene predu, šiju, ili vezu i druge ženske poslove obavļaju.

Kad se iđe u košaru, avliju ili na put, svitli se *feńerom.*

Prije se svitlilo *lučom* i *mašalom.* Prije su dobivali vatru najviše kresańem.

Svit je prije boļe vatru čuvo, pa se nije nikad trnula, jer su je zaprećavali u lug, a sada, otkad su postale šibice, baš im je sve jedno, utrnula se, ili ne utrnula.

Digitized by Google

Pušeńe.

Niko ne zna, da se u selu nije pušilo, samo se zna, da se prije mańe pušilo, nego sada. Puše ļudi, momci, dica i đikoja baba, da joj prođe zub. Dica počnu pušiti još od 6—7 godina. Žene ne puše.

Puši se na *lulu*, ili se smataju *cigari* u ćagetu (papiru). Cigari se puše onako, i na cigaraluk. Lulâ ima ora'ovi' i od zemļe. Lule su vrlo malene. Ono, đi se meće duvan, zove se *lula* ko i čitava sprava; onaj šćap, na kojem je lula nataknuta, zove se *kamiš*. Često puta ima na vr' lule ćilibar (jantar). Ono, što postaje u luli, zove se *zift*.

Misto duvana neki puše oman i glogovo lišće. Šaļivǵije dadnu du'anǵijama savijen cigar od zečijih brabońaka, pa kad ga onaj popuši (brabońci su pomišani s duvanom), onda mu oteču gubice debele ko prst.

Veliki du'anǵija more na godinu popušiti 30—35 for., a osridńi 15—20 for.

Burmut se ne smrče. Ali ko 'oće ki'ati, taj *šmrkne* katkada du'ana.

Lijekovi.

Kako se liječi bez lijeka? Bolesnik mora mirovati i u toplom biti: kad ga ufati *groznica*, kad je na ńem *ogań*, kad ima kazamak i koze.

Kad je na kome *groznica*, ili kad koga *bisno pašče uji*, onda ni jedan ni drugi ne smi piti vode, jer će onog, ko ima groznicu, još veća ufatiti, a koga je bisno pašče ujilo, taj će umriti. Ni jedni ni drugi ne smiju jisti: ništa kiselo (kupus, mliko), nikakva gra'a, a osobitog bilog, kozijeg mesa, ništa suviše slanog, pa onda još ni ribe. — To isto ne smidu jisti žene od dana rođeńa, pa dok ne prođe 6 nediļa (40 dana).

Trańem se liči *želudac* i *glavoboļa*, a gažeńem krstoboļa. Ponajviše tare svak sam sebe, a ima i po đikoja baba, koja zna višto trti. Mala dica gaze one ļude, koji kažu, da ih bole krsta i leđa. Još se trańem liči, kad ko *nagazi*. Tada se tare koža kakvom torbom od kozije kostreti.

I *grčevi* se liče treńem(!). Bez lika se vadi *trun iz oka*. Tu kakva baba zavuče jezik pod kapak i izvadi trun ispod jezika.

Kad koga boli glava, onda on pušći krv. Za ovaj poso nema u selu ličnika, pa stoga bolesnik ide u Bihać, te mu tamo krv izvadi berber (brijač). On razriže nožom kožu, pa poklopi razrizano misto

Digitized by Google

rogom, a onda sasne kroz rog i tako izvuče krv. Ko ne će, da 'vako vadi krv, a on pušće (*! i drugdje. — Ur.*) pijavice.

Kad u koga ima *divle meso* đi bilo na tilu, ovo meso odriže berber nožom, pa posli rana zamladi i zaraste. Isto tako berberi, a i ludi sami sebi odsiču *bradavicu*.

Trn se vadi iglom, ili se nožom izriže. — Zub se izvadi klištima, koja su za to načinita. — Kost iz grla vadi se prstima, pa ako se tako ne mere, onda načine procip od drveta i s ńim vade.

Kad koga zmija ujede, onda mu zakopaju nogu u zemlu te nastoje, da bolesnik ne zaspe.

Kod teška rađańa žena ufati dite za glavu, ili ako je naopako okrenuto, za nogu, pa ga na srmotu (silu) izvuče.

Ličeńe se razlikuje od *bajańa*, i ono vajik more bole pomoći, nego bajańe. Što more meni koristiti ono, što babe šapću!

Što služi za lijek. I. Za lik se upotriblujе: 1. od živih životińa: *varenika*, *mlado maslo*, *ludska pišaka*, *balega* (goveđija), *pasja nečist*, *pasja dlaka;* 2. od ubijenih životińa tribaju za lik i čitavo malo *štene*, čitavu *crnu kokoš*, *koziji loj*, *zečiji loj međediji loj*, *mozak iz krmećije kosti*.

II. Od bila tribaju: *crleni* i *bili luk* (osim ploda), koren od *gareza*, lišće od *lubice*, *bokvice*, *kupusa* i *ćabinke*, plod od *ječma;* od sokova tribaju: *đulsiju*, *sirke* i *rakiju*.

Đikoji ludi, i to samo oni, koji mogu platiti, idu u *iliǵu* (toplice).

Kako se liječi koja bolest? Glavobola se liči trlańem, privijańem mokre ledene krpe, privijańem sirketa, razrizanih kompira, ili crlenoga luka, pa onda ušmrkavańem sirketa u nos i đulsije (latice od ruže pokiselite u sirke). Osim toga more se glavobola izličiti, ako se glava pripeče k vatri. — Zubobola se liči ovako: U bolesni zub turi se koren, ili se metne malo soli, ili se drži na zubu rakija, ili se zub dobro utopli, ili se bolesnik nakadi na zubnoj travi. — Kad trbu' boli, onda se polako po ńemu tare, ili se metne vruć crip na trbu'. Mnogi popiju čašu ruma, pa se sklupče i tako im trbu' prođe. — Kad dođe nastup, onda se također mora bolesnik dobro sklupčiti, jer mu drugog lika nema. — Kad se struni želudac, onda baba, koja je tome višta, dođe i namisti želudac. Želudac se gradi, kad se žile na livoj ruci taru od šake do lakta. — Za ogań nema lika, jedino daju bolesniku karpuza, da mu je lakše vrućinu durati. — Za groznicu je lik jedna trava. koje niko u selu ne zna, samo je zna jedan kavurin, pa kad se ko razboli, onda se ide ńemu, a on donese travu, privije je na livu

Digitized by Google

mišicu, pa se tu popne velik prišt pun vode i tako pušći groznica. — Dobro je bolesnika politi iznenada 'ladnom vodom, da se pripane, pa će ga groznica pušćati. — U uši uvlače nekakve fitiļe, pa ih zapale. — Oči liče ispirańem 'ladnom vodom. Osim toga prilipi se smolanica na slipo oko. — Vrat se liči, kad se mokar peškir omota oko ńega i kad se trļaju vratne žile. Od gr'onice nema lika, samo što čojk mora od sve svoje muke vrat topliti. Niki daju bolesniku da pije varenike. — Suva se bolest ne liči ničim, jer ko je od ńe bolestan, nema mu lika. Piju, ako ćemo pravo reći, vareniku od riđe koze, ali to slabo pomaže. — Kozomak se liči topleńem, jer se bolesnik ne smi o'laditi; a ako se o'ladi, bi' će mu gore. To isto vridi i za koze. — Krstoboļu liče, kad se krsta taru i pritiskuju. Mnogi udaraju smolanicu na krsta. Tako isto udara se smolanica na uboj. — Francu liče nikakvim *apovima*. Apove prave turci i turkińe, pa Kraļani ne znaju, od čega su priređeni. Na ovim se apovima bolesnik nakadi, a oni se metnu na vatru, pa gore i ujedno dime. — Prsoboļa se liči pijeńem kozije varenike. — Kostoboļa je rđava bolest. Kažu, da je more iliǵa izličiti. — Poganac se liči, kad se metne na ńega ļudske nečisti. — Na micinu meću list od duvana, ili kupusa, namazan medom. — Kad je kolera, onda se jide bili luk. — Koga muče sanǵije, ne liči se ničim, jer proti ńima nema lika. — Čirovi i prištovi liče se crļenim lukom. — Debela se bolest ne liči. — Ko ima žuticu, neka se dobro 'rani. — Šuskavac i majasin liče pomazańem. — Nesvistica nije prava bolest, pa se i ne liči. — Za bolest zgore (padavica) ne zna niko lika. — Bisnoća se liči bijelim lukom i posvećenim kru'om. — Za živinu nema lika. — Kad boli žličica, onda se pije ļudska nečist s medom.

Na male rane meće se list od ļubice i bokvice. Isto tako rana se pospe du'anom i prašinom od živa stucana ugļena. — Ko se ofuri vrilom vodom, ili čim bilo, onda on meće na ono misto teļun (talog) od kave. — Na veće rane prilipļuju melem. — Srab namažu curkutom, a lišaj ziftom iz lule.

Žene svoju misečnu i još nikakve unutrašńe bolesti liče gospinom travom.

Duševne se bolesti ne liče nikako.

Likovi se ovako priređuju: Žene svare gospinu travu u kakvu lončiću, pa piju onu vodu za svoje bolesti. — Proti sipńi i suvoj bolesti svari se pelin, pa se to pije. — Melem za velike rane pravi se od (moždine) mozga iz krmećije kosti, pa i iz końske

Digitized by Google

i goveđije noge. S ovim se mozgom izmiša žumance od jaja, a unutra se još metne malo sitno istucana korena od gaveza. Ovo se dobro u posudi izmiša i na ranu privija. — Za pomazańe uzme se boca i nalije u ńu zejtena. U ovaj se zejten mećn živi akrepi. Oni unutra pokrepaju i pušću iz sebe nekakvu mast. S ovim se zejtenom namaže list od du'ana, ili kupusa, privije na oteklinu. — Za bolest na žličici pomiša se u filǵamu med i ļudska nečist, pa se to popije.

Ličeńe se prosto obavļa. Ako je lik za piti, samo se popije, a ako se prilipļuje, onda se samo prilipi i dobro sveže. Kad se liči zuboboļa, onda se metne nad dagaru (posuda za vatru) vatre, na ńu se posipa zubna trava (plod), pa se puši. Bolesnik se nadnese nad dagaru, uzme razrezanu tikvu (vodenu tikvu), turi grlać (dugački držak) u usta na ono misto, đi je bolesni zub, pa tako dim ide u zub. Kad se niki likovi daju, onda je to bolesnicima neugodno. To biva, kad piju pelin, jer je gorak; kad se neko ožeže, pa to pripeče k vatri, da vatra vatru izvuče; kad se kadi zub, jer dim ide u usta, pa se mora kašļati; kad se pije slana voda za bļuvańe, jer je to bļutavo. Iza neki' likova bolesnici se ćute ugodno, a to je, kad se metne vruć crip na trbu', ili 'ladna krpa na ranu, ili mlake mekińe na ona mista, đi bole kosti.

Tamańeńe životińa i gamadi.

Zviri i domaće životińe truju se otrovom, a to je sičan (arsenik). Osim toga zvirke (mišovi i štakori) faćaju se u gvožđa. Miše i štakore faćaju još u stupice.

Uši se iščešļaju, pa se ubijaju, ili se prospu u vatru, ili se bace u vodu. I buhe se tuču. Mnogo puta ih istresaju u vatru iz gaća i košuļe.

Za stinice ima jedna trava, ali slabo koristi. Za ńih je najboļe uzeti paprike, pa zapaliti je nasrid sobe, a vrata i penǵere dobro zakļučati, da ne mere onaj dim izaći. Ļudi vele, da će od onog dima sve pocrkati.

Rad.

Sprave i oruđe.

Lovske sprave.

Za ubijańe zviradi imaju *puške*, a za faćańe *gvožđa*. Tice se faćaju u *stupice*, u gvožđa i u *ošca*. Ribe se faćaju *vršom*, *mrižom* i *popanom*. Rake faćaju na *račila* i *sakom*. Neko ih faća u noći *lučom*.

Gvožđa su od gvožđa. To su dva polukruga složena u krug. Đi se polukruzi sastaju, tudi ima *tetik* (feder). Čim se u razapeta gvožđa dodirne, tetik se odapne, a gvožđa se sapnu i životińa je ufaćena.

Digitized by Google

Stupica se napravi, kad se išupļi misirača, a ostavi jedan otvor. Unutra se metne 'rane. Tice dođu jisti, pa uđu u stupicu. Vrteći se u stupici pomakne drvce, na koje je kapak naslońen, pa se kapak zbog toga zaklopi.

Ošca se naprave od końskog repa. Ova se zakucaju u dasku. Od dlake su načińena oka. Po ńima se prospe žita. Kad dođu tice zobati, onda zapnu nogama, ili glavom kroz ošce. Ako samo malo zategnu, ošce se smrsne, pa čim one više potežu, ošce se sve više smrskava. Na ovaj način faćaju i divļe patke, ali su tada ošca svezana na užu, a uže leži na dnu vode. Kraj uža je posuto žito, pa kad patka zaroni za žitom i provuče glavu kroz ošce, ono joj se smrsne oko vrata.

Vrša je ili opletena od konca, ili od rakite.[1]

Mriža je od konca. To su obično po dvi jedna uz drugu. Jedna je gusta, a jedna ritka. Kroz ritku mrižu uđe riba, pa se zaplete u gustu. Na jednoj su strani od mriže *putve* (komadi pluta), a na drugoj *šuke* (kuglice od olova, ili od zemļe). Mriža se zapne, pa se onda *gurom* (dugačkim kocem) nagoni riba u mrižu.

Popan je isto, što i mriža, samo je duļi. U ńega ne nagone ribu, nego ga vuku po vodi i izvlače ribu i rake na suvo.

Račila su dugački štapovi sa dugačkim uzicama. Na dnu je uzice kameńe, đi se svežu gujenice ili ǵigarica.

Sak je na dugačku dršku svezana mriža, pa kad se rak ufati na račilo, onda se račilo diže, a pod ńeg se turi sâk, da rak ne bi pao u vodu.

Poļodjelske sprave i oruđe.

Zemļa se obrađuje *plugom*, *zubačom*, *motikom*, *mašļinom*.

Prirod se sabira *kosom*, *srpom*, *grabļama*, *vilama*, *motikom* i *nožem*.

Prirod se čisti *drvenom lopatom* i *rešetom*.

Plug je sprava od drveta i gvožđa. Od gvožđa je *crtalo* i *lemeš*, od drveta je *gredeļ*, *daska* i *ručice*. Gredeļ se nasloni na *orna kolica*, koja imaju na sredini jedan klip, a taj se zove *krčalo*. Onaj, ko goni blago pod plugom, mora *krčaliti*, t. j. plug u brazdu ugo-

[1] To su dva šiļnika ili dvi piramide jedna u drugoj. U zavučene piramide nema vr'a, nego je uzak otvor, pa kad riba uđe unutra, ne mere na isti otvor ovarisati, da izađe, i tako je ufaćena. (Opet se i opet mora kazati: koliko bi više vrijedila građa, kad bi se opisivalo po kazivańu! — *Ur.)*

Digitized by Google

niti. Na gredeļu su dvije, tri rupe, u koje se zadije *kureļ* (klin gvozden, ili drven). Ko 'oće duboko orati, meće kureļ u prvu jamu do kolica; a ko 'oće pliće, onda pomiče klin prama ručicama. Na plugu je uvik *otik*. Otikom se čisti *daska*.

Zubača je od isprepričanih i lipo otesanih cipanica. Kroz ńu su zabijeni gvozdeni klini. Na zubaču se meće kamen, ili drven trupac, da boļe zubača prodire u zemļu.

Motika jė od gvožđa. Načińena je kao lopata. Ona je nasađena na držalu. Taki je i mašļin, samo što je uzak, da more lako zalaziti u zemļu.

Kosa je od gvožđa. Ona je kriva. Nasađena je na *kosišće*. Pri vr'u ima *receļ*, za koji se drži, kad se kosom maše. — Srp je mańi od kose, a boļe je savijen, nego ona. I on ima držak. — Grabļe su od drveta, a načińene su ko i češaļ. Nasrid ńih usađeno je *grabļišće*. — Vile su rašļaste. Više onih dviju rašaļa ima jedan parožak. — Nož obični, *šklopac*, ima *korice* i *oštrac*. Kad se zatvori nož, onda oštrac uđe u korice.

Lopata je od drveta. Slična je gvožđenoj lopati, ali je svakuda jednako široka, kako pri dršku, tako i pri kraju.

Rešeto ima okrugal obod od drveta. Na ńemu je razapeta koža. U đikojeg je koža zumbalom probijena, a u đikojeg nije.

Sprave za priređivańe vune, lana, konopļe.

Sprave za vunu. Pošto u Kraļa' nema ovaca, to se radńa o vuni ograničuje samo na predeńe i gargašańe.

Gargaše — to su dva komada četvrtaste kože, u kojima ima mlogo kukastih tankih ekserića zadivenih. Ova su dva komada kože prilipļena na dvi daske, pa se vuna metne na jednu, a drugom se preko ńe prevlači.

Sprave za priređivańe ketena (lana) **i konopļe** jesu ovo: *stupa*, *trlica*, *grebeni*, *spińela*, *prela*, *vrteno*, *drŭga*, *baturača*, *rašak*, *snovača*, *navijača*, *stan*, *vito* i *čekrk*.

Stupa je od drveta. Ima vodenih stupa i stupa na noge, đi se nogama konopļe nabijaju. To su podugačke dvi cipanice. Gorńa je prama kraju, đi se noge meću, tańa i ima u sebi dva klina, koji stanu u dońu, pri kraju rašļastu polu. Ona strana, đi se konopļe meću, uzduž je izdubļena, pa zubi od dońeg dijela upadaju u gorńe brazde i obratno.

Digitized by Google

T r l i c a je od drveta, samo joj je tupi nož od gvožđa, a umetnut je u drvo. Trlica ima sa dvi strane dvi daske, koje se same skuče, kad se iz ńih izvadi keten, ili konopļa. Pod ovim daskama su dvi pričke, pa se more na ńih sisti, da se trlica ne vrti. Trlica sa dvima daskama more se izvaditi i prikovati đigod uz 'ambar, ili na kruzanu i kuću, pa se tako dade lako i stojeći *trličati.*

G r e b e n i imaju oblik slova **T**. U pričkí stoje kroz rog u drvo usađeni gvozdeni zubi. Veliki je greben, ko i mali, samo mu je držak vrlo dugačak. Mala grebena oba tribaju pri poslu, a veliki sam. Ako je veliki greben vrlo gust, pa ima nekoliko redova gustih zuba, slično zubači, onda se to zove s p i ń e l a.

P r e l a ima na dnu kotur (kolo). Usrid kola je rupa, u koju je usađen držak. Na vr' drška je nasađena b a t u r a č a, oko koje se pređa umota.

V r t e n o je komad drveta, lipo, oblo ustrugana, a veliko je, kolik držalo u pera. Sridina je vrtena podebela. Dońi šiļasti je kraj mańi, đi se natakne *pršļen* (okruglo malo kolice od olova, ili od zemļe), da se lakše vrteno vrti, dok je još prazno, a gorńi je duļi, gdje se drži prstima, kad se prede.

D r ü g a je, što i vrteno, koje je dva, tri puta veće i debļe od običnog vrtena, a na ńu se ne prede, već se kańura kudiļa. — B a t u r a č a ili *sukajica* — to je držak, na kojem ima glava, ko šaka.

Ima dvije vrsti r a š k o v a: mali i veliki. Rašak je šćap, koji na jednom kraju ima pričku, kô **T**, a na drugom je kraju rašļast.

S n o v a č a — to su klini zabijeni u duvar. Ima ih na svakoj strani po šest do osam, a i do dvanest.

N a v i j a č a se načini đigod u voću, na dvorišću, ili u bašči. To su dva stupca, u kojima su klini, đi se vratilo nasloni. Tudi je još potribna klupa iz sobe (na kojoj se ļuļaju dica). Osim toga, ako se malo navija, more 'asniti i skemlija (klupica za sideńe) i stolac (tronožac).

S t a n je složen od više dilova. Dilovi su ovo: *Statve*, a one imaju po dvi noge; na jednoj je strani sidalo. U statve su urizana po dva polukruga za *vratila*. Na gorńem dilu statava imaju urizana mista za *nita* i *brdilo*. U brdilu je *brdo*. Na strani je *daščica* sa rupama za zatezańe, a zove se *svračica*. Doli su *podložnice,* koje su spojene za nita, pa se nogama na ńih pritiskuje i tako nita gori i doli poteže. Uz stan nalazi se još jedan klip, kojim se stražńe vratilo zaustavļa, da se ne okreće, a taj se klip zove *zapińač*. Ono, što se kroz civ promeće, zove se *čunak*.

Digitized by Google

Prije nego se počne tkati, vaļa pređu namotati na *civi*. Za to je potriban vito i čekrk. Vito — to su dugačke a uske dvi daske na nogama. Gori su spojene, da se ne rastave. U ńima ima dosta rupâ. Pasmo se natakne na *feńere*. Kroz feńere se i kroz one dugačke daske udare šipke, pa se na tome more pasmo okrećati.

Čekrk ima *letku* i *kolo*. Na letku se metne civ, pa kad se kolo okreće, okreće se i letka pomoću opute, koja je i oko letke i oko kola. Na letki se okreće i civ i tako se na ńu namata pređa. — Civi su ili od trske ili od čička (češļuge). Isto tako namataju se i *mosurovi*.

Sprave za priređivańe živeža.

Sprave za žito. *Tucionica* ima četiri noge, dno i ogradu. Dno i ograda opleteno je od prušća. U ńu se naspu kuruzi, pa se *mlationicom* (dugačkim kocom) tuču. — Kuruzi su u ńu usuti vrićom ili sepetom. Doli se prostru pońave ili čašafi, da se zrńe ne prosipa. Iztučeni se kuruzi izrede na rešeto, pa se u torbi, ili u vrići odnesu u *mlin*. U mlinu se saspu kuruzi u *mučnicu*. Doli se pušće voda na *žlibu*, kad se digne *brana*. Voda iz žlibe udara u *kašike,* koje su usađene u *vrtenu*. Vrteno na vr'u ima provučen gvozden klip, koji je oglavļen u *žrvań*, pa kad se mlinsko kolo okreće, počne se i žrvań okrećati. Jedna šipčica, u koju su druge dvi udarene osovno, i što se sve skupa zove *čekalo,* počne po žrvńu skakati. Skačući to vrti se jedan kraj čekala u mučnici, pa tako se polako žito prosipa kroz rupu od žrvńa, đi se sameļe i pada doli u sanduk. Iz sanduka se pokupi *lopaticom* u vriću ili u torbu i nosi se kući. Kod kuće se brašno prosije na *sito*, ili ako ne ćemo, da nam dosta brašna otiđe, a mi prosijemo to na *sitnicu*.

Sito je, ko i rešeto, samo na ńemu nije napeta koža, nego koprema od tanke prtenine, ili svile. A sitnica je, što i sito, ali je na ńoj napeta mriža od końskih dlaka, a ove su dlake u ritko, da se more brašno boļe isijati.

Na ovaj se način postupa i sa šenicom, ječmom, pirom, raži, 'eļdom i prosom. Razlika je samo ta, što se one stvari na *'armanu* vršu, a ne tuču onako, ko kuruzi.

Sprave za kupus. Kad kupus sazrije (a to se zna po tome, jer glavice počnu pucati), onda se on običnim nožom posiče, od zelenog lišća očisti, na kakvoj bilo daski običnom sikirom isica, i u *bačvu* (čabar), ili *kacu* pokiseli. Kaca je uska povisoka, a čabar širok, a nizak.

Digitized by Google

Rakijski kotao. Kod nas nema grožđa, a voće se izi prisno osim šļiva. Od šļiva se peče rakija na *rakijski koto.* Najprije se šļive pokisele u kace. Kad *kom* (pokiseļite šļive) uzavrije, onda se počne peći. Donese se sağak (tronožac), na sağak se metne velik bakren koto,. na koto dođe drvena *kapa*, koja ima dvi rupe, da se provuču dvi bakrene *civi.* Ove civi spušćaju se kroz drvenu kacu, koja je puna vode. Pri dnu, đi izlaze civi, stoji pomalen drven sud, ili kotlić, a na ńemu križ, po kojem je prostrt tanak bez, da se kroz ńega more rakija cıditi, a da jope' ništa u ńu ne upane.

Sprave za vožńu.

Po suvu. *Kola.* Svaka kola imaju po četiri *točka.* Dilovi su kola ili točka: *gobeļe*, *paoci* i *trupina.* Na g o b e ļ a m a se kolo (točak) okreće. U gobeļe uvučeni su p a o c i, pa se u sredini zbližuju i idu u t r u p i n u. T r u p i n a je šupļa, a kroz ovu šupļinu prolazi *usovina* (osovina), boļe reći: *rukavac* od usovine. Još su u kola dvi usovine, u kojima su četiri direka. Pridńa i stražńa kola bila su prije spojena *škarićom* (rašļastim drvetom), a sad su spojena *srčanicom* ili *srčanikom.* Uz pridńu usovinu bile su prije *prutežnice*, a sad je *jastuk.* I sad su u volujskih kola prutežnice, a s ńima je spojeno *oje.* U końskih je sprava j a s t u k, a s ńim je spojena *ruda.* Na rudi je veliki *lagir* (vagir) i dvi kuke za male lagire. Na volujskom oju ima *jaram*, a na ńemu su četiri jame za *teļige.* — U k o ń s k i h su k o l a točkovi okovani, a često puta usovine gvozdene. U volovskih su kola točkovi i okovani, a mogu biti i neokovani. Usovine su ponajviše drvene. Ako se uz direke u końskih kola metnu *lotre* od dasaka i *šereģļe*, onda se u ńima mogu ļudi voziti i voze se. Prez ovih lotra voze se na ńima drva. Metnu li se male *lise,* onda su to kola za gńoj. Prominu li se direci, pa se udare veliki u visinu, i lotre, to su onda s i j e n s k a k o l a. Ako se na ove velike direke udare 4 velike lise, onda su to kola za vožeńe (klipova) kukuruza (pri brańu) i misirača. Kad se živež vozi u čaršiju, ili što bilo, da bilo, onda su kola vajik onako uređena, ko da će se u ńima ļudi voziti, samo tada fale daske za sideńe.

Saone ili *sanice* imaju sa strana dvi *krive* sa kļunovima. U krive su udarena po dva direka, a zovu se *jastučnice.* Na jastučnicama su *police.* U police su zabijeni direci. Sprid je oje, ili ruda. Mloge su sanice ozdo žińom potkovane.

Digitized by Google

Sijenska kola i sanice imaju još uza se *pousinu* (dugačko debelo drvo, što se meće preko sride punih kola, ili saona), *uže* za vezańe i *kozlac* (jedno pomańe uže za vezańe).

Po vodi. Kola i životińe privažaju se na *kerepima.* Pod kerepom su po tri *lađe.* Na lađe se prikuju daske, pa se na ove daske naćeraju puna, ili prazna kola i tako se to prevozi.

Mańe stvari i ļudi voze se na *lađama.* Lađa je izdubļeno korito od javora, ili kakva drugog drveta.

Sprave i oruđe za izrađivańe razne građe. Svaka gotovo kuća ima: *ćuskiju*, *čekić*, *klišta*, *burgiju*, *svrdo*, *brus*, *sikiru*, *bradvu*, *podiļač*, *turpiju* i *pilu.*—Ćuskija je gvozden kolac na jednom kraju zaoštren. Ćuskijom se kopaju jame za koļe, direke, stožine i stožere. — Čekić ima *glavu* i *držak.* Glava je na jednom kraju tupa, a to se zove *čelo*, a na drugom oštra. — Klišta su dva komada gvožđa, koja su na jednom kraju savijena u polukrugove. Kroz oba komada udaren je gvozden klinčić, oko kojega se svaki komad more okrećati, kad se klišta otvaraju i zatvaraju. — Burgija ima *rogove* od roga i dugačak ekser, koji je pri vr'u zasukan ko šaraf. — Svrdo ima drvene rogove i gvozdeni klin, koji ima pri dnu *uši* za vrtańe. On je veći od burgije. — Brus je duguļast kamen, kojim se oštri sikira i drugi alat. Ovaj je kamen crnkasto siv, a kad se skvasi, izgleda crn. — Sikira je od gvožđa. Ona ima *držalu.* Ńezin tupi kraj zove se *ušice*, a drugi, široki, kraj zove se *oštrac.* — Bradva ima kratku, a krivu držalu na desnu ruku, da se more lako tesati. Ńezin je oštrac mlogo duļi neg u sikire. — Podiļač je nož u drvetu, a na oba su mu kraja dršci, pa se more obima rukama podiļavati. — Turpija je gvožđena, a ima držak drven. To je dugačak komad gvožđa na dońoj strani uplosnit, a ozgo vaļkast. Po jednoj i drugoj su strani iskopane rupice i vršćići ko mali nokti za turpijańe. — Pila ima dugačku tanku pločicu, koja je izrezuckana. Ona je uglavļena u dva ručna drška. Gorńi krajevi ovih držaka spojeni su tankim užom.

Đikoje kuće imaju *dubač*, kojim izdube kašiku, ili što drugo u drvetu. Neke imaju *zumbalu*, kojom probijaju jame na rešetu. Ima kuća, koje imaju nož za obrizivańe końske kopite, kad se końi potkivaju.

Za oštreńe kose triba *babica* i *klepac.* U babice je *glava* od gvožđa na *dršku.* Držak se zabije u drvo, a ono drvo u zemļu. Klepac je isti kao i čekić, samo što je na oba kraja uperen za klepańe.

Digitized by Google

U đikojoj kući ima *tocio*. To je okrugô brus od kamena, koji je na istoj usovini sa jednim kolom. Onaj kraj usovine do kola umetne se u brvno ili direk od kakve zgrade. Pod ovaj drugi kraj do kamena umetne se (ukopa) direk u zemļu. Za ovaj je kraj svezana uzica, a za ńu doli *stopa*. Kad se kolo zańiše, onda se nogom pritiskuje u stopu, pa se tako tocio okreće. Pod kamenom ima malo korito, a u ńemu voda, da se tocio pri okrećańu kvasi i pere.

Zanatlijske sprave i oruđe. Majstori, koji grade zgrade i kuće, tribaju ovaj alat: *sikiru*, *bradvu*, *teslu*, *pilu*, *keser*, više vrsta *svrdlova*, *burgiju*, *čekić*, *klišta*, *blańu*, *strug*, *turpiju*, *podiļač*, *brus*, *kanafu* i *aršin* (a sada misto ńega *métru*). — Tesla je slična mašļinu, samo što je malena i oštra. — Keser je komad gvožđa u četvrt, a s ńim se kopaju četvrtaste jame. Ima kesera i na dršku, pa mogu 'asniti i ko keser, i ko tesla. — Blańa i strug su slični. U blańe je gvozdeni strug poširok, zadiven kroz drveni trupac. U struga je uzak, a podobno se izvuče iz drveta, da se mogu na daskama jarci praviti. — Aršin je šćap od aršina (veličine, kolik mira aršin). Na ovom su šćapu naznačene polovina, četvrtina i osmina, a u đikojeg još i mańi dilovi. On je prije služio za mireńe misto metre.

Kolari i *bačvari* tribaju aman isti alat, ko i majstori, samo što *kačari* (bačvari) tribaju još drvene čekiće.

Kovači tribaju pri svome poslu: *mij*, *vigań* (ogńišće; a tako se zove i sva kovačnica), *nakovań*, mlogo *čekića*, *mašice*, *klišta* i *tocio* i još jedno korito za kaleńe skovanih stvari. Mij je od kože. Koža je napeta na četiri drveta, koja se pri jednom kraju sužavaju. Ovaj je uski kraj zavučen u ogńišće. Mij ima stopalo ko i tocio, da se može napuhavati. Mali se mihovi rukama napušu. Tutika je ko i u velikog mija dońi dio svezan kanafom za kolac. Kolac je pribačen priko grede. Kad se ufati za nesvezani kraj i pritegne zemļi, onda mij puše u vatru. Diže li se kolac gori, onda se mij jope' napuše. — Nakovań, kao i babica, đi se kosa klepa, usađen je u velik drveni trupac, a ovaj je trupac ukopan u zemļu. — Mašice su slične klištima, samo što nisu pri vr'u onako polukružno zavrnute. Mašicama uzimaju kovači vrućo gvožđe.

U *lončara* je ovaj alat: *kotur*, *kumbara* (stupica od šupļa topnog zrna), *rešeto* i *kožica*. Kotur ima drven stalak i kolo. Drveni stalak ima šiļak, na kojem se kolo okreće. — *Kumbara* je od gvožđa, a u ńoj se tuče *dvrsta* (vrst vapnenca). Da dvrsta bude sitna, prosijava se na sito. — Kožica im je od teleta. Na ńoj kuvaju zemļu i mišaju je dvrstom. Uz lončara ima *klupâ*, na koje

Digitized by Google

reda lonce, pa kad se malo prifate, onda ih diže na *lisu* više ogńišća. Kad su dobro suvi, onda ih ožiže u *ožižaonici* i kali u koritu, đi je čista voda i trice.

U našem selu nema kožara, čizmara ni klobučara.

Opanke obično svak sebi pravi od prisne *kože* i *opute*. Oni za svoj poso imaju: *sukajicu*, *rašak* (kao i žene, što motaju pređu), nož obični i *šilo*. Šilo je šiļasta igla na dršku.

Sitno domaće orudje.

Od sitnog domaćeg oruđa more se spomenuti *čovaldus*. Čovalduz je igla sa krivim vr'om, a s ńom se šiju žake i torbe, a katkad i 'aļine (sukneni guńevi).

Još je sitno oruđe *šiļak*, kojim se stružu lopate pri kopańu i šaraju lonci. Tako isto i *daščica* uz stan, kojom se (na ńu je prilipļen vosak) maže po tkańu.

Poslovi.

Lov.

Lovom se bave samo niki ļudi u selu, ali im to nije pravi posô. Oni to čine, kad se ima šta loviti i kad nemaju svog težačkoga posla. Kako je zimi malo poļskoga posla, to se u to vrime ponajviše lovi.

Sad se love najviše divļe guske, patke, zecovi i ribe. A more se reći: sve butum, što na pušku izleti i dođe na zgodu.

Zvirad se lovi vižladima, ili se gone po tragu. Zapnu se i gvožđa, da se u ńih zvirad ulovi.

Tice se love na ošca, a i puškom.

Ribe love mrižom, popanom i vršom. U vršu se riba nagoni gurom, a onda se mriža diže i riba vadi. Popan se vuče, pa se riba izvuče iz vode i tu povadi. Vrša se zapne na kakav slap, i to otvorom niz vodu, jer riba u noći pliva uz vodu i tako uđe u vršu.

Raci su se fatali račilima i sâkom. Na račilo se svezale gujavice. To se bacilo s brine u vodu. Kad su raci nagrizli, onda se poteže za račilo i potkuči sak, pa ako bude rak na gujavicama, onda ne će moći uteći.

Pijavice se love, kad se zavrnu nogavice i zagazi u vodu, đe ńih ima. One se uhvate za noge i skinu.

Žaba ovdi niko ne faća.

Digitized by Google

Gojeńe stoke i živadi.

Gojeńe blaga. *Blago* se zovu *końi*, *magarci*, *goveda, ovce* i *koze.* A jope' ovcama i kozama kažu i *stoka.* Sve, što se zove *blago*, goji se dobro. I *krmci* se dobro goje. Końi se dobro goje zbog rada, a ostale životińe zbog mesa i (ako su ženske) mlika.

Blago se 'rani na paši i kod kuće. Kad je kod kuće, 'rani se po pet puta na dan: u jutru rano, prid podne, u podne, prid noć i u večer.

Blago se pase na pašńaku, u *obarcima* (zagrađeni komadi zemļišta, a pušćeni, da trava po ńima nikne) i po *ńivama*, koje se te godine ne uzoru. Pase se svu godinu osim zime, i to po čitav dan osim u podne, kad blago ide na *plandišće.* Zgodniji ļudi pasu svaki svoje, a fukare uzimaju zajedničkog jednog, ili više pastira.

Blago se čisti slamom i *češagijom.* Češagija je sprava sa nekoliko gvozdenih redaka poput pile, ali zubi nisu oštri.

Kad se krava teli, ili kobila ždribi, onda se ništa ne radi, ako lako ide. Ide li poteško, onda iščupaju tele ili ždribe silom. — Ždribe sasne, đok ga kobila ne odbije, a tele *se odbija* od 4 mjeseca, pa do jedne godine. U zgodnih ļudi telad duļe sasne nego u siromašnih. U onih krava, koje ne će same da spušću, također tele duļe sasne, nego u onih, koje dadu prez teleta.

Narod se stara za boļu pasminu, pa kupuje blago boļe pasmine. Svit se vajik nastojô, da dobije boļu pasminu.

Blago kod posla. Sve poslove u opće obavļaju vodi i końi i volovi, samo što końi voze putnike, a volovi to ne mogu zbog svoje sporosti. Kobile svak upreže u sve poslove. Fukarske krave vuku plug, ali ništa drugo.

Volovi se faćaju u *jaram*, a końi u *'ajmove.* Końi se gone *kanđijom* (bičom), a volovi *motkom* i *obadom.* Obad je dugačak prut a na vr'u ima ubodenu iglu.

Gojeńe živadi. U Kraļa' se goje: *kokoši, tuke* i *patke.* Malo ko drži *guske,* jer čine mlogo kvara.

Živad se 'rani kuruzima, kru'om i osivinama od žita.

Đigod na mirnu mistu metne se malo sijena, ļuske, ili slame u sepet, ili na pod. Na ono gńizdo metne se jaja toliko, koliko more kokoš, tuka, ili guska pokriti, a onda se ona *nasadi* na jaja. Patke se ne nasađuju, veš se ležu pod kokošima. Điko leže tako i tučiće.

Mladi pilići 'rane se prosom i mrvicama od kruha. Pačići se 'rane zamišanim tistom i mrvicama od kruva. Tučićima se vari kopriva i drugo zeļe, pa se izmiša s brašnom. Tako hrane i mlade guščiće.

Digitized by Google

Osim tuka i gusaka druga živad nema svog čobana (pastira).

Pčele. Đikoja kuća ima *čelaca.* Čele se drže u *trnkama* (košnicama). Trnke se drže u *kovanluku* (čeliňaku).

Kad se čele roje, onda se škrope vodom, da se đigod ufate, a onda se saspu u trnku, a u večer prinesu na određeno misto.

Kad se 'oće med dobiti, onda se čele *biju* ili *tuču.*

Medom se mede kolači i nike pite, a ostavļa se i za lik. Višak se proda. Sva se *voščina* (saće) metne u koto i stopi. Onda se to procidi kroz ritku krpu. U krpi ostane *trop*, a doli se iscidi *vosak.* Od voska se prave božićne sviće. S ňim se ulipi daščica, pa se ovim primaže usnov na stanu, da lakše prolazi kroz nite i brdila i da maňe žice pucaju.

Psi i mačke. Ļudi drže rado pse i mačke, jer su im to korisne životiňe. S ňima se postupa sridňe ruke: ni dobro, ni zlo.

Nazivi i imena životińska. *Nazivi po dobi. Tele* je goveče do jedne godine. Od jedne do dvi godine — onda je *junčić* (muško). ili *juničica.* Od 2—3 godine muško je *junac*, a žensko *junica.* Iza toga je muško *vô*, a žensko *krava.*

Koński rod do jedne godine zove se *ždribe.* Od jedne do dvi godine onda je muško *ždripčić*, a žensko *ždribičica.* Od 2—4 godine — onda je muško *ždribac*, a žensko je *ždribica.* Daļe je muško koń, a žensko kobila.

U ovaca je do jedne godine *jaňe.* Daļe je do dvi godine *šiļeže*, a onda muško *ovan*, a žensko *ovca.*

Kod kozâ je do jedne godine *jare.* U drugoj godini muško se zove *dvizac*, a žensko *dvizica.* Daļe je muško *jarac*, a žensko *koza.*

U krmaka je malo *krme* ili *prase*, a kad odraste, muško je *krmak*, a žensko *krmača.*

U mačaka je malo *mače*, a čim malo odraste, veli se mušku *mačak*, a žensku *mačka.*

U pasa je malo *štene*, a veliki je, ako je muško, *pas*, a žensko je *kuja.*

Mali od kokošiju zovu se *pilići*, ili *pilad* (jedno *pile*), muško je *oroz*, a žensko *kokoš.* — Mladi od patke zovu se *pačići* ili *pačad* (jedno je *pače*), muško je *patak*, a žensko *patka.* — Mladi od tuke zovu se *tučići* ili *tučad* (jedno je *tuče*); mušku se kaže *tukac*, a žensku *tuka.* — Mladi od guske zovu se *guščići* ili *guščad* (jedno je *gušče*), muško je *gusak*, a žensko je *guska.*

Digitized by Google

Imena životińska. Volovi se zovu: *šíroňa, čàdoňa, mácoňa, zékoňa, gároňa, rógoňa, šiboňa, vilaš, žútoňa, jablân, miloňa, medoňa, drágoňa, bikân, gàleša, plávoňa, žéroňa, mľ̀kota, sivoňa, cvitoňa, šároňa, mr̀koňa, bíloňa.* — Kravama je ime: *šaruļa, čaduļa, macuļa, šarova, zekuļa, garova, roguļa, šibuļa, vilašica, rumenka, milova, milenka, draguļa, bìka, biserka, meduļa, plavuša, cvituļa, mrkuļa, bilova.*

Kozja su imena: *bara, žuja, riđa, šara, roga, graša, šuša, lasa.* — Jarci su: *baran, žujan, riđan, šukan, lasaņ, šaran.*

Ovcama vele: *bika, mrka, šuša, roga, bara.* — Ovnovi su: *bikan, mrkan, šušan, baran, vilaš, zvonar.*

Krmači more biti ime: *bika* i *šara*, a tako isto i krmku samo: *bikan* i *šaran.*

Końi su: *đogat, vranac, šarac, alat, dorat, putaļ, brizaļ, kulaš, čilaš, mrkov, cvitaļ, grivaš.* — Kobile su: *đoga* ili *đoguša, vranica, šara, alatuša, doruša, briza, kulašica* i *čilašica.*

Psi su: *zeļov, garov, šarov, žutija, bundov, lise, bilov, urov.* — Kuje nemaju imena.

Ni mačke ni mačci nemaju imena.

Imena su kokoša ovo: *bilka, šarka, graša, biserka* i *crnka.* — Orozóvi, pa čitav pačiji, guščiji i tučiji rod nema nikakvih imena.

Kako se životińe dozivļu? Pri dozivańu goveda veli: *nâ* ili *mâ* i kaže se ime. — Końi se zovu: *mali-mà!* i *mali-nà!* — Ovcama se viče: *bej-bej!* i *soliś!* (ono strag nije čisto *š*, nego nešto poput *ć*). — Kozama se viče: *koz-koz-koz*, a jarcima: *jac-jac-jac!* ili *jac-jaco-jac-jaco!*

Psi se zovu: *ćuko-ma, ćuko-ma!* — Mačke se dozivaju: *macsss! macsss!*

Krmcima se viče: *Puć-puć-puć!*

Kokoši se zovu: *ćuk-ćuk-ćuk! ćuk-koka-ćuk-koka!* Mušku se viče: *ćuk-ore, ćuk-ore!* Pilići se vabe: *pi-pi-pi!* — Patkama se viče: *Pat-pat-pat!* i *važe-važe-važe!* — Tuke se vabe: *tuj-tuj-tuj!* — Guske se vabe: *gus-gus-gus!*

Goveda se odbijaju od nečega: *oćke!* i *ćaja!* — Tjeraju se: *ej-ej!* Volovi u kolima i u plugu ravnaju se: *stu!* i *ost! Stu!* znači od sebe, *ost!* tjerańe k sebi, pa se i veli: *stu! tamo!, ost! 'vamo!* Pri ustavļańu se vikne: *jooo!* — A kad goveda piju, viče se: *vodš-vodš!*

Digitized by Google

Kad se koni gone u kolima, kaže se: *de!* i *bist!* Ako se ustavļaju, učini se: *ê!*, a i *durâ!* Kad se nukaju, da piju i mokre, onda im se žviđi: *hj-hj-hj!*

Ovce se vabe, a i koze još žviđeći. A gone se: *bĕj!*, a koze: *koz!* A kad se koze plaše, da se skupe, onda se stisnu usne, pa se na nih na svu silu protiskuje zrak: *prrr-prrrr!*

Krmče se tjera: *ćuš!*

Psi se vabe još i zviždom, a odbijaju se sa: *oš!* — Mačke se odbiju sa: *pis!* .

Svoj živadi viče se pri tjeranu: *iš!* i *iš-tuđ!*

Sa životiňama se postupa prilično dobro. Ako životiňe učine štetu, ili ne će pri poslu da poslušaju, onda ih nemilo tuču. Ļudi, koji vide, da neko tuče svoje životiňe, zaruže ga ispričavajući životiňu, da ona ne zna ništa.

Lijekovi za životiňe. Kod životiňa su ove bolesti: *žabica, zazubica, kuga, sakagija, vučac, sipňa, metiļ, gronica* i *vrtoglavica.* Najviše krepavaju životiňe od kuge, sakagije, vučca, sipňe, metiļa, gronice i vrtoglavice.

I. Vaňske bolesti. Kad se živinče nagrdi na što bilo, zove se *rana.* Rana je i ono, kad što životińu ujide. A ako je životiňa ubijena, ono se misto, đi je pogođena, zove *uboj.* Bolesti životiňske kože jesu: *lišajivost* i *ugrk.*

II. Unutrašňe bolesti. Kad životiňu u vratu boli, a ne oteče, to je *gronica.* Oteče li pod vratom u koňa, to je *sakagija.* Često puta se koňu more mokrača zaustaviti. Pretrgnute životiňe pišaju krvļu.

Bez lika se liči životiňa, ako se iskļuči od posla, ili od paše, i sama drži u košari. Tada joj se daje lipša 'rana (probranije sijeno, napoj, mekiňe). Bez lika se liči i onda, kad se životiňa dugo ćera, da se ugrije, a onda je dobro utrpaju poňavama i čašafima. Kod đikojih bolesti pušća im se krv, a i rane izrezuju, kad se ukaže divļe meso. — Kad životiňi što zapne u grlo, onda se to vadi rukom, ili se progura oklagijom (štapom, kojim se razvija pita), ili kakvim drugim glatkim šćapom.

Za lik se upotribļuje: krmećije maslo i slanina, balega, koren od kukurika, gaveza i 'rena, list od gra'a, trina od sijena, katran, gaz (petrolej), zejten, rakija i voda. — Krmećije se maslo ili slanina rastopi i životiňa se tijem zalije. To je proti sipňi. — Kad koň ima sakagiju (a to čine i volu, kad je bolestan i snužden), onda uzmu šilo, probodu mu vrat više prsa i uvuku koren od kukurika.

Ovaj koren izvuče svu bolest. Końa, koji ima sakagiju, napare na trini. Trina se svari u kotlu, pa końa nadvedu nad koto, a glavu mu pokriju, da se one pare dobro nasrče. — Ranu na životińama umažu balegom, ili katranom. Tako je mažu još gazom, zejtenom i rakijom, ili je isperu vodom. Gavez privijaju na rane, da brže zarastu. — Kad se životińa ucrva, onda svare list od gra'a, pa ovom vodom zalivaju ranu i crvi pokrepaju. — Kad životińe imaju metiļ, onda 'ren izrendaju, pokvase ga u vodi i tim ih zasipaju. — U kojeg końa staje mokrača, onda višt čojk zavuče ruku, po mu unutra okrene vodeni mijur, a on se nama' pomokri. — Zazubica se liči, ako se ona (one bradavice, što ih životińe u ustima imaju) izriže makazama i dobro soļu natare. — Žabica (vrst vrtoglavice) liči se, ako se životińi pušće krv; životińi se razriže uvo. — Vučac (nadam) postaje, kad životińa izî kokošije pero, a lika proti tome nema, ali uvik to samo splasne.

Kokošije se uši ne tamane nikako. Uši na govedima uništuju, kad žîvu umrtve pļuvačkom, pa životińe namažu. — Końima vade iz stražńice pamrave, da se ne umlože.

Kad koja životińa crkne, onda joj se odre koža (osim peradi, psa i mačke), pa se izbaci izvan sela, da je izidu psi. Ako je goveče, ovca ili krava, blizu krepavańa, onda se prikoļe, pa se proda meso po selu, samo da ne krepa i da gospodar nema velike štete.

Obrađivańe zemļe.

Priređivańe zemļišta. Kad se 'oće zemļišće, đi je šuma, grmļe, šikara, ili kameńe, načiniti, da bude ńiva, ili livoda, to se mora *iskrčiti*. Ono, što se iskrči, dovuče se kući, pa se loži na vatru; trńe se upotribi za ogradu, a kamen za nasipańe putova. Kad se 'oće od jame načiniti ńiva, ili livoda, vaļa je zasuti. Za mloge se ńive i livode zna, da su bile šume i šikare. Spomena nema, kako se to obradilo, samo se zna, da se je svit umložio, pa nastala taka potriba.

Priređeno se zemļišće *gńojom gńoji*. Na gńojišću se sav gńoj smiša i za sve usive upotribļava. Gńoj se vozi na ńive zimi, kad nema čudo posla, i u proliće. Zemļe bi za litne šuše tribalo natapati, ali se to ne čini, a nema ni zgode. Ńive se po jedan put, ako je to potriba, prioru, da boļe rode.

Kuća Fráńe Vukovića ima 28 dana orańa i 25 kosaca livode. U toj kući ima 19 čeļadi, među kojima je četrnestero za posao. To

Digitized by Google

svoje zemlišće mogu sami obraditi, pa kad ga obrade, onda idu drugome na poso. — Kuća Stipe Petrovića ima 12 dana oraňa i osam kosaca livode. U kući je desetero čeladi, a za posao šestero. I oni mogu svoju zemļu obraditi. — Stipe Tomić ima jednu dninu ňive. Ňih ima u kući šestero. Između ňih šestero dvi su osobe sposobne za rad. Kad one obrade zemļu, onda idu drugome na poso. Osim toga ima u selu 7 kuća, koje nemaju ni stope zemļe.

Sijaňe i obrađivaňe usjeva. Najviše se sije kuruz, pa onda malo ječma i pira. Osim toga siju se kompiri i sadi se luk i kupus.

Kuruzi se siju o Jurjevu. Najprije se ňiva *pogňoji*, onda *uzore*, pa *posije* i *pozubi*. Sije se šakom iz torbe, ore se *plugom* a zubi se *zubačom*. S kuruzima siju se i misirače. Ňihovo je sime već sa kuruznim pomišano. Kad su kuruzi posijani, onda se na *obrve* od *razora* sije gra' u *kućicc*. Kad se gra' sije, onda se motikom jame iskopaju. Čim kuruzi dobiju dva pera (lista), a gra' iznikne, *kopaju se* motikom prvi put. Kad kuruzi odrastu do više kolina, onda se istim motikama *zagrnu*. Prva radňa oko ňih zove se *kopaňe* a ova stražňa *zagrćaňe*. Kad kuruzi počnu žutiti, onda se s ňih trga *komuša* (gorňi dio s resom više klipa), i to se polaže blagu za večeru. Ko nema dosta sijena, taj uzme srp i požeňe svu komušu. Trgajući i berući komušu pomaže se kuruzima, da boļe i brže dozrivaju.

Ječam i pir siju se s prolića sa istim ratelijama (oruđem). Ako u ječmu ili piru ima dosta travuļine, onda se rukama *oplive*. Kad ječam i pir o Petrovu, ili malo posli Petrova, sazrije, onda se *žeňe* srpom, što se zove *žetva*, ili ako je slabo rodio, tada se *pokosi*.

Kuruzi, ječam i pir siju se po *ňivama*.

A u bašči se sije luk, kompiri i kupus s ripom. Bašča se najprije dobro nagňoji, onda se uzore istim ratelijama, kô i ňiva. Iza toga se za luk prikopa sitno motikom, pa se grabļama urede *lije* ili *gredice*. Onda se uzme svaka glavica, pa se po redu *sadi*. Posli, kad se luk zatravni, onda se *plive* i malom motičicom *okopa*. Blizu luka sade se krastavci (samo se bace u zemļu) i pazija Za paziju načine se gredice, pa se posije i grabļama u zemļu začeprka. — *Rasod* od kupusa sije se u posebno *klilo*, pa se i to misto i kupusno sime jednako zove: *rasod*. On se sije rano s prolića. Kad se posije, metne se grana na ňega, da ga ne mogu kokoši raščeprkati. Uz drugo kopaňe, kojeme kažu *zagrćaňe*, prisađuje se rasod u bašču. Tudi triba šiļak, kojim se zabode u zemļu. U onu

Digitized by Google

rupu metnu struk kupusa, pa stisnu zemļu oko ńega. Po kupusu razbacaju sime od ripe i rokve.

Spremańe priroda. Kuruzi se *beru* od sv. Frane do Lučina. Ńih beru rukama, bacaju u sepete, a onda sepete sasipaju u kola. Kola se voze kući, istresaju na 'rpu, onda se kuruzi *gule* (baška *klip*, baška *ļuska)*, bacaju u sepete i sasipaju u kruzanu.

Ječam i pir żeńe se o Petrovu, pa se *veže* u *snopļe, dije* u *kladńu* i vozi na 'arman. Na armanu se to *ovršc, izvije*, saspe u vriće i nosi u 'ambar.

Gra' se *guli* među gospojinama. Kad se poguli, snese se na 'rpu, a onda se vozi kući i meće na *brkļe* (rašļaste stožine). Kad se gra' na brkļi osušio, onda ga *tuču* kocom, da zrńe poispada. Zrńe se skupi i saspe u 'ambar. Ko ima dosta jedne vrsti gra'a, onda ga on na armanu *vrše*.

Kupus se *siče*, čim pane prvi mraz, a to je o Svisvetima. On se siče običnim nožem i kući na sebi prinaša.

Biļe za platno. U nas se sije za tkańe beza konopļa i keten. Konopļe i keten siju se rano s prolića. Ako se dobro zatravne, onda se *plivu*, kad budu jedan do dva pedļa iznad zemļe. Kad se po konopļama ukaže žuti cvat, onda se one, što su tako cvatale, biraju, vežu u *ručice* i *kisele*. One crne konopļe, što su ostale, i keten, *gule* se, kad im sime počne pucati. Kad se gule, onda se vežu u ručice. Ručice se sve slože na kladńu, da vr'ovi dođu unutra, a koreńe na dvo'. Tudi sime dozrije, a ne rasipa se. Kad je to tako stajalo dva, tri dana, onda se prostre pońava kraj kladńe, na ńu se metne kolo i vr'ovima se tuče od kolo, da ispane sime, ili da u ketena poispadaju glavice. Ako sime ketenovo nije posve zrilo, onda mu se glavice skidaju na veliki greben, jer je to lakše i mańe se simena prospe. Điko uvik skida sime grebenom, a ko nema toga, onda mlati od kolo. Ovo se sime posli osuši i ostavi. Sušeći glavice od ketena onda ove popucaju, a sime ispadne. I ovo se sime još prosuši i ostavi za proliće. Kad je iz konopaļa i ketena sime ispalo, onda se sikirom osiču žile, pa se u snopovima *pokisele* u vodu. U vodi stoje konopļe i keten dvi do tri nediļe; ako je mlača voda, mańe, ako je 'ladnija, duļe. Kad se izvade iz vode, onda se razdriše snopovi, pa se konopļe ili keten nataknu na plot, ili im se dońi krajevi, đi su bile žile, raširе u krug ko čadorovi i tako se suše.

Duhan i cvijeće. *Duhan.* Du'an se sada ne sadi, a prije se je sadio uprav onako, ko kupus. Čim je lišće počelo žutiti, onda je otkidano od stabļike, nizano na konac, privezivano za koļe i mećano

Digitized by Google

Sijenska kola i sanice imaju još uza se *pouzinu* (dugačko debelo drvo, što se meće preko sride punih kola, ili saona), *uže* za vezańe i *kozlac* (jedno pomańe uže za vezańe).

Po vodi. Kola i životińe privažaju se na *kerepima*. Pod kerepom su po tri *lađe*. Na lađe se prikuju daske, pa se na ove daske naćeraju puna, ili prazna kola i tako se to prevozi.

Mańe stvari i ļudi voze se na *lađama*. Lađa je izdubļeno korito od javora, ili kakva drugog drveta.

Sprave i oruđe za izrađivańe razne građe. Svaka gotovo kuća ima: *ćuskiju*, *čekić*, *klišta*, *burgiju*, *svrdo*, *brus*, *sikiru*, *bradvu*, *podiļač*, *turpiju* i *pilu*.—Ćuskija je gvozden kolac na jednom kraju zaoštren. Ćuskijom se kopaju jame za koļe, direke, stožine i stožere. — Čekić ima *glavu* i *držak*. Glava je na jednom kraju tupa, a to se zove *čelo*, a na drugom oštra. — Klišta su dva komada gvožđa, koja su na jednom kraju savijena u polukrugove. Kroz oba komada udaren je gvozden klinčić, oko kojega se svaki komad more okrećati, kad se klišta otvaraju i zatvaraju. — Burgija ima *rogove* od roga i dugačak ekser, koji je pri vr'u zasukan ko šaraf. — Svrdo ima drvene rogove i gvozdeni klin, koji ima pri dnu *uši* za vrtańe. On je veći od burgije. — Brus je duguļast kamen, kojim se oštri sikira i drugi alat. Ovaj je kamen crnkasto siv, a kad se skvasi, izgleda crn. — Sikira je od gvožđa. Ona ima *držalu*. Ńezin tupi kraj zove se *ušice*, a drugi, široki, kraj zove se *oštrac*. — Bradva ima kratku, a krivu držalu na desnu ruku, da se more lako tesati. Ńezin je oštrac mlogo duļi neg u sikire. — Podiļač je nož u drvetu, a na oba su mu kraja ršci, pa se more obima rukama podiļavati. — Turpija je gvožđena, a ima držak drven. To je dugačak komad gvožđa na dońoj strani uplosnit, a ozgo vaļkast. Po jednoj i drugoj su strani iskopane rupice i vršćići ko mali nokti za turpijańe. — Pila ima dugačku tanku pločicu, koja je izrezuckana. Ona je uglavļena u dva ručna drška. Gorńi krajevi ovih držaka spojeni su tankim užom.

Đikoje kuće imaju *dubač*, kojim izdube kašiku, ili što drugo u drvetu. Neke imaju *zumbalu*, kojom probijaju jame na rešetu. Ima kuća, koje imaju nož za obrizivańe końske kopite, kad se końi potkivaju.

Za oštreńe kose triba *babica* i *klepac*. U babice je *glava* od gvožđa na *dršku*. Držak se zabije u drvo, a ono drvo u zemļu. Klepac je isti kao i čekić, samo što je na oba kraja uperen za klepańe.

Digitized by Google

U đikojoj kući ima *tocio*. To je okrugô brus od kamena, koji je na istoj usovini sa jednim kolom. Onaj kraj usovine do kola umetne se u brvno ili direk od kakve zgrade. Pod ovaj drugi kraj do kamena umetne se (ukopa) direk u zemļu. Za ovaj je kraj svezana uzica, a za ńu doli *stopa*. Kad se kolo zańiše, onda se nogom pritiskuje u stopu, pa se tako tocio okreće. Pod kamenom ima malo korito, a u ńemu voda, da se tocio pri okrećańu kvasi i pere.

Zanatlijske sprave i oruđe. Majstori, koji grade zgrade i kuće, tribaju ovaj alat: *sikiru*, *bradvu*, *teslu*, *pilu*, *keser*, više vrsta *svrdlova*, *burgiju*, *čekić*, *klišta*, *blańu*, *strug*, *turpiju*, *podiļač*, *brus*, *kanafu* i *aršin* (a sada misto ńega *métru*). — Tesla je slična mašļinu, samo što je malena i oštra. — Keser je komad gvožđa u četvrt, a s ńim se kopaju četvrtaste jame. Ima kesera i na dršku, pa mogu 'asniti i ko keser, i ko tesla. — Blańa i strug su slični. U blańe je gvozdeni strug poširok, zadiven kroz drveni trupac. U struga je uzak, a podobno se izvuče iz drveta, da se mogu na daskama jarci praviti. — Aršin je šćap od aršina (veličine, kolik mira aršin). Na ovom su šćapu náznačene polovina, četvrtina i osmina, a u đikojeg još i mańi dilovi. On je prije služio za mireńe misto metre.

Kolari i *bačvari* tribaju aman isti alat, ko i majstori, samo što *kačari* (bačvari) tribaju još drvene čekiće.

Kovači tribaju pri svome poslu: *mij*, *vigań* (ogńišće; a tako se zove i sva kovačnica), *nakovań*, mlogo *čekića*, *mašice*, *klišta* i *tocio* i još jedno korito za kaleńe skovanih stvari. Mij je od kože. Koža je napeta na četiri drveta, koja se pri jednom kraju sužavaju. Ovaj je uski kraj zavučen u ogńišće. Mij ima stopalo ko i tocio, da se može napuhavati. Mali se mihovi rukama napušu. Tutika je ko i u velikog mija dońi dio svezan kanafom za kolac. Kolac je pribačen priko grede. Kad se ufati za nesvezani kraj i pritegne zemļi, onda mij puše u vatru. Diže li se kolac gori, onda se mij jope' napuše. — Nakovań, kao i babica, đi se kosa klepa, usađen je u velik drveni trupac, a ovaj je trupac ukopan u zemļu. — Mašice su slične klištima, samo što nisu pri vr'u onako polukružno zavrnute. Mašicama uzimaju kovači vrućo gvožđe.

U *lončara* je ovaj alat: *kotur*, *kumbara* (stupica od šupļa topnog zrna), *rešeto* i *kožica*. Kotur ima drven stalak i kolo. Drveni stalak ima šiļak, na kojem se kolo okreće. — *Kumbara* je od gvožđa, a u ńoj se tuče *dvrsta* (vrst vapnenca). Da dvrsta bude sitna, prosijava se na sito. — Kožica im je od teleta. Na ńoj kuvaju zemļu i mišaju je dvrstom. Uz lončara ima *klupâ*, na koje

Digitized by Google

reda lonce, pa kad se malo prifate, onda ih diže na *lisu* više ogńišća. Kad su dobro suvi, onda ih ožiže u *ožižaonici* i kali u koritu, đi je čista voda i trice.

U našem selu nema kožara, čizmara ni klobučara.

Opanke obično svak sebi pravi od prisne *kože* i *opute.* Oni za svoj poso imaju: *sukajicu, rašak* (kao i žene, što motaju pređu), nož obični i *šilo.* Šilo je šiļasta igla na dršku.

Sitno domaće oruđe.

Od sitnog domaćeg oruđa more se spomenuti *čovalduz.* Čovalduz je igla sa krivim vr'om, a s ńom se šiju žake i torbe, a katkad i 'aļine (sukneni guńevi).

Još je sitno oruđe *šiļak,* kojim se stružu lopate pri kopańu i šaraju lonci. Tako isto i *daščica* uz stan, kojom se (na ńu je pripripļen vosak) maže po tkańu.

Poslovi.

Lov.

Lovom se bave samo niki ļudi u selu, ali im to nije pravi posô. Oni to čine, kad se ima šta loviti i kad nemaju svog težačkoga posla. Kako je zimi malo poļskoga posla, to se u to vrime ponajviše lovi.

Sad se love najviše divļe guske, patke, zecovi i ribe. A more se reći: sve butum, što na pušku izleti i dođe na zgodu.

Zvirad se lovi vižladima, ili se gone po tragu. Zapnu se i gvožđa, da se u ńih zvirad ulovi.

Tice se love na ošca, a i puškom.

Ribe love mrižom, popanom i vršom. U vršu se riba nagoni gurom, a onda se mriža diže i riba vadi. Popan se vuče, pa se riba izvuče iz vode i tu povadi. Vrša se zapne na kakav slap, i to otvorom niz vodu, jer riba u noći pliva uz vodu i tako uđe u vršu.

Raci su se fatali račilima i sâkom. Na račilo se svezale gujavice. To se bacilo s brine u vodu. Kad su raci nagrizli, onda se poteže za račilo i potkuči sak, pa ako bude rak na gujavicama, onda ne će moći uteći.

Pijavice se love, kad se zavrnu nogavice i zagazi u vodu, đe ńih ima. One se uhvate za noge i skinu.

Žaba ovdi niko ne faća.

Digitized by Google

Gojeńe stoke i živadi.

Gojeńe blaga. *Blago* se zovu *końi*, *magarci*, *goveda*, *ovce* i *koze*. A jope' ovcama i kozama kažu i *stoka*. Sve, što se zove *blago*, goji se dobro. I *krmci* se dobro goje. Końi se dobro goje zbog rada, a ostale životińe zbog mesa i (ako su ženske) mlika.

Blago se 'rani na paši i kod kuće. Kad je kod kuće, 'rani se po pet puta na dan: u jutru rano, prid podne, u podne, prid noć i u večer.

Blago se pase na pašńaku, u *obarcima* (zagrađeni komadi zemļišta, a pušćeni, da trava po ńima nikne) i po *ńivama*, koje se te godine ne uzoru. Pase se svu godinu osim zime, i to po čitav dan osim u podne, kad blago ide na *plandišće*. Zgodniji ļudi pasu svaki svoje, a fukare uzimaju zajedničkog jednog, ili više pastira.

Blago se čisti slamom i *češagijom*. Češagija je sprava sa nekoliko gvozdenih redaka poput pile, ali zubi nisu oštri.

Kad se krava teli, ili kobila ždribi, onda se ništa ne radi, ako lako ide. Ide li poteško, onda iščupaju tele ili ždribe silom. — Ždribe sasne, đok ga kobila ne odbije, a tele *se odbija* od 4 mjeseca, pa do jedne godine. U zgodnih ļudi telad duļe sasne nego u siromašnih. U onih krava, koje ne će same da spušću, također tele duļe sasne, nego u onih, koje dadu prez teleta.

Narod se stara za boļu pasminu, pa kupuje blago boļe pasmine. Svit se vajik nastojô, da dobije boļu pasminu.

Blago kod posla. Sve poslove u opće obavļaju vodi i końi i volovi, samo što końi voze putnike, a volovi to ne mogu zbog svoje sporosti. Kobile svak upreže u sve poslove. Fukarske krave vuku plug, ali ništa drugo.

Volovi se faćaju u *jaram*, a końi u *'ajmove*. Końi se gone *kanđijom* (bičom), a volovi *motkom* i *obadom*. Obad je dugačak prut a na vr'u ima ubodenu iglu.

Gojeńe živadi. U Kraļa' se goje: *kokoši*, *tuke* i *patke*. Malo ko drži *guske*, jer čine mlogo kvara.

Živad se 'rani kuruzima, kru'om i osivinama od žita.

Đigod na mirnu mistu metne se malo sijena, ļuske, ili slame u sepet, ili na pod. Na ono gńizdo metne se jaja toliko, koliko more kokoš, tuka, ili guska pokriti, a onda se ona *nasadi* na jaja. Patke se ne nasađuju, veš se ležu pod kokošima. Điko leže tako i tućiće.

Mladi pilići 'rane se prosom i mrvicama od kruha. Pačići se 'rane zamišanim tistom i mrvicama od kruva. Tućićima se vari kopriva i drugo zeļe, pa se izmiša s brašnom. Tako hrane i mlade guščiće.

Digitized by Google

Osim tuka i gusaka druga živad nema svog čobana (pastira).

Pčele. Đikoja kuća ima *čelaca.* Čele se drže u *trnkama* (košnicama). T r n k e se drže u *kovanluku* (čeliňaku).

Kad se čele roje, onda se škrope vodom, da se đigod ufate, a onda se saspu u trnku, a u večer prinesu na određeno misto.

Kad se 'oće med dobiti, onda se čele *biju* ili *tuču.*

Medom se mede kolači i nike pite, a ostavļa se i za lik. Višak se proda. Sva se *voščina* (saće) metne u koto i stopi. Onda se to procidi kroz ritku krpu. U krpi ostane *trop*, a doli se iscidi *vosak.* Od voska se prave božićne sviće. S ňim se ulipi daščica, pa se ovim primaže usnov na stanu, da lakše prolazi kroz nite i brdila i da maňe žice pucaju.

Psi i mačke. Ļudi drže rado pse i mačke, jer su im to korisne životiňe. S ňima se postupa sridňe ruke: ni dobro, ni zlo.

Nazivi i imena životińska. *Nazivi po dobi. Tele* je goveče do jedne godine. Od jedne do dvi godine — onda je *junčić* (muško). ili *juničica.* Od 2—3 godine muško je *junac*, a žensko *junica.* Iza toga je muško *rô*, a žensko *krava.*

Koński rod do jedne godine zove se *ždribe.* Od jedne do dvi godine onda je muško *ždripčić*, a žensko *ždribičica.* Od 2—4 godine — onda je muško *ždribac*, a žensko je *ždribica.* Daļe je muško koń, a žensko kobila.

U o v a c a je do jedne godine *jaňe.* Daļe je do dvi godine *šiļeže*, a onda muško *ovan*, a žensko *ovca.*

Kod k o z â je do jedne godine *jare.* U drugoj godini muško se zove *dvizac*, a žensko *dvizica.* Daļe je muško *jarac*, a žensko *koza.*

U k r m a k a je malo *krme* ili *prase*, a kad odraste, muško je *krmak*, a žensko *krmača.*

U m a č a k a je malo *mače*, a čim malo odraste, veli se mušku *mačak*, a žensku *mačka.*

U p a s a je malo *štene*, a veliki je, ako je muško, *pas*, a žensko je *kuja.*

Mali od k o k o š i j u zovu se *pilići*, ili *pilad* (jedno *pile*), muško je *oroz*, a žensko *kokoš.* — Mladi od p a t k e zovu se *pačići* ili *pačad* (jedno je *pače*), muško je *patak*, a žensko *patka.* — Mladi od t u k e zovu se *tučići* ili *tučad* (jedno je *tuče*); mušku se kaže *tukac*, a žensku *tuka.* — Mladi od g u s k e zovu se *guščići* ili *guščad* (jedno je *gušče*), muško je *gusak*, a žensko je *guska.*

Digitized by Google

Imena životińska. Volovi se zovu: *šíroňa, čàdoňa, mácoňa, zékoňa, gároňa, rógòňa, šìboňa, vilaš, žútoňa, jablân, miloňa, medoňa, drágoňa, bikân, gàleša, plávoňa, žéroňa, mlìkota, sìvoňa, cvítoňa, šároňa, mȑkoňa, bíloňa.* — Kravama je ime: *šaruļa, čaduļa, macuļa, šarova, zekuļa, garova, roguļa, šibuļa, vilašica, rumenka, milova, milenka, draguļa, bìka, biserka, meduļa, plavuša, cvituļa, mrkuļa, bilova.*

Kozja su imena: *bara, žuja, riđa, šara, roga, graša, šuša, lasa.* — Jarci su: *baran, žujan, riđan, šukan, lasaņ, šaran.*

Ovcama vele: *bika, mrka, šuša, roga, bara.* — Ovnovi su: *bikan, mrkan, šušan, baran, vilaš, zvonar.*

Krmači more biti ime: *bika* i *šara*, a tako isto i krmku samo: *bikan* i *šaran.*

Końi su: *đogat, vranac, šarac, alat, dorat, putaļ, brizaļ, kulaš, čilaš, mrkov, cvitaļ, grivaš.* — Kobile su: *đoga* ili *đoguša, vranica, šara, alatuša, doruša, briza, kulašica* i *čilašica.*

Psi su: *zeļov, garov, šarov, žutija, bundov, lise, bilov, urov.* — Kuje nemaju imena.

Ni mačke ni mačci nemaju imena.

Imena su kokoša ovo: *bilka, šarka, graša, biserka* i *crnka.* — Orozóvi, pa čitav pačiji, guščiji i tučiji rod nema nikakvih imena.

Kako se životińe dozivļu? Pri dozivańu goveda veli: *nâ* ili *mâ* i kaže se ime. — Końi se zovu: *mali-mä!* i *mali-nä!* — Ovcama se viče: *bej-bej!* i *soliś!* (ono strag nije čisto *ś*, nego nešto poput *ć*). — Kozama se viče: *koz-koz-koz*, a jarcima: *jac-jac-jac!* ili *jac-jaco-jac-jaco!*

Psi se zovu: *ćuko-ma, ćuko-ma!* — Mačke se dozivaju: *macsss! macsss!*

Krmcima se viče: *Puć-puć-puć!*

Kokoši se zovu: *ćuk-ćuk-ćuk! ćuk-koka-ćuk-koka!* Mušku se viče: *ćuk-ore, ćuk-ore!* Pilići se vabe: *pi-pi-pi!* — Patkama se viče: *Pat-pat-pat!* i *važe-važe-važe!* — Tuke se vabe: *tuj-tuj-tuj!* — Guske se vabe: *gus-gus-gus!*

Goveda se odbijaju od nečega: *oćke!* i *ćaja!* — Tjeraju se: *ej-ej!* Volovi u kolima i u plugu ravnaju se: *stu!* i *ost! Stu!* znači od sebe, *ost!* tjerańe k sebi, pa se i veli: *stu! tamo!*, *ost! 'vamo!* Pri ustavļańu se vikne: *jooo!* — A kad goveda piju, viče se: *vodś-vodś!*

Digitized by Google

Kad se końi gone u kolima, kaže se: *de!* i *bist!* Ako se ustavļaju, učini se: *ê!*, a i *durâ!* Kad se nukaju, da piju i mokre, onda im se žviđi: *hj-hj-hj!*

Ovce se vabe, a i koze još žviđeći. A gone se: *bëj!*, a koze: *koz!* A kad se koze plaše, da se skupe, onda se stisnu usne, pa se na ńih na svu silu protiskuje zrak: *prrr-prrrr!*

Krmče se tjera: *ćuš!*

Psi se vabe još i zvižgom, a odbijaju se sa: *oš!* — Mačke se odbiju sa: *pis!* .

Svoj živadi viče se pri tjerańu: *iš!* i *iš-tuđ!*

Sa životińama se postupa prilično dobro. Ako životińe učine štetu, ili ne će pri poslu da poslušaju, onda ih nemilo tuču. Ļudi, koji vide, da neko tuče svoje životińe, zaruže ga ispričavajući životińu, da ona ne zna ništa.

Lijekovi za životińe. Kod životińa su ove bolesti: *žabica*, *zazubica*, *kuga*, *sakagija*, *vučac*, *sipńa*, *metiļ*, *gronica* i *vrtoglavica*. Najviše krepavaju životińe od kuge, sakagije, vučca, sipńe, metiļa, gronice i vrtoglavice.

I. Vańske bolesti. Kad se živinče nagrdi na što bilo, zove se *rana*. Rana je i ono, kad što životińu ujide. A ako je životińa ubijena, ono se misto, đi je pogođena, zove *uboj*. Bolesti životińske kože jesu: *lišajivost* i *ugrk*.

II. Unutrašńe bolesti. Kad životińu u vratu boli, a ne oteče, to je *gronica*. Oteče li pod vratom u końa, to je *sakagija*. Često puta se końu more mokrača zaustaviti. Pretrgnute životińe pišaju krvļu.

Bez lika se liči životińa, ako se iskļuči od posla, ili od paše, i sama drži u košari. Tada joj se daje lipša 'rana (probranije sijeno, napoj, mekińe). Bez lika se liči i onda, kad se životińa dugo ćera, da se ugrije, a onda je dobro utrpaju pońavama i čašafima. Kod đikojih bolesti pušća im se krv, a i rane izrezuju, kad se ukaže divļe meso. — Kad životińi što zapne u grlo, onda se to vadi rukom, ili se progura oklagijom (štapom, kojim se razvija pita), ili kakvim drugim glatkim šćapom.

Za lik se upotribļuje: krmećije maslo i slanina, balega, koren od kukurika, gaveza i 'rena, list od gra'a, trina od sijena, katran, gaz (petrolej), zejten, rakija i voda. — Krmećije se maslo ili slanina rastopi i životińa se tijem zalije. To je proti sipńi. — Kad koń ima sakagiju (a to čine i volu, kad je bolestan i snužden), onda uzmu šilo, probodu mu vrat više prsa i uvuku koren od kukurika.

Digitized by Google

Ovaj koren izvuče svu bolest. Końa, koji ima sakagiju, napare na trini. Trina se svari u kotlu, pa końa nadvedu nad koto, a glavu mu pokriju, da se one pare dobro nasrče. — Ranu na životińama umažu balegom, ili katranom. Tako je mažu još gazom, zejtenom i rakijom, ili je isperu vodom. Gavez privijaju na rane, da brže zarastu. — Kad se životińa ucrva, onda svare list od gra'a, pa ovom vodom zalivaju ranu i crvi pokrepaju. — Kad životińe imaju metiļ, onda 'ren izrendaju, pokvase ga u vodi i tim ih zasipaju. — U kojeg końa staje mokrača, onda višt čojk zavuče ruku, po mu unutra okrene vodeni mijur, a on se nama' pomokri. — Zazubica se liči, ako se ona (one bradavice, što ih životińe u ustima imaju) izriže makazama i dobro soļu natare. — Žabica (vrst vrtoglavice) liči se, ako se životińi pušće krv; životińi se razriže uvo. — Vučac (nadam) postaje, kad životińa izî kokošije pero, a lika proti tome nema, ali uvik to samo splasne.

Kokošije se uši ne tamane nikako. Uši na govedima uništuju, kad živu umrtve pļuvačkom, pa životińe namažu. — Końima vade iz stražńice pamrave, da se ne umlože.

Kad koja životińa crkne, onda joj se odre koža (osim peradi, psa i mačke), pa se izbaci izvan sela, da je izidu psi. Ako je goveče, ovca ili krava, blizu krepavańa, onda se prikoļe, pa se proda meso po selu, samo da ne krepa i da gospodar nema velike štete.

Obrađivańe zemļe.

Priređivańe zemļišta. Kad se 'oće zemļišće, đi je šuma, grmļe, šikara, ili kameńe, načiniti, da bude ńiva, ili livoda, to se mora *iskrčiti*. Ono, što se iskrči, dovuče se kući, pa se loži na vatru; trńe se upotribi za ogradu, a kamen za nasipańe putova. Kad se 'oće od jame načiniti ńiva, ili livoda, vaļa je zasuti. Za mloge se ńive i livode zna, da su bile šume i šikare. Spomena nema, kako se to obradilo, samo se zna, da se je svit umložio, pa nastala taka potriba.

Priređeno se zemļišće *gńojom gńoji*. Na gńojišću se sav gńoj smiša i za sve usive upotribļava. Gńoj se vozi na ńive zimi, kad nema čudo posla, i u proliće. Zemļe bi za litne šuše tribalo natapati, ali se to ne čini, a nema ni zgode. Ńive se po jedan put, ako je to potriba, prioru, da boļe rode.

Kuća Frăńe Vukovića ima 28 dana orańa i 25 kosaca livode. U toj kući ima 19 čeļadi, među kojima je četrnestero za posao. To

svoje zemlišće mogu sami obraditi, pa kad ga obrade, onda idu drugome na poso. — Kuća Stipe Petrovića ima 12 dana orańa i osam kosaca livode. U kući je desetero čeładi, a za posao šestero. I oni mogu svoju zemłu obraditi. — Stipe Tomić ima jednu dnінu ńive. Ńih ima u kući šestero. Između ńih šestero dvi su osobe sposobne za rad. Kad one obrade zemłu, onda idu drugome na poso. Osim toga ima u selu 7 kuća, koje nemaju ni stope zemłe.

Sijańe i obrađivańe usjeva. Najviše se sije kuruz, pa onda malo ječma i pira. Osim toga siju se kompiri i sadi se luk i kupus.

Kuruzi se siju o Jurjevu. Najprije se ńiva *pogńoji*, onda *uzore*, pa *posije* i *pozubi*. Sije se šakom iz torbe, ore se *plugom* a zubi se *zubačom*. S kuruzima siju se i misirače. Ńihovo je sime već sa kuruznim pomišano. Kad su kuruzi posijani, onda se na *obrve* od *razora* sije gra' u *kućice*. Kad se gra' sije, onda se motikom jame iskopaju. Čim kuruzi dobiju dva pera (lista), a gra' iznikne, *kopaju se* motikom prvi put. Kad kuruzi odrastu do više kolina, onda se istim motikama *zagrnu*. Prva radńa oko ńih zove se *kopańe* a ova stražńa *zagrćańe*. Kad kuruzi počnu žutiti, onda se s ńih trga *komuša* (gorńi dio s resom više klipa), i to se polaže blagu za večeru. Ko nema dosta sijena, taj uzme srp i požeńe svu komušu. Trgajući i berući komušu pomaže se kuruzima, da bołe i brže dozrivaju.

Ječam i pir siju se s prolića sa istim ratelijama (oruđem). Ako u ječmu ili piru ima dosta travułine, onda se rukama *oplive*. Kad ječam i pir o Petrovu, ili malo posli Petrova, sazrije, onda se *žeńe* srpom, što se zove *žetva*, ili ako je slabo rodio, tada se *pokosi*. Kuruzi, ječam i pir siju se po *ńivama*.

A u bašči se sije luk, kompiri i kupus s ripom. Bašča se najprije dobro nagńoji, onda se uzore istim ratelijama, kô i ńiva. Iza toga se za luk prikopa sitno motikom, pa se grabłama urede *lije* ili *gredice*. Onda se uzme svaka glavica, pa se po redu *sadi*. Posli, kad se luk zatravni, onda se *plive* i malom motičicom *okopa*. Blizu luka sade se krastavci (samo se bace u zemłu) i pazija Za paziju načine se gredice, pa se posije i grabłama u zemłu začeprka. — *Rasod* od kupusa sije se u posebno *klilo*, pa se i to misto i kupusno sime jednako zove: *rasod*. On se sije rano s prolića. Kad se posije, metne se grana na ńega, da ga ne mogu kokoši raščeprkati. Uz drugo kopańe, kojeme kažu *zagrćańe*, prisađuje se rasod u bašču. Tudi triba šiłak, kojim se zabode u zemłu. U onu

Digitized by Google

rupu metnu struk kupusa, pa stisnu zemļu oko ńega. Po kupusu razbacaju sime od ripe i rokve.

Spremańe priroda. Kuruzi se *beru* od sv. Frane do Lučina. Ńih beru rukama, bacaju u sepete, a onda sepete sasipaju u kola. Kola se voze kući, istresaju na 'rpu, onda se kuruzi *gule* (baška *klip*, baška *ļuska)*, bacaju u sepete i sasipaju u kruzanu.

Ječam i pir žeńe se o Petrovu, pa se *veže* u *snopļe*, *dije* u *kladńu* i vozi na 'arman. Na armanu se to *ovršc*, *izvije*, saspe u vriće i nosi u 'ambar.

Gra' se *guli* među gospojinama. Kad se poguli, snese se na 'rpu, a onda se vozi kući i meće na *brkļe* (rašļaste stožine). Kad se gra' na brkļi osušio, onda ga *tuču* kocom, da zrńe poispada. Zrńe se skupi i saspe u 'ambar. Ko ima dosta jedne vrsti gra'a, onda ga on na armanu *vrše*.

Kupus se *siče*, čim pane prvi mraz, a to je o Svisvetima. On se siče običnim nožem i kući na sebi prinaša.

Biļe za platno. U nas se sije za tkańe beza konopļa i keten. Konopļe i keten siju se rano s prolića. Ako se dobro zatravne, onda se *plivu*, kad budu jedan do dva pedļa iznad zemļe. Kad se po konopļama ukaže žuti cvat, onda se one, što su tako cvatale, biraju, vežu u *ručice* i *kisele*. One crne konopļe, što su ostale, i keten, *gule* se, kad im sime počne pucati. Kad se gule, onda se vežu u ručice. Ručice se sve slože na kladńu, da vr'ovi dođu unutra, a koreńe na dvo'. Tudi sime dozrije, a ne rasipa se. Kad je to tako stajalo dva, tri dana, onda se prostre pońava kraj kladńe, na ńu se metne kolo i vr'ovima se tuče od kolo, da ispane sime, ili da u ketena poispadaju glavice. Ako sime ketenovo nije posve zrilo, onda mu se glavice skidaju na veliki greben, jer je to lakše i mańe se simena prospe. Điko uvik skida sime grebenom, a ko nema toga, onda mlati od kolo. Ovo se sime posli osuši i ostavi. Sušeći glavice od ketena onda ove popucaju, a sime ispadne. I ovo se sime još prosuši i ostavi za proliće. Kad je iz konopaļa i ketena sime ispalo, onda se sikirom osiču žile, pa se u snopovima *pokisele* u vodu. U vodi stoje konopļe i keten dvi do tri nediļe; ako je mlača voda, mańe, ako je 'ladnija, duļe. Kad se izvade iz vode, onda se razdriše snopovi, pa se konopļe ili keten nataknu na plot, ili im se dońi krajevi, đi su bile žile, rašire u krug ko čadorovi i tako se suše.

Duhan i cvijeće. *Duhan.* Du'an se sada ne sadi, a prije se je sadio uprav onako, ko kupus. Čim je lišće počelo žutiti, onda je otkidano od stabļike, nizano na konac, privezivano za koļe i mećano

Digitized by Google

pod strije do sunca, da se dobro ošuši. Kad se mlogo lišća na stabļikama ošušilo, onda se sve potrgalo i nanizalo na koļe. Ono sitno lišće, što je ostalo na cimi, posiče se sa cimom i tako šuši. Kad je list suv, onda se slaže list po list u *pleća*. Pleća se slože na vlažno misto, da se duvan ne trini.

Cvijeće. Cviće se sadi samo u onim kućama, đi ima divojka. Ono se sadi u bašči. Cvića nema baš mlogo sorta. Najobičnije su: *đulovi*, (kadifa), *bosiok*, *neven*, *metvica*, *fesligen* (krupni bosiok), *koloper* i *milodu'*.

Sjenokoše. *Livode* se razlikuju po travi. Trave su, što rastu po livodama: *veliki drimovac, ševar*, *pucavac*, *rosuļa*, *ditelina*. Sijeno, đi ima mlogo diteline i rosuļe, vrlo je lipo, pa ga daju svim životińama, koje se sijenom 'rane. A kako je slatko, ostavļaju ga za telad i za volove, kad se ore, ako već volovi nisu omršeni (počeli travu pasti). Sijenom, đi ima mlogo ševara, drimovca i pucavca, 'rane ono blago, koje se ne muze i ne radi.

Čim se zagrnu kuruzi (a to je oko Petrova), onda se počńe *kositi*. Zagrađene livode kose se dva put. Drugi je plod *otova*. Svaki seļak zna kositi, pa stoga svi i kose.

Kad se trava pokosi i malo ozgo prisuši, onda se vilama *prevrnu otkosi*. Kad se i dońa strana prisušila, onda se otkosi *protresu*. Posli toga se po desetak odkosa zbija u *svalu*. Od svale se načine *naviļci*. Naviļci se nose na *sijenskom koļu* u jednu 'rpu. Na 'rpi se *dije* sijeno u *plastove*, ili u *sijena*. Plastovi i sijena voze se na sijenskim kolima u *sjenčišće* i tu se diju *sijena*. Lipše se sijeno meće u košaru na tavan, ili u pojatu.

Voće. Ovdi se sade *šļive*, *jabuke* i *kruške*. To se sve sadi prez ikakva reda u voće. Šļivâ ima: *bilica*, *prskuļa*, *crnica* i *durguļa* ili *crļenguza*. — Kruške nemaju imena. One, što rano prispiju, zovu se *petrovače*. — Jabuke su sve: ili *ļutače* ili *slatkače*.

Kalemi se *na procip*. U procip se metne dvi, tri do četiri pitome šibice. Oko toga se omota krpa i likom sveže, a onda se umaže balegom. — Kako je sad velik porez na voće (desetar piše, đi ima 20 oka, da ih je 50), svit ne će više da kalemi, nego još posiče i ono, što ima, samo da ne mora plaćati ǵabe.

Kućni poslovi.

Kuća i soba. Sve, što je u kući i oko kuće, drži se dosta čisto. Dvorišće se mete metlom od brize, a kuća metlom od *metlike*.

Digitized by Google

Soba se męte svako jutro, a kuća kadgod se zaprzni, a osobito vajik se mora pomesti iza jila. Sobni se duvarovi *mažu*, a i kućni. Oni se mažu *bijelom zemļom* (glina). Kuća se maže prid Božić, Uskrs, o Du'ovima i pred pirove (o sv. Kati).

Dvorišće se mete uoči svakog sveca, ili nediļe. Neko to čini i u jutru na svetac, ili u nediļu. Kad se mete dvorišće, onda divojke pometu i sokak prid svojom kućom.

'Aļine *se pare* ovako: Kad se dosta 'aļinâ prikupi, onda se promuzaju kroz vodu. Iza toga se slože u *parilo*. Meće se tavan 'aļinâ i tavan luga, đi su ļupine od jaja, da se 'aļine boļe popare (budu biļe). Iza tòga se grije voda u kotlu i saliva ozgo na 'aļine. Ta voda protiče u podmetnuto korito, pa se jope' meće u koto, grije i naliva u parilo. To tako iđe 8—10 puta na dan. 'Aļine prinoće u parilu, a sutra dan se vade i peru na vodi. Oprane se 'aļine ošuše. Da 'aļine ne budu *smežgurate,* žene ih natežu komad po komad, rukom glade i pritiskuju, a onda slažu u sanduk.

Građevine.

Priređivańe građe. Najprije se prikupi građa, od koje će se ništa graditi. Građa se u planini siče sikirom i malo proteše, da ju je lakše dovući. Na mistu se građa lipo proteše sikirom i bradvom; pilom se prepili, što je dugačko; blańom se problańa i na strug prostruže. Drvo se je prije mirilo aršinom, a sad se miri métrom.

Kamen se kopa ćuskijom i čekićom. Veliko se kameńe vadi polugama.

Zemļa za lipļeńe duvarova kopa se mašļinom.

Tko gradi zgrade? Domaći ļudi grade sve zgrade sami po sebi. Što se tiče glavnijih poslova, za to uzmu posebnog čojka, a oni, koji se u to ne razumiju, samo mu pomažu.

Kuća se gradi ovako: Najprije se izmiri, koliko će kuća biti široka, koliko li dugačka. Onda se na četiri ćoše metnu četiri kamena. Na ovo kameńe metnu se usičene grede, a zovu se *podumente.* To je *temeļ.* Ispod podumenta se podziđe kamenom, ali se u ovaj zid ne meće kreča. Na četiri ćoška udare se četiri debela *direka.* Direci su visoki onoliko, koliko će nam biti visok tavan u sobi. Na podumente metne se još direka prama potribi: ako je kuća dugačka i široka, više, a ako je kratka i uska, mańe. Na mistu, đi će biti vrata, stoje dva direka, i oni se zovu *dovraci* (dovratak). Ako su na protivnoj strani jedna vrata, i tu stoje dovraci. Više ovih di-

Digitized by Google

reka metnu se debele grede, a zovu se *vinčanice.* Preko vinčanica redaju se grede, koje se i zovu *grede.* Na vinčanice meću se *rogovi.* Rogovi se smakaze, da se ne rastave. Preko rogova prikivaju se *letve*, a unutra rogove spajaju *pajvanti* ili *pante.* Po letvama se pribija *šimļa.* Na jedan ili dva mista ostave šupļo, a tudi budu *bađe* i *ćorbađe*, da dim more izlaziti. Kad je tako kuća pokrivena, onda se među direke umeću *brvna*, ili koļe, pa se kuća, ako se ne *brvna*, *išepera.* Ako je kuća izbrvnata, onda se brvna nasiku, da boļe *lipań* stoji, pa se odmah lipi sa ilovačom (koja je ukuvana i izmišana slamom). Ako je kuća od *šepera*, onda se šeper zemļom zalipi. — Po gredama nad sobom metnu se *šašovci.* Oni se strugom ustružu i jedan u drugi uškipi, da ne mere kraj ńih prašina prolaziti. — Kad je kuća uliplena, onda *se nabije* ilovačom, (kuća ni soba nisu popođene, nego su zemļom nabijene; samo je đikoja soba popođena do blizu vrata, a prid vratima je *naboj*, ko i u ostalih kuća), umetnu se vrata, ozida se peć i *nabije ogńišće.* Iza toga se duvarovi primažu bijelom zemļom i odma' se more u ńu ulaziti. Kako se kuća ulipila iznutra, onako se ulipi i iz dvora. — Onaj majstor, što je napravio kuću, umetne i penǵere. Penǵeri su maleni, a imaju drvene *demire* (rešetke). — Đikoje kuće nisu pošašovčite, jer su šašovci skupi. — Misto šašovaca natkriju sobu *trenicama.* — Kuća se maže i iznutra i iz dvora.

Kako se pravi kuća, tako se pravi i p o j a t a i k o š a r a, samo što pojate i košare nemaju velikih penǵera ni tavana dobro načińena. Mnogo puta se dogodi, da se jedna familija podili, pa za čas pretvori košaru, ili pojatu u kuću. — Košare su obično uliplene balegom, i to, đi su kakve šupļine, a pojate nisu ničim. — K r m e ć a k ima sve, ko i kuća, samo nema tavana. *Pregrada* je naprid, a prid ńom je *korito.* Kroz prigradu imaju otvori, kuda krmci provuču glavu, da jidu. — 'A m b a r je ko i kuća, samo je unutra prigrađen na nekoliko *okana* za razna žita. On je popođen trenicom. Trenicom je i obrvnat mjesto debelih brvana. Ni on nema tavana. — K r u z a n a je podignuta na 6—8—10 so'a. So'e su drvene, a ima i kamenih. Na so'ama su grede. U gredama su izvrtane rupe jedna do druge. U 'ne je rupe zadiveno koļe, kô i u zemļu. Između ovog koļa oplete se plot od prušća rakitova, ili liskova, a i jasenova. Đikoje su kruzane opletene divļom lozom. Kad se plot opleo, onda se gori nabiju *vinčanice*, a na ńih *rogovi*, pa se to pokrije šimļom.

Digitized by Google

Mlin je sličan 'ambaru, samo u ńemu nema okana. Đigod je na vodi slap, tudi se more namistiti mlin. Ako baš nema vode, ļudi namiste *bent*, pa tako vodu navrate.

Od drugih zgrada more se spomenuti ćumez (đi spava živad). On je isto načińen, ko i kruzana, ali leži na zemļi. U ńemu su šćapovi, na kojima kokoši noćivaju. — Kolarnica je uz kuću, ili košaru. Tu su dva direka, na direcima je jedna vinčanica. Od vinčanice idu rogovi i na drugu se zgradu naslańaju. Preko rogova udare se letve i pokrije se šimļom.

Tarabe se prave, kad se udare direci u zemļu. Uz direke pribiju se *letve*, a uz letve *okrajci*. — Avlijska vrata imaju dva velika direka, koji su ujedno dovraci. U ovim su-direcima *kuke* od *baglama*, a na ńih se nataknu vrata, na kojima su baglame prikovane. Vrata su od šašovaca, ili trenice, a pokrivena su onako, ko i kruzana: svako *platno* ima samo jedan *šav* (red šimļe).

Građevinski uresi. U kući su išarani šašovci, police i vrata. Šašovci su strugom išarani, strugom su u ńih načińeni járci. Na policama i na vratima načińeni su krugovi šestarom. — Zamoče ruku ili dičińu nogu, pa je pritisnu na šašovac u sobama i tako ostane gori slika od dlana i tabana.

Izrađivańe sprava i oruđa.

Svaki spretniji čojk u selu, a i svaki domaćin izrađuje sam po sebi sve ono oruđe. Đikoje se oruđe kupuje gotovo iz drugih sela, ili iz čaršije. Svu gvožđiju prave kovači. Finiji alat od gvožđa kupuje se u dućanima.

Od pokućstva pravi se u selu: lopar, sofra i lonci. Lopar se pravi od široke bukove daske. Ova se daska na jednom kraju sužuje za držak, a jedan se kraj lipo okruži. Kad se teslom sve tanko ugladilo, onda se blańom, nožom i srčom ustruže, da bude gladak. Ovim oruđem prave i sofru od bukova drveta. I sofra je okrugla, a male su sofre (za prańe 'aļina i za dičińe jilo) četvrtaste.

Lonce (rukatke), *cripńe*, *pršuļe*, *bakre* (zemļane kotlove), *lućije* i *dagare* pravi lončar. On dobro ukuva zemļu i dvrstu. Iza toga sidne za kotur, pa napravi *šuļke* (komade slične kobasicama). Iza toga uzme komad *tista* (od ukuvane zemļe, jer se i to zove *tisto)*, pa ga rasplešće po koturu. Iza toga kotur okrene, a drži rukama ukočeno na jednom mistu šiļak, koji okruži dno. Sad na ovom dnu zida, kakvu 'oće posudu. Vodom kvasi šuļke, da mu se lakše tisto pri'vaća jedno za drugo.

Digitized by Google

Kotô, *tepsija* i *legeń* — oni su od bakra, a kupļeni su u dućanu. — Zdile, zdilńak, naćve i korita donose karavlasi u selo, pa se od ńih kupuju. Kašike se prave u drugim selima, a triba majstor pri tome sikiru, nož, srču (staklo) i dubač, da je more izdubiti. — Kaveni su sudi od lima, a pravi ih limar u Bišću, a ako je đigod ibrik od bakra, to je kupļen u dućanu. — Koba, kabô, dižva, stružńak, vodena kaca, fučija, čabar, badań ili kadań za brašno i parilo, pa i druge kace kupuju se gotove, a prave ih samo Skočajci (seļaci iz Skočaja u Hrvatskoj). Samo kad se koje od ńih rasuši i raspe, to domaćin sam sastavi. Sad ima i jedan kačar u Kraļama. On triba ponajprije lipe, čiste jelove daske. Ovu dasku blańom ustruže. *Dno* dobro šestarom izmiri, pa onda sastavļa *dugu* po dugu. Najprije sud opaše kakvom kańafom, a onda nabije na ńega gvozden, ili drven obruč, obično od liskovine.

Gvožđe za lovļeńe zviradi prave kovači. — Ošca i stupice prave dičaci. Mala ošca pribiju na dasku, a u ńu zabodu od struńe (końskog repa i grive) dlake. Ove dlake načine na *smrsak*, da se lako smrsnu životińi oko noge, ili oko vrata. Velika ošca prave, ako po pet, šest dlaka zajedno zasuču i naprave na smrsak. Ova ošca svežu na uže. Uže pokisele u vodu, a da potone, moraju još za ńega svezati kameńe. Kad se patka uhvati, onda ne može ošca odnuti. jer su teška. — Stupica je izdubļena misirača. Na ńoj se načini četverouglasta rupa, a onaj četvrtasti komad ujedno služi za kapak Kapak se metne nad škuļu i podboči se *klipicom*. Kad se *klipa* samo malo pomakne, tica je ulovļena, jer se kapak pritvori. — Vrša od grana plete se, kô i plot, samo joj dadnu čuńast oblik. Ona se plete od rakite.[1] — Mriža se plete od presukana konca na *baturaču* ili *sukajicu*. Ovaj se konac namota na daščicu, koja je slična rašku. Kolika je širina daščice, tolika budu oka u mriže. Oka se u pleteńu zavežu, da se ne bi rastavļala. Tako se plete i mriža i popan i sâk za faćańe rakâ.

Poļodjelske sprave i oruđe, stupu za nabijańe lana i konopļe, sprave i oruđe za izrađivańe razne građe prave seļaci sve sami po sebi, što se tiče drveta. Gvožđiju kupe od cigana (kovača) u čaršiji. Pri izrađivańu tih stvari triba im sav onaj alat, kojim drveni majstor pravi kuće i druge zgrade.

---

[1] Druga je vrša slična piramidi. Naprid je rečeno, da su to dva komada istog oblika, samo je u jednog vr' pririzan. Vrša ima za otvor četvorinu. Na svakoj stranici od četvorine ima istokračan trokut. Na ovim je trokutima razapeta mriža.

Digitized by Google

Često puta budu đikoje sprave išarane, kao sofrice za prańe, kašike, vrtena, prele, šćapovi, avlijska vrata, palica za prańe 'aļina, pršļen, stan, čekrk, vodena kaca i u opće ono, što ženske pri poslu tribaju. Prela je najšarenija.

Ličeńe građevinâ i spravâ.

Avlijska se vrata išaraju crļenom zemļom, da budu lipša. A da štogod ne trune, kô n. pr. direci, namažu se katranom (ili se napale na vatri).

Ženske rukotvorine.

Lan i konopļa od stupe do snovaće. Kad se konopļa i keten od kiseļeńa ošušilo, onda se *nabija* u *stupi.* Kako stupa ne mere sav *pozder* izvući, onda se to *trliča* ili *tare* na *trlici.* Iza trlice *grebena se* na *velikom grebenu*, onda *se vlači* na *spińeli* i *savija* u *povisma.* Ono, što ostane, vlači se na *male grebene,* i savija u *pačice* (slično patki). Ono, što ostane, to je *kudiļa* ili *kučine,* a u pačicama je *vlas.* Sad se povisma i vlas *predu vrtenom* na *preli.* S vrtena se *namata* na *rašak* u *kančela.* Kančela se dile na *pasma*, pa jedno kančelo može imati 10—20 pasama. Kančela se *popare* ko i 'aļine, i tako se *ubile.* Iza toga se kančela nataknu na *vito*, a s vitla *motaju se* na *čekrku* na *mosur.*

Od snovaće do brda. *Pređa* se snuje ovako: Više snovaće imaju *konci*, na koje nataknu *mosure.* Za jedan direk od *snovače* privežu se krajevi od nekoliko mosura, onda se nosi na drugi kraj i tamo zapne za jedan klin. Iza toga ide se na onu stranu, đi se počelo pa se zapne za drugi klin, i tako redom, koliko se aršina 'oće osnovati. Tako čine i daļe. Ako 'oće širi bez, onda uzmu više mosura, ako 'òće uži, onda ih uzmu mańe.

Kad *se osnovalo,* onda *se navija* na *vratilo.* Iznese se klupa, na kojoj se bešika ļuļa, na ńu se metne sav *usnov.* Na *navijaču* (dva direka, u koja su zavrćena dva klina) metne se vratilo. U šupļinu, koja je iskopana, koliko god je vratilo dugačko, metne se *šćap*, oko kojeg se zaveže osnov. Onda se uzme klin, pa se vratilo okreće, a na ńega usnov dolazi. Ovako namotan usnov nosi se na *stan.*

Na stanu *se uvodi* u *nite.* U svako *oko* od nita uvuče se po jedna *žica.* I tako se uvede sve, dok se nita (!) ne popune. Iza toga *se uvađa* u *brdo*, i to po dvi žice između svakog *zupca.* A kad se uvelo, onda se povežu krajevi za drugo vratilo pred sidalom. Kad se

Digitized by Google

uvađa u nite, moraju po dvi osobe raditi, a u brdo more i jedna uvesti. Kad se pravi prugali bez (usnov i šipkalije), onda se ovo ne navija, neg se meće u sepetić, pa visi iznad stražńeg vratila.

Tkańe. Prije nego se počne *tkati*, vaļa *namotati* dosta *civi* za *poutku*. Kod svakog je beza jednako, da se civi meću u *čunak*, i da se kroz *ziv* bacaju.

Razlikuje se: konopļeni bez; laneni bez; usnov konopni, a poutka lanena; usnov konopni, a poutka pamučna i usnov i poutka pamučna.

Bez za povlake (navlake), čašafe, bošće i muške peškire tkaje se kao ostali bezovi, samo što se utkiva mafez modri ili crļeni u osnovu.

Šivańe. Uzme se komad beza, pa se pridvostruči i odriže onoliko, kolika će košuļica dičińa biti dugačka. Nondi (ondi), đi se pridvostručilo, izrižu se *prsa*. Malo niže na svakoj strani iskruže se mista za *rukave*. Iza toga se od beza urižu *klini* i umetnu doli među *pole*. Ove se pole beza zovu *skutovi* u košuļe. Od posebna beza skroje se široki rukavi, koji se ne prave na smrsak, nego 'nako klapaju oko ruke. Iza toga se košuļa (komad za komad) *šije*, a krajevi se *porube*. Košuļica dičińa nema *jake*. Pod vratom se prišije *puce*, koje žene same od krpe i konca načine. Na jednoj je strani *puńka*, u koju se puce sapne.

Kako se kroji dičińa košuļa, onako se isto kroje i velike košuļe muške i ženske.

Ženske misarske košuļe imaju *jake* (u divojaka i mlada), a jake su *nakerane* mafezom, t. j. mrižom na iglu opletenom. Đikoje i prsa *nakeraju*.

Jelek i gičerma kroje se, ko i košuļe, samo što su kratki i dopiru do kukova. Pridńi kraj jeleka i gičerme sav je razrizan. Ona krila na prsima zovu se *pešovi*, a ono strag *leđa*. Jeleci i gičerme nemaju rukava. Pod onim šupļinama, đi se prišivaju rukavi (a i one se zovu *rukavi)*, stoje *klini*, jer gičerma i jelek mora biti gori šira, nego doli. Jeleci i gičerme imaju male *jake*. Na jednoj strani jeleka prišivena su *puca*, a na drugoj *puńke*. Kakvo je ono puce u košuļe, taka su i ova u jeleka. U gičerme su ili limena, ili pamučna čaršijska puca. Jelek i gičerma moraju biti postavļeni. Oni imaju *đep* na livoj strani.

Kapa se skroji u obliku fesa. Tudi se postava za okrugu samo isprobada. Đikoja mati kapicu dičińu podloži pamukom.

Digitized by Google

Veliki ļudi nose **ǵomadan**. Ǵomadan je gičerma, u koje se pešovi svršuju na prsima u kut, pa se tako jedan peš prebaci priko drugoga, a sapińe se pod pazuom.

Gaće se kroje ovako: Uzme se bez, pa se odriže onoliko, koliko će gaće biti dugačke. Onda se dońi kraj suži prama nozi, i to su *nogavice*. Strag se skroji *tur* posebno i prišije za nogavice. Ispod kolina pa do *obašve* (najgorńi dio gaća) stoje *klini*. Obašva se prisvrati, a kroz ńu se utuče *učkur* (svitńak). Sprid i strag ima *pišalo*, a u gaća more biti pridńa strana strag i stražńa sprid. Šav je vajik na opašcu (?).

Ženski jeleci imaju isti kroj, ko i muški, samo što su im uži pešovi, i ne sapińu se na prsima. Osim toga ovi jeleci nemaju *rogļova*, neg su im pešovi zaobļeni. Jeleci su kratki, pa ne dopiru ni do pasa. Tako se kroje i *'aļine* (struke). 'Aļine imaju jedno puce i jednu puńku. One imaju rukave. Ženske su 'aļine dugačke do kolina, a muške do niže krsta.

Čakšire *(čaškire)* kroje se u čaršiji. One su ko i gaće, ali im se nogavice sapińu *kukcima* i *kovčicama*.

Opanak se *iskruži* od kože, onda se nožem *nabode* (probodu rupe na krajevima, kud se provlači oputa). Iza toga se napravi okolo *poplet*. Na pridńoj se strani naprave *pričanice*, a priko ńih *priplet*. Strag su na peti *vrnčanice*, kroz koje se povlači *oputa*, kad se opanak *priteže* ili *veže* (obuva) na noge.

Čorape imaju *stopalo* i *grlić*. Stražńi kraj stopala zove se *peta*. Grlić je u čorapa razrizan. Muške se čorape omotaju *uzicom*, da ne spanu, a ženske se sapińu *kukcima* i *kovčicama*.

Muške rukavice pletu se na jednu veliku drvenu iglu. *Poplet* ide okolo, kao u plota, dok se ne svrši. U Kraļama niko ne plete ni rukavica, ni čorapa.

Povlaka je primotan bez, na dva kraja šašiven (!), ko vrića. Na jednoj (otvorenoj) se strani sapińe. — U **čašafa** i **pońave** samo se prišiju *pole* jedna za drugu. — **Peškiri** su od jednog beza (to im je širina). Krajevi se *porube*, da se ne *osipaju*. Ako peškiri imaju *rese*, one se *prisuču* i *zavežu*, da se peškiri ne osipaju. — **Vriće** se šiju, ko navlake.

Sve, što se šije, zove se jednom ričju *šav*: „Šta radiš danas?“ — „Imam *šav*“ (t. j. šijem).

Digitized by Google

Kićeńe tkańa.

Sve, što je navezeno na nečem, ili kako bilo nakićeno, zove se *šára*. Vezeńe ili šarańe zove se: *grane*, *kolica*, *križići*, *u četvrt*. Ovako se vezu: muški peškiri (što se oko glave zamataju), peškirići (rupci), peškiri (ručnici), bošče, povlake (navlake), ride (ženski peškiri, što s ńima glavu zamataju) i čavrme (opet zamotač ženske glave).

Torbe nemaju nikakva nakita.

Ono ostalo sve se jednako kiti, a izmińuju se: *grane*, *križići*, *kola* i vez *u četvrt*.

Žene same izmišļaju oblike, ili ih sa starih komada uzimaju. Sva katolička sela oko Bišća imaju iste oblike[1].

Svaka žena zna sve te vezove, ali nika ih zna boļe, a nika slabije.

Vezove ili *utkivaju*, ili ih tkajući na dasku *pribiraju*. Mnoge znaju i *šupļikati* (šlingati).

Tkańe se kiti *mafezom* modrim i crļenim. To se upotrebļava za sve šare. Sad su počele divojke svoje čavrme kititi raznobojnom *vunicom*, a kupuju je u čaršiji.

Bez se na stanu kiti prugama, ako se uzme više čunaka, pa se u svaki metne civ s onim namotana, kakvih 'oćemo, da bude prugâ. Ako se veze *na grane*, ili kako bilo, onda se mafez namota u mala klupka, pa se ova klupka promeću kroz žice. Pri ovom poslu triba drvena daska, na koju se žice priberu, za koje će se vez sapeti. Kod svake je muštre isti način, ili kako se rekne: radi se *na istu ruku*.

Gotov bez kiti se iglom, i to na ruke, jer đerđefa nema. Na ruke kiti se i mafezom i vunicom.

Prijegled dnevnoga i godišńeg rada i počinka.

Dnevni rad i počinak. Svit obično ustaje zorom rano. U zadruzi ustaje najprva ona žena, koja ima red ložiti vatru. Ako sama ne ustane, probude je drugi. Prvi je posao ženama naložiti vatru i doniti vode, a ļudima umiti se i obući. Ļudi se umivaju svaki dan, a češļaju se samo svecom i nediļom. Žene se i umivaju i češļaju od sveca i nediļe do drugog sveca i nediļe. Ako su zamazane zemļom, ili čađu, ili čim drugim, onda se odmah umiju. Safunom se ne

[1] Ovo je mađarski način, a zove se tako stoga, što se ovdašńi katolici nazivaju *mađari*. Niko ne zna, za što se oni tako zovu.

Digitized by Google

umiva niko, samo se divojke umiju safunom nediļom i svecom. I ļudi nediļom nataru bradu safunom, da se lakše briju. To čine samo oni, u kojih je oštra dlaka.

Ļudi se ovako oblače i obuvaju: Najprije obuču gaće. Iza gaća obuču košuļu, a onda jelek i gičermu. Kad sapnu jelek i gičermu, onda to sve turnu u gaće, pa gaće svežu. Na gaće obuču čakšire, pa ih doļe sapnu (skovčaju). Onda svežu i čakšire. Iza čakšira obuvaju čorape. Neki obuju na čorape natikače, a neki priglavke ili naglavke. Naglavci dopiru samo do cipca (goļenice). Ko ne obuva natikača, ili priglavaka, taj umota noge suknenim obojcima. Onda se obuvaju opanci. Kad se opanci obuju, tada se opaše pasom, a povr' ńega sapne se potpošaj (od kože). Sad se uzme kapa (fes), a oko ńe se omota peškir. Ako se odma' ide na dvo', onda se obuče 'aļina. Dok se muško lipo obuče, triba blizo pô sata. — Žensko najprije obuče košuļu. Iza košuļe oblači gaće. Iza toga se opaše. Onda oblači jelek (mlado čeļade), ili ćurak (starija žena, ili baba). Onda se obuva. Obuju se obično čorape, koje su crne (za razliku od muških bijelih). Neke nazuju samo natikače, pa na ńih opanke. Divojke i mlade obuju nediļom bičve, a na ńih papuče. (Bičve su žute, jer su obojene u ruju.) Iza toga divojke ustaknu kapu (u noći spavaju zamotane tulbetom), a druge žene uzmu ridu, ili bošču. Ako pođu kudgod u daļinu, onda obuču 'aļinu (zimi), a liti idu i brez ńe. Žensko oblačeńe traje malo mańe nego muško.

Ako je vrlo prišan poso, onda idu na šće srce. Ako nije prišan poso, onda čekaju ručka. Starija čeļad vajik prije popije kavu, a katkad i rakiju, prije neg pođe na rad. Brez prestanka radi se do ručka. Iza toga se nastavi poso do užine, pa od užine do večere. Samo se počiva iza užine po prilici jedan sat. Iza ručka se počiva, koliko se more cigar du'ana popušiti. Malo se otpočine i u ikindiju (oko 4—5 sati posli podne).

Spavańe. Spavati se ide odma' posli večere. Liti to bude oko 9 sati, a zimi oko 7—8 sati, ako se ne ide kome na silo. Ide li se na silo, onda se sidi do prvih, niko do drugih, a i do trećih orozova. U istom se odilu ne spava. Sve se skine do gaća, košuļe i kape (u ženâ bošče). Zimi se spava u sobi. Kad otopli, momci spavaju po košarama, pojatama i kruzanama. Ako se liti soba maže, onda svi noće na dvoru. U sobi su kreveti, pa se na ńima spava. Kad se spava na dvoru, prostre se ševar. Isto tako momci prostru sebi, đi spavaju, ševar, po ńemu bace pońavu, a jastuk donesu iz sobe i tuđi im na ležaju vajik stoji, dok ne presele u sobu.

Digitized by Google

Vajik čojk i žena zajedno spavaju, dok ne ostare. S ńima spava i najmlađe dite do četvrte, pete godine. Na drugim krevetima leži po dvoje, do troje dice. Ako ima u kući baba i did, onda oni spavaju baška, a s ńima leži po koje dite. Posve mala dica spavaju u bešici, a bešika je na klupi uz krevet. Odrasli momci i divojke spavaju u sobi sa mlađom braćom i sestrama.

Čistoća i red. Odrasli ļudi i žene, starci i starice ne peru tila nikada. Noge peru, kad idu bosi, pa ih ukaļaju. Zimi ih peru u misec dana jednoč. Dica, momci i divojke kupaju se sve lito. Oni se kupaju u rici. Tu skaču u vodu, prskaju vodu jedno na drugo i plivaju. Muškaći i ženskaći kupaju se rastavļeno. Do sedme, osme godine kupaju se posve goli. Posli toga muški imaju svoje obične gaće na sebi, a ženske imaju košuļu i gaće. — U čisto odilo oblače se svake nediļe.

Praznici. Nediļom i svecom probavļa se vrime u besposlici i pripovidańu. Ļudi se sastaju među se, pa pretresaju svoje poslove. Žene idu jedna drugoj ogovarati koga. Momci i divojke idu u kolo. Dica se igraju.

Godišńi rad. U proliće se ograđuju ńive i livode, vozi se gńoj, oru se ńive i kopaju bašče. Liti se kopaju kuruzi, plive i żeńu žita, kosi se sijeno i guli se gra'. U jesen se još guli gra', żeńe se komuša, beru se kuruzi, kosi se otova, privažaju se drva za zimu. Žene tada rade o konopļama i ketenu. Zimi ļudi idu u drva, 'rane blago, popravļaju alat, izvoze po malo gńoj na ńive, a žene rade o svom ženskom poslu: predu, snuju, navijaju, bile, tkaju, kroje i šiju prteninu.

Kad bi došo u kuću zimi, našo bi ļude, kako 'rane blago i popravļaju alat. U proliće, liti i u jesen nema ih kod kuće osim u jutro i u večer, jer su otišli za poslom u poļe i livode, ili u planinu. Žene su vajik kod kuće zaposlene svojim ženskim poslom i spremańem. Liti je samo domaćica u poslu kod kuće, a druge su s ļudma na ńivi i livodi, đi siju gra', kopaju i zagrću kuruze, kupus i kompire, żeńu žito, gule gra', beru kuruze, kupe sijeno i otovu, biraju i gule keten i konopļe.

Za Božić se 'rane kokoši i tuke, pripravļa se zaoblica (krme ili ovca za pečeńe), bira se šenica za keške, cipaju se drva, kupuje se piće i razno odilo. Za Uskrs je mańa sprema. Tu se samo 'rane

Digitized by Google

tuke i kokoši za klańe, a žeṇe kupe jaja za kajganu i smisu (slano kiselo mliko). Za ostale se svetkovine slabo što i pripravļa osim odila.

Vanredni poslovi. Kad se čojk sprema na daļi put, onda mu se spremi *brašļenica.* On ponese pečenu kokoš, masnicu (vrst pite) i pogaču. Malo se tada lipše obuče. Đikoji se i nakite, ko kad će k misi (u crkvu).

Ako se ide na prošćeńe ili godovno, onda se obuču, što se lipše more. Od kuće ponesu jilo onako, ko kad idu na put. Na samom mistu kupi se još pečena mesa i pića, pa se uživa. Na putovańu ili prošćeńu bide štogod lipše za izisti i popiti, nego obično. Na prošćeńa se ide najprvo u svako selo po redu, kad se blagosivļaju poļa o sv. Marku. Onda se ide u Bišće na Tilovo i sv. Antu i na Zovoļe (Zavaļe) o Gospojini. O Velikoj Gospojini iđu nike žene na Krasno kod Gospića.

Kad se pojave 'ajduci, onda se ide na noćnu patrolu. Za to su vrime ļudi odiveni, ko obično, samo što nose koļe i sikire. Isto tako skupe se ļudi na zajednički posô, kad navraćaju vodu na mline, ili kad rade na cesti.

Trgovina.

Domaća trgovina. Đikoji domaći ļudi trguju živim malom (blagom). U selu imaju tri čojka, koji drže one stvari, što su za selo potribite. Oni imaju ujedno birtiju (krčmu). Krčma je prosto uređena.

Novce pozajmļuju ļudi u čaršiji od trgovaca, a u najnovije vrime od vlade (hipotekarna banka). I đikoji seļak daje jedan drugom u zajam. Kamate su vrlo skupe. Najjeftinije je, kad se dobije 12% na godinu. Seļaci se obično 'vako pogađaju: od forinta na dan novčić ili krajcar, pa koliko dana, toliko krajcara. Niki uzimaju i ovako: 10 for. na misec 1 forint, 100 for. za misec 10 for. i t. d.

Sajmovi. Svit ide na sajam u Bihać, Cazin, Krupu i na Otočac, ili Gospić. Na sajmu kupuju: opanke, kavu, šeker, raznovrsne 'aļine i blago, a fukara i žito. Na sajmu prodaju žito, blago, odilo i raznovrstan alat.

Poslovi s oblašću.

Ļudi imaju mlogo posla s kotarskim uredom, a pođešto i s okružnom oblašću. Najobičniji su poslovi pritužbe zbog poļskoga kvara i take

Digitized by Google

tužbe, koje se tiču agrarnih pitańa. Tu su i diobe, pa onda razne molbe za lov, japiju, gradńu zgrada, za kosidbu, brańe i t. d.

Ļudi idu k oblasti malo čišći, nego što su obično pri poslu. Đikoji ponese i mito, ako zna, da je ovaj podmitļiv, s kim ima posla; drukčije ga ne smi poniti ni za živu glavu. Oblast prima prilično dobro svakog seļaka. Ako je činovnik veći, primi ga lipše, nego oni niži. Nu ima među činovništvom i takih, prid kojega ne smi seļak doći, pa makar sve ńegovo vrag odnio.

Narod sa svojim fratrom ima razgovor o polipšavańu crkve i nabavļańu raznog crkvenog ru'a. Osim toga narod dolazi s fratrom u dodir, kad mu plaća godišbinu, kad se ispovida, kad se krsti, vinčava, ili pokapa.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Mańi prinosi.

Vjerovańa iz Herceg-Bosne.

Od hrvatskoga naroda čuo i napisao Ivan Zovko.

B. Uvjerice.

1. Nebo i zemļa.

(Nastavak.)[1]

Smetļe i mrak. Okasni, ili podrani, samo nemoj u mrak izbacivati smetļe na smetļišće. Izbaciš li ga u mrak, svu noć će ti se činiti, kô da jedeš ono smetļe i šta je god u ńemu. Poslije akšama, ili iz jutra, onda slobodno izbacuj ga, koliko hoćeš, a najskoli iz jutra, jer opet boļe se pričuvati, te ga nikako ob noć i po mraku — ja šta je dan! — ne izbacivati, jer čovjek ne zna, gdje ga može nenadna snaći i susresti.

Zemļa. *Zmija oko zemļe.* Okolo naokolo cijele zemļe ima nekakva velika, velika zmija, što je je opasala, pa glavu i rep sastavila. I to je po božijem hotińu. Zmija, koliko se čovjek od ńe boji, pa eto cijelu zemļu opasala! Ajbo (ne, nikako) nije to obična zmija. Ona je od obične različita. Bog sam zna, kakva je i za što li je. Drugi niko ne zna. Ko bi i mogô božije znańe doseńati (dokučiti)! Niko drugi do samoga milosnika.

Proklecima zemļa kosti izmeće. Znaš, tako mi onoga božijega sunca, koje više nas sija, volim, da mi ko najjače sile (ćušku) ošamari (udri) tako, da mi svijetńaci polete na oči, nego da mi ciglo (samo) jednom reče: „Zemļa ti kosti izmećala!“ Proklecima samo zemļa kosti izmeće, koji su prokleti od Boga i od ļudi.[2] Od ni-

---

[1] Gl. *Zbornik* IV. str. 132. — *Ur.*

[2] Ama da si mi sto puta, a ne jednom, rođeni brat, ili da si mi na dvanaest zenica ispao, ne znam, što bi učinio, veu (već) da bi me sami Bog milosti svojom smeo, da ne učinim kakva zla, i da ļudskom krvi ne oteščam dušu. Sastavio bih te s crnom zemļom, kô je li Bog jedan. Kad me barem otašaličiš (udreš ćušku), ne bih ti rekô ni

Digitized by Google

kakva se grijeha ne mogu nebesa potresti. Nema pred Bogom goreg i otpadnijeg grijeha od onog. Pa da se na ń ne bi razjario i ja, i ti, i svaki! Po duši i sam reci, može li biti beternijeg (groznijeg) grijeha, nego li je taj! E, ne može, pa, da mi ne znam ko šta rekne. Gorega nit je bilo, nit će ga biti.

Odaļe od jezera u subotu. Svaki drugi dan, koji mu drago bio, da bio, slobodno moreš bez ikakva straha, da će ti štogod biti, ili da će ti se štogod pritrefiti, mirne duše pokraj jezera sjediti, ili šta raditi, osim, ne daj Bože, da se omakneš i upaneš u vodu. Samo u subotu odaļe od jezera! Ono onda polijeće za svačim, što je god živo. U tankoj dlaci more te prevariti, sačuvaj i zakloni Bože, te te povući sa sobom zajedno u dubine, oklen se više ne kutarisava (spasava). Vaskoliki svijet da utopļenika s jedne strane tegli i kutarisava, opet je s druge strane jezero i kamo kud jače. Drugi koji dan mogo bi ga i jedan čovjek kutarisati, ali toga dana nema kutariša od jezera. Što ono šćapa (uhvati), to ne pušća, nit li će pustiti, je li samo subota.

Zrak. *Vjetar.* Puše li i nadima li se vjetrina preko tri dana, onda je ta vjetrina s vragom. Još, kad zaurńavi (zaokupi, zamaha) *bilojužina*, *torbomeļ* (vjetar ispod sunča), *ustoka* (podsunčak, kad vjetar duva, a sunce dobro sije) i sve druge take nemile vjetrine, onda se zlo piše po svaku ļetinu. Je li što s vragom, nije s blagosovom, tako je i s tijem vjetrinama. Pa još i to nekako bi se kako tako dalo prebaciti i prekurlati preko glave, da od toga nema zla i za do godine. Jer po tome će ona godina (zima) biti ili *snigopadna* (velik će snijeg padati i zapasti), ili *vodojidna* (bi' će povodńi, velike kiše), a to i jedno i drugo ne zna se, što je crńe, ni jadnije po

---

bijelo, ni crno, kad bi me zamolio. Ali kad bi mi onako izlavurdô (rekao), tu ti više ne bi ništa prudilo. Ako mi ne bi odmah došô do šaka, „ošindi“ (moj si kad li, tad li, ako i nijesi sad; *[o'š indi? — Ur.]*), rekô bih ti, doći će vranac na klanac. Za to ti ne bih rekô nikad aferdosum (oprostio), taman da uzaživem okamećeni vijek. Ne znam, što sve ne bih učinio, pa je li to na vješala, ili na mušket (strijeļańe), — jest. Napokon, kad bude, od neklo jednom mi je umrijeti. Ako ja ne začepim svoju jamu, ne će mi je ļe niko začepiti, makar vas svijet pomr'o. U mene ti je tako: hoćeš lijepo i dobro, hoćeš, hoću i ja, vjera ti je, čojče, i ļepše i boļe; a hoćeš li paski, hoću dva put više. U mene ti nema na okolo. Udri po srijedi, pa kud puklo, da puklo. Sam reci, nije li to Bogu plakati na onaka lavurdańa (zli i griješni govori)!

Digitized by Google

usjeve. Je li snigopadno, eto jada, zakasniše usjevi na vrijeme; je li opet vodojidno, istrunuše i poštetiše se od velike mokrine i vode, te ne će moći od ńih ništa biti. Nego to je velika sreća božija, što su rijetke te vjetrine, pa ne duraju po puno, a onda nema velika bataluka (štete), pa koji mu drago bilo, jer dok nijesu nakaririli (namirili) tri dana, nijesu od vraga. — Ima li elatļuka (štete) kô od svake vjetrine, kad je u nevrijeme, — ima, ali nije opet vele.

Vjetar se najvećma nadme na ļudsku krv. Ni na što se prije i jače ne će naduti vjetrina, koliko na isansku (ļudsku) krv. Samo neka panu tri krvi (trojica ļudi) u blizu (jedna od druge nedaleko), onda samo da vidiš ńegove huke i delentańa (kao: urlańe, buka)! Onda je ńemu sve po tabijatu (voļi), to je ńemu prvi nefaiz (gošćeńe) od krvi. Samo nek istom onako malo pune, svak ga se pasava (prolazi). Da nam je svaki musafer (putnik, došļak) mio, on nam je nemio i nedrag, dok se ļudskom ģobdom (od ļudskog tijela) hrani. Otamo ga bilo, stanio se u jame i u rupe, a nas pustio!

***Krupa** ne će u selo, gdje ima vileńakâ.* Sve iz okola pomlati i obi, da nigdje ništa ne ostavi! Sve zrńa padaju kô čvočki (krupna biva zrńa), gdje šta hvati, tu i ofušti (uništi)! Ubi i utlači u zemļu i cablo (stabliku), a kamo li da ne upleska rod i lišće! Kroz sat — kô da ništa nije ni bilo! Malo prije gdje sve bilo pizetno (obilno) i zeleno, sad sve kô da se je potumračilo (pocrnilo) i pojadilo. Jadni ļudi privili ruke, pa se teke kamene, gledajući, gdje im vas trud i muka, kad Bog pripusti, ode nevidom. I svuda će pusta (krupa) obiti i odnijeti, kad se namarija (nastavi), samo ne će u onijem selima, gdje ima vileńakâ. Ili ih se boji, ili je u ńekakvu dosluku (ļubavi) s ńima, te im ne će da hatur (ćud, voļu) išteti, — ko da bi to znao! To ti se samo znade, da ne će pasti ni obiti to selo, nego okoliši, kolik do naokolo, i spusti se ondje u ono selo, te odnese i omlati, a ono selo, gdje je vileńak, ostane nekacaknuto (netaknuto).

2. Životińe.

I. Kakvu snagu imadu životińe. *Četeri životińe (ne mogu naravnom smrti obršiti).* Svojom smrti na svijetu sve more umrijeti. Svakoj životińi Bog je smrt dosudio. Ništa zato, ako životińe i nenaravnom smrti mriju. I ļudî ima, pa nenaravnom smrti obrše. Od Boga im je tako naređeno, da dovrše. Samo imadu četeri životińe, kojima je Bog odredio, da ne mogu naravnom smrti obršiti.

Digitized by Google

Svake od ńih da imade cuca i bjelica (neizmjerno mnoštvo), ni onda nijedna ne bi naravnom smrti zaklopila. Vas svijet da se zdogovori, da ni na jednu od sve one množije ne će ni krivim okom pogledati, i da tako po dogovoru vazda rade i nikad ne prestanu, i onda ne bi one naravno umrle, kô što je Bogom naređeno, pa se uz božiju ne more. Od nešta biše i nešta uginuli, ali naravnom smrti i po naravnu nikako i ni na jedan način. Neka od nešta, neka od nešta — nestalo bi ih kako koje, samo ne nijedne naravnim putem. Od Boga im nešto tako dosuđeno, pa orilo, gorilo, božija se mora vršiti.

Crkletina.[1] Otegne li koje marvinče, pa ako je istor (istom) objańeno, ili okozleno, da nije ko jadan, da ga ne zatrapi (ukopa) u zemlu, ili ga se kako na drugač izdeveli (ispriprosti, oslobodi), nego čim je lupilo o ledinu, odmah ga gdjegod, gdje je najzgodnije i gdje ne će biti na pogodcu (udaru) ačkali (odmah viđeno), uračvi (namjesti, objesi) na kakvo drvo, dok se samo ne izrma (rastoči, raspane), — od toga će ti biti ne jedna, već i dvije hasne (koristi). Ne će ti polićati (ginuti) ni skapavati marva, a rodi' će ti svako voće dobro i pridobro. Hoće li tuknuti (smrditi) za nekoliko dana, — hoće, ali koń deńa (neka, makar), kad je korist. Bole je i tako proći, nego da i na dale bude mrline (krepavańa), a od pridani (viška) je, što će i voće bole roditi.

Medino zalizivańe. Medońa (međed), kad koga zđutla (uhvati) od insana: muško li, žensko li, ne će ga, kô druge životińe, razgrambati (usmrtiti), nego mu samo zaliže tabane i dlane, da ne može daldisati (uteći). I on više odmah ođuturimi (onemogne) i može se ni na noge, ni na ruke oprijeti, nego 'nako živi, kô kladetina. Međed mu sam donosi hrane. Ako ga kad i nađu i kutarišu od međeda, on više nije ni za što, nit li može na noge, nit li može što rukama privrijediti. Medino (međedovo) zalizivańe od ńega učini, da nije ni za se, ni za drugog, nego i sebi i drugom na muku. Kako mu je nekako to ńegovo zalizivańe teško i dezep (grozno), pa nikad od ńega kutariša (oslobođeńa).

Vuk zna čobanicu opsihiriti. Ama je tako zna (vuk) opsihiriti (čobanicu), da ni sama ne zna kako. Da je zapitaš, na kom se dijelu

---

[1] *Uvod.* Na oči pogledati onako baš ne vala ni pô parc, a hoćemo li koristi: ne treba pitati, korist je i te kakva. A da nije tako, da kako bi i bilo? Čok (puno) je stvarî lijepo na oko, a koristi ni đavole. A opet čudo je stvari bajlemastih (koje nijesu baš tako lijepe), a viša je od ńih korist, nego se i misli, te i crkletina.

Digitized by Google

svijeta nalazi, ne bi umjela kazati. Cijelo krdo da ko ispred ńe zauzme, pa podrene, ne bi mu znala reći: „Zašto to?“, ili: „Nemoj to!“. Jednako joj je sve. A to joj se nikad ne će dogoditi, nego kad je vuk opsihiri i zasjeni. Nije luda, da svoj mal pusti. Mal je sprama đanom (dušom). Ali kad je nesretni vuk opsihiri i zasjeni, to je baš nekako čudnovato. To on nekako učini sa slamkom u šapima. Onda je se više ne boji. More pred ńom sve klati i daviti, a da ga ne će ona ni haknuti.

Ispod deve proći. Koliko od bolesti, da čovjeka ne snađe, toliko je i onako dobro proći i provući se ispod deve.[1]

Końske ocjedaline. Putniku, kad se na put sprema, pa da mu se šta zla ne dogodi, nema ništa boļe, nego ufatiti, kad se koń iz jutra na vodi poji, one ocjedaline, što mu s gubicâ kapļu. Ńima putnik pri putu, kad je na polasku, neka se malo po vratnim žilama i slijepočicama protrļa, da mu se na putu šta zla ne dogodi od hudijeh i nečistih stvari. Ocjedaline vaļa ufatiti, kad kapļu s końske gubice, na kalajli sud, jer inač (drugačije) nema od ńih koristi. Od đavoļe mu se strane ne treba (putniku) tada ništa bojati, neka se on boji i čuva s koje druge strane, a od te neka se ni mrve šta ne boji.

Zašto orô dugo živi. Ako živi, baš i skupo stane. Nije pojeftino beli. Upamti svaki put, po što je baba rogońi orahe tukla na glavi. Svaka mu je sedma godina, kô i smrt. I smrt bi nekako lašńe kupio, nego li ta zaruret-al (nezgodu) predeverô (pretrpio, premetnuo). Hade barem neka bi i to sve bilo, da živi za vazda, ali i ńemu mora doći crkancija. I on jedno jutro mora se izdrepiti (izvaliti), koliki je dug i širok, kô pô keńca. — A poživi nijedan zakoļ (zakon) baš podosta, da mu i dojadi. Da toliko dugo živi, svake sedme godine, hoćeš, ne ćeš, vaļa mu se desnim krilom taknuti neba i ńime malo po nebu zaparati. Koliko god puta to čini, svaki mu je put to gore i to mučnije to učiniti i izvijariti (izvisiti) se pod nebo. Pošļedńi mu je put lašńe bilo to učiniti, nego li je sada; kad o' tada pa do sada prođe sedam godina, opet će mu do drugi put biti mučnije i teže, nego li je sada, i to mu tako sve eslejiše (ide), dok već sasvim ne iznemogne, da se više ne može ni o' zemļe dizati, i dok to bude, i on brzo mora biti šoto (gotov).

---

[1] Kad bi se u kojeg paše glasilo, da ima devâ, ļudi bi grnuli iz bliza i iz okola. Bilo je vakata, pa se je i plaćalo, ako bi se ko šćeo provući ispod deve, te su ļudi i te kako s draga plaćali, samo kad im je zapalo i kad im se je pružila prilika, da se mogu provući.

Digitized by Google

Ptica „Netińuša“. Beli je ***netińuša***, dok se u nedjeļi dana samo jednom tine zemļe i na zemļu spusti. Ne bi ona nikako mogla duže vremena ostati na zemļi, nego samo sleti na ńu, da je se tine i opre malo, pa bjež' nazad, kô da je vuci i kurjaci vijaju i gone. U nedjeļi dana samo se jednom na zemļu sklisi (spusti). Ništa ne jede, nego samo jedno zrnce svaki put uzme pijeska — i to joj je hrana — kad se strjelicne (spusti) na zemļu. A onda se kroz cijelu onu nedjeļu ništa drugo nego vijari (neprestano leta), dok opet ne siđe po svoje ono zrnce na zemļu.

*Riba umire, a ne **stari***. Ko se rađa, onaj i stari. Ko stari, onaj i umire. I riba umire, a evo ne stara. Da sve ostari, ona ga ne će nikada ostariti. Živila, koliko živila, vazda je jednaka. Za kakvu mladost i za kakvu starost joj se ne zna, nego, ako se to po tome ne može poznati, što je koja od koje mańa, pa je po tome i mlaja (mlađa). Ko je kupuje i harči (troši, jede), ne gleda nikada, koliko je stara, koliko li je mlada, kô kod drugijeh životińa, što se jedu i što se ńima hrani[1].

Zmija (zmaj). (Od tri ih ruke imade.) Od tri ih ruke imade, ne bilo ih, da Bog dâ, ni u gori, ni u vodi, ni pod drvetom, ni pod kamenom! I nijesu sve jednako pakosne svojim otrovom. Najpakosnije su one, koje sunce gledaju u godini dèvet dana, jer to je najviše dana, što one mogu sunce gledati, više im nije Bog dopustio, da ga gledaju. Mańe su nešto pakosne, koje gledaju sunce šes' dana u godini, a još su mańe pakosne, koje ga gledaju samo tri dana preko cijele cjelovite godine. One, koje ni malo ne gledaju sunca nikada i nikada, one ja i ne kontam (brojim), da su pakosnice. Kakve su to zmije, i mal' ne bi ujdura, kad ne mogu ni insana, ni hajvana nagrditi! One samo što nose zmijsko ime na sebi, a drugo ništa.

(Iz zmajeve glave ispadaju alemi.) Alemi nijesu odjerde (na jednom) postali, jer oni i danas postaju. Iz zmajeve glave oni ispadaju. Jazuk (šteta), što ih od jednoga zmaja glave više ne može biti, nego samo jedan, i to tê poslije devete godine. Čim je izišlo na vadu (mjeru) devet godina, da nije ni kolik pod nos što je, ja ne došlo, ja mitilo, onda se on (zmaj) izvijari nebu pod oblake, pa

[1] Na drugo se nešto kod ribe pazi. Jer ako joj je ono nešto, da je daješ onako (ovdje: besplatno), ne će niko na ńu ni pogledati. Zati (upravo) bi se prošô drage voļe i ribe i ńezina sahibije (vlasnika). Ono joj je nešto, kad je bajata (davno iz vode izvađena), i kada nije taze (friška). Dok je taze, za ńom se i otimaju ļudi o postu; dok obajati, vole je i ne jesti, nego li jesti, jer se može za ńom vrlo lako poboļeti (razboļeti), te je boļe glavicu luka s 'ļebom presmočiti, nego se do sitina najesti ribe i udriti na muku.

Digitized by Google

se onda, gdje pane, vas rasprska na šukadar (svu silu) dilumića (komadića). Onda mu i ispane iz glave dragi kamen, kolik golubije jaje. Dok to ne bude, sve onaj kamen u ńemu svake godine većma i većma raste i kojari se (napreduje). Pa kako on raste, 'nako se i prute (strike) pirgaju (strikaju) po zmaju. Svake mu godine jedna pridometne (bude više). Kad bi se dao opaziti, lako bi mu bilo pronaći, koliko je star, po onim strikama, i kad će poletjeti. Ali daj kudru (eufemizam od k . . va) nijednu vidi, kad se krije po prosilinama (jametinama), da ga ničije oko od šale lako ne spazi!

(Veličina zmije.) Najmańa da se čini, nije on'ika, kako se čini. Ńu pravo, kakva je, niko ne može vidjeti, nego ždrijebac (końče) riđe dlake, kad je od godine i pô. Pedeset je puta onolika, koliku je gledaš. Prava slota (grdosija)! Kolika je kabasta (velika), dok je ne bi vidio, ne može ti se ni kazati. Samo, da je vidiš, kad se razbohti i rasplasa (raširi), ne znaš, ili je ima više u širinu, ili u duljinu. Potkvasila se evo ovlikačka. Od strahota ne može se na ńu ni gledati. Da je, ne daj Bože, vidimo, onaku, kakva je, umrli bi od straha, te bi se na mjestu kamenom okamenili. Zato nam Bog i nije dao, da tu ćufraniju (nesreću) možemo vidjeti i sejiriti (gledati) u svoj ńezinoj eģeli (pravoj veličini, zbilji). Zna Bog, šta čini! Ta ne bi nikoga ni bilo više na svijetu, ko bi je samo i prvi put uočio. Nestalo bi ga, kô — slava ti Bože! — baš kô da ga nije sunce nikada ni gledalo, niti li je po zemlji hodio. Ič (upravo) jedno je te isto.

(Kulaš końmože vidjeti zmijine noge.) Ne dadu se s lahka, kako se misli, viditi zmijine noge, ni nekom drugom, kamo li nekom i nekom. Koń kulatast (kulaš, mrkovast) sam je, što ih može viditi, i to ne svagda, nego po jedan put, dva put na godinu i to kad se raždeliše (potrefi, dogodi), jer se uvijek ne može raždelisat. Na raždeli (u prigodi) se to gleda i događa. I nu ti, końu nije nazadno, kad vidi zmijine noge. Dobro bi, ne bi loše bilo, da joj može noge viditi svako paripče. Ne da, kudra nijedna! „Krije, kô zmija noge" — i veli se. To, što bi od ńe bilo kakve koristi, pa ne da ni toga! Da je i to od ńe zla, dala bi, jedva i dočekala i ne pitajući, kô ni do sad. Da je pecnut ispod kamena, ne bi se žapavala (ustezala), nego bi pecnula i svoj pasjaluk izbigolila (pustila). I onako ništa čovjeka nije strašivije, kô od ńe. Ne bi se ni od vuka, ni od hajduka 'n'iko (on'iko) planuo (prestrašio), nego li od ńe. Kad idem u drva, sve od kudre strnem (strepim), kô ovca noža (od noža), da mi se ispod noga gdjego' ne promitla (prođe), da na zlo ne udrem i ne nadajući se.

Digitized by Google

(Studen zmije.) Popolce ļeta da je, za najviše pripeke i žege neka u ńu vazdan od jutra do mraka božiji zvizdan (sunce) peče, opet je ona studena, kô studenica: isto istovcato — mosur (ledenica) leda. Ugrijat se, da je grije sunce dan i godinu. ne more. Vazda je i vazda studena i ledena, je li ti to sami mraz. Svaka druga životińa, ako se evo i ostudeni, ali se opet i ugrije. Ona, kako se je ostudenila, više se nikad ne ugrija. Svakako to je neko na ńu pokarańe božije, koje je je zadesilo, kad se nije ni nadala. Kako da je, prokleticu božiju, i ne zadesi, kad nije s ńe ni sunce na miru ostalo, kamo li je što drugo! Snašla je božija pedesa (pedipsa). Je li za što drugo, je li za to, trag (eufemizam za *vrag)* je ńezin znao!

(Kos' [kost] od zmije.) Na ńu (kost) ko se nagrdi i osakati, nema mu lijeka. Šta je god Bog ostavio lijekova, da ih sve izmijene, — ne pomože mu ništa, ako mu još i ne odnemože. Može mu se barkańem (krećańem) i liječeńem i na gore dati. Da za sve ima lijeka, za to ga nema i neka se ne traži. Samo što će uzalud i onako trošiti i mučit se, kad mu ne će ništa pomoći. Kako mu drago, nek čini i kuša, što ko hoće, meni svejedno. Slobodno mu, nek se kuša liječiti, ali se od tog ne izliječi do suda dana (sudńeg dana).

(Zmijski rastavak.) Dobro je imati svakako rastavak u kući, kojim se zmija rastavi od koje druge životińe, koju je bila pošla da zguca (izjede). Najboļe je gledati i nastojati, kad zmija hoće da satrajiše (uništi, izjede) ribu. Onda brže boļe — čuvat se, bome, da te ne ujede — priskočiti i kakvim prutićem ili šipčicom rastavit ih i obraniti ribu, da je zmija ne izjede, više taj prutić ne bacati, nego ga gdjegod na tvrdo mjesto zaditi pod gredu u kući, pa nek stoji. Vaļa on u kući, a nije, da ne vaļa.

Zmiju treba do kraja ubiti, kad se bije, ili je nikako i ne krećati. Počne li ko, da će biti zmiju, pa je do kraja ne utuče, da se više na ńoj nikakav damar (ovdje: mišić) ne miče, onda mu je boļe, da je nije počeo ni biti. Ko to zna, kad li u vijeku da mu se ne će dušmanica osvetiti na kakav bilo način, jer ona dobro, ništa ti, zapanti svoga progoniteļa. Samo ne daj joj Bože zgode, znala bi već ona, šta bi činila i kako li bi vratila šilo za ogńilo (osvetila se).

Žaba zapuhača. (Od ńezine krvi postaje kangara.) Da ne će postati ni od šta, posta' će od krvi žabe zapuhače. Śtoga je je teško i liječiti i izliječiti. Jest baš gadna (žaba) i kad se ovako gleda, kamo li da pane ńezine krvi na ļudsko tijelo! Izgori na tijelu sve, kô da neko nosi (prži i pali) živom vatrom. Izliječit se beli

Digitized by Google

može, ali sa sto muka i jada. Najboļe se je od svašta čuvati, jer kad nešto bi, — bi. Potļe je sve za ništo.

Muha. Pogana je i nepogana je, dok more biti od ńe korist. U ńe je pod jednim krilom jed, a pod drugim lijek. Ko bi umio š ńime (lijekom) kako vaļa i treba ališverišiti (baratati), malo da se ne bi mogla š ńime svaka bolest izliječiti. Ali ko će se još o tom poslu baviti! Tu se hoće pameti, da dođe do tog lijeka i da ga nađe, jer more biti vrlo u sefluku (smetńi. zabuni), pa nabasati na jed (ijed) mjesto lijeka, pa potrovati svijet. Najboļe se je ne plekati (miješati) u ono, u što se ne razumi. Kad se more spavati, zašto bi se drijemalo! Hajde, ko se u to razumi, neka de, to je dobro i lijepo, da se drugom pomogne.

II. Kakve snage ima protiv životińâ. *Svaka životińa* (mora prije sunca otvoriti usta.) Svaka životińa, kakva bila, da bila (kô međed, vuk, zmija), samo je li zijanćer (od štete više, nego od koristi), prije sunca mora otvoriti usta, ako želi, da štogod učališi (ujagmi, dobije) onaj dan, i da joj štogod do ustiju dođe. Ne učini li tako prije sunca, nego što iziđe (sunce), i ne otvori li ustiju, cijeli onaj dan kô da su' im zakovana (usta), ne mogu ih otvoriti ni razglaviti. Ispred ńih da ko ide i prolazi, ne mogu mu ništa učiniti, nit li mu se treba bojati, da će ga napasti ili ujesti. Da ga i napanu, ne mogu mu ništa, već ako bi čim drugim urezilili (napali, smeli), a od zuba i ustiju ńihovi' što mu god bude, neka mene krivi. Nek oni ne otvore ustiju prije sunca, pa je onda s ńima lako onaj dan deveriti (provesti).

Od šta se može medjed opiti[1]. Prikuči der mu, kolik što je samo oblizak, komadićak ǵigarica od koje mu drago životińe, opi' će se odmah i razbjesnit, kô fil (slon; ali u narodnom smislu najkrvoločnija i najbjesnija živina, kao tigar). Namah se opije, kô zemļa i stane ševeļati i teturati, da mu je sve tijesno i ubožno

[1] Popi' će božju kišu, da mu se dade, ali ne će nikad biti bogin (pjan), niti prikaltačen (napit). Polaba' će i počalobrkati (oboje kao: popiti) silu vina, koliko mu samo može u grkļan stati, i dok mu na grlo ne udari, ali mu ni u repu, a gdje li još, da bude pjan! Hoće biti, surtučina (koji je samo stvoren jesti i piti) jedan, malko čoknut (ugrijan) i čamprašļik (mučan, razdražļiv), ali šta to! Šervani' će, sojtorijati (ne će imati nikad živa mira), kô medo uz toļagu, kakono se i veli. No ćeš mu moći uza sve to onu pravu međediju uju izvaditi. Prije biše (bi) mu je izvadio, kad nije 'nako u onom figanu (kad nije ništa pio).

Digitized by Google

(usko, maleno). Mumļe pravo rekuć, kô međeď u jagodama. Još da ga ne smanta (obori) i ne svlada pijanstvo, sve bi ašer učinio (uništio), gdje bi što samo stizo i dostizo. I dosta ih tako fine (ugine), kô Andrina. muzika te izvrate sve četeri noge i otegnu papke.

Miš i krtica (preskoči li ga, mrtav je.) Ni iz puške, da je ubijen, ne bi onako zakovrļio, samo preskoči li preko ńega krtica, — on je gotov, kô amen. Ništa mu evo ne učini li, — ne učini, samo je li preko ńega skoknula ili prešla, a da ga se i ne dodije ničim, on se izvali, da se više i ne podigne. Nekakav ga osjen, ja li nekakva sila iz ńe ubije i samori. Pa šta bi moglo drugo biti, kad ga se ničim tine li, ne tine, a sam beli ne more odjerde (odmah) mrtav pasti, da to nije po srijedi i da toga nema.

Vukokoļ i lučevina. Svu da je ovcu jaot (ili) kozu vuk iskasapio i iskeserio (izmrcvario), samo da joj nije grkļana pristrugô (prerezô), osta' će jadnica živa, ako se odmah nad lučevinom na onom dimu nalučevi (nakadi). Za vukokoļ (što vuk ujede i rani) lučevina i ništa drugo ne more tako pomoći. A za kakve druge ukoļe od koje druge životińe ne pomaže ni najmańe. Podudarilo se to (lučevina) nešto samo za vuka, a za drugo ništa. A najviše on štete i učini. Očuvaj se od ńeg, — lako se je od drugog očuvati.

Klapni zubima, — vuk ne može ništa. Vuku je više to smrt! Odmah je on, kô ubijen. Da je najgladniji i najgori, ne boj se, da će ti ikakve štete u toru, ili na paši učiniti, samo ko zna i umije, pa čim ga vidi i ugleda, neka klapne zubima jednim od druge, prije nego li to on učini, i on više ne može ništa. Prošuvalada' će (proći će) oketen (znužden), kô da je vrelom vodom poļeven, a da blagu nikakva kvara ni štete ne će učiniti. To vaļa da znadu svi čobani i čobanice, kojima je stalo do ńihova i ńihovih blaga. Ali treba, da vazda budu na oprezu. Jer je i vujo mudar, pa je teško mudru mudra prevariti. Ufati li on prije, pa klapne zubima, nema više nikakve koristi, pa da klapaš sve do noći, ako nemaš drugog posla. Klapnut zubima prije — i vuk je gotov; klapne li on, onda si ti gotov! Nijesi ti, ne dô Bog!, neg tvoj hajvan (marva). A ne će, ako Bog dâ, ni hajvan: smešće ga nenadna, oklen se i ne nada.

Zmija i dan. Zmijurina, kad se potrefi, pa se nikako ne da uplehati (ubiti), makar se u ńu gomila kuka (stijena, kameńa) složilo, ništa drugo ne treba raditi, nit li se daļe mučiti, dok se ne umlavi, nego samo kazati dan onaj, koji je tada, i ona je smjesta

Digitized by Google

gotova, ni pečena, ni varena: ponedeļak li je, utorak li je, ili koji li je već dan, samo ga izusti, i ńoj nema više života.

Zmija i sunce. Tamam, da je ubijena, ima deset dana, pa ako je mutno vrijeme, te sunce ne izlazi na bio dan, — ona ne će nedaćnica skrajčiti (umrijeti). Bi' će sve to vrijeme ni mrtva, ni živa. A je li, koliko je to na evo, sad ubijena, pa sunce zađe, i ona je gotova. Ne treba joj više ništa, nego s ńom s puta, da se koje dijete jaot (ili) čeļade ne prepane. O zalasku sunca samo je zmijska smrt i one tada najviše dospijevaju i crkavaju.

III. Koje se životińe ne smiju ubijati. — *Ribe i krupa.* Sa izmom (s prilikom) sve. Ne vaļa se utoman (previše; inače znači kao i utaman) preko izma ni Boga moliti. U moje doba ne bi ļudi nikako ļeti ribe ni lovili, jer bi im sve krup'a smaļvala (pobila) i odnijela, da im ne bi ni zrnceta (zrnca) ostalo. Baš pod izbiļ (izbiļe), a eto možeš još koga pitati, pa ćeš čuti, da će ti kazati, kako ne vaļa nikada puno porediti (uništiti) ribe, jer će krupa udriti, kolik od jajeta, a po gdjekoja će se naći i kolik dječija glava izokola, kad se puno i saviše, a opet u ļetu pomlavi i ponagrdi riba.[1]

Gušterica. Ne mogu da se sjetim imena, koji je bio nekakav svetac, pa ga potvorili, da je vješćac. Da im to obejani (prizna) i očutuje, nalože dvije vatre postrance, a ńega među dvije vatre. On, kad nije, kako će im, zlo ih smelo, priznati, da je vješćac! Pekli ga i mrcarili (mrcvarili), a on nikako da prizna, da je vješćac. Nikog nije imô ni kolik od pedļa prijateļa, koji bi ga požalio, samo jedina gušterica, što ga je žalila i krijuć donašala vode u ustima, te jednu vatru trnula i dušila, da ga ne žeže i ne peče, — dok je s drugu stranu na onu drugu vatru zmija duhala i puvala, da ga još većma prži i pali. Bog je svemogući stoga onu gušütericu i blagosovio, te

[1] Ono vaļa, što je zabrańeno, da svaka prilizica ne ide loviti, ni tamaniti ribu. Nek plati, pa nek onda lovi, i to koliko je dosta i koliko se smije, a ne, da je bude i Đurinoj djeci na pretek. Ovamo mi se gradi jedna korist, a onomo (onamo) zańom leperi (ide) deset drugijeh većih šteta, sve jedna gora od gore. Hoće se baka (glo), ribe, i ne znam, kojih još mal ne bi ujdura (besposlica), ne može se bez ribe! Može i bez ne znam šta, kad se nema! A kad gräd obije i omlati usjeve, hajde, ko da će onda pomoći, te ih ne upleska i utrati u zemļu! Ne će se onda imati otkle ni pečenih divļakińa (divļe voće). De, da je nešto i ńih, kô da bi sve bilo šećera! Nego onda vaļa kozlac (vrst biļa, što se u Hercegovini uz glad jela) na oblim (ne žvačući) jesti, da usta ne izgore i ne potprište se. Nevoļa svašto čini.

Digitized by Google

je guštericu i grehota ubiti, a zmiju je radi ńezine zločestosti (zloće) prokleo i osudio.

IV. Koje se životińe moraju ubijati. *Pijevac.* Oroza (pijevca) nikakva ne vaļa držati, da dostari do devete godine. Dostari li dotle, snije' će jaje i raskoca' će se isto kvočka. Iz toga ńegova prokletnoga jaja izdrežđeri' će se zmaj, te će devete nedjeļe poletiti u visine. Bude li tako, jao ti ga se onoj kući! Ona se je iskopala ṭemeļile (iz temeļa). Tu ako je i bio napredak kakav i sreća, — uho! — već ga ne stiže niko. Kačerisalo (pobjeglo) je sve, što je toj kući i čeļadi bilo dobro i od sreće. I kroz malo i kratko vrijeme ta će se kuća sva sasuti, kô da je nikad nije ni bilo. Ṇit će se znati, šta bi od kuće, šta li od kućišta. Sve se raspeluhalo (rastrkalo) od nemila do nedraga, neko Nišu neko Šibeniku. Otišlo sve i odrepeļalo (rasulo), kako se više ne sastane i ne sabere pri kućnoj vatri.

Kokoš. (Popjevčareńe.) Nije to samo, da kukuriče, kô pijevac, da prestane nositi jaja, nego se baš izbiļe popjevčari i od kokoši postane pijevac. Za najprije vaļa, da počne odebļavati i saliti se. I kad joj se četeri tavana iznutra, a tri zdvora sala prevuku, onda postane pravi pijevac i po perju i po svemu. Po kukurikańu i nenoseńu i prije postane, ali da se baš pravo istinski popjevčari, ne more, dok joj se ti tavani sala ne isale, te eto tada pravog pijevca. Ali ja joj beli lako ne bi dao popjevčariti. Ona bi se kod mene prije u loncu popjevčarila, nego onako.

Zelembać. Bog sami može oprostiti čovjeku grijehove, a do Boga drugi niko. Božije je opraśćati grijehove, a đavoļelije (đavlije) ih gomilati i 'rgati (množiti). A ima ono riječ, kad ko ubije zelembaća, pa taman, kad stane zalaziti sunce u sami zahod, istom što će preosjeniti, neka uzme onoliko trńa, koliko više biva može, te nek ih nazadijeva u one šubice (rupice) od zelembaća, i onoliko će mu se oprostiti grijehova, koliko je onijeh zatrńio. Nazadijeva li u sve buģice (šubice) trńa, svi će mu se grijehovi oprostiti. Kakogođ na kojem mjestu zelembaćova tijela zađene (zadije) trn, i ńegov će se grijeh oprostiti, koga je kojim dijelom svoga tijela počinio. Ako mu se zađene na prve noge, onda se oproste grijehovi, što ih ko rukam počinio; ako na zadńe, onda, što ih je nogam počinio. Tako je i po drugim mjestima po cijelom tijelu. Zbiļa, Bože moj, je li to moguće! Boš (ne)! Onda zašto bi nam crkve i namastiri i po ńima duhovnici, kad bi to tako bilo!

Digitized by Google

Devet zelembaća.[1] Samo jedan put u godini ima nešto, što se Bogu više erveriše (mili), nego da ideš u crkvu slišati svetu misu. Taj dan usehumiti (pada) uvijek na svetoga Juru „prolitńega“ (proļećńega). Ko taj dan ukrha (umlati) devet zelembaća, ne treba mu drugoga sevaba (zasluge) za dušu hvatati, jer je na taj dan i sveti Jure zmaja usmrtio, kad se je na ń ispobedrio (popriječio), da ga žmukne i salovinǵa (oboje: proždre i proguta). Tog dana ko se smije posubitati (pouzdati) u se i u svoje kļuse, da će ukrhati devet zelembaća, taman mu je ništa ne mańe, kô da je i kod mise bio. Ali ko će tolike nesreće ubiti! Hajde, da je jedan, dva, i tako, i tako! Devet teško! Rijetko će se to dogoditi, da ko i taj sevab za dušu uhvati.

V. Kako živu životińe. ***Što viče magare, a što koń, kad se na ńem jaše.*** Końa trči, a s magaretom, kad na ńemu biva jašiš (jahaš), hajde s opipom (polagano). S magareta će se brže pasti i ubiti, nego s końa. Magare treska i tranguza drusajući (stresajući), kaseļi, kaseļi (ide treskajući), dok onaj s ńega na ledinu. Kad leti magare, sve viče: „Daj, Bože, da s mene pane! Daj, Bože, da s mene pane!“ — Čovjek se i ne nada sijasetu (nezgodi), kad ļos! o zemļu. Kod końa nije to. Kad se jaši i leti na ńemu, on sve viče: „Bože, daj, da ne pane! Bože, daj, da ne pane!“ S końa će rijetko, rijetko ko panuti. Čovjek se nešto i čuva, nešto i onako, a s magareta kô da ga neko baci iz rašeta. Začudi se i on: A šta ovo biti sa mnom! Gori, pa na jednom doli! Otresa se i čisti, a magare zna, da je krivo, pa se potuli (umiri) i usaćini (isto: umiri, ušuti), kô da nije ništa ni bilo, kô da ono svemu tome sijasetu nije kumilo.

Vuk i pas. Ńih se dvojica ne mogu, pa ko se mogô, da mogô. Zubim bi se zdrļali, gdje bi se sastali i sustigli. Nije u havaje (uzalud) govorio vujo (vuk): „Ne bojim se pasa, ali mi nije draga lava“, — a ni pas: „Da mi se je ne sastavat nigdje s vukom, još bih ovliko živio, koliko živim.“ Koliko se jedan od drugoga ne bi ni bojao, toliko su se jedan na drugog zakivili i zaugrizli. Neka, neka, to je i boļe. Jer, da toga nije, šta bi od nas bilo i od našeg blaga!

A nu, da reknem, zašto su se zaujli (zamrzili):

Susretnu' će se ńih dvojica negdje na putu. Do tad nijesu bili u nikakvu iskopanstvu (neprijateļstvu), te dvije ćojlije (nepopuštači,

---

[1] *Uvod:* Sa svetom se misom ništa nije izmješalo (isporedilo.) Slišati (slušati) svetu misu — ništa nema Bogu draže ni milije.

Digitized by Google

lude glave). Ali kad su se tada susreli i sastali, zamoli' će i zaiska' će vuk u psa ćutinu, da može ćutiti i sve nańuškati, a da će mu on dati svoju brzinu. Riječ po riječ — tu se sklape i zavade, kô najkivniji neprijateļi. Istom što se nijesu živi onako na nogam iskosili i usmrtili. Kako tad, tako i danas: oni se mrze i koļu te jedan drugog ne može ni smisliti, a kamo li mu kakvo dobro ili kakav air (sreću) željeti! Po zloj nesreći i jadu da su se tada trampili (promijenuli), danas rogate marve, a ni druge, ne bi ni bilo. Zato vuk i ne može ćutiti, jer nema ćutine, da je i pred ńim marva, nego kad proleti, pa ako šta lane i drne (pograbi), to i jest ńegovo. Drugo mu šta i nema s druge kakve strane.

Kako se pijevac u kokoš može zacopati.[1] Ićmet (čudo) božiji, i kod životińa toga imade: pijevac se može u kokoš do preko glave zacopati. Tad ne zna sam, kud glavińa i vrļuda, kô muha bez glave. Da ti je tad vidjeti ǵumbusa (veseļa) i teferića (zabave)! Sjedi samo, pa sehiri (gledaj). Mi bi momčići akastile (hotimice) to činili. Uhvatili bi pijevca za glavu i za vrat, pa tri put oko ńega polako omahnuli (zavrtili), a onda mu brže boļe vaļa glavu turiti pod krilâ. da postoji nekoliko dekika (časa). Kroz to vrijeme, dok je ńemu glava pod krilom, onaj, koji to čini, treba da oko ńega ugļenom na tlima namrči kolut (krug) mrčeći od lijeva na desno. Onda mu vaļa izvući glavu ispod krila (jer je, crn, sam ne bi nikad izvadio, prije bi se potlio [pružio po tlima, skapao]). Za tim ga vaļa pustiti, i da vidiš teferića, kako će se on u svoju koku upiliti (zaļubiti), da ne će znati, kud će udarati.

Mrav i zmija ne žele mladosti. Oni bi volili ostariti. Ńima je mladost ni za što. U jednom danu, da mogu, oni bi se postarali i ostarili. Bog im tako naredio. Taman, da se vesele oni starosti i da prije ostare, kô što se mi veselimo biti mladi, a nadamo se, da ćemo ostariti. Što mi želimo i od Boga molimo, da nam pod stari život dođe, to oni sada od Boga prose i pitaju; a što mi opetak sada od Boga išćemo i tražimo, to oni zglave (nikako) niti mole, niti zamoļuju.

---

[1] Je li de, po nekim kasabama (mjestima) kaže se *ćosańe* (ļubakańe), kao kod nas ašikovańe? Ti ćeš to beli, gospodine, znati, jer si više svijeta vidio i prošao, a i ja nijesam malo. Kad mladac (momče) sa mladicom sevdah (čežńu) uzme, ne može ni jesti, ni piti, a kamo li spavati i raditi, sve mu je na jednu stranu, a ona (cura) na drugu.

Digitized by Google

3. Biļe.

Odoļen trava. Odoļen je baš pravi odoļen. Ko je onu pjesmu sknadio (smislio), imô je i pravo. I s moje mu strane ejvala (hvala)! Kako 'no započińe? Aha!

„Da ne ima odoļena trave,
Ne bi majka podgojila sina,
Nit bi seka brata odńihala
Na čistome djevojačkom krilu".

Odoļen bome odoļen! On svemu odoļeva: i urocima i vješticama. Imaj samo korenić odoļena, pa rahat (zadovoļno) slobodno, serbez serbezile (najslobodnije) možeš ići, kud ti drago. Ne treba ti se bojati ni vještica, ni utvorica, — kuća im ni na zemļi, ni u moru, nego u lrudičinoj kosi, kô i jest! Čuj me! Dok nije bilo odoļena trave, nije bilo ni muškijeh glava. Prija, čim bi se rodilo muško dijete, odmah bi na ń napali neki siri (učini, uroci), i dijete bi kroz dvadeset i četeri sata bilo mrtvo. Odmah mu nešto srcu dokundiše (nahudi, naškodi). Pomodri, ko čivit, i ukočeni se, da je strahota na ń i pogledati. Ali odkako je odoļena, nema više toga. Samo neka ga uvijek uz dijete ima, pa će ono biti zdravo i napredno, kô topić. Meni je on od svijeh trava najdraži i ja bih svakoj majci pripelio, neka ga u kući ima što više, da je kabel (moguće), cijele rukoveti.

Junak-trava. Rijetko je je sada naći. Od mala malo nema je. Kako nestade junaka i mejdana, nestade i ńe. Prije, kad bi je kakav junak imô uza se, kô da ima u sebi devet srca, a ne jedno, — tako je bio, da se nije ni od šta bojô. Na stotinu ǵenekǵija (bojovnika) smio je udariti. Najviše su je nosili pod desnom pazuhom, ušivenu u mušemu (masno platno), te bi je svilenom bućnom (debļi osukani konac) ispod pazuhe za rame privezali. Neki bi je okovavali (okivali) u zlato, jaotli (ili) u srmu. Trojstruku, pa i deseterojstruku, da kažem, junak bi snagu zapasô, kad bi je imô uza se. Udrit kô ćorav na sto pušaka i sabaļa, ha pogin'o, ha ostô, bir (jedno) mu je isto, ńemu ni najmańe ne smeta. Ostade li, i jes' ostô, pogine li, tomu se je i nadô. Jednako mu se čini, ja živio, ja pogin'o, samo kad je uza ń trava.

Djetelina. Mila je i u voļi svakome. Niko od ńe ne bježi. A od svih trava ona je jedina jedincata, od koje nema nikakva lijeka ni zalijeka (kao podlijek, blagi lijek, nuzgredan lijek). Od svake trave, od neke mańe, od neke više, ima lijeka, od šta mu bilo, da mu bilo, a od ńe eto nema. A od ńe nema ļepše ni milije travice između

Digitized by Google

svijeh trava, pa da ih još ima jednom puta ov'liko. I svakom je marvinčetu nešto u voļi, ne za to, što je se može bit nažmoka i nabuturi (oboje: u medeni kus najede), nego je svakom marvinčetu nešto i onako i bez toga draga.

Petolista djetelina. Rijetko se i rijetko more naći i četverolista djetelina, a kamo kud je teže i mučnije naći petolišńaču. Samo je ondje ima i ondje niče, gdje vila pļune, kad gdje ide. Na drugom je mjestu ne traži, ni' ćeš je naći, da daješ hiļadu dukata za jednu. A dobro je i sretno, ko nađe petolistu djetelinu, jer vile od mala malo u sto godin' jednom, ja nijednom da pļunu.

Orah. Vilinski li je, vještičiji li je orah, ni dan danas ne mogu da upipote (pronađu, slože se). Gagoļe (zbore) svakako i natucaju. Kojima boļe ervejiše (dopada se, ali tako, da imadu neku korist), vele, da je orah vilinski, a kojim opet ne ervejiše, kažu: nije vilinski, nego vještičiji. I meni se čini ovo pošļedńe pristalije i tvrđe. Za to mi se to čini, a s ničega drugoga, jer čovjeka, neka se malo spusti (legne) pod orahom, da malo otpočine i dušom da'ne, odmah ga nekakva tvrdosańina zbečuļa (spopane), ter se nikad probuditi. Spavô bi i drincô (ležao), dok ga ne bi već počele krsti i povor (??) boliti. I tada ako bi se ustô, prije ne bi. Razbańavi (omlitavi) se i razlijeni pod orahom, da ne može nikud nikamo. Da je borme vilinski orah, ne bi toga bilo, jer su vile žvelte (čile) i okomorne (isto: čile, vaļane). Ne će one preko svoje gide (mjere) ništa učiniti, pa ni spavati ni lendohaniti (besposličiti), nego je u ńih sve, kako se može najboļe biti. — Ja da čiji bi i bio orah — kad nije ńihov — nego vještičiji i ostale take heļdebutine (vaļda: družine)!

Sjeme od saransaka (bijelog luka) — od smrti ilaǵ (lijek). Od svašta, vele, ima ilaǵa, a od smrti ga nema. I od ńe bi ga bilo, kad bi se moglo sjeme od saransaka (bijeli luk) uhvatiti. Kako će se uhvatiti i učuvati, kad ga čovjek ne može ni okom oglajisati (ugledati)! Postane ga i ne stane ga, a ne znaš, ni kako ga postade, ni kako ga nestade. Kô da se ǵombosa (ode u propuntu, bezdan). Ništa od ńega drugo ne bude, nego ga vile pobiru i sabiru, stoga i mogu živiti po bukadar zeman (puno vremena). Ne bi nikada ni umrle, niti bi im smrt došla, da sami (!) ne će, da umru. Kad im već dozlojadi život, i kad ih popane osanma (dosadnost, zlovoļa), onda ga od sebe odbace, i eto ti im smrti, kô da je neko donese u zembili (pleteńci, košarici) i preda ńe spusti. I ne namuče se i ne napate: umru, kô da nijesu umrle, nego kô da su zaspale. Ńima je

Digitized by Google

lako umrijeti, jer kad bi im bila smrt gorka i teška, ne bi ni odbacivale od sebe saransačno sjeme, pa im i prekodozlogrdio život. A onda ih smrt ne bi mogla ni pokositi. Zato im je i ona tako laka, da i ne oćute, kad umiru. Da nije toga, i one bi izdisale i zabiļivale u gredu (mučile se i patile), kô i mi. Ropile bi (izdihivale), da bi se čulo, kolik do onamo. Ali to im je sreća. Tu im se je prosvijetlilo.

4. Ostale čudnovate stvari.

Priroda. *Sedamdeset i sedam i pô reńčova (vrsta) bolestî.* Što bolestî, što pošlicâ (priļepčivih bolesti) imade ih vas broj (sva sila). A od svake te bolesti i pošlice imade sedamdeset i sedam i pô reńčova (vrsta). Zato je vrlo mučan posao raspoznati, od koje mu ne bilo bolesti ili pošlice, koje je bagre (vrste). Kad bi se to uznalo, onda bi mogô svak liječiti i ećimlucima (lijekovima) se baviti. S prvog pogleda sve te fele (vrste), od kakve bilo bolesti, čini se, da su take jednake. Odveć se malo razabire i to — to svak ne može ni razabrati — koja bagra od one bolesti, koja je bolesnika poklopila. No od svake vrste tijeh bolesti može se oilaǵiti (izliječiti), samo ne može od one pole. Koga ona snapopane i snapočepi (prihvati), od ńe se ne olijeka, dok mu mašļin (krasna, krampa) i motika ne tuknu više glave. I najviše ļudi, koji umiru svojom [(smrću) t. j. naravnom], od te nabrče (postradaju) i nalijepe (isto: postradaju).

Zvjerka. Ićmetli (čudnovata) ima nekakva zvjerka. Nije više, nego pule (osao)! Svagdje se u tili tilcati čas stani (obrete). Što bi mign'o okom, ona je na kraj bijela svijeta. Ńu ništa ne može ureziliti (namučiti), bilo brdo, gora, voda, more. Ha to bilo, ha ne bilo, ona kud skasti, eto je tamo. Bilo je ļudi u prijašńih careva i kraļeva, koji su s ńome korjačili (vladali, bila im u službi), kad bi imali kakvu prešnu sahiju (poruku) odnijeti. Ništa, bi se uspeli na ńu, pa joj nožem tini malko u vrat i zadajači (učvrsti) se na ńoj, pa kud samo hoćeš, odnije' će te. Sad nije više ni u koga. Nekako je daldisala (utekla). I prije je uticala, ali bi je uhvatili; već je tri puta jezdisala (umakla), i sva tri je puta opet učolili (uhvatili). Ali kad je četvrti put okrenula tabane (utekla), ona je tuvana (dobro), ńu više niko ne uhvati i ne ualči (zasužńi).

V o d a. *Voda sa sred vode.* Sabajle (zorom) iz jutra rano za četeres (četerdeset) dana koja se cura umiva vodom, sa sred vode što teče, bi' će uredna (lijepa), da ne će nada ńu ļepote biti. Bog

Digitized by Google

je li ostavio upisnos(t), taka će biti. Ali to mora za četeres jutara kulaštisati (činiti), da ni jedno jutro ne propusti. Propusti li, nema joj fajde (koristi), makar vala da ih je svih trideset i devet činila. Sve trideset i devet ostadoše joj ni za što, samo fali li i ono jedno četeresto. Baš joj je haman sve jedno, kô kad nije ništa ni radila.

Omaha. Marva, osobito koja se muze, neka se napoji omahom (onom vodom, što preko mlina teče, kad se mlin posijeca). Ako se to samo more, vrlo je dobro. U koga su u blizini mlini, tomu je lako. Sad, kad se posijeca mlin, more ih nekoliko (od marve) napojiti, drugi put opet nekoliko, dok ih sve ne podmiri. Oni, koji te zgode nemadu, neka donesu u bočici omahe kući, pa kad počmu marvu pojiti, neka je u onu vodu saspu, i tako napoje marvu. A u klanici uvijek neka ima među marvom o gredi gdjegod obješena šiša (boca) s tom vodom, jer je dobra i od hudih stvari, a i onako ne zna čovjek, kad mu more zatrebati, nojskoli, ako mu se, ne daj Bože, stane marva ostalenisavati (bolest u ńu udre).

Zakopano blago (novci). *Znak, s kojim se novci mogu naći.* To je bent (znak), s kojim se novci najprije mogu naći i potegnuti iz zemle. Nabasa' ćeš s ńime na novce, da se i ne nadaš i da ti nije na hatoru (na umu). Samo te tegli i vuče k ńima. Kad dođe na ono mjesto, gdje ima novaca, stane kô ukopano, te ga se nije od šale maknuti ni pokrutiti (pomjestiti), dok se novci ne izvade. Ja ih znam u svome zemanu, da nijesu imali, čim će neslano zele zabońasiti (vrlo malo začiniti), a danas se broje među prve gazde. Jest! Stekô, taman, kolik jesam li i ja. Lako se tako ne stiče, a on kroz noć postô bogat, kô mali car. Nije mu bogatstvo ni iz neba palo, jer, da je i kome drugome palo, hajde de, moglo bi pasti i ńemu. Nije, nego sreća: sretan bio, pa se namjerio na onaj benat, onda mu bilo poslije lako. Ńemu se bilo teško roditi, a lako mu je živjeti. Ne prate ga neke svrziglavice (jadi, bijede), od kako postane, dok ga nestane.

Kńiga, kojom se traže pare. Gdje li je sada pusto zavalila klance jadikovce, te je ne mogu da nađu i na ńu se namjere! Kad je šabe (švabe) ne mogu ispipati, koji su i vraga na Veleži (planina u Hercegovini) prestigli, ko će je drugi naći i naćukati (ispipati)! Negdje se zagubila i zaturila. Kad li će opet na bean (vidik, svijet) izbiti, niko ne zna, niti li može znati. Od prije češće bi se o ńoj znalo i govorilo. Najposlije, kako ja znam, nekakvi su je škutori (ovdje se razumijeva: Dalmatinci) imali i s ńom po svijetu pare

Digitized by Google

kopali i ašlučili se (koristili se). Nije bilo s ńom nikakve muke ni patńe. Gdje bi čuli, da bi se moglo naći i iskopati blaga, zaputili bi se tamo te bi je stavili, makar i na sat hoda, na zemļu, i ona bi sve u čevrntiju (u okrug se vrtila), u čevrntiju, dok ne bi stala na onom mjestu, gdje ima 'u zemļi blaga. Onda zasuči, majčin sine, rukave, pa za mašļin i čulu, te kopaj i otkopavaj, a lopatam i motikam grći i odgrći, te bi nalazili, nijedna ih duša ne izvalila, po puna eļbeta i bisage (eļbeta su kao i bisage) novaca. Bome ńihovo vaļa, pa čije vaļalo, ne vaļalo.

Novci gore u zemļi, kad ih (naletńaci) suše. Najskoli (osobito) onda uzuhure (prenagle) gorjeti novci po mirinama (ruševinama, gradinama), kad ih onomo oni naletńaci suše Koje ih, ne znam, dukńe (eufemizam za: duše) suše! Boje se, da im ne bi pobuđevili i posajavili (zapļesnivili se). Pa kad ih tako razgrću, pregrću i suše, onda najviše i gore. Sve izbija iz zemļe modrikast plamen na sehumove (od časa do časa). Zaplamsi, zaplamsi, pa kolik što bi izbrojio osam — ne bi ni toliko — onda ga opet ponestane, dok opet ne ovlaiše (navali). Najboļe se to može stimati, kad bude nekako pred zoru, a mjesečina kad onako muklo podsijava. Onda po onim gradinama i prevalinama zakalaure (učeste), kao pod okladu, gdje će koja ńaga ('rpa) više zabukńati. A sjutra, kad se odali (svane), ne zna se nigdje ništa. Ni spruļica (grančica) na grmu nije falila (mańkala). Kako li je to gorilo, kako li nije izgorilo, a činilo se je, kô da se sve spapuńa (izgori).

„Tko istego (novce), onaj i otegô (umr'o)". Nikakav ne može skrasiti (navršiti) više od godine, koji se natemera (namjeri) na novce, te mu za rukom iziđe, da ih se dokopeļa (dobavi). Odmah ga ńekakva čapa čapi (bolest napane), te tuvińaj (živolazi) od dana na dan, i ako na godinu iziđe, može u kolu zapjevati (dobro je). Ali daļe od godine ne će, neka mu se niko u život ne uzda. Ja ću mu vas eǵep (što mu je nužno za život) pribaviti, pretjera li više od godine. Slobodno može, kô beg, nogu preko noge, pa se kulurisati (bezbrižno živjeti) i sabrati (ugodno živjeti). No toga on ne doživļava. Lako ćemo mu prepraviti i jiće i piće. A i kako bi ostô, čim potegne za onaj ćup ili bakrač (sudje), gdje se nalaze novci, da ih istegne, odmah naletńak, koji na ńima, ili pokraj ńih sjedi, zaviče u sebi: „Ko istegô", onaj i otegô (umr'o), pa da se ne ođarapi (umre) onaj, kome to reče! Hoće bome, da je od gvožđa, a ne od kosti i mesa, kô smo i sami.

Veoma je pogibeļno ići kopati novce, jer na svakoj 'rpi zlata sjedi crn ovan, onomo on naletńak, i čuva je. Ako čovjek nema

Digitized by Google

uza se posvećene soli, pa kad vidi, gdje novci gore, dobro je, da baci očenaše iza pasa na ono mjesto, gdje novci gore, te mu se ne će ništa zla dogoditi. Ne vaļa o tome ništa nikome kazivati za dvadeset i četeri sata, jer bi mogao ostati do smrti gluh i nijem.

Najprvo i najlakše će iskopati novce, ako ponese uza se svakojakog novca, jer će svaki oni novac iz zemļe sebi pritegnuti sebi sličnog. Ali ovaki su novci svakako prokleti. Mnogi i zaglavi kopajući ih. Ja ih ne bih kopao, pa da bi mi vas svijet rekao, da ću postati najprvi car na zemļi.

Oko kuće. *Prag je najsretnije i najnesretnije mjesto za kutńeg domaćina.* Kutńem domaćinu nema pribranijeg ni boļeg mjesta, no što je kutńi prag. Na kutńem pragu domaćina će najprije sreća, ili nesreća zastati. Na drugom ga mjestu ļe ne zateče ni jedno ni drugo. Ja ih evo znadem, koji nigdje ništa pod milim Bogom nijesu imali. Kad su imali kojeg jada ručati, nijesu večerati; kad im se primaklo soli, a ono im uzmaklo brašna. Prometali bi se svakako i nikako, kô Nasradin kroz mutap (pokrivač, guń). Na jednom kô da ovo nijesu oni. Svega i svašta im izobila i na pretek. Ne znadu ni sami, otklen li im i kako li im to stiže i dođe. A ima ih opet, da ne znadu, gdje šta imaju, kad se na jedanput nešto okrene čovjeku, sve kô da mu neko nosi, da ni sam ne zna. S dana u dan mańe i mańe, dođe vrijeme, da nema nigdje ništa, te je muktač (žeļan), ko će mu dati koru hļeba, da dušu vrati. Kutńem domaćinu nema sretnijeg ili nesretnijeg mjesta, no je kutńi prag. Na ńem će najnajpred poći u nazad, ili u naprijed. Stari ļudi ne bi se na kutńi prag pomolili (stupili), dok se ne bi tri put časnim krstom prekrstili i tri put Svetu Trojicu zazvali, pa im je sve i vavurilo (išlo, gazilo) u naprijed, a nikad u nazad. Koliko bi god puta premanuli i pretrapali (prešli) preko praga, nije im se bilo muke ni teško prekrstiti i Svetu Trojicu zazvati, pa da bi hiļadu puta to učinili u danu, hiļadu bi se puta prekrstili. Ni ruga, ni sramote.

Vino. *Za koga je vino.* Piće nije za svakoga, nit li je svak za piće. Nekom u nečem nahudi, nekom u nečem. Kome vino, kad ga kolik jusuk (jusluk, naprstńak) pine, udre pod kožu, za onog je. Ne će mu nikad nahudit. Ko ga salijeva u se, kô u mješinu, a ne udre mu pod kožu, da je za svakog, za ńeg nije. Popit ga mogu, ima ih, ariju (ovdje: silu, množinu) božiju, a nikad, ili vrlo malo, da će im pod kožu udrit. Tì dobro neka ga se čuvaju. Najprije će ńih na nos posaditi (uništiti).

Digitized by Google

Vino umre na mrtvi dan. Ni u bačvi pusto nema mira, kamo li da ga ima u čovjeku. Nego ono uvijek u bačvi burļa i nikad da se smiri. Otakô ga, ne otakô, uvijek je mutno i sińe (tamno). Dvadeset puta da na dan ispireš i čistiš bačvu, uvijek bi je, ako opet u ńu pretočiš vino, pritiskô sriješ i peca (muļ vinski). Nema se fajde (koristi) mučiti o ńemu, dok je živo i dok ne umre. Najskoli, prid što će umrijeti, uzbijuzuri i uskacińa (oboje: uznemiri), kao da zna, da mu je pred smrt. A na mrtvi dan, kô, sveti Bože, ono vaļa da umre. Kad nešto ne bi umrlo, nego bi uvijek bilo onako muteļivo (mutno), a onda ga svaka oka za paru. Na mrtvi dan ono mora osvanuti mrtvo i onda istom vaļa za piće, a dotle nije vaļalo, nego je bilo prava taložina i polipina (kao: taložina, ali nešto gušće).

Jelo plače pred Bogom. I najgori peksińak (koji je nečist) će pred jelo oprati ruke. Grjehota je neopranim rukama za jelo prifaćati. Sve da su ti najčistije, i onda ih operi, samo hoćeš li k jelu. Svako jelo pred Bogom plače, ako se neumivenim rukama jamļa (uzima). Šta je to i koja je to muka plaknuti ruke, pa onda za jelo sjesti! Nek se ne boji, ne će jelo uteći ispred ńega — ja mu jamac — ako prije za ń ne sjedne.

5. Drugi svijet i sudńi dan.

Drugi svijet. *Devetero nebo*[1]. Najprije treba rukav od guńca, ama s lijeve ruke, provući kroz vratne baglame, onda naškiļiti na lijevo oko i durbiniti (gledati) kroz taj rukav sve dotle, dok ne preleti krvava žica preko neba. Za tijem, čito (kao) da si prerezao po onoj žici, otvori se najprije jedno nebo, onda drugo, treće i sve redom daļe. Tad se sve vidi od dońeg do gorńeg neba. Bježi, strah me je i govoriti! Nosi! Da je to od Boga postalo i ostalo, to bi još ko čin'o. Ne bi se svijet pasao (prolazio) o tom i misliti, a gdje li još da ide to činiti!

---

[1] Naletska je to posla, nije podubitno božija. Može li čovjek, dok ganti (iđe) po ovoj griješnoj duńalučini, i dok se verajeti (upińe) i parja (nastoji), da što više sebi zgrne, makar drugi tarsatune (neka, odobravańe) u ǵehenem (pako) propao, to ńemu nije stalo, niti mu je na kraj uha, pa može li taj, ļudi, ļudski — ne devetero nebo, nego ni jedno! Daleko je od takog gazapa (prokletca) sve to. Sad je li ih ko vidio, ili nije, ni toga nema na srijedu; bujrum (izvoli), evo ga, da se istakne i da očituje: evo nä, ja jesam! A i grjehota s time kakav ališ feriš (posao) i imati, a ne'moli da iđes još to kušati! Meni ne

Digitized by Google

Na onom svijetu nitko nikoga ne poznaje. Na onom svijetu nije 'vako, kô na ovom, da se ļudi među sobom poznaju i doznaju. Tamo niko nikog ne poznaje, niti li ima kakvog poznańa. Ovamo ļudi, kad se jednom vide, poznaju se još nakon mnogo godina i sjećaju se, kô da su se jučer vidjeli, i ako se ne mogu dobro doumiti, gdje li i kada li je to bilo. Tamo na onom svijetu toga nema. Da je neko nekom devet puta rođeni otac, ili rođena majka, više se tamo ne poznaju. Od očińe zenice da je neko nekom otpô, poznat se više ne mogu, osim samo, što može čovjek svoju prvu ženu poznat i žena svoga prvoga čovjeka. Mogu još i roditeļi svoje prvo dijete poznati, a ono ńih, i to samo, ako im je to najprvo dijete, drugčije jok (ne). Više niko nit se može poznat, nit li se upoznaje. Ti, što se samo mogu poznati među sobom, i drugi niko, i to se mogu poznat i poznaju samo onda, kad su u raju. U paklu nema nikakva nikome poznavańa. Tamo sve vrije i motļa, — kô u paklu. Sve je tamo na noge skočilo i jedno proti drugom, kô kozji rozi. Kakvo poznavańe i još nešta mal ne bi! Ko tamo dolazi i prilazi, samo mu je poznavańe vražine i paklušćina, a to ih sve više kajari (razdraživa), da budu i da ustaju jedni na druge, i da jedno drugom podmeće klipove i stupice, da se još više i strašnije, nego što jesu, muče i grļupe (biju).

Za koje vrijeme je ǵehennem (pakao) zatvoren[1]. Kad i kod koje druge vjere pod kubetom (nebom) božijim more ikada biti ǵehennem zatvoren? A to kod naše vjere, koju nam je Muhamed pejgamber — aleji selam! (slava mu i milost bila!) — teslim učinio (predao), more. A to biva vazda uz mubareć (svete) dane, uz ramazan. Tada se vas ǵehennem božijim emrom (mogućstvom, voļom, zapovijedi) zakapija (zatvori) te nijedan ǵin (vrag) ne more na ovaj svijet uz ramazan izići, da svijet vara i od Alika odvraća[2].

---

može pamet nikako ferak uzeti, da to zglave može i biti. Da je grjehota, to i dijete u povitku zna. Nije nikako to od božije, nego od naletske strane. Čim se time eslejiše (radi) u gluho doba noći, nije lijepo, šta je, da je.

[1] Šućur (hvala) Aliku (Bogu), što smo mi turci pejgamberove (prorokove) vjere! Nema ništa ļepšega na svijetu od našega lijepoga dina! Da znadu druge vjere, kako je lijepo u našem dinu, sve bi se isturćile (isturčile).

[2] Blago ti ga se onome, ko je pravi turćin (turčin), pa turkovańe provodi!

Digitized by Google

Sudńi dan. *Kad će biti strašni sud.* Neke godine, kad 'no su zvijezde padale, među nama po selima bijaše pukô glas, da je došô strašni sud. Ne će tako strašni sud doći. Drugčije će on doći. Ne će pitati, kad li će, ni što li će, ni kako će. Ali daleko je još do ńega. Dosta će vode proteći i dosta će još pustijeh kapa ostati, dok on dođe i dok to sve bude. Svuda na zemļi najprije treba da bude greb (grob), da ni pedo mjesta ne ostane. Sva zemļa mora biti — i gore, i vode, i poļa, i doline — podmirene insanima. Sve greb do greba mora biti po svoj zemļi natiskano i načičkano, da više nema mjesta nigdje. Samo tri stope moraju ostati, da na ńima ne će biti greba. U te će tri stope, — kad bude anđeo božiji sazivô vas svijet na sud, da se sudi i pravim i krivim, i bogatim i siromašnim, i svemu i svakome, — stati, te će u dva koraka, što će dva put koraknuti, vas svijet obamļeti (proći) i sve potegnuti na sud, što bi plenô (!) dlan o dlan. Još do toga ima mnogo. Bog sami znade, kad će se ti grebi podmukiriti (popuniti). Niko do milosnika (Boga) ne zna, kad će to biti. Ali što će biti, to će biti. Ne će nas minuti. Što ide, do' će (doći će). Ne će biti, da ga ne bude i da ne dođe. Neka je božija voļa — a da šta drugo! — pa kad dođe, da dođe! Samo nek nam ne dođe na izgubļeńe — to toliko!

6. Utvore.[1]

Zduhe. Da što se i kaže: *zdunuo se i zblanuo* (oboje kao: pobijesnio), kô zduhe! Eto sad lijepo vrijeme, da ne može ļepše biti, — hvala ti, Bože! — nigdje ćuha (lahoreńe) vjetra, mogô bi nositi svijeću u ruci po tome, a ne bi ti se udunula (utrnula); a kad na jedan mah zaurla i zaivera (zaokupi) vjetrina, da sve nosi pijesak u oči, kô ribje zenice. Od prašine ne vidiš ništa pred sobom. Očiju ne možeš otvoriti od alameta (olujina vjetra). To su te naletne i gazapne (nesretne, proklete) zduhetine, koje su isto kô vjetrina. Čito (kao) su harija (zrak) i najviše ih ima u vjetru. Tu im je i vražije leglo. Ļudi, koji su svojim očima gledali, pripovijedaju, da na jednom mjestu vjetar lomi i krši, što samo stigne i dočepa: odmah čitave bukve i dubine izvaliti iz zemļe! A otole, kolik do onomo, ni deset punih koračaja nema — vjetru ni duha. Šta bi to bilo! Ovdje ga nema, a kolik do ondje — sve izlomi i pokrči! — Od

[1] Ovim odjelom *Uvjericâ* počińu se *Stvorovi* s umom. Među ńih i među *Prirodu* (1.—4. odjela *Uvjericâ)* umetnut je *Drugi svijet* (5.), ali su ńekoje *Utvore* još na pô u *Prirodi*. — *Ur.*

Digitized by Google

takog vjetra, od zduha, i sugreb (neka vrsta svraba) postane na čovjeku, kad nagazi i nagrajiše (nabasa). Od tog sugreba nikako se ne može izliječiti, nego u mrtvi akšam (mrak), ko hoće, da se izliječi, vaļa da uzme harar (jedna vrsta kese) od prave kostrijeti, pa se dobro protrļaj pod strehom, taman, gdje kapnice (kapi kiše) padaju, i sugreb će te se izveragetiti (proći), kô da si ga rukom lanuo (odnio). Inčije (drugčije) ti je sve ne afile (uzalud).

Slûte. Što ovca ležećki vidi, nije daleko, tako je i što slute doslute: iskoli' će se (ispuniti) na tanku dlaku, bilo večeras, ili d' ovo (do ovo) doba godine. Ne može te montati (mititi, proći), a da se ne iskarari (izvrši). A kako one doslućuju, bome je morifetli (čudnovato). Bukadar (veoma mnogo) će nekih išareta (znakova) obejaniti (proreći) najprije, nego li će nešto učiniti. Sama od sebe popržena kahva u kutiji počne pucketati. Ispod dasaka u sobi u neko doba noći toman kô da neko šipkom priplesne. Poleti tamo, poleti amo, nije li ko, — nigdje nikoga. A prilike (svete slike) stoje, niko u ńih ne barka (kreće), al najednoć cikne (pukne) ǵam (staklo) preko ove ili one prilike, ni ǵamǵija (staklar) ga ne bi boļe ni pravije almazom (dijamantom) prestrigô. Čim što tako čuješ, kad li, tad li nešto (će) se ispuniti, ali ti ne će biti milo. Nekakvi će ti haberi (glasovi) doći, koji će te raskahariti (rastužiti), što su ti slute doslutile. Zadajem ti besjedu: ove slute nijesu zgorega. Barem čovjek se ne iznebuši (iznenadi), kad ga kakva nenadna stigne. Ove slute u svašto se mogu uvrijeti (zavući), u najmańu, kô u najveću stvar, i otole počnu išaretiti (proricati), šta će se šta dogoditi.

Vadine. Svakakva harećeta (stvoreńa) ima na ovoj svjetini, ali najboļe su vile. A nešto je mene i od ńih strah. Meni se čini, kad bi koju abatio (vidio), namah bih se safalenisô (izgubio) i propao od straha u zemļu. Nije lijepo ni ńih u svako vrijeme viditi. Mnogi se od ńih astalenišu (rozbole) i napane na ńih ogńušina (vrućica) — ovdje gluho bilo! — te mogu lako i zaglaviti. Ko nije alištisô (obikao) s tijem stvorovima zevkovati (živiti), na sto živih jada udari. Daobeter (osobito) v a d i n e! Te niti mogu šta učiniti, niti hoće, a ipak ih se svak pasava (prolazi). Kod ńih je nekako vrlo ojnali (čudnovato). U što se sve ne mogu prometnuti i đusterisati (utvoriti)! U živinče, ili u kakva već bilo živa stvora nikad se ne će ušipiždriti (pretvoriti), ali u svaku drugu stvar hoće, što ih ima pod božijim kubetom (nebom). Pa onda jadnu čeļad bantuju (snapastuju) i soisavaju (snalaze). Ja ih đeļčak (istina-Bog) nijesam

Digitized by Google

nikad joklarisô (vidio, potrefio), a ne dao mi ih Bog nikad ni joklarisati! Ali čuo sam od ļudi, kad one ugojgube (stanu) koga napastovati i nakerivati (ļutiti), nikad ga se proći. U svašto će se prihasujetiti (pretvoriti), pa pred onog! Eto ih, sad se stane (utvore se) pred onim, koga su nakastile (naumile) snapastovati, đibi (isto), kô sanduk đevojački, u kom se nosi čeiz (ruho). Na svoje oči vidiš, kako je bojali (namaļan) i napajvańen (lijepo uređen i napravļen), samo što još nije progovorio od ļepota. Sve mu vaļa, vas mu je duzen (ukrašaj) na tećmilu (na mjestu), samo da mu se još nijesu podnoge ohapetļivile (rasklimale), pa tandiriću i klapuću. Nije ni to bitisalo (prošlo), a kad eto pred tobom i drugih sto nekakvih skentra (utvorica), sve jedna iza druge. Eto pred tobom — tamo pred onim, ne dô Bog pred tobom! — srmalih (srebrenih) zarfova (sud, u koji se metne fińgan da nije vruće, a i od uresa je), onih finih sa savatom (skulptura)! Sve se to u tini čas usekiļi (utvori). Što je god Bog dao pokućstva što ga ima najslanija gazdinska kuća, u svaku će intiru (promjenu) udriti. Pretvori' će se u tuzluk (slanica [gdje se sô drži]), varńaču (velika drvena kašika), oklagiju (štap, kojim se tjestenina suče), siniju (niski stô), birdem (napokon) i u ženske alhale, belenzuke, sorguće (ženski nakiti) i čatibske (pisarske) kalentreše (tanki nožić, kog su imali turski ćatibi, te ńim ćage [papir] rezali), i u što sve ne će! Najvole nešto, ičmet (čudo) božiji, u pokućstvo. Ko se polafi (polakomi) za tim, u što se pretvore, pa se prigne, da uzme, veliku će nasilu (sreću) uzeti: bi' će mu u jednoj (ruci) prazno, u drugoj ništa! Još, ako mu se u tom razmiti (prođe), i ejvala (nikad boļe)! Jedan se prigeo, da uzme, pred ńim se bio utvorio nov novcat kalajli đugumac (mali krčag), i taman, kad ga je htio pođapiti (uzeti), a ono mu propanu prsti u ukuvijalu (prezrelu), provištalu (uskislu) smokvetinu petrovaču. Tražio je, da se na čas prije opere, pa ǵabe (na poklon) ti i đugumac, samo me se prođi! Dosjetio se je, ko će i kasno, da ne vaļa tijem maļesorijama (utvorama) nikako mukajet (priklon) biti, jer može eto nalijepiti.

Lune. Gledajuć ih s izvana i s dvora nemadu kud bit boļe. Je li ti nada ńe isan ostao! Nad ovaj svijet ne mogu proćerati u dobroti. Ali Bog te sačuvô, kakve su iznutra. Ima li ih i može li ih biti gorih i opačijih! Nema ih, nit ih može zglave ni biti. Take su one: s dvora kalajli, iznutra belajli. Nathvatile (natkrilile) su i šejtana. One su ńegove prve dagramašice (pomoćnice). Gdje on nije mogô ļude na grijeh otaćariti (zavesti), ńima je to bilo — ništa ti lašńe.

Digitized by Google

Gdje bi se mogô ikada staviti (domisliti), da su one naletńačice i s đavlije strane, kad se čine dobre i nikome da zla ne će i ne misle, — prave lune! Lako im je bilo na svaki grijeh ļude zavesti. Niko se i ne nada, gdje će ga peca (nesreća) pecnuti, a ona ga pecne. Da barem zna insan, šta ga čeka, i koja li ga čeka, znao bi se od vraga i vraž'jeg stvora ukloniti, i čuvô bi se, da ga kakav takav sijaset (nezgoda) ne napane. Ali one svojim đavolucima tako upere, da svakako moraju svoju postignuti i na zlo, bilo, kako bilo, navesti i zaslijepiti koga. I danas su one prve pomoćnice i drugarice šejtanove. Gdje on ne može što da svrši i postigne, tamo odmah upejdi (sračuna) te ńih surka (šaļe). Sve nalet ispred naleta, gori od gorega, radi i čini. Što ne učini jedan, — učini drugi, učini mu brat.

Kečizube. Svakakve munitve (vrste) ima na svijetu. Ko bi i pomislio, da ima i toga espapa na svijetu! Pravo kaži, gospodine, eto puno je kńiga — ja mlim (mnijem), ni u ovu svu kuću ne bi moglo stati, — što si proučio, a i puno svijeta vidio i pregazio, a iz puno voda vode pio: Jesi li li ikada čuo za te nepodobesine (grdobe)? Ja sam znao, da nijesi. A vala nema se o čemu ni znati. Strašila kô strašila. Samo eto to toliko, što su jadnom insanu sa zla, a ne sa dobra, samo nek se kukavni insan više muči i pati. Prepô bi se od ńih čovjek i u mraku, kad ih i ne vidi, kamo l' ne bi u pô božijeg svjetla (dana)! Samo i to bi mu bilo od ńih dosta i saviše. Ali još je od ńih i gorega jada. Sve iščekaju, kad će ko proći od insana, a one ga izdaļe gledaju, pa samo iskeče zube, više ništa, prema onom insanu, koji ih i ne vidi — ko će vraga i viditi u gori! — a on preko glave na zemļu, kô i svijeća. Zađe mu svijest od toga samo ńihova kečeńa. Po puno prođe, dok mu se svijest opet povrati. A ńima to teferič (veseļe): da popucaju i da se povaļaju od smijeha, kad komu to učine. I sad se to događa onim, koji putuju kroz gore i planine, ali sve na mańe izlazi, dok i toga s duńaluka nestane, kô i mnogo nešta. Hajde barem, kad bi ovoga i nestalo, ne bi bilo štete, nego koristi, — da drugih stvari (ne *[? Ur.]*) nestaje, koje su s dobra, a ne sa zla.

Kevre. Prave su pravcate guravice. Zgrbile se, kô srp, do zemļe. Skevrile (sastavile) zube i koļena zajedno. Od ńih nema ništa pogurenije. Koga se god samo tinu, odmah mu nešto sine u koste, te se poguri i pogrči do zemļe. A najvole insane dočekivati u gvozdinama (glubim i velikim pustińama), da od ńiha nakaze čine, pa da se ne mile ni Bogu, ni ļudima.

Digitized by Google

Mora (može se uhvatiti u pržań kahveni). Dolaf (ovdje: pržań), u kojem se kahva prži, za more to mi je nešto! Ništa ti ńih straše, kô od dolafa. Uhvatit koju, pa je zatvorit u dolaf, nema po ńu ništa goreg ni mučnijeg. Halalila (oprostila) bi ti smrt, nego da je zatvoriš u dolaf. Šta je ńoj smrt pram tome! Nad tu smrt za ńu nema druge smrti. Što li je to ńima (morama) nešto teško od kahvenog dolafa? Nešto tu ima. Ne more biti, da nema!

7. Nemani.

Kravosac. Nit se žiđi,[1] nit se koti. Kako postaje, jurdun (bijes) ga znao! Aǵaipli (čudnovato), da kako! Pravi je međer čarkun teleć (čudovište). Velajet (izvraćena) mu je i krv. Koliko god ima boja, take ima i u ńemu krvi: turunǵi, melezi, zejtuni, dunukli, kahvaji — svakakve. Čobani ga na paši često viđaju. Šudli (nastoji), koliko može, da ga ne ačkaju (vide), ali ga svejedno (ipak) opaze. Ne može im on zamiškati (sakriti) traga, da se vas iskopisti (nestane ga) i razleti. A kad učoli (uvreba) zgodu, da ga ne opaze, najvoli podojiti mlijeko od brizaste (zekaste) krave. Jadna krava oteče u vimenu, kô najveće burilo (veliki sud za vodu), a sise joj se razbohte (raskvase), kô od najkrupńeg čovjeka prsta(!). Malo koja da će ostati i živa. Sve joj sama krv briza (teče) iz sisa za duže vremena, kad se muze. Mlijeko joj više ne će nikada biti stvari (dobro), da joj je sve prije bilo kô gustiš. Srećom pomańe je sad i tih nedozgodica. Malo kad, ili nikad da se gdje projave. Nijedna ńi'va (mjesto: vjera), prije bi znala uzuhuriti (uzabuniti), da bi malo koja krava bila u selu paćna (zdrava). Neka i ta nesreća svrši! Kad nije od ńe kakve koristi, nek nije ni zijana (štete). I onako su, kako je Bog dao, teške i nedospitne (bi' će: nerodne) godine. Još kad bi to opet koptisalo, ne bi moglo crńe bili, nego kako bi nam bilo.

Zmijski car. *Ńegov mozak.* Svako hiļadu godina promijeni se zmijski car: mjesto ńega zasjedne na tahtu (ovdje: prijestoļe) drugi, a on, kô da nikad nije ni car bio. Niko se više na ń i ne osvrće. E, mora crknuti od muke i od jada. Jučer car, a danas ništa. O jednom se zmijskom caru pripovijeda, kad je tako silazio s tahte, da se je zamario (upitio, otišao) s glavom brez obzira u daleki svijet. Glavińajući tako već mu i dojadilo živjeti na svjetini. Skasti, da ga nije. Putem će susresti nekakva čovjeka, pa ga umoli, da mu

---

[1] Govori se za plemenitije životińe, a *koti* — za neplemenitije.

Digitized by Google

haka glave dođe (usmrti), a da uzme za to ńegov mozak, te kad umre, pred smrt neka kome pripeli, da mu iz tri čaše dadu ńegova moska (!), i opet će odmah oživjeti. Na to onaj čovjek pristane, usmrti ga i kutariše (oslobodi) ovog života; izvadi mu mozak i sve ga je čuvô. Dođe vakat, da i on umre, zato rekne svojim: kad taman umre, da mu iz tri čaše dadu to i to piti. Šta je i za što, — nije im biva kaste (hotimice) šćeo kazati. Kad on već umre, dadu mu najprije iz jedne, i on migne jednim prstom na desnoj ruci; dadu mu iz druge, on se pridigne i sjedne. Kad su mu hoćeli dati još iz treće, doleće nekakva čudnovata tica te prikrene čašu i mrtac se opet složi, kako je i bio, i više ne oživi.[1]

Norin kraļ. Vazda ga nesreća donese, kad će god biti zla i rđava godina: jali će ļetinu krupa obiti, jali će od velike žege, kad pripeče božiji zvizdan, sva priplanuti i brez plamena izgoriti, jali će biti nešto, pa šta već bilo, samo dobra ne će biti. A najprvļe se on od svega pomoli pod Vidom, jer kad ga je Bog pedepsô (kaznio) za ńegove zloće i opačine, najprvo se je otale strmoglavio. Prava je pravcata nakaza. Ne sliči ni na čojeka, ni na životińu. Glava mu je nalik na 'setetiju (psetetiju), a surla mu je krmeća, kolik od aršina. Pa kad iziđe do pod Vid, tu nekoliko proriče, pa ga i nestane, krene u druge zemļe i gradove, da i tamo naslućuje i doslućuje na zlo, a ne na dobro, — ne boj se![2]

Soglavi (Psoglavi). Dok su 'soglavi po svijetu hodali, nigdje nije mogô od ńih grob ni mezar ostati. Koliko mu drago da se mrtac ukopa u zemļu, oni bi zemļu rasprčkali i otkopali mrca, pa ga izjeli i pojeli. Kad već ļudi tome jadu nijesu mogli nikako drukčije na kraj stati — pa što sve samo nijesu birali (probali)! — onda su počeli stećke mećati. Od tada, kako su počeli to činiti, malo su dušom odahli i otpočinuli, jer im više nijesu 'soglavi dodijavali, ni mrtve im kopali ni jeli. Kad oni (mrtvi) nikom ništa ne rade, niti na put kome staju, neka niko ni ńiha ne uznemiruje u ńihovoj vjekovječnoj kući.

---

[1] Ona je tica svakako bio meleć, pa ga Bog poslô, da sve tako učini. Ne more se nikad uz božiju ići. Umrijeti, pa umrijeti, pa neka je. Živ insan mora umrijeti, samo mrtav ne more umrijeti.

[2] Dok su mi jedni ovako pričali, drugi su mi baš obrnuto tvrdili: da će te godine ļetina dobra i obilna biti, i da se za ńu ne treba, bojati, veleći: „Kad proriče Norin, — rodi' će godina."

Digitized by Google

8. Stvorovi kao ļudi.

Kuga. *Kuga i kolera — sestre.* Ružno ih je i čuti — Bog nas od ńih oslobodio i sačuvô! — a kuga i kolera — one su dvije sestre. Uvijek se čuje, gdje bilo u svijetu, da ih ima. Ako nema jedne, ima druge, ako jedna ne tare svijet, tare druga. Kô da po dogovoru rade, da kad jedna prestane, da druga odmah nastavi harati i tamaniti, — da Bog dâ se, Bog se smilovô, one same poharale i utamanile, a ne harale više i ne tamanile više kukavnog svijeta, kome je dosta i onako ńegove muke i jada!

Djevojka pred pomor (kugu). Pred pomor najprije ide djevojka i sve obilazi, kako po gradovima, tako i po selima. Ništa drugo ne radi, niti ikome od ńe ima kakve hasne ni zarara (štete), nego neprestano zove i doziva: Pero, Mato, Jure, Kato, Ilija, Alija, — i sve tako nabraja po redu. Pa kad ona tako dovikava i privikava, ne vaļa se ni u kući, ni na dvoru odzivati, pa taman da čuješ glas rođene matere, — ni ńemu se nemoj odazvati. Lako ti se može pričuti te se odazvati. Neka sve vidiš, da te zove i sama majka, ne ozivļi joj se, nego joj išaretom (znakom) pokaži, da je čuješ, neka samo govori. što joj je lazum (što hoće). — A ta djevojka ide zato pred pomorom ili pred kugom, jer, kako joj se bude odzivalo, 'naki će biti i pomor. Bude li malo, — istina, zaći će, da mori, ali će i brzo mititi bez velika zla! Nabere li joj se pak puno takih odzivļaja, bi' će strašan pomor, te će ne samo zalizati (umrijeti) oni, što su se odazvali, nego i drugi još mnogi i premnogi.

Kuga se najviše boji vatre i pasâ. Strašivijeg halka (stvora) nema nego što je kuga. Ništa se toliko ne jezi (straši), koliko vatre i pseteta. Obići će po podnevi, gdje ačka (opazi), da plamsa vatra, ili pseto ne spava. Zato i najvoli u gluho doba noći glavińati (hodati), kad se vatre po selu potuše, i kad psetad zamrtvaju (zaspu). Ama tako tad drincaju (spavaju) psi, kad je ona gdje u blizini, kô da su mrtvi san zaspali! Drimļivi su, kô mertek (trupina). Zalajati ili zašteknuti ne da im se nipošto. Usta im se isto šćilitila (stisla). Jer kad bi se oglasili, jao ti ga ńoj! Dva put su je nekako psi sojisali (iznenadili, napali), te su zavijali. Još jednom ako joj se to tutiše (dogodi), onda će nestati kuge posve na svijetu. Kad bi još bilo i treći put, da je psi zbuture (lajańem snađu), onda bi joj već bilo otegnuti papcima za uvijeke. Ali kad je ona u blizini, psetećma se ne da nešto ni kamrknuti (pustiti glasa). No i ńoj će se jednom smrknuti, da joj se više ne će nikada svanuti.

Digitized by Google

Bježana za vrijeme kuge. Onda je prava bježana (bijeg), kad kuga — zakloni Bože! — upali. Cijele ampe ('rpe) čeļadi bježe, a ne znadu, kud bježe. Neko bježi tamo, neko amo, a niko ne zna, ni kud će, ni kamo će. Svijet se smeo, kô mrav na glavńi. Vrļa, a ne zna, kud vrļa. Udara glavom u nevar (sam ne zna, što čini). Ne zna se, ili su gore bježane za rata, ili za kuge. Opet gore i jadnije su za kuge. Za rata ako umakneš i sakriješ se, gdje si umakô, ali za kuge, evo puste muke, nije tako. Ako si danas kačerisô (pobjegao) ovdje, sutra ti vaļa odmah na drugo mjesto, i tamo drugi konak tražiti. Ni na jednom mjestu ne smidu se dva konaka konačiti, nego danas noćiš ovdje, sutra na večer vaļa ti ga na drugom mjestu za rana tražiti. Ko tako ne opslužuje (obdržava), neka i ne bježi od kuće. More bit, da kod kuće i ostane, a da ga kuga ne naklopi, ali tako će ga po svaki način naći i naklopiti, te ga više on ne preboļa, samo je li ga se ona tinula, kad je od ńe bježao. Zapane li joj tako jednoć u ruke, ona ga više živa na svijet ne pušća, dok mu ne očita čitaniju.

Kugino sedlo. Podžapi li (uhvati) ti koga uz put, ili pokraj puta, odmah je ta mora na krkači (leđima) cikariti (nositi). Iznajprije se čini, kô pero laka, a što se duļe nosi, sve postaje teža poput olova, da je već nije moguće ni nositi. Ali 'nako na pleća ne će nikako uzjašiti, dok se poda ńu štogod zelena ne metne, makar i grančica. Zeleno nešto, kô sedlo, vaļa da bude pod ńom; bez toga sedla ona nikako ne će uzjašiti. Što li, zašto li, bijesi je znali ńezini!

Vile. *Vile dolaze iz Indije. Koliko ih ima.*[1] Svaka zemļa, svaki grad imade onaj svoj broj (vila), koliko im je dosta. Preko ńega se ne smije ni prekoračiti, ni ne dokoračiti, nego ih vaļa da bude dvanest, te dvanest. Ako se što kojoj dogodi i ako je kakva nenadna sustigne, odmah mjesto ńe šaļe ńihova starešica, koja je nad svima ńima, iz Indije drugu bedelicu (zamjenicu). Pa čim ona bude, opet, kô što je i prije, onu odmah bedelicu opet pozovu natrag. I u ńih sve nekakav red, kô i u insana. Pa da šta su i one, nego insan, dok sve rade i čińe, kô i insan!

Koliko je vila u svoj Bosni i Hercegovini. Nit ih može bit mańe, nit ih može bit više od dvanest. Koliko ih je, toliko ih je. Pa ih bilo malo, pa ih bilo puno, samo to čakataju (govore) neki od po-

[1] U rkp. je ovo samo nastavak slijedeće biļeške. — *Ur.*

Digitized by Google

starijih ļudi, da ih je bilo i četrnes i više od četrnes za Alipašina[1] vremena. Mučno, da je to istina. Nego neko bezpuslen (bezposlen) bucnô (reko), a svijet prehvatio za istinu, i tako to postalo, da ih za toga vremena bilo najvećma. Ne može ńiha biti ni mańe, ni više od dvanest. Jer kud će ostale zemļe i gradovi, kad bi ih tolika množija bila u samoj Bosni i Hercegovini!

U vilâ su noge kao u magareta i ne smiju se vidjeti. Da nije po srijedi jedna, kô što jest, vile bi mogli svakim danom vidjeti i s ńima bujuriti (govoriti). Radi toga su one rijetke, što su im noge, kô u magareta. Kad se gdjegod i pojave i počmu s insanom govoriti, uvijek mu hvataju i zure (gledaju) u oči, ne gleda li im on u noge, te ih (ńoge) uvijek svilačom (duga svilena košuļa) primihribule (skrivaju), zakukuvedaju (zastiru), da im se ne mogu vidjeti. Opaze li i 'nako preko oka, da šipiždriš (gledaš) u ńihove noge, da ste u najvećem razgovoru, odmah će škrinuti (otići) i prekinuti svaki govor, isto, kô da nijesu nikad ništa ni govorili. I kasno ćeš ih više vidjeti, Bože ti lijepo zdravļe (daj)! Mnogi se je vileńak tako zabezekn'o (zanio), pa je poslije s ńima udrio na sijaset (zlo): dok ga nijesu u zlu tikvu utjerali (unesrećili), nijesu ga se prošli. Od onog časa bio im je krv na očima, nijesu ga mogle više zgledati, kako jedna, tako do jedna, te su mu na svačem nahudili, i na životu, i na imańu, i na svemu. Od male stvari iziđe na veliku, a da se ničem i ne nadaš.

Vile jedu na otesanom kameńu. Hrana i sve oko ńih je zeleno. Svakuda, gdje se god vide okresane i otesane stijene, onde vile jedu. Tu je ńihov jeǵek (blagovalište) i tude one drže svoju tavlu (veliki objedi), — ni pašina da nije taka. Tude ima — je li Bog ostavio? — svakakva jela, a sve im je jelo zeleno poput zelene trave. One drugoga jela i ne mogu jesti, ako nije zeleno. Birda (i sami) su im i sudi, iz šta jedu: sahani, lenǵeri, tabaci, tevsiǵaci (kujinsko posuđe) zeleni, da zelenastiji ne mogu biti. Pa i ono otesano kameńe, dok one jedu, sve pozeleni zelenom. A čim su azur (gotove) s jelom, ono se opet povrati na prijašńi svoj dereǵik (stańe), ali i nadaļe ostane onako otesano i okresano, prem se nikada na ń ne će povratiti, da više jedu, jer one nikada ne jedu na jednom mjestu, niti mogu, nego uvijek na drugom različitom.

---

[1] Poznati Alipaša Rizvanbegović Stočević.

Digitized by Google

Vilinske haļine. Da svak ima i more imati svoje haļine — one (vile) ih nikako i ni pod jedan način ne mogu imati, nego ih od jadnih žena podkrijuć uzimaju, a da one i ne znaju, šta biva s ńihovim haļinama, i kud im nabelajisavaju (stradaju). — Svaki drugi dan vaļa im, da im oči prsnu, imati druge haļine, jer ni jedna ne bi mogla ostati na životu, da se ne promijeni (preobuče) svaki drugi dan u druge haļine. Najpolaganije ih (haļine) ob noć, kad sva čeļad spavaju, uzimaju iz sanduka, da se ništa ne zna, pa ih po sat, po dva pronosaju, pa opet s ńima u sanduk, gdje su i bile. Dok su na ńima, čuvaju ih, kô i svoje; ne dadu, kolik je trunak, da na ńiha išta pane. Kad ih svuku sa sebe, smotaju ih, kô što su i bile. Nikako ne bi ni najvieštiji ni mrve poznao, da su bile i malo nošene i razmotavane, nego su ostale iste istovcate onake, kakve su i bile: ništa na ńima niti je više, niti mińe (mańe).

Vilinsko pjevańe. Zuji, zuji, isto kô čelice u ulištu. Nekakva zuka stoji, taman kô da se roj čelâ zbagutao (smeo, poremitio), i hoće da se rasprha, kud koja čelica. Na tu zuku sam se jednom prevario i umal što nijesam na tanak led nasukô. Moli Boga — po hiļadu mu puta slava i hvala na daru i milosti! — te me nijesu (vile) opazile, a zlo bih tad prošao. Sami Bog mogô je dati drugčije, što se tako oplelo. Taman ja sjedim na jednom kuku (strma stijena) ovako u jednoj drazi (doli) pri strani, a kô za brdeļkom tamo imade kô malo poļice, ravnica. Istom što se bilo stalo sunoćavati, a ja oćujem neko zujańe. Metnem ruku nad uho i okrenem se ńime, od kud mi je glas dopir'o, i stanem osluškivati. S prva mi se učini, da se roj čela napustio i zazukao, ne može da se smiri i uulišti. Još malo boļe poslu'nem, vidim: nijesu čele. Šta li će to biti, pomislim u sebi. I onako u ludo uzletim jednim puteļkom uza stranu. Kad tamo, — preko dvadeset vila, i više, da rečem: uhvatili se za ruku, pa igraju i pjevaju. Dođu, dođu do jednog mjesta, pa se opet povrnu nazad, a nipošto da kolo na onom mjestu sastave. Kad ih tu vidih, okamenim se. Ni makac ni naprijed, ni na zad. Da si me zaklô, kapi krvi iz mene ne bi udrilo. Poblijedio, kô krpa. Maglica mi se na očima uhvatila. Ne znam, ni gdje sam, ni što sam. Nagraisa' li (namjeri' li se na zlo), — naigraisa', gdje se nijesam ni nadao. I pravo mi je, I ne bijah letio, da svašto vidim. Od neke pridođem sebi. Polegutim se (sagnem se), pa uzmiči, pa uzmiči na se sve četveronoške, dok poodmakoh, da sam mogô malo oda'nuti i pribrati se. Tu sam noć u san tini (dobro; *rkp.: santini*) zaspao, kad sam kući dotrkô. Trabuńo (u snu govorio) sam, ali sam opet slatko

Digitized by Google

spao, kô da sam zaspao mrtvi san, nijesam (se) mogô lako probuditi. A kako su (vile) pjevale, i kakva im je pjesma, ču' ćeš. Povedu, povedu kolo, pa kad dođu do onog mjesta, da će se vrnuti na se, da ne sastave kola, kô kroz nos, više zuje, nego pjevaju, a najprije uvijek započińu ponedjeļkom: „ponedjeļak, utorak, srijeda, četvrtak“; na četvrtku malo otegnu, — pa nastave daļe: „petak, subota, nedjeļa“; i na nedjeļi otegnu glasom. I tako to erđum (uvijek) gone i pjevaju. Kolufetli (čudnovato, smješno) im je nekako i jedno i drugo (i kolo i pjevańe). Da mi je ko kazivao, a da nijesam svojim ušima slušao i očima gledao, kô sad tebe, rekô bih mu, da se samo šprca (šali), i ne bih mu nikako vjerovô.

Povileńivańe. Nije lako ni povileniti se. I tu se hoće dosta nešta. Svak se ni ne može povileniti, nego koga vile, kad su sve zajedno na okupu, pronađu, da je ragbul (dostojan), da ga povilene. Ne bih im se ja lako pogodio, da se povilenim, nipošto. Kad hoće koga da povilene, najprije oni insan sve nekud od drugog insana bježa(!) i ne će nekud, da mu je iko vješt. Zurija (vrļa) sam po svu dragu noć po brdima i gorama. A uvijek nešto sam egleniše (govori), sam odeglenisava (odgovara). Izmršavi i ocijedi se vas, kô cjedina. Za tim ga vile već ovladaju i mame ga sve za sobom, a on sam za ńima trtla (ide) kô slijep, da ni sam ne zna, kud ide, i za kim li ide. Kad je sve to tako bilo i tako se splilo (dogodilo), najprije susretne jednu vilu, i to najstariju i najprvu od svih vila. Ńoj se zakune, da će biti uvijek vilinski drug i dost (prijateļ). Ona već zna, hoće li to on i učiniti, na što se zakl'o. Ne će li, onda ga plesne rukom po obrazu, i to mu je neki benzer (znak), da ga ne će u svoje kolo, i neka se vrati, otkle je i došô. Ako li hoće, onda ga propusti, te susretne u poveliku razmaku drugu vilu. Ona ga nauči sve trave, i koja je od šta lijek. Nakon toga i treću susretne isto u jednakom i tolikom razmaku, kô i one prve dvije. Ta ga nauči, kako se različiti lijekovi prave, i kome ih smije davati, kome opet ne smije. Za tim na pošļetku nagraiše na vilinsko veliko kolo, gdje su sve vile na okupu, i one ga onda sve upoznadu i prime, te se s ńime razgovaraju i svačem ga pute i uče. Uz to se tu čini veseļe i pjevańa u velike, što su dobile jednog više u svoje kolo.

Janković Stojan i vile.[1] I o Janković-Stojanu čeketu (govoru), da je bio nesretan junak. Šta bi god poharô i razorio, koji grad, ili

[1] Da sam čuo od jednoga, ili dvojice, trojice, — ne bih ni ja, ni niko vjerovô. Ali kad se čuje od stotine i više, kako onda? Vaļa

*

koju kasabu (varoš, mjesto), ta se više nije načinila i napravila do suda dana, nit li će se napraviti. Iza ńegove ruke i oružja nema poslije podizańa. Što on sa zemļom izravni, više se ne gradi i ne napravļa. To je on i hotio, da tako biva, jer da nije hotio, ne bi ni iskô, ni pitô od svojih posestrima vila, da se tako događa. Neka mu viša slava među junacima bude i neka se o ńemu pripovijeda, kô ni o kakvom junaku. To su mu vile i učinile na voļu i dale mu. U dobro (baš, uprav), ali za koga? Za dušmane, a za prijateļe je bio sretan i onomo daleko sretan (presretan).

Tokmakbabe. Kakve su to ćelebe (stvorovi)! A ima ih četeri, od svake strane po jedna: s jedne strane jedna, s druge druga, s treće treća, s četvrte četvrta. Svaka od te četeri babe ima po svoj tokmak (veliki maļ), da ga niko osim ńih ne može podignuti. Ništa drugo ne rade, nego tim tokmacima tokmakaju (udaraju) svaka od svoje strane, pa se na sred svijeta sve četeri sastanu. Onda udri na tom mjestu tokmakaj. Uzrtoļe (ubrzaju) onim tokmacima udarati sve na onom jednom mjestu, da ne more brže biti. Ne vidi se ništa drugo, nego što su složile sve u jedan mah udarati. Kad sve to učine, onda sve nazad idu poput raka, a sve i onda lupaju, svaka na svoju stranu, te se vraćaju u gore. Sve treska i lomatańa gore stoji, kô da se sve propunta. Pa opet, kad se povrate na svoje mjesto, opet idu k srijedi svijeta, i to tako ervakat (vazda) ponavļaju. Kako im već ne dojadi to samo tokmakańe, kad drugo osim te lomotańe nema ništa!

Hude stvari u opće. *U subotu ne vaļa govoriti o hudim stvarima.* Nije dobro, niti mu se treba nadati, kad se o hudim stvarima (zablaznima, prikazama) u subotu govori. Tad, šta se god govori i romori, sve to one potanko čuju i sve im se to doglasa. Govori li se o ńima zlo — da kako bi se drugčije i govorilo! — onda, kad im se to doglasa, kô da se zblanu i osićume (oboje: razgoropade) protiv onih, koji su to govorili, te gledaju samo zgode, da im stanu nogom za vrat. Govori li se opet dobro — što niko pametan o ńima ne će i ne može govoriti — eto ti ih opet povrh glave. Ofursete se (oslobode se), jer znadu, da im ne će ništa učiniti. Kakogod okreneš, s ńima ne možeš izići na kraj. Zato najboļe ih i ne uzimati u usta u subotu. Ni u drugi koji dan ne vaļa ih spomińati. Hajde opet

---

vjerovati, kad svi kažu i drže za istinu, kô za jedan štap. Ne vaļa vazda biti ni sumļivi Toma. Drži ga i ti za istinu, kad ga svi drže, pa šta će ga biti, nek bude.

Digitized by Google

tada je lagļe, jer ne znadu ništa, šta se o ńima govori — zborilo se, šta zborilo, niti li mogu na ikakav način ništa ispipati (doznati) ni istuļati (izmamiti).

Hude stvari ne smjedu u lozu ni u pšenicu. I one se kadgod znadu privezati (prihvatiti) čovjeka, kô svrab kože. Be nikad se okanuti! Kudgod ti, one (hude stvari) uǵum (u put) za tobom. Ako ih se više nije moguće ispriprostiti (osloboditi) i kutarisati, onda je najboļe šmignuti (uteći) u vinograd, ili u pšenicu, ako se po sreći gdjegod u blizini razđeliše (potrefi). U vinograd, ili u pšenicu one više ne mogu ni makac. Tu im je pajduz (granica). Loze i pšenice boje se, kô od belaja. Kad već vide, kako im se umaklo, ništa drugo n' umidu, nego samo nekoga bodeža (vraga) čekļane i romanǵaju (oboje: govore), da im se ne može ni razumjeti. Nek one čekļane i romanǵaju, toman, ako im je mešur (voļa), do sjutra, niko ih ne će zaustaviti, samo kad se je od ńiha živa glava iznijela, i kad čovjeku ništa nijesu nahudile, pa lako će se primetnuti i strah i muka, što se je pretrpjela.

9. Ļudi.

I. Ļudi po smrti.

Vukodlaci. *Od svakoga naroda da može postati vukodlak, od 'rišćanskog jok (ne).* Do sad se nije glasilo, da je ko vidio, ili čuo, da je od 'rišćanina ikada bio vukodlak. Ili ga (vukodlaka) nekako 'rišćani zabeluhaju (zamame), da od ńihova nikoga ne postane, ili on sâm nešto ne azgetiše (ne mili mu se), da od ńih postaje, ne bih ti ga znao to rastarasiti (razjasniti). Od svakog drugog naroda: kršćanskog, turskog — može postati, a od 'rišćanskog ne može.

Do četerdeset dana ne može vukodlak postati — kontajući od onoga dana, kad otegne papke. Kroz to se vrijeme pritahińi (umiri) i nikome nikakve kangale (štete, nemira) ne čini. Ali kad se nanamiri četerest dana, onda se on počne smurati (skitati). Eto ga amo, eto ga tamo, evo ga ovdje, eno ga ondе, — taman, kô nadobijeno (skitļivo) pseto. Smur! tamo, smur! amo! Dogodi li se po gdjekad i po koji put, da se ko povukodlači i prije četerest dana. ono čisto nije vukodlak iz one zemļe, nego iz nekakve druge. Jer ako iz koje druge zemļe (države) pride u drugu zemļu, brzo se povukodlači, ne treba mu čekati ni četerest dana, pa je onda pravo strašilo, da jadni svijet s ńega nabelajisava (udara na muke), kô da mu je malo i onako nekakvijeh nezgoda.

Digitized by Google

Neum (brdo, na kojem vukodlaci imadu svoj okup). Na tome brdu imadu svoj ališferiš (sastanak, posao) vukodlaci. Na drugom se mjestu ne mogu nigdje dva a dva sastati, a na tome brdu mogu i dvanest. Od dvanest ih se više ne može sabrati. Od svakle se tu sabiru. Tu je ńihov okup, na kom se skupļaju svakog petka večeri, ali ne uvijek jedni te isti: ovoga petka ove večeri jedni, drugoga petka one večeri drugi, trećega petka i treće večeri opet treći, dok se svi ne izmjenu, pa opet iznova ne zarede. Šta li oni imadu, da se sakupļuju, šta li imadu i o čemu li imadu da divane, — Bog ti ga se pitô! Kako li će govoriti, kad su same mješine, te se samo 'nako razđapile (razvratile)! Može biti — rokćańem. Ja bih ńih uprav sastô, kako se ne bi više nikad rastali, niti bi im ikad palo više na um, da se sastaju, — drenovim kocem, pa uz dušu (udri) ofušturosum (udri, te udri), dok bih u ńima po gaštine (života, duše) čuo.

Proti vukodlacima drenovača i vranac koń. U danu je kolaj (lahko), a u danu ga i nema, niti se igdje i smije ni pokazati. A da se i pokaže i da smije, samo drenov kolac, pa ńemu uz dušu! (ubiti ga), i on je kô varen. Nego Bog te sačuvo noći, pa ako se još ne oboruža drenovačom (kocom), nikad s ńime i ńegovu napastovańu na kraj. Stoga je uvijek dobro, nek se drenovača pri ruci nađe. Ne znam ja', šta me čeka i šta me može snaći, gdje se i ne nadam. Za putnika i kirigiju, koji puno putuju i hodaju, neka je uvijek uz ńih, i u noći, i u danu. Ako li to ne će, onda im druge pomoći nema proti vukodlacima, nego moraju imati, pa htjeli, pa ne htjeli, końa, koji je vranac. Nikakav pravi kirigija, koji mnogo hoda i putuje, a Bog mu je dao, te može, ne će na put bez jahalice (koń [mužko i žensko]), koja nije vranac. Po skupe pare ļudi nabavļaju i kupuju vrance, a ni zá što drugo, nego za to. Jer na dan hoda vukodlak bježi i ne će ni blizu od vranca ni do vranca.

II. Ļudi za života.

Vještice. *Najprije može biti vještica od 'rišćanskog zakona.* A opet[1] ni od koga ne može biti prije vještica, kô od 'rišćanskog zakona. Štagod ima danas vještica, jedno je ise (dio) — ne znam, je li i toliko — od drugih svih zakona, a ona sva ostala ordija (sila) od samijeh 'rišćanaka, biva samo jedan tal (dio) od svijeh, a ono drugo od ńijeh samih. Međerke ih ima cijela totarija (skupština, množina), da bi ih moglo biti na tabore (regimente).

[1] Ovo je izvadak (nastavak) iz bilješke, iz koje je ono *Od svakoga naroda da može postati vukodlak, od 'rišćanskog jok (ne).* — *Ur.*

Digitized by Google

Vještice su proklete radi neposluha.[1] Ni vještice — odreńak (daļe) ih bilo! — ne bi onako zlo i nesretno prošle, da su se htjele pokoriti i poniziti pred Bogom. One su mogle, koliko su samo šćele, letjeti, ali samo na tri svetkovine u godini: na Božić, Uskrs i Duhove, kad im je već bilo puklo srce za leteńem. Danas se kaju i po srcu biju, što nijesu htjele to posluhnuti, što im je Bog bio naredio. Ne bi sada bile proklete i od Boga odbačene, da ih se svak živ parja (prolazi) i pasava (izbjegava). Neposluh, neposluh! Gdje se god ne sluša i beštima (ružno govori), tu Bog i ne pomaže. Daleko je on od toga mjesta i te čeļadi. A gdjegod on daleko, daleko je otale i svaka sreća i svako dobro.

Vještice čeļad dave prstima. Zakukala bi mnogom i mnogom crna kukavica, — hvala mi saransaku! A ja ništa ne veļu, ja bih tebi kazô, po što je Musa jarca dero. Ja znam jednu te jednu, a neka govori, ko što hoće. Fratri mogu vikati i govoriti do mile voļe, mene ne može niko smetnuti (osvjedočiti). Nijesmo ni mi, vesela mu majka, glogińe mlatili, a gļive jeli i uvijek među stokom vatanili (obitavali). I mi smo nešto vidjeli, ako ne kô neko i neko, a ono smo ga vidjeli barem — barem iz prikrajka. Nek mi ko kaže, ja otkle je ono: čovjek zdrav kô gradina, puca od pretilina, u večer legne čitav i zdrav, a u jutru mrtav osvane! Krv mu nahrupila (navalila) i na nos i na grlo, pa se onako usirili (-a? *Ur.*), kô strgļotina ('ladetina). A pod vratom tekerce (tek), što možeš okom nazrijeti, nekakve zabile (mrļe) modre, kô da su od davļeńa postale. Šta je to? Kaži mi! Ako laže bara, ne laže rog. Zar to nije ostalo od prstiju, kojim su vještice — u vjetar se stanile! — ono čeļade davile i dušile dok mu nijesu haka glave došle? Zna se, da su u ńih, kô u djece, malene ruke i prsti, a to se vidi po onim zabilama. Osobito su one gani (strasne) i pokotļive (požudne) na zdravu čeļad, kad im ništa ne fali.

Vještički štap. Nakaznice i gore od nakaznica! Kad će to učiniti, što ne će više! Nije to šala ni maskara — iz živa čeļadeta daj ti srce izvadi, te izjedi! To im je naopako najmilija i najslađa hrana. Da se makar jedan put ne okuse u mjesecu insanskog srca, betevi

[1] Neposlušnost je gazapna (nesretna) i na kućńem pragu, kamo li da ne bude u svijetu! N' umi li (ne umi li) se slušati, ne će se umjeti ni zapovjedati. Nije to poslušati samo ono, što mi je elvorum (milo), nego vaļa poslušati i ono, što mi se ne elveriše (ne mili). Posluh je bez očiju i bez govora. On je i slijep i nijem.

Digitized by Google

(sve do jedna) bi sve pocrkale. Za čudo je božije, što onaj kukavnik (kukavac), iz kog izvade srce, i ne čuje i ne zna, da se je to s ńim dogodilo, niti ga išta boli na uǵudu (tijelu), nego samo ne ćuti u sebi gajreta (snage), kolik vija (kao: bezživotnost). Što ne čuje, da mu vade srce, i što je to ńima lako učiniti, to neka zafale onome svom vještičaskom štapu. Ništa, što ga uzmu, pa onoga malo pucnu (udru), da se odļe (veoma malo) tinu ńegove kože na tijelu, i tijelo im se samo, kô rukom rastvori, a da on sve spava i ne sańa, šta se s ńime događa, a onda mu ponajlaganije istim štapom tiknu (krenu) se srca i srce im iskoči samo. Vraga li i vražijeg li ńihova posla i majstorluka!

Vještice vino kvare.[1] Ali dosta ga i vještice zakalamute (pokvare), da ne vaļa ni za crna đadra (vraga). Upravo se provoduri, pa da sirćet (kvasina, ocat) vaļa od ńega, nego ni sirćet! Vještice ga najprvo i najviše pokvare. Nekako u vino zapuhńivaju (pušu) i ono se odmah počne ćaviti (kisiti). Ele one svojim protrkmancijama (može biti: vračańima) najprije dokundišu vinu (ištete ga).

O ubijańu vješticâ. O Petrovu dne — sjećam se, kao da je sad bilo — odrede ukućani mene i mlađeg mi brata Jevrema, da odagnamo sva krda na planinu, dok stariji čobani ne iziđu. Mi dva sakupimo jedno jutro i rogato i nerogato blago, pa pred sobom zavrnemo. Četvrti dan u jedve jedvice stignemo na planinu. Uz put nam se što okozilo, što objańilo više od dvadeset glava. Nekako baš treću večer, otkako stigosmo na planinu, iziđem ja — već su bili penǵeri i stapovi zamakli, a teke se još vlašići svijetlili — da obiđem torove, i da viđu, da se koji neprijateļ — ili dvonožni, ili četveronožni — nije privukao blagu, da mu ne nahudi. Šest koračaja najviše da sam odmakao od dońijeh podvornica i od jagńila, kad nekakva svijetla varnica iziđe iz jedne gomile i poleti ponajlaganije nebu, kô sjajna žica, kô — n' umijem ti ni kazati, kako mi se učini. Vrcaj tamo, vrcaj amo, pa hod, hod meni posred očiju. Pograbim brže boļe kremeńaču — taman, kô da mi se kazivalo, da je

[1] Nijedan takon (eufemizam za: zakon), kako je muhatno (osjetļivo, [t. j. vino])! Čim mu je štogod eksik (mańka), odmah žicu prihvati (stane se kvariti). Baš je i ono burunǵukli nosa (vrlo osjetļivo). Od najmańo trice uzme maju (stane se srćetiti, kvasiti). Šta je mečka (bat, s kojim se grožđe gnjeći), pa i ona može biti uńor (uzrok), da sve vino ode na pišman (pokvari se). Gdje li još, da se ne išteti od masnice, badńa (sudovi, gdje se vino priređuje)! Mala trunca nek mu nije, kako bi trebala da bude, ono je gotovo.

Digitized by Google

ponesem — i opalim je. Puče puška, je li ti Bog ostavio vrijeme. Jä bojat se, da tu prikazu nijesam ubio! Makne na lijevu stranu, nije bilo više od tri pedļa. U to se ja u dobar čas po me sjetim, da je to vještica, jer iz ńe iskre vrcaju isto, kô iz glavńe, i pane mi na um, kako mi je nekoć o Sreteniju pop proto kod crkve kazivao, kako se može jedino ubiti vještica, — ovdje joj se trag zameo! Prekrstim pušku tri put časnijem krstom i metnem zrno soļu na kremen (jer sam to uvijek imao u bjelači), pa s božijom pomoći omaknem čarak, puška puče, da odlijegoše brda i doline. Časnog mi krsta, kako tad, tako i danas. Nestade one zloduhnice, kô da u sto jama propade. Da mi ne bude na um palo, kao što mi je pop proto kazivao, mogao sam i ja krvavo platiti.

Razvještičila se. Od svašta se čovjek s pomoću božijom more izbaviti i osloboditi, i da se je — sačuvaj i zakloni, Bože! — i vragu predao i s ńim ortačio, — a razvještičit se ne more. Koja je vještica, ostane vještica preko svega života, dok ne dospije (umre nesretno, kao životińa). Samo se je Bog jednoj smilovô, te je razvještičio. Zašto? Zato, što je živila, kad i blažena djevica Marija. Ona je onda jedina bila na svijetu od vješticâ. Pa kad ih nije više bilo, neka nije bilo ni ńe! Kamo ta sreća, da ih je i danas i pomańe! Ne bi se ni ona razvještičila, da nije živila, kad i blažena djevica Marija, i da ona nije se molila Bogu za ńu, da je nesretnicu od toga jada i biča izbavi. Ńih je nesrećnicâ najviše, jer koja bi se rada i izbaviti toga, ne more, da sve i hoće, a mnoge, aman (gotovo) sve, i ne će. Vole u tome biti, jer su već u tom otvrdokorile. Drugijeh takih nakaza i nema, koliko ńih, jer se okrenu i obrate na pravi put, s kog su zašle, pa ih je za to i mańak, a ńih, ako nije više, nije ih mańe.

Ļudi, koji imadu kakvu snagu. *Ima, tko može sve avetińe (zle duhove) vidjeti.* Svak ne može vidjeti sve avetińe, što ih god ima. Nije to svakom dato, pa vala i nek nije! Ne bi se niko za tijem malukatom (kao: stvarima, kao: tobožńom srećom) pojagmio. Ǵaba (na poklon) ga svakom bilo, i ko ga vidio, i ko ga ne vidio! Ko bi još to želio, da vidi taj gurbetluk (gamad, nesreću), bio bi bez pameti: uzeli bi ga na alalancu (ruglo), te bi se s ńime špiļakali (maskerili, rugali) i za ńim prstom upirali, kô za resmuļavim (otrćanim) djedom. — Nego imade i takijeh karabahija (zlosretńaka) i čiftelija (nesretńaka), koji ih mogu sve vidjeti, pa o ńima onda svijetu uši pune, da se svijet od ńih plaši i straši. Te palavorde (zapuštenici), koji mogu vidjeti vaş taj nakazet (avetińe), rođeni su

Digitized by Google

pod zlom zvijezdom, jer samo taj šićar (sreću, blago) za ńih je, a nije za drugog — ne dao Bog — nikoga!

Nabori (mrezge) po čelu. Opet kazuju — i šta ti ja znam! — u koga je puno nabrano čelo onijem naborima, da će mnogo imati djece. Svaka mrezga i dijete[1].

Rijetki zubi. Rjetkozub insan (u koga su prvi zubi rijetki, jer se ti kontaju, a ne kutńi) sretan je i pod sretnom se je zvijezdom rodio. Onako je ļepše viditi česte zube, nego li rijetke, ali ko tu gleda na ļepotu!

Velike uši (ušesa). Ni velike uši nijesu onako bez razloga, pa im se makar i rugalo, i ne bile nikome drage, ko se ne razumi. A one su dobar znak za dug i tvrd život. Ko ima velike uši, popoživi' će, ako ga kakva izneuadna ne dokine[2]. Je li čovjeku određeno, da svojom i lijepom umre, popoživi' će, popamti me, dugo, što ima velike uši. Svi, koji su doživili nevjerojatnu starost, kad su umrli, i kad su istraživali, našli su, da je to jedini uzrok, što su imali velike uši[3].

C. Čini.

1. Gatańe.

Gatańe po prirodnim pojavama. I. Nebo i zrak. *Crven snijeg.* Šta nema i šta ne će još biti na svjetini! Da više šta i ne bude, dosta je i ono, koliko sad ima. Vidite li i toga božijeg čuda,

[1] Pa koliko bi ih onda bilo, kad bi to bilo! Čitav bi ih jedan buļuk (kao: trupa) bio! Ko bi ih mogô hraniti i drugu im idaru (opskrbu) činiti! Ne bi im dotekla ni carska hazna, i ńu bi za nekoliko dana protarakali (uništili) i opraznili. Najļepše je, kad ko ima dvoje, troje djece, hajde, nek ih bude i četvero, nije baš tako puno! Neka ih! Bog ih je dao, a niko drugi.

[2] Za ruglo je, kad ko ima velike uši. Da ih ja imam, ne bi se ja na ńih srdio, već bih ih volio, pa neka govori, ko što hoće. Uši ti, kô u malog čove („mali čovjek" znači: keńac), pa neka, ni za tim ti nije stalo! Neka su evo taman kô u malog čove, meni su, tebi nijesu. U tebe eto nijesu kô u malog čove, nego kô u velikog. A u mene jesu. Opet ja velim, da ih ja nešto imam, kô što nemam, ja bih se lako pogodio, što se tiče rugla. Jednu za uši, jednu mimo uši. I proći će se tako.

[3] Kad hoće, da nešto bude, čovjek na božijoj ravni može dokrajčiti (umrijeti), pa mu uzalud sve, i čuvô se, i ne čuvô se. A kad nešto ne će da bude, da se sve čovjek vere po strmu i po brdu, da sam sobom hotimice traži smrt, što ne će da bude, — ne će da bude.

Digitized by Google

da može padati crven snijeg iz neba? A može! Koji su ga viđeli, kunu se i preklińu svačijem na svijetu, da je crven, sade (isto) krv. A najboļi pokazač, da će biti i pasti crven snijeg gdje bilo u svijetu, jesu lastavice, i to tako: Kad se ńih na jedared tri jata sa tri strane sastanu leteći jedan upram (spram) drugom i ne šćedući (htjedući) se sastati, a ono se sastanu. Bude li to tako, ne će pofaliti, a da ne će biti crvena snijega. Pašće, pa gdje pao. Ne pane li ovdje na ovom mjestu, pašće ondje na onom, pašće na desetom i stotom, ne pane li na petom i na šestom. Plodna će i obilata biti ona godina, u kojoj pane crven snijeg, i nigdje na svijetu ne će biti glada, samo panu li ga ne više, nego dva prha (komadića), pa gdje panu, da panu, samo jesu li pala, dobro su i sa srećom i sa berićetom (obiļem, blagosovom) pala.

Posileńe (kad što ponese [urodi] preko izma [preobilno]).[1] I prije su ļudi bili zli i naopaki, ali nijesu ovako, koliko mi. Za malu malencatu priškorku (prekršaj) srǵba božija bi uništila i ašer učinila (upropastila) cijele zemļe i gradove, ili bi ih bilo već u čem kaznila: prepustio bi sušu, grad, ili druge kakve nemile i nedrage uļetice (nepogode u vrijeme poļskih radova i plodova). Za nekakvu malu mańguricu (ovdje: stvarčicu, prekršaj) pripustio je i posileńe. Svi rodovi i plodovi i sve zeļije (zeleni) bile su se tako posilile, da niko nije imô ni kolik trunce kakve koristi, a glad zaokupio šļepimice (ne razabirajući) sve i svakog. Takog glada nit je bilo, nit će biti; govore ļudi. A te je godine tako bilo ponijelo sve, Bože dragi, da nije moglo boļe biti, dok se nije radi onog malog prigriješeńa sve osililo i posililo. Nikad nije dobro, ļudi moji, kad što ponese preko izma (preobilno): ja će to maća smlaviti, ja grad obiti, ili će se posiliti, i niko nikakve koristi ne će vidjeti. Najočevidnije se to vidja na šļivama: kad one iz početka ponesu dobro, nema ti tu nikakva dobra. Ako ništa, svi će se oni urodci (plodići) okrenuti i prometnuti u rogače (Ovdje je prepovijedač zapjevao ova dva stiha):

Urodio orah jabukama,
Smetnule še šļive na rogače.

---

[1] Otpadnijega (nehvalnijeg, grješnijeg) stvora nema, nego je to čovjek. Svojim delilučeńem (ohološću) ne banda (razabire) on, ni što je božije, ni što je ļudsko. Kad nè bi Bog bio milosrdan za naše grijehe i zloće, svaki bi dan iz neba muńe i gromovi bili i palili. Bog je prama nama otpadnicim i previše milosrdan i popustļiv.

Digitized by Google

II. Čovjek. *Štucavica.* Neka je jedan ovdje, a drugi na kraj bijela svijeta, te spomene li jedan drugog, odmah će spopanuti s mjesta onoga spomenutog štucavica. Onda, ako ne možeš ništa drugo učiniti, i ako ti je s neruke (nezgodno), da te se parja (prođe) štucavica, a ti samo reci, — barem to je lako reći, u jeziku kosti nema: „Ovo me, beli (zaista), neko spomińe", odmah će ti štucavica lanuti (proći).

Jašterica. Uvijek mi se iskolilo (ispunilo), kad mi je god jašterica (mali prištić sa strane, ili uopće na jeziku mala boĺetica) na jeziku skočila (napela se): ili da me je neko pańko (klevetao), ili o meni lagao, ili za mnom muznirio (krivo, zlo govorio), — nikad me nije moglo mititi.[1]

III. Životińe. *Velik je nazadak čuti životińu na šće srce (na tašte).*[2] Velik je nazadak čuti na šće srce kakvu mu drago životińu, za najviše i najgurbetnije (nazadnije) pticu. Kakvu ticu čuješ poprvĺe, onaka će ti biti sreća i napredak cijelog onog dana. Ništa tu nema, kakva je koja tica. Sve su one sa svojim pripjevańem od zla, a nijesu od dobra. Kukavica kad se čuje na šće srce, stid će nekakav biti, te će se čovjek japražiti i pužariti (crveniti se). Bumbul (slavuj) kad se čuje, nadaj se nekakvoj žalosti, kô iz rukava: raskari' ćeš se (rastužiti) nešto. Sa svakom (pticom) je tako. Od ove ovako, od one onako, — od sve jedne do jedne.

Žabe krekeću pred kišu. Ob noć, kad se žabe uskrekeću, da je najviša suša, bi' će kiše. Krekeću, krekeću, kô za okladu, — ne bi

---

[1] Kad bude od pô pića, u jednu mi je i drago. Ne znadu, kako bi mi smanuli vratom (upropastili), nego udri riječima po meni, ko lijenoj kĺusini. Za dušu im bilo, što mi god mogli učiniti, a ne učine mi! Što mi je god ko prišio u pô noći (zatekao me u zlu), nek mi opara u podne (prokaže, projavi). Za kim kusovi (psi) ne laju i ne raboše ga, da je ni živ! Dok za mnom govore i navide mi, dotle mi je i dobro.

[2] Lako mu je, ko je ugidio (uobičajio) i onaj hadet (običaj) uzeo, te na uranku odmah sabahilo (zorom) može spucati (izjesti) bitvalu (komadinu) pokve (ječmen hĺeb potkvasan). Ja ne bih mogô, da mi ko raskrči usta i razglavi vilice. Više ima takog insana. Na šće srce ne može ni zijnut na jelo, gdje da bi ga jeo! Nek sve pliva u medu i masti, kad se ne može, ne može. Ne će ga u se kĺukati (sipati) ni tiskati, kad samo ne ide. On ga doĺe kĺuka, ono ide gore. Da li se može, ja bih ti kazô. Sve bi se samo orilo i kotrĺalo, kô vlah niz merdevine (ĺestve). Ne može se to (na ime: jesti), može se što drugo. Ako se ne može ništa, zaspi se zrncem soli, samo da se nije na šće srce i da se tako ne ide iz kuće.

Digitized by Google

više ni za okladu krekećale (kreketale). Najprvo će one od svega začutiti za kišu. To jedina od ńih što je korist Druge, hvala Bogu, i nema. Boļe išta, nego ništa. Be kad je velika suša, pa kad se one uskrekeću i za se i za druga (plaho, puno, mnogo), kako se tome mnogi obeseli, boļe nego li ikakvog drugoj stvari, jer će na brzo biti kiše, te će se ļetina (prirod) bar koliko odajanisati (uzdržati) i povratiti.

Po slezeni od stoke i blaga zna se, kakva će biti zima. Uz pastrvu (poveće klańe stoke i blaga zimi za šušeńe mesa) kad koļeš, razđelisav (gledaj, motri) samo na slezeni od bravčeta, pa ćeš znati, kakva će biti unaprijed zima. Zna' ćeš: ili će biti blaga i meka, ili oštra i pripuka (žestoka). Ali ako hoćeš da se staviš (nakaniš), najboļe će ti biti lâge (onaj dio koledara, koji pretkaziva, kakvo će biti vrijeme), kad to uzgledaš i uzmotriš ili na voluńskoj (volovskoj), ili na krmećijoj slezeni: na slezenki (slezeni) od ńiha najboļe se to ugonena (pogodi). Ona strana, koja je na slezeni — samo pazi, da ne zamjeneš, kako stoji slezena prema predńem i zadńem trupu — beslemastija (debļa), onaka će biti i zima. Ako je slezena, taburlija (debļa) od glave, onda je zima unaprijeda. S prva će biti žestoka, a u nazatke (otraga) će popustiti. Nije li pak slezen (!) od prijeda debļa, nego od traga, onda će zima biti prava zima otragu. A Bog to sami može znati po svom znańu i ravnańu.

Dani i sveci. *Dijete, koje se rodi oko ponoći na Aliđun, bit će sretno.* U ponoći na Aliđun (Ilindan), kad oroz zapjeva, bi' će babine. Ne rodi li se dijete u onoj kući, čiji je oroz zapjevô, rodi' će se gdje da gdje u onoj mahali. Daļe iz mahale ne će biti. U jednoj kući od one mahale bi' će predobitak, babine je ne će minut. Nema ga, kome ne bi drago bilo, da mu se dijete tada nađe. I najfakirnijem (najsiromašnijem), da ima još punu kuću djece, drago je, kad mu se dijete rodi oko ponoći na Aliđun. Svako je dijete hajirli (sretno): muško, žensko, koje se tada rodi. Hajir će biti od ńega ne samo onoj kući, u kojoj se nađe, nego i u cijelom onom mjestu. Je li samo ko sretan, svakome je od napretka, a nikom od nazatka, pa da mu drugo od ńega ništa i nema, nego da mu se javi lijepom besjedom i sabahajir (dobro jutro) nazove. A dijete, koje se tad rodi, sretno je i po se i po drugog. Utajini (podaj) ti, Bože, da ovake djece bude na tabore, pa se nije bojati za ńih, da će im se što zla dogoditi, ili da će na zlo krenuti, kad ih je već Bog u porodu hidajet (čestito, sretno) učinio.

Digitized by Google

Događaji. *Kad vatra pjeva, bit će goreža.* Nikako nije, niti će biti na dobro, kad vatra na ogńištu, ili u funuru (peći), ili u oǵaku pjeva. Ona ono sluti, da strugne, te da se zapaļi cijela kuća. Onda bome, kad nemamo ni ono strješine više glave, kud onda na današńem tvrdom (nemilostivom, besrdnom) vremenu! Ne će te niko pušćati, ni da zavučeš glavu, te da prenoćiš, nego se od tebe uklańa. Od goreža (kad kome kuća izgori) nema već jada. I bez hļeba bi se nekako čovjek koji dan premetnuo, a bez kuće ne more, ni kolik sat. Mora gdje glavu zavrijet. Još kad kome kuća izgori na ciči zimi i studeni, kud će on jadnik i čemernik sa svojim sibijanom (obiteļi) i s on'ikom pileži (djecom)! Vazda je dobro tu nesreću zapriječiti. Čim čuješ i oćutiš, da vatra pjevuca, dva tri zrna soli baci u ńu, pa će dobro biti, pa ne će biti nikakve nesreće niti ikakva goreža. Sô je dobra za svašto i od svašta je pusto od fajde.

Kad pokipi mlijeko, presušit će stoka. Po skupe pare, da mi ko plaća, a da bi znao, da mi ne će čuvati mlijeko, kad mu ga prodam, i kad ga počne izvarivati, — ne bih mu ga nikako ni pod kakve pare prodô. Nije mi na prodaju, pa vesela! Volim svome malu (stoci), da mi mliječi, nego da mi presuši, a za ono ńegovo malo, što je kupio. Pa da je kupio i puno, ne bih mu ga nikako prodô. Pokine li (pokipi li) mlijeko, već o mliječeńu (!) daļe nema ni zbora: ovca, koza, goveče — namah će presušiti. Stoga ja vazda svojoj čeļadi pelim i kričim, da paze, da ne bi mlijeko pokinulo. Zgodi li se koji put nekrivńom — jer kad je nekrivńa, ne će biti zla — samo vaļa brže boļe posuti soli, gdje je pokipilo, — i kô da nije ni pokipilo. Ali treba odmah i svakako posuti soli. Meni ne bi nikada pokipilo, da ga hiļadu godina uzvarivam. Dignem povrijeslo (povrazac, ona iskrivļena gvozdena šipka, što jedan kraj kotla s drugim spaja pomoćju onijeh ušesa na kotlu) i nastavim ga uzgor nad kotlom, i nikad da će pokipiti. Kako to lako i brzo kod drugih pokipi, ja se tome ne mogu načuditi. Nepažńa — pa i pokipi. Da se i malo pazi i nastoji, ne bi ni pokipilo.

Kajmakļija. Kajmakļija kahva (crna kava s pjenama po vrhu) u koga bude, kad mu se natoči iz đevze (đezve, kaveni sud) u fińđan, onda će se oašlučiti (dobi' će para) odnekle. Bi' će ćara i šićara (oboje: dobiti) do zadńih nogu.

Kad se uzô (uzao) zaveziva. Djevojki ništa ti draže, kad šije košuļu, pa je namijeni svom suđeniku, pa kad joj se ono uzô zaveziva. Što joj se god više puta zaveže, to će joj suđenik duļe ži-

Digitized by Google

viti i mnogo 'nakih i boļih izderati. Nema je, kojoj nije drago, kad joj se uzô zaveziva, samo ako je je namijenula svom suđeniku.[1]

Kad se sade tikve, pa pane špica (koštica). Dobro vaļa paziti, kad se sade tikve, da špica (pašćica, koštica) koja ne pane na zemļu. Pane li, boļe je je i ne saditi, nego li saditi. Posadi li se, bi' će, kad uzreste i zametne se, grka, kô pravi grkuļ. Samo što je ispala na zemļu, prije nego se je usadila, i tako odmah ogrkavi i bude grka. Zato je (ju) najboļe i ne saditi.[2]

Kad se djeca igraju mrca i rata. Što čemu, što čemu, djeca će najprije doslutiti. Najboļe mogu mejitu (mrcu) i ratu doslutiti. Kad se počnu igrati mejita, i koga nositi, onda se je nadati mejitu sa zbiļe. Zato vaļa odmah djecu rašćerat i to im zabranit, kad tako stanu činiti. Nek se drugo štogod igraju, a ne toga. I ratu oni najprije doslute. Kadgod bude rat, najprije će se djeca među sobom zaratiti. Pred svakim ratom bude dječiji rat. Ko je to za posļedńih godina nazorio (gledo), kad su bile one hučke (učke, bune, nemiri), mogô je lako viditi. Nekakav rat među djecom bio zavladô, kô i među odraslim. Izišli bi gdjegod u poļe, pa po vazdugi dan ništa drugo ne radi, nego se bi i nadbijaj, ko će koga svladat. Rašćeruj ih, ne rašćeruj, nema fajde. Oni svoje vaļa da provedu. Ne bi prošlo malo iza tog, a pukni glas: tu i tu rat bio, tu se i tu pobili i sva ih sila izginula. Na što sve djeca ne će doslutit! Dosluti' će, čemu se ne bi čovjek ni u snu nadô.

Čovječji čini. *Vruć hļeb.* Vruć hļeb ne vaļa nikako načimati, dok se podobro ne iz'ladne, jer on pred Bogom plače, kad se vruć načme.[3]

Ogńišće. Koja li mala stvar, pa će čovjek na onom svijetu za ńu otpagavati (trpiti). Nikad ne bi ni za morem pomislio! Ništa tu

---

[1] A ne pada im mnogim jadnicam na um — kô mlados(t) — kad se koja na nesreću namjeri, da bi joj boļe bilo, da joj se nikad nije zavezô, i kamo ta sreća, da je nikad nije ni sašila!

[2] Ta nije to sve ni do jedne špice. Sve nije ni u ńoj stalo. Ako je u ńoj sve stalo, ni ńe ne bilo! Nek nema ni ńe, pa se nikad ne posijala i ne posadila, ako nema još s kakve druge strane sreće. U ńoj je samoj beli no će biti.

[3] Ispod saksije (pokrovac, kojim se pokriva hļeb, kad se peče, te se na ń žera i lug naspe), imadu neki navadu, čim se hļeb izvadi, odmah ga jedu i gmocaju (isto: jedu), kô da su utekli od gladi, i kô da ih vojska goni. Ne dadu mu se ni iz'ladnuti, nego jedu i dave se, da im sve staje u vratu. A to im nije nikako lijepo, a i grehota je. Svak će im reći, da su gladnovi, te da se nijesu ni lani ništa okusili.

Digitized by Google

drugo nema, nego, kad se izvadi hļeb ispod saksije (pekve), pa koliko god vremena prođe, da se ogńište, gdje bio hļeb zapretan, ne zamete i ne zamane (omete, raspuha), onoliko će duša onoga, koji je izvadio hļeb, na onom svijetu Bogu otpagavańe davati. Jadna nam majka i kukavna ne bila, kad ćemo za taku stvar Bogu ǵevabiti (odgovarati), kako li će nam biti za više i grđe stvari! Viđe li, koja li mala stvar, pa tako da bude! Nama se čini mala, a pred licem je božijim velika i odviše velika, dok ćemo i za ńu odgovarati. Ako ne bude milosti i milosrđa božijeg, ni hiļaditi se ne spasava. Sačuvaj nas Bože, da tako ne bude, i da ne pogodimo, a jezivo (strašivo, prilično) je.

Grjehota je ležećke jesti. Haramsuz (prokleto) je ležećke jesti za sinijom. To samo dangalaci (propalice) i beteri (nesretńaci), koji nemadu ni Boga, ni duše, čine. Zašto da jedemo ležećke, kad smo zdravi! Nijesmo ļuta (velika) hasta (bolesnik), pa da se ne možemo pridignuti s jastuka (naslońača). Ni hasta ne će toga bez velike nemoći učiniti. Kad se jede, nek se jede, kad se leži, nek se leži. Zašto mi ostojeć (stojećki) ne ležimo? Zato, jer nije to Bog ostavio, a tako nije ostavio, ni da ležećke jedemo. Svaka ona mrvica nimeta (jela), koja im preko usta prijeđe, plače pred Bogom i haramsuz im je na oba svijeta. Ima' će kada pred Bogom za to ǵevabiti (odgovarati).

Poslije zahotka sunca ne vaļa jesti. Je li sunce za goru palo, ne daj mu (djetetu), ni kolik što je bogda (mrvica), da jede prije, no što bude večera.[1] Ne daj mu, ni koliko je laznuti (okusiti), ne bi li se rodila opletena Mara, makar se od plača iskopistilo. Samo nek se ne zacene (zaduši od plača), čuvaj! Dobro znaj, sve ono, što god pojede od zahotka sunca do večere, sve mu se u zeher (ijed) pretvara. Stoga i jesu mnoga djeca skareļiva (zla) i mučna na jelu, što u to nevrijeme jedu. Od toga nedojela (jelo između zahotka sunca i večere) može im se uhvatiti safra (bolest) oko srca, isto kô sriješ (taloga, peca). Ne daj Bože samo, da ožive safra, tad mu (djetetu) nema više kutariša. (Nastavit će se.)

[1] Ama ono plakalo, no plakalo, hińkalo, no hińkalo, ne daj mu, te ne daj, — ne će mu ništa dokundisati (naškoditi), niti će mu išta biti. I sa zdravijem smo na garazi (nemir, ļutńa) i ǵefi (svađi), a još, kako će nam biti s bonim (bolesnim)! Nije niko od gladi umr'o, ne će ļe ni oni. I 'nako ne vaļa svaku dekiku (čas) prižvakivati, ni mļackati vilicama, kô goveče za jaslima, a kamo li, kad zađe sunce. Najduļe, najduļe kad je od zahotka sunca do večere, ja ima, ja nema dva sata. Toliko se beli (u istinu) može predurati, i da je katil ferman (smrtna osuda) na vratu. Ne će mu salo (loj) napasti, da mu dadeš ne znam šta.

Digitized by Google

GRAĐA.

Vrbnik (na otoku Krku).

Narodni život i običaji.

NAPISAO IVAN ŽIC.

(Nastavak.)

Ogrjev i posvjet.

Ogań i ogrjev. V kući je *komin*, *ogńišće*, *ogńišće prez komina*. Na srid ńega je ravno pode dimjakon, pod komoštri, mesto za *ogeń*, a ograjeno je z dvimi, trimi kvadrelami, ali z više opučic, da ogeń, i če se va ńen dela, ne gre po 'sen kominu. Videli smo, da za to rabi dodar i *železo*. Ondi sen pokazal, onako na praću, kako se dela i ogeń. Ovdi ću morda malo boje, ma morda.

Ogań. Ogeń se *udela*, *stekne*, *vežge*, *nadežge*, *zapali* ovako: Na čist komin, ali na popel se položi suh magriž, ali pest slami. Na to se da malo suha žbičja, a ozgora se navrede derva. Zeme se *furminant* i *vežge* ga se va zid. Moja pokojna baba je furminant zvala *žbičica*, a *stergala* ju je ali *kresala* va zid, da ńoj se *vežge*. Kada furminant gori, nadežge se sviću š ńin, ali ga se dije zabode pod magriž, neka počne *gorit*. Do hipa se magriž *razpali*, *najeme* se žbičje i počne gorit, a od ńega se najemu derva, i ogeń, pokla se je malo *zikuril*, *plansa*, da ne more lipče.

Prija žbičic se nî ogeń ovako stikal. Ontrat je rabilo *kresalo* za delat ogeń. Judi su imeli posobojnu napočnu mažicu ali mošńicu, a va ńoj je bilo pravo kresalo, *nado*, *alcal*, *kremik* i *ješka*, a ne redko i *sunpurada*. V livu ruku bi prijeli škrilčicu od kremika, a poda ńu podložiliješku, i to bi deržali z dvimi perstmi, pers'palcen i kazalcen; va pravu ruku se je zimalo nado, ontrat se je š ńin ozgora na zdolu lupalo po kremiku, dokla nî skočila ž ńega *iskra* va ješku. Ješka bi se dije najela od iskri i počela *kurit* i pomalo *tlit*.

Digitized by Google

Ontrat je bilo tribi va ńu puhat, ali š ńun mahat, da se *razdežge* i udela *ugjić*. Seda ju se je davalo va magriž i opeta puhalo, dokla se nî vežgal i počel gorit s plamikon. Kada je počel *plandasat*, ontrat ga se je polagalo berzo na komin i vredilo na ńega žbičji, pek derva.

S u n p u r a d a je bila konec od dretve, ma ne jeden, nego ńih pet, šest zaje'no zaverćenih koti dreti, pek umočen va raztopjeni sunpor. Ako nî 'otela ješka *zdat*, ali nî mogla *zdat ogńa*, ontrat je pomagala sunpurada. — Večer se je ogeń *pogribal* pod opuku ali pod čripju, ali samol pod popel, da bude jutrodan *žeravice* na komini, neka se ne bi moralo poć kresat. To je udelivala mat, ali ki je zadńi šel s komina. On bi ono ugjevi, ko je ostajalo živo, spravil lipo na kup i pokril s popelon, ali čripun, i tada je bil ogeń *pohrańen*, *pogreben*. Jutrodan bi ga odgernul, ki je imel udelat ogeń, i zdvignul bi s klišći jeden ugjić, pek položil na magriž, ali va srid ńega, i puhal va to, dokla se ne bi udelal plamičić na ugjiću i najel magriž. Ako se je ogeń zagasil posve, ontrat je bilo zet opučicu, črip, paletu i poć od vrat do vrat po susedih pitat: „Posudite nan malo ogńa, ali jeden pušić, glamjicu“. To se je zvalo: *poć po ogeń*.

Ogeń se *potiče* z rukami, ali s klišći, s popiškon, kada se pregoli (!) ali derva zgore, neka zgore i one skrajne mervice. Vaja ga *potikat*, kada se ča kuha, zač z je'nin naručajen se ne će skuhat, če se kuha. Ako ne će da gori, ali se je *potuhnul*, *zagasil, nima plamika,* mora se ogeń *podpuhat*, *podpuhnut* ze puhajkun, ali z usti. Kada derva ne 'te da gore, govore ńin: ne 'te da gore, ne 'te da *puste zraka*. Na ogńi i pol ogńa se kuha 'se, če je tribi.

Ogrjev. „Na komini pol ogńa“, „za ogńen“, „za kominon“, „za popelon“ side judi i dica v zimi, pek *se teple*. Raztegnu ruki i persti, a derže je jednoga do drugoga i polože tako raztegńeni nad žeravicu, ka biva raztegńena do opuk na široko, da ogeń 'sekomu malo tepli Na komini se čovik nikad dobro ne more steplit, zač se tepli samo sprida, a zada niš, ako ne more obernut i pleća k ogńu. Zato govore: „Šel sen k ogńu, da ću se steplit, ma nî niš: prida goriš, a zada te led poliva“.

Škola, poteštarija i poposke kuće, kadi su bivali ki od popi, imaju *gizbu* železnu, ali zemjenu. To je koti peć, ma se va ńoj ne peče niš, zač se ne more, a biva va zatvorenoj, štańoj kamari. Va gizbi se vežge ogeń, gizba se *pali*, *napali*, *gori*, da se stepli kuća, pek

Digitized by Google

nî tribi onda hodit za komin, a ni na ńu se teplit, zač od ńe biva tepla sva kuća, kamara.

Pol ogńa sidi, na čen ki more: na klupici, stolci, šediji, banki, katridi, — kako se ča kadi nahodi. Okolo na 'kolo ogńa, da bude on mej ńimi, ki se teple, se ne more sidit, zač pači zid, ma istešo reku: da su okolo ogńa posedali, da su ga zeli meja se, da ńin ne ujde.

Na ogńi gore *derva za ogeń*, da se ne pomišaju z onimi *za palilo*. Derva za ogeń su sve, ke se dadu gorit: hrast, graber, jesen, dren, brest, žestila, judina, mahača, planika, skroslipina, krušina, kjen, topol, — ali najgušće su one tri perve. Od derva se gori 'se, če se more: i stablo, i kiti, i žili. Tenki derva su *šmračji*, *kukuravičini*, *žbičji*, *sič (šič)*. Sič (šič) je ono, če je ostalo, pokla se je dervo okaštrilo. Zač dervo se posiče; če je debje, se očisti od teńega, siče, i zeme doma za ogeń, ali peja ća za tergovinu; a tenko ostane na mesti, pek se kešńe pobere i rabi za leto. Debele derva su *glamje*, *kerje*, *kerjiće*, *kalotini* i *derva*. Glamja je velika, koliko ju more čovik nosit, a biva bokun cela stabla, dubca, grabra, ali pol bokuna od stabla. Kerj je ono debelo od stabla va zemji, pokla se je odsiklo stablo. Kerjiće su bokuniće od kerja. Kalotini se dobiju, ako se posiče dubec, stablo razsiče na dejinu od jednoga derva, a te bokuni razcipaju na debelo. — Kada se *cipaju* derva, *škvadraju* kusi i siku dubca, ontrat ostanu ondi male mervice derva, a to su *dreščice*. Derva nisu cipani; ali ako su, to su od kit debelih, ali ako je hrastić predebel za na ogeń. Kerj i glamja se kolikogod dadu na meńe, ako su preveliki, a ontrat prepejaju doma i zavale na komin, pek po malo gore, a š ńimi mora bit i ogeń od teńih derv, zač ako ne, bi se dogodilo, kako je rekla ona: „U naše susedi voz derv gori na komini, a u nas ni poleno ne će". — Za ogeń se siku derva pol šežńa delgi, a kalotini su krače. — Za tergovinu gredu *bele derva* i *černe derva*. Černe se računaju hrastovi, a bele grabrovi. Po dejini su faše delgi dvi nogi, i kratke, delgi nogu i pol.

Posvjet. Večer se rabi po kući *svića*, da se more vidit, če se ima delat, zač pre (!) ogńu se ne vidi niš, i kvari se vid. Svića je seda od lati na tri kantuni obli. Sprida je uska, zada široka; doli ima dno, gori pokrov i pokrovec. Okolo su bandi visoki malo više perst. Na užen kraji ima položen pôl gurlice od dna do verha, malo-malo na ven, a stoji na žbrišo. Zada ima rep na zgoru, gori malo prigńen naprid, a skroz ńega gre žica i ima gori kučicu za obisit. Va butigi se kupi napočnoga bunbaka za stiń, doma se od-

lipi od toga nikoliko stińić i udela *stiń* ter stavi, dâ va sviću jeden kraj, a drugi se pretisne va *nosec,* pek nalije z ulin i seda je svića načińena. nî ju tribi nego vežgat, da gori.

Starinske sviće su bivali od železa, ali mida, i veći del prez pokrova i pokrovca. Kadagod nisu imeli ni nošca, nego na užen kraji je bivalo 'se za'jeno, svića i nosec. — Popi su imivali, a i kmeti bogatiji, sviće od tri nošce. One su na posobojnon stalu i moru se po ńen pomikat zgoru zdolu. Na verhu je ručica za nosit i od otuda, ali pek zverh sviće, vise veružice, na jednoj veružici je *kapić* za *zadusivat* sviću, a na drugoj su *šćipače* ali *škarice* za *osekńivat* sviću čistit ugej od stińa. — Sprid jedno trajset let se je prosulo simo *petroljo,* a š ńin i sviće od petrolja. Ove su ti koti i one perve od lati, samol imaju nosec celu gurlicu tri persti delgu i na zgoru. Nosec stoji na pokrovci, pek se s ńin zneme i vedije nuter stiń. a ontrat po škujici, ka je za nosec, vrene va sviću. Za t' posel imivaju još i iglu od žice na veružicah. Boje svite sviće od petrolja, nego od ul‹, ma jako smerde i jako dime. — Na 'v kraj dvajset let su počeli hodit va Verbnik *gase, gas* i *lanpi:* jedno i drugo je seje'no. *Gas* zovu više, ako ga moru obisit nad plamikon, a *lanpa,* ako se obisi na boku. Ako je gas, ima ozgora, ako lanpa, po bandi koti pjat ali pero. Ako će gorit, mora imit doli galu s petrojlon, gori makinu za dvizat i kalivat stiń i na makini tubo od stekla.

Pre svići se pere okruti, prede, plete, šije, miče i sidi, ako je voja koga sidit.

Po putu v noći rabi *lantirna, feral.* Ov ima dno od lati, četire stekla (od ńih je'no za dvera) i dimńak, a na ńen žicu za nosit v ruki. Nutri je luneta, koti i svića, samol je na kolo, i na pokrovi ima dvi škujice: je'nu za uli, a je'nu za nosec ze stińen. Kada luneta ne će da gori dobro, mora se *prežgat:* zagasit, oseknut i poznova vežgat, pek donalet z ulin. — *Slipica* se rabi malo, a je slična feralu, ma ima sprida je'no steklo samo, a zada je na oblo i tu ima ručicu za nosit. Još je i va ton deferencijana od lantirni, da se ńe plamik more s'ranit z je'nun laticun, i govore, da se ne vidi onoga, ki ju nosi, zato se i zove tribida slipica.

Ki nima lantirni, se lipo pomore, ako nima na delgo poć, ze glamjicun, pušićen: zeme ga v ruki i maše š ńin, pek mu se dela koti pol ogńenoga obruča, i to mu sviti, da vidi, kadi će stat.

Ne znan, za č' je rabil *luč.*. Još seda reku, da je dervo „razlučal" (ali ku dragu stvar, ka se da): na tenke žbičice razpeštal. — Kada sen bil dica, ontrat smo još mi dičina peštivali luče za moć

Digitized by Google

š ńimi večer poć na placu gjedat tanec o mesopusti. Je l' luč rabil v kući namesto sviće, ne znan, ma se bojin, da je. Luč se udela evako: Posiče se mladikov hrastić nedebel, a i ne more bit, ako 'oće bit mladikov, zač mora svu koru imit gladku. Doma se ga položi na kamik i z jednun rukun derži, a z drugun z ušima od sikire telče. Spod tih buhac se ono dervo lipo razcipa samo od sebe na tenke cipotini. Onda, kada je speštan do kraja, poveže ga se s koncen, ali ze žukvicun, i hiti na peć, neka se osuši. Suh se vežge na plamiku od ogńa i gori, koti svića.

O mesopusti su li zvena gorivali još ontrat, kada i luč, *maćehu.* Maćeha je bila od stupini i voska, a debela po perst, dva, a bilo je to (vosk i stupina) koti zaje'no pomišano.

Za potribu su gorivali i sviće od domaćega voska, *želte sviće, domaće sviće.* Delali su je ovako: Najprija bi zverteli od stupini stiń, ontrat bi ga jeden kraj prijeli v zubi, a drugi kraj stisnuli s koleni, pek bi zeli smoki, dvi voska i opasali stiń z otin voskon, ontrat prijeli mej dlani i verteli, koti kada žena dela šurlice, dokla se ne bi od kraj do kraj stińa raztegnul vosk, a tada je bila i svića udelana.

Poznivali su prija i *lojenice,* seda istešo, ali *špalmaceti,* ali *šteriki,* ma doma se nisu delali.

Čudo svić skupa ali veliko svitlo v noći se zove *svićav, svićavina.* Jedna svića sama se dici zove *žiga, žiža,* ali ne, za da zapamete to ime, nego da jih se namavi (!?), da pogjedaju va ńu ter se umire, ako plaču.

Pušeńe.

Va mojen ditinstvi još su živeli tri starci,[1] kako sen videl, dobri fumači, fumaduri, nasvalito ovi dva zadńi. Pravno mi je bilo, a od ontrat nis' još zaboravel, da su ti tri bili pervi verbenski fumaduri od pipi. Geršković je fumival pipu od zemje, ćozotsku, a oni dva velu pipinu krańsku. Sve, če pametin, pek fuma se čudo. Fumat počnu već dica mokuli, pek jih smuti, a mat za plaću, kada rigaju, udri još po ńih z rukun, neka se spomenu, da nî fumani za ńih. I ja sen bil va toj školi. Ma dica se toga ostave do drugoga puta, dokla opet najdu mokul, ter jih posopet smuti. Kada već imaju deset, dvanajst let, fumaju potajno, pod kuntrabant, da jih stariji ne vide, ako skuda stepu ki šold, cigar, špańolet, ov gušće. Kada nimaju kupit na čen, ontrat poste. Od petnajst let naprid počnu

[1] Ive Geršković, Osip Malović Krańec i Ive Ivošić Kestavec.

Digitized by Google

već i sprid starijih fumat. Od osemnajst let naprid već fumaju očito i na voju, stariji ńin ne brane, ma brani žep: ako ga ne dobiju, onda ga i ne fumaju. Od dvajset let mladiću već mora bit ńegovo fumani na voju. Dokla se ne oženi, redko fuma *pipu,* nego *špańoleti* i *cigari*, a kada se oženi, sve troje, ko mu se kada namiri. Oženeni niki ter niki, najveć va deli, vole tabak žderat: *ćikaju*, usta napelne tabačini i stave pre jednu bandu, pek imaju nutrì koti jeden žaložaj (zalogaj) i 'seko toliko pjuvaju, ma to je gńusno, nijeden jih rado ne gjeda.

Ki će fumat špańoleti, kupi je udelani, ali kupi paket i hartice, pek zavija, zavraća sam, kada ga je voja. — Cigari se kupe već udelani na palti, a su od krajcara, od dva šolda i pol, od tri i pol, i virjini od pet šoldi. — Ki fuma pipu, on kupi paket od tri šoldi, ali od četire, kako ga ča jubi, nańete pipu, napali i po malo sese, dokla mu ves tabak ne zgori. Ontrat strese popel i osterže z britvicun koričini, zitegne kanu i ocidi vodinu, ako ga je voja. — Za fumat cigari i špańoleti, ki ne će z ruki, ali je oholiji, fuma ze *bokina*, va č' zatekne cigar. Bokin se udela od zečje nogi, od kokošje, ali se kupi udelan. A je jih 'sekakovih, ne bi se ni zmislel, kakovih. Pipa je od zemje bela, mala ćozotska. Va ńu se zabode ravna *kana*, šibica povrćena baš za to, i dâ v zubi, pek se fuma. Znaju, da se pipa zove i *lula* i *fajfa*. Da jih je od derva i od majoliki, to van nî tribi pravit. Ovejste su veliki, imaju svoj pokrovec od žeIte lati, doli su na kučicu, a kana ńin je debela i stoji na zgoru, pek ńoj je tribi bokin od kosti s perstenon na vidu, da se more lipo deržat. Još biva svezana ze zelenin koncen za kanu, da ne pade, ako se od ńe odpusti. Ima i veružice, i iglu za čistit i probadat, ako ńoj se začepe škuje. Pipa od majoliki biva od dva bokuna. Najgušća je ćozotska pipa, zač je najnarednija, najzdravija, i najmeńe gušta. Ako se počne cidit ž ńe vodina skrozi, ontrat ju se stavi pod ogeń, da se speče ter tako osuši, ontrat pusti, neka se ohladi, pek biva koti nova.

Ženi fumaju za sulac kadagod, dokla su divojki, ako ńin mladići udelaju špańolet, ma te su redke, zač je sramota vidit žensku fumajuć.

Ki su najprija tabakat počeli, tih ja ne pametin, a prave mi, da je bil na glasu niki Anton Bolonić i niki pop Trinajstić.[1] Seda

[1] Za 'noga pervoga teče, da je nigda ostal prez tabaka od nosa, i da ga je poslal kupit, pek još z delga pital: „Nosiš mi tabak?“, a

Digitized by Google

fuma, kot sen rekel, i staro i mlado, a niko i tabaka. Tako delaju i žlicun i škorcen. Ma istešo mlaji vole fumat, stariji pek tabakat.

Sridńi *fumač*, ali *tabakač (tabakin, šmerkalo)* potroši na leto 6 do 8 fijorini va pipi, ali va tabaku od nosa. Ako fuma špańoleti, više, a ako cigari, još više. Plaćaju dober kuntrabucijon, prez koga mogu bit, ma ne 'te da budu.

Kada nî tabaka, ontrat su dobri: nat od kunpira, šuma od hrasta, a najviše kuš. Nego toga malo biva. Fumač al z oka, al z boka mora provertit, od kuda 'oće, šoldi za paket. Voli bit prez ula i soli, nego prez tabaka.

Dica načine pipu od tersti, a kanu od svetoga-duha i fumaju mekini od žita (ma da jih mat ne vidi), ali kuš.

Lijekovi.

Dije na početku ovoga dêla moran vas spomenut, da se mi gradari jako malo služimo z bahorci i z bahornicami, ter ž ńihovimi bahorijami. Kada ča koga zaboli, ako mu ne moru pomoć likarije, kê malo da ne pozniva sveki, tečemo odmah k likaru. Kada već ne pomore ni likar, ontrat teku tamo va Beker, v Riku i Bešku ter na Dubešńicu ke nikin posobojnin bahorcen. Pravi keršćanin išće pek najprija likariju u Boga i u likara. Prija je i grad deržal više do bahorca, nego do likara. Venkari još i dan denešńi vole poć prija k bahorcu, k čarovnici,[1] k nikoj ženi, k nikomu čoviku, da jih ozdravi, nego k likaru.

Likarije, ke rabimo va naših bolestah, koliko ja dosižen z mojun pametun, ja deržin, da su potekli največ od likari.[2]

---

on mu za sulac odgovorel: „Ne". Kada je to čul, hitil je od jada buraču ze sarenin z glavi na tla, da se je sva raztriskala, a sareni razletelo. — Pop da je pek čas mašu z ontara poslal odpivača, neka mu gre doma po tabakeru, zač da nî mogel mašit prez prezi.

[1] Za moje pameti bili su va našoj plovaniji: gradu Mende Marčićeva (Barčolova) i Jerka Stefanićeva (Bandelica), ter Marija Bolonićeva (Popinica, Maršilija), stari Anton Petriš, a na Garici je bil Sapunić. Seda je i v Risiki na glasu Ive Volarić (Kukjić). Onih pervih već nî, pomerli su, a ov još žive i ta posel nastoji. Derže ga niki judi (ma domaći ne) za likara, za pol likara, koti likara.

[2] Čudo je va ton dobra udelal i ki ter ki pop, najviše niki pop Ivan Feretić. Bil je samouk, ma više nego pol pravoga likara. Koliko pute je on rekel: 'Seka nemoć ima svoju likariju, i po likarijah gazite, a ne znate je rabit.

Digitized by Google

'Si judi 'se znaju, a jeden ne zna niš. Nikomu je dobro udelalo ovo, nikomu ono, a dobro se ne zaboravi tako lehko. Tako je i z likarijami. Kada je ki slab, berzo se dožna, zač, ki ima nemoć v kući, rado se drugomu potuži i pravi, kako je ńegovu nemoćniku, a drugi mu ontrat odgovori, kako je bilo ńemu samomu, ali komugod od ńegovih; i ako vidi, da su 'seje'naki bolesti, reče, ze čin (s čin) je ozdravel, pek mu preporuči, da neka prova i on: morda mu bude koristilo. Tako gredu likarije od ust do ust, ter su svi judi ontrat nikakovi bahorci, a nijeden nî pravi bahorec.

Morda 'sega ovoga nî bilo tribi ovdi reć, nego dije počet, kako pita osnov, ma sen deržal, da je ovo bilo tribi za razumit ovō, če gre.[1] Znan, da to nî 'sekomu garno, ma če ću mu ja, kada se ne moren prekovat da buden drugačiji! Moran bit ovakov, kakova su me osnovali, kakov sen se zlegel i polegel. Dali su mi malo delg zajik (da ne rečen: koti i kobili rep), ma če ćemo tu, kada nas je Bog 'sekakovih dal na svit! Nikomu fali ovo, nikomu ono, a meni kratek zajik. Ma mi nî ni zamira, zač veći del dana moran mučat, niman se s kogun razganat, nego ze ćetirimi zidmi (zidi).

Liječeńe bez lijeka. *Ležańe i hrana.* Rekel bih ovdi, kot 'oću, nikoliko nemoć, kadi mora čovik ležat i čuvat se 'sekakove hrani. Ma deržin, da je to preveć nestalno. Splohon bi rad človik, ako je slab, ne ležat, nego hodit, kako da je zdrav. Kada ga ča stisne, dije leže v postiju i stoji nutri, leži, dokla mu prepasa i ijde na boje. Ovo vaja za 'seku bol nuterńu i bol od glavi. Od drugih boli, kako na rukah, nogah, plećih, va terbuhi, se čovik vaja, kukujari, nit leži, nit stoji, veda, dokla mu pasaju, ali dokla ga ne zemu ća, umre. Hrana je v nemoći: panada; dobra juha od frižke govedini, ali skopčevini, kokoševini, čegod na juhi kuhano: bigulice, oriže, stergan kruh; mliko; jaja kuhani na metko, ali pečeni li na metko; pečen žir, ali kuhan; kruh opečen i umočen va vodu, ali va bivandu. Kada već bolnik ozdravja, ontrat mu se more i va celo vino opeć korica kruha. — Pivo je bolniku čista voda, ali voda od piriki, ako ga jako ogeń friga. — Kruh se rabi vavik domaći beli. 'Seki bolnik

[1] Za stalno 'oćete sami sobun reć: „Bogajme, da je već jednuč nakanil počet, ako razi ne najde ku tu drugu štroku za dohturat još naprid.“ I ja din: Bogajme, da sen već finil, ako razi ne buden moral reć, da je tribi malo pacencije, usterpjeńa imit s menun, ač sen takov, da kada počnen, kada dvignen koru od česa, ne moren prit nigdare na kraj.

Digitized by Google

tribi da stoji va reguli, kako mu dâ svet likar, ali ki drugi. Ako se ne derži sveta, ontrat mu biva huje. Lehko zaprasi štumig, kada jî, če nî za ńega.

L e g o m a m o r a l e ž a t bolnik, dokla mu je febra, tif, malińa, punta, veliko badani, vela nahlada, ako ga boli jako glava, nogi, križa, terbuh, gerlo, ako su mu ospice, kozice. V a t e p l i mora stat, kada je slab od ospic, kozic, nahladi i namora. Va febri i va 'sekon ogńi ne smi pit vina, rakije, nit nanci kisela, da mu se ogeń ne malińa. A hlada se mora čuvat, da ne zahladi ogeń, zač bi se podbuhtal, otekel, pek tako i umerl. Va nahladi se mora čuvat svega toga, još i fumana i suhih smokav, i 'sega, če mu podbada kašej. Va maravelah ne smi jist slana, kisela i pit vina, rakije. Va nesramnoj bolesti ne smi jist niš slano ni kiselo. Komu pači matrun, mora se čuvat fažola i potepjenih stvari.

Liječeńe treńem. Hladi, tišćece, terbuh, šćupjena ruka i noga, kerč, dodar i punta se teru. Tako i tisika.[1]

Teru ovako: Ako boli terbuh, zavali se bolnik na škinu i ontrat obimi rukami i ze 'simi petimi persti se gladi po terbuhu od žličice (jamice) zdolu i na bandu.

Ako imaju tert hladi, tišćece, ontrat leže bolnik na terbuh s pleći zgoru, pek ga teru 'se od čela priko glavi na vrat, pek zdolu na pleća, ontrat ruki, pek pleća i nogi sve i zdolu do petnih žil. Tišćec ćapaju z dvimi persti i potegnu kožu, kadi je, da on pod kožun pukne, i tako se prekine. Ako su pleća samol speti i tišćece po ńih, ontrat se bolnik gazi. Jedno dite, ali kî nî jako težek, zuje postoli i stane na slaboga, ter po ńen z nogami pretiska i proteže, koti da tere. Slabi mu ozdola 'se pravja, kadi će stajat, a gazi ga onuda, kuda ga više boli.

Da tereni bude boje, ki tere, namaže ruki z ulin i pokapje pleća bolniku. Za tišćece je još boje, ako se pomiša uli i rakija i to zavjači. Još boje je uli, rakija i sapun. Kadagod rabe rakiju ze solun, kako ńin se kada namiri.[2]

---

[1] Sedaj to nastoje Mate Štefanić, Ive Mihajić, Ive Volarić i sini pokojnoga Sapunića (ma ovi za to jako ne mare).

[2] Ako se liči prez likarij, ontrat se liči s *križanin. Križaju* zmet, lubu, šiju, rožec, živu i ujid od kaški. Nigda su *bajali gjisti*, a to da je bilo ovako: Trli su dicu po terbuhu, križali i govoreli nike besedi. Ce se je govorivalo za to, i če govore, kada križaju, to ne 'te da prave, ki to znaju, ako ne na nabedńi večer i na veli petek večer.

Digitized by Google

Liječeńe rezańem. Ako je kadi kakova vela bol: zmet, prišć, luba, i ne će da se probije pod likarijami, ontrat ju probiju, presiku, prosiku, prerižu z oštron, najradije z brivatnun britvun, ali z iglun, i to delaju, kada se vidi, da je bol zrela, a ovo biva, kada je omeknula, kada se lesne i na samon veršići ima belu pikńicu, seńal od gnojini. Riže, ki ima za to serca, komu nì milo bolnika, kada ga riže.

Tern, ali cipotina se znimju z iglun, najboje putečnun, zač je meńe otrovna. Ki to 'oće delat, stisne, koliko se više more, mesto, kadi je tern, malo z verhon od igli razkalvasa kožu, da bude škuja, po koj je šel tern nuter, šira, a ontrat gjeda, da z verhon od igli nabode kraj od terna ter ga zitegne na igli ven. Ako ne će tako, ontrat ga pomalo zitisne z iglun.

Zub se z nimje na konec, ali ze napočnimi klišći; ako na konec, ontrat se ga opaše i potegne na ven, ali se ga veže i potegne gori, ako je dolińi, a doli, ako je gorińi, pek se tako zikine ze 'sin kuridon. Na klišća se isto tako kida zub, samo ga vaja š ńimi dobro ćapat.

Drob kada pade, ontrat ga dvignu po malo teruć, da pride 'se na svoje mesto, pek svežu, da se ne bi opeta spustilo zdolu, a polože ze klupkon (kluvkon).

Što se uzima za lijek. *Od život in â.* Od živa živa rabi se mliko za nike likarije, ali još više ženska pića, žensko mliko i svoje lajno

Od mertva prašca rabe želč i mezdra; od mertva brava nožen, onu kožu od pačenka do gorińih pačenčić; od morske žabi (to prenesu mornari) uli; od škorpije uli; od pelža kućicu; od kokoše, zeca i kaški salo; od prašca svininu. Živa goluba, ali potešića tako i pungu razsiku i rabe onakovi. Svoju vodu (pišaku, cur) rabe li za likariju, tako i serinu od uha. Rabe i živi pijavice za znimat kri. Od papavuka rabi papavučina za fermivat kri. Od ovce se rabi velna seriva za oblagat. Poznivaju i uli od bakalaja, ma ga kupuju na špicijariji, tako i kri od rakuna. Rabe za likariju i naplat, i loj, i salo od prašca. Od živa vola rabi lajno, od miša govno, od lastovice ńazlo, od jaja korina, od čeli med i vosk.

Od biļa. Od trav za likariju rabe žili od marubije, višć, ostrugi, sleza, kunpir, od radića, želtenice, ožigavic, šperža, šipunini, piriki; peri od želtenice, sleza, verhi od ostrugi, marubije, kuša, alteje, lusmarina, javoriki, pelina, beršjana, žukve, ulikve, škrebuta, dub-

Digitized by Google

čića, metijivi, pelinića, pojske preslice, svićin, slizeńaka, travi od posika, terputca, ribičin, oriha, črišńe, zela, osteka, fratiča, balisa, maružani, ruti, menduli, praskve; rožice od laćuni, sleza, svetoga Ivana rožic, centavije; sime od murve, reže, fermentuna, žita, kroslipini, balisa, mograńa, ẓela, mendul.

Kako se lijeći. Će nis pravil do sedaj, morda se spametin pravjajuć, kako se liče bolesti.

I. Vańske bolesti. (1. Ozļede). Udrec, buhec, udarec.

1. Ako se je udelala od ńega *černica* pod kožun, se ne liči. Neka se samo od sebe razteče.

2. Ako je černica velika, koliko zerno od leće, ali još i meńa, a *kri nasedena*, mora stat onako, dokli usehne koža nad ńun, i pukne ter pade. Pačat se ne smi va ńu, zač bi se pozlobilo, pek bi bilo posla za zličit.

3. Ako je velik udrec, a da nî ča pod ńin puklo v mesi, ako je magare koliko i prokervavil, najboje je dat na ńega; 1) pijavicu ali dvi, da zitigne ven onu *jadnu kervinu*, on *jadinu*, onu *nasedenu kervinu*. — 2) Dadu z bandi, ali i na 'no takamak (flašter, vižigant) kupneni, ali ga udelaju doma ovako: Smol od roga (rog) rastope va čisti lončići, predadu temjana i rakije, a kada je mast udelana, pomažu š ńun debelu modru hartu i dadu to ondi. „Rog“ je zato, zač naliči na ńega, a udelan je od kože nikakova stabla i peln smoli. U nas nî toga stabla, na kon se pobira, nego su petjari, kî ju k nan nose, a more se smol od roga kupit i po gorinskih semńih. Najviše ju nose s Krasne, kamo gredu judi na zavet. — 3) Mažu udarec ze štermuntanun. Ova se pek dela ovako: Kada štermuntana cvete, ontrat se poriže i pernese doma, pek skuha va lapiži na ogńi, a čudo derv je tribi za to. Skuhanu štermuntanu ožmu jako z rukami, a z ńe pride nikakova gusta černa voda, *štermuntana*, ka se, ako je prava, lipo skrutne, a ne stvrdne. Naliju ju va butiju, ali va verčić, i dobro pokriju, pek sprave kraj, neka čeka za potribu. Štermuntani delaju samol dva, tri od ńih za 'sekoga, komu je tribi. — 4) Kadagod polažu na ńega mokre kerpi.

4. Udarec va persa. 1) Pijavice. 2) Takamak. 3) Modra harta sprobijana (nabadana) z iglun i namazana z ulin, ali nakapana z lojen. 4) Razrižu nikoliko rižńić svinini i ožare na surici, neka se razcvre; smok ocide va č'god i daju ga vjačna pit bolniku. Govore, da već nî svetije stvare od ote za tu bol.

Kilu na čeli, na glavi pretiskaju s perston, ali ze šoldon dije on čas, kada se lupe, da se ne zdvigne.

Digitized by Google

Razbjenu glavu: 1) Operu z vodun. Ako je škuja va vlasih, ostrigu je okolo ńe do čista, ontrat umoče papavučinu va uli i udelaju koti balicu, pek polože ondi na škujicu, a priko toga dadu kerpicu i vežu z rubcen. — 2) Dokla su ogeń delivali na kresilo, bivalo je dosta ješki po rukah, pek je i ona rabjivala za polagat na škujicu, da ne riva kri ven. — 3) Mažu ze štermuntanun. — 4) Ako je glava jako razcipjena, ontrat ju prevežu s kanicun, ali ze pasićen, i daju na ńu *švilace* ze *ciroton*. *Cirot* kupe na špicijariji. To van je nikakova mast, ka se prijimje kože, koti i vižigant, a ziteže ven šporkicu. *Švilace* su od konca, lana, a dobiju se, udelaju se tako, da se razčešre krpicu kočevara na tenke končiće, od kih je setkana. Ovih se nikoliko zeme, umoči va uli, položi na škujicu, a priko toga se položi cirot, ki mora bit li na kerpici od kočevara.

Nos ako se razbije, ali kri na nos terne, fermuje se ovako: 1) Puste, da malo teče, neka se skrutne sama v nosu i prestane teć. — 2) Peru čelo, tenpije ali skrańice i zatilek ze hladnun vodun. — 3) Daju za vrat mokre kerpi, da se kri prestraši i biži nazad. — 4) Zateknu nos s papavučinun. — 5) Speku olum na kvadreli i steru ga na prah, pek daju tabakat bolniku. — 6) Zateknu nos z ješkun. — 7) Tabakaju prašinu s puta. — 8) Ako već nikakore kri ne će prestat, zemu one iste kerve, zbroštulaju ju na surici, steru va prah i daju tabakat. — 9) Najzada gredu k likaru, da pomore on z likarijami.

Ruka i noga: 1. *Z mesta zvińena, skreńena.* 1) Tert i potezat, da pride na mesto, za tin udelat *česanicu*. Zemu stupini, boje ručice od konopje i lipo ju razčešru i raztegnu. Razbiju jaje, černek dadu na bandu, a bilen ziliju na stupinu i razmažu po ńoj. To ontrat previju na mesto, kadi je bilo z mesta, obeviju ze kerpun, ali rubcen, poviju ze kanicun, ali pasićen, a stisnu dobro, pek svežu rubec samo dva kraja jeden z drugin i prehite za vrat, a ruku dadu na ńega. Tako se ruka nosi na rubci. Noga mora mirovat. Zato vaja ležat s miron na postiji. Česanicu je tribi prominit, kada se osuši. — 2) Ako je zastarala bol, tribi ju je najprija naparit, da omekne, pek udelat, kako gori. Za naparit ruku zakuha se voda va lapiži, a š ńun se kuha restinu od česna i kane se nuter, kada je kuhano osta. Nada 'nu paru se položi ruku, nogu.

2. *Zlomjena.* 1) Kost složi, da pride 'se na mesto, udelaj česanicu, ozgora stavi dešćice i sveži z gužvicun tverdo, da se ne pomiče. 'Seko toliko previjaj, mińaj česanicu. — 2) Pokojni pop Lete je delal ovako: Kost bi složil na mesto, ontrat bi pokril s je'nun *pogačicun* i povil s hajinun i svezal. Tu pogačicu je delal ovako: Zimal je nikoliko

Digitized by Google

kunpiri od travi, ku je zval *stisk*, belnoga kamika, meda, nikoliko kapaj juta osta od vina, režene muki i bobove muki. To bi sve skupa speštal i zamisil nuter bilen od jaja, pek misil, kako kada se misi pogaču, a kada je bila utežana, opravil, kot sen rekel.

Posik. Kada se ki posiče, ali jako poriže: 1) Fratič speštan s kamikom na kamiku se previja na posičeno mesto. — 2) Trava od posika, terputec, havez se najde, pero odkine i položi na ranu z onun bandun, s kun je gjedalo k zemji (z dolińun bandun). — 3) Štermuntana. — 4) Prelipi na ranu koru od jesena, ma on kraj, ki se je deržal derva. Ovo zatvara i stiska dije, ma ne ziteže gnojini, pek se more rana opet razkvasit. — 5) Rusovlas, sv. Ivana rožica, gospina rožica, sprobijanica, dokla cvete, se pobere i dâ močit va uli, pek se onda udela uli od svetoga Ivana rožic, a š ńin mažu ranu. — 6) Uli od škorpije. Živu škorpiju se ćapa i hiti va bocicu z ulin, pek kada jih je više nuter utopjeno, ontrat je uli od škorpije udelano za mazat posik. — 7) Uli od žabi. — 8) Švilace s ciroton. Ne vaja zaboravit, da se vavik rana veže i preveživa. — 9) Pošcat se va zemju, od otoga umisit pogačicu i prelipit ju na posičeno mesto, da ferma kri i zapre ranu. — 10) Pero od blitve.

Zgoreliš. Kada se kî zgori na ogńi: 1) Zgore kućicu od pelža, steru ju va prah i z onin japnon posipju zgoreno mesto. — 2) Zemu pero od beršjana, pomažu ga z ulin i polože na zgoreliš. — 3) Na ńega položu skorup od vinskoga osta. — 4) Odmah moče zgoreno mesto v uli. — 5) Načine mast od ula i od živoga japna, ma ovoga se da malo. 'Seki put, kada će rabit, mora se razhjemustat, a ontrat zgoreliš z onin ulin mazat.

Oparelina je isto, koti i zgoreliš, samo je ona od kuhane vodi.

Turńak. 1) Moči se va teploj vodi nogu, da on omekne. Ontrat ga rižu z brivatnun britvun. — 2) Teple na ogńi pero od beršjana i polažu na ńega. — 3) Zgore ga ze žarenin kovanin čavlon, ali ga se mora zgodit baš va sami verh.

Utisk. 1) Daju na ńega svoje lajno. — 2) Staru svininu. — 3) Mezdru od prasca. 4) Smol od roga. — 5) Vošćilo. — 6) Želč od prašca. — 7) Udelaju pogačicu od muki, ula i ženske piće. Sve se to dela, da utisk uzrije, i da se koža omekne ter pukne. — 8) Ako je već zrel, probiju ga z iglun, da ziteče gnojina

Kada postol uji nogu, zgore naplat na žeravici, ugej od ńe steru na prah, pomažu ujid z dobrin ulin i posipju z onin prahon, dokla se ne zagoji.

Digitized by Google

Ujid, ugriz od kaški. 1) Ne spat, prevezat mesto, da se ne miša kri, otok stergat ze škrilčicun, a prija ugrizeno mesto zbadat, da gre jadina ven. — 2) Kuhat žili od travi kaček. — 3) Križat, ma on puta se ne smi z ničire ličit. — 4) Zabadat žili od sperža va meso, kadi je ujideno.

Ubodec, ubadaj, kada se ki na č' ubode, nabode. 1) Meńa stvar: igla, cipotina, tern se zneme, a škuju zamaže serinun od uha, ali z mezdricun od prašca, salon od kokoše, ze voščilon, smolun. Čul sen praveć, da je za to sveta stvar salo od zeca, ali ne rabe je, zač nî je moguće imit. Ako se je pozlobilo pervo, nego se je znelo tern (a to rado biva, kada se čovik nabode na černi glog), i perst otekel, dobro je davat na ńega pero od blitve (i boje od bele, nego od černe), zač hladi i steže gnojinu, dodar da stegne ven ono, na č' se je nabolo. — 2) Ki se nabode na joha, i rańena, ńemu bol križaju. — 3) Veli ubodaj, kadi škuja prokervavi, vaja ličit. Dobro služi za to: štermuntana, uli od žabi, želč od ligna.

Komu je pala smeta v oko: 1) Zapre oko, neka se ziplače, da na plači ziplava ća. — 2) Dolińu viju dadu pod gorińu, ali gorińu pod dolińu, neka smeta ijde ven selzami. — 3) Zaverte dobro kraj od rubca i ontrat pomalo lišto lišto dvignu trepavicu, pek pasaju z onin krajen od rubca okolo po oku znutra, da smetu rubec zeme sobun. — 4) Mali dica govore: „Sveta Marija klopa, znemi smetu z oka.“

(2. Čirevi, prištevi.) Zelo meso na rani soli ze sterenin na prah olumon.

Rašipilija. 1) Križat s perston palcen. — 2) Križat z brušcen od kosi. — 3) Stergat žes i posipat š ńin rašipiliju. — 4) Naopak mlit bob va žernih i z onun mukun solit rašipiliju. — 5) Vaja 'se, čegod sen pravil, udelat za friška, zač ako se zaleni koliko-toliko, ne more ńoj se pomoć, dokla ne ide sama od sebe ća, ma tada čovik boli od ńe po 40—50 dan i 'sa koža mu se ondi oluzni ća. — 6) Nać je tribi češej od šipuna, ostergat ga i z otin prahon solit. — 7) Mazat 4—6 puti ze slanun rakijun.

Luba. Da *se propade*, *proji*, *uzrije*, *probije*, daju na ńu: 1) staru svininu; 2) babice; 3) oboje speštano zaje'no; 4) k ńin još kapnu ula. 5) Ako sve to nî pomoglo, ontrat briti v ruki i vaja ju prorizat, neka ziteče. 6) Otvorenu lubu vaja nastat, da se ne zapre, dokla se ne ziduži posve.

Čiraj. Da se opre: 1) pera od bobovnika polagat mu na verh; 2) staru svininu i babice; 3) cirot. 4) Kašica: mliko, stergan kruh

Digitized by Google

i pera od sleza se kuhaju zaje'no va lončići, i kada je kuhana, stave ju na čiraj. 5) Prerizat ga, ali probit.

Bol. 1) Pogačica od reže se previja na ńu; 2) kašica od lana isto tako, da berže uzrije. 3) Preriže se, da ziteče. 4) Nastoje, da se ne zapre.

Škroguli. 1) 'Seki dan pit more. 2) Zet kaškuje od oštrig i stert je na prah, a ov prah pit va vodi. 3) Pit uli od bakalaja. 4) Prat se v mori.

Raketini: Pit uli od bakalaja.

Zmet, černi zmet, panarić. 1) Prerizat ga ze žicun od zlata. 2) Ličit ga, kako i čiraj. 3) Preveživat na ńega nožen od brava. 4) Zabost perst va živu zelenu žabicu. 5) 1 dramu soli dobro speštane na prah i jeden černek od jaja zaje'no dobro stest, dokla se udela mast, a tu mast davat na perst i mińat 'sekih 12 ur.

Otok se goni oblažuć ga ze škrebuton i kureć na blagoslovjenih rožicah.

Otečen perst: Namoči sredu od beloga va kravjen mliki i previjaj na ńega, a mińaj sekih 12 ur.

Zanoftica: Ondi, kadi se vidi, da je belo, vaja zbadat, ali, ako je moguće, nofet do onuda odrizat, a onda ju zaparit. Ovo se udela tako, da se perst zabode va jako teplu vodu.

Perńe nimaju likarije. Kako pridu, tako ijdu, samo se je čuvat od jako slana i kisela, nasvalito dica neka ne gredu jih stergat ze persti od slane ribi, zač bi ńin se pozlovili (!) i od černih perań želte perńe nastupili.

(3. Bolesti na koži.) Bradavice na ruki 1) probadaj s putečnun iglun; 2) peri va vodi, ka se spravi na kilah od dubca.

Bradavica na glavi, na čeli, na lici, ako dodija, ali ako ju je mersko vidit, mora poć ća, usehnut, past, kada se doli do same kože preveže s černun cvilun.

Mertvešku koščicu na glavi, dokla je za friška, kada nego počne, vaja žulit s persti 'seki dan više puti, neka se razteče, ako je već stverdnula. Druge pomoće nî, nego da ju likar odriže, kako on zna i umi.

Grinti moraju udelat ńihov posel, to je: da čine oplišivit glavu za vavik, a ontrat malo po malo popadaju sami. Z više stvari su je provali mazat, ma nije'na nî operala za vlasi uzderžat, a vidi se, da se grinti naprid nisu širili. Najberže da je tu pomogel likar.

Krasti na glavi mažu z ulin, ali s petrojlon, ali sole ze tabakon od nosa.

Digitized by Google

Grobotini (grubotini) pometaju 'z metlnń, žule kožu ze kanicun, ali s černin hajinun, i krope nemoćnika ze blagoslovjenun vodun. - Lišaj na obrazi. 1) Mažu s tešćun slinun. Dokla je na tešće, da nî još niš jal, ali fumal, ki ga ima, pjune na perst i maže lišaj.[1] — 2) Mažu ga z mlikon od nikoga maloga srabića.

Srab. 1) Načini mast od ula, sunpora, popela i japna. Oto ćeš udelat va lončići na žeravici. Operi se dobro, oteri, pek namaži z otun mastun. Malo po malo mora ga nestat. — 2) Sunpor va prahu zispi va žmujić vodi i popij. Nikad više ne će srab na te prit. — 3) Zikopaj žilini od dibje blitvini i peri se va vodi od ńe.

Ustnice kada popucaju, obile česen, pek je z onun kožicun pokriju. Jist se ne smi jako tepla, ni jako studena, ni pit kisela, zač ontrat jako boli i zjida.

Koža kada puca na ruki od vele studeni i dela, maže se ze mezdricun od prašca, ali nakapje ze neslanin lojen.

Podjiden perst na nogi nikako prevežu s koncen.

Zajideno dite liče ze rujen, ali z bišun. Ruj poberu, kada ima peri, i osuše ga na hladu. Kada ima rabit, steru mu peri na prah, a z otin prahon sole zajideno mesto. Bišu zitresu z bišira derva i sole š ńun, kada nî ruja. Hlade dici mesto i z mokrun kerpun.

II. Unutrašńe bolesti. (1. Bolesti pojedinih uda). Kušćer, kravica: Preveži ruku za pestun z debelin špagon, ali z rubčićen, i derž vezano, dokla ne pasa.

Nogi kada bole. 1) Zateple mora i polože nuter nogi do kjičice. 2) Zateple vodi, hite nuter pest soli i šaku popela, pek moče nutri nogi. 3) Zakuhaju vodi, pek poliju na seno i polože nogi nuter. 4) Moče nogi v mori, ali va vodi. 5) Zapale peć i nogi nuter, da se spote. 6) Teru je z ulin i rakijun. 7) Oblažu je ze serivin teplin runon.

Bol od glavi; kada boli koga glava. 1) Vežu glavu va rubec. — 2) Daju na glavu mokri kerpi. Za to je dobra studena voda, a još je boja, ako je va ńoj kolikogod domaćega osta od tersa. — 3) Namoče kerpicu va uli i polože ju na time.

Ako je čovik ogńen, da mu se ogeń prekine, 1) polažu mu na čelo: pera od zela, oriha, hrena; landice od kunpira omučeni va semejeno kafe. — 2) Razsiku živa petešića, goluba, pungu i polože na čelo

[1] I još govore, kada to delaju:
„Lišajina petešina,
Zateri ga tešća slina.“

Digitized by Google

je'nu polovicu. — 3) Pokriju glavu, ako bolni more terpit, da se spoti dobro. — 4. Badaju nos z osinami jedne travi, da terne kri.

Oko se liči ovako: 1. Kada oko boli: 1) Razrižu kunpir na landice i prevežu je'nu na oko i mińaju. Ovo hladi oko. — 2) Zemu landicu beloga, umoče ju va belo vino i prevežu koti kunpir. — 3) Landicu beloga opeku na žarenoj kvadreli od komina, umoče ju va belo vino i posole ze cukaron, pek prevežu. — 4) Skuhaju jaje kokošje na tverdo, ali pofrigaju na ulu i prevežu na oko.

2. Ako je v oki (na oki) bilen, steru cukar na prah, pušu ga v oko i mažu s kokošjin peron umočenin va vodu.

3. Ako je na oki poganica: 1) Nateše se sapun (najboje nerabjen) na stičicu i z otin pasuje priko oka više puti. — 2) Maže se oko z ulin od poganice, dokla pasa. Ovo uli se udela tako, da se nabere travi od poganice, poganice ali pernik (kako ga zove pop Lete), pek se da močit va virjino uli. Ovo je ono uli, ko se ocidi spod kola va čaši, dokla se meju ulikvi.

4. Ako bole oči i ako su kervavi, delaju studene bańe ali v mori, ali va vodi. (V mori je zdravije, da stegnu kri z glavi v nogi.)

5. Kupuju nikakovu vodu i š ńun mažu oči. Najprije da to jako pali i ne more se gjedat, a potla prestane bol i malo po malo pasa.

6. Ako su oči kermežjivi v jutron i zakidani, pervo nego se opru, se lišto operu va friškoj vodi od guštirni 'seko jutro, dokla kermežje prestanu.

7. Jačmik v oki križaju ze zernon od žita, pek žeńu ze serpon i govore nike besedi.

8. Kada bole oči, mažu se 4—6 puti na dan ze slanun rakijun. Ova se udela ovako: Va bočicu naliju dobre domaće rakije od dropin (od tersa), na opučici speku sol, pek ju ze členon od kosirače, ali nožića steru na prah va zdelici. Ta prah vespu va rakiju i mišaju, hjemustaju, dokla se raztopi sol.

9. 20—30 kapaj lemuna ožet va žmuj vodi, ali osta od beloga vina (beloga osta) i mazat oko 'seku uru jeden put.

Uho. 1) Štercaju nuter žensku piću. — 2) Napare dervo od judini, a na kraji, kadi se cidi voda ž ńega, podlože žlicu, pek onu slinu od judini vliju v uho. — 3) Zakuhaju vodu i va ńoj skuhaju slez, pek odmeknu lončić od ogńa i pokriju ze traturon, tako da se gurlica od ńega stavi v uho, ali blizu pod škuju od uha, neka 're ona para ravno nuter. — 4) Načine kuril, šubla od ukrojka od platna nakapana z lojen (boje z voskon, to je koti gurlica) i nateknu ga v uho, pek vežgu, neka kuri nuter. — 5) Za uho načine vlži-

Digitized by Google

gant: to je smol i rakija (temjan i rakija) raztopjena zajedno i pomazana na modru hartu, pek prilipjena na kožu, da steže bol. Zove se i takamak. — 6) Za uho dadu pijavicu, da stegne kri. — 7) 4 do 6 puti na dan mažu uho ze slanun rakijun.

Usta, kada su nutri boli, peru va osti i vodi, va vodi od sleza, va mliki i slezi. Slez (to su pera i kitice) se mora va mliki, vodi skuhat.

Zub ako boli: 1) znemu ga; — 2) dadu na ńega pijavicu o'zvena, da zitegne kri; — 3) prelipe na ńega temjan, ma ov nî dober, zač čini zub rasut i druge zubi skvari; — 4) naliju na ńega (zub) rakije; — 5) fumaju pipu i potežu dim v usta tako, da teče ze kani ravno na bolni zub; — 6) peku kokošice od fermentuna i onako tepli z ogńa polože na zub v usta; — 7) razbiju praskvi i one koššćice dadu na žeravicu, pek na dimi od ńih se kure; — 8) svežu zub o'zvena z rubcen, da bude lice va tepli; — 9) hladnu vodu vlivaju na ńega; — 10) obraz pretiskaju na studeno železo. — 11) Jeden čovik pozniva niku travu, pek ńe žili zikopa i lipo opere, ali osterže i osuši. Kada koga zub boli, dâ mu tih žil, neka je ćika, maštiga, mlašće ze zubmi. Usta se napelne slini i onu slinu se derži v ustih, ali pjuva ven, a bol pasa.

Gerlo kada boli: 1) zavije se va volneni rubec, ali va runo; — 2) hoveju se napelni vjačna popela i preveže okolo vrata; — 3) pofrigat jaje va surici na ulu, strest ga na rubec i vezat pod vrat; — 4) omazat pero od zela ze vjačnin ulin i prevezat; — 5) isto sparit na ugjevu, pomazat z maslon i prevezat; — 6) tert gerlo s persti umočenimi va vjačno uli. — 7) Kašica od lana, fermentuna, sirka. — 8) Serivo runo. — 9) Pero od bele blitve, kako i od zela. — 10) Previjat na gerlo staro ńazlo od lastovice.

Vrat kada boli zada: tert z vjačnin ulin i deržat va tepli.

Kašej, nahlada namor. 1) Kuhaju te od lipi, bazga, laćuni, sleza, alteje; zmišaju sve skupa i skuhaju, pek predadu žlicu meda, ali cukara, da bude sladko. To popju, legu va postiju, dobro se pokriju, da se jako spote. Mokre sviti probelku i opeta legu. Tako udelaju tri, četire večeri i namora nestane. — 2) Te od žita i suhih smokav, suhih slivić, jabelk, ali 'se skupa zmišano, kuha se, koti i pervo, i dela, koti pervo. — 3) Pit vodu od kuša, pelina i svićin zaje'no kuhanih. Ontrat se ne poti. — 4) Mericu dobra vina zakuhat, da pokuha treti del, nasut cukara i popit teplo, pek se pokrit. — 5) Zakuhat li vino i stest va ńega černek od jaja s cukaron, koliko se više more, dobro razmišat i popit, pek se fuknut na postiju i

Digitized by Google

dobro pokrit. — 6) Černek od jaja stest s koliko se more više cukara, zakuhat mliko i zilet na jaje va čašicu, pek hitro popit i leć. — 7) Najboje udela 'sekakovo te, ako se zimje v postiji, pokla se je već malo steplila.

Badani. 1) Tert, ako nî ogńa. — 2) Žmuje; — 3) Pijavice na prohod. — 4) Nažari kvadrelu, polij z oston i položi na mesto, kadi bada. — 5) Ako je i mutež va glavi, ontrat daj kvadrelu pod nogi na poplati, da ga stegne zdolu. — 6) Takamak. — 7) Znet kri, a to more likar.

Kada koga persa bole, rabi se likarije, kako i za udrec, i 1) još se kuha kašicu od fermentunovih otrub i polaže na persa; — 2) modra harta se nakapje ze domaćin voskon; — 3) polaže se na persa i pero od zela namazano z ulin, ali z maslon.

Tišćece [hladi, bol va plećih] 1) se teru na suho, ali — 2) gaze; — 3) teru se z vjačnin ulin; — 4) ulin i rakijun; — 5) ulin, rakijun i sapunon; — 6) slanun rakijun; — 7) teple se ze serivin černin runon nakapanin s teplin ulin i rakijun. — 8) Takamak. — 9. Žmuje se daje. To se udela ovako: Bolnik leže na terbuh i pravi, kadi ga jako boli. Na 'no mesto polože pahej stupini, vežgu ga i poklope ze žmujen, a žmuj pretisnu. On plamik od stupini nategne meso va žmuj i tako stoji jeden čas, dokla ne pade, ali ga zitegnu. — 10. Pijavice.

Tisika se tere z ulin, rakijun i nerabjenin sapunon skupa kuhanin.

Križa se teru, daje na ńe takamak, pijavice.

Punta. Teci po bahorca, da ju prekine, kako to on zna. Prave, da je bil niki, ki ju je znal prekinut čoviku na verh glavi, a to z otin, da bi bil prerizal niku žilicu.

Suha nemoć nima likarije, nego toliko, da se čovik blazni od dana na dan. 1) Daju mu pit' mliko, va kon je kuhan kuš; ali 2) kuhaju kuš i pelin va vodi i to pju; 3) ali kuhaju svićini, pek ńihovu vodu pju.

Terbuh, kada boli: tere se 1) na suho; 2) z ulin; 3) z rakijun; 4) jednin i drugin;

2. polažu na ńega: 1) pjat. 2) Oblažu ga ze prelogon. Najviše rabi metijiva.[1]

---

[1] Pokojni pop Lete govori od ńe ovako:

Da bi znala mati, što jest metaiva,
Mnoga bi imala svoga sina živa.
Tu se ne će stroška ni velika roba:
Popražena i z oston polita ter na drob privita
Dičici pomaže, da jih pusti gjista.

Digitized by Google

O'znutra se liči terbuh pjuć gorke stvari: vodu od pelina, rakiju ze semejenin popron; stergani javoričiće z vodun; stergani dibji kostań va vodi; rakija, va koj se je močila ruta; virjino uli; uli od ličini; sol (ovo je salamar).

Dimja, kada bole, se obložе ze kašicun od fermentuna: Zakuha se vodu i va ńu zamete neosivenu fermentunovu muku (boje, da je na debelo semejena), i kada je dobro zgusnula i kuhana, rastre se na kerpu i položi na dimja, pek obevije i sveže. Dober je za to i sirek.

Matrun (matra) se najboje liči, ako se ne jî onoga, na č' pride. Ako je već prišel, ontrat se meje kumin i posipje va hranu.

Gjisti. 1) Oblagat s pretogon (matijiva [!], pelin, marubija, ruta, slez). To se opraži, osmudi, na žarenon čripu (bokun staroga lonca, lapiža, padeli, ali opuki), pokane z oston, raztre na kerpu i položi na terbuh, pek sveže, da ne pade, a onda se leže va postiju i derži na sebi celu noć. — 2) Obisit ditetu na vrat koral od česna. — 3) Pelin speštan z dervon na dervi, a kuhan va jakon osti od beloga vina i postaven mej dvi kerpi od platna ter položen za 24 ure na štumig. — 4) Kuhat pera od balisa v osti od beloga vina, a pit na dan po jednu ćikaru od kafe.

Štumig, ako je pel', se sprazni o'zgora, kada se da perst v usta, ali pje vjačnu vodu.

Ozdola se opre o'zvena ze šervicijalon. Šervicijal udelaju ovako: Va vodi kuhaju svićini i slez. Tu vodu ziliju va čašu i dadu dosta ula, pek dobro zmišaju, napelne mihir od prašca, prevežu na ńega civčicu od šupje tersti, ali od rovoza (!), i zateknu nemoćniku va prohod, stisnu mihir, a ona voda šterkne nuter. — Maloj dici delaju kuricu. Na surici spraže med i uli, da se skrutne, a od otoga omise jednu šurličicu i zabodu ju ditetu va prohod. Ako nî meda, ontrat zemu pero od zela i očiste, neka ostane samol šćut i sridńe rebro, lipo to oglade i omažu z ulin, ontrat z otin badaju ditetu nuter, da pomola, ako mu je šterk zapečen.

O'znutra se otvara štumig, 1) ako se pje virjino uli, uli od ličini, salamar, ali šenu i manu. Šena i mana se kuha od nikakova pera i smoli, ko se kupi na špicijariji. To se zimje sve po porcijonu. Jačemu se toga daje pit više, a slabijemu meńe. — 2) Pit na tešće žmuj mora.

Maraveli. 1) Ki je ima, komu pače, neka se čuva preveć fumat, pit vino, rakiju, špiriti, ocet, jist juto, kiselo, slano, svega, če kri vežiže. — 2) Kada su mu maraveli, neka se čuva namoka. —

Digitized by Google

3) Pijavice na prohod. — 4) Da pridu ven, se zeme verč vodi, unča kremortara, pol limuna, žlica cukara i 'se skupa stepe ter pusti, da se va boci sede, a ontrat se pje skroz dana žmuj po žmuj, dokla se spju dva verča vodi. — 5) Kada su već zvena, ontrat se zeme koliko ula, toliko staroga sapuna splošnoga i kuha se to va novon okruti na plamiku, a miša z drivenun žlicun, dokla se ne udela mast. Š ńun se maže prohod dva puta na dan, jutron i večer.

Lijavica: 1) Kuhani gusti oriže jist. — 2) Jist oškorušvi, ali je kuhat, pit onu vodu od ńih i jist je. — 3) Skuhat va verči vodi 10 loti kalobur speštanih, i kada pokuha do pol, pit 5—6 puti na dan po jeden žmuj one vodi. — 4) Mesto karobur (!) se zeme tri drami suha grozdova (cibib) i pje 'seki dan, dokla prestane. — 5) Tri deli vodi teple, a četerti slane rakije pit 3—4 puta na dan.

Griža. Nalij butiju dobra černoga vina od tersa, ne mišture, z bečve; spraži jeden mograń i semeji ga na prah, to vespi va butiju, dobro razhjemustaj sveki put, kada 'oćeš pit, a pij 'seku uru jenu žlicu od stola.

Kada je štumig slab ter ne more dobro konsumat, tribi ga je jačit: dobro belo vino naravsko tribi je kuhat malo vrimena, hitit nuter jeden orih masla, dvi prezi oriha muškata i tri brukvice javora, pek to pit vjačno.

Zaperta voda se opre, 1) ako se kuha va vodi: balis, sime od raseda, ožigavice, mišje lajno i vlasi od fermentuna, pek se ta voda pje. — 2) Kašicu od fermentuna daj na dimja.

Za špišat (ziščat) kamik se speče belu kapulu na komini pod popel, na ńu se da ula, pek jî na tešće 2 do tri ure pervo obroka.

Da dica, ali ki drugi, ne pišaju poda se na postiju, se zgore na žeravici četire pačenki od zadńih nog od prašca muškoga, ki pasuje leto dan; kada ustinu, ontrat se steru va prah, a toga praha se vespe pol žličice va dva persta žmuja černoga naravskoga vina i daje pit 15 minuti prija obroka za 14 do 15 dan.

Bol od boka se liči, ako se zeme travi slizeńak i skupa ze starun svininun dervo na dervi spešta, a onu kašu položi na tavajol, pek preveže na bok.

Slizena kada boli. 1) Udelat kako gori. — 2) Pogačica od režene muki i slizeńaka. — 3) Siče se ze sikirun priko palice lezańne. — 4) Čul sen praveć, da je bil jeden, ki je znal v uhi prerizat nikakovu žilicu, a slizenica je nemoćnika pasivala.

Digitized by Google

2. (Bolesti cieloga tijela.) Zeltenica. 1) Nikoliko dan redon dajte va suh verčinu tri-četire pesti živa japna, a slabi jutron uru prija senca neka se va to pošči i neka se na 'non dimu kuri. — 2) Vežgite va čengod mekini i kurite na ńih nemoćnika. — 3) Zemite saj z dimńaka i hitite va vodu, a neka ju bolnik pje. — 4) Naberite tikvićin, ožmite je i onu vodu da neka pija slabi. — 5) Dajte močit zlato va ocet od vina, a ta ocet neka slabi pje po nosu.

Febra. 1) Očistit štumig ze purganton (uli, sol, šena i mana). — 2) Kinin va vodi ali va piruli. (Kupi se prahi na špicijariji. Doma se strese prah va žmujić vodi i poserkne. Piruli se delaju tako, da se kinin stresne na čist pjat, ali dno od čašice, i misi z vodun, da bude na balicu, a to se zavije va oštiju i poželkne pirulu). — 3) Centavriju suhu kuhaju va belon vini; kada pokuha do polovice, ontrat piju po jeden žmujić od rakije jutron na tešće i večer. — 4) Seden sorat preloga, od 'sekoga po tri verhi kuhat va vini, ali va vodi, koti centaviju, i onako pit. Te prelogi za febru su: centavija, uliki, dibja žuki, pelin, kuš marubija, dubčić, pelinić, maružana, narančica. — 5) Popit stonožca spečena i sterena na prah, ali ga pojist frižka. — 6) Pijat na tešće svoju vodu, ma ni pervu ni zadńu ne, nego sridńu. — 7) Kuhat koru od bazga i pit onu vodu. — 8) Skuhat malo, a dobra kafe i ožet nuter pol lemuna, pek popit. — 9) Kafe i ocet. — 10) Lemun, kafe i ocet zaje'no. — 11) Prija nego ima prit febra, zažari v okruti na ogńi žlicu soli i polij ju s pol žmuja teple vodi, ter popij: febra će bit huja i zimetat se 'oćeš, ma neka. Po febri opravi tako opet jeden put. — 12) Celo jaje sirovo položi va žmuj, nalij dobra beloga osta, dokla pokrije jaje, i položi 'se na hladno mesto za 24 ure; ontrat znemi jaje i pij ocet. — 13) Zikopaj žili od višć i onako friški operi, pek skuhaj va vodi, a ńu studenu pij.

Ogeń se kida 1) pjuć vodu od piriki. Za to se zimju žili od piriki i kuhaju va vodi, a ona se uhladi i studena pje, kada se bolniku žeda. — 2) Mokri kerpi daji bolniku na čelo. — 3) Prevežuj mu na čelo, na persa polaži, na pulsi i nogi okolo kjičice prevežuj pera od zela; skrebut; peri od oriha. — 4) Razriži kunpir na landice i umišaj je va semejeno kafe, pek položi je'nu do druge na čelo. — 5) Udelaj senapižmi na nogi ovako: Zamisi pogačicu od muki od žita ze oston, posij ju s prahon od puše i speštaj va ńu tri-četire česni, položi ju na kerpu od platna, i daj bolniku na

Digitized by Google

plosni. — 6) Pungu, petešića, golubića razsiči živa na pol, jednu polovicu daj bolniku na čelo, a jednu na plosni.

Maliňa. Ako je moguće, daj pijavice na prohod, da zitegnu kri. Ako te je voja razfriškat kri, to moreš i na zdravi: Kuhaj žili, ali pera od pojske želtenice i pij v jutron na tešće po jeden žmuj one vodi. Isto je tako dobra i marubija.

Kozice. Ńin nî druge likarije, nego čuvat je od hlada, dokla posve ne zikuhaju i usehnu ter popadaju. Zato budi va tepli vé!

Ospice. Pazi na ńe, koti i na kozice. Da berže zikuhaju ven, neka dica pju vodu od kuhane leće, ali od napeštana fermentuna.

Zlo, mučno kada pride čoviku, tribi ga je raztresat, tert, potezat za nos, stiskat za perspalec od nogi, davat mu pod nos vina, osta, rakije; mazat mu z otin ustnice.

Tamańeńe životińâ i gamadi.

Već puti se čuje reć (ali da bi ki opravil kada, nî glasa), kako se more otrovat živo.

Pesa da bi činel krepat, ako bi na ulu pofrigal špužì, pek mu je dal pojist. Ona bi se va ńen nadula i ne bi moglo niš ž ńega, tako bi se napuhnul i poginul (pukel, krepal, cerknul, šćoknul). — Drugi otrov za pesi da je palenta, va koj se je kuhalo glavic od žbičic (furminanti). — Treti krep peson je li palenta ze stelčenin steklon pomišanin va ńoj. Ov otrov da pesu razpara čriva.

Maški se truju z glavicami od furminanti va čen god kuhanimi.

Kokoše pokrepaju, ako se nazobju šenice, ali prosa namočena va rakiji.[1]

'Ote reć, da bi i govedo potroval, ako bi mu dal jist proveńene hrastovini, kada se nego pup otvara.

Miši truju s kašun, va koj su skuhali glavice od furminanti i speštano (stelčeno) steklo. Tu kašu razhitaju po kući na mesta, kadi najradije miši pridu. Kada se miš omersi z otun kašun, pride na ńega silna žeja i 'se teče, kadi bi našel vodi. Ako urta do ńe ter se napje,

[1] Nî tribi reć, ma deržin, da se more ovdi pravit: Najvole pesa, mašku i kokoš, kada ńin dela škodu, jet i ubit, samol da jih ki ne vidi. Za pesâ i za mašku načine zanku na škuji, kuda moraju pasat, pek se zategnu i obise. Maški dadu i udicu naješkanu z ribun, ali ze smokon, pek se zakuči. Kokošan zaleku za verti *labor*, da se poda ńu čapaju, ali *železa*, da se va ńe jemu.

Digitized by Google

ontrat ne će krepat. Ov otrov je rišćož i za judi, zač ako miš pride na kebel, 'oće potrovat vodu, pek ako ju judi ijdu pit, otrovat se 'ote i oni.

Najboje je miši lovit va *mišńak*, v *lešku* ali pod *labor.*[1]

Gada je tribi ubit. Nî ga tribi nego pohahnut z ušima od sikire po glavi i još mu ju posve ražńavit, pek ga obisit na šćap. Ako nî na redu sikire (a to se redko kada zgodi, zač ju Verbenčanin vavik za pason nosi, kamogod se gerne i oberne po venu), ontrat je dobrö i dervö, kamik, ali čegod se more rabit. — Kašku je najsegurije, kada se pretisne z vilicami, ali z oštrin dervon, ubit, zač ontrat nî straha, da će čovika ugrist. — Na guža je najboje poć ze volovjun šibun. Siba od vola ima posobojnu moć. Kada guža š ńun prejariš, ne će te uć, nit te 'oće z repon oparit. Da mu dida šiba od vola prekine kost, a kada mu je kost prebjena onda ne more ni hodit i nima force za udrit.[2] — Da gadarija ne pači blizu kuće na stanu, dobro je udelat ogeń va dvori i na ńega hitit starih poplat, naplati, rogî od brava, hajin. Dim od tih stvari smerdi gadon, pek biže od kuće.

Muhi se love va papratinu, ki 'oće. Zeme se pest papratini i obisi pod gredi v kući. Muhi se sprave na papratinu i na ńoj se omame, pek se stresu va mažu i poubiju. Kigod ziliju na pjat mlika i posole ga s popron. Kada se muha napje togä, ontrat se napuhne i krepa. Je jih i ki love muhi va napočno steklo, ma ga kupe v Rikvi, ali Puli, ali na semji.

Šence, belhi, a i čenže najboje se ńave, kada jih je malo, z nofton. Kada se kadi koga od ńih zgrabi, pernese ga se na nofet od persta palca i ńoc! po ńen z nofton od drugoga pers'palca. Ali ga se položi na tla i ńok! po ńen, pek udela puc!, šćokne i ne će već nikadare nikogare jist, šćipat. Šence i belhi se love, one na glavi, a ove va hovejah i va svitah. Šence se z glavi češu ze češjen. — Belhi se i stresaju ze svit. — Da se šence ne zakote va svitah,

---

[1] Kusinice, bunbari, fratri (bunbariće ze čevjenun glavun, zelenastimi na kolur kafe krejuti i čevjenin telon), ladroni, šipavice, bakuli i iste miši se ne dadu nikakore zatert, nego je tribi zvat popa, da jih prokjene i zirene, kadi peteh ne poje, ni rataj ne ore. Nahajaju se i niki judi, ki govore, da 'ote zignat kusinice, bunbari i fratri, da nič govore, ali mole i delaju po mestu, pek da ta živad sčezne, — ma to su čare.

[2] Niki znaju gada fermat (nasvalito kašku) z nikakovimi besedami: „zakjenu“ ga, „očaraju“.

Digitized by Google

tribi se je probelčivat majkol na 'sekih osen dan, va čiste sviti i ne smi se nikad va svitah ležat na postiji obelčen.

Ako se šence zakote va svitah, vaja je oparit. Sviti hite va čebrić, i zakujaju vodu, pek ziliju na ńe, neka šence pošćocaju, a š ńimi i ńidi, od kih se legu. Pokla su šence opareni, zakuha se na sviti popela. Onako mokri sviti se operu, ožmu i posapunaju, pek se hite opet va čebrić. Priko ńega se prostre lužńak, a na ńega naspe popela. Ov popel se polije s kuhanun vodun, i tako je zakuhan popel na sviti. Ovo se zove drugako *lušija*. — Velnene sviti ne sme se dat va lušiju, zač bi se razpali, popel bi je zjal, nego se moraju oparit.

B e l h i, koliko jih zatere nofet, dobro zatere, a drugačije se zatert ne dadu, dokla se sami ne skorene. Vavik jih je o koliko, o če. Ńihovo vrime je od Duhove sve tamo, dokla pridu muhi.[1]

Ako se belhi zakote va slami va slamnici, ontrat se slama ž ńe zitrese (sprazni, ziprázni) va kasal pod prašca, ali kamogod va vertinu, pek pusti ovdi, da belhi pokrepaju od glada. Slamnica se opari i opere, pek napelni s čistun slamun.[2]

Za č e n ž e nije svetije stvare, nego parit, zač voda se ne kupi, — a koga pokropi kuhana voda, toga nî. Beštija od živa pride na človika (vajada pravo leti) dodar i va crikvi, i ne grusti mu se bordižat (plazit) po svitah, dodar lipih kurdelicah od sukńic i po tesnekih na vele prazniki. Koliko ga je gńusno vidit, toliko više još smerdi. — Kada se čenže zakote va zidu, vaja zid oparit. Zakuhaju vodu i polivaju zid ze suricun, neka kuhana voda gre va škuje, kadi imaju ńazla (legla). Oparen zid mažu, kadi su škuje i pukotini, z meltun od japna i popela. Malo koristi je od toga, zač prave, da će živit i po seden let va zidu, i da ne će krepat od glada. Koliko ne najde, toliko čeka, da mu se koliko toliko udela kadi škujica: pride ven opeta napit se keršćanske kerve. Da se zateru čenže (zaterlo jih se!), tribi je oparit i pod i iškrińe okolo postije, dodar 'se šklatarije, ke su blizu postije. Slamu vaja strest,

[1] „Sveti Duh je pernesel mažu buh: 'sekomu kmetu po klobuk, a plovanu minicu, a sucu kvartarol". — „Prišli su muhi, pozobali su buhi" govore judi po Verbniku.

[2] Za šence kupuju nikakovu mast na špicijariji. Š ńun se pomažu, a šence pokrepaju. I za belhi se je našel šćek, kupe li na špicijariji praha: nikakov belhar, buhač, belhaj, buhaj, prah za belhi se to zove. Š ńin posole sviti i postiju, pek se od ńega belhi omame, bivaju koti pjani, ter ne moru skakat, pek se lehko polove i poubiju.

Digitized by Google

slamnicu oparit, kako i kada se pare sviti. Kavaleti i deski se zinesu va dvor (na voltu, balaturu, — kamo se more) i tu polivaju se, pare se tri-četire puta s kuhanun vodun. Do nikoliko dan se posopet dela, kako sen pravil tolič. Seje'no kadi tadi simena ostane i čenže opeta pridu. Govore, da je i ńin buhaj zlo jutro. I petroljo jih dobro pozdravi, ma ovojsto se rabi za mazat pukotini na kućetah.

Šence i čenže ne 'te na 'seku pelt. Nika kri je pek takova, da ako leže makare na travu, pod ńun će se do nikoliko ur zleć šenec, ali čemež.

Plajki se gone ća z napočnun mastun. Kupi se ta mast na špicijariji.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Trebarjevo.

Narodni život i običaji.

Napisala Kata Jańčerova.[1*]

(Nastavak.) *

Običaji.

A. SVAKIDAŠŃI OBIČAJI.

Običaji kod posla i rada.

Običaji kod domaćih poslova. *Običaji kod ustajańa.* Ludi i žene se staju 'sekak. Kad su delatni dani, onda se žene rane staju. Dekoje se jake s večera dremne: žene delaju, ona „rib streže“, kima, legiče se. Onda (jê) sram druge' žen. Časa de leže na klup, kak bi se male preknufela, i čudaj se putov trefi, da se dosta naspi. I žene se dosta napredu i idu spat, onda i ona. Onda jê sram v jutre: terugod dobu pregledi, onda se mam brže stane, kak to popravi, kej večer zaostane.

V lete se staju valane[1] žene v zorju, kak si do dana 'se priredi, onda potlem na pole. A jê[2] nevalajnki,[3] ke spiju do dana, dok ju sunce opeče, i to najviše sirote su nevalane. Onda ju vidi sused, ili susedica, pak veli: „Gledaj ti, one[4] se nê prve bile ni sila stati!

1* I ako se u ovom narječju ne izgovara *ń*, pa i sama prinosnica piše svuda *jn*, ne piše ipak tako svoga prezimena. To, a i to, što je *ń* bliže pravomu izgovoru nego *jn* (tako da sam se gotovo uplašio, kad sam čuo, kako ńeki izgovaraju ovo prezime, kad se napiše *Jajnčer*), ponukalo me je, da sam zadržao u ovom prezimenu pravopis bliži kńiževnomu izgovoru. — *Ur.*

2* Gl. III. sv. *Zbornika.* — Radi velikih slagarskih i rukopisnih poteškoća odustao sam od toga, da se u tisku razlikuje otvoreni *e*-glas i duboki *u*-glas (u͡o). A nije to za pravo ni nužno, jer zatvoreni *e*-glas stoji pravilno: 1) mjesto ѣ, 2) mjesto ъ i ь, 3) mjesto nenaglašenoga *o* na kraju riječi; svuda inače stoji otvoreno *e*. A duboko *u* stoji: 1) mjesto stsl. ѫ, 2) mj. ъl, 3) u dativnom i lokativnom nastavku. — *Ur.*

[1] *marļive* [2] *jest, ima* [3] *gen. pl. od* nevalajnka [4] *onoj*

Digitized by Google

Fala Bogu, 'sega dosta, pune ništa!" Tak si sam sebe govori, a i onomu, s kem se sreti.

A po zime duge *(v)* večer čuju[1] i 'seje'ne[2] se rane staju. Neg' po svetke' si počivaju v jutre do dana. V zime su duge noči, bi se stale v jutre, ali jim je škoda drv žgati. Na Božić nê nigde male ni velike duše, ka bi duge spala. Onda se i leni stane, kejti je te dan od negda svetu za velike veselje, a kamo li male dece! Onda veliju za te, ke delatne dane duge spiju: „Gledaj ti, sad su se i valane stale!" To zate, kej se nike ne dela, neg' pije i jê, same ki kej ima. Ali onakvi male imaju piti i jesti, ki su unuk[3] 'orni.[4] Bile i bu, dragi moji: Ki male skače, i mejne mače.[1*]

Pri nas se ludi mivaju — i ne same ludi, neg' i žene — najviše *'z* stucke i stane se mivat pod kraj, kud se ne 'odi. A *ima*[12] žen, ke si nalevaju vodu v korite i ž nega se miva. Prve, neg' se počne teri muž mivati, prisuče rukave i razkapči si jošvu pod gutem i puce po prsej, onda jošvu podvine nuter. Onda, ki je slabe' zubi, teške mu je vodu *v* zube' držati, mrzlu, onda zove tere dete; če nê

[1*] A jeden čovek (neg' je baš ove proletje mrel) — pri nem se je 'saki večer, svetek i v petek, jogen svetil duže, neg pri 'se' susede'. Susedi su se tomu čudili: „Kej tî ludi tak duge svetiju i po svetke', a žena mu je jake podremana sirota!" Onda nega jeden put pita je'na susedica: „Moji[5] braje,[6] dejte vi mene povečte, kej vas budem pitala." — „Je, če[7] znam, ti povêm". — „Dragi i mili braje, vi ste već obodva stari i već slabi, pak kej vi i po male' i velike' svetke' jake duge čujete? Ja se već i prespim, i još od vas na moju stenu jogen trešči!" — „A, kej delame, draga moja! Sedime, Bogu se molime, i tak si žena kojekej priredi". — „Tí,[8] pak tak duge! Ja sem već čudaj putov mislila i sama sobu sem se spominala. Reku: Kak tî ludi si nejdu bar sad počinuti, a kak se jake navek mučiju! 'Se si sami delaju i više teže, neg' leže! I, reku, baš vas nekteroga bum pitala". — „A ne' kak, draga moja, mi skupa duge čujeme, a ja ležem prve male, neg' ona. A ja në[9] ne dam në[10] mam spat ni po svetke': bi se ona navčila, onda bi ona tak štela i po delatne' dane', a kej bi ja ž nu onda dokojnal! Ona i prez toga je dosta podremanà, a kad bi legla svetek, štela bi ona i delatni dan. O, ne dam ja!" — Onda je potlem ta susedica i druge povedala, kad je našla, 'de su za te trg vodile, za te ludi. A te je čovek bil sve fele, a zate i bole, kad su je[11] viđevale muža, da delal: vijal ježu, i vutek, i šival sebe gače.

[1] *bdiju* [2] *svejedno* [3] *onako (oba* u *zatv.)* [4] „horni" *(od* hora) *koji se u horu ustaju; hitri, marljivi* [5] *pl. radi poštovaňa* [6] *kaže nevjesta djeveru, a i svakomu muškomu (svoje dobe po prilici), koji joj nije rod; riječ nema nom.* [7] (a)ıpe, *ako* [8] *samo usklik* [9] *ňoj* (zatv. *e)* [10] *ne* (otv. *e)* [11] *joj* [12] *nema u rkp.*

Digitized by Google

deteta, reče onomu, koga vidi, da nê na posle, onda si reče matere, ili babe: „'Ote, babica, bute mi polevali, kad nê nije'noga deteta". „'Odi, nesnaga! Kej bi ti ja polevala! To se ne sme, stareši mlajšomu, ni tuđi, a kam bi ja tebe, baba, polevala!" — „Pak kej zate? 'Ote, 'ote! Neg' što mi bude?" — „Kej me briga, vle' si vode v ruku." — „A da bi ja znal! Ne znam stisnene ruke držati." — „Pak nuda ju stisni! Ti nê nakvarjena, kej je ne bi mogel!" — „Pak glejte!" — Onda primeri prste, drži širem i vodu vleva, a oni se onda ž nega smeju: „Nu, same ti zlevaj vodu i noruj!" — „Da bi vi mene bar šteli povedati, zake se to ne sme, ja bi i sam onda to obdržaval; drugač vam ništa ne verujem". — „Ja ni sama ne znam, zake se ne sme, ali sem ja to 'sekud čula i videla od negda; to je od zamana (!), da mati detetu ne sme polevati i stareši mlajšomu — znajopak ruke (da bi ruku držala najopak i čez ruku), neg' vramen."[1]

Onda, 'da se mivaju stari ludi, oni moliju očenaš i zdravo Mariju za 'ne duše, ke su potonule. A dekoji, kad se mije, onda se prekriži i moli. A to je pri 'sakem starem tele, ko 'oče starinu obdržavati. Je ludi, ki veliju, da se prve briše jobraz, onda ruke; a je ji', ki veliju, da se prve brišu ruke, onda jobraz. — Je sveta, ki si same moči lice, onda se ide brisat. Onda ga 'oče žena: da preveč črni jobrisač, da je mam, dok se jeden put obriše ž nim, kak ti jahalek: „Tí, dej za volu Božu i za devicu Mariju! Da bi taki bil kovač, ne bi mam takov bil jobrisač!" — A je gizdavic, ka se pere, rible, mal si kože ne razdere, kak mu se 'se pavula za lice prijimle. Onda tomu veliju, da se rible,ređ[2] da ga je i pesek i slama navčila.[3]

Kad se trefi, da dojde te, ki se zna lepe prilagoditi k mivajnu, kam, de najde, ki se miva, nit si je on rukavov prisukal, niti si je puc razkopčil, niti jošve podvrnul, neg' 'se, ka' mu drage, — onda te na jnega: „Joj, ti nerostec, kak si se prilagodil?" Onda mu on to 'se poveda: „Tak se razkrači i prigni; se ti buš ves polejal; buš, ko da si se kalil! Pak stani pod kraj, ne tud, kud se 'odi." — „A, kak mu drage! Kak mi je leže. Bi se ja s tem mutil". — „To se zna. Se drži po čovečn, a ne po telečn".

Onda to je bile stare' žen, da su se v kropu mivale: stopila si je lonec kropa — i to same *v* svetek — onda si je v korite vlejala.

---

[1] *ravno („v ravьn")* [2] t. j.: *reć da* [3] *misli se: kod vojničtva*

Digitized by Google

A po zime si je cvrtnâk[1] zagrabila 'z lonca, de je bile za 'ranu, onda je gospodarica štela: „Kej z'e'nu[2] šegu imate, pak mi 'da tera, 'da tera zeme kropa 'z lonca? Ne'[3] če ste kokoši, kej se v kropu pažmate?" — Ali dekoje veliju, da se od kropa lice gužva, ne čeju se one vu jnem mivati, najmer one, ke imaju lubeke[4]: ne bi jim bile lepe. A druga još veli: „A, kej to fali — v kropu se mivati? Se i ja mivam. To je same zviš govor".

Je mest, de žena ima čudaj dece (a če ni dece nema, ka je unuk, ko dâ[5] na vetru), ona, da se mije, ne gledi, de je jobrisač, neg' mam okrene prvu polu, pak se ž nu briše, znajopak s polu. A svekri na jnu: „Tí, potri te sveti križ i sneju, kej ne najdeš nešta drugoga, š čim bi se obrisala, kad tak, kak ti vetrovenak, nigdar ne znaš, de ti je jobrisač! Se to ne sme za živu glavu s prvu polu brisati. Toga v stare vreme ne bi bila nije'na žena činila za nike na svetu; bila bi se rajša z jobojkem obrisala".

Su se tak znale spomenuti žene, pak su one,[6] ka je baš čudaj do toga držala, skriti[7] jobrisač. Onda gâ[8] mogla iskati, motati: de je, kam 'e?, a navek si ga je v red metala. Onda nas je redem pitala: „Žene, če se je tera brisala z mojem jobrisačem, de mi ga je vrgla?" — Onda, da ga nê mogla najti, onda je i klela, ali se nê štela od polu obrisati, neg' od muške gače najopak, ili od vreče.[9] — „Ne' če se od te sme?" — „To se zna! Od te se je dobre brisati". — „A neg' zake se ne sme od polu?" — „Sem ti to povedala, da je na onoga svet jalen, ki se briše od polu. Ni od mušku rubaču se ne sme brisati". — „Je, muž je srečen, a žena je nesrečna".

„Od stolnak se ne smeju ruke brisati, a to je tebe prve: dok se naješ, i mam omekneš ruke od stolnak. Zate ti i jesu 'si prsti ščejani". — „Čê[10] to baš zate?" — „Je, je baš zate, neg' zake, neg' zate! Ti na nike ne paziš, ka'god delaš, tak ti i je: veliš, da te nište ne trpi, da si nesrečna."

Noge se ne smeju prati vu ničem, neg' vu 'nem korite, ko je za te određene. De je više družine pri 'iže, onda če nemaju tak za te korita, ili je de dole, pak mu se veđa[11] po jne, onda če nê tê, kâ ima male dete, onda brže vuvati nejne korite, pak si 'oče prati vu jnem. A veli mu žena, ili što drugi: „Tí, naj, ti deče, naj! Dojde jetri, bu te štela. Naj 'e[12] kej detetu dojde, ne vujdeš na

---

[1] *lončić.* [2] t. j.: *za jednu* [3] *neg'* [4] *dragi, dragan (porugljiva riječ)* [5] *da je* [6] *dat.* [7] *sc.:* znale [8] *ga je* [9] vreče *je neutr. (gen.:* vreča) [10] če je *(zar je?)* [11] *ne će* [12] naj jo *(neka joj)*

Digitized by Google

carskem kojne pred nu! Bu te klela na razpetje!" — A on baš ne če poslu'nuti, neg' je pere. A potlem vidi, da je je[1] korite mokre, onda mam počne kleti: „Što mi je kej vu tem korite delal? Velim 'sakomu, naj mi se ni ne dodene kupelnoga korita!" — Onda što povê, a ona onda mam govori: „Tí, za volu Božu, kej ste vi, braje, pošusteli, pak ste vi v kupelnem korite noge prali? Naj mi bu kej detetu, pazete me se!" — „A kej bi mu bile?" — „A kej! Srbeč." — „A, bi, kakva srbeč! Am ja nemam po nogaj srbeči." — „A, tak se je več *(v?)* čudàj mêste' trefile, de šumaste žene peru v kupeli noge, onda potlem ni nê poprala korita, neg' je same dete vu jnem kupala, i z detetem je i kakve kobure imela. Dete je mlade, nega se 'se primne. To vam naj bude prve i zajne! Si zdelajte korite, vu čem si je bute prali."[1*]

V proletje i v jeséni nê zima, da bi *(se)* morati obuvati, če baš nê ni vručinê, a dece se 'oče po blate gaziti, to je nim veselje. Onda, da dojdu večer domom, 'noga mati je stera na kopajnu prat nog, a deca veliju, da jim je zima. „A ne vam bile cel den po blate zima gaziti!" Dekoja se smiluje, a dekoja je šîbu[4] sprâti. A čudaj putov i zatajiju deca: da su jim čiste noge, da su je oprali (!). Ali kad idu spât, onda mati, ili baba, ka je meče, vidi, da se je po jni' blate prise'le, onda, 'da je luta, se ga nabije, a 'da je dobrê vôle, onda mu oprosti. A kâ mari za svoju decu, ta jim naleje vodê, pak se zmlači, onda jim naleje v korite, onda si perû najprve najmenši, onda 'se redem. Onda ko je lêne, veđa mu se prignuti, onda rúli nogu od nogu. Onda ga speti što: „Kej se vi, dède, ne mrete prignuti, — vas križa boliju! — neg' tereš nogu od nogu?" A onda mati, ili več što drugi: „Kej tê noge je'nu od drugu ruliš! Tak se ne sme prati, nogu od nogu!" — „Neg' zake?" — „Ti pitaj dedeka, 'da dojdu, oni ti poveju". Onda večer dojde ded fižu[5]: „Dede, pak zake se ne sme prati noga od nogu? Veli mamek, da vi znate." — „A, mê dete, znam. Tak sem i ja čul od svoje' starcov, kak sad buš i ti od mene. Moji su dèdek i babica mene povedàli[6] — a nê

[1*] Tak je zabubane' žen, ke si peru noge v dojne vedrice i ž nê se mivaju, si nos sekuje, onda pak z ruku *v* vedricu! Ja je ne bi ž nê jela mleka, da nigdar ne znam, kej 'e kapla mleka. Z nogami 'sa dreká[2] pogazi, još si je, kak je stulena, i požlevi, onda je sukne *v* vedricu! A to nê ni žena, ka to dela. O, videla sem i' ja, né mi nište povédal.

[1] *joj je (prvo* e *zatv., drugo otv.)* [2] *neutr. pl.* [3] *nema u rkp.* [4] *instr. (acc.:* šîbu) [5] *t. j.* v hižu [6] *durat.* (povèdali *pftiv.)*

Digitized by Google

same mene, neg' više svetu — da su se prve svetu bole kazale vile, da su oni mogli iti po guske, i po teliče, da su mogli spetiti dve žene, bele, de su pod grmem sedele i popevale. I po pravu[1] su je videli i čuli. Onda su se još oglëdali, da budu videli, ali ji' već nê bile. Onda su doma povedali, da su tak i tak videli. Onda su jim doma rekli starci: „A, šumâk, zake ji' nesi šta[2] prosila? Kej bi ji' god zaprosila, to bi dobila". Je ji' bile, ki su jim rekli, zake nesu penês prosili, drugi: lepoga blaga. A oni, sirota, su rekli, da bi šteli same prositi dušnoga zveličejna: „Da bi pâk[3] 'da videla, onda bum prosila. Kad me je mam stra'! Neg' da bi pâk videla!" — „A, toga potlem nê videti! Same prvi put! Ki se zgleda — to se ne sme — onoga onda mam nestane. — Onda toga nê razmeti, kak popevaju, neg' to je nešte negda zarazmel, da su popevale: „Ne peri nogu od nogu, ne meči ruku pod glavu." Ni ruke se ne smeju pod glavu metati, kad čovek spi, a to se baš ne sme: prati noga od nogu. — Tak, drage moje dete". — „A kakve su to vile, dede?" — „To su žene jake velike i *v* 'sem belem oblečene, i imaju duge lasi, a razpletene. Zake se veli: „Si bela, kakti vila"?"

Običaji kod jela i pila. Je sveta 'sake felê, ki 'seke obdržava. Još negda, dok je bil svet *v* vrpe, 'se su matali.[4] Je bile žen, kad su došle k stolu, onda su se prekrižile i zagrabile 'ranê — ili žganec, kej se je jele — i onda su tê prve žlice pod stol s'itale.[5] 'Da jê[6] teri napastni muž spetil, onda jê špotal: „Vi coprnice, bute 'su 'ranu i s'itale mačkom! Kej vam to nadonaša? Ja 'da teru, 'da teru vidim, da tak punu žlicu jela pod stol 'iti, a sad baš skupa ste skojnčale."

Onda, 'da su 'ranu pojele, i žlice su zmetale na stol. Onda je došla druga 'rana. Onda, čê tera zela tere druge žlicu, i počela ž nu jesti, onda, ka se držala čista: „O, jeste bome za vr'ne[7] dani! Kam ste mi tu žlicu zeli? Bum 'saki put z drugu žlicu jela!" — „O, na, na, one ti je!" — Onda teri muž: „O, najte vi, žene, 'sake 'rane z drugu žlicu jesti, ne bute nigdâr site. Junuk[8] zanike jéste,[9] baš vas 'ranime same za gnoj". — Ka se je podvupala, sê javíla: „A, vi bi onda žene prodali, 'da nê posla, i kad ste takvê vole, bi nas i potukli." — „To znaš — na govedinu! Ženê nê treba na svetu, ka'god trejtoga joka v glave!" — Čudaj meste' i čudaj putov su tak morale mučati, ko da je baš fale.

---

[1] *zbiļa (acc. fem.)* [2] *gen.* [3] *opet* [4] *? (ako nije* motali) [5] shitale [6] je je *(ih je)* [7] *vrhńe? (smisao?)* [8] i unuk *(i onako)* [9] *jedete*

Digitized by Google

Onda, kad ludi i žene se spraviju k jelu, pak se 'seke spominaju, onda se tak trefi, da ostane v ruke žene — a i čoveku — komadič kruva i mesa, onda toga ne če pojesti, neg' je 'iti. Onda, 'da ju što speti, da 'iti tak komadič, onda ju pita: „A zake si ti to 'itila?" — „E, zä nike!" — „'Me[1] jesi za neke, i mesa i kruva." — „Sem ga v ruke zabila". — „O, šumak! Bi ti mogla de zabiti kûk mesa i 'leb kruva, onda bi to 'itila! Neg' zake toga ne či[2] pojesti? Kej bi ti to škodele? Bu tebe škodel prazen drobec, a i te bi komadič neke 'asnel." — „Kej drugomu svetu škode, to ni mene ne 'asne." — „A i drugem šumakom!"

Več se je i tak zgodile, de su tak bile tri duše: ded, i baba, i nijova mluka. Onda oni tri jeden večer baš na gajnčece jeli, i tu su bile dve tuđe žene, ke su tu tak na čas došle, i tu su sele i zaštentale[3] su se. Ti tri tak 'se po male jedû, a mlukâ[4] več slabe jela. Na jeden put je[5] se baba nejna zdere, reć da[6] je kej strašnoga: „Je, luba moja, nä, pojeđ[7] to". Onda je veli ta je'na: „Bog moj, kej si je[5] te živi mah zmogla i dala tu na sedečke! Am se nesi ni genula 'd otu!" — „Oj, da bi i kej dobra bile! Am ti znaš, da je[5] ja od svoje' zubi otrgnem i në[8] dam. Tak i tê stari, ko da je baš prava negva, 'se je želê. Dala sem je komadiček kruva, koga sem zabila veve[9] na krile." — „Pak kej si je[5] dala kruv? Bog budi s tobu!" — „A ja sem to od negda čula, da je takov komadič same sale, 'da ga druge tele pojê."—„A pak to je sale i prez sala, tê komadić." — „Da je to štrtina 'leba, ejd, onda bi bile sala, a s ('*z*) toga male sale." — „Bože moj, dragi navesta, jeste je[5] dobri! Ali je želete!"[1*]

Je duš, ki rad prigrne sirotinu: da mu jesti i zeme ga na kvarter čez noč. Jeden put došla je je'na baba. Onda ona prosi pri pete'šeste' 'ižaj, da bi je[5] dali pri sebe prenočiti. I je'na jû[10] žena 'zela. Ej, dobre. Idu oni k večere, daju i babe jesti. Oni su brže pojeli, baba, prez zubi, duge žvakala. Onda tâ nijova gospodarica ide i prileje tem 'svojem tê iste 'rane, onda vleje i babe: ne je ni pitala, same je vlejala (Veli se: „Ki pita, rad ne da".) Oj, ali baba mam žlicu 'itila pod komin i počela špotati i kleti: Kakva je to komedija

---

[1*] Onda si ju ona ogrli: „Oj, luba moja, jesem, jesem! Da bi mogla, bi ju za grle vezala!" — I to je den denešni „Luba", kak je[5] je god „luba" govorila baba nejna, tak je govoriju sad oni, ki su ju čuli.

[1] bome (?) [2] ne č(eš)i [3] *zadržale (lat.: sustentare)* [4] mlüka je [5] *joj* [6] *rkp.*ređ da [7] *rkp.* poječ [8] *ńoj* [9] *evo* [10] ju je

Digitized by Google

i svinarija, da je ona dosta stara, da toga nê nigdar čula ni videla, de bi što 'ranu nadoleval, — i mam nê štela 'ranê niti same probati. Oni su je[1] 'si same gledeli. Onda je velì ta žena: „Dejte, ja 'oču to s '*z* te zdele nazâj zlejati, i drugu vam 'ranu nalejem.“ — „Ne ču ništa! Vi neke vu tem znate. Bum rajša spala gladna, pak si bum svoj krušec jela, a vi si ječte svoju 'ranu.“ — A ti su se 'si počeli s toga čuditi: „Jezuš, Marija, pomozi! Am mi sebe tak navek nadolevame, ne čakame, dok bi 'se do žlice pojeli, kad je je'naka 'rana. Neg' da je druga 'rana, onda i poperem zdelu“.

Negda međ družinu je bile čudaj duš jokol stola, 'saki svê felê: nê pojel dva žgance, več je prosil vodê ženê[2]; ki je nê imel. te naveste, ili matere. „A kakvu vodu piješ, kak ti raca! Bi si mogel odnesti zdelu na zdenec, pak bi jel i s '*z* kopajne pil“. Onda prosi i drugi. Onda, če je to kakov, komu 'se falî. onda. če mû[3] podala, 'da[4] je što zagrabil, i ona je čez negvu ruku dala, onda mam nê štel piti. Ili če je ona svû ruku pod tu, s ku je stûcku držala, na dropce, ili na stole[5], neg' da mû[3] z je'nû podala, a drugu na strane držala; i če se je prve ona napila, ili če nê ('*z*) stucke vode odlejala.

Tak i sad ne če jeden za drugem vode piti. 'Da[4] teru ženu pečû vusnice, onda se druge[6] tuži: „Joj, navesta (ili teca, ili strina), kak mene vusnice pečo!“ — „Ti je morti veter zapuval?“ — „A, nê: v kutičke me boliju, baš pečeju“. — „Je, kad ne či paziti, de piješ vodu. Ti sê[7] što napil ('*z*) stucke, ki ima tičeke?“ — „Tu nê nikoga bile“. — „Jesi morti ti de v sele. Navek prve odle' vode, i 'da se napiješ, z najopak rúku se obriši“.

'Da ludi de delaju, ili se napije naročiti god v bercuvuze, onda dojde domom, onda se namerja to na ovoga, to na onoga, 'se oče potuči. Onda se za jnega ludi spominaju, ludi i žene: „Je, ke' je tomu čoveku bile došle nekoji dan? Je bavil, reć[8] da je pamet premenil. Je li do čistoga prvu kupicu popil, je li od koga zel 'spod ruke kupicu vina?“ — „E, moj deče, kej to falì? To nike ne fali! Ki 'oče biti norc tê i je norc.“ — „A, dragi moj, naj ti toga sebe veruvati.[1*]

[1*] Ja tebe povêm s toga: Tê naš pokojni palêr, sused — ti znaš, da je to bila pršona od čoveka — on sê[7] još smejal, 'da se je napil, a kam da bi se on s kem svadil! Ali 'da sme mi na Male Gorice

[1] *gen.* (gledeti *se slaže s gen.*) [2] prositi *s gen.* [3] mu je [4] *mj.* kda [5] *sc.: držala* [6] *dat.* [7] se je [8] *rkp.* ređ

Digitized by Google

(Gdje se kad jede.) V lete, da se po pole dela, onda se jê 'segde, same da nê čovek gladen 'Da idu ludi j o r a t na daleke pole, onda si na kole' odvezû plug i krmu, i zemu si v torbu sira i kruva, a če dojdu žene nakapat, onda donesû one kakve 'ranê. Onda posedu po slogu, zdela jim je na zemle, kruv na noge i žlica v ruke, i tak jedû. A tak, 'da se i kopa, ki daleke imaju zemle, onda si nose jele tam. Onda, de se trefi, da nê vrbê — kak i' sad ni nê, 'se je skrčene i posečene — neg' na žarkem sunce jê sir i kruv, pak če ima kakov založaj mesa; a ki imaju ambréle,[8] onda je jeden drží, a drugi jedu, onda on potlem se najê; prestere si kakov cajnek na zemlu i na jnega tu 'se meče, a žene na krile. Onda, 'da se žene najedu, onda, 'da se zmîsle, stêplu krile i veliju: „De ste, kukčeci i mravčeci? 'O'te jêst!" Onda jim velì teri muž: „A, si se zmislila,

delali — ja i naš pokojni, Bog mu dej pokoj večni, Štefič, i Matič (Več su tí 'si tri, Bog je pomiluj! Glejte, vi ste je 'se tri naživeli! — „A, 'me jesem".) — onda, 'da sme bili mi gotovi, je sad bu jaldomâš. A mi sme, — kej ti velîm i povedal sem to več kulike putov, — da sme tak imeli dobru koštu i piti 'saki den, kej nê v drugem meste na jaldomaše, i do pijanstva, kulike 'oči. Onda, dragec moj, na jaldomaše, pozval je on svoje rode i susede, — ne'[1] kak, kak se i pristoja, svoj svega. Bome dojdoše[2] tu je'na sneja — neg' je več bila pri lete' sneja. Je ji' i više bile, ali je ta štela za tem našem palerem zbuveti,[3] onâ 'sû sîlu štela, da bi se negde bila ž nim spravila.

Ali on nê štel i on je otišel v krlât[4] lèči, ni nam nê štel povèdati. Onâ[5] nega iskala, motala — i našla ga je. Ali je bil znutra zaprt. I onda ona k nemu — čez jasle sê sturala. A dečke toga gospodara — za jnû. I on počel na jnu vikati, i odprl vrata, i beži van, i ona za jnim. Onda ga nê več štela ni gledeti, — bile jê[6] sram, ke' je od nê pobegel.

Večer mi večerame. Prve nê nište nikomu točil, neg' ona. Ondà počela točiti i nemu tak pod ruku piti. I još se nesme mi dobre ni navečerali, več se on počne na 'se redem namerjati, i skorem si je Štefiča, pravoga kuma, zaklal. Mi sme ga sasili.[7] Bile nam je mrske. Kej ludi znaju! Oni su mislili, da on je takov navêk. Nigdar se nê kukcu ni mravcu zameril trezen, a pijan ni bole." — „Pak zake mu neste vi rekli ne piti, ki ste to znali?" — „Kej bi ja to znal! Nesem ja toga znal prve, ni veruval, kak ni ti ne veruješ. A sad verujem. Kad sem ja nu videl, de je ona nemu davala spod ruke, i ja sem mu namigaval, da naj ne pije, ali on nê znal, kej mu ja namigavam. Tak onda naj reči, da toga nê. Same te Bog reši napasti!"

[1] *neg'* [2] *jedini obl. aor. za sing. i pl.* [3] *s uma sići* [4] *prijegradak za sijeno između dva hlijeva* [5] òna je *(za pravo:* onä je *uz enkl.)* [6] je je *(prvo* je *gen.)* [7] *mirili (dijete „se sasi", kad se plače, pa mu se daje „sasnuti"* [sesnuti]) [8] -lo *(neutr.)*

Digitized by Google

kej su te kleli, 'da si se narodila. A 'da sem se ja, onda su Boga molili, — ki nemam krila."

Onda da ludi kosíju sinokoše, onda jim tam sneja nosi lukne.[1] Onda oni pösedeju pod vrbu, a sneja poklëbuši košâr i korbu (vu čem več donese jele), i na jnu prestere cajnek, i zvrne jele. Onda i jokol toga košara sediju. I tud skačeju kójnici i 'sačkovi[2] kukci: i v zdelu; i v lonce. Je duš, ki s tem nike nema, a je ji', komu se jake durî.

Pâk, kad žene berû bažul, onda si nose sôbu jesti, kak po cel den beru, dok im je pojti na posel. V jutre se najê doma, a tam si zeme krušca, teru jabučicu, slivicu, ili brosku. A to je po lete naše: sira i kruva v torbu pastiru, i ki, ide kam na put, i ki ide štâ delat. Onda, 'da je več po pravu gladna, onda dojde na glâviče, sede, rubec si popeči i pomoli se na pozdravlejne Bogu (makar su taki i dve vure). Onda unuk s snetlivemi rukami si trga jelce i jê: v kukuruze i v draču sedi i jê, na krile si to jele vrže i tak se na'rani.

Onda, kad svet bere kukuruzu, i onda si nosi na pole jesti, ne' kej gospodarica sama pošne po onem, ki vozi domom kukuruzu: vidi, da je blizu poldan, onda družine ili težakom pošne jesti. A to 'saka gospodarica pred brajne pričuva sira i jajec, kej družine na pole pošne pražetine i sira. Če je blate, onda posedeju na kola gore, ili si nažejnu perja, po kom posedu. Niti si ruk ne opereju, — komaj je vode i za piti.

A tak, 'da žene žejnu perje, i onda si v torbicu vržeju kej, kej tam štrokneju, kak im je lože trpeti, dok su gotove. — Če su dve, ili tri, a ne spom'naju se,[3] onda je'na na drugu bole žëne[4]. — Ta, ka je jaka, more trpeti, ta ne če jesti: naj se one poloviju![5] A onda ni one ne smeju sesti, pak jesti, neg' jim slogi stojiju, neg' moraju i one žeti, — a več jim je teške. Onda si one s '*z* krila vadiju i žejneju, pak se je'ne zaostane. Onda, 'da ju pristigne, onda si pâk vrže v zube. — De su složne, one, kad se več nažejnu, posedu na prekopce, ili na glâviče, pak si počinu i najedu se. Ali de je'na na drugu brazdi, ta je'na druge[6] nagađa, kej bole more, i onda je 'sake[6] teške.

---

[1] *jelo, i to samo ono, koje se nosi u poļe ili na sjenokoše (dub.* u) [2] *svakakvi* [3] *(ne razgovaraju se) = zavađene su* [4] *žaňe* [5] vjéti se *(= uloviti se =) sustati, ali* „povjéti se" *ili* „povjemati se" *nema, (nego* poloviti se) *kako se opet ne kaže* „vlovil sem se", *nego* vjel sem se *(= sustao sam)* [6] *dat.*

Pastiri — oni siromaki ejda bâve po lete i po lepem vremene: onda, de dojde, tu i sede. Kej ga briga! Kej je, takvu i robu ima na sebe: halu pod se,[1] — to mû[2] klup, a torbu pred se,[3] — to mû stol, i tu se on najê. A 'da je 'ude vreme, onda je nemu naopako[4]: ne mre sesti, neg' se na vrbu naslojni, ona mu je slojnâč, a 'ala na pleče' i torba. Onda si s '*z* torbe jele vadi i na stoječke jê, i če ne če blage miruvati, onda i jê i jêče.[5] Onda jim doma veliju: „Po lete vi imate debeloga 'lada, ali v jeseni i v zime imate vi i debeloga blata".

Siromaki putniki — on pri 'iže prosi kej jušnoga za pojesti. Ali če ne dobî, onda prosi komadič kruva i kakov založaj k nemu. 'Da se trefi, da ne dobi, onda zeme i krušec, pak, če mu je sila, same kej se od tela okrene — onoga, ko mu daje — več ga, siromak, grize. A ki ne baš tak potreben, tê, 'da preke[6] sela prejde,[6] onda sêde,[6] de bile, same dê[7] suve, pak si, sirota, zagriza. Tak se[8] 'rani luta sirotina, ka nema stola ni stolca, ni zdele ni lonca, neg' tuđi založaj: 'da ga dobi, onda ga troši.

Tak i čovek, 'da se rane kam po nužde odpravi, onda se nema čas doma najesti, neg' 'odi i jê: si zeme kej v torbicu i ž nê si to tam reže i vadi.

(Obroci). Negda v stare vreme međ družinu se je jele po dva pute na dan; onda na pol dan je jel, ki je kej svoje imel, a ki nê, te je jel kruv. A sad je svet 'saki po sam, i de je devet, deset glav družine, seje'ne imaju na dan tri jobroke. To se sad nigde, pri nije'nem najvekšem siromakem (!),[9] ne bi našle. Če nema, on si zasluži, kej pojê, i veli, sirota: „A, to mi i jê 'se, kej pojêm i ponesem.[10] Siromak sem, još naj bum i gladen, — onda naj pârnem, kej ču na svetu!" A međ drüžinu[11] si je 'saki sebe moral priskrbeti, ke' je jel po zime.

Sad jê čovek ne same na tri jobroke, neg' si vrže v zube, 'da je gladen, 'saki čas. Dojde tere družinče f *v* 'ižu, pak veli: „Je, ja sem več gladen" (ili gladna). — „Tí, kej ti ž nê krade! Am još nesu ni zdele opcurele, još se nê po zgajnčene zdele mast stâla, a ti bi več jel!" I tak se čudaj putov trefi, da pojedu čez dan 'ranu, pak mora gospodarica večere kuvat. A negda međ družinu se nê bile smeti ni lonca dodeti, a kam da bi si nametal 'ranê, pak se najel!

---

[1] *rkp.* poce [2] mu je [3] *rkp* prece [4] *(svjestna afektacija štok. govora)* [5] *trči (otv.* e) [6] *prvo* e *otv.* (!) [7] de je [8] *rkp. nema* [9] ***očito laps. cal.*** [10] *sc.: na sebi, t. j. odjeća* [11] *(acc.* družinu)

Digitized by Google

Neg' nejni[1] mlučiči i sini — nim je kej druge pödela, kej su pojeli, — za 'ranu bi bile greja. A je se i tak trefile, dâ tere dete, s terem nê mogla nike dokojnati, neg' ke' je one štele, onda je jele 'ranu, onda je družina gundala[2] za jnu.

Prvi jobrok, ki je v jutre, te se zove ruček. Je ludi, ki mu veliju i froštuk. Tak, ki nadojde v jutre, 'da ručaju, onda ga zoveju k sebe k ručku. On, kad dojde, veli: „Falen Bog!" Oni 'si: „Na veke!" — „Bog blagoslovi! Vi rane!" — „Fala! 'Odi, ili: 'o'te i vi k nam!" — „Fala! Moj je zajutrak (!) več prešel, več sem ja žgance poštrocal". — „Tak si je ti več pozobal! Ejda, to je dobre". — „A, kad nê bole, onda je dobre".

A poldašni jobrok se zove južina. i dekoji ga zovu jobed. 'Da je družina de na posle, onda je zove gospodarica: „Ejda, deci, 'o'te k južine!" A dekoji, ki se drži male na fine, tê veli: „Ejda, deci, ideme k jobedu, onda peme pak na posel".

Onda, 'da po lete idu kojnari, onda jeden k[3] drugomu ide, onda, 'da teroga najdu jeduč, onda mu veliju: „A, gospone, vi imate i malu južinu!" I 'da kej što vu tu dobu dela, onda veli: „Baš čera o male južinske dobe sem ja to delal". Onda, kak pri nas pitaju ludi, 'da od kud dojde: s semna, ili *'z* Zagreba, 'da idu senem, onda, 'da spetî sused suseda: „Deče, si ti došel!" — „'Ome jesem." — „A 'da?" — „Baš o ručene dobe".

Onda trejti jobrok — to je *v* vêčer i to se zove večera.

(Stol.) Negda međ družinu je bil f *v* 'iže veliki stol, i to vramen vrât. Pri 'sake 'iže mora biti stol vramen vrat. Onda su jokol stola klupi tisk do stene, i stol je tak k nim pritisnen, kak more čovek jokol nega 'oditi.[1*]

Muži — oni navek od starine sediju jokol stola, a žene stojiju pri stole. To se negda za živu glavu nê smele, da bi bila žena k stolu sêla[4], neg' su 'së stale je'na do druge. A čudaj meste' ji' je tak čudaj bile, da nesu mogle je'na do druge stati i skupa zajimati, neg' je je'na zajéla. onda sê druge[5] meknula, onda si je pâk druga zajela. Je ji' bile, ka je daleke od stola otišla, pak je onda došla

A i sad je tak stol priređen, de je više družine. A negde i negde je stari stol i 'iža, ali sad ne stojiju žene pri stole, neg' sediju.

[1*] A te su stole delali krajnci. One noge, na ke' stoji, se zovu škripeti, a te škripeti imaju dole blizu zemle jokol prečke, i sredi nog zo 'sakoga rebra, same su tê debleše. Na tem si držiju ludi noge.

[1] *t. j. gospodaričini* [2] *bit će* gunđala [3] *rkp.* g [4] *otv.* e [5] *dat.*

Digitized by Google

Sad je male družine, po dva muži, dve, tri žene, — to se 'se more pri stole pomestiti. A če ne če sesti[1] na klup, onda si vrže stolec k stolu, pak na jnega sêde.[1]

Je ludi, ki imaju f *v* 'iže stol, ali nemaju klupi jokol stola, neg' je stol pritisnen k stene, a oni si pri peči rediju, de jedû: prestere skrélani stólnak na tê stolec, onda na jnega vrže zdelu i na stolec pod zdelu žlice i kruv na vugel stola, i tak posedeju ki na komin, ki na mali stolec, pak tak jedu. A ki ima male placa f *v* 'iže, te nema neg' pri je'ne stene klup; a drugi kraj stola je pritisnen k stene.

A po lete jedu v kuvarnice, i pred kuvarnicu. Dekoji si naredi pred kuvarnu z grajna semnicu,[2] pak si onde naredi š česa stole: z dveju, treju desek to zbije, i onda klupi. A je ji', ki si vrže klupicu, i na jnu jele, i jokol nê posedeju, i tak se služe.

Žgance jedu ludi dekoji z vilicami, a đekojemu je seje'ne: ili *z* žlicu, ili z vilicami, same da se najê. A drugu 'saku 'ranu jedu muži i žene i deca *z* žlicu.

V stare vreme su jeli naši starci z drvenemi žlicami. Je i sad nekulike stare' ludi, ki ne čeju jesti z onemi šplenastemi[3] žlicami, neg' svojemi negdašnemi. A i za malu decu si daju žene starcom delati drvene žlice, lepe, male gladke. To je za dete lepe, ko ima meke vusničice. A kad nê pri ruke žlice, dobra je i kuvača, — same da je drobec sit.

Još je i takve' mest, de je stara 'iža i vu jne 'si stojiju, same kej 'saki sebe dela i 'saki sam jê. A po tri su loze. Onda tê 'saki sebe kuva na je'nem šporetu 'si skupa, i na je'nem stole jedu. Onda si tak i glediju, da jim je jele gotove, kak skupa jedu, a nê, da bi jeden jel, a drugi bi ga gledel, neg' idu 'si skupa jest. Onda si 'saka na svoj vugel prestere stolnak, i tak jeju 'saki na svojem vuglû.

A de nê neg' muž i žena, i oni si ne prestiraju celoga stola, neg' im je stol pritisnen k stene, i na jnem imaju 'sešta nametane, i same si na komadiču stola presterû, de jedu.

A jê dosta sirotine, ka ni nema stola, neg' kakov klopatek, ki je več od 'ude' let, na koga nê smeti ništa ni vrči, ki se sam ob sebe legiče, na jnega nê ni smeti vrči ništa, on same stoji, da je na račune, da imaju nekakav stol.

(Što se kad jede.) Pri nas selake' siromake' je jele 'da kakve, 'da kakve, a više slabe, neg' dobre, kejti mi imame, ali ne smeme, i

---

[1] *otv.* e [2] *sjenicu* [3] *„plehnatimi"*

Digitized by Google

mi si skrbime, ali zanike. — To je naša 'rana: v jutre žgànce i za žgánci, 'da se doji, sirutke, ili sira. A ki nema dojiva, ili mu se ga ne će, onda si naredi šalatê, ili prežgane juvê. A jê duš, ka se najê žganec, kak več ništa ni ne proba. To se kuvaju dan na dan žganci te žganci zlag[1] petka i soböte. A ki ima masla, te je i petek kuva i sobotu.

Za poldan si kuva gospodarica dve 'rane: kramper i zelje. Če su je lonci dosta velìki, onda ima i za večeru 'ranê; a če su je mali, onda je'nu 'ranu dâ 'sü pojesti, i druge pol, a k one polovice za večeru skuva krampera na mandure, ili ga stenfa.

Tak si pripravlaju oni, ki imaju. Još si za mesojeđe — od Božiča do fašejnka i od Vuzma do Jendraša — vrže gospodarica družine 'sakomu založaj mesca v 'ranu kuvat. A ki ga ima više, te vrže pondelek, i tork[2], i četrtek. I za žgánci si speče 'sakomu delec i morî dve, tri jejčece.

Ali jê sirotine, ka po cele lete nema cedila ni smudila,[3] ka ne zna, ke' je založaj, dok si ga de ne zasluži, neg' si, sirota, skuva kiselicu za ruček, pak bažulovu juvu. A če si kuva žgajnčece, onda je zasiple na čudaj kropa i osoli žgance, onda se to tak kuva časa; onda te krop zleje v drugi lonec i te si žgance skuva, i onda si je zmeče v zdelu i s tû juvu poleje, i tak je jê: to je negva mast i mleke.

I drugi si ludi po korizme kuvaju kiselicu, ali si vrže vu jnu žlicu masla, ili kaplicu mleka, ili žlicu vr'nca.[4]

Pondelek i tork se kuva jačmen z bažulem, smes, onda repa; a sredu bažul beli i crleni ili palčenak na suve; četrtek pak se kuva smes i k nemu kakva juva; petek i sobotu pâk bažuli i za ruček prez začina.

Naročiti god — Božič, Vuzem, Trojaki, Sesvete — onda se kuvaju tri 'rane. Onda skuva babica na kokoši rezance, ili na jejce strajba, razmuti mêle i to pušća nuter frfliče. Onda tu juvu nose prvu na stol, onda kramper, onda zelje, onda mese kuvane, onda pečene i k nemu 'rena, ili cikle, ili namočene' vugorkov. Tê vugorke ima same de što, a 'rena si 'saka sirota priredi. Onda si nareže na tajneric i gibanice, ki si kej speče. — A i nedelu si skuva tri 'rane, i na 've druge gode.[1*]

[1*] Onda se po poldan zestanu gospodarice, onda pita je'na drugu: „Kej si kuvala?“ Onda poveda: „A, mrkve i luka, to sem kuvala,

[1] *rkp.* zlak *(ptc. pf. act.)* [2] *utorak* [3] *t. j. nit se doji (i cijedi) nit se kole (i smudi)* [4] *dimin. od* „vrhńe“ *(gen.)*

Digitized by Google

(**Što se kod jela ne smije.**) Je 'iž, de se 'segde pri jele ne sme niti misliti na nike, a kam bi kej govoril! A 'noge' meste' se govori 'seke, ali pri retke' ižaj za sačkove dele i vreméni spomenek se ludi spo'minaju. Lepe se sprâve k jelu, onda baš dojde više putov strajnski čovek, ili sused.2* Onda otide, a ti se onda za te spominaju: „O, je i tê čovek male vreden za svoju ženu!", veliju žene. — „A teri muž mari?" — „O mari, bome! Je ji', ki je svoje žene, kak ti mati, ki je dâ i spresti, i zotkati, i zošiti. Je ji', kë[9] bi mački i miši po jne[10] scali i vučkali." — „A dej, kej spominaš gadu i z mišem!", veli je svekri, i počne pluvati. „Tí, če vam je miš oduren?" — „Jê, da bi se ni ne rodil, gaden i oduren". — „Kej če sirota čoveča, de bi on na 'se potreboče stigel! Ima decê, ženu betežlivu, a nikak mu se ne dâ nikakve blage. Neke je imel svinic, kej si je nekak stučkal, kej od kud, kej od kud si je siromak na vrpicu metal, i to mu je spoginule. A vidiš, ke' je i s temi kojni patore 'žil! Štela je kobila 'sa pod gutem zogniti, ko da ju je kej nalejale z onû gadu, kej je ž ne zlezle. I da si je nê unuk v red

---

pak male mesa". — „Če nesi treju 'ran kuvala?" — „Jesem, ne bojte se. Jesu dve 'rane i trejte mese. Bum je tak 'ranila. Mene se, draga navesta, veďa kuvati, ja za lutu silu ķuvam. Vidiš, kak poveda veta[1] Vajnkovička za svû prijatelicu, da pri ne[2] nê nigdar f *v* 'oru ni v dobu jobroka, neg' je družina gladna, bi drva grizla: 'se je zaprte, nište do ništa ne more, a jobroka nê. A ja navek 'saki den i na 'saki post mam v jutre priredim: lepe spočem na sape kampera[3] z lukem, a 'da imam, teknem ribicu vu jnega. Sad po zime donesem rotkvê, pak če nište ne peče kruva, ja f *v* 'ižbejnke[4] specem prsenicu,[5] a po lete šalate z joctem i z joljem, pak vugorkov, luka crlenoga, pak dobre. I navek ja nê[6] na vrpu spravim, kejto zvrtam i skoburim, š čim se družina zabavi. 'Ome, draga Mare, teške ti je, de nê reda za družinu! Svine su svine, pak imaju red i jobrok. Draga moja, čovek, če je baš na postele, i ništa ne dela, ali jesti mora. A kam mladi i zdravi!"

2* pak zove dole: „Strîc!", ili: „Vùjec! Nute se nagledte[7]!" Onda tê gospodar pošne tere družinče, ko je mlajše: „Dejda se nägleď[7], što je to". Onda ide i povê, što je. „Dej mu rèči gore, reči, da jéme sad baš". Onda tê dojde i prosi: „Dejte mi, vujec, svoja kola, pojdem *v* Sisek. A mislim, da bi otišel *v* Ivaniče: tam bi si jeptineše kupil nekakvu ladicu. 'Oče me žena rimski[8] pojesti za jnu: da si nema vu ke 'alijna metati. I vezda ejd idem, dobil sem volu". — „Ejda, vozi si je, pak putuj, same čuvaj".

[1] *evo tâ* [2] *ňoj* [3] *i tako (bez r)* [4] *sc.: peči* [5] *(od kukuruzne muke!)* [6] *otv.* e *(ňih)* [7] *rkp.* -č(te) [8] ? [9] *kojoj* [10] *ňoj (sc.: po kudjeļi)*

Digitized by Google

metal i vračil, ne bi je sad gojnil", — veli tê gospodar. — „Tí, moji čàče", veli sneja, „najte toga spominati!" — „A kej ti to falî?" — „Da nesem ja videla, ne bi mi nike fàlele." — „A, ne' kak, neg' se pri stole nike ne sme govoriti, da 'se jê; neg' če jê kej dobra, jê, če nê, bole mučati".

Onda, da bi se komu zmeknule prdnuti — to ne sme biti — če je stari, onda se 'si držiju, ko da ga ni ne čujeju; a da bi kakve dete, onda na jne viču: „Kej si to činil, kej?" A one se onda požari i sram ga je.

Ni mrske seknuti.[1] 'Saki se prve priredi vane, s'rakne i sekne, neg' dojde k stolu. Da bi se trefile, da bi se tera žena, ili čovek, mrske s'raknula i plunula, onda je potlem veli tera žena: „Toga najte več nigdar ni za Boga činiti, da bi se tak pri stole mrske zblevili, kak se v čoveku 'se čreva pomičeju. To je mrske. Tele mora na se stir[2] imeti. Zate je kršćen, da se luči od maršeta."

I z lakti ne sme ležati na stole nigda — to je mrske — ni da bi na ruke glavu naslojnil, ko da spî. To je mrske. Pri stole se mora držati lepe, vreméne i pristojne. A osobite o Božiču i međ Božiči se jake svet 'able,[3] da bi zabeč vrgel lakot na stol. I ne smeju se pri jele obrisati ruke od stolnak. I ne sme se, kak imaju deca navadu — mavati z nogami, neg' mam makar što viče na jne.[1*]

I pri stole se ne sme kleti, ni vrag spominati, kad se jê. 'Da bi se tere kajnile, pak male kej preklele, i mam se drugi teri na jnega ozeri: „Do![5] Kuneš, a Boži ti je dar v zubê'! Toga ne delaj ni za nike! To je gre'ota i sramota: têle[6] jesti[6] — i kleti!"

I ko je têle tak pošinene, pak nike nema sobu, da bi se v red vrgle: 'mile,[7] počesale, neg' unuk dojde i k stolu, onda več odraslomu čose[8] ni zabulejnke[9] nê kej reči mam v joči; neg' i dete 'oče dojti više putov k stolu nemivene, onda on, komu je to najodurneše,

---

[1*] „Kej su tvoji pojdaši vane? Nesu mam s tobu došli?" — „Kakvi pojdaši? Ja nemam nikakve' pojdašov, zdemnu[4] nê nište došel". — „Je, je, znaš ti za jne negde". — „E, znam!" — „Pak neg' zake je zoveš?" — „Pak de je zovem?" — „Ne' kej s temi nogami mašeš, kak ti nezdrav? Ti ni nesi, neg' da bi ž nimi jel, kê k sebe zoveš." Onda mu več što povê: „Ti šumak! Z nogami mašeš, cucke zoveš! Pravi krst ne maše z nogami".

[1] *sc.: se ne smije* [2] *? (u rkp. jasno napis.)* [3] *čuva* [4] *sa mnom (od* съ мънѫ *preko * zmьną i *zньmną)* [5] *stari i rijedki usklik, koji se čuje i u obl. „dori, dori!"* [6] têlo *(nom. c. inf.)* [7] *umilo* [8] *dat. (od* čoso*)* [9] *kao bula omotana (a nepočešļana) žena*

Digitized by Google

se nameri na te dete: „O, kej si došel k tomu stolu nemiven, krmèžliv, kak ti maček! Još se on negda na svoje krmèžle nameri, pak si je s cape liže i joči briše. A pri te[1] 'iže — baš, da bi se ni[2] za gut zgrabil[3]! 'Se 'sekud odurne! Tak i svine prve jedu, onda se kaliju! Tak je i pri te 'iže, kak se čovek mora mime obračati.“ To se ne sme — nemiven k stolu iti. Če su baš žganci na stole, ali se prave têle prve mije, i družina ga čaka z jelem.

I žena, ka ima male dete, ta mora jake na se paziti, da je ne zatepe de. A to se trefi, ali se ona mora v red vrči, i 'sekud po sebe gledi, či je kej de na jne. 'Da se trefi, da ne spetî, i tak dojde k stolu, onda ju druga mam pomekne i pokaže je. A ona, sirota, mam otide i drugi si zaslen pred se[4] prišine. A ka je ne trpî, ona se još ž ne smeje i potlem poveda mužu: „Gle, kak je došla s posr . . . [5] zaslenem k stolu!“ A to se najspametneše žene trefi.

Onda, 'da gospodar poreže mese, onda ga ne deli, neg' je vrže sredi stola, naj si zeme, kej si što 'oče. A je nesramnoga sveta, ka drba po mese i prebira, teri je založaj bolši. A to je nepoštene i mrske, to je družine preke nosa. Ali ne čeju mam greja delati, neg', 'da se kej druge zarate. onda i to ide van. „Ti nepoštejnče“ — veli je gospodar — „ti međ svinami 'rajnena! Tak one[6] delaju. Još ni one 'sake ne 'ita s '*z* kopajne, neg' jê od reda. A ti dêš[7] k stolu, 'saki del još s prsti po tajnere kopičeš. Ti buš jela, kej odobereš, a mi, kej tebe ne vala!“

Onda je i toga: Ki lubi jesti jake masne, onda te bere po 'rane mast, tobož: Ja rajši juvu, vi drugi ječte lovlejne! I za te mu duge nište nike ne reče, to se tak 'leče[8] z jadem. Neg', 'da dojde druga svađa, onda i to. Je duš, dok vidi, bi rekle, ali potlem toga i zabi. Ali ji' je, ko navek na te misli, de bi mu to zgoda bila — nemu v nos teknuti. Onda takov i vpeče i zbada, same da najde pritić[9], za koga se nameri. Onda mu veli: „Ti baviš, kak ti kača, ka po vode jad bere. Tak i ti po 'rane, 'da jeme, mast bereš. Ona tam po mese prebira, kak ti zeba po dreke'“.

Onda, 'da se jedu žganci, i toga je, ki mam ide v nêr,[10] još ne pojê četère' žgánec. I to se ne sme, i to je mrske.

---

[1] *toj* [2] ni *je ovamo došlo po analog. iz fraze:* „Da bi se ni ne rodil!“ [3] *t. j. zadavio se (od ļutosti)* [4] *rkp.* prece [5] *(tako rkp.)* [6] *sc. svińe* [7] d(ojd)eš [8] vleče [9] ? [10] nêr *(otv. e) dubina* (nerîti = *roniti)*

Digitized by Google

A 'da sneja donese 'ranu na stol, a još nê 'se družine, onda same je'ne družinče ne sme 'z zdele jesti, ni 'rane načeti,[1*] neg' 'rana mora biti cela i na miru, dok se 'se k stolu skupi.

(Kruh.) „Si si ti, Mare,[2*] 'se s stola zela, same si si krušec ostavila? Još si ga okrenula, ko da nê tvoj.“ — „Zake?“ — „Zate. Če ti ne znaš? Sad, ki bi god došel, slobo'ne bi ga zel, niti mu same ne bi reči smela.“ — „Pak kak bi to bile?“ — „Kad je jokorek obrjnen k stene, a sredina k vratam, onda slobo'ne.“ — „Je, ja toga još nesem znala.“ Onda se 'se jave: „A, to je od zamana takva tarefa.“ — „Ti toga krusca nesi trefila“ — „'Ome jesem, je žive dober.“ — „Ali glej, mu se léca[2] kora! Si li ga toploga nosila?“ — „'Me nesem, neg' sem ga na gorni kraj na deske obrnula“. — „Am sad nê leta, da bi se plesnivel.“ — „Tak više meste' vidim, pak sem ga i ja tak obrnula“ — „Dragica moja, toga ti nesi pri nije'ne vremene 'iže videla. Kruv se ne sme tak obračati — na gornu koru. Ki bi tebe na glavu okrenul, kak bi ti bile?“

Onda dojde deklica i veli, da 'oče kruva, da je[3] naj mati odreže. „Na, to ti je kéba, reži i jeć.[3*] Am ti ne či kruva zdiči, dekle!

[1*] A 'da se treti, da su baš jagli, onda si tere družinče zagrabi dve, tri žlice i pojê. A če ju spetî gospodarica, ili druga tera žena, onda je veli: „Tí, kej delaš, kej si tu jamu tu naredila i skopala! Premešaj te jagle!“ Ali če su več od zgora pomaščeni, onda ji' ne sme — kejti se i mastiju mam, kak nemaju škrajnupla gore — neg' je pritišče, same da nê tak poznati. A če ga nište ne vidi, onda, kad dojdu 'si f v 'ižu, onda, ki spetî: „A, tomu je visela na lasu[1]! Te se nê mogel ščakati!“

[2*] *Ovo ima ovaj uvod u razgovor:*

„V zime po nedele nê moči na bregu biti: zebe i zima je. Onda ide je'na k[4] druge, i žene i ludi. Onda, 'da vidi, da čija žena prejde več k tere 'iže, ka se 'oče lepo spominati: „'Ome idem i ja tam, bum kejto čula i znala. Sem cel tjeden doma.“ — Onda se sprave po pet, šest žen pri je'ne 'iže. Onda, ka zajna dojde: „Falen Bog, ženice! De vas je više!“ — „A, s tobu nas bu i več. A sad nam smrdele na nalepu[5] sedeti. Kej čeme, mi sme stare!“ — „Oj, nê tak bile negda, dok su bile kite na pleče'! Je li znate, kak sme mogle 'da tere, 'da tere žene odekrasti jopojnke, pak na golu nogu tulìgati[6] cel dragi den? Ne bi me bil privezal tak f v 'iže za — vusrane like[7]! O, pojti je bile domom, a — 'se mokre! Ejd vete[8] k moje kume sušit rubač po peči.“

[3*] Peš[9] se brže sâjnkat. Več si 'sa okocenela na bregu, a nesrečni pandûr tam stoji i ne da dece domom“. — „Mene pak ne nike

[1] sc. duša [2] *otv.* e [3] *joj* [4] *rkp.* g [5] *?* [6] *sklizati* [7] *(oxymoron)* [8] *eto* [9] pêš (p[ojd]eš)

Digitized by Google

Kruv se tak ne reže!" — „Ne' kak?" — „Kruv se mora zdiči, pak onda rezati. Dej da mene, bum ti ja odrezala." — „Ejda, pak nàte, kad vi bole znate." — „To se zna, da ja znam. Vidiš, zake si to zarezala? — „Je, kad bi mi to bile male." — „A zake si onda i zarezala? Kruv se ne sme zarezan ostaviti, neg' kej se god zareže, to se mora i odrezati. I kruv dušiti, na ležeči ga rezati, ni to se ne sme! Vidiš, da je dragi krušec tebe na noge podigel!" — „Nu, je! Če ja same jêm kruv?" — „Ne jêš, ali prež nega ti nigdar dan ne prejde, da se ti ne bi za jnega zadela. Je li, da ti ne prejde, da je prez krusca rđava 'rana? Joj, je, dragi krušec! Kad ga nê jeden den, teške ti je prež nega![1*]

„Ste vi, čeče,[3] mene rekli, da nesem zela kruva s stola. Znate li, kak su mogli moji pokojni svèkr: reči: da stol ne sme biti nigdar prez krušnoga dara?[2*]

Piće. „Je, tak, ste mi spomenuli stûcku.[3*] — „Draga milek, sad je 'se na drugu felu. Negda su bile i stucke — one crlene, ka se

rekel", veli tâ, ka je okocenela. „Dej, dej, odreži si toga kruva, pak jeć, buš zaskutela[1] ovu zimu od glada." — Onda réže. Onda jê[2] premale, onda to ostavi i reže na drugi kraj.

[1*] Ja se, drage ženice, ne znam jela prijeti prež nega." — „Ne same, neg' i ja, i tak 'saki. Če nê ništa, pak si tèle odreže komadič kruva, kej pojê, pak se vodice napije, i mam je dobre. Joj, krušec je dober pojdášic. Dok je kruva, ne boj se glada!"

[2*] Je, navesta, kak su v stare vreme one 'odili i svalbeci, pak vezda, glejte, toga svet ne viđava,[4] kak su je negda ludi viđevali."[4] — „Kam dojdu ti svalbeci?" — „E, moji čeče, kam dojdu! Kam se namere. Dojdu i f *v* 'ižu." — „Kej delaju f *v* 'iže?" — „Posedu za stol". — „A kej im se onda mora dati jesti?" — „Same krusca mora biti na stole, i od ni' mučati, nike jim se ne sme govoriti." — „Je li jim mora dati piti?" — „A mora — stucka! Ne mora nike".

[3*] Je li skorem dovađal lojnčâr, tê, ki k nam 'odi? Nemam se š česa za dušu božu vode napiti. Imam nekakvu malu krjnastu stučicu i s '*z* toga se 'saki jeden put napije, i već je prazna. Same dej mu Bog dojti, onda si mam zemem dve." — „'Odi z Bogem! Zemeš ti dve! Bi ti taki rekla . . . Ki bi ti je dal zabadava! Tak me navek žene spitavaju: „'Da dojde lojnčar?". Onda, 'da dojde, onda vas ne jde nije'na kupuvat." — „A, moja Dore, kej bi se za te i staral! Vene[5] moji susedi, kej ja pametim, piju 'z onoga žbajna i 'z lagve. Togâ[6] — Bog zna, do gda, a zemneni mèrtuk[7] — te se bŕže potere: nê smeti nigde ni male trknuti, — pak na 'v kraj mejne! Oni tvoji neg-

[1] ? [2] je je *(joj je)* [3] čèča *(voc* čèče) *posestrima* [4] da *i* đe *kao* čakati *i* čekati [5] *eno* [6] toga je [7] *posuda (zatv.* e)

Digitized by Google

je 'se potila i odpušćala, i uprav je ž ne voda dišala i dobra i žmana bila te je bila, a sad 'z ove' nesrečne' stucki smrdî voda, retke s 'z tere je dobra. A drveni mertuk je najbolši za vodu. A svet pije zo sešta, i 'z stékel. I ja najrajša piti 'z onoga mertuka, de ju vidim, je li kej vu jne. A v stucke nê videti. Ali se mora paziti, 'da têle naleva na zdence". — „Čovek dosta pazi i 'seje'ne se trefi, da prejde smet. Zate se mora odlejati 'saki put, prve neg' se têle napije. Dok je puna stucka, onda zide smet, ali 'da je več pol, onda ne jde".

„Menê, draga Dore, z moju družinu zlo: oni 'si — i ne, da bi jeden, neg' 'si, stari i mladi — pri jele piju".

— „A, to ne falî nike, kad čovek se napije za 'ranu." — „Za nike ne 'asne. Ako za nike, — škode za zube: vruče je, onda je z mrzlem zaleje. Ali moji pijn i za mlečnem". — „A, pak jê ludi, ki ni do toga nike ne držiju". — „A, draga moja, naj ti toga sebe veruvati. Još po druge' meste' ni za sirem se ne daju vode napiti mam, neg' prve jesti kruv i počekati, a ne, još mu je jele v zube', i on brže bole loče vode. To škode i za mlečne i za dojejne.[1*]

(Nazdravlańe[2*].) „Tak, drage ženice, veli se, da deca povedaju za Božič, i dojde". — „'Ome dojde, ali prazni i tužni. Nesme letes

---

dašni domari — oni imaju dve vederca, pak šeflu, pak s 'z toga piju. A moja kumica — ona ima jalovu škaficu i tak mali 'ržec, i na škafice ima pokrov — to je lepo i čiste — i z onem si 'rscem[1] grabi i pije. A stucke nê moči tak čiste ni oprati, a tak ni one' čupov z onemi vuskemi gutali. Negda su bili veliki pevàri, tam je mogla ruka".

[1*] Dok sem ja bila sama s svojem starem, 'da sme se podelili, ja sem bila još mlada, i bila sem sama svoja gospodarica, i imela sem po dve kravice, i sama sem si dojila, i nigdar mi nê nije'na krava zlo bavila. A sad mi se ne če uprav f *v* 'lev iti. Ja dŏk[2] dojdem pod kravu sésec[3] prat, več se kroči i skrčava. I sedem pod nu, i časa dojim, i pâk tak, kak mi je uprav do plača. I, drage ženice, uprav ove svoje i kunem čudaj putov, 'da je viđevam, da za sirutku i mlekem piju vodu. I deca jedu z mlekem žgance, i digne se, i prosi vode. I vičem na jne, i one otide van i napije se vode. Pak kej onda 'oči! Pomozi si ti!"

[2*] *Ovo ima ovaj uvod:* I na te dojdu deca z brega: „Mäme, je li, da još nê daleke Božič?" — „A ne. Ne' kej ste se zmislila za Božič?" — „Su se velike dekle spominale, da si budu nove cabajke kupuvale k Božiću, ali da sad več budu skupe, da je blizu Božič". — „Je, deca, je, ali nas je još dosta po svetu, ki se ga ne bume dočekali".

[1] 'ržec — 'rsca [2] dok *u značeńu „čim" nije enkl. (inače jest)*
[3] *gen. pl.*

Digitized by Google

slivice stepli, ni koščice nabrali, ni v beden skučili, nê nam nike po kojnčece nacurele,[1] š čim bi i stučice nalejali, a kam sudiče! I v trsje sme badava kopali, i ništa nesme brali ni prešali“.[1*]

— „A ne bu sad, kak je negda donesel gospodar breme slame i pevar vina, a je'na žena ga je dočekala s sveću gorečeu i s pogaču, onda je 'sem skupa nazdravil. Joj, moji pokojni stric — ja lepe pametim, još sem mala bila — su mogli dojti f *v* 'iža: „Falen budi Ježuš Kristuš! Na te nove lete dej nam Bog Boži mir, sreču i zdravje i onda 'sega, š čim dragi Bog darì: pilekov, racekov, žugekov, telekov, žrebekov, purekov, pujcekov; 'sem skupa zadobiti raj nebeski!“ Onda, 'da su išli k večere, onda su pâk s tem pevarem 'sem skupa nazdravili: „Draga moja družina! Dej nam dragi Bog 'sem skupa i ove nove lete — do denes lete dana — 'sem živem i zdravem biti i dočekati, — i još više let! Dej nam dragi Bog ove' drage' i mile' dajnkov[2] doživeti i srečne i zdrave sprevoditi!“ Onda: „'Se skupa nas dragi Bog poživi, smiri, i blagoslovi našu trudbu i našu muku, da se i denes lete dana bume imeli š čim jeden drugoga ponuditi i jeden drugomu nazdraviti, i mi, ki sme već stari, prikrepiti!“ Onda su 'si skupa rekli: „Dej nam dragi Bog i blažena Devica Marija!“[2*]

— „Neg' kej, kej se ga ne bute dočekali?“ — „Kej Bog dâ“. — „Je, ne jdete nikam, pak so ga dočekate!“ — „Ném,[3] će ne bum morala“. — „Ja ne jdem nikam!“ — „Joj, drage detece, ne dej ni Bog, da bi ti išlo!“ — „Pak ne dâ ni vam Bog“. — „Baš morti mene ne dâ.“ — „Mame, ne' kam bi vujna išli, kej ne bi čekali Božiča?“ — „Je, mê dete, v zemlu, bi mreli, — tam, kam péme[4] 'si, same ne zname, 'da“. — „Je, pak baš do Božiča bi mreli! Naj potlem merjû, 'da prejdo Božič!“ — „A, mê dete, ne čaka smrt ni Božića, i 'da ju dragi Bog pošele, onda dojde. To nê na naše.“

1* A, tak, dragi čečo, tak, istina je. Sveta je dosta, i rađa se, i velim — Bog mi dragi oprosti greje — š čim je mejne 'sega, s tem je više dece. Ja velim, da bi — fala mu i dika budi, dragomu Bogu! — kad nê ništa, naj ne bi bile ni dece. Sad su nam 'se zameli. I naši negdašni črleni pevari, — š česa bume pili o Božiču!“

2* Onda su lepe 'si s '*z* toga pevarca pili, dok su ga popili. Onda — više, dok je god što štel, navek je bile na stole piti i jesti, ki bi se baš štel *v* vine i mivati“. — „Joj, a sad nê kej ni za piti!“ — „Joj, nê, nê ni za vraštve!“

1 *rakija „po koncu curi“* 2 *„dankov“* (danakâ) 3 ne(jde)m 4 p(ojd)eme

Digitized by Google

„Tvoj pokojni stric su i mene napijali, 'da sem išla zamuž.[1] A lepe su oni znali napijati i nazdravlati". — „Pak je tak dosta: „„Dragi moji, Bog vas poživi i dej nam se dragi Bog i više putov živem i zdravem stati! I dej nam Bog Boži mir i blagoslov, sreču i zdravje! Bog nas poživi!"" To' je dosta". — „A, moje čeče, am se tak i nazdravla, naši ludi nesu tomu baš tak majstori, — oni same da se napiju".[1*] — „Prave, vujna, govorite: s tem[4] same 'z siromaka norca rede".[2*]

Običaji kod kućnih poslova. (Kod ogńa.[3*]) „Nam je lani v peči 'gâsel[7] jogen, je li, mame, na Božič?" — „'Ome je, a toga se svet jake bojî. Am je i istina, da nê onda pri 'iže sreče. Još ki na onakov dan ništa ne če[8] počimati delati, ni sejati. A tî su naši baš 'se, kej se reče, počeli delati". — „Mame, a zake ste vi na veliki petek pri nas čez dan nalagàli jogen? I *v* večer vam ga ne bi bile prižigati. Pri mêm mameke, dok sem ja tam bila, na veliki četrtek *v* večer nê jogen gorel, ni v petek, niǵde, do sobote poldana, neg' sme *v* večer bili v kmice, a čez dan nesme nalagali, kad nesme ništa kuvali. A vi ste letes tak prižìgali i nalagali jogen, ka' god i

[1*] „A komu se ne če! Nikomu s 'z praznoga. Tak je i sad. Ludi — i tvoji, Mare doma, i tvoj dever — ne bi si kupil: — „A, ja nêm v dug za pičje!" A da bi ga teri siromak zazval i nalejal stekle, ne bi otišel, dok ga ne bi spraznil. Tuđoga bi se napil, kak bi se mrtvil. Neg' tak se držiju: kej sem, to sem, zjoseb[2] ludi, a za tuđem po'lebeči[3], da bi zaručal!"

[2*] „A i nemu[5] se 'oče popiti, najmer na takve dane, da je 'se 'segde vesele. I prestvori si makar kak, š čim se zabavi. Nike se ne dela, neg' se veseli, pak što če se veseliti gladen i žeđen! Unuk, 'da se têle okrepi, pak je veseleše, zna da je Božič. Am 'da je ovê[6] moj stari na svetoga Imbrija otišel na Goricu, pak je tam zel v jutre rakiju na svoj god, onda je i devera zval; onda mu je onde nešte rekel, da bi i on platil rakiju (kej nê onomu mojemu nazdravil, kej je — znate — bil negov god), pak je on rekel, da toga nê ni treba — nikakvoga nazdravlajna, — neg' same piti. Tuđe bi pil, a da bi on platil, — onda toga nê treba".

„I tak sê dolekla i noč, a mi sme se tu začučerile, drage ženice! Pojti je večere topit, mi sme baš 'se tu gospodarice". — I tak 'se je'na za drugu otidu.

[3*] Onda večer sneja i s svekrvjû sediju — a muži su još na bregu — i one se spominaju.

[1] *rkp.* -š [2] *rkp.* -p *(„s oseb'", za sebe)* [3] *pohlepni* [4] *t. j. s nazdravlańem u običnoj prigodi* [5] *(siromaku)* [6] *ovaj* [7] *ugasao* [8] *nema rkp.*

Digitized by Google

'saki drugi dan". — „Pak neg' zake tvoji nesu, zake oni to obdržavaju?" — „Ne' če vi ne znate?" — „Tak ja ne znam". — „Vidiš, kakov je to svet. Da bi mogel, bi jeden drugoga još na 'vem svetu v pekel porinul! Moji pokojni mamek stari — nim su 'ametem govorili ludi, da su oni coprnica, a oni su mogli reči mému mameku i čačeku, 'da su uvuk[1] mogli reči, da: zake ne daju jogna prižgati (a to mamek stara su komenderali): „„A moji dragi kej ste vi i ja bolši, neg' je i naš dragi Isus, ki je v kmice? Kej ne mreme i mi tê dane preboraveti prez svetla? To je laž[2], draga deca. Nésme mi ni vredni nega, a kamo li bi mi bili obor nega."" Zate ne!" — „Je, da sem i ja to znala, ni ja ga ne bi nigdar naložila ni prižgala".

„A vidiš, da jê 'sačkove' žen. I do toga žene držiju od negda, da se pepel në sme skučavăti[3], kud se 'odi, neg' v kraj. A ti si vene[4] na steze pred kuvárnu skûčila. To se nike ne sme: ni one, kej se zoseje, ni parjeni pepel — na stezu skučavati". — „E, pak kej to škôde?" — „Kej drugomu, to i nam. I da bi nike ne škodele, tögâ mrske i preke mrske videti. — Vidiš, je li to škode — na glave pepel nositi? Bi rekel čovek, da je to 'se 'seje'ne: i mela, i pepel, i mul. Ali nê! Pepel se ne sme ni za živu glavu na glave nositi. Tak su i moji kuma rekli, da: kê to, da je to same je'na zmîšla.[5] I vidiš, kakvi su oni! Oni su ga nosili od pastirov — s sïnokoš,[6] i 'z šume — na glave, pak su jim 'si lasi otišli po sredine glavê, same su jim jokol kraja ostăli. Sad i oni veruju, ali je sad kesne, kad je glava kak ti ruka.

(Pometańe.) Draga sneja! Joj, kak je to negda bile, jake ti se je to na 'se pazile! De je tera kej naredila, teške si ga në[7]! Još, če je imela koga, ki ju je zagovoril. A kak je na svetu više sirot, kê nemaju nikoga, — jake ti je tâ morala paziti na 'sake dele! — Kad je je[8] došle snëštve,[9] onda ako je rane pömetala,[10] dok si nesu žene 'sega po 'iže spriredile, — joj! Če je kesne, kad su one sim tam po 'iže 'odile, onda je morala z metlû stati, 'da je tera po 'iže išla; drugač — če je pometala — onda mam vùdri nu špotati i kleti: „„Joj, jalna ti je! Tâ bû tri dane daline smrdela! Ne mre časa stati z metlu, dok bi ja prešla!"" A to se ne sme — čoveka podmetati. Zate se je v stare vreme tak morale: lepe, 'da je 'sa družina otišla spat, onda ona, ka je snejüvala,[11] lepe je dromne 'ižu

[1] *ovako* [2] *rkp.* -š [3] *sasipavati* [4] *eno* [5] *izmišļotina* [6] *sa sjenokošâ* [7] *ńoj* [8] *joj je* [9] *snaštvo (red za kućni posao)* [10] *(zatv.* e) [11] *snahovala*

Digitized by Google

poškropíla i lepe čiste ju pömela[1], a v jutre se je družina na gotove stâla. A to se nê smele, da bi šinula žena z metlu čoveku pod noge". — „Dragi mame, pak to nê ni lepe. K čemu je to spodobne — čoveka, ili ženu, ili kej bile, pod noge pomëtati! To je mrske". — „Tak, vidiš, i sama veliš, da je to mrske. A ti, 'da pömečeš, ti nike ne paziš na decu Marekovu, 'da vétu[2] dojdu, neg' je podmečeš. A deca se ni bole ne smeju podmetati. Su stare žene govorile, da 'oče dete duge na postele scati. A to je zlo, 'da nê dete, velike, čiste. — I s toga se je družina špotala: Dekoja sê žena držala, ka' mu drage, pak je počela 'ižu pometati, de bile. A toga nê! Navek se mora 'iža pričeti pometati od stola, i tak onda 'se redem A to nê[3] bile, kak je sad. Sad je 'saka sama. Če baš od vrat pomeče k stolu, nište je ne vidi. A međ družinu je to bile drugač. Onde se je 'se morale delati baš unuk, kak se mora, a nê najopak. — I od s'ôdičov[4] dole se mora početi, kad se dvorìšče pomeče, a ne k s'odičom pometati. To je za špot".

(Pareńe rubļa.) „I negda ne bi žena bila složila pärila, dok ne bi tri pute s 'alinčetem od pärenicu klopila, i tri pute plunula v kotel, 'da je kipel, i na parenicu. 'Da je počela polevati, nametala je jejčenoga lupijna gore na parenicu, i 'da je odparila, onda je z dvemi koritmi parenicu poklöbušila.[5] Jê zate i sad žen, ka to obdržava, a dekoja nike s tem nema. I 'da su oprale, onda su s koritem vodu grabile, i 'se one prališče z vodû zöprale, ves pepel, kak nê bile znati, da je onde što pral. A sad je to 'se 'seje'ne: ni ne zögleda[6] se, de opere, a kam da bi kej prala! A to je lepe, to, red i čistoča. Zate i veliju, da je moči na prališče n a g i n u t i, kad ga žene ne prirеđuju".

„Glej, sneja, vete idu baba Jáne,[7] nâj sad nike govoriti." — „Baš sem štêla za nijovu mluku vam povedati, kak je nekteri den prala cäjne pod Savu, i kak je god na suve skučavala, tak je one[8] onde i ostavila, nê, da bi je bila s koritem *v* vodu porinula. — Onê[9] i gorje, neg' je i pepel. A kak oni[10] 'se mam na drugem vidiju! Oj oni bi 'se išli[11]: „„Joj, jê to nevreméne i zabúbane!"",i s toga bi celu češnicu[12] naredili. A kak su ju mlinari kleli! Onud svet 'odi

---

[1] *otv.* e [2] *skrać. od* vete tu *(eto tu)* [3] *nema rkp.* [4] *„shodišti" (masc. pl.), stube* [5] *poklopila (otv.* e, *vis.* u*)* [6] *osvrne* [7] *otv.* e *(drugo je* Jàne *sa zatv.* e: *voc. mj.* „Jano"; Jáne *je hypoc. kao u štok. sele, Jele, Mile)* [8] *sc. nečistoću od djeteta* [9] one je (*zatv.* ê*) ono je* [10] *sc.:* baba Jane [11] *t. j. govorili* [12] *? (jasno napis.)*

Digitized by Google

po vreča". — „A, draga moja, več je ona to i v lájde, i v čamce naredila. A da bi tak druga, kam bi vušla!"

„Bog i Marija, ženice! Kej se dobra dêla?" — „A, moji bàbe, 'seke".[1*] — „Kej velîš, Jèle, ja sem došla, da bi mi vȑgla, de tu stîsnula, moju i ovê sirotê mojê rubačicu, če buš pârila. Gle, su te tvoje susede pàrile, 'me jim nê vrlô.

Joj, a kak je vêsiju! Če se tak gače na vòjku vêse? To je navek, da se svîtnak dale prebìsaži, neg' se rôjte; rojte se moraju — i već obodvê gâšnice — tak jeden lakot preke vojke prëvrči, a ovdê gâč, ke su na pol premerjene, i kem su svitnaki krajši, neg' su gašnice. Pak kak to onda bude se'le?

A jopleča su prevesile za 'atule! Ni toga još nesem videla — dosta sem stara — neg' za rukave se jopleče vêsi. I plä'ti su pre-

[1*] „A kej se pri vas dela?" — „A koga ja i imam?" — „Am vam je Rôža pri vas, je li?" — „Je, je". — „Moja Dorek navek veli, da vam je Roža mluka, kej je[1] tak 'se stvárjate i kupujete, i navek vam veli: „mame"." — „A, mê dete, veli, kad sem nejne majke mamek, onda sem i në[2]. Druge majke nê bile, neg ja. A ja sem në prava teca, a nê rođéna majka, ali sem bila, a i sad sem pod rođenu." — „Joj, dragi babe, kulike vi të[3] svoje Rože 'se od 'sekud kupite i premažete, bole neg' je nejna mati i jòča". — „Joj, drage ženice, kulike je to 'se od mene bile, 'da je ona zamuž išla! Nê nejnoga jočka nike starale, neg' mene." — „E, zate vas ne bu nejni joča zabil". — „A ne' kak, dragice moje, kak me je i 'čera pred svojû drüžinu ošvajnil. Sem ga lepe zaprosila: „„Dej, dèče, dojdi potlem, mi tere drve presečeš"" (još je i negve dete i je'ne i druge pri mene), pak mi veli: „„Ce ste vi mene ovu zimu 'z rênde zeli? Komu bute rendu za me davali?"" Joj, mene sram, ali sem se 'seje'ne razbelila i 'se ščitala, ka' god s 'z knige: „„Ja sem po te to trejti put došla ovu zimu, da mi dojdeš pet, šest fatlîk preseči. A kad je tvoja čî bila za zamuž, zeli ste kvaruže, né ji' bile š čim platiti, onda te je tôt moral tužiti. Si ti po me tri pute došel: da ja dug na se zemi, da mi ti pomoreš splatiti. Još si rekel, da sâm platiš. I ja sem došla i zela na se dvadeseti i sedem forinti, ti si komaj tri za kaparu zmogel. Tam je moj Šârga[4] otišel! Treba je bila cabajka[5]. Štô[6] za jnu dal devet forinti? Štô dal pisanine našiti svîlu[7], kupil dvoje pûjnđe[8], vitlar, tri svilne rubce, na peču svilu, i 'se, ke' je god bile treba?"" Onda mi je same govoril: „„Pak zake si?"" Né me ni poštuval! Još mi ju zdéljal „stare grbe"." — „Je, dragi babe, kej vi povedate nam! Je, te je čovek zarujnel[9]!" „Je, bome, toga je musnula strela". — „Am je to 'sevideti i sad: ona je pri vas, a nê pri nem". — „Je, tak je to".

[1] *joj* [2] *ńoj* [3] *toj* [4] *(koń)* [5] *kratka haļina* [6] što je *(tko je)* [7] *instr. (acc.:* svîlu*)* [8] *„bundschuh"* [9] *poživinčio se, dobio sviński* rûjnec *(rilo)*

Digitized by Google

vešeni, kak su dugi, kak je više 'alijna na vojku stane. Am se plajet na vojku vesi, kak je širok. I to je jeden komad okrejnen sim, drugi tam! Am se to obrača komad jeden za drugem! Je, još nesem videla, de bi žene tak 'alijne zmotale. Toga je mrske videti, če je kakve, kad nê v redu, ne ga lepe gledeti." — „A, moji babe, am je dosta žên, ke s'itaju mam kud god 'alijne, kak ti ciganica po trjne, i jeden je kolec više, drugi niže, i ona je tak zakopči na jne, ko da je na galdaj 'alinče".[1*]

„Joj, draga moja, ke' je žên, ka ne če ni prevračati 'alijna, kad pere, a 'noga je *v* parenicu meče najopak. A to se trefi i vremene žene, da vrže 'alinče najopak parit, a ona, ka z ničim nike nema, ta je zošukvari, ka' mu drage. A to se ne pari najopak 'alinče, k čemu je to spodobne! To se ténke 'alinče meče, kak je düže žûte, a črne 'sagdašne 'alijne se ne meče najopak v parile. A je takve' nesmotajnki, ke[2] curî 'alijne na plotu, kakti streja, i tak je[1] onda zose'ne, onda stoji, ka' god šćuka na dimu."

„Draga moja, takve jim je i g l a đ e j n e,[3] ko da *su* na metle gladile: 'se rugane i zručkane. „„Draga čère[4] — mene je moja stara i slaba majka negda vučíla — drage dete, kad si ti 'aliniče opereš, onda si je lepe čvrstve ožmèkni; i kad je vesiš, onda je stèpi i nigde ne ostavi, de bi se stisnene[5] tini držali, neg' to 'se lepe razköpaj. Onda ti se bude i gladile lepe. I 'da je glâdiš, onda lepe dromne poškropi i 'se nategni male: dok je nove — i 'sake 'alinče — lepe je, 'se međ rukami strkči.[6] I kad gladiš, ne boj se, da mu kosti potereš, neg' pritisni, a naj same 'alinčeta tuči na cepce, neg' je gladi, naj bu poglađene."" Tak su mene moja draga mamica vučili. Ali ni nê nigdar nište na moje dele s prstem kazal."

„A tak i za k r p a j n e su me vučili: „„Draga čërek — 'da *su* de videli teru ženu, ka je mrske zakrpala — tak ti naj! De ti je trêba mala krpa, tu podkrpaj, a naj je gore prišiti; i naj je na tilek,[7] neg' vrâmen, ni zažmeknuti, ni nabrati"."[2*]

[1*] A, nê 'saka žena, ka nosi puculicu na glave, ni pol ženê, a kam da bi bila cela! Žena mora na svojo dele paziti, ka' god i drugi 'saki mešter, da je[1] dele bude lepe i v redu.

[2*] „A, drage moje, pojti je mene za poslem". — „A dospete! Kej je vam sad već treba? Teri god den merjête, najte sad na nike više misliti, neg' se molëte Bogu, da vam oprosti greje, kej ste negda, dok ste bili mladi, zägrešili, pak to, kej vam je baš za nuždu treba,

[1] *joj* [2] *kojoj* [3] *rkp. (pomutňom)* gladejne [4] *voc. od* čéra *(kćera), ali nom. rijedko* [5] -no *(adv.)* [6] *?* [7] *na krivo*

Digitized by Google

„A tak 'saka prava majka i joča vučî svoje dete na 'saki posel"
— „Dej, draga Jèlič i mila, vikni me, 'da buš parila, če ti ne bu jake pune."

(Običaji kod gospodarskih poslova.[1*]) „A kej ja znam i sama, ke' je to: dok sem bila sama, dok nesem dece imela, sem navek imela lepe vrađajne, a sad, kad mi je više treba, san[8] nemam ništa, kej se reče". — „Kad vi nište ni ne redite, kak druge žene. Glejte, kakva je mojê kumê letes bila letina! Ali je ona, kad je išla sejat, imela fajn komad tustoga mesa, ko se je na fašejnek v zelje kuvale, i ž nim je namazala plug i sebe ruke, prve neg' je nasejavala, i 'si, prve neg' su išli pukat, i ril, prve neg' je rilala, i stupu i trlicu, prve neg' je trla i tukla. I nam su letes vrabci[9] 'se konople šteli pojesti, a na nejne nê ni jeden ni sel! I ja sem nê

š čim bute još dan, dva živeli". — „A, moja deca, nesem ja lajnske têle[10]. Ja već ni ne morem delati ništa, ni ovoga — da mi more biti — š čim živem, ali se vločem. Kad mi nema što, onda si moram sama. Ja sem čudaj petkov sprevodila, i više zločeste', neg' dobre'".

[1*] Po zime se mora delati i skrbeti za 'ne, vu ke se po lete skrivaju težaki zvezde[1], da *ne* redi žarina po jui' slîk, ni ne peče pečejnki. Pri nas se dečki ženiju najviše po zime. A to je mlade, je'ne drugomu drage, to se igra, šali, nämiče[2]. To duge spî. Za godê[3] otidu spat prve lete. Onda je 'oće babica — de jê; a de je nê, i svekri: — „Vi bute, mene se čini, naspali, kej vam ne bu dale spati". Onda ju zove, tu svoju ženicu, muž 'v večer spât, a nemu mati: „Deče, če je to tak? Tàki dojde fašejnek. Am ona mora presti. Bu ti treba tkati rubače, a 'se bu kosmäte[4], bude pojti na pole, — kej se ti buš v repuh[5] zamatal? Taki to 'se dojde, 'da bu pojti s '*z* 'iže van, ne bume mi cele lete f *v* 'iže prele ni tkale". — „Nu, za je'ne lete če ne bu ni tkala, bum imol rûbač, kej ste mi vi dali". — „Tak! A za druge?" — „Nu, za druge si bu vrej ona skrbela."

Onda pak de sneja ima decê, pak navek jokol nê čukta, onda se na jnu čudaj putov svekri i özeri: „Kej tulike čuktaš i pripovedaš jokol tê decê! — Priredi je, dej mu, kej ga ide, pak na delo! S tvû pripovédku junuk nê. Znáši", kak se po male skrbi, a jake se dere, a taki dojde jorač, ki bu vikal: „tïsa, čä ča, vŕn!",[7] bu i tebe pojti van. Onda buš luta, kad ne buš gotova". — „A, lake spredem, nemam čudaj, kad se ni je'ne lete ne bu više vrodile."

[1] *dat.* [2] *nateže (u šali); to je upravo termin za to* [3] *i*: za gòda [4] *t. j.*: *ne će biti spredeno, nego još kosmato* [5] *tako!* [6] (znaš 'i „*znaš li*" *ili*: знаешь?) [7] *misli se* škŕlec *(ševa), koji tako pjeva nad oračem* [8] *ako nije lapsus, bila bi assimil.*: *dn-nn* [9] *tako!* (i slič.) [10] *(-lo)*

Digitized by Google

same nû videla, neg' i druge žene, 'da su počele sejati, su prve tri pute za se 'z ruke šinule, neg' su sejale. A vi ste mam same sejali. Zake nesi ti toga delala?" — „A, mene je bile sram. Bi vi mene rekli, da sem ja coprnica". — „A, bi! Jesem i ja to prve obdržavala. A baš je i istina: spok[1] nike z ničim nemam, ništa nemam, če tàki[2] velî pop, da je gre'ota krive vere veruvati, ali to nê vera; ja seje'ne verujem v dragoga Boga, a to je takov običaj od starine. Je li, mame stara?" — „Je, dete, je. Ali se je z mene vete moja mudra sneja špotala, smejala, dok sem ja jokol toga posla 'odila, dok sem mogla. Sad je mladi narod muder, sad se 'se z mudriju bori. Ali spok je tak, ni nê ništa. Negda, dok sem ja bila tak mlada, kak si sad ti, sem gledela i pazila, kej je delala gospodarica, a i druga družina, onda sem si i ja: kej 'asne nim, naj 'asne i mene".

„Najprve sê vozil gnoj. Onda, 'da sme prvi voz nametàli[3], i 'da su muži kojne zapregli, a gospodarica je donesla svetu vodu i v gube jogna, ondâ lepe 'se posvetila i 'si su se prekrižili, i onda je tê jogen teknula nazaj v gnoj. I to je do pola bile jogna".

„I 'da su išli prvi put jörat, onda je 'se blage, i muže gospodarica poškropila svétu vodû, i volôm jarem namazala s fašejnskem mesem, i 'če su bili kojni, onda 'ame". — „Mame stari, am '*e* to bile treba čudaj toga fašejnskoga mesa!" — „A, je! Če se je to tak mazale? Same male".

„A kad sme išli okápat, onda ejd 'sa družina! Lepe sme došli na pole, 'si skupa, sme se poredili na sloge, i 'si sme se prve prekrižili i rèkli: „„Ejda, vu jme Bože! Križi Bože, i Bože pomozi, i sreča priskoči!"" Je ji' bile, ki su se i šalili: „„A, sreča priskoči i težakom čuturu vina natoči"." A sad je 'saki sam. Brže, bole bi rad 'se 'činiti, samomu se ne če ni delati, onda je tak zabúnen i smûšen, ne pita ni za Boga, ni za nike. A de se Bog ne poštuje, tu nê sreče ni blagoslova".

„A 'da sme dokopali i prvu i drugu ruku, onda sme se 'si najprve Bogu pomolili (onda ji' je bile, ki su se najitavali z motiku gore v zrak: da dej Bog, da bude tak velika kukuruza), onda sme poseli i počinuli, onda ejd na drugu zemlu!" — „Če nesu nike več

---

[1] *mj.* spogda *(od kad)* [2] *i ako* [3] *otv.* e *(pftiv; zatv.* e *durat.; akc. isti)*

Digitized by Google

govorili?" — „A jesu: Putem, 'da su ot'ađali: „A Bože dragi, blagoslovi našu muku! Ne zabi nas i požali nas grešnike"."1*

„Vidiš, se i po tem zna, kak je vreména: kakva je[4] je mrkva. To je lépe i prelépe seme, debéle, to sem ja dobila od je'ne žene, i mâ mrkva nê nigdar bila tak štrglasta, a tê nê kak osnažiti. Sem je[4] rekla, da je išla sejät: „Ne jdi bosa mrkve sejat, bar si na golu nogu kej natekni!", pak se je same z mene smejála. Ali gle', da je na moje došle. Još su se stare žene 'abäle, 'da su se odprävile sejat mrkve i repe, pak če je pred nu zlêzel pevec, i mam se je vrnula. Onda je išla drugi dan". — „A neg' zake nesu[5] na pevca iti?" — „Zate, kejti su si to žene stare zapametile: da kad je išla na pevca, onda su je[4] bili vekšínu sami mrkci, a v repe repci. Zate su se toga 'abale i je'na je druge povedala, i tak se je'na polag druge 'ábala".

„Vidiš, kak ona i z mlečnem. Ona se s tem štíma[6], moj dragi: „Kej sem, to sem, ke' ja imam mleka!" A kej to na koga taje[7], neg' na jnu, pak na družinu? Same kad mi imame kej jesti. Neg' na fale i na glasu dojive, — a sirnica prazna i družina gladna! Tak je fajn! Ti si još mlada, pak de si videla, da si žena nosi po noči razkrite mleke? Si je 'saka pokrije. Je[8] vete tê naše susedice tak skrivaju, i ne dâ stara nikomu videti, 'da ogrína[9]. Tak! I one imaju sačkove' trav, ke dajû kravam jesti, dok im nemaju mleka,

1* Onda veli ta sneja te babice: „A, 'odi z Bogem! Ti to 'se veruješ! Kej to[1] več zna? Ne zna, je li žive, je li mrtve". A to babica same male zarazmela, da veli neke za jnu, onda, 'da je sneja otišla van, onda pita mluke[2]: „A kej ti je tâ rekla?" — „A, nike. Same znam, da vas po pravu ne trpiju". — „Joj, jesu vraži, jesu! A to se i same zna, da ona ni sebe ne trpi, a kam bi mene!" — „Rekli su: da kej vam ja verujem, da vi ni sami nike ne znate, da kej vam ja kej verujem". — „O, znam ja, znam. Am je mene i valale moje znajne više, neg' në[3] nejne vala. Dok sem ja komenderala, bîlê, draga, tu drugač, neg' je sad." — „Naj oni govore, kej im drage, ke' je nas ž nimi briga, naj se jade, kad ja sad baš vidim, da vas držiju za norca. Pak ja nesem nigdar nikoga čula, ki bi vas špotal, i da bi vam što rekel, da vi neste za nike, i da nike ne znate, neg' 'saki vas fali, neg' ni' špota. Same vi mene povečte 'se, kej god znate, mene se 'oče 'sega znati, kak je negda bile".

[1] *t. j.: babica* [2] pitäti *s gen.* [3] *ńoj* [4] *joj* [5] *sc.: htjele (laps.)* [6] *hvali se, ponosi se ('stimare)* [7] *?* [8] *sc.: mlijeko* [9] *sc.: vrhne*

Digitized by Google

kulike bi one rade, i 'da im se ne vidi vr'ne i na jake gode[1]. A imaju i druge žene takve' trav za krave, same ji' one imaju 'sake felê."

„I pri mojem mameke su moji čāče, kad se je krava otelila, onda su je[2] prijeli s stâru cabajku, ili s koberem. A naši tî čače, sveker, kad sê naša krava otelila vëtema'ne[3] — baš sem i ja bila dojekala[4] f v 'lev, kad se nê mogla duge oteliti — pak su rekli mameku, da jim naj denesû staru cabajku, ili kober, a oni su se na jni' ozërili: da kej je to treba, „„prímni z rukami, ili s senem"." — „Tak, vidiš. A to se ne sme ni za živu glavu z golemi rukami prijéti, 'da zide s 'z krave. Zate mi ni ne smeme nigde ostaviti ništa na dvoriščе". — „A, to je istina. Baš je, i već dosta, kvara në pri 'alijne".

„Neg' ti to povêm, draga moja, toga naj nigdar: pred božične dane, ni međ Božiči ništa ne dej v sele parit, ni kuvat nikakvoga 'alijna. Toga stare žene nesu štele za nike, neg' doma: i to ti jake za letinu škôde. I ti si mam na Ivanuša lepe stolnak zgróši v Save, i prevësi".1*

„Sad mi je baš je'na žena dala komadič govedine, i to sem vrgla kuvat, i duge ju več kuvam, već bi si neke na jnu zakuvala, ali je još jake trda". — „A kad je nê on, ki jû tukel, prve z répu tri pute po glave vudril. Tak se dela. Gle, vëve, kad se je moj mluk ženil, onda je moj zet tukel kravu za svalbu. Več je bila stara i jake stara, i on je tak naredil, i to je tak bila meka govedina, da nam je to 'sem bile za čude". — „A jesem i ja to čula, da svet tak dela".2*

1* I na te dojde susedica: „Falen Bog, ženice! Š čim se borite? Je li pâk z ničim?" — „A, baš se vëve[5] spöminame za 'seke. A kej vi rabatite?" — „A, 'seke."

2* „Je li skorem tvoj Jožić de kopil pujceke čije?" — „A dovađaju ludi skorem 'saki den po jnega". — „Tak 'oče li donesti jajčëc? Onakva su jajčeca dobra: lepe na masti speči". — „A, moji strina! Je, je je'ne dva, tri li pute donesel, ali sem ga ja štela. 'Ote z Bogem! To je mrske, ko da ja nemam štâ jesti". — „'Odi ti zäpeč! To ide skopčijaša, od negda si je to nosil domom". — „Sem mu ja rekla, naj si je donese vètam na proletje, — kad bude kopil žrebce[6]: ona bar su za 'asen." — „Odi, norc, se ona ne jedu!" — „Ki 'oče jesti ova, tê naj jê i ona!" — „'Odi, ti same ž nega delaš norca!"

[1] *(smisao?)* [2] *sc.: tele* [3] *„ctomadne" (cf.: onomadne)* [4] *dotrčala* [5] *evo* [6] *tako!*

Digitized by Google

„Glej ti nega, kak se je on prijel i ž r e p c e v kopïti!“ 1* — „Su ga vučili jeden stári 2* Onda mu je tê ded rekel, da prve neg' počne rezati, onda naj sim i tam prve plune tri pute, da se ne bu nigdar nije'nomu ozlele“. 3*

I to je od negda pri 'sake 'iže takov adet, da nikakve m l a d i n e n e d a j u radi ludi g l e d e t i ni svojemu, a kamo li tuđomu. I to se najviše svet toga 'áble poleg vurekov. Tak veliju, da jê 'sačkove' jočijaj na svetu, onda vreče i preseneti mladinče, a čovek od nega otide, i do jutra je najde crknene. To se je več čudaj meste' trefile. A da je po danu, i čovek opazi, onda žene prelevaju žlice i b a j u v o d u, i to zvračiju. Če taki ta mladina zamrči, ali bar ostane živa.

(V r š a j. 4*) Negda su ludi vřšili 'sekud, pri 'sake 'iže, čudaj bole, neg' sad. Sad 'se slabe rodi, a strn i slabeše. Ali zate i sad svet seje i žejne i vrši tulike, kulike mu se vrodi.

Negda naši starci, 'da su vršaje slagali, su se bole pozdravlali, neg' se sad. 5* Onda, 'da je gumne zose'le, onda su *v* večer dokoj-

---

1* „Je, pak kad zna, naj si zasluži. On je navek na te štrebal[1] i jake pazil, 'da je tê pokojni Pavel köpil, i onda se je podvupal našega skopiti, onda je i druge kopil. Ludi su ga nagovarjäli, je, onda je išel i 'segde je dobre prešel“.

2* Kad je išel na Goricu jeden put, onda se je ž nimi[2] trefil spati v je'nem bercuvuze. Onda su se ludi tak za 'seke spominali, onda je tak i na te došel spomenek.

3* Ja sem k vam došla, ženice drage, da bi vi mene dale je'ne betve luka, kej bi si ja međ repu vrezala. Bi si baš vrgla na tê založaj kuvat repe, pak nemam doma ni male luka, a veđa mi se na vrt.“ — „A draga, tu ti je negde vane gospodarica, ona ti dâ.“ — „A, pojti je: dâ, ne dâ. Mene je več 'se 'gasle i s kîpem[3] stale.“

4* Ovo o vršaju napisala je prinosnica na pitańe u „Osnovi“: „Ima li kod v r š e ń a obiteļskoga kakvoga prava kakih običaja?“ (!) Zato na ovo pitańe nema odgovora u *Pravnim običajima*“. — *Ur.*

5* Več kad su se spomenuli, da budu vršili, onda, de je bila trava na dvorišče, to su žene prve dva, tri dane z motikami strugale. Onda, 'da su je zostrugale čiste, onda travu su v gnoj znosile, i lepe 'se pomele. onda su s zdenca nosile vodu i polevale, dok se je 'se namočile, i tak po dva dane. Onda je z nabojcem lepe 'se nabijeju i tak zose'ne. A de je gumne na niske i ruli se zemla — š čim bole pomeče, s tem se bole zemla ruli — onda muži 'očeju žene: da kej toga gumna ne pometu. „Am je jesmo, ali š čim mi bole pomečeme, s tem

[1] *(streben?!)* [2] *(sa starcem)* [3] kip *supst. masc. od* kipeti

Digitized by Google

nali muži, da budu vršili. Onda je ženam *v* večer zapovedal gospodar, da nek *se* za rana staneju zutra, ako Bog dâ, vršaja nasáđat. Onda su 'se je'na na drugu bole, kak su se rane stale. A trefile se je čudaj meste', de je bila zašlundrana žena, pak kak se je god zozrčila[1], tak se je nevremene i oblekla, i onda *s* ženami na gumne. „Am se ti nesi ni denes priredila, ni počesala!“, veli je[2] gospodarica. „Je li ti to znaš, da se toga svet 'able, kad seja i vršî, da nê žena nepočesana, da je onda žitek smëten[3]? A ti se več od negda ne či priređuvati!“

Onda muži počneju vršiti, a onda žene: „Ejda, dejte — več tera se zmisli — 'očeme splesti venec gospodaru i gospodarice!“ — „Ejda, ejda, to se mora. Onda nam mora dati gospodar vina, a gospodarica suvoga sira i pogače. Unuk bi nas s tem pobijali, ne bi jim nike smeli reči.“ — „A, to se zna, ne čeme mi toga zabiti. To je od negda, da družina dâ gospodarom venec, a oni družine piti i jesti. Kad mu ga ne bi splele, onda ne bi nište smel reči: „„Dejte, donesete čuturu!““, neg' bi rekel gospodar: „„A, vi neste mene splele venca!““

Onda, prve neg' počneju s kojni vršiti, onda več teri muž, i ka se na te seti, i ka to zna[4], donese na 'saku felu bažula i pojita ga 'sekud po snopje. A toga ne zna 'saki. Onda de to zna tere družinče, onda, dok još nasađaju vršaj, več on zove gospodaricu: „'Ote směsit semena, mamica! Bute si ga[5] poznali“.

„A zake bi mešali žitek?“ — „A zate! Če ti nesi toga nigdar čula, kak je negda bile, brat i sestra bil v sele?“ 1*

je više zemle zrulene. Tu bi treba žute zemle dovesti“. — „'Ome, deče, bi. Tak nam bude pun žitek zemle“. — „Je, pak 'očeme“. Onda dovezeju tri, četiri voze zemle, onda ju žene dromne z motikami nakošeju, a onda i dvorišče 'so nakvacaju i z vodu nakvasiju. — „Žene, mi morame to još polejati“. — „'Ome morame, ali več ne moreme, a nemame se š čim pogledati.“ Onda prosi gospodarica muža si: „Dejte, deče (ili: dede, ili: japa) ženam neke natočëte, budu jakše“. — „Sem ja nim več dal“. — „A, jeste male kej. Žen je čudaj, a i deca“. Onda je donesel gospodar čuturu vina: „Ejda, žene, male se ponapite, bute jakše“. Onda, 'da su to 'se tak namočile, onda su več, kak su jim muži zapovedali velike gumne rediti, onda su nabijale z nabojci.

1* *(Brat i sestra na vršaju.)* Sestru su si mam k pete, šeste 'iže dali (morti i k[6] desete). Onda je ta sestra došla k bratu: „Braje, kej vi

[1] *?* [2] *joj* [3] *smetan (pun smeća)* [4] *sc.: žena* [5] *sc.:* bažul *(da se misli* seme, *bilo bi* je, *ne* ga) [6] *rkp. g*

Digitized by Google

Običaji kod zajedničkih poslova.[2*] *„Naprošni“ ludi.* (Gradńe). Onda naši ludi, kad ideju razkápat stajna (kejti sad pri nas

velite, bute li denes vršili?“ — „Je, budem, ne' kak?“ — „A kej bute?“ — „Šenicu“. — „Dok je tak lepe vreme, bum i ja šenicu“. — Je, sestra ode domom i nasadila je vršaj šenice, a brat je na*sa*dil vršaj boba. Ejda vezda negva družina stepat vršaja. Steplu i stepu slamu, a — boba nê ni štrtinku na gumne pod slâmu! Vezda brat gledet k sestre: kej ona vrši. On dojde — i baš nejna družina stèpla slamu — on dojde i vidi, da ona ima na svojem gumne šenicu i negov bob. — „Pak ona ga nê odnesla!“ — „A nê! Ali je naredila, kak je to k ne[1] otišle“. — „Pak ke' je[2] je onda rekel brat?“ — „Kej bi je rekel! Jû špotal. A da je vršil šenicu, što zna, kak bi se onda trefile! Zate ludi mešaju med žitek bažul, kak bi si poznal svoj žitek, kad bi bil nasmešen“. — „Je[3], pak kak to zna nešte narediti?“ — „A lepe! Jê ludi, ki zna narediti, kak silni žitek k nemu dojde, same mora one den i on vršiti, 'da i tî vršiju, kem je tak naredil.“ — Onda, kad družina vrši, tegne dojti čovek, ki još nê toga videl, da bi ludi mešali kej med žitek, onda se on tomu čudi, ali nike ne govori, neg' si misli: „Bog moj, zake je to!“ — Onda potlem pita (več čez nekulike dan) več teroga družinčeta, ko mu je bole na ruku, zbog česa oni to delaju. „'Me je to dobre!“ — „A to se je prve zgadale na čudaj meste', dok je svet bole sejal. A prve su ludi i znali 'sešta bole, neg' sad, moje dete. De je sad starec! Sad v celem sele nesu dva, tri starci, ki su stari sedemdeset, osemdeset let, a negda su bili po tri pri je'ne 'iže, a kam v celem sele, kulike ji' je bile! A što bi sad kej znal! Sad se ne stare starec, sad ti 'se mlade pomerje“. — „A, ne' kak. Sad kej od dela, kej od bogčije“. — „O, dragi moj, kej je negda bile! Če ti je male pofalele, mogel si si počinuti, a drugâ družina po dele otišla: né ga nište za nike pital. A starci su f *v* 'iže sedeli, ležali, tesi tesali: lepe se je najel, pak se je na klup pretegnul i prehrčal. A kad *su* muži kej težeše delali, onda su se lepe z dobrem vincem okrepili, a onda i starci su dobili: lepe su se 'si po 'iže jeden drugoga rükal s pevarem. A to je bile vine, s koga su 'se iskre frcale. A čudaj meste' su muži pili s '*z* kupic: gospodar im je točil, muži su pili, a žene su jokol peči prele, — one nesu bile v račune. Neg' kad su se muži obredili, onda je 'saki dal pâk je'nu kupicu svoje žene. Je ji' bile, ki je bil dober svoje žene, onda mu jê bile mile, onda je[2] je dal svoju kupicu. Onda je i drugi dal, ki ne bi ni bil dal, neg' ga je bile sram te' druge'. Dragi moj, to je 'se istina“. — „A je“. — „Zate mi ništa ne zname i ništa nemame.“ — „Naj

[2*] Stalne običaje (koji su često svezani s obredima) teško je razlikovati od onih pojava u životu, koje tek postaju (ili mogu postati) stalni običaji. Zato i u ovom odjelu ima toga dosta, što bi za pravo spadalo u *Život (Život sa susjedima). — Ur.*

[1] *ńoj* [2] *joj* [3] *(čuđeńe)*

Digitized by Google

nište ništa ne dela, dok prve šta ne razkopa, i to još negdašnoga starinskoga: ili 'ižu, ili 'ambâr, ili štalu, ili parmu, onda si potlem s '*z* toga dela 'ižicu, ili štalicu), onda, 'da to stare stajne razkáplu (još ne razkaplu, neg' se same kûpe), onda si 'saki takov, prve neg' ide toga delat, neke za ludi pripravi, š čim je podvori. A če je takva doba, 'da ludi imaju čas, 'da nemaju nužnoga posla (uvuk v proletje, dok se ne jde sejat; onda, 'da se okopa, prve neg' se ide kosit), onda i tak 'oče jeden drugomu pomoči, 'da si vozi črep, ili cigel, ili da premi '*z* šume 'rastičje, ili 'da si on kej dela. A je ji', ki su, moji dragi: „Kej bi se ja komu mučil za kupicu špirê!“, dok neke bole ima, dok mu *nê* nužda. Ali dojde i nemu potreba, ali se tê ne pomore, neg' plati! 'Saki se zgovori makar kak, a onomu se ne mre zgovoriti, ki je prve nega poslužil, če se taki i takve' najde, ki rad zeme, ali rad ne da, ali tê duge ne vara, te je bȓze gotov, i tak onda i pred drugemi ludmi zgubî vrednost, kejti se ludi spominaju za 'seke, onda veliju, 'da te tak poveda: „Vidiš, je li, da takvomu nê vredne pomoči v jogne goreč? A nê! Da ja nesem nemu pomogel, ne bi mi žal bile, neg' sem ja nemu delal, ki sem sam, a ima još dva muže, pak mi velî: „A, moj dragi, ja nemam čas, ja imam dela, da imam deset muži, a kam kej nesme neg tri.“ — „O, gle ti mudrijaša, gle! I, deci, de on spi, da ga što ne krane! Tak, vidite, takvi su oni od zamana. Poznam ja ne, to je takva rota. Ali to nê poštene, dragi ludi, tak se ne dela. To je bile i bude: ki komu, i on mora nemu, a ne: ti mene nu, a ja tebe brus! Tu dom ne jde“.

Tak se ludi spominaju na bregu, 'da te tak ide: išče, ki bi mu pomogel. Onda, s kem se sreti, onda ga prosi. I k 'nogomu ide domom, za koga misli, da bi mu štel pomoči. „E, da je to duge dele, neg' tri, četiri dane! Da bi si mogel je'ne deset, dvanajest ludi najti!“ Onda se tî, ki ostanu, pak među se spominaju (a tê otide pâk dale za poslem); „Je, deci, mi 'očeme reči, ke' je istina: Ove je čovek baš poslužêč, 'oče 'sakomu pomoči, da bi ga šta prosil, 'oče dati i činiti. Ejda, deci, pak ideme, 'očeme mu to ove dane

ide to 'se z Bogem, same da bi mi imeli 'sešta, kej nam treba za život! A sad je tak. I š čem bu dale, s tem bude 'se gorje. Sad je još dete, ali se bole muči, neg' se je negda stari čovek. Onda se ves strga i spretrga još dok je mlad, onda potlem dojde i na vekše dele i tȅr, i dok more i kulike klepucati, mora iti i delati, a nema 'nogi put i 'nogi čovek ni na Božič dosta jesti, a kam piti 'dagod“.

Digitized by Google

narediti". — „Ja mu oču". — „A 'oču mu i ja! Morti se da i on mene potrébi".

Onda se skupe 'si i 'očeju, da počneju, ali se nište ne vupa, neg' veliju, da je strašne stare stajne razkapati, kejti jeden od drugoga čuje — i to je istina, da je — da se stajne teške stvarja. Prveše vreme, dok je bile *v* šume 'rastjâ tulike, kak ga nê bile treba piliti, neg' su ludi same obsekirili 'rastjê, i tak su ž nega delali stajne, pak su starci zaklinali i na onoga proklestvô metali, ki bi 'da razkapal stajne, one, kej oni s tešku mûku na vrpu vržeju. — Onda tak i sad tê običaj ludi obdržavaju. Pâk, de su još dva, tri muži, brati, ili 'saki svoje rote, onda, 'da kej delaju, onda kunèju onoga, ki bi 'da one razkopal, tobož': budu oni do smrti *v* vrpe, — pak se onda ludi bojiju, da mu ne bi kej došle, kad bi prvi počel razkapäti, neg' se načekavaju: naj prične on, naj on. A onda se teri podkarážì[1]: „A, ja nesem kriv, kej se to razkaple, mene[2] ne bu nike". A domači se jake mîčeju[3], kak oni vu te prve ne dirneju, neg' i drugi. Još se bole podkaraži, kad ga male i to piëje razbeli, kejti naprošni ludi moraju dobiti piti, to ji' več patri: če je kakov siromak, ali to mora ludem dati, i dobru koštu. — I tak pomore jeden drugomu male stvari, če taki potlem, 'da se spraviju ludi na bregu, i 'da kam idu v šumu, ili k meše, onda se za 'seke spominaju, a on, ki je na toga jalen (dekoji čovek ne bi marel (!) na onoga, na koga on objále, da ne bi ni povlaka na 'iže imel), onda on zapne: „Je li vas kak počastil vaš gospodar? 'Me je, deče, srečen! Su mu ludi naprošni prez krajcera prireddili stajne." — „A nesu prez krajcera. Potrošil je, če taki nê plačal nas lúdi, ali je kupil govedine i rakije — to je deset forinti i najmejne dva forinte mese. A letve, čavli i kante za povlak, to je čudaj toga za siromaka". — „A, tak bi i ja štel skupiti ludi na posel". — „Moj deče, de bi čovek za 'saku malu stvar plačal! Još, da bi bili pravî ludi, bi 'segde jeden drugomu pomogel, i drugoga 'sešta on ovomu, on onomu: dej, deče, pómozi ti mene, ja 'oču tebe. De bi čovek zmogel vraže' penèz[4], a nemame ji' ni tam, kam baš moraju biti!" — „Ne' kak, je sveta, ki bi same: nu ti mene, a ja tebe — za te ni pitajna. Kak su negda naši starci pomagali jeden drugomu: voziti drv, premiti brvejna, kositi, okapati, sena voziti, brati kukuruze, i 'sega, jeden put: 'sega na svetu!" — „Je, dragi moj, tô istina. Ali znaši ti, ke' je

---

[1] *(i tako se govori)* [2] *dat. (zatv.* e *na kraju)* [3] *sc.: od toga posla* [4] *rkp.* -s

to odgovarjale: barkuza, pak lägva, ka je za težaki na slogu ležala? Se je pile vine i rakija meste vodê". — „Je, tô istina. Dejda ti, naj bude *v* tvoje šute petak, šestak pun vina, pak ti podvori svoje, kak je negda i tvoj préded! Buš ti videl, ne budu li i tebe ludi pomagali! 'Se ti 'se budu nudili 'nogi." — „A, moj deče, sad je preveč svet ovrážel i objalel, da nište nikoga ne mre čuti ni videti. A kej ja pametim, takov svet nê bil". — „A, je! Kakov jalen, kej bi bil jalen". — „Dej 'odi z Bogem! Pak još veliš: kakov jalen! A tebe je to tak preke glave, kej su tomu Imbriču ludi 'iže pomogli[1], ko da si ju baš ti svem stroškem naredil! Več sem te čul dva, tri pute,. de z lúdi rediš bedaka, ki su mu pomagali, i ž nega". — „Joj, pak je tebe žal, kej sem ti rekel: je li te kak gospodar počastil!" — „Kakov si ti čovek takov! Kej bi nas častil! Sad za te ni pitajna, neg' se jê tak, da čovek žive. Nesu bile svalbe, neg dele. Ste vi vetamane[2] premili dva koše i dva tvega teca k nim okretali, pak ste celi dan potrošili, — ki je bogat, pak neste za plaču, neg tak ste mu pomogli. Tak i više ludi: kad premi kuvarnu, i 'ižicu, pak mu na čas ludi potegnu. Onda se, je li, bu i to zamele, da ne bu nište nikomu pomogel dovesti cigla, črepa, i '*z* šume 'rastičja? Još bar naj to ostane, druge sê 'se več zamele!"

(„Foringe".) Kad se teri seljan (!) pripravla delat 'iže, ili štale, ili šta drugoga (a sad se ne dela prez cigla nike, neg' dekoji ziđe dolne stajne, a za gorne si zmore plajnčic, debele' — kak je pošten kober; a dekoji ziđe i dolne i gorne, kejti je sad leže zmoči ciglu, neg' je plajnki, kad je 'rastjê skupe preveč), onda, 'da kani po cigel, onda po sele prosi fôring i kojnarov i volarov. Onda mu idu ludi jeden den pomoči toga zvesti. A tak i črepa, same dâ ludêm *za* poštejne piti i jesti. I onda pomaže jeden drugomu i 'rastičev za rožnice i za gredice, za veze, — i toga jeden drugomu pomaže. I ki dela stajne, pak mu je gruntišče niske, pâk prosi ludi, i toga mu pomoreju navoziti. A če tê teri čak za pet i deset let kej dela, i kad dojde k tomu: „Deče, dej bi mi pomogel zvesti" (več šta bile, i od kud bile, same da mu je dužen foringe tri, četiri), neg' onda dekoji računa, ne če pred nim reči, neg' pred drugemi ludmî govori: „A, one[3] je mene z blizoga dovezel, a ja sem nemu išel četiri pute, moj dragi, daleke po brvejne, de je kupil štagel. A kej je on mene ovde s pedem[4] mesta četiri pute dovezel! On bi mene još moral, da bi ga poštejne gonile, dovesti bar tri pute, i još ne bi za me bile

[1] *sc.: narediti* [2] *(i tako)* [3] *onaj* [4] *pedaļ*

Digitized by Google

preprave". — „Je, deče, am mu reči, pak ti još pomore!" — „A, kej bi mu rekel, am on zna, da to nê prave".

Več se je i tak trefile, da su ludi, dok su međ družinu bili, ne' kak, imeli su svoje blage: po osem, deset glav kojn. Bome su se podelili, pak su obogëli, da nê nijeden imel ni magarca. A dok su bili skupa, onda su i oni pomagali drugem i privezli onem, ki su ji' prosili. Onda, 'da su se oni tak zameli i raztepli, onda si nesu imeli š čim ni drv privesti, ni zjorati, a kam kirijašiti! Onda su išli k onem ludem, kem su još, dok su *v* vrpe bili, pomagali. Je, dojde, prosi ga: da bi li mu mogel na tri pute dovesti drv. Je, ide, doveze mu, zna, da je i on nemu prve pomogel, mora mu vrnuti. Dojde tê i drugi put, da bi mu je'nu zemlu prevrnul[1], a on si bu pod brazdu posejal i onda nakopal. Onda se odgovarja. Ali ga prosi i moli. „Ejda, če ti greju, idem".

Je, sad je on to odslužil. — Je, ali dojde i tê drugi zadrugar k tomu, da bi i nemu privezel nekakve drve za robu. Je, te se odmiče i odgovarja: da ne mre, i da nema čas, i sim, i tam, i zgovori se. Ali tê onda pred drugemi ludmi: „Gle ti živičara, šatornača! Moji kojni su nemu cigel vozili i zemlu, a on nê mene štel toga dovesti!" — Onda pâk tomu ludi povedaju: „Gle, deče, te je tvoj foringaš klel i špotal, kej mu ne či vrnuti negve' foring". — „A 'oču! Sem mu ja bratu Štefanu več za 'ne foringe i preveč činil. A, da jim joca i mater, ja onda ne bum nigdar gotov ž nimi!" — A onda pâk nega ludi nadižu: „Deče, tebe je več podjagmil tvoj brat! Bu on tak i pri drugem naredil, če ste komu još pomagali kej". — „A, ne bu, ne! I to je preveč. Ja mislim, da sem ja bole skrbel, neg' on". Onda on na jnega pâk s špotem i s kletvu.

(Prélo.) I žene[1*] idu je'na k[2] druge na dele. 'Noge se sirote lene ne če doma delati, mrske je[3] je, onda zeme preslicu v ruke, ejd v sele, i to tam, kam se ji' i više spravla: në[4] nê dosta je'na i dve žene, neg' de je sabor, onda je[3] vu tem i dele pre'ađa. Onda i ona tu 'seke tuče i lota, kej ju potlem tukne pod nos. Onda pâk potlem leti na zjáčajne[5].

A i dékle[6] ideju, one se još najbole na vrpu kupiju. 'Da se prede, onda idu s preslicu, i to k one 'iže, de se smeju šaliti, igrati, koje-

---

1* Pred tim je bio govor o tom, kako m u ž k a r c i idu jedan k drugomu „z delem", ali ono ne spada ovamo. — *Ur.*

1 *t. j.: izorao* 2 *rkp.* g 3 *joj* 4 *ňoj* 5 *kao: prepiraňe* 6 *djevojke*

Digitized by Google

kakve norije zbijati, kejti toga 'saki ne trpi. A je jocêv i materi, ka ne da ni v sele z nikakvem delem svoje čere (ali su retki). Ali se više putov skrane i otide, onda doma reče, da je pri tere rodbine prela, ili pri tere žene, ka se drži spametna. Onda je to tak prejde.

A te se lepe skupe. Onda si donese 'saka povesme pri preslice, i druge[1] v ruke, i po tri, četiri vrtena. A ka si ji' ne donese, onda je ta posudi je'ne, dve vrtena. A negda se i tak trefi, da si ji' 'se ne donesu, neg' male, onda jim ta dekla daje svoja. Onda si doneseju i jesti: kà komad kruva, ka jejce, ka jabuku, kej pojê s kruvem; ka grudu šuvoga sira. Onda, 'da jedû, onda je'na druge dâ svojega jela. Onda predu i popevaju, 'saku pesmu, na ku se god more tera zmisliti. Onda dojde tera žena selska: „O, deci dragi, reku: baš idem gledet, ke' je to zaje'na pesma. Tu se popeva, da 'se 'iža grmi."

A dekle mam je'na na drugu 'ûde pogledî: da ke' je ta žena došla? Onda i ona časa tu prede, vidi, da su dekle lute, onda ona ode. „Ne vas bile tu ni treba", veli tera. A one se spominaju, 'da žena[2] kam za poslem otide: tera bi kam štela zamuž, i tere se teri dečke vidi. I 'se dečke obrediju: te je takov, te se tak nosi, te tak, te je pijanec, te je bogec. A one to prve je'na od druge zozna, da je se tê i tê dečke vidi, onda 'se ide je'na druge: „Poveč mi, teri ti se dečke vidi, onda povêm ja tebe." Onda se tak nasnube, onda povedaju.

Več je blizu noč, onda se kupe domom. Onda si premataju vrtena je'ne na druge. Onda ostaviju ta vrtena, ka jim je dala ta, pri ke su prele.

'Da je kakov svetek, 'da se ne prede, onda pak šivaju puculice, rediju, tvezeju švabice i mladancom (!) rubače: 'eklaju[3] špice, tveze; necaju,[3] našvavaju naprêđ[4] švabice, merkaju. I tak s takvem delem ide je'na k[5] druge: zeme ráme v ruke, pak ode!

A je žen, ke na te mrziju, a i dekel, ke ne jdu z doma nikam ništa delat, neg' navek doma dela: nište ne zna, kej čini i naredi. Onda, 'da vidi teru deklu, da prejde z rami kam v sele: „Gledaj, več nosi gusle, ko da ide s tepci[6]! Ta ne more doma delati. Več je 'se sele s temi rami objorala, i to 'se bu prve i podrapala, a ne

---

[1] *sc.:* povesme [2] *(t. j. domaća žena, kod koje su u kući)* [3] *to su naučile u školi:* eklati *i* necati! [4] napređ *(naprijed, sprijeda)* [5] *rkp.* g [6] ? (s tepci? s stepci?)

Digitized by Google

same začrnila. O, gle, idu vene još dve, je same da su još ovu zavjele, onda bi bili pravi oni, ki idu stepci[1]. Kej 'odiju s temi dudami po sele od 'iže do 'iže! Am to tam ne dela junuk ništa, to se namiče, smeje, norcésa i fantežêra[2], to male dela. Još dojdu k nim dečki, pak se ž nimi namičeju". Onda če je tu dekla, onda ona mam: „A, toga nê! K nam nigdar nijeden dèčke ne dojde. Če 'da i dojde, ali stojî, ili sedî, — z nami nema nikakvoga računa. — Vi, je li, neste nigdar ništa nigde v sele delali, i 'da ste bili dekla?" — „Male je to bile. Če 'da i jesem, ali je retke bile. Neg' tu, spok sem došla za muž, to jesem vete pri naveste Jeliče trla, dok su još oni bili međ družinu, unuk v jeseni. Nesem imela po danu čas — morala sem po pole i 'sekam, a dela je v jeseni najviše — onda sem si čez dan nagrela i zosušila konopel i lèna, onda sem trla doma Ali ovi fúplenci[3] — kakve' ji' je i sad dosta — su dovađali po sele plašit žen[1*].

[1*] Mogel je jeden drugomu sesti na pleča, na šiju, i onda ga je tak nosil; pâk si je mogel obleči najopak kožur. Baš jeden večer sem bila *v* takvem[4], kakvem nesem ni dotlem, ni potlem. Baš je bil glas, da neke 'se mađarone 'oče popaliti — a *v* našem su sele bili baš sami mađaroni, nê nište za narod glasuval, neg' 'saki za vladu. Ja lepe sem si 'se zagoda priredila i večeru dala (baš mi je bil i svinâr onê tjeden), ja sem 'se nadvorila, ejd ja trt. Reku: Lepe su mi se konople stopile, čudaj ja otèrem. O, to je mene bile trti od miline, kak je 'se pozder puval z ručïce[5]. I na jeden put dojde — Bog budi z nami i sveti križ! — v crnine neke, ka' god vrag. A to nê išle préd me, neg' zá me. — Ja sem bila kak ti pred štaglem; šibje puca, a ja se zgledam — ja sem mislila, da se cucki nagajnaju čez građu — ali kad sem ja to spetila, ja, kak sem se god zdigla 'za[6] trlice, ja nesem znala prečke prekoračiti, neg' su se mene noge poplele i ja lusk! s trlicu, i brže bole sem se digla i beži ja v komoru! Ali se nesem podsunula, neg' sem v jutre našla vrata same zaprta, a nê podprta: nê bile čas! I nesem si ni zaslena zela, ni ništa, same brže pod odeve. Kad sem se v noči probudila, 'sa sem bila mokra. A v jutre sem se 'stâla[7] na posel, i ja glédet pod sušu, a mene je i tȓlec i lälake[8] 'se razkolene: kak je trlica od zemlu klopila, i tak se je pokalala. — A i više putov me je kakov god razteral. Onda se onu jesen nesem vupala sama ni sesti za trlicu, neg' sem ja dala kitu konopel nevèste[9] Jelïča matere[10]; oni su več svoje otrli, onda sem ja

---

[1] ? (s tepci? s stepci?) [2] *inače:* fanta- [3] *kao: neotesanci (dub.* u), *t. j. momci* [4] *izostavl.:* stra'u [5] z ručice *lana, ili konople.* [6] i(z)za [7] vstala [8] *(na trlici)* [9] *precrtano:* „nave" *i napis. ovako; gov. se oboje (gen.)* [10] *dat.*

Digitized by Google

Sad več, spok sem stareša, nesem nigde ništa delala i né me stra'. Prve mi je i to bile: Te su se máme[1] mamile po sele, onda su došli k 'sake žene, de je trla, a nê same k mene, onda mi je bile to: reče i zmisli z mene, štâ ni ne bu. Zate sem i bole v sele išla. Jesu se, bome, i druge spravlale *v* vrpu, ali se nesu za dele, neg' za stôku: tam incale, popevale, jukale. I pri trlicaj mogle su i šivati i presti, a još su imele i trti. Ali su one delale, š čim je je'na k[2] druge mogla dojti. Vikale su žene na jne, 'da su prenašale trlice sim, pak tam". — „Pak zake su se na vrpu kupile?" — „Zate, kak su k nim dovađali kojekakvi potepuvi."[1*]

„Vidiš, da špotaju i čoveka, ki 'oda i tuče od 'iže do 'iže. A kad ga svet odobere, onda, če i po posle ide kam pak mu reče 'saki: „Gle ga, bujnkača, več se je odpravil! Da si 'oče bar batinu v ruke

---

v nijove trlice trla. I kak sem si god odnesla pred nijov črdâk trlicu, tak je i bila tam, dok sem 'se otrla. A nijova svekri su 'sake jutre po me došli i *v* večer su me sprevodili."

1* „Sme ji'[3] mi žene mogle streči, 'da su mogli k nim dojti. Joj, mogli su jim donesti lepe' brosêk, rûšek, jâbuk, rane' mandavi, ranoga grozdja (pak de pod kolenem je gašnicu privezal, onda je nuter to metal; onda v rukave; onda stan pod gače, onda jokol pasa). Onda su došli, onda su jim čez jobluk kazäli[4]. Onda su one otprle jobluk, onda su jim 'itali nuter. Je, onda i na vrata nuter. Onda su se tu smejali, tê sâd[5] jeli". — „Pak su se one tak vupale?" — „Je, am one nesu zate nike ž nimi imele, neg' su je oni tak lovili, mamili. Am sme mi mogle gledeti i paziti, i nesu one ni smele pred svekrem, ni svekrvjû. A najpotlem — ja ne znam. Tak, zate ja velim, da 'saki pravi težak dela doma, a nê v sele. Moji stärek[6] mogli *su* mene reči, 'da sem došla od kud plačuč: „„Vidiš: ki ide v sele, tê dobi po čele"." — „Tak je, tak. *V* svojem domu če kej činiš, nište te ne pita, a kej je v sele, to je selske. Znate li vi, kê zagovarjate takve, ki po sele 'odiju? Ali teške si ga onomu, ki svetu na zubice stane! S kem svet ruča, i večera. A je li vi vidite, zake se velî „Kata selska"? — Am ona nê s Sel[7], neg' je 'z nekakvoga drugoga sela — sem znala, ali sem zabila; ali vidiš: 'odila je po sele: pri 've 'iže dva, tri dane, pri 'ne tjeden dana, — bome, kak se je god selila i premila, tak je i preštimavana! Su se mogli ludi i žene za jnu spominati: „Je, deci dragi, tâ nê mesta stopila, — več je otišla v drugi komun[8]! Je ti to norc selski, je!" — „A, to je Katek selska!" — „I gle, den denešni, i bu, dok je bu."

[1] *t. j. momci* [2] *rkp.* g [3] *t. j.* „potepuvov" (strêći *s gen.; cf, str. 161:* „rib streže") [4] *pokazivali* [5] *voće* [6] starek *kao* mamek [7] *iz sela Selâ* [8] *zacijelo afektovani hapax leg.*

Digitized by Google

zeti, bi se branil cuckom. Drugač bu još prez tura ostal!“ — „A, siromak, ne zna se zmisliti.“

(Što se ne smije kod prela.) „Glejte, mame! A zake se[1] ne sme pri tuđe 'iže dopresti?“ — „A, kej' se ne sme! Bi ti i mogla pol povesma donesti, 'da de predeš, to se sme dopresti[2], same se 'se ne sme, neg' se mora same male ostaviti, i to si dekle ostavlaju za snoboke“.

I dekla ne sme od zdola pukati kudele ni konopel, kejti: kulike god putov takov fäfulek potëkne za preslicu, tulike se od nê snobokôv odvine.

Onda, 'da ona družina jê[3], de têle prede, onda ne sme presti.

Pri dekoje 'iže, de ni *nê*[1] čelcov, a de je čelcov, onda pak za nike ni z vrtenem ne sme okrenuti. Do toga dekoji svet jake drži: da 'očeju prelke čelce zapresti i vuništiti.

„A međ Božiči, dok ne prejde pop s križicem, se ne sme iti s preslicu v sele, neg', da bi došla onda — i to, ako prede len — i onda[4], 'da se odpravi, onda mora povesme zamotati, i same zaslenem zaviti, i[5] ne daju žene na stol metati ništa, ni lena, a kam kudele“.[1*]

[1*] „Vidiš, kak sem ja, 'da sem bila — a, bila sem več precek velika, te čitava sem bila (kej bi rekel same, kad lepe pametim!): Moji dragi mamek su več 'se 'ametem spreli, a oni su mene dali — nesem baš morala — lepe potrlešnice presti, kej su vučili odevače[6]. Onda sem ja tak međ Božiči s tû kudelu otišla k svoje strine Jantoličke. I ja sem to zaslenem zamotala. Dojdem ja f *v* 'ižu, a mene su žene same gledele. Ja sem stala k peči i 'oču, bum prela. A one su počele na me zučati, ka' god jose. I sad je živa Vučica: onâ mene zela preslicu: „Vrag te prekrižaval deklinski, sad ja tebe tu turjaču spredem!“, i razvezala jû[7] i 'itila jû[7] v peč. A ja nesem znala od srama, de sem stala, dok se nesem prečutila. I ja ni reči, ni mene nište ni reči, — ode ja domom. I nigdar nesem nikomu za te povedala, kak je mene bile sram!“ — „Jeste li 'da po tem šteli tam prest?“ — „Oj, drage dete, to me i jê najbole odbijale i od druge' 'iž. A tam nigdar nesem išla ni spletenice plest, a kam šta drugoga delat!“

[1] *nema rkp.* [2] *t. j.: pa bilo to i zadňe povjesmo (u ovoj godini)* [3] *jede* [4] *t. j.: i onda, ako prede lan* [5] *sc.: onda, t. j.: i ako je povjesmo zamotala* [6] *?* [7] ju je

Digitized by Google

Pravni običaji.[1]

Običaji kod stvarnoga prava. *Međa i međaši.*[1*] „Kej ti misliš za tu našu mèđu v Bokê', kak se mi bume naredili? Bu pojti teri god den jorat — ki bude živ i zdrav — a mi bume imeli greja i svađe". — „A, naj ti mene ni pitati za te! Ti misliš, da ja bum zabil negda međê, pak da bum privolel na tvoju! Ali toga ne bu, dok bum ja živ. A če ti moja deca potlem daju za prav, — kak im drage!" — „Dej, moj deče, ja idem tam, 'odi i ti". — „'Odi, če ti baš sto putov!" — Onda otidu.

„Gle, da je to mèđa!" — „A, toga nê! Jake dobre pametim, još *sem*[4] bil mali dečec, 'da je to bila sinokoša. Sem mogel donesti vode *s* svojemi ženami, ka je več nosila lukne, i baš jeden put su onde kosili ovi obodva strici i moji pokojni jòča. A pokojni dedek — oni su išli na Železnu nekoga za peneze terjat, i onde su došli k nam. I onda su rekli: „A, to ne bu više se kosile[2*]. Onda su, gle, oni tu stali i rekli su si sinôm: „„Deca, ova vrbica — to je prava međa, — bute znali, če ja merjem. A to nê, neg' to bu 'dagod."" „A gle: tu je vrbu moj joča posekel —gle, to je od nê još pejn. A gle: to je jasen, koga sem ja tu posadil po naputu svéga deda. Joča je vrbu posekel, a ja, ko da bi baš za te znal, sem lepe živu među naredil. I ja toga ne pustim, pak ti delaj, ke' 'oči!" — „Deče, ali je ove međa na onoga 'rastovoga pejna[5]!" —

[1*] Tak se v lete spraviju ludi de napašajuć blage, ili terajuć k[2] drugomu blagu, kej 'se pase čredar, a najmer v proletje i v jeseni, 'da se blage pase po tem pole. „Kej ti, moj deče, veliš na te, kej se to blage pase po tem pole?" — „A, kak mu drage od moje strane, mene je 'seje'ne!" — „Tebe je, ti imaš prilične blaga, če imaš i pola. Ali ji' je dosta, ki nema pola ništa, a blaga dosta?" — „Kej se ti za pole prašiš? Dojde negov sused". — „To se zna, da si naj 'saki na svojem pase". — „A to ti sad govoriš, kej nemaš blaga, a po 'va druga leta nesi štel tak reči"[3].

[2*] Oni su imeli čudaj grunta, a je'ne pet let nesu teleta ni žrebeta mogli ot'raniti, neg' je 'se pocrkale, i onda, kej su kupili, to je crkle. Onda nê bile gnoja dosta, onda su oni onê bliže grunt gnojili, a te su dalečni komad ostavili, da si naj počine je'ne dve, tri lete.

[1] I ako ovdje ima dosta malo građe za pravne običaje (osobito u onom, što je pod crtom), ipak je samo malo izostavljeno, i to ne samo poradi jezika, nego i poradi građe za život narodni. — *Ur.*
[2] *rkp.* g [3] Ovo o zajedničkoj paši spada u *Pravo.* — *Ur.* [4] *rkp. nema* [5] *sc.: pravcem na . . . (acc. kao za živo!)*

Digitized by Google

„Je, da bi to bile na moju zemlu! Da bi ja tebe moral dati! Ali kad ti moraš mene dati, onda to nê međa! Ja nigde nemam komadiča, de ja ne bi znal za pravu među. Ja sem još deda poslušal, a za te mi ne bile treba jòca[1] pitati, kad sem ja znal za jnu bole, neg' i on".

„Falen Bog! Kej se vi dva prašite? A, z dobra se naredete. To nê, ne znam kej, to je malenkost." — „To se zna, da nê, ali kak če čovek dati svoje drugomu!"[1*] — „Sad je svet na te došel, da je 'sakomu treba čudaj. Onda je nájbole: lepe v 'saku među — kazuk[2], kak sem ja naredil; onda, ki 'oče tuđe, kad dê[3] do jnega, — onda ne bu več joral, dok ne pê[4] *k* kovaču prve! Nište nikomu ne veruje, né mu svojega dosta, onda je treba tak. A dekoji ludi si znaju za među po kakvem trnu, ili po rakite, po vrbe: lepe se spomeneju, 'da dojdu jorat, ili kosit: „Gle; naša je međa to!" Ali ki ima krivodušnoga međaša, tê mora tak narediti. Onda on bu znal, kak se međa vrezava!"

„Gle, ové[5] je još sê jeseni öve[6] prevrnul[7], — gle: su ove dve zemle, vidiš, kakva je međa[8]! I ona! K čemu je spodobne takve orajne! I tê bu na onem svetu imel kej nositi! A bu vikal, da mu je žmeke! Još — tužni ludi! — kak su lakomi na zemlu! A bu mu je dosta je'na gruđa v zube." — „A, i ja nesem jake star, ali lepe pametim, da nê bile takve galame za međe. Neg' sad, spok se svet 'se na mejne ceple, spotlem je tak, kejti na dromne se deliju, onda ga male dopane, 'segde jeden slog, onda prijarja.

Zate sem ja lepe za 'se one komadiče, kej sem kupil, one 'se zadrugare zval prve, neg' sem se pogodil, i pital za među, i lepe su mi 'si povedali i posvedočili, de je. A ja sem si to svoje dece po-

---

[1*] „A, tak! Vezdašne vreme, sad nê, kak je negda bile, 'da je bila međa 'saka široka: mogli su s koli po jne 'oditi i voziti, kej su šteli. Ali nê onda ni bile: slog — pâk međa, pak slog, pak međa, kak je sad, neg' si se na'odil od međe do međe. I ja sem več čudaj z drugemi ludmî se spominal, i sam si mislim: 'se je 'sekud svet skrčil, i skopal, i međe zjoral — i 'seje'ne nema ništa! Kulike su ove sinokoše, ke mi sad jorjeme, — a to je negda 'se bile celina! 'Se se je kosile i još je bile živice, lepe vrbje. Sad nê ništa, neg čiste pole.

„Ideme domom, i sad znaš, ob čem si, sad mi više ne dodijavaj".

[1] joča *gen.* joca [2] *kolčič (sc.: zabiti)* [3] d(ojd)e [4] p(ojd)e [5] *ovaj* [6] *ovo* [7] *t. j. izorao (prevrnuo brazde)* [8] *po svoj prilici: preuska*

Digitized by Google

vedal, i navek ponavlam: svéga naj ne daju, a tuđoga naj ne zemeju. I to je najbole: zasaditi živu među, — ona ne laže; a zabosti kej, — to se more spuknuti i 'ititi, a one je, š čim dale, s tem je jakše".[1*]

Običaji kod obveznoga prava. *Pogodba.*[2*] „Onda kej, jeste li se pogodili?" — „A nesem, ali nam male i fali: na dveju forinte' sme se razlezli". — „A 'da dojdeš?" — „Ja mislim, da dêm zutra i s koli, onda bum mam namétal". — „Ejda, dojdi, — bi čovek kej popil". — „A, bume, bume, ne boj se, same me doma dočekaj: kad nê zeta doma, mi pomoreš nametati".[3*] — „Neg' znaš kej: vi dojdete zutra, ako Bog dâ, onda naj i ov z nami otide, prijatel vam. A drugač vi zanike dojdete s koli. I vi lepe dojdete s koli k prijatelu, a nê, da bi vi s koli stali na bregu, ili se k nemu[5] navezli! A, onda bi on mislil, da vi baš morate zeti. — Tak, prijatel, neste mi ni povedali: Kulike ste mu davali?" — „Dvadeseti i šest, a on

---

1* „Je li ti pametiš, kak su moji ded pokojni govorili? Oni su imeli v Simuščáke među nekakov koren od jasena v zemle. Ali moj stric — on je rad prijarjal tuđe međe. Onda on v proletje otišel sejat. On seje i jorje, — baš mu je onda moj kum Štefek plužil. Onda su već 'se zjorali, gotove je. A ali on još naveze plug k međe: da budu još neke vrezali. „Dragi Màte, ti si svoje 'se odrezal, ja več ne bum plužil, — ti si 'odi sam plužit!" Ejda, oni ode. Na jeden put plug rg!, kak su mu mam obodve stegna[1] v rukaj ostala! Veliju mu kum: „Vidiš, Mate, ke' je to, da to tebe ne ide! A to je bil čiste mali koren, ali mu je tak dal Bog, da ga osvedoči, da nê to negve".

2* Tak iduč spomencê stane se s prijatelem: „Falen Bog, prijatel! Ako Bog dâ[2] ste išli?" — „A, nikam dalke. Gle, deče, blage 'odi van, ali mu je 'seje'ne i večer i v jutre neke treba podati, a ja nemam sena več, kej se reče, ni male, onda sem išel ovde v tvoje sele. Več sem zdamna čul za te sene, ali nemam prave pospeje[3] za otiti, kad je navek dela. Sad sem se baš od 'sega strgel i otišel. Reku: Pojti je, ne bum čekal baš do je'ne slamerìne, dok ne bu z istine štâ pred blage 'ititi".

3* O, dragi moj, teške ti Iveka na te nasnubiš! Tvoj prijatel morti[4] kej i zmore i platî, ali onê skupijaš, komu ne bi ni šila v rit zabil, kak mu je stisnena!" — „Nevupanec! Kej bi on! On se teške bu i pogodil ž nim. On, kej jeden put reče, več toga ne poreče, kejti se ne vupa. On misli, da onda bu mam obógel".

[1] stegna *od pluga* [2] „Ako Bog dâ" = *kamo* [3] *„pospjeha"*, *-e*
[4] mor(ebi)ti [5] *(od koga kupuje)*

Digitized by Google

ga[1] je zacenil trideseti. I komaj mi je pustil dva forinte, a od ranoga jutra sem tu, već su vupane i dve vure".

V jutre dojde prijatel, i oni obodva ode na pogodbu: „Falen Bog, tetec!" — „A, nä veke falen Bog!" — „Ejda, tetec, da se pogodime! Péme na rakiju! Ste si kej premislili?" — „A nesem ja nike premišlaval. Ja, kak sem rekel, tak bu, če vi dva 'očete; a če ne čete, kej vam drage". — „Dejte vi nam neke i pustete, starina, to je jake skupe, tê kupešic". — „A(,?) ja, kak sem rekel". — „Vi same velite, kak ste rekli, a ja još nesem ni čul, kak ste rekli". Dojde k plotu i sused: „Kej, stric Ive? Dosta vam ludi dajû. Pustete vi je'noga, oni pritisnu drugoga, pak na liköve!" — „Dejte, tetec, da se pogodime! M a ' n e t e!" Primne staroga za ruku. „A, ja, kak sem rekel. Za mejne ne dam". — „Ejd, starina, ja vam dam dvadeseti i sedem, a vi onoga osmoga pustête". — „A, ne morem, në!" — „A, ne mrete! Naj ne bu na moje, ni na vaše! Dejte, naj ne bu ni na vaš, ni na moj kup! Pustete, pak peme na likove." — „A, ja ne pêm na likove! Aja, toga nê!" — „Ne' kej, če se vam ne če piti?" — „Zanike bi mi se i štele, kad nê za ke." — „O, am sad bu za ke, ja vam dam gotove pare." — „A, treba je to mene na drugi kraj." — „Ejda, dragi starina, ne bežete od kupca i od gotove' penez".[2] — „A, ja ne bežim, ali ja ne mrem dati".

Tê[3] navek je'nu dere: „Ja ne morem, kak sem rekel", — pak se s toga nasmeju. A tu se je skupile i više ludi i susedov. — „To su ti žive muke — s takvem stujnu[4] se pogađati, komu čovek mora platiti i pak se za svoje mora moliti! Vidiš, da bi ga zabadava prosil, već bi mu dal naručaj sena, a kam kej mu dosta plača! A dobi gotove peneze. On je imel već i trideseti forinti za jne, ali na veru. Onda tak, nu!" Ovi 'si na jnega: „Tí, Bog vas je dal! Ste li Bogu na račune? Kej tê ludi tak mučite? M a ' n e t e već jeden put!" — „A, če je to tak? Če su to kukuvačine suze?" — „O, moj starina! Još ja nesem bil v takvem poslem[5] s takvem čovekem. Ja se vam u'prav molim. Ali vam se već ne ču! Ja idem, vi prodejte, komu 'očete. Vi bi baš radi, da ne bi ni krajcera pustili." — „Je, kad ja ne mrem! Ja sem male cenil". — „A, 'o'te, kakve male! Što bi to rekel?"

Ludi su otišli, a onda žena na jnega: „Ti zbúvlenec zbuvleni! Am ti ludi dajû dosta! Neg' buš plačal foringu, i pak što zna, kej

---

[1] *(ne misli se sijeno, nego kûp [sijena]; inače bi bilo* je, *a ne* ga)
[2] *rkp.* -s [3] *taj* [4] *?* [5] *(po drugi put!)*

Digitized by Google

dobiš! Čovek, dej sêne!“ — „Ja ne znam ni sam, bi li mi je dati, kak li“. — „Ne' kak, neg' bi! Zazovi te ludi!“ — „De' je zovi ti!“ — „Zovi je ti! Če sem ja tvoj norc?“ — Onda je stari zazove: „'O'te, dečki, sim! Vrnete se!“ — „A kej se bume vračali! 'Seje'ne vi ne čete, ne' kak 'očete“. — „Dejte, naj bude!“

I onda su ma'nuli: „A, Bog dej sreču!“ — „A Bog dej: tebe pri sene, a mene pri peneze'!“ — „E, starina, jeste teški za pogodbu! Ste li vi za 'se takvi? Nate, to vam je pet forinti kapare. Pak ideme: zeme 'saki litru vina. Ja sem i kola pripravil, bi rad[1] nametati, ako Bog da. Bi bil jakši“. — „M, ja ne znam. M, ja ne jdem.“ — „Kej bežiš za je'nu litru? Kak ti, čovek, baviš? Same 'odi z ludmî!“ — „'O'te i vi, mamica!“ — „Dêm[2] ja, dêm, — same ti ot'ađaj z ludmi!“ — „A, dej, kad nê drugač, idem“.[1*]

Dojdu v bercuvuz, posedu. „A 'oču ja zvati, drugač bume tu sedeli, kak sme se i pogađali. — Dejte nam je'nu litru vina, Marica!“ — Piju.[2*] — A kad je litra prazna, a zove i stari mam.[3*]

„Je, jesem se ja napil o Lucije na Gorice!“ — „Kej si neke gojnil na pijac?“ — „A, jesem, ne' kak, znaš: Fuksu“. — „Če si ga prodal?“ — „Jesem, ne' kak“. — „'Ome ga je prodal, baš, kak ga je sam štel“. — „A kej si dobil ti za Fuksu? Si negde imel

[1*] „Je, jeste stisneni i čuvarni,ređ da imate deset glav decê! Je, da bi ja tak čuval, kak vi, ja ne bi imel več kam metati. A ja 'segde potrošim“. — „M, ti si mlad, pak imaš svoju decu, ka ti budu pomagala, kad ti ne buš mogel. A što bu mene? Zate ja moram čuvati“. — „Zake si i vi neste zakotili bar je'noga deteta?“ — „M, zake! Kej ja znam!“

[2*] Misle ovi dva, da stari ne bu štel ni piti, ali stari prazni kupice, ka' god i oni obodva.

[3*] On namigava jeden drugomu: Gle' ti staroga! — Dojde i baba, a tu je bile i više ludi. „Či je to čovek?“, pita je bertašica. — „Je, duše, čak z Dubraščaka. 'Me je kupil sence od mene. Ovê moj stari bendo nê štel dati ludem sena, neg' ja na jnega, vrag ga je prekrižaval te ga je, stisneni! Ni pît nê štel, neg' ja sem mu rekla“. — „Pak glejte, kak prazniju kupice!“ — „Tak, tak, drage dete. 'Semu se 'oče piti i 'sakomu, onda tak nekoga prezovu i na zubice vržeju: ne če, ne če piti! Ne če nište s 'z praznoga! Gledaj ti mega lomja[3]! — A tu pije i više ludi. — „Sad vi dva dobre napojete staroga, oni retke po'ađaju bercuvuz“. — „A, znaju se i oni dobre napojiti i sami, neg' su skupi. Misle, da budu navek živi. O, starina, 'sega bû, a nas ne bu!“ — „M, to bi dobre bile! Neg' če ja bum, a ništa ne bu?!“

[1] *rkp.* -t [2] dojdem [3] ?

Digitized by Google

kupcov, kak ti mravja“. — „A baš če ’oči na te, i jesem: jeden je došel, drugi je otišel, i po tri, četiri su dovađali i navek okol nega op’ađali. Bile je i naše’ domače’ ludi, ki su ga šteli, ali jim se je videl skup. Ali je nega Talijan platil, kak sem ja štel: sto i sedemdeset i pet banki sem ja dobil“. — „Moj ti je švúgor daval pedeset i sto“. — „A je, i rekli su mi ludi: „„A. ne buš nigde više dobil.““ ali je ’drapil Talijan još i pol desetice!“ — „’Ome je, če nas ne varaš.“ — „O, de si, Blaž, poveč ti, kej sem dobil za svega Fuksu“. — „Je, kej, sto sedemdeset i pet“. — „Nu, je li laž? Ja bi si rad[1] kupiti sad dobru kobilu za skot[1*]. — Čuješ ti, prečan[3], Martin![2*] — „Martinec, dej da ti mene reči: ja bi rad dobre pasmine kobilu kupiti, jesi li ti prodal onu svoju Žutku, ku si sê jeseni na Goricu vodil na jajngelski semen?“ — „Dragi moj — ne znam ni sam, kak bi vam rekel; tak po poštejne — stric, nesem, ni ne bum je. Nesem imel za jnu, kej sem ja štel, za mejne je nesem dal, pak sme si potlem drugač prevrgli, sad je ni ne bume prodavali“. — „Pak če je ti ne bi štel mene prodati?“ — „Aja! Sad mi nê nikam nužde, naj bude“. — „Glejte, ga nagovarjam za ’nu negvu žutu kobilu“. — „Pak kej ne če?“ — „Ne če. Veli da mu nê nužda“. — „A, kej ne če! Neg’ kej je bude čuval? Ima još dve. Sem ja čul povedajuč — baš je tu pri mene bil spomenek od toga mejnajna i prodavajna, onda je tak i na vas red[5] došel — da je vaša čestita pasmina, i da su vaše kobile dobre dojke za žrebiče, pak mu prodejte tu je’nu. Če vam nê sila za peneze, né vam baš treba ni kobile. Same se vi s čovekem pogodète“. — „A zake ne bi za dobre peneze?“ -- „Kej? ’Oči li, Martinec? Ne beži od dobroga kupca!“ Još tê namegne tomu bertašu, da ga naj pučáva[6]. — „A, to se bertašu lepe vidi, da što kej proda: toči vine i rakiju“, zdere se

---

1* „Moreš ti, moreš“. — „Falen Bog! Vi, gospodar, imate pravu pijaciju“. — „A, tem so ja radujem, to su jaki gospodari, to su trdi muži. Je li to istina, da ste vi trdi muži?“ — „A, jesme. Sad je došel trdi muž, kej ne?“ — „A je, tak, da se od sela odvrača!“ — — „O, ja bi rad[1] biti takov, ki bi se od sela vračal[2]. Tvoji kojni valaju mega ’sega imetka“.

2* („Kej, on mene ni ne čuje bogca!“) — „Čujem, čujem!“ — „A, čuješ, ali ne mariš!“ — „Ne mrem sim i tam! Dejte i mene pol litre vina, bum bar čul, kak se ti ludi spominaju. Am je to čuti van đamor[4], ko da su cigani naselili.“

[1] *rkp.* -t [2] *(smisao?)* [3] *t. j. izprijeko Save* [4] *rkp. pomuđom* damor [5] *rkp.* -t [6] *„vpućava“, upućuje*

Digitized by Google

s kuta jeden. — „A, lepe je to mene, lepe! Ali vi ništa ne kupujete, ni ne prodajete, pak više putov se nalečete vu tê kut. Vi se bole mene dopadate, ki me gusteše po'odite". — Onda taknu[1] i drugi ovi na jnega, ki nesu jalni: „A dej, Martin, pogodi se, prodej same, kad je zgoda". — „A nê mene za zgodu. Ja nû prodam, da ju god kam odpelam". — „A pak je bole doma i prez stroška. Bole, da si za 'ne kupiš doma lepe teru litru vina, kej bi na put potrošil. Ti nû lepe tu na sedečke prodej". — „Ejd, Martinec, kej ti dam za jnu?" — „Ejda, kej bi vi dali?" — „A, ja ne bum rekel, ti obceni, a ja ti onda rečem, kej ja mislim". — „A, ne ču prodati. Kak vi bavite? Ne smem ja sam." — „O, to je, kej ne mre biti! Če si ti propal? Ti več ne vrediš svojem[2]! Da ti nesi nigdar ništa prodal, ni kupil prez svoje', onda bi ja to tebe veruval". — „Joj, smê, smê, neg' se s tem štima same. Oni vu jnega veruju, kak su god negda naši apoštoli veruvali v dragoga Isusa". — „Znate, kej? Sto pedeset dejte, če 'očete". — „M, to je 'noge, dragi moj. Ja, znaš, dam sto i deset". — „A, to je pak premale. One je bagra, kakve jê male. One nê nimale jòsel, neg' je marše, onogâ vrpa, a lepa i dobra". Veli tam drugi: „O, 'saki cigan svéga fali!" — „O, pak mene nê sila ni prodati, a kam falîti. Vi se toga ne bojte, dragi moj, same ja velîm, kej je istina". — A ludi govoriju ki kej, ki nike[1*]. — „Je, gle! Nameriše se na me ludi za Žutku, da ju prodej". — „Pak kej ti velîš?" — „A, da je neču". — „'Me ni nâj, bi se 'kajnil! Neg' kej ti 'oče? Same ju ti prodej, ma'ni, pak platîš dosta likova. Ti si, moj dragi, trdi muž! A komu bi ju prodal?" — „Gle, am ti je bar i rođâk". — „O, mému tecu! Ejda, tetec, bu li kej, bute li skorem ma'nuli? Ejda, dej Bog sreču!" — Onda mam i drugi: „A, dej Bog i Majka Boža i sveti Jantôn!" — „Znaš, kej? Sto dvadeseti i dva — to ti je zajna cena i pogodba! Više ti ne dam ni pol pare!" — „Ne daš mu, je li, ni pol pikule?"

[1*] Je ji', ki su jalni, da ne mre ni rêči rèči, same 'ude pogléda na te, ki se vu te tičeju, pak teroga drukne: „M, kej te briga! Ni tvoje, ni za tvoje, pak múči, kej ga buš pučaval!" — A te se na jnega opuči: „'Odi, norc! Kej bi bil tak jalen, da ne mreš čoveka gledeti! Naj proda, i ki ima za ke, naj kupi! Vrej dâ Bog, da bum i ja i ti kupuval i prodaval". — „O, falen Bog! Vas je dosta!" — „A s tobu nas bu i više". — „Ja sem se več i povrnul, a ti si još tu, pojdaš!"

[1] ? [2] *dat. pl.*

Digitized by Google

— „'Ome ne dam!“ — „Znate, kej? Naj bu sto trideseti, ka' god bile, če baš nesem ni s svojemi bil za te v spomejnkû, če me budu i šteli“. — „'Ome, draga duša, ne dam! Kobila nê mlada, i če je kakva, pak je to dosta“. — „Bute dali i pet i dvadeseti!“ — „A ne bum, neg' kak sem rekel: i dva“. — „Dejte se složete! Ti male pusti, a ti pritisni, pak bude dobre“. — „O, ti se pak komaj čakaš, dok se ti ludi pogodê, misliš, da buš pil! Ne će te to!“ — „Muči! To *su* ludi se strefili, kakve' ji' je male, bume 'si pili. Ke' je tomu za desetaču je'nomu i drugomu!“ — „A, i z menšem bi se senica odavila!“ Sad su več na malem. Onda se primnu za ruke i mašu: „Ejda, Bog dej sreču! Kak sem rekel: dvadeset*(i)* i pet!“ — „Bu dosta: i dva!“ — „Ejda, naj ne bu ni na moje, ni na tvoje: naj bu dvadeset dva i pol, i ove ti je desetača kapare“, i vâdi peneze. „Ejda, či li?“ — „A vi baš mene gulite!“ Onda ovi na jnega: „Dej! Kej se buš na pol forinta razkopal! Deče, ma'ni na dva i pol, dosta je“. — A ovi drugi 'se jeden drugoga rûka: „Gle ga, kej ima penêz!“ — „'Ome ima!“[1*] — „'Ome plača tê čovek tû kobilu preveč, ko da bude za carevinu!“ — „Dobra je pasmina, a to je tak previkane“. — „Duge ti se ti dva pogađaju! Dejte se pustête, kad se ne mrete pogoditi! Na tem forinte kvárate, ređ da je od zlata!“ — „Kvaraju, kak ti vrane v zime za svinami!“ — „Deče, naj ji' vređäti!“ — „Martinec, dej, Bog dej sreču! 'Očeme ma'nuti!“ — „Bog dej, kad ne čete drugač!“ — Onda ma'neju obodva i z rukami klopiju, onda, kad se pustê, onda ž nimi pak šineju gore i tak to zgotoviju. — „Sad ti je ove deset forinti, a one druge ti dam doma. Kej sad, likove?“ — „To se zna, neg' kej!“ — Sad posedu i pijû.

Onda spomenek za spomejnkem: „Ke' je to, ludi, da nijeden ni-je'nomu ne dâ, da bi unuk ostale, kak on velî. „„Nek ne bu na tvoj kûp!““, pak on: „„Naj ne bu ni na tvoj kûp.““ A to veliju za te, da onda onê nema sreče, ki pusti na kupcov kup; i onda pak on, ki kupuje, ne če, da bi bile na onoga, ki prodaje. Je i takve' ludi, ki veliju, da bi onda i negva sreča otišla k nemu.“

[1*] **„Je, lepe ti mu je, ki nê želen krajcera! A vidiš, nešte ima i preveč, nešte ni male. Ja sem več čudaj putov rekel, da bi moralo tak biti, da bi onem, ki ji' preveč imaju, zêli, a onda onem, ki nemaju ni male, onda bi 'sakomu dali i lepe nim podelili, 'sakomu po nekulike, naj bi sirotina 'sa po male živela. Kulike je siromakov, ki si nema za ke funta soli kupiti, a 'nogomu spajije ležiju 'ilade zabadava!“**

Digitized by Google

„A na kupuvajne i tak prodavajne — tu ni krajcer, kej velim, ne sme faleti: i prosi, i moli, ali ne dâ, pak ne dâ“.[1*] „A to je tak od zamana, kak pri pogodbe paziju, da ga ne bi tê, s kem se pogađa, ili on nega, za sobu pomeknul, neg' se na meste držiju, kak ti pevci[4]. — „I, gle, ja pak toga nesem čul!“ — „O, kak na te paziju ludi!“[2*] — „Vi, kume, znate, ki ste baratali s kojni, kak se redi klusetu?“ — „A znam 'sega, kej nike ne vala“. — „A, vala neke“.

„Ja sem delal tak: 'Da sem dopremil kluse s pijàca, onda sem je v štalu, ali nê na glavu, kak mora iti, neg' zajnem krajem; onda z lopárku sem od glave do repa tri pute po jnem potegnul, i 'saki put sem je tri pute po riti klopil; onda onè joglamnîk[5], na kem sem je dopelal, toga sem 'itil v zapeč, i tam je bil tri dane. A ludi mažeju zvoncêm[6] kotučke s '*z* toga kuplenoga blaščeta vûva[7], i brišu z repi kojnem zube“.

[1*] „Tak, vidiš, kak sem več i ja bil v neprilike, baš kad sem prodal junce, one plavane. Razposudil sem peneze ludêm, ne' kak: kad je čoveku nužda, onda mora jeden drugomu pomoči, kulike more. E, brate dragi, semni dovađaju, pojti je po druge, a nê š čim. Ki mi je bil dužen forint, dva, pak mi je rekel — baš moj Dajnček: — „Je, pak ni za 've dva forinte *ne buš* kupil“. — „Deče, za te dva ne bum, neg' da tî dojdu, baš da bi ž nimi bile dosta, a ni' ne bu, ja ne bum kupil!“ — „A, to je istina! Ce ti same falî jeden krajcer, i daš mu[1] 'se peneze, i za tê krajcer ti ne buš kupil, če baš za dve stotine kej kupuješ — na pijacu. A če ga[2] de v bercuvuze, ili de na putu 'da za ke prosi[3] druge, 'da mu fali, 'da kej kupuje, ili nema si za ke jesti kupiti, ili za ke god mu je treba, i da bi zaprosil teroga strajnskoga čoveka, koga ni ne pozna: ‚Dej, pojdaš, nemam, dej mi, treba mi je‘, — i dal bi mu.“

[2*] „A ne zna ni više ludi, a ne same ti; 'saki ne zna 'sega, neg' čudaj ludi 'sešta znaju, a 'sega ne znaju“. — „Vidiš, kak ludi paze i na blage, 'da kupuju. Pri dojne' kravaj glediju, ka krava ima dugi rep i dole žutu metlicu, pak ka je mirna. Pâk sem ja čul, tomu nê duge, je'noga čoveka, da dobra dojka ima zdola pod drobeç, baš na drobcе jamicu, kam bi se mam mali prst skril, da je one prava dojka“. — „Je, tak pak pri klüsete: ko je 'örne[4], ko ima tenke noge i komu stoje kolena van — a ne nuter — na zajne' nogaj, a ko si ne dâ na nogu stati“.

[1] *sc.: čovjeku* [2] *sc.:* krajcer [3] *sc.: čovjek* [4] *„horno“, hitro* [5] *„oglavnik“* [6] *dat. pl.* [7] *t. j.: (mašću) iz uha toga kupļenoga blaščeta mažu zvoncem kotučke*

Digitized by Google

Običaji kod zajedničkih poslova. (Sprega.) „Lake tomu, ki ima kôjn i preveč. A mi siromaki, ki od sad morame gledeti za plug —". — „Kej moraš? Am ti imaš svoje junce". — „A imam, ali oni nesu prez pomoči: nas se broji dvanajest v tucet!" — „Je, pak se svet tak bavi: poreva jeden z drugem, lepe spregši (!) jorjû. 'Ome zemla je žmèka, tu je treba jake blage, ko ju prevrača". — „Je, 'se ja to znam, same ki ima svoje jake blage, pak si lepe zapreže i jòrje 'saki den na den sebe i f 'oru[1] i v dobu; 'da mu zemla nadojde, onda si ju lepe poseje i priredi. A 'da se v skupčine dela, onda se mora je'nomu i drugomu, a najlepše mi zemla pregráve[2] i nadojde, i onda moram onomu jòrat, i čez noč opane dešč, onda pak čekaj, dok nadojde". — „Dragi moj, to se mora prave i jeden den je'nomu, a drugi den drugomu, kejti to nê šala — zemna[3] pusta![1*] To je tak dobre: Kad se tak dva spraviju skupa za jorajne, onda se naj mam v jutre kupe na te dele. Onda tu nesu treba neg' dva. Onda se naj i pojdaš mam pri tem najê, komu péju jorat, onda pak drugi den pri tem drugem. Kad se oni najedu, onda žene naj dojdu, 'da 'očeju: če se budu bole žurile, budu prve gotove. A kak 'nogi bavi! Tak se nazavaju: „„Deče, si li se naručal?"", pak: „„Ideši? Si li gotov? Ideme li?"", pak onda: „„Budu li tvoji 'ami, a moje vojke?"" — „„Dej ti, kej ti imaš: ti plug, ja 'ame i vojke: to je 'se tebe"" (če je i nemu), „„ti dej, kej ti imaš, ja dam, kej ja imam"". Neg' je ludi, ki tak na te 'se paze: i na bič, i na jogarline[4]: „„Se to

[1*] Sem ja (s) svêm kumem Hrvojìčem joral. Oni su nasevali i po pole su gledeli, kukuruzu su s torbo vadili i šikali z rukami i po pole su zijali. Bome, kak su sejali, tak je i zlàzile: na tri, četiri fate je bile zemle, de nê bile nigde bètva, a negde i negde je bile na meste, kak ti roj. Kej ču ja! Tak je po 'sem mojem pole! A rane sem sejal, bile je lepe, a moje je pole visoke, ja bi bil imel ranu kukuruzu, neg' sem ja moral 'se prosejavàti". — „To je još-još, 'da se dobri pajdaši sprežû; ali 'da se sprežu, kak sem se ja spravil s svojem šurjákem je'ne lete, joj, to je mene bila živa muka. Ja sem v jutre 'se priredil i najel se i 'se, i svet ide, i več je 'se sprešle, i sunce je več visoke, a ja sem se 'se vrtel po domu! Kej ču! Svet dela, a ja sem doma! Kej 'oču! Idem ga iskat, de je, kam je! A nigde ga nê. Onda negda na negda je znikel. Sem čudaj putov išel na pole, več je bile deset vur. Do zajnoga sem sejal. Mene je to tak postarale, da bi zaručal."

[1] *v horu* [2] *malo se posuši (cf. od-kraviti)* [3] *(tako je još obične nego* zemla*)* [4] *(obič. se kaže* jogrline*; možda je laps.)*

Digitized by Google

dere.““ — „„Se tebe dere!““ A, dragi moj! Male se toga najde, de bi se dobri pojdaši na vrpu spravili. A, vi spregaši, poturaši! Vi jeden drugoga poturnete. Sam se turaj, gledi si, da ne buš se z večinu v tucet brojil, neg' da ti buš sam išel v jeden tucet, košto ja, pak i više ludi“.

Običaji kod posuđivańa i mijeńańa. (Posuđivańe.) Baš tė moj rođak Đuka je povėdal za toga, kak je došel prosit penez[1]. Veli Đuka: „Same kak je on smešen! Dojde on k mojemu tecu: „„Falen Bog!““ — „„Na veke! Tome, sedi““. — „„A, 'očn, ejda. Neg' de su tetec?““ — „„A tu je negde vane““. Onda sem ja otišel štėček[2] domom, a sem vlezel v kujnu, reku: baš bum čul, kej je došel. Onda su tetec došli, a prve, neg' su oni došli, on veli tece: „„Draga teca, ja vas prosim i molim, da bi vi mene dali trideseti forinti penez[1]. Mene je treba do žive glave, a vam vrnem i pomorem, kej mi god rečete, 'segde. Dejte, draga teca, nigdar vas ne zabim, dok živ bum, ako mi pomorete. Ja vam ne bum duge dužen, i ja vam dam prve, neg' dojde Vuzem““. To je bile još prve pred Božič, kamo li! Joj, onda su došli tetec, onda pȁk nim: „„Dejte, dragi i mili tetec! Ja dobim po žene. I da taki one'[3] nemam, ja prodam, i ja vam vrnem““. I prosil i molil, mal se nė plakal. I dali su mu tėtec. Oni ji' ne bi sami ni dali, neg' je prve tecu nabersil, ondâ teca pak teca van zvala, a on je sam ostal f r 'iže. A ja gledim čez kujnski jolčuk, a on pri stole stoji i 'se ruke sklaple: „„Dej Bog, da mi je daju!““ A kad su mu je dali: „„O, vi se ne bojte!““, i „„Vi to dobite trojduplin vrnene““, i: „„Vi se najte bojati! Još vi ni neste vupanomu dali penez““. A tetec se je otimal, ali ga je tental i makal, dok ga je zmakal. Onda sem ja otišel, kak me oni nesu videli“.[1*]

„Dragi moji, 'ome je čovek mam pokorneši, komu je i kej dužen. Vidiš, sem ja onomu svemu kozeljereu[4] dužen same dva forinte, pak su negve žene moje žene špotale za krušnu peč. On ju je komaj skotal ove lete, a on je v moje pekel dvadeseti let kruv, — neg' on nė, neg' žene — i čudaj putov pri moje' drve'. A mé su ga

[1*] „Vidiš ti, a ki bi mu to sad teknul v nos: kak si ruke sklapal, kad si prosil trideseti forinti!“ — „A, koštrušil *bi se*, kakti puran, bi vetu teroga i pučil. Mi znamo, kej 'e on, a on naj 'z sebe redi još vekšoga norca“.

[1] *rkp.* -s [2] *govori se i štėč, t. j. „hteć“ : znači „toboże“* [3] *sc.* penez (*što će dobiti po ženi*) [4] *?* (kože?.?)

žene tam je'ne tri, četiri pute, i mam je negva pězda vikala, da je[1] 'očeju moje žene peč spuđäti[2]. Bil bi ga mam zval, i bil bi mu rekel: če je on toga zabil, da je on kulike putov v moju kuvarnu donesel kruv, a nê sêkel drv. Ali sem si premislil: Kej! Kak je prez srama, to mu bu prve: „„Da ti joca i mater, dej mi moje dva forinte! 'Da mi je vrneš?"" A dok[3] mu je dâm, bum mu mam govoril. Joj, dragi ludi, je baš prava istina, kak veliju tužni ludi: Ki je dužen, te je tužen. Nike ne lažu".[1]*

Vu 'nem se pak drugem buđake ludi spominaju: „Bog moj, teške ti je mene. 'da je mene kej treba, a nemam! Prositi pojti — sram me je". — „Je, deče, kej' či! Prosi, pak vrneš, kej posudiš. Am imaš neke, ne prosiš, a nemaš štâ gledeć. Same na trmîn vrni. A če ti se trefi, da do trmina nemaš penez, onda se bar čoveku po-

---

2* „Vete toga Štefeka tvega dekla — ona dojde 'saki dragi den k ove' jezerašov dece, onda se deca igraju. Oj, mila mati, onda ju biju, ka' god cigan ciganicu po dropce i 'sekud, i nê same doma pri sebe, neg' de ju vuvatiju. A sega leta sem ja baš išel ozdol brega, a žena mu je bila baš vramen nijovoga vrta; sedi, i tu je nejna ta dekla i nijova deca. Tak ju je dečke one vekši porinul, jé, da je toga bile mrazi[4] videti. A mati se tu na jnega kesila, a nê, kej bi ga ošinula, neg' je 'se išla: „„E, am je *nê* štel! E, najte ga kleti! E, né je jake, mu se je trefile, ne bu je[1] zate nike"". A ona si je dete zdigla i otišla je domom ž nim, ali nê rekla ni črne, ni bele! A kak se sto putov nameri na pravoga i na zdravoga čoveka! Ali vidiš, kej je dug! Dužna je, mora mučäti (a né male, neg' dosta). A tak i za blage. Su mu letes teliči vu ovoga tužnoga Mijeka kukuruzu vlezli i pojeli, ali jê[5] lepe još k nemu oteral domom. Da *su bili* či drugi, bi je zaprl v štalu, pak bi rekel: plati, a još bi spelal precenbäše. Vidiš, 'da se god kej *v* skupčine skäjnča, nijeden, ki mu je god dužen, te muči, 'da se kej za jne[6] govori, stisneju se, rep međ noge, kak i cucek, da je kej kriv. I kad nijova tera žena dojde k tem nijovem ženam po ke, one në[7] moraju dati, pak če kej bile. I to se čudaj meste' trefi, da mu dâ čovek, kej je i nemu za dušu božu treba. Tak je moja či Dorič povedala, da je k në[7] došla nejna kuma po râme za puculicu, onda ona në velî: „„Am ti, kuma, imaš rame"". — „„E, ne' kak, neg' je imam, ali sem je dala čěče Mariču"". Onda ja velim svoje čere: Glej, ke' je to! Brani se dugu i gledi, da te to ne dopane! Vidiš, ke' je to: Ke' je në i same treba, pak je në dala, a onda ji'[8] je ona sebe išla pròsit, a kej bi si ji' naj ona išla. Ali në nê sila, ona je bogátušica".

[1] *joj* [2] *rkp.* -dati [3] *čim* [4] *(tako)* [5] je je *(ih je)* [6] *(za* „jezeraše") [7] *ňoj* [8] *sc.:* ramov

Digitized by Google

moli, da nemaš, i tak, do gda buš imel. Tak je pošteneše, neg': trmin dojde i prejde, a ti čoveku ni reči! Čovek, kad je dužen, mora biti pokoren, a i moliti za dug. Neg' kej ti misliš! A držati se, kam mu drage! Bome je on svému gospodar, onda mu se mora moliti: lepše mu je. Unuk mu je žal. „„Gle, da mu joca i mater, me ni ne pozna sad, 'da mu je dati peneze!““ 1*

(Mijeňaňe.) „A, lake je tebe, ki imaš kej prodati!“ — „A — veli mu o' tud drugi — a ti nemaš, neg' za menati. Tebe dojde kum Hajdenak: „'Očeš menati?“ — „Pak se je i više ludi menali[1] s cigani, ne same ja, i prodavali, pak je fajn ona moja kobila, če je i nedušliva, ali je 'sekud jaka, i voziti, da bi se ni ne rodil!“ 2*

„A baš sem ja onda bil tam na Gorice, 'da si se ti s cigani pogađal za jnu. To je bila lepa kobila, 'sekud zdrava, a zatvorili su ju, kak je[4] nê bile poznati, ke' je nedušliva. Zake je[4] nesi dal jesti i napojil?“ — „E, jesem ja në dal jotave jesti i dva pute sem ju premil na zdenec — onde, ki je na pijacu — i pila je, ali se nê štela otvoriti, neg' čak v jutre doma. Oj, deci, je mi bile teške! Da bar nesem dal za jnu deset forinti još pridava k[5] žrepcu, ne bi mi bile tak teške“. — „A komu ju buš prodal! Naš je čovek ne če, neg' za male peneze, a ti je zatvoriti ne znaš“. — „A, več je pâk cigan dovađal — to več drugi put ovu zimu“. — „Dejda, moj deče, kej ti je daval za jnu?“ — „Četrdeset i dva. Na tem sme se razišli. A ja sem mu rekel dati za jnu i pet. Sad mi se je veđa dati. Bile

1* „Znaš ti, da je v našem sele čovek, ki je jake čudaj dužen, i da mu denes dojde kakve kej, odplat, ili kej, je, lake ti je nemu za te! On leti od je'noga do drugoga, prosi, veli, da ima, štâ ni nema, je'ne' meste posudi, druge' meste vrne, i nemu je to tak lepe,ređ da on prâve svoje zeme i dâ; on se je k tomu več navčil, to je nemu, je li same more dobiti. A mene je to živa muka — koga štâ prositi, a kam penez, ke' je 'saki želen. To ti je 'se nauk“. — Dojde i věč ludi onde, ki po ke. Onda, ako toga teroga dojde kakov rođak, ili sused, i če mu nike nê, ako lepe ž nim žive, zazove ga i da mu kupicu vina: „Na, deče, kupicu vina. Buš i ti pil likove“.

2* Ali kâšla i rajzuje[2]!“ — „E, pak kej mu[3] to fali?“ — „A, znate, fali, 'da kam idem. Doma 'da ž nu delam, nike mi ne fali, ke' je drage! Neg' da idem *v* Sisek, ili *v* Zagreb, ili kam drugam, kad se zmuči, onda bole kašla. Da ja imam još je'ne kluse meste nê tak za na put, ja je ne bi nigda prodaval, naj bi bila, kad je drugač dobra; neg ju bum moral prodati za druge“.

[1] *laps. mj.* -lo [2] *(samo porugļivo)* [3] *(gospodaru)* [4] *joj* [5] *rkp.* -g

Digitized by Google

me je bole sram, neg' mi je bile i teške. Mene je bile sram na breg dojti, kej sem s ciganem menal". — „A, toga se i više trefi"[1*]. Ludi su menali jeden z drugem i budu. 'Da se teromu čoveku zleže junec, a drugomu se zleže telica, ki ima dobru plešinu, onda mu veli: „Deče, če budeš prodaval telicu, ja ti dam svéga junca, a ti mene svoju telicu: 'Očeme se menati. Nekoga najdi, ki presudi, tere je bolše, pak on onomu priplatî". I tak se ludi narediju. — Onda ki ima dobre plěšine žrebicu, a drugi žrebca, i ti se narediju. Za 'seke se ludi menaju, same kej s takve' ludi ne rediju norca, neg' z one', ki se s cigani menaju: nemu mam viče, dŏk ga vidi teri sused — i dalečneši čovek —: „'Očeš menat? Je li znaš, de bude pìjac?" A toga Iveka mam zovu ludi, 'da se cigani čez sele voziju: „'Odi, deče, vene ti idu pojdaši! Morti ti se kej dopane, buš menal!" Onda se za jnega spominaju ludi: „A, menal je, dok je imel kej, ali je sad 'se zmenal, sad nê štâ menati. Gle, ga ne čeju pojdaši zapomoči, kad jim 'e obógel. A cigan mam veli: „A kej mi pridâš?", če negov kojn ni pol ne vala, kej onoga, s kem se mena. Onda kej češ mu ti! A on je, tûknenec, mislil, da je to neke. a cigo se je pŏtekel, dok su ga nasajnkali. Žene su ga mogle kleti i špotati, ali zanike. Onda jê[2] štel biti. Cigani su vikali: „'Očeš menati? Ne češ?", pak su je žene špotale, onda: „A, tebe ne daju žene!" Onda on dr̀či[3] za ženami, pak jê[2] razteral. Pâk žene 'se po male tam. Kulike putov sme se mogli nasmejati s toga slova! I 'se tak v špote, v greje se je pogodil, i naredil, i ode pît! Onda je mogel piti po dva dane. Mati je otišla k nemu: vùdri piti! A žena je 'se klela, a ona se je mam ž nim pomirila, same kad jê[4] dal piti. A negov joča je 'sešta imel, dok je on bil mal, i dŏk je on porasel, i počel ga je zamětati[5], dok ga je zamêl. Tak je cigajnski vašor! I ki god čovek je'ne kupuje, druge prodaje, i na 'saki pijac tera blage: kupi, pâk prodâ, — s toga nê nike, te (?')se zamete.

Običaji s ļudima, koji služe cijelomu selu. (M l i n a r.) Kad Sava ŏmale — kak je bila baš letes pred Božič omalela — onda m l î-

---

[1*] „Gle ti Ivića. On je, ko dâ[1] cigan, on 'se z vuvi prebira, kad de vidi cigane i nijove kojne". — „Am je i vetamane štel kupiti na veru dvoje kôjn". — „Ne da je štel, neg' je i zêl, ali su mu je zeli cigani. Am su ti kojni bili tjeden dana pri nem, i vozil se je na jni', je 'saki den išel makar kam". — „U, jake ti se nemu 'oče kôjn! On veli, da mu je do plača, 'da vidi koga, da se vozi".

[1] da je [2] je je *(ih je, sc.: žene)* [3] ***trčati*** *(imp.)* [4] je je *(joj je)* [5] ***uništavati***

Digitized by Google

nari idu z melini za vodû, 'da jim je i kulike moguče. Onda si 'saki zove svoje pomlinare (ili kontaše), ki mu ga pomažu vleči (kejti to nê lonec, da ga čovek zeme, i pâk na druge meste vrže). Onda se ludi skuplaju i spominaju: „Ejda, deci, ideme pomoči! Gle onoga, ki vene stoji! Veđa mu se,ređ da ide na galde!" — „To znaš, da se mene veđa onomu štâ delat, ki mene nikakvoga dobra nê činil". — „Am je to bar tvoj mlinar". — „To je svâ i drugoga sveta nesreča!" — "A je 'ome! Tê nê nigdar mene dal punoga vreča, kak mu je odnesem". — „'Odi k[1] drugomu". — „To je baš zlo, kej mi je rođak. Onda mi je sramota iti k[1] drugomu".

„Deci, 'o'te!" viče mlinar. Onda ludi: „Je li mi imame za ke iti tebe pomagat? Ejda, ejd! Buš nam bole klal vreča!" — „Če ja kolem vreča?" — „Teške — ja!" — „Ja ni do vezda necem klal, neg' je bum sad, kad se tak ludem ne vidi". — „A ne buš ti mlel! A, dobre ti meleš, ja se tak šalim s tobu".

A kad je ot'ađal led[2], onda su pak mlinari prosili lúdi, da bi k nim po noči prigledali. Kak je baš na stare lete tê led se genul, onda su dekoji čuli celu noč, a je'ni su ot'ađali, a drugi su dovađali. I v jutre su v zorju ludi na mlade lete več po bregu 'odili — i žene, i deca — gledeli su ludi čuda, kakvoga nê još nigdar nište zapämetil. A mlinari su 'se dr'tali od straha[1*4].

[1*] Te je led[2] 'su Sávu[3] plûl, same su bili naši mlinari srečni, kej je po male puval jug, onda je led[5] teral prêk. A te je led tak pucal i ružil v čuvoli[6]. Pâk mlinari: „Joj mene, bu li propasti! Je li čujete, deci, kak ruži i puca v zavoju? Oj, dragi Bog, več ne bum nigdar Boga klel! Tak je li se vredne zamerjati jeden drugomu! A još mi jeden drugomu, ali dragomu Bogu! Glej, ke' je to, kakvi su to Boži stravi!" — „O bome je stra' nas, ki sme na suve, i ništa *v* vode nemam, kej bi mi mogle propasti, pak ni žive žile nê vu mene!" — „Deci, ne znate, kak je Štefek pokoren?" — „Teri Štefek?" — „Putuvajne[7]. Tam uprav pri melinû čez plač viče: „„Oj, dragi Bogek, več te nigdar ne bum klel, i za pet forinti bum kupil svêč na lontar[8], same naj moj melin cel ostane!"" — „To nê vredne smeja, to je dobre, da se bar čovek v nužde zaleče k[1] dragomu Bogu." Je ludi strašne', ki se još groziju s kletvami dragomu Bogu. Kad su počeli ob četiri vure pluti melini, lajde melinske, onda je svetu uprav nestajale duva od velikoga strava. A kad su spëtili melin i vu jnem se sveti jogen, onda su ludi i mlinari: „Joj, ludi Boži, vu 'nem je melinu jogen, onde

[1] *rkp.* g [2] *rkp.* -t [3] *instr.* [4] *(tako)* [5] *(sad tako)* [6] *kaže se* čúvel *(dub.* u. *zatv.* e), *a znači mjesto, gdje je dubina i tišina na vodi; to je obič. na zavoju* [7] *?* [8] *oltar*

Digitized by Google

Pred Božič pri nas ludi najbole koleju, ki i kej, a pri nas je to od negda, da svet devenice nadeva z jágli, onda dekoji nosi[1] baš, 'da zakole. Onda mu veli mlinar: „Deče, ti si zaklal, pak si mi donesel jàgle, a za pečejnku — kej te briga!“ — „'Da dêm[2] po jne, onda ti ju donesem“. On dojde i po jagle, ali je ne donese. — „A, vi drugi put ne bute nadevali devenîc, dok vam ne budu pozelenele! Vi mene varate!“ Je ludi, ki mu nosi i jagle, i pečejnku mâm.

A de je stari čovek, pak nema svojega nikoga, ki bi mu odnesel vreče, a on ga ne more, onda navek neke ta negva babica pripravi, dok dojde mlinar po vreče[1*].

A je mlinarov, ki i zanike ide po sele iskat vrêč, i lepe je naprti na pleča i nosi, — rajši, neg' da mu stoji melin. Onda i ovi drugi veliju svojem mlinarom: „Deče, ja nemam kruva, ni mêle, a vreče mi je več 'z damna naređene, a nema mi ga čas dečke odnesti; dojdi ti, deče, po jne“. — „Ajä! Nek on ostavi čas! Nesem ja tenta[4], ki bere po sele vreča! O, draga moja, ja se dosta nanosim vrêč, a nemu je to 'se, če si je donese v melin i z melina, a ja dan na dan“. — „Oj, jesu, jesu bräje[5] Matič fajn čovek! Spogda[6] su oni mlinar (i več su stari!), i sad si, siromak, zeme tačke, na čem vozi vrëče. Več nigdar ne bu na Trebarjeve takvoga mlinara!“

Ludi se jake tuže na mlinare, tak 'da se sprave: „Moji ludi, to je lepe! Ki dâ pune, onda 'oče pune i imeti. Ali sem ja več čudaj ludi videl, da nosi vreče na melin: vugli su mu prazni, kečka poštena, a mam mu v pleče prepane, mam, dok jê[7] na pleče vrgel, mam se je pretrgle; i pusti je v čamec, mam se 'se nagužva! Kak onda takov čovek išče punoga vreča, neg' ke' je dal?! Neg' ki dâ vreče pune, kak štuk, ko stojî na pleče, reč da je od drva, — takov je i siromaški čovek! Joj, kak mu je propasti!“ Zorja se zabelava, onda v je'nem melinu počuju pesmu: „Gle, ti popevaju! Nesu šteli ob četiri vure popevati, i snočka. O, glej ti vläšine! Sad je jaki, led je otišel, sad se bu i bole bregem prčil, kad mu nê kvara. I prez toga mu nê moči na kraj dojti.“

1* A če ne mre ded napaziti mlinara, onda prosi koga tuđoga: „Dej, deče, ojdi, bi mi odnesel vreče na melin!“ A to rad[3] ide 'saki, kejti več znaju ludi, da on dobre plati. Onda ga ded premi k sebe, ili ga dočeka na bregu, pak mu dâ komad mesa, ili tri, četiri jajca. Onda si za jajca kupi duvana, a dekoji i za mese.

[1] *sc.: u mlin* [2] dojdem [3] *rkp.* -t [4] ? [5] *dakako nom.; voc.:* bràje [6] s-pò-gda *od kada* [7] je je

Digitized by Google

more biti lût, 'da dobî prazne. Ali da sem ja mlinar, ja lepe, 'da bi on donesel vreče, onda bi je prijel i lepe strknul i z vüglenem načarasil: Gle, to si mi dal, i to buš dobil! Onda bi on videl, kak se špota!"[1*]

„Gle ti toga, nosi đâk[4]! Što ti mële?" — „A. Tómec mene mele". — „Bu te sad oščapil. ima male mleti". — „A, on je dober mlinar. Gle, vozi tê[5] puna[6]. Veli on, da on ne če svojê dušê dati za 'se meline. On ne kole vreč, ni ne ščapi."

Onda: „Dragi moji ludi" — veli jeden ded[7] — „o, nê negda toga bile! Sad su mlinari gizdavi. Ali je prve bila čutura vina natočena mlinaru! Komaj se je čakal, dok mu je što rekel po ke družinske dojti, pâk, da je donesel gospodaru, ki gâ mogel ponuditi. A 'da je pred Božič mlel, onda je dobil torbu mesa, imel je jesti tjeden dan!"

A dekoji su ludi mudri, pak če mu ni ne mele dobre, ali ga 'seje'ne fali; misli si, da mu bude lepše mlel, i da mu bu puneše. Ako ga špôta. ondâ i gorje. A jê ludi, kad doma nasiple vreče, onda po dva pute i zeme i vrže, a tak i dekoji mlinar,

---

[1*] „A nê, kak je bile lajnsku jesen baš ovomu novomu mlinaru! Još je bil onê skupni, stari melin. Poslal je dečke dvem Jezercem vrêča, po je'nem čovekem (!) su mu poručili. O, baš se je smrkavale, doletiju vetu na nekakve' mrcinaj, kak jognen Ilija. Dečke je bil baš *v* melinû. Oni stanu vramen mëlina, špotaju, jeden odprežuje štrajnge, a drugi 'ita po kole' z vreči, ko dâ[1] poludel: primne je za vugle, strkne je, pák je okrene, pâk drž je za kečku, pák je strkne: „„Je li to vredne — takva vreča dati!"" Onda su je'ne i predrli: na vúporu su je itili. Onda dečka sirömaškoga s kletvami zovû z melina, a on nê štel, dok nê bil gotov, same sê naglëdal: da što ga zove. Joj, onda oni i gorje na jnega! Ondâ on došel. „Kej te mi bume tak duge čakali!" On im veli: „Je, pak kej vi mene čakate? Ja z vami nemam nike, vi ste mogli več doma biti". — „O, joca ti i mater! De je naša mêla? Dej nam mêlu!" — „Ja sem sebe zêl svoje, a vam sem dal vaše. 'O'te z Bogem od mene, lepe, od kud ste i došli!" — „A, péme mi domôm! Je li? Ako ti ne treba! Peme mi *v* Martinsku-Ves[2]!" — „Slobo'ne i v Sisek[3]!" O, onda je nim bile toga žal, i ode v Martinsku-Ves. Tak: oni su dobili, kej su dali, i glej, kej delaju! Kak to moreju ludi narediti!"

[1] da je [2] *(tu je općina)* [3] *(tu je kotar)* [4] *sack (ńem.)* [5] *taj* [6] *sr.: vrêča* [7] *rkp.* -t

Digitized by Google

Negda je dobil mlinar i čuturu vina, i mesa, i jajec, ali toga nê sad: Sad ni gospodari ne jedû mesa, a kam, da bi mogli komu davati![1*]

Sad mora žena v lete — 'da je[1] nê múži doma, onda je[2] nema što donesti — onda mora, sirota, makar de zmore, kej kupi mlinaru pàkel duvana, kej je[2] denese vreče. Onda, 'da ga tak prosi i mami: „Oj, nesem ja mlada, zate ti mene ni ne či nega nesti! Onda bi je ti nosil!" — „Ne' kak, kak je i stari vaš lubek Peter!"

(Čredâr.) Unuk se čez cele lete ludi spominaju: „Deče, kej ti misliš za toga čredara? Bu li on i na 've lete pogođen? Gle, on sebe bere drva, svetu kosi i správla[3], a naše blage — kam mu drage: žeđne cel den, a i gladne; same je dotera do ležala, tu si bu počivale, a ne' kak: od ležajna se bude debelile!" — „A kej bi ja mislil! Nega nam nê treba za nikakvoga pastira, neg' če ga 'se sele bude štele, onda bum i ja moral ž nimi. Znaš ti, da to[4] nê Mijelicu pâr, ki je z mâru[5] lepe došel do dolenskoga zdenca lepe pâšu[6], onda je onde 'se lepe napojil i ostavil punu kopäjnu vodê, i pák je čez Sèpce[7] prešel, 'se pomale; blage se je pasle i došle do sredozemskoga zdenca i tu jû[8] 'su napojil, i pâk na gorenskem[9], prve neg' je išel večer domom. Ali je i bile blage gladke i debele,ređ da zoble — soprti[10] letes, i nigdar za moje pameti nê blage takvoga pastira imele, kakvoga je predlani. I kej ga je 'itile v vodu! On bi pasel naše blage, dok bi mogel i kulike klepucati". — „To su nemu 'si naši Trebarci govorili. Tak naši 'si ludi govoriju, da on ne bu, a buš videl, da bu on".

Je, dan po danu, ludi odlače[11], i 'saki mu prigovarja ali kad je došle, da se bu, 'se su ga špotajuč zöbrali. Onda ki su nadovađali (kejti nigdar nê 'se' ludi v skûpčine): „O, jeste li baš zobrali Mateka? Bu se nam blage i letes sušile v šume, a ne bu se

---

[1*] Najmer ove lete, 'dâ[1] 'noga družina prez založaja mesa: čudaj je 'iž, de nê ni pujcek zacvilil, a kam prasec! 'Nogi je i klal 'ûde velike svinče, kejti ga nê bile š čim 'raniti, kad ni sami nemaju kruva. A tak i veliju ludi, da: „Bog da je i kruva, a kam mesa!" A ovu je zimu bile, da nesu ludi imeli v zdence vodê, a kam za mlinara vina! Takve je sad zlo posejane po svetu!

[1] 'da je *(kada je)* [2] *joj* [3] *sc.: sijeno (sve to u šumi, jer u šumi ima i sjenokošâ)* [4] *(t. j.: taj sadašni pastir)* [5] *mar(h)om* [6] *instr. (t. j. pasući)* [7] *(mjesto u šumi)* [8] ju je [9] *sc.: zdencu* [10] *„suproti", prama* [11] od-vlače"

Digitized by Google

pasle ni pile vode! Matek pê po nadnice, kak je i ova leta!“ Dojdu pak drugi: „O, Matek je čredar!“ — „E, ludi, pak kej čeme! Tu sê več v našem svetu navčil čovek, more mu lepe biti, da če biti spameten“.[1*]

„De je naš polič, Màte? Znaši ti, dragi moj, da je negda ’saka ’iža dobila polič vina?“ — „A jesu to mene ludi povedàli več tu, ali su mi i to povedali, da je prve čredâr imel krušnu štrtinku. Dejte ju i mene, ja taki kupim vina rad i vesel“[2*]. „Onda su bili puni ’ambari žitka, šute vina. A to je bile dobre za čredara. Kej misliš, kej je v sele ’îž, i pri ’sake ’iže štrtinku kukuruze!“[3*]

„Je li, da je nas dopal stari čredar?“ — „O, jê več gotov!“ — „O, trideset godina!“[7] — „Dejda ga ti, Jože, ki si pod vencem i tak fajn dečâk, zaoprti i okreni,[8] kad je baš zastrnen[9] tu več četiri leta!“ — „Te[10] nê nè, neg’ tri“. — „O pak i tri!“

Onda se žene, najmer gospodarice, staraju za ödpravek. Unùk svetek po lete posedeju pod plot, pak se za ’seke spominaju: „Drage ženice, je li vam kej daju vaše krave?“ — „Daju neke. daju krave, ejda, ali kokoši slabe nesû. Vezda mi dojde i čredar, nemu baš mora biti. Vidiš, kak obgovarja svet, da nê nigde dobil masti, neg’

[1*] Lepe je patrólec, i tu[1] mu je tak lepe, za jni’ troje, stanuvati. Sad ima još jenu sobu poleg[2], i to nê nike proste, neg’ je ’se, kak gradič, zidane, frajane. Ne plača kvartera, ni ništa, neg’ živi[3] i služi[3]!“ — Tomu je siromaku male zlo, kad potukne ženu, a mi ga vidime, a i nè[4]: kad, sirota, pobegne, ne mre nikam vujti, kak ne zlezne na cestu, a tu je navek makar što.“ — „O, ona ’seje’ne rubaču pokupi i beži, dok se zaleti v čî spüst.“[5]

[2*] „Deca, deca, kej se vi za negdašnicu spominate! Onda je drugač bile! Vedre vina je bile talêr, i po dva forinte, a imel ga je ’nogi i v svoje šüte. I onda je bile kruva dve lete[6] staroga i onda su bili klipi, s kem bi te lake moril, a sad su, s kem ne bi ni pileta, a kam čoveka! Oj, dragi moji!“

[3*] „A jê bile dobre, je! Je, sad se je to zaméle: i poliči i štrtinke krušne“.

[1] *(u „patrolnici“)* [2] *rkp.* -k [3] *imper.* [4] *ňoj* [5] *Svako selo mora držati noćnu „patrolu“, pa da ne moraju seljani* „iti na patrolu“ *redom, najmili su eto stalnoga patrolca. „Patrolnica“ stoji nasred sela, ali na drugoj strani ceste. — Ur. —* [6] *(još pravi oblik duala)* [7] *(t. j. toliko mu je godina, pa od onda je „gotov“)* [8] *(pogodba je s čredarom gotova, kad ga tko digne i okrene)* [9] *„zastrnuo se“ t. j. zaustavio u tom selu, kao klada uz [savski] strmac [strminu])* [10] *tà*

Digitized by Google

sira, pak jajec. A ja bum, ako Bog dâ, dala na žgance i na präžetinu". — „A, to pak nê istina, da nê nigde dobil masti! A neg' kej bi i ona jela?" — „Što?" — „Te[1] žena mu, i dečke. Neg' se tak zamérja svetu. Am ona tö[2] vaše susedice daje mese za mleke, pak de je[3] onda jêmne[4]? Ne' če je kupuje, onda je në[5] daje!"1* — „Oj, drage ženice, ja, ka sem tu blizu nê[7], oj, stvoritel neba[8] i zemlê, kej ona premeče na den! Vétu znese s '*z* tê nesrečne patrolnice več tere[9] žene, kâ dojde k në, ili kâ ide kam drugam, onda se onde pri ne[5] zastrne Joj, ona 'se z rukami križa i kaže sire i komadiče mesa, 'se skače po stolce, ka' god mačka na police, i dosežuje sir, i mesce vadi pâk z one kištrice. Je[10] uvuk znaju reči žene: „Té jake 'oče muž! 'Oče li ti kej ostaviti od sebe, da je uvuk pri bolše 'iže bar, de više dobi?" — „Onda ona skoči mam do toga 'sega i káže[11]: „„Glejte, to je pri tem dobil, to pri tem. Glejte: sirec kak ti volove joke, mesca kremejnčec, kak ti bogcu!"" Onda pripoveda: „„Tâ dâ sir glenavi, ta neslani, ta spečeni; ta je dala soli, ko da ju bû šnofal!"" Onda žene od nê[7] otidu. onda veliju: „Gle, kak je tem, tak je i nam! Jé, jake ti zna špotati, ko da je najvreměneša! Tak onda to reč po reči i dojde do te', kê špota, onda je[10] to muži pak nejnomu govoriju: „„Deče, ludem je žal!"" I špotaju ga. Onda je i on rekel, da je v nečijem siru našel lási, onda je potlem rekel, da nê". — „Je, je, ali gâ bile stra' lúdi!"

„Moj je muž bil svinâr tri lete. On je mogel imeti v soli miše' drêk, melu neocejanu[12]. A kad je dobil putra, onda jê razcvrl: pune je bile muvine' nôg, i glâv, i perúti! Vidiš, od čudaj žen, ali ja ni on nesme toga nigdar nikomu povedali. Same da je to pri te' ženaj osëtil, onda si je išel 'saki večer po torbu —"2*. — „Pak kej su delali same s tôrbu?" — „i po brašne", — „Tak vrej!"2* — „onda sem mu ja 'saki večer to priredila. Oj, à da je tak ona svému mužu od mene, 'se bi sele za te znale!" — „Drage žene, 'me je to mrske, 'da međ pastiri idu pripravlat jela, pak razkopa brašne, a kakvegod! Znate, da ga je sram!" — „Jê, 'ome, kad najde teri kej! Pak da

1* „Pak to su se baš sprävile: nike z nikem! Niti ona ima mleka za jnu, ni ona mesa. Kulika je to družina nejna, a nema, neg' jen'u kravicu, ka' god, pak i ta žvežda[6]."

2* *Vjerno i vješto ponovļeno presijecańe riječi, kad se jedan razgovornik šali, a drugi ozbiļno daļe govori i ne dade se smesti. — Ur.*

[1] *tä* [2] *toj* [3] *sc.: meso* [4] *(uz)imļe* [5] *ńoj* [6] *?* [7] *ńe* [8] *rkp. (laps.)* nebe [9] *dat.* [10] *joj* [11] *pokazuje* [12] *t. j.:* neods . . .

Digitized by Google

bi baš on štel skriti, kad ji' je čudaj, onda ne mre. Kak je moj Jožina povédal: 'da kej najdu, onda se s toga smejû i nöruju, i te sâm, čije to jê. Onda ga potlem s tem trûcaju, to mu tíču v nos. 'Da je dobre vole, onda se i sâm smeje, a 'da je lut, onda je špota i svade se za te".

Čredara pripada deset jajec, i na žgance mesa, i na pražetinu, i jeden sir. Tak ga patri. A ki dâ više, negva dika, a ki dâ male, nega špota[1*].

[1*] „Sad je pri tvoje strine, Kate, je li?" — „Je". — „Onda, čekaj 'da dê k mene?" — „Dojde vu 'nê drugi ponedelek". — „Brojete vi redem!" — „Ne' kak, neg' redem?"

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Kraļe (u turskoj Hrvatskoj).

Narodni život i običaji.

Piše Ivan Klarić, učiteļ.

(Nastavak.)[1]

Život.

Život u zadruzi.

O zadruzi uopće. U Kraļa' ima oko 30 kuća, u kojima ima dva — pet oženenih ļudi. Osim toga u našem selu ima do 35 kuća, đi je sam čojk i žena sa svojom dicom. Prezimenom se kraļske familije zovu: Mikići, Ćurići, Vukovići, Jankovići, Vidovići, Mijići, Ferkovići, Ivankići, Stipanovići, Bašići, Šeremeti, Grgići, Škorići, Tomići, Jelići, Petrovići, Šantići, Jutići, Meknići, Šimići, Šolaje, Čelani i Klarići. Kuće se još zovu: Ančić, Čorak i Butorac. Osim toga imaju dvi familije, koje se zovu: Frańić i Urumović. Nike Ćurića kuće zovu se Berberovići; Mijići se zovu: Jandraševići i Martinovići; Jankovići se zovu Antići, Lujići, Grajići i Küsići; Jelići se zovu i Čikarići. Klarićima kažu Livńaci. Nike Ferkovića kuće zovu se: Kneževići.

U najvećoj zadruzi Fräńe Vukovića ima šest oženenih ļudi. U toj su kući i dvi udovice, a svaka ima po jednu sirotu. Osim toga ima u toj kući još 3—4 djece. Prije je u ovoj kući bilo do 30 čeļadi, ali se niko udo, a niko umr'o.

U Vukovića su kući svi u rodu. Ima kuća, đi nisu svi u rodu, jer se je niko priženio u ńihovu kuću. Oni, koji su u rodu, živu lipše, nego oni, đi nisu. Ali se more potrefiti, pa često puta boļe živu oni, koji nisu ni u rodu rod, ni pomozi Bog, od onih, koji su nokat i meso. Za nike se ļude zna, da su došli ko tuđinci u za-

[1] Za jezik u ovom prinosu sr. ono, što je rečeno u V. sv. *Zbornika* na str. 58. — *Ur.*

Digitized by Google

drugu. To je bilo ovako: Ako je jedan čojk osto samac, pa nije nikoga imo, već se potuco po najmu, a jedna kuća, đi je bio did i baba, koji su imali ćer, onda je ovaj najmenik uzeo tu ćer i došo u kuću. Ili ako jedan čojk ima mlogo dice, a nema zemļe, onda mu dica idu po najmu, pa uđu kome u kuću, košto i onaj prvi, što nije imo nikog svoga. Dogodi se, da rođaci prime čiju dicu, koja ostanu iza oca i matere, pa tako i ostanu s ńima. Ako dica nemaju nikakva roda, onda oni ļudi, koji nemaju dice, posine ih ili ih poćere.

Tuđinci živu u miru u novoj kući. Dogodi se, da mu se i prigovara, pa ako to dozlogrdi, onda on izađe iz kuće i ide po najmu.

Red u zadruzi. *Gospodar.* U kući je starišina ili najstariji ili najoretniji čojk. Ako su ostala nejačka dica, pa još nijedno ne mere kućom upravļati, onda im je mati starišica. Kad je u zadruzi čojk miran i valjan, koji zna lipo zapovidati i kućom upravļati, pa bio on star, ili mlad, onda je u kući sklad. Ako li je starišina čojk pijanac, pa kuću šundrava ne brinući se za svoj poso, onda je u takoj kući svaki dan inad. Da li je jedan starišina dobar, to se vidi po tome, kad svima jednako kupuje i donosi ne gledajući, je li mu to sin, ili ćer, ili ko drugi.

Starišina kazni svu kućnu čeļad. Starije on izruži, a mlađe (dok se ne zamomče, ili podivojče) bome i istuče. To on čini zbog toga, kad ne svrše poso, kako je on naredio, ili kad kome kakvo zlo učine, ili ukradu. I prije, ko i sada, radio je to starišina u svojoj kući.

Među starišinom i drugim ukućanima ima svađe, kad ukućani ne izvršuju svoje poslove u redu, ili kad svoj poso pokvare, ili ako starišina ne znadne čim upraviti, kako triba. Bome se tada i popsuju, pa i počupaju, te ih komšije moraju rastavļati.

Za ļude naerice (ohole) i slavo'lipne velika je čast biti starišina, dočim za mirničine baš je svejedno: bili, ne bili. Starišini je vajik lakše, neg drugoj čeļadi. On radi laganije poslove i samo prigleda, šta se radi. Ńemu je samo to teško, što se mora starati, otkale će porez, godišbinu i druge dancije podmiriti.

Starišinin je poso ovo: On mora u veče kazati, šta će se sutra raditi. Sutradan se on rano probudi i sve opremi za svojim poslom. Oko ručanica ide on gledati, šta se đi radi i kako se radi. Prid noć ide on kući i tamo se stara, kako će blago biti naređeno. Zimi se stara starišina za piću (hranu za marvu). Osim toga on se dogovara, koji će se alat popravļati, ili nov kupovati; koje će se ńive

Digitized by Google

ograđivati; đi će se izvoziti gńoj; što li će se prioravati. O tome se on stara i u proliće. Liti mu je briga, da se sve uzore, posije, uskopa, požeńe i pokosi. U jesen se on stara za kuruzovo brańe, drva, privoz sijena, plaćańe desetine, kućarine i t. d. Svakog pazarnog dana ide starišina u čaršiju, pa prodaje i kupuje ono, što se reklo prodati, ili kupiti u oči pazarnog dana.

Gospodarica. Svaka kuća ima planinku. A kakva je ova planinka, to se zna po lipoti (kusnoći) 'rane, po čistoći suda i kuće. A ńezina dobrota, ili zloća pozna se po tome, da li kome dadne lipšu, ili ružniju 'ranu.

Teško je biti planinka. Ona od silnog posla ne zna, ni đi joj je glava. Za ńu je velika čast biti planinka, jer nije šala: sve joj je u rukama. Ńoj je teže u svemu, neg drugoj ženi. Ona mora zorom ustati, vatru naložiti, kokoši pušćati i na'raniti, psima zamesti, čobanima dati ručak, posli toga pomesti kuću, ispeći kavu, uzvariti vareniku, skuvati kru' i dati čeļadima ručak. Posli ručka méte ona maslo i siri sir, a ako toga nema, radi svoj poso (o prtenini). Iza toga se staraju planinke za užinu. Posli užine jopet rade o ženskom poslu. Prid noć se stara za večeru. Posli večere opere ona sude, zapreće vatru, pa opet uzme ženski poso. Zimi joj je mańe posla u kući, jer nema tuđi' poslenika. U to vrime ona svršuje ženske poslove. U proliće i liti kupi planinka sir i maslo. U jesen se stara za kupus, omač, taranu, maslo i meso. Ako ima ko tuđi na kopańu, kosidbi, kupļeńu sijena, žetvi, ili brańu, onda joj je još gore. Za svu čeļad triba joj još spremiti užinu i večeru, pa onda još svima kru'a nakuvati. Ńezin je poso mesti maslo, sir siriti, prati sude i još povr' toga starati se za svoju te svog čojka i dice prteninu.

Druge žene samo se staraju za svoju prteninu, pometu sobu, pomuzu krave i donesu vode. Liti one idu žeti, kopati, kupiti sijeno i guliti gra', naložiti vatru, na'raniti kokoši i pse, dati čobanima ručak.

Družina. *Pojedinac u zadruzi.* (Družinče prema zadruzi uopće) Čojk je u zadruzi zadovoļniji od samca, jer je brezbrižniji, a kako ih ima dosta u kući, to su im poslovi podiļeni, pa svak zna svoj poso i radi ga. U familiji se fáli to, što je rad lakši, a kudi se to, što je svaki čojk u familiji ko sakriven, niko ga ne vidi, niti se zna, šta je ńegovo. U mlogim kućama ukućani se staraju za svoju kuću i ńezin imetak. Oni čuvaju pošteńe i dobar glas svoje familije. U đikojim kućama ukućani kradu i prave smutńe, pa još gledaju, da starišinu, ili koga bilo iz kuće, ocrne pred svitom, tužeći se, da

Digitized by Google

im je teško pod 'vakom upravom. U 'vakim familijama, đi se tako rđavo počelo raditi, nema mira, dok se ne podile.

U familiji su svi: drvari, kopači, orači, kosci i t. d. U nas dica i dičaci čuvaju goveda, końe, krmke i tuke, pa se zovu: govedar, końušar, krmar i tučar.

Muški je poso: vožeńe gńoja, ograđivańe, orańe, zubļeńe, kopańe, ogrćańe, kosidba, kupļeńe, vršidba, brańe, drvareńe. Žene osim ženskih poslova: plivu žito, kopaju i zagrću kuruze, kompire i kupus, siju i gule gra', kupe sijeno i otovu i beru kuruze. One u kući metu, peru 'aļine, nose vodu, muzu krave, peru ļudima noge, i izmivaju im glavu, čiste i 'rane dicu. Poslovi se dile po snazi i vištini.

(Djeca.) Ukućani svi paze svu dicu u kući jednako. Baš malo ko da svoje dite boļe drži od dice drugih ukućana. Da s dicom lipo postupaju, to se vidi po milošći, što je dici donose. U familiji dogodi se đikada svađa zbog dice, ako jedno dite drugo ucvili, ili ako i veliko čeļade ucvili dite, pa ono bilo pravo, ili krivo. Ditetu je u zadruzi u tome lipše, što ima dosta čeļadi, pa ga svi maze i tepaju mu. Dičińi je poso u zadruzi čuvati žito, omač i taranu, kad se uši, a posli toga polagańe teocima. Kad dica malo podrastu, onda idu za blagom, a sad u školu.

(Djevojke i momci.) Momkovańe i divovańe je jednako u svim kućama, bile to velike, ili male. Samo bi se to moglo uzeti za razliku, što momci u većoj familiji imaju više posla, nego u mańoj, pa ne mogu vajik se klatariti, ka i oni. Lakše se je samcu oženiti, jer u samčevoj kući bude isprva, dok ne obaspu dica, mańe posla, neg u velikoj zadrugi. Iz velike familije lakše se udati, jer su velike familije zgodnije, pa divojka donese više prćije.

(Nova mlada.) U velikoj familiji teže je snahama, nego za samcom, jer u familiji mora u jutru svima polivati na ruke i jila pri ručku i večeri mećati na sofru.

(Udovci i udovice. Sirote.) U familiji je poteško udovcu, udovici i siroti. Udovca peru sve žene u familiji, a krpaju ga po redu. Tako isto biva i sa sirotom. Udovicu aman svi progone, osobito ako nema dice, i nastoje, da se što prije uda. Malo je udovici poboļe, ako joj je ostalo dice iza čojka.

(Bolestnici.) U familiji je teško bolesniku. Zimi su svi kod kuće, pa on smeta ńima i oni ńemu. Liti su jopet svi za poslom, pa ga nema ko čestito podvoriti. Bolesnik obično leži na onom mistu, đi spava, kad je zdrav. S ńim se najviše brine i stara onaj,

Digitized by Google

kome je po krvi najbliži. — Sa budalom se dosta lipo postupa, samo što mu se često smiju i ruglu ga izvrgavaju.

(Sluga.) Najmeniku je u kući ko i ostaloj kućnoj čeļadi. A da je on najmenik, to se ne mere po ničem poznati, vaļda samo po odilu, jer je on slabije odiven od ostale čeļadi. Najmeniku je boļe u familiji, jer se tutika more mlogo puta i zakloniti od posla, a u samca ne mere, jer tada bide aman sva kuća na ńemu.

Muž i žena u zadruzi. Život čojka i žene u familiji sasvim je brezbrižan. Čojku i ženi je lakše u svemu u familiji, jer se ne moraju starati za ništa, nego samo svoj poso raditi, a samac i ńegova žena osim svih svojih poslova imaju još iste brige za vratom, koje ima starišina i planinka u familiji. Čojk i žena u familiji vajik su među čeļadima, oni i spavaju s ńima. U familiji nemaju ništa svoga osim ono odila i obuće. Čojk i žena mogu se starati za svoju dicu, ali im ne mogu ništa kupiti, ako to starišina ne će. Dok je žena u poslu na ńivi, ili livodi, dica su kod planinke u kući. Na svaku dicu pazi did i baba, ili starija braća i sestre, koja još nisu za rad, ili dàdija (tuđa divojčica uzeta u najam). Ako je posve maleno dite, ponese ga žena u poļe, a tamo ga ļuļa dàdija. Žene rade sebi, kad god nemaju zajedničkog poļskog posla. One sebi predu, tkaju, kroje, šiju i t. d. Zato, što žena sebi radi ženski posao, ne nastaje svađa, jer tako mora biti, kad se prtenina ne kupuje u dućanima.

Zadruga na okupu. *Zadruga pri djelu.* Čitava familija zajedno trpa gńoj na kola ili saone, sadi (rasađuje) kupus, kopa i zagrće kuruze, žeńe žito, kupi sijeno i otavu, te bere i komuša kuruze. Muškaći svi kopaju, zagrću, pletu plot, kôse sijeno, tuču kuruze i vršu žito. Žene sve biraju konopļe, gule keten i konopļe. One ih sve kisele, a posli ih zajedno vleče, grebenaju i predu. One još osim planinke zajedno siju i gule gra'. Kuću redi mlada, đi je ima; đi ńe nema, onda se sve žene redaju osim planinke. A kad se kuća maže, onda je mažu sve zajedno. Kako po redu metu kuću i sobu, tako žene po redu i u peć lože. U đikojim kućama i kru' ku'aju po redu. (Najobičnije je, da ga kuva planinka.) Osim toga more i samo jedna kuvati kruv, ako se ńezin kruv najboļe kućnoj čeļadi sviđa. U ovom je slučaju ta žena iskļučena od meteńa sobe i nošeńa vode. Drva pri kuvańu kruva ili donosi sama žena, koja kuva, ili najmenik, ili obično dičaci i divojčice, što su u toj kući. Drva pak cipaju i žene i ļudi. Žene ih samo tada nacipaju, kad ih nema u kući, a ni ļudi nema tad kod kuće. Blago 'rane svi ukućani. Muški

Digitized by Google

'rane samo końe i goveda, a žene krmke. Blago čuvaju čobani. Oni čiste i blago i košaru. Na živad pazi domaćica.

Zadruga pri jelu. Sva familija jide u isto vrime, pa ako je malena, sidne zajedno za jednu sofru, a ako je golema, onda sidne za dvi, tri sofre, koliko je veš potribito. U većoj familiji vajik su za jednom sofrom postarije žene i dica, a svi ostali za jednom, ili dvima.

Zimi se vajik jide u sobi. U proliće, liti i u jesen jide se u kući. Liti se obično večerava prid kućom, a ručava i užinava se po poļima, đi se radi

Sofru meće mlada, ili divojka, a ako nema nijedne ni druge, onda najmlađa žena (koja je najposli u kuću dovedena). Ko meće sofru, taj i jilo donosi. Ļudi sidnu na najodličnije misto, a to je, kad je u sobi, u vr' sofre, a kad je u kući, do kućnih vrata; a žene, kad je u sobi, do sobnih vrata, a u kući do ogńišća. Dica sidnu ļudima ili ženama na krilo, ili među ńih, ako ne side za drugom sofrom. Niko nema svoje kašike, nego se sve metnu na sofru pa onaj ko ih je metnuo, samo ih poreda po osobama. Tudi se pazi, da boļe i novije kašike zapanu ļudima, a ostale ženama i dici. Kru' se ne riže, veš se komada. Kru' dili domaćin, ili ko bilo od muškaća, a planinka iskomada meso, pa šta kome zapane. Meso se iskomada na same zalogaje, pa svak uzima zalogaj po zalogaj iz zajedničke zdile, ili tepsije.

Zadruga u veseļu. Osim pri jilu nikad se ne skupi sva familija. Kod svršetka kakva posla nema nikakvih posebnih običaja u familiji, kojih ne bi i samac imao

Dodatak. Prijašńa i sadašńa je familija vajik ista istovita.

Begluk. Kad je bila naredba od spaije, ili bega, da se ide na begluk, onda je išo onaj, koga je on pozvo. Na begluk je ponajviše išla mladež, jer je ona najvrsnija u poslu.

Dioba zadruge. Niko ne zna, ni kada, ni zašto se je prva familija podilila. Zadruge se dile ponajviše stoga, što je žena jednog člana zavidna, što ona nije planinka. Osim toga ona pazi na svaki korak domaćinov, pa čim opazi, da on ništa kupi svojoj ženi i dici, a ne donese svima zajedno, odma' to ona iznese na bubań, pa se zametne inad i eto diobe. I ļudi se sami među se pririče. Ako starišina ne zna upravļati, ili ako je rasipan, onda mlađi ne će da budu s ńime. Osim svega toga starišina ne radi vrlo teških poslova, pa i ako ih radi, to se on najprvi izmakne iz posla. Ovo mlađi vide, pa mu zavide, a žene svojim ļudima reknu, da nisu ni oni budale, pa

Digitized by Google

da se pregułuju radeći, a da on samo šeće, ko kakav gospodin. Łudi na ženske riči popušćaju u poslu. Starišina se na to łuti. Oni mu onda priprenu, kako on ništa ne radi. Starišina se tada brani, kako se ńemu sve o glavu razbija. Ali mu to ne pomaže: familija se podili.

Prije neg se familija podili, nastane u ńoj nikakvo došapćavańe i metež, ko kad se čele uzbune u trnki. Sva čeład nikako se lino vuče po kući, po dvorišću; lino se ide na poso i s ńega dolazi; sve nikako radi, ko priko mrtva srca. Kućni starišina to opaža, pa mu je nikako neobično. On se mrgodi na čeład, a čeład šuti. Malo po malo čeład ni da radi, a kad starišina zapovidi, da se boł̦e i brže radi, jer ako se ne bude radilo, ne će se moći ni živiti, onda mu se odgovori: „A šta ti ne radiš, kad si tako vałan?“ Starišina učini: „Pa radim! Na meni je sva kuća!“ — A oni mu onda dałe prigovaraju. Kad starišina uvidi, da se dałe ne mere zajedno, onda on navisti diobu.

Dioba se navisti i na drugi način, a to je, kad jedan čojk i žena ne sidnu sa ostalom čeładi za ručak, ili večeru. A kad se tako dioba navistila, onda istom nastanu svađe, u kojima izađe pir na lopar, t. j. sve se iznese, zašto se dile, i što im je krivo. Ako se ikako ovo more ušutkati, onda se ušutka i popravi, pa familija ostane zajedno; a ako ne mere, onda se i podile. Svit za sve ovo u brzo dočuje, pa to uzme na zub, te počne ogovarańe, koje toliko učini, da se više familija ne mere sastaviti i zajedno ostati. Je li pronešeno selom: ovi se i ovi dile, onda ti je gotov poso. Tada se još pita, ko je počeo, zašto je počeo, ko je kriv, ko će s kim stati, šta će kome zapasti i još stotinu nejednakih.

Najprije se rastave od sofre. Iza sofre ide se na pokućstvo, a onda na kuću i zgrade, pa na avliju. Starišina dili sav imetak na jednake dilove među muške glave, koje imaju pravo na dio. Najmlađi uzima prvi, pa sve po redu, a ńemu, šta ostane. Oni, koji će zajedno živiti, sastave svoje dilove, pa posli to zajednički uživaju. U ńikojoj familiji starišina dili zgrade i sve, što je oko kuće; drugi brat dili zemłu, treći blago, četvrti mline i t. d., pa se tu izbira po ugovorenom redu.

Mloge familije ne mogu se među se lako podiliti, pa ih bude i za vratove, te komšije moraju dolaziti, pa ih rastavłati i miriti. Kad se sami ne mognu podiliti, onda skupe prve łude u selu, pa ih oni podile, te šta kome zapane, mora biti zadovołan, 'oće, ne će.

Digitized by Google

Kad se jedna familija podilila, onda, ako je kuća velika, prigrade je na dvoje; a ako nije, onda svaka nova familija osim one. koja je ostala u kući, gradi sebi novu kuću i druge zgrade. Da im kuća bude prije gotova, dođu im rođaci i drugi ļudi iz sela u pomoć. Starišine novih kuća kupuju naprije pokućstvo, koje im fali, a onda alat.

Nove zadruge sada živu zadovoļno, pa preziru za niko vrime kuću starog starišine i on ńihove. Oni zahvaļuju Bogu, što su se jednoč sritno rastali. U sebi misle: Eto sriće, da smo se davno podilili, sad bi boļe stajali, nego što stojimo! O ńima svit govori — kako ko. Jedni žale jedne, jer će podiļeni posve propasti, a drugi se raduju drugima, što će se sad u svom imatku popraviti.

Život u obiteļi.

Muž i žena. Čojk radi sve one poslove, što ih svi ļudi u velikoj familiji obavļaju, a žena jope' sve one poslove, što ih u velikoj familiji obavļaju sve žene.

Čojk ženu zove ili po imenu, ili: ž e n o! Žena čojka zove vajik po imenu, ili po nadimku, kako ga i drugi svit zove: c a k l e, z e l e, m e d o! Ali vajik je običnije zvańe po imenu, jer ima i ružnih nadimaka, koje žena ne mere i ne će svome čojku reći. Kad su i sami i pred drugima, zovu se po imenu, ili samo muško žensku rekne: m o j a, a ona ńemu: m o j. Žena čojku i čojk ženi kažu vajik *ti*.

Da čojk živi sa ženom srićno to se zna po ńihovu skladu i do govoru. Nema li među ńima nikakva sklada ni dogovora, onda se zna, da živu nesrićno. Lipše živu oni, koji su se od dragosti uzeli, neg oni, koji su se uzeli po nagovoru. Često puta se dogodi, da i ovi, koji su se po nagovoru uzeli, živu u skladu i ļubavi. Čojk se i žena najviše svađaju, što je more biti žena polina, a jezičava; osim toga, ako joj se drago po selu vucati i više gledati, šta drugi svit radi, neg sama što radi. Svade se i zbog toga, ako čojk zagleda koju tuđu ženu, ili žena tuđeg čojka. Čojk ženu tuče, ali, vira je, počesto zapane i ńega, ako je ona jača, a on slabiji. Đikoje žene vole, da svak zna, kako ńu ńezin čojk progoni. Đikoja to ne voli, pa da je čojk ubije na mrtvac, niko ne će čuti ni bile, ni crne. Ako čojk isprebija ženu, onda se i tuže u sud, pa šta im pane. Svitu je zazorno, što se sudom tuže, jer to nije bilo u adetu. Često puta pobigne đikoja žena u rod, ali se brzo i povrati. Đikoji otac i mati ruže je, što je otišla, jer kakav je, da je, jope' je svoj čojk.

Digitized by Google

Đikoji roditeļi jope' psuju ńega i prite mu, da je ne smi više ni prstom dotaknuti.

U nas nema nevinčani' ļudi i žena, jer mi nismo prezakonici ni prezvirci.

Roditeļi i djeca. Ļudi žele da imaju dice. Oni žele to zbog toga, jer su im dica u starosti i u mladosti velika potpora. Oni vole mušku dicu, nego žensku, ali i ženska su im draga.

Često puta rodi se u đikoga i mrtvo dite. To bude zbog toga, što se žeńa ili pri'ladi, ili razboli, ili priguli u poslu.

Mloga žena nema u prsi' mlika, pa ne mere dojiti. Ovo dite zadajaju komšinke, ali ga ponajviše mati pita kravijom varenikom.

Žena, bila samica, ili u velikoj familiji, kad god iđe u poļe, metne dite u bešiku, a bešiku na glavu, pa ga nosi. Tamo ga dadija ļuļa i zabavļa, a kad se rasplače, dođe mati, pa ga privije i podoji.

Maloj dici tepaju, cmrče, škakļe je, tresu je na rukama, lupaju joj o kakvu stvar, uklepaju joj kašiku ili što drugo u ruku, svežu zvečak (praporac) za bešiku, ili očenaše, pa se tim i samo dite zabavļa. A kad 'oće, da dite zaspe, onda ga ļuļaju u bešici i pivaju mu dičińe pisme.

Malo dite kupaju i peru i preoblače ga u čiste 'aļinice. Čim se dite počme na noge dizati, onda mu načine 'odaļku, pa se u ńoj uči 'odati. Osim toga metnu ga na zemļu, da stoji, pa ga mame i zovu k sebi. Koje ne će samo da stane, jer se boji, da ne pane, onda mu viču: ta-ta-ta!

Dok je otac mlad, on se ne bavi nikako ditetom, jer se stidi starijih ļudi. Kad otac uđe u godine, onda i on miluje svoje dite. Inače dite miluje i zabavļa svak u kući, a i u komšiluku. Pa i ako se svak s ditetom igra, ono je jope' najviše materina briga.

Dite, dok ne odraste, 'rani se materinim mlikom, pa onda kravijom varenikom i varenčavom kašom. Čim ono dobije zube, onda jide 'ranu, koju jidu i ostala čeļad.

Kad se dite rodi, onda mu obuču košuļicu, jelek, koparan i kapicu. Tada ga i povijaju u povoj i pelene sve do pô godine. Od pô godine počnu ga pasati krajom (pâs od kraja čo'e). Glavu mu vežu tulbetom, da mu je toplije, i da mu ne ostane dugačka, ko u ciganina. To mu je odilo sve do 5—6 godine, samo što posli dvi godine nema na sebi koparana, a uz jelečić dobije i gičermicu. Posli jedne godine ne veže mu se više glava, a tada muško ima fes, a žensko svoju obićnu kapicu od platna. Kad ditetu bidu 4—5—6 godina, onda počne oblačiti gaće, opanke i potpošaj, ko i veliki ļudi.

Digitized by Google

Divojčice tada pašu tkanicu (uzak trak), koja ima za sapińańe ploče od trunča, ili srebra. Divojčice tada dobiju kapu pulaliju, a istom kad se podivojče, kitaliju i ćurak.

Đikoje familije pušćaju dici mlogo na voļu, a đikoje posve malo. Dicu od dragosti zovu ovako: srce, dušo, oko, jańe, medu, šekeru, zlato, anđelčiću, mali mišu, lipo dite, slatko dite, rođeno dite i t d., a vajik se uz svaku rič doda: moj, moja, moje, kako je veš đi potriba. — Dica se kazne ričima, motkom i pleskom. Onoj dici, koja brezobrazno govore, ili kad ko dođe u kuću, pa se oko ńega skupe, ili kad koga napastuju, onda im se kaže, da su naopaka. Naopaka su najviše zbog toga, što im se s početka previše pušćalo, ili što su odviše razmažena. A razmažena dica mogu biti, ako ih otac, mati u kući odviše paze i gledaju, ili ako su bila bolesna, pa se moralo oko ńih maziti. Naopakoj dici kaže se, da su brezobrazna kô pašče, kô vrag, sotona.

Svoje dite niko ne proćera, a ako se baš to dogodi, onda ga proćera zbog nevaļanšćine i neposlušnosti. Dica se daju u službu, i to počevši od 7—8 godine. Ovlika muška dica mogu čuvati blago, a ženska dadijati. Đikoje siromašno dite i samo ode u službu, jer mu je boļe neg kod kuće, kad kod kuće nema šta jisti.

S pastorčadima se postupa osridńe ruke, kakva je veš koja maću'a ili 'oču'.

Na momke i divojke dobro se pazi. Otac i majka čine to svītom. Osim toga idu mlogi za svojim momcima i divojkama potajno, da čuju, ili vide, s kim li se druže, što li rade, i šta se tamo govori. Dok opaze, da ono društvo nije za ńihovu dicu, odma' joj zabrane tamo ići. Zbog 'vakog nadzora ritko se kad dogodi, da momak i divojka prije vinčańa izgube svoj obraz i divičanstvo.[1]

Roditeļi su gospodari svojoj dici, dok sami ne umru. Ali se dogodi katkad, da se dica otmu roditeļima, pa su onda i svoji i svojih roditeļa gospodari.

Dica kažu ocu: ćaća i babo. Mloga dica zovu oca po imenu. Materi kažu: mấma i mȁma, mấjka i mȁjka. I ocu i materi vele *ti*. Sva su dica s ocom i materom, dok ne odrastu, ili dok se ženska dica ne razudaju. Ako se veš dile, ili moraju podiliti, onda otac i mati vajik ostanu sa najmlađim sinom. Sinovi, koji nisu s ocem, slabo mare za ńega. Ćeri su vajik boļe za oca i mater od

[1] Muška dica griše onanirajući. Roditeļi na to ne paze, jer misle, da dica ili momci ne znaju za tu vragoliju.

Digitized by Google

sinova. Ima điko.ji sin, pa rđavo postupa s ocom i materom, ali su ritki, ko bile vrane. Da điko.ji rđavo sa ocom i materom postupa, krivo je ponajviše to, što bi on rad uzeti gospodarstvo i kuću prida se, a oni mu to za svog života ne daju, jer se boje, da se ne će pokvariti, pa slabo upravļati i tako ih na prosjački šćap dovesti. Niko nije oćero oca ili mater u prosjačeńe, niti ih je ubio. Često puta otiđu otac ili mati od sina zetu i ćeri, ako vide, da će im tamo lipše biti, neg kod svoje kuće. Ne zna se, da je ikad otac ostavio svoje imańe kome drugom osim svoga sina. Ako niko nije imao svog diteta, onda je imutak ostavio najbližem svom rodu, ili onome, ko ga je do'ranio do smrti i oko ńeg se najviše staro.

Rodbina.[1] Bliža je rodbina: otac, mati, did i baba, stric i strina, ńihova dica, pa još tetka sa obe strane i ujak (dajiǵa). U bližu se rodbinu računa sve, što spada do četvrtog kolina (dokle crkva ne dopušća uzimati).

Da rodbina lipo među sobom živi, to se pozna po tome, jer se međusobno pomaže. Osim toga jedan drugoga lipo susriće na putu, jedan s drugim dili i radost i žalost.

Život sa susjedima.

Susjedi i prijateļi Komšija komšiju triba pri orańu, kopańu, kosidbi, pri nošeńu kakvih teških stvari, i svađi u opće, đi triba ništa svršiti na vakat, a sam to ne mere. Komšija komšiji dolazi na razgovor; dolazi mu i u tugi i nevoļi, i u radosti i žalosti. — Da komšije lipo živu, vidi se po ńihovu ponašańu jednog prama drugom, i govoru.

U selu ima ļudi, koji su veliki prijateļi i pobratimi, pa da je kabil jedan brez drugog ne mere časa živiti. To se vidi po tome, što su oni vajik zajedno; što se pomažu u poslu ne pitajući se, je li to ńegov posô, ili ńegova pobratima. 'Vaka prijateļstva nastanu

[1] Od rodbinskih imena, što su po onoj (nezgodnoj i nepodpunoj) shemi u „*Osnovi*“ izbrojena, vrijedno je spomenuti ovo: „Dovede li udovica svoju dicu čojku u kuću, to su ńemu muška dica *privoci*, a ženska *privotke*“.

„Ako koji muhamedanac drži dvi, ili više žena, one se zovu među se inoće. Dica jedne inoće zovu drugu (ili koliko ih bilo) *tetom* ili *tetkom*. — Posve mali i daleki rod, koji izlazi izvan ovoga opsega, zove s onako *tétkom* ili *tètkom*, ili nikako, ili samo *rođakom* i *rodicom* Zbog rodbinstva govore ļudi jedan drugom *prijateļ*, pa makar bili krvni neprijateļi“. — *Ur.*

Digitized by Google

često puta od potribe, jer potriba jednog drugome naćera. A nastanu i s toga, što 'nako jedan drugog zavoli. Prijateļstva ima i među ženama, pa se one zovu posestrime.

Svađe. Komšije se katkad pririče. A kako i ne bi: ta i sveti se na nebu, kako vele, pririče. Oni se pririče ponajviše stoga, što blago jednoga načini drugome štetu. Bome se svade i za ograde i među, i za alat, ako ga jedan drugome 'otično ili ne'otično pokvari.

I žene se poinade. One se ponajviše poinade za dicu. A kad se one inade, onda ih ļudi šutkaju. Nađe se po đikoji čojk, pa se i on počne za svoju ženu inaditi. 'Vakim se ļudima drugi ļudi rugaju.

Život prema dobi.

Momkovańe i djevovańe. *Momkovańe.* Muška dica po godinama zovu se: od tri do šest, sedam godina *dičačić;* od sedam pa do dvanest, trinest godina *dičak;* od tog doba do petnest, šesnest godina zove se *momčuļak*, a onda *momak* ili *gerz* sve, dok se ne oženi. Kad je mušku osamnest godina, onda mu vele, da je momak na ženidbu.

Momci imaju novo misarsko odilo (odilo, koje oblače, kad idu k misi [u crkvu]). Ovo je odilo nalik na svagdańe, samo je malo poskupļe.

Oni se ne mišaju među ļude, veš sami za se idu u društvo, đi igraju i pivaju. Na ńih svit pazi, da se ne pokvare. A ako koji učini, što baš nije najlipše čuti i viditi, pa ako ih tada ko napane, onda se nađe drugi, pa ih brani govoreći: „I mi smo 'naki bili. A da nam nije mrsko, i da smo mladi, bili bi još i gori od ńih."

Momci ne idu udatim ženama, veš samo curama.

Momci i divojke sastaju se u čijoj kući, ili pred kućom, u kojoj ima momak, ili divojka. To oni čine po redu. Ali najviše se sastaju 'n'ondi (eno ondi), đi je golema kuća (soba), ili avlija.

Djevovańe. Ženska se dica zovu: od 3 do 5, 6 godina *curica;* od ovog doba do udaje zove se *cura* ili *divojka.* Ako se 'oće reći, da joj nema više od 15 godina, vele, da je *curetak.* Ženskom ditetu kaže se, da je veš za udaju, kad privali petnestu godinu. Da je divojka za udaju, vidi se po tome, što se prokiti i metne na se divojačke 'aļine. Osim toga počne se ona faćati u veliko kolo i ići među velike cure, pa bome onda i aškuje.

Čim se žensko pocuri ili podivojči, odma' kūpi sebi ru'o. Ona natkaje čudo beza, nakroji od ńega košuļâ, gaćâ, povlaka, čašafa i

Digitized by Google

drugog štošta sebi i svome nesuđenome (jer se ne zna, ko će joj biti suđen). To se sve slaže u sanduk, pa kad pođe, nek je gotova.

One idu u kolo svake nediļe i sveca od Uskrsa, pa čitavu godinu do poklada. Sastanu se 'no'ndi, đi su se veš stražńi put dogovorile.

Roditeļima nisu baš divojke drage, jer kad je tamam od'rane za poso, a ona ode u tuđu kuću. Onim ļudima, koji imaju sinova, drago je viditi lipu prikladnu divojku.

Malo kad, pa aman nikad divojka u Krala' ne zatešča. A ako kada koju grij navede, to obično zatešča s onim momkom, za kojeg će poći. 'Vaka divojka ostane crna obraza do svoje smrti.

Dosta puta se dogodi, da divojka pođe za momka prije, neg se vinča, ali je on odvede u tuđu kuću (obično svojoj rodbini), pa tudi stoji do vinčańa. A da divojka otide za tuđeg momka brez vinčańa, uzrok je to, što joj kućani priče, da za ńeg pođe, a ona 'oće, pa 'oće.

More se katkad dogoditi, da momak ostavi divojku na cidilu, koja je za ńega došla u noć. Ali to ńoj malo ili ni malo ne smeta, jer se jope' lako i brzo priuda, pa ako je ne će ko 'oće, 'oće niko.

Momak i *djevojka (ašikovańe).* Kad se momak i divojka zavole, onda se kaže, da su jedno drugome dragi. A da su jedno drugome dragi, to se vidi po tome, što momak načini divojci pršļen, ili joj kupi ogledalo, ili kakvu drugu milošću, a divojka ńemu dadne čevrmu. Osim toga momak od divojke, koju voli, otme peškirić, prsten, viticu, perje, ili cviće iza u'a.

Otac i mati kad vide, da divojka gleda dobra momka, ili momak dobru divojku po ńihovoj voļi, onda im je drago i ne brane im, da jedno s drugim ašikuju. Ako li im je nepovoļan momak, ili divojka, onda se na ńih ļute i zabrańuju među ńima svaki sastanak.

Momak i cura mogu ašikovati po 1—5, i 6 godina. A ima i takih, koji ašikuju samo misec, dva, pa se odmah uzmu.

U Kraļa' nema momaka, koji se ne žene, a nađe se po đikoja cura, koja se ne uda. A ne uda se zbog toga, što je kļasta, ili sakata, ili ružna, pa je ne će niko. Ove neudate divojke živu ko i ostale divojke, samo što ne idu s divojkama, veš su vajik u kući i za poslom.

Mlada (snaha). Čim se dovede nova mlada, odma' ona počne živiti ko i druge udate žene. Ona ne ide više u kolo, niti se druži s curama na sílu, ili prélu. Samo kad su veliki godovi, pa se ide kuda god na prošćeńe, onda i ona poigra u kolu, da se siti svoga divovańa.

Digitized by Google

Ńezino je odilo ko i divojačko, samo što sada ne smi kapu nositi. Osim toga more mlada, ako 'oće, obući 'aļinu[1], a dok je divojka bila, nije na to od rugla i sramote ni pomisliti smila.

Na mladu, đi nema drugih žena, spane sav kućni poso osim spremańa jila. Đi se trefi stara svekrva, bome tudi mora i spremati, pa ćila, ne ćila.

Đikoju mladu zovu mladom i kad ostari, ali je najobičnije, da je zovu mladom do tri, četiri godine.

Žena. *Žensko uopće.* Život je ženskog čeļadeta mlogo teži nego muški, jere žensko čeļade, osim što ne ore, ne zubi, ne kosi i (ne) radi o muškom alatu i ne ide u drva, radi sve ļudske poslove povr' svojih ženskih posala. Žene kažu, da je ńima mlogo teže, a to vele i ļudi kazujući ženama, da im se je lako pariti oko vatre, ili oko peći, i siditi na krevetu.

Žena se mańe časti od čojka, paće ona, more se reći, da i nema nikakve časti, pa se s ńom aman postupa, ko s kakvim pokućstvom. To se vidi otuda, jer žena nema nikakve vlasti u kući: da ļudi prevrnu sve, što je gori, doli, i što je doli, gori, — ona ne smi ni pisnuti, pa ako i prigovori štogodice, niko se na to i ne obazire. To je s toga, što ļudi drže, da niie Bog stvorio žene, da se one staraju za što, i da upravļaju kućom: ńih je Bog stvorio, da rade, što im se zapovidi, i da lipo mirno slušaju.

Najugodniji je život divojci, jer kod oca i matere nema nikakve brige. A žena čim dođe u tuđu kuću, pane na ńu slime, a obladaju je dica, pa ne mere ni živiti, ni umriti. Udovici je još najgore, jer kad joj čojk umre, onda je nema ko braniti, pa graknu svi na ńu, ko bilu vranu. U ńe nema: „ne ću“, i: „ne mogu“, veš: moraš, pa krepala, živila, — to je kućanima sve jedno.

Udata žena. Život udate žene skovčan je sa stotinu zgoda i nezgoda. Ona mora raditi svoje ženske poslove, mora raditi kućne i poļske poslove; ona mora dicu od'rańivati i na noge podizati: ńoj nema svitla dana od dana udaje do smrti. Udata žena mora se starati svome čojku za prteninu (gaće, košuļe, peškire, peškiriće); ona mora tu prteninu sama pripravļati, prati i krpati; ona mora svake nediļe čojku i dici dati čisto prioblačilo; ńezin je poso svake nediļe izmiti i počešļati svog čojka i dicu; ona mora dicu u jutru, u podne i u veče na'raniti; vaļa joj dicu u večer povaliti i uspavati; ako koje dite zaišće u noći kruva i vode, ona mora ustati, pa ga po-

[1] Ko crnogorska struka.

Digitized by Google

služiti, a ńezin čojk spava kraj ńe ko klada. A povr' svega toga mora se još i za se starati, da joj se ne prigovori, da je lina, nečista i sapeta (spletena, nespretna).

Ženu, koja ima dice, poštuju više od one, koja ih nema, pa se drugi ļudi rugaju ńezinu čojku i vele: „Da moja nema dice, ja bih je oćero".

Udovica. Udovica bez dice živi najboļe. Ona gleda, čim prođe vakat iza čojka joj, da se jope' uda — Udovici s malom dicom je najgore, jer mora raditi sve poslove, ko da i nema dice, a niko je nema braniti. Noj se je teško udati, jer ne će niko da uzme sebi tuđu dicu na vrat. — Udovici sa odraslom dicom posve je dobro. Ako ko i napane na ńu za ovo i ono, onda ńezini sinovi skoče za ńu ko ždralovi, pa ne daju nikome, da je krivim okom pogleda. Udovice, koje imaju malo dice, ili nimalo, te se udaju, a one s čudo dice ostaju neudate. One se, ako im srića ispane, udaju odma' prve jeseni, pa onda druge, treće, kako veš koja more.

Muž. ***Muško uopće.*** Mušku je slobodno ići, kudgod 'oće, a da za to nije svojoj ženi odgovoran. On smi u birtiju, pa tu jisti i piti, a žena to ne smi. Muško se more i svađati i inaditi, pa mu se malo zamira, a žensko to ne smi, ako ne će, da mu svit zamiri.

Oženen čovjek. Život ožeńena čojka teži je od momkova, jer se ńemu naprti žena i dica na vrat, pa ih vaļa 'raniti i oda zla braniti, a bome to nije lako, jer se je teško i samim sobom starati, a kamo li s drugima.

Udovac. Udovac bez dice živi ko i momak brez ikakve brige. Udovac sa malom dicom — to ti je pusta muka: ne mere ga čojk od žalosti pogledati. Udovac s velikom dicom živi prilično dobro, jer ga dica prifate i pripaze. Udovac, koji nema dice, ili ako je malo ima, lako se oženi. Oni, koji imaju dice, ne će im niko da pođe. Ako se udovac smira ženiti, on se ženi odma' prve jeseni iza ženine smrti, ili posli toga, kad mu ispane prilika.

Starci. Starci se drže vajik svog starog adeta, pa se još fale, da je onda sve lipše bilo, neg danas. Starci porađuju oko blaga, cipaju drva i nose u mlin. Među svitom većinom im je rđav život. Malo ko pazi na ńih, jer svak drži, da star čojk malo pomatuni (pobudali), pa s toga se ńihovi saviti ne slušaju vajik, kako bi tribalo. Koji je starac jošte sviž i kripak, a svit ga drži, da je mudar (pametan), toga i poštuju svađi i na svakom mistu. Da ga baš poštuju,

Digitized by Google

to se vidi po tome, jer se ńemu pravi prvo misto u pročeļu; ńemu se najprije doda kava i rakija; ńega iza molitve najprvog poļube dica u ruku.

Đikoji starci gledaju na mlađe s ponosom i zadovoļstvom, a đikojima su mlađi trun u oku, pa da savijaju s neba oblake, jope' kod ńih ne bi bili pravi.

Mlogi starci govore o smrti ko o kakvu piru i veseļu, ali mlogima je to trun u oku, pa ne će o ńoj nikad ništa ni spomenuti.

Život prema zanimańu i imetku.

Pastiri. Čoban se uzima za końe, ovce, koze, krmke, tuke i guske. Ko čuva końe, zove se końušar, goveda — govedar, ovce — ovčar, koze — kozar, krmke — krmar, tuke — tučar, guske — guščar. Za sve blago uzimaju se dičaci od osam godina, pa do ženidbe. Dok se koji čoban oženi, odma' prestaje biti čobanom. — Svaka veća familija ima svoga čobana. Ako nema u kući dičaka, 'no'nda uzme čijeg dičaka u najam. Ńegov je najam od Jurjeva do Lučina od 5 do 10 forinti, 'rana, 'aļina, i koliko obuće izdere. Fukarsko blago čuva po nekoliko čobana, pa kako se ko s kojim pogodi. Veliko goveče i paripče plaća se 8 seksera do forinta, a malo 4—5 seksera.

Čobani su obučeni ko i ostali ļudi. Oni nose uza se torbu. U torbi imaju *kobu* (posudu za kiselo mliko), zdilicu i kašiku. Koji ima kašiku *priklapaču*, nosi je za pasom. Svaki čoban ima još za pasom sviralu (dvojnice), ili diple, ili ćurliku, kako koji veš zna uz što svirati. Čobani dobiju za 'ranu vareniku, mliko, sir i kru'. Čoban u jutru jide sam u kući, jer se blago rano pušća, pa ne mere dočekati zajedničkog ručka. U podne jide on kod blaga na paši, ako blago ne doćera na plandišće, da tada jide kod kuće. U veče jide on s ostalom kućnom čeļadi. Čoban spava po sve lito u košari na tavanu, ili u pojati, ili u kruzani. Katkad izmine koje kućno čeļade čobana, pa tada on ide k misi (u crkvu) i curama u kolo.

Čoban po čitav dan pazi na blago i svira. Kad mu je blago mirno, ili kad počiva, onda on krpa, ili pravi nove opanke; đikoji plete čorape; đikoji pletu sepete, sepetiće i krošńe. On ako nije posve lin, vrlo pazi na blago, koje čuva. — Čobani zovu svoje blago ovako: Końušar: *mali mä, mali mä, mali mä!* ili: *mali nä, mali nä, mali nä!,* ili: *mali-mali-mali-mali nä, mali nä!,* ili: *Dorat mä, Dorat mä,* — ako zove Dorata (a tako spomińe i druga imena, kojeg veš końa, ili kobilu zove). — Govedar viče: ***Mâaa*** ili ***nâaa,***

Digitized by Google

Zekońa (Draguļa, koje veš zove). *Hodi draga (dragi); hodi, lipa (lipi): solš, solš, solš!,* ili: *vodš, vodš, vodš!* — Kozar viče: *Koz, koz, koz! koz, Bara, koz, Bara!* (spomińe ime koze). Jarce zove: *Jarac, jarac!,* ili: *jac, jac, jac!,* ili: *jac-jaco, jac-jaco!,* a tada ustima cmokći, kao da govori: *pa, pa, pa!* — Ovčar viče: *bej, bej, bej, bej, Graša, bej, Graša!* (ili rekne koje drugo ime). — Krmar viče: *puć, puć, puć!* i prosipa žito pred krmke. — Tučarica (obično žensko čuva) viče tuke: *tuj, tuj, tuj!* ili: *tuka, tuka, tuka!* Tučićima viče: *pure, pure, pure!* ili: *pur, pur, pur!* — Guščarica vabi guščiće: *gus, gus, gus!*

Čoban ponese od kuće mlika i sira, a đikad i slanine i mesa. Ako kod blaga namuze varenike, a ne će prisnu da jide, onda on ugrije na vatri kamen, pa ga baci onako vrila u vareniku i onda je kusa. Za blagom uvik rizucka i diļka svoj šćap, ili pravi i šara druge šćapiće, pa ih donosi kući i dili dici.

Među čobanima bide svađe, a to najviše zbog zadirkivańa i obisti.

Čobani imaju svojih pisama, ali idući za blagom pivaju i druge pisme. Šale i pripovitke, pa igre iste su one. što se igraju u selu. Najobičnija je pastirska pisma dologańe. U dologańu čoban slavi snagu svoga bäka, lipotu rogova, pa onda borbu s protivnikom i konačnu pobidu, đi se kazuje sramota pobiđenoga:

Evo jednog dologańa:

Neka meni moga baka,
Moga baka, mog junaka!
Moj rogońa vodu pije,
Više ńeg se barjak vije;
Na barjaku tri jabuke,
Nisu zrile, ni zelene,
Veš su malo zaruđene.

Moj rogońa, moj bakota,
Nadboo je tvog žerońu
Desnim rogom među noge.
Vodi ńega u košaru,
Pa mu zavi grdne rane,
Pomuzi ga u bukaru,
Pa to podaj govedaru.

Ovaka su i druga dologańa, samo što svaki po svojoj voļi i znańu dodaje, kako najboļe zna i može. Dok čoban dologa, dotle se palcom udara u bradu, da mu glas potreskuje.

Zanatlije i trgovci. *Zanatlije.* U selu ima majstora[1], jedan kovač, odskora jedan bačvar i dva kolara. Ovi ļudi ne rade vajik o zanatu, veš kad imaju svog težačkog posla, rade o težakluku, a kad

[1] tesar.

nemaju toga posla, onda istom uzmu svoj zanatlijski posô. Poso im je slabo uređen, ko kad nisu prave zanatlije, koje se samo zanatom bave. Oni se nose ko i ostali Kraļani.

Zgodniji ļudi plate zanatlijama uredno, a siromašnije moraju oni pričekati za niko vrime. Zanatlije živu gore od drugih ļudi, jer da oni imaju štogod, bavili bi se samo težaklukom, a ne i jednim, i drugim.

Trgovci. U selu je slaba trgovina: osim najnužnijih kućnih potreba ne mere se ništa dobiti. Trgovci su ļudi iz našeg naroda. Oni živu dobro sa svitom, ali bi svakako u jednu ruku boļe bilo, da ih nema u selu, jer svit sidi bresposlen u ńihovoj mehani. Otiđe niko kupiti 3 krajcara čavala, pa sidi s ńim po čitav sat. Kad ne bi bilo trgovca u selu, svak bi donio iz čaršije na mlogo.

Ļekari. Kraļani razlikuju ļude, koji liče naravnim načinom, od onih, koji se fale, da imaju tobože svoju posebnu moć, pa mogu i bez lika izličiti.

Ima ļudi i žena, koji se bave ličeńem isana i 'ajvana. Oni nemaju posebna imena. Nima se plati, šta im ko dâ. Oni se ne bave samo likarstvom, neg rade svoj poso, pa kad kome zatribaju, tada mu priskoče u pomoć. Ni jedan ne živi baš o likarstvu. 'Vaki ličnici imaju veliku čast pred svitom.

Gajdaši. Ima ļudi, koji tamburaju u svatovima, o Božiću, ili kad je kakvo drugo veseļe. Ńih triba zovnuti, da tamburaju. Oni ne sviraju za plaću, neg samo, da vesele društvo, i da se dobro najidu i napiju. To su obični seļaci, pa živu, ko i ostali seļaci, i svojim se težaklukom bave.

Sirotińa i sirota. *Sirotińa.* Onaj, kome se kaže, da je siroma' ili fukara, nema ništa nepokretna ni pokretna osim ono kolibice i kućnog krova nad glavom: što je ru'a, na ńemu je, što je kru'a, u ńemu je. Fukara živi žalosno i kod kuće, i među svitom, jer nikom nije drago fukaru viditi: ona čojka gane na žalost. Fukara se poznaje po prńavu odilu. U ńe niđi ništa nema za jisti osim su'a kru'a. U ńe je i na Božić pusta kuća, osim kad ne bi što dobila od zgodnijih ļudi.

Sirota. U selu sad za sad nema siročadi brez oboga, i oca i matere, ali je je do skora bilo. Siročad se potuca po najmu i pribija od nemila do nedraga. Ako je siročad čestita, more se razudati i poženiti. Za sirote brine se ńihov najbliži rod, ako ga ima. Ako siročad nema roda, onda se za ńih staraju drugi milosrdni ļudi.

Digitized by Google

Nije im se ni teško udati ni oženiti, jer tudika nema izbirańa: ko žensko zaišće, odma' se uda, a i mušku ko zapane: nađe vrića zakrpu.

Sluge. Slugu ili najmenika uzima onaj sebi, ko ne mere sam sraditi svoje poslove, i ko ga more plaćati i uzdržavati. U službu ide svak, ko nema o čem raditi kod svoje kuće. Sramota nije ići u nikakvu službu. 'Vodi je sramota besposlen i gladan siditi kod kuće.

Veliki najmenici dobivaju 50—80 forinti na godinu. Ńima se plaća po vrsnoći i vaļanosti.

Slugi je život, ko i ostaloj kućnoj čeļadi, đi živu. Najmenik se odiva, ko i ostali seļaci. On jide s ostalom kućnom čeļadi, a spava obično s blagom u košari. Najmenik ide svakuda s kućnom čeļadi, pa bilo to na veseļe, ili u crkvu. Ukućani ga zovu po imenu, a i on ńih.

Prosjaci. U selu nema prosjaka, ali kroz selo mlogi prolazi. Bilo bi ih i u selu, ali ih se svit sića, pa im sam šaļe, da se samo po kućama ne potucaju. Osim toga svit je obrazli, pa ne bi pružio ruke ni zaiskao, prije bi umr'o od gladi.

Oni, koji dolaze, većinom su kļasti, sakati, ćoravi, nakazni, ili stari. Prosjaka ima i domaćih, i stranskih ļudi. Oni prose ištući što bilo za se, iskazajući svoju nuždu i nevoļu, koja ih je na onaj korak navela. Kad prose, oni mole zaklińući: „Daj, Bog te pomogo i sv." (ovaj i onaj). Proseći sastavļaju nebo i zemļu, da se zbiļa čojku srce razmekša, pa im mora dati, pa šta bilo, da bilo. Đikoji dođe i s guslama u selo. Oni pivaju ponajviše junačke pisme.

Ńima se daje: žito, brašno, jaja, kru', sir, luk, sô, kudiļa, meso, odilo i t. d. — Svit im daje dragovoļno, ali mučno ih primaju na konak. Ako ih ko primi, onda liti noće u kući, ili u pojati, a zimi u sobi, uz peć na zemļi.

Prosjaci živu svaki u svom kraju, pa katkad, ponajviše u jesen dođu ovamo. Đikoji prosjak izdaje se, da zna ličiti. Potrefi se i među ńima po đikoji 'ajduk, pa kad ga ko primi u kuću, on ukrade, pa što bilo. To on posli proda, ali ne kaže, da je ukr'o, nego da mu je niko udilio. Ima i takih, koji piju, pa sve, što isprosi, to popi.

Prosjaci se tudi ne skupļaju, već kako koji dolazi, tako i odlazi. Prosjaci nemaju nikakva društva.

Mlogi prosjaci, koji u Kraļe dolaze, imaju svoj jezik s vođom.

Prosjaka dolazi i ożeńenih i udatih. — Da li je koji steko imetak, za to se nije u Kraļe dočulo.

Digitized by Google

O ńima se zna još to, da ih ima dosta zdravih, pa ukļake ruku, ili zamažu oči smolom: čim izađu iz sela, odma' progledaju. A kad će ubrzo koga sristi, vođa učini: šil!, a on zažmiri, pa eto ga jope' slipa, ko što je u selu bio.

Cigani. Ima Cigana, koji svake godine dođu blizo sela, i tu razapnu svoje č e r g e. Oni su crni, ko kotô. Oni govore našim jezikom i svojim ciganskim. Oni se nose mlogo slično, ko i Muhamedanci u bihaćkoj krajini. Oni briju glavu, a ostave navr' glave perčin. Oni se bave pazarivańem końa, a ńihove žene falańem ili gatańem. Oni dolaze u selo pazarivati końe, a žene dođu prositi i gatati. Svit se na ńih ništa ne obazire, ali bi volio, da ne dolaze, jer zna, da će ukrasti, pa šta bilo, da bilo.

Naši se ļudi s ńima ne žene, niti se mogu ženiti, jer su ovo Cigani Muhamedove vire.

Ńihov jezik ne zna niko, pa se s toga i ne zna, kakav je. Narod nije poprimio od ńih nikakve riči, ali vragoļani reknu cigankama: „Dašće, dašće, dabulašće, sibiš paramanđe kalalo“. Vele, da ovo ništa brezobrazno znači, i da se na to Ciganke ļute.

Gospoda. Narod ima posla sa župnikom, učiteļom, pristojnikom, poreznikom, s „genimetrom“ ili „kilometrom“ (geometar), nadcestarom, s onim gospodinom, što u gruntovnici piše, sa sudcom i sa svimi u kotaru.

Narod na putu pozdravļa gospodu skidajući kapu, a gospoda odvraća. Gospoda osim fratra malo kad, ili nikad ne dolaze narodu u kuću, osim u službenom poslu. Svit gospodu prima i rado i nerado: rado, jer su stariji i učeniji, a nerado zbog raznih daća, jer vele: Mi se mučimo, a oni samo uživaju. Ļudi gospodu ne pozivaju na veseļe.

Odsutni. Ima ļudi, koji odavno nisu kod kuće. Oni su raštrkani po Bosni i po Hrvatskoj. Oni su soldati, žandari i sluge. Oni se sićaju svojih u Kraļa', pa pišu, da im je tamo lipo, ili ružno, ali svaki veli, da bi se jope', pa bilo mu lipo, ili ružno, najvolio po Kraļa' šetati. Od kuće im pišu, da su zdravo, i da ih pozdravļa malo i veliko.

Kako živu bolesni i nakazni ļudi?

Bolesni i nakazni na tijelu. Ako ima đi u selu bolesnik, onda ga osim ńegovih po'ađaju i drugi ļudi, i tiše. To se pokazuje, što ga tiše, pa opet donose mu ono, što zaželi, samo ako se to more dobiti.

Digitized by Google

Ako je niko nakazan, ļudi mu se i nasmiju i sažale ga, pa vele iz milosrđa: „Boļe bi bilo, da ga dragi Bog primi k sebi, nego da se onako nakazan povlači“. Otac, mati, braća i rodbina trpe ga od božijeg stra'a, jer misle, da je to samo na ńima božije pokarańe. On sa svojom nesrićom živi zadovoļno, jer se drži ove: „Što je od Boga, slađe je od meda“.

Bolesnici na pameti. Ļudma, koji su malo čvaknuti u svoj mozak, život je svakakav, jer oni ne znaju, ni što vaļa, ni što ne vaļa; ni što je lipo, ni što je ružno. Ńima je sve jedno: a među svojima, a među tuđima, — ko ļudi s dvi pameti. Oni su u svojoj kući ko tuđi, a čine se jope' u tuđoj kući, ko svoji.

Potpune budale živu naopako. Oni ponajviše bižo od kuće. Ńihova ih rodbina mora vezati i čuvati, da kuda ne pobignu, pa da štogod rđavo ne urade, da se ne moraju za ńih stiditi. Svit ih s velikim sažaļeńem gleda i prima.

Zločinci i drugi rđavi ļudi.

Zločinci. U selu se krade, laže i vara. Varalica ima, koji privare u kupńi i prodaji i zajmu. Svit prodaje na krivoj miri. Također se prodaje nezdravo meso i žitak, ali oni, koji to kupuju, znaju, da ne vaļa, pa jope' kupuju, jer je jeftino. Ima kriomčara, koji kradimice siču šumu. — Mlogo se ne krade. Mladež krade voće, kompire, kuruze i sve, što se more izisti. Oni drže, da to nije ni grijota ukrasti. Žene kradu iz kuća maslo brašno, slaninu i drugo koješta. Ļudi kradu jedan drugom plot i drva. Końokradica nema u Kraļama. Krađom kao zanatom ne bavi se niko. U krađi ne pomaže niko 'ajducima ni Ciganima.

Vođi nema društva razbojnikâ ni 'ajdukâ, niti ga je prije bilo, pa s toga o tome niko ne zna ništa pripovidati.

U nas nije niko nikome kuću 'otimice upalio.

Ļudi se katkad pobiju zbog međe, puta priko ńive, zbog kvara, što ga jednoga blago učini drugome i t. d.[1]

Prije tri godine skočio jedan čojk u vodu, ali nije bio pri svoj pameti.

Žene ne ubijaju utrobnoga ploda.

---

[1] Prije šest godina ubio je jedan stričević drugoga kocem zbog toga, što je ubijeni paso svoje volove u oborku ubojičinu.

Digitized by Google

Rđavi ļudi živu kod kuće većinom slabo, a svit ih izbigava, te ne želi o ńima ni čuti, a kamo li ih viditi. Đikoji biži od svita, a i svit od ńega. O ńima se veli, da su ļudi brez srca i duše: pravi naslidnici vraga paklenoga.

Pijanice, vikači, svadļivci, razbijači. U selu ima svake ove vrste ļudi. Oni su taki postali, jer na ńih nije imao ko pripaziti u mladosti, pa su se svakom zlu priučili.

I među ženama nađe se po koja pijanica. Pijanicu ženu svak mrzi i prezire, te bi svak volio vraga paklenoga viditi, neg ńu. Kuća je ńezina zapuštena, pa se ne zna, ni đe je glava, ni uzglavļe. U selu nema kurva (rospija, forija, šoca) po zanatu (aza kurva), ali ima žena, koje daju. Ima tu i svodiļâ (penzevekušâ) i svodilaca (penzevekâ). Svi ovi žive slabo i na rđavu su glasu.

Vjerski život.

Koje je narod vjere? U Kraļama su sve sami katolici. Kraļani vrše vjerske čine sa falevridnom revnošću. Oni se mole kod kuće, idu u crkvu, izpovidaju se, poste, idu na zavite. Oni vrše virske čine od nutarńe potribe. Ima i osobito pobožnih ļudi. Oni živu, ko i ostali ļudi, samo što se vajik mole Bogu i poste. Stariji ih svit poštuje, a mladež ih po malo ismijava. Prezviraca nema. A da bi ih bilo, svit bi ih prokleo i u drvo i u kamen.

Škola.

U Kraļama je bila škola od po prilici 1868—9. do 1873. Sad je nema, pa kraļska dica idu u Bišće u školu. Ļudi su dragovoļno slali svoju dicu u školu i još su sami podigli zgradu, kupili namištaj, učila, i plaćali meštra. Danas, ko šaļe svoje dite u školu, šaļe ga drage voļe, jer u Bosni nagona za to nema. Mušku dicu šaļu draže u školu, neg žensku, jer vele: „Šta će žensku škola! Za ńu je prela i vrteno“. U Kraļama izuzevši 20—30 osoba ne zna niko ni čitati ni pisati.

I prije 1868., ili 9. su niki ļudi znali čitati i pisati. Oni su učili kod fratara. Vajik se je čito: Kačić, Pištole i Biskupovańe (ńige, đi je kršćanski nauk). U Kraļa' ima starih Kačića i Biskupovača. Kažu, da ima Ive Ćurik nikakove stare berate (povlastice na zemļe), što su ih ńegovi stari dobili od turskog cara.

Digitized by Google

Pravo.

A. PRIVATNO PRAVO.

Obiteļ.

Šira obiteļ (zadruga). (I. S obzirom na osobe.) *Starišina* more biti svako muško u kući, ali obično je starišina najstariji čojk u kući, ili ńegov najstariji sin.

I žena more biti starišina, ali samo onda, kad u kući nema odrasle muške glave.

Điđi izbiraju ukućani starišinu. điđi prilazi ta čast sa oca na najstarijeg sina. Ako starišina umre, pa mu ostanu dica nejačka, onda ńegov brat primi starišinstvo. Đikoji ļudi prisvoje sebi starišinsku vlast svojom okretnošću, pa stari starišina bide zabačen, te se samo malo ili nimalo pača u upravļańu kuće.

Starišina more sam kazniti kućno čeļade, a za to ne postoji nikakav kućni sud.

Gospodar je odgovoran za sve, što družinče učini, osim ako bi družinče što tako uradilo, da bi moralo ići u aps (zatvor), onda ono samo ide tamo.

Starišina ima posla u selu, kad se dogovara za kosidbu, brańe, birańe poļaka i prosuđivańe poļskog kvara. On ide u oblast moliti za štokakve dozvole; on fratru plaća godišbinu za ispovid; on mu daje, što ga spada za poļski blagosov, za blagosivļańe kuća i drugo koješta; on s drugim ļudima sklapa pazar za žito, za sijeno i za blago. U sve ove poslove ne smi se nijedno kućno čeļade pačati.

Starišina more brez kućne čeļadi prodati, štogod 'oće. Ako mu se za to bide i prigovaralo, on se ništa ne brine.

Starišini se more uzeti vlast. Vlast mu mogu oduzeti braća, pa dati je drugome. Ako starišina na to ne pristaje, a oni ga odile od sebe. Vlast mu se može oduzeti zbog toga, što ne zna ničim upraviti, kako triba.

Kad nema starišine, odma' jedan kućni član uzme starišinstvo. Ako starišinstva ne će da primi onaj, na koga spada, onda ga primi drugi.

(Gospodarica.) Starišinina je žena planinka. Ne mora baš starišinina žena biti planinka, ali obično bide. Ako je u kući koja žena okretnija, i ako zna boļe spremati od starišinice, onda je ona planinka. Divojka ne mere nikad biti planinka, osim kad u kući nema druge ženske glave. Udovica more biti, ako je i prije bila planinka,

Digitized by Google

dok joj je čojk živio. Kod postavlańa planinke gleda se na to, kako koja zna spremati jilo.

Planinka ne smi ništa. što ne bi smile i druge žene učiniti.

(Zadrugari.) Momak dobiva rič veš od petnaest godina, ko i drugi ļudi u kući.

Čeļad se na okupu dogovaraju, kad će izvoziti gńoj, orati zemļu, zagrađivati ńive, kopati, kositi, kupiti, privoziti sijeno, guliti i tući gra', vršiti žito, žeti komušu i brati kuruze. Sve ove poslove more i starišina sam odrediti.

U dogovoru često puta ostane onako, kako starišina 'oće, a često puta bude i onako, kako ih većina odluči.

Kućna čeļad more imati svoju préiju. U osebini su samo pokretne stvari, i to odića. Još điko ima po koji svoj posebni sud čelâ.

Ako je siromašna kuća, pa ako nemaju svi u kući za dosta posla, onda niki članovi idu u službu. Oni služe familiji. Divojke ne idu u službu, ali rade kod kuće tuđe poslove za pare i idu na rad. Štogod koji član u familiji zaradi, spada to familiji. Ako član onako na malo koju paru dobije, to je onda ńegovo. Ako bi ufatio čele, onda bi te čele bile zajedničke. Ako koji član u zajedničkom poslu što više steče, to spada zadruzi.

Zadrugar ne mere na zajedničkom ni na tuđem zemļišću ništa usijati, što bi samo ńemu zapalo.

Svako čeļade more brati šļive i peći kuruze brez ičijeg pitańa.

Zadrugar ne gubi nikad pravo na zadružni imetak u tolikoj miri, koliko je ostavio, kad je otišo. On se more vajik kući povratiti, ali je onda u svojoj kući, ko tuđin: svi ga preziru i vele: da mu je bilo boļe tamo, ne bi došo 'vamo.

Kad je gladna godina, onda svako kućno čeļade dadne u kuću sve, ako štogod svoga ima. Ovo mu se mora posli vratiti, kad kuća mogne

Kućnoj čeļadi kupuje odiću i obuću starišina.

Litina se ne dili, jer svi imaju jednako pravo na ńu i zajedno je uživaju. Što se tiče konopaļa i ketena, to svaka žena ima svoje sime, pa sve, što bude od ńezina simena, to je ńezino.

Čeļad mora u svemu slušati starišinu, pa bilo to iz poštovańa, ili od stra'a.

Zadrugari se žene i udaju po starini. Familija mora dati divojci, koja se udaje, one ńezine 'aļine, što ih je imala ko divojka. Udovica ima sve ono, što je za živa čojka imala. Momku se ništa

Digitized by Google

ne daje, kad se ženi, jer ńega još prije ženidbe, čim se zamomči, zaodiju od pete do glave.

(Sluge u zadruzi.) Najmenik mora slušati sve ukućane, a starišinu najviše. Ako najmenik uradi malu štetu, pa i veliku u ime kuće, u kojoj služi, to plati ona kuća Štogod učini u ime svoje, za to je sam odgovoran. — Najmenika peru sve žene zajedno, a krpa ga i redi planinka. Kad bi sluga u familiji umr'o, familija bi ga ukopala, a najviše bi to bio poso starišinin.

(II. S obzirom na stvari.) Zajedničkom imetku spadaju: ńive, livode, kuća i sve zgrade oko kuće, mlini i bašče. To se sve zove imatak (imetak, imutak i imańe.)

Čeļad nastoji, da nepokretni imetak sačuva i za posli mlađima ostavi.

Prodati se ne smi pokućstvo i alat, pa onda dobra fela ili sorta goveda, końa i živadi. Prodaje se žito, sijeno i blago, koje je staro i slabo, te nije za rad i napridak. Starišina more sve sam po sebi prodati, a to prodaje, kad stigne kakva potriba, na priliku: ženidba, udaja i plaćańe dancije. Ako se mora prodati od onoga, što je za kuću potribito, onda se starišina posavituje s kućanima, što bi bilo prodati: blago, ili žito, ili oboga po malo.

Obiteļ uža. (I. S obzirom na osobe.) *Vjenčańe [ženidba].* Momci se žene od osamnest, pa do 30 godina, a divojke se udaju od petnest, pa do 25 godina. Dogodi se, da đikoji momak privali i 30. godina, a divojka i dvadeset i pet, pa se još on ne oženi, niti ona uda.

Za sigurno se drži, da će momak uzeti divojku, i divojka poći za momka, kad jedno drugom dadne kakav amanet, ili kad je isprosi.

Ženidba i udaja pokvari se obično, ako ko skudi momka curi, ili curu momku. Još se ženidba more obataliti, kad momku, ili divojci ispane boļa prilika. Obatali se i tada, ako momak opazi, da divojka ašikuje s drugim momcima, ili momak s drugim divojkama. More se obataliti i tako, ako momak dočuje, da mu divojku ne daju ukućani s drage voļe, ili ako divojka čuje, da je momkova rodbina dragovoļno ne prima.

Ona strana, koja se popišmanila (slagala, odrekla), mora drugoj strani sve vratiti, što je od ńe primila, i što je zbog ńe potrošila.

Slobodno je svoju rič pogaziti, ili viru prekršiti, kad se sazna, da je jedna strana nepoštena.

Digitized by Google

Ako je momak bio već s divojkom, kojoj je zadao viru, i osramotio je, da se to vidi, onda on ńu mora uzeti.

Ako je ko drugi bio s divojkom, onda je momak ne će da uzme.

Uzimati se ne mere prvo kolino (brat i sestra), drugo kolino (ńihova dica), treće kolino (ńihove dice dica ili unučad prvog kolina) ni četvrto kolino (praunučad). Dałe se sve more uzimati, a s dopušćeńem crkve more se uzeti, kad je jedno u treće, a jedno u četvrto kolino.

U nas se mogu kumovi i kume uzimati, a tako isto pobratimi s posestrimama.

Ako niko uzme tuđe dite za svoje, onda to ništa ne smeta, da ga uzmu ńegova dica za ženu, ili ako je muško, da uzme ńegovu ćer.

(Muž i žena.) Žena mora biti čojku pokorna, a to se vidi po tome, jer ga u svemu poslužuje: poliva mu na ruke, pere mu glavu, daje mu čisto prioblačilo, češła ga i t. d.

I čojk, koji uđe ženi u kuću, ima istu vlast, ko i drugi łudi, nad svojom ženom

Đikojeg čojka, koji uđe ženi u kuću, zovu łudi po ženinu prezimenu, a đikojeg po ńegovu. Dica se zovu i pišu po ńegovu prezimenu.

(Roditełi i djeca.) Otac more sa svojim sinom (ditetom) raditi, što mu drago. On ga more oćerati od sebe i dati u najam.

Ako je sinovima maleno očevo zemłišće, onda oni uzmu od koga još zemłe pod kiriju, pa je obrađuju. Ako li podile to malo zemłišće, jope' gledaju, da svakome po ništa zapane.

Svit drži, da dica moraju oca i mater 'raniti i ukopati ih.

Dogodi se, da ko posini ili poćeri tuđe dite. To se dogodi, što onaj, koji posini, ili poćeri, nema svoje dice, ili ako je ima, onda je ono posińeno ili poćereno dite sirota brez oca i matere. To čine ponajviše muškaći, a uzmu muško, ili žensko dite. Kod toga nema nikakva adeta. Poočim ima sva prava ko i otac, a dite ga (posinak ili poćerka) mora slušati, ko i rođenog oca. Posińenika zovu po poočimovu prezimenu, ali se vajik piše po svome starome. On je prema svojim roditełima ko tuđi, ali oni jope' prigledaju ga i svituju, da dobro sluša svog novog oca. Obična razlika među poočimom i posinkom jest 35—40 godina. Da ko posini čojka s dicom, to se ne dogodi.

(Nezakonske žene i djeca.) U Krała' nema nezakonitih žena.

Digitized by Google

(II. S obzirom na stvari.) Imetak je i čojkov i ženin zajedno, dok čojk živi, a čim on umre, onda žena nema nikakva prava na imetak, nego samo na ono svoje prtenine i 'aļina, što je donila u tu kuću. Ono, što žena sa sobom donese, to je ńezino.

U Kraļa' se još nije nikad žena rastavila od čojka, ni čojk od žene.

Po ženinoj smrti ostaje ńezino ru'o dici, ako je ima; ako nema dice, onda dođe ńezina rodbina i sve odnese, samo ostavi pokojničinu čojku ono ńegova prioblačila.

Dica nemaju svoga ništa, osim ono 'aļına, što im ostane iza oca, ili matere, kad koje od ńih, ili ńih oboje umre.

Diobā zadruge. Svaka muška glava u kući ima pravo tražiti, da se podile.

Familija more dati kome ńegov dio, pa ga išćerati iz kuće. Bez dila ne mere familija nikoga išćerati.

Kad se familija dili, onda se dili na vriže. Na glave se podili 'rana, pa ko ima više dice, više i dobije. Blago, zemļa i zgrade to ide po vrižama: svakom jednako.

Žene se ne računaju kod diļeńa, pa i udovac dobije, koliko i oženeni ļudi.

Udovice i divojke brez oca i brata stanu, s kimgod one 'oće.

Ocu i materi odrasla momka điko dadne ženidbu, a điko je ne da.

Ona litina, što je još u poļu, dili se po dušama, a ona u 'ambaru po vrižama.

Svak se sam dılı, pa ako se ne mogu u diļeńu nagoditi, onda zovnu prve ļude iz sela, da ih podile. Ovi su ļudi ńihovi seļaci iz sela, a ne plati im se ništa.

Sin, koji je otišo u drugu kuću, i ći, koja se udala, ne mogu tražiti dio od one kuće, iz koje su otišli. Ako nema druge dice, onda očev dio ostaje u familiji, a ne ovima, koji su iz kuće izašli.

Nasļedstvo. Ako u obiteļi ostane samo ći, onda je primi rodbina, dok ne odraste do udaje. Kad se uda, onda ńezino imańe pride na ńezina čojka.

Kad familija izumre, onda imetak pripane rođacima.

Kad ko ostavi oporuku (obično usmeno), onda se po ńoj sve izvrši, kako je naređeno.

Imetak se ostavļa sinovima, ili braći, ili u pomańkańu jednih i drugih najbližoj rodbini.

Žena po čojkovoj smrti dobije ono svojih i čojkovih 'aļina, a čojk samo dobije svoje 'aļine, a ženine odnese ńezina rodbina, ako nema dice.

*

Digitized by Google

Stvari.

Cijelo selo kao zadruga. Selo ima zajednički pašńak, plandišće (đi blago leži u podne), brod (đi se blago poji, peru 'aļine, kisele konopļe, keten i lik), slap i mlinski most. Nepokretan im je sav imetak osim mosta. Imali su prije i školu (zgradu) zajednički, ali se je prije 4 5 godina srušila. Ovim imetkom upravļa sve selo, a osobito knez i meldžizi (medžlis, povjerenik i zastupnik knežev).

Seļani čuvaju svoj imetak, a ako ga koji pokvari, zapriti mu se, da odma' popravi. Dogodi se, da đikoji, koji je međaš sa pašńakom, unese plot u pašńak, ali onda dođu ļudi, pa mu razvale plot i reknu, da ga udari, đi je i prije bio. — Selo u dogovoru more dati pravo na svoj imetak, kome god 'oće, ako vidi, da je onome potriba od ńihova imetka. Ako, recimo, jedan čojk ima čudo dice, a nema kuće, oni ga prime (t. j. primali su) u školu, pa ǵabe stoji, dok Bog s ńime ne providi.

Pravo na zajednički imetak ne mere se domaćem čojku oduzeti. Paša je slobodna svađi, đi nije ograđeno, pa ne znam čije to bilo, osim bara, koje se kose. Tamo ne smi ničije blago, pa ni onoga, čija je livoda, dok se ne pokosi.

Svakome je prosto svoje ograditi i svak svoje ograđuje, ako samo more. Svak voli, da se svaki ogradi, jer onda nema među ńima inada.

Ko ima čudo blaga, taj ima svog čobana. Fukara se složi, pa nađe ńih po desetak jednog dičaka. Čobanu plaćaju 8 seksera do forinta za velikog 'ajivana, a za malog 4—5 seksera. Čoban se 'rani kod svoje kuće. Tudi i noćiva.

Susjedi i međaši. Kuća, ili koja bila zgrada mora biti na svom zemļišću. Ako je zemļišće posve tisno, onda u dogovoru sa komšijom more se na ńegove zgrade nasloniti. Krov ni strija ne smi biti na susidovoj zemļi, osim ako je on to dozvolio. Nečist od ničega ne smi ići na komšinsku stranu. — Zgodnije komšije ograđuju svoju stranu, pa tako tukara bude zagrađena, ako su sve zendili ļudi oko nega, gabe. Ako ovaj, koji je vajik ograđivao svoju stranu ne ogradi je jedan put, onda to učini drugi, ako more i ako mu je korisno. Ne učini li to ni jedan, ni drugi, onda se onaj, što se prije ograđivao, a sada nije ogradio, nema pravo ļutiti, ako mu komšijno blago ulasi u avliju i čini štetu. Grane sa jednog komšije drveta svadi prelaze na drugu stranu. Onaj plod, što mu pada

na susidovu stranu, susidov je. Kad se plod trese ili bere, onda obere sve onaj, čije je drvo.

U ńivama se zna m e đ a po živicama. Osim toga između jedne i druge ńive ostane jedno dvi stope ne uzorano. Na livodama je međa kameńe, ili kakvo usađeno drvo. Ako na livodi nema (koca) kamena, ili drveta, onda od stalne točke izmire među užom, ili sijenskim kocom. Ono, što naznačuje, dokle je kojega međaša zemļa, zove se međa. A ako je to kamen, onda se on zove kamen međaš. Trava na međi jedne je godine jednog međaša, a druge godine drugog. More se dogoditi, da je ona trava na međi vajik jednog međaša. Drvo na međi jest onoga, ko ga je usadio, ili onoga, ko ga je ostavio, kad se krčila šuma i pripravļalo zemļišće za rad. Međa se ne smi pomaknuti. Ako se nađe ko brezdušan, pa pomakne među, onda ovaj, kome je krivo, pozove prve ļude u selu, koji znaju, kuda je prava međa, pa mu jope' na novo razmeđe.

Ako je čije zemļišće okruženo tuđim zemļama sa svih strana, onda on dolazi do ńega preko onog zemļišća, kud je uobičajeno od starine. Ako počini štetu idući do svoje zemļe, to mora svima, preko čiji' je zemalja išo, kvar naknaditi. Ako komšija komšiji pokvari usiv, kad obavļa poso na svojoj zemļi, onda i tada mora mu to čim bilo naknaditi.

Ako se č e l e ufate za tuđe drvo, onda onaj, čije su čele, smi ih brez ičijeg pitańa skinuti.

Ako p o t o k, ili r i k a dere kraj čije ńive (ili livode), ńezin gazda smi uz ńu načiniti bent brez ičijeg pitańa. Ako je tada kome krivo, neka i on udari uz svoju.

Komšija komšiji mora još dopustiti, ako preko ńegove ńive razliva se voda, da prokopa jarak kroz tuđu ńivu ili livodu.

Susid susidu, međaš međašu ili uopće seļak seļaku ne smi brez ńegova znańa ubrati k u r u z, ili v o ć k u. Ne smi ni jagode brati na tuđem zemļišću, jer se time onome, čije su jagode, čini kvar, pošto se gazi trava. Ako ko čini to sam brez pitańa, onda se oni među se zavade.

Čojk, koji ufati b l a g o u s v o m k v a r u, smi ga ufatiti i ne pušćati, dok mu se ne namiri šteta. Štetu procińuju poļak i prvi ļudi u selu.

Kad ko iz tuđeg drveta načini štogod, pa onaj, čije je drvo, za to sazna, onda mu se mora platiti drvo, a stvar je onoga, ko je je načinio.

Digitized by Google

Stvari uopće. — Stvari svačije i ničije. U nepokretne stvari broji se: livoda, ńiva, bašča i sve zgrade. Pokretne su stvari 'aļine, alati, pokućstvo, blago, žito i sijeno. Nije baš posve potribito, da se zna, koje su stvari pokretne, a koje nepokretne.

Čojk more imati pokretnu ili nepokretnu stvar, ako mu ko ostavi iza smrti, ako je kupi, nađe, ili ukrade. Niko ne mere prisvojiti tuđe poļe, ili šumu, kad se veš zna, čije je to.

Svak more svađi kopati blago, ali onaj, ko ga kopa, mora se čuvati, da niko ne sazna, jer bi došli i drugi, pa s ńim kopali, a osobito onaj, čija je zemļa. Ko nađe zakopane pare, to je samo ńemu i još onome, ako je ko s ńim kopô.

Ako ko nađe izgubļenu stvar, onda je onoga, ko je našao, ako se niko ne prijavi, da je ńegova, pa da mu se vrati.

Ako ko nađe čele, onda su onoga, ko ih je prvi vidio. Ako su ih dvojca išla tražiti, onda im je na pola, ne pitajući, ko ih je prvi vidio. Čele budu vajik onome, koji je našo, pa đi bilo, da bilo.

Što komu voda donese, to je ńegovo.

Ona zemļa, što se načini od rike uz čiju zemļu, zapada onome, uz čiju je zemļu.

Prije je smio svak loviti zecove, patke, guske i što bilo, a sad se ne smi brez dozvole za lov.

Kad ko kakvu stvar dadne u re'um, onda se on za onu stvar ni malo ne brine, samo se brine, kako će je iskupiti. Onaj, koji je primio stvar, čuva je, da se ne pokvari, do onog roka, dokle su pogodili. Kad isteče rok, onda je on smatra svojom i more s ńom raditi, što 'oće. Ako je založena ńiva (ili livoda), onda onaj, ko je založio, ako ne mere platiti onaj, kome je založio, uživa plod i daļe preko pogodbe, dogod mu se ne plati.

Obveze.

Pogodba i ugovor uopće. Za utvrđeńe kakvog dogovora ima narod ove riči: pogodba, ugovor, uglavļeńe, utvrđeńe. Pogodba je, kad se samo za jednu stvar pogode. Ugovor je, kad se samo ugovori, da će onako biti, kako se pogodilo. Uglavļeńe je, kad se za stvar tako pogodilo ili ugovorilo, da ne mere nijedna stranka slagati. To je i pritvrđeńe ili utvrdeńe. — Kad se ko pogodi, more slagati ili popišmaniti se, ako uvidi kakvu manu na onoj stvari, koju je kupio, ili onaj, ko je prodao, ako vidi, da je mogao boļe prodati, a kupac ga prevario, da ne mere nikom prodati, ko ńemu.

Digitized by Google

Pogodba vridi i brez **svidoka**, ali sa svidokom vridi još boļe, a moraju biti najmańe dva.

Kapara se daje za sve, ako kupac i prodavaoc nisu poznati ļudi, pa se boje, da koja stranka ne će slagati. Ako su i poznati ļudi, a jedan drugom ne viruje, daje se jopet kapara.

Da je pogodba gotova, drži se istom onda, kad stranka primi stvar i svu ju isplati. Dok to nije gotovo, još vajik more slagati jedna ili druga stranka.

Kupovańe i prodavańe. Pri prodaji nepokretnih stvari prvo pravo ima komšija, pa ako on ne će, ili ne mere, onda more kupiti, kogod 'oće.

Pri prodaji životińâ gospodar jamči za falinge, ili upozori na ńih. Ako on jamči, da nema falinga, a posli se pronađu, onda mora svoju životińu primiti natrag, ali popustiti u cini, t. j. jedan dio novaca vratiti natrag.

Mijeńańe. Posuđivańe. Sve, što ļudi imaju, mińaju, i mogu prominiti osim dice i žene.

Kad mi ko dade kakvu stvar u mojoj potribi, da se s ńom poslužim, onda sam ja od ńega tu stvar **uzajmio**, i on mi je je uzajmio.

Onaj, koji dadne stvar u zajam, zove se **zajmenik**, a i onaj, ko je primi, zove se zajmenik i **dužnik**. Samo ako se novci zajmaju, onda se onaj, ko je uzajmio (primio), vajik zove **dužnik**. — Uzajmļuje se žito za jilo i za sime, alat, brašno, sô, gra', pare, odilo i t. d. — Zajmenik more tražiti svoje pare, kadgod 'oće, ako nije uglavļen **rok** ili **vada**. Ako je pogodita vada, more ih on iskati, ali mu dužnik nije dužan dati, da mu se sve na varćake prisipaju.

Najam. U **najam** se daju i uzimaju ļudi. Blago se daje **pod kiriju**. Zemļa se daje u **zakup**.

Ļudi idu na rad na sve težačke poslove. Kod pogodbe majstora daje se kapara. Običnim poslenicima ne plaća se unaprid, osim ako su pošteni, pa se zna, da će za sigurno odraditi. Poslenici su na dan od 3—5 seksera i 'rana. Brez 'rane su 4—6 seksera. Ako je skupoća, skupļi su i poslenici, ako je jeftinoća, onda su i oni jeftiniji. Kosci su najskupļi, oni su vajik od 5—8 seksera. Poslenici, ako su pogođeni s 'ranom, onda jidu s ukućanima; ako su pogođeni brez 'rane, onda jidu ono, što sami donesu.

I životińe daju se na rad **pod kiriju**. Onaj, u koga životińa radi, mora je 'raniti. — Bakove i ždripce za skakańe ili pripušćaju

Digitized by Google

ǵabe, ili se poništa dadne čobanu. Najviše obično same krave vode u paši, a tamo se i kobile opasu. Sad imaju za to državni bakovi i 'atovi.

Zgrade se daju seļacima, da u ńih meću kuruze. Tutika se pogodi za određenu svotu, da stoji žito određeno vrime.

Kad ko dade zemļu u zakup, onda nema na ńu nikakva prava ni dužnosti. Ako je dao zemļu na pola, onda ima pravo na polovinu ploda.

Blago se daje na 'ranu. Tudi se pogodi za određenu svotu, da mora onaj, ko ga uzima, 'raniti ga određeno vrime.

Ako je najmenik pogođen za niki poso, on ga mora obavļati, ali i sve drugo mora raditi, ako mu se zapovidi. Najmenik nije odgovoran za štetu, koju učini pri poslu, ako ta šteta nije nastala ńegovom krivńom.

Gospodar ga smi prije određena roka oćerati. a i najmenik more sam prije vade ostaviti gospodara. Ako gospodar oćera slugu, onda mu je dužan razmjerno platiti on'liko, koliko ga za to vrime zapada. Otiđe li najmenik sam, onda mu gospodar nije dužan ništa dati, ali ipak mlogi mu dadnu po štogod.

Skupni poslovi. Ima ļudi, koji zajedno voze drva, oru, kopaju i sve težačke poslove obavļaju. Ovi se ļudi zovu suznici (suveznici). — Ako ļudi zajedno trguju čimgod, zovu se ortaci. Pogodba je, da jednom najprije svrše poslove, pa onda drugom, ili danas jednome, a sutra drugome.

Darovańe. Ako je ko kome što poklonio, ne mere to više nikad oduzeti. A ako je ko i oduzeo, onda je to učinio s toga, što je vidio, da dotičnik (!) nije vridan ńegova dara.

JAVNO PRAVO.

Seoska općina.

Selo ima poslova, u kojima ima pravo na rič svaki čojk ili gospodar u selu. Ovaki je poso kosidba i brańe kuruzovo. Za ove poslove sastanu se ļudi na kaldrmi (sokaku, koji je pokaldrmat), pa se tudi dogovore, što će i kako će. Tudi na 'vake dogovore i sastanke dođe svaki čojk u selu, samo ako 'oće Tudi upita knez, ili koji ostariji čojk: „Kad ćemo udariti u Garevice (kositi) ili u Brigove (brati)?“ Onda se dogovaraju, dok ih većina ne bude za jedan stalan dan, i taj se dan zbiļa udari kositi u Garevica', Barani, ili đi bilo. — Prvi su ļudi u 'vakim dogovorima vajik u sridini, ili na naj-

Digitized by Google

lipšem mistu. Ko se ne pokori ovome, pa ne bude kosio, ili brao, onda ne mere nikog tužiti, ako mu seosko blago učini štetu u onim zemļama, đi se kosi, ili bere.

Građanski i kazneni postupak.

Ako je nikome ništa ukradeno, pa sumļa na koga, onda mu primeće kuću, ne bi li našo svoju stvar.

Prije, dok se je tuklo, svak je volio biti tučen, neg zatvoren.

Događa se i to, da se ko osveti i sam po sebi sudi. A da ko sam po sebi sudi, to nije do sad bilo. Dogodi se, da selo osudi kakva 'ajduka, pa ga kazni: jedni ga ļudi drže, a drugi tuču.

Popraviti se more odma', ako ko vrati ukradenu stvar, ili zagradi plot, koji je pokvario. Onaj, koji je to odma' naknadio, nije više kriv, ali svit zna, da je to i to učinio, pa ga prezire.

Kazneno pravo.

Ako ko učini kakvu štetu ne'otice, nije kriv, ko onaj, što je učinio nafalice. Ako je šteta malena, oprosti mu se, ako je velika, mora naknaditi makar jedan dio.

Čojk nema pravo učiniti ništa, što je grijota prid Bogom i zbog čega (rašta) ga duša peče.

Svit drži za najveći zločin ubiti čojka, pa onda upaliti, oteti, ukrasti, opsovati i prokleti.

I onaj, koji čuva ukradenu stvar i krije lopova, jednako je kriv, ko i onaj, što je ukrao. Tako je kriv i onaj, koji mu je pomogo krasti. Da ovi lopovu nisu pomagali, onda on ne bi bio mogo ukrasti, i ako bi ukro, ubrzo bi se sustiglo. — Ukradena se stvar ne smi kupiti, ako se pod sigurno zna, da je ukradena.

Nedila nema, koja jedan smi, a drugi ne smi učiniti: ukrasti ne smi niko. Pjanac je kriv i za ono, što je u piću učinio, jer niko ga nije nagonio, da se napije. Ne smi se ukrasti ni bogatašu, ni općini, ni državi, ali je mańa grijota od ńih ukrasti, nego od drugih ļudi. Veća je krađa, kad ko drugome što ukrade, neg ona, što ukrade iz svoje kuće.

Tuđe dite smi svak išibati, ako krade, psuje, ili drugu nepodopštinu čini.

Dite u sebi ubiti to je od Boga grijota, a od ļudi — ako za to dočuju — sramota.

Digitized by Google

Običaji.

SVAKIDAŠŃI OBIČAJI.

Običaji kod poslova i rada.

Običaji kod domaćih poslova. *Običaj je kod ustajańa:* najprije ustati se, pa na krevet kleknuti, prekrstiti se i pozdraviti Gospu. Iza toga donese mlada (ako je u kući), djevojka, ili najmlađa udata žena legeń i bukaru vode, pa po starini svim ļudima polije na ruke, a oni pļuskaju po licu, glavi i vratu. Onda ovaj, ko se umio, uzme s ńezina ramena peškir, pa se tare. Svak, kad se počne umivati, prekrsti se i govori očenaš i zdravu Mariju. Prije nego počne lice prati, prikrsti on malim križom čelo, usta i prsa. Svaki čojk zapļusne obično po tri puta po licu. Mlada poliva na ruke i svekrvi i momcima.

Noge pere mlada, ili djevojka ļudima ili uoči svake nediļe, ili svakih petnest dana, ali najduļe u misecu jedan put. Osim toga noge se peru vajik, kad ko dođe s daleka puta.

Običaji kod jela i pila. Zimi se vajik jide u sobi. Liti, u proliće i u jesen ručava se i večerava u kući. Liti za lipe noći večera se na dvoru. Užina se obično 'n'ondi, đi se radi.

Od Blagovisti do Lučina jide se na dan tri puta, posli Lučina do Blagovisti samo dva puta.

Prvi obrok, što se jide oko ručanica (8—10 sati), zove se ručak: od 1—2 sata je užina, a u večer je večera.

Zimi je samo ručak i večera, a nema užine. Svaka kuća ima okruglu sofru. Sofra je prikovata za noge, koje su visoke 2 do 2½ dm. Sofra se metne ili nasrid sobe, ili nasrid kuće, ili se iznese na dvô'. Uz sofru se metnu stoci (tronožci) i skemlije, pa se na ńih sidne. Svako čorbali jilo jide se drvenom kašikom; gusta jila, ko: pita, sir, meso, kupusna kaļa i t. d. jidu se rukama. To je svađi isto, bila to velika, ili mala familija, samo što se u velikoj familiji metnu dvi, tri sofre, a u maloj je dosta i jedna.

Ručku je vajik púra osim Božića i Uskrsa. Osim pure jide se na ručku tarana ili rastrč, ili gra', ili kupusova čorba, ili varenika s purom, ili kruvom, i mliko. — Užini je gra', omač, bungur, jedna vrst pite, meso, potkriža, kaļa, pirmičeva čorba i mliko. — Večeri bude meso ili slanina s kaļom, jedna ili dvi vrsti pite, pirmičeva, ili kupusna čorba, potkriža, pečeno meso i mliko. Ručku budu vajik samo tri jila; užini tri, četiri, a večeri četiri — šest.

Digitized by Google

Dok je bilo rakâ u Uni, pa kad su se oni vozili za večeru, ònda ih je starišina, ili račar (onaj, koji ih je uhvatio) dilio među čeļad, pa koliko kome zapane. Dici su vajik zapadali mańi dilovi.

Jila se nose ovim redom: na ručku: púra, jedno jilo koje bilo, pa onda mliko; na užini: kakva bilo čorba, ili gra', pa onda jedna vrst pite, pa onda omač, ili što bilo, pa meso, ili potkriža, pa jope' štogod čorbali, a onda mliko; na večeri: potkriža, ili kaļa, meso vareno, pita, pečeno meso, jope' pita, štogod bilo, samo nek je čorbali, i mliko.

Kod jila se ne smi govoriti, jer bi se mogla zaletiti mrvica, ili čitav zalogaj u dušnik, pa bi se tako mogo čojk ugušiti. — Nije pristojno, da mlađi počnu kusati prije stariji'. Osim toga ne smiju mlađi probirati zalogaje ni dofaćati ispred stariji'. Kad čojk jide, ne smi se prijisti. niti smi mlogo mrvina rasipati, jer je to grijota. Virovańa o tome, da li jilo smi dugo stajati, pa kako se mora kru' i kašika okrenuti, toga nema. U nas u to samo viruju i čaraju vlasi i turci. Ali i ako se ne viruje, jopet se veli: Kad kome ispane kru' iz usta, ili iz ruke, da mu je niko u rodu gladan.

Voda se pije iz bukare (limena posuda s drškom, a điđi i stara drvena posuda), ili zdilice, ili iz čane (kora od misirače [tikve]). U nas nije običaj odliti vode, niti piti kroz bez. To samo rade turci. U đikojim kućama ne daju za jilom (dok se jide) vode piti.

Kad se što pije, onda se ne udara filǵanima ni čašama, jer obično iz jednog filǵana svi piju po redu. Onaj, koji pije, mora onome, ko je do ńega, nazdraviti. Filǵan ide oko sofre na koju bilo ruku. U birtijama, kad se ļudi sastanu, pa piju, onda se kucaju.

Običaji kod kućnih poslova. Kod ložeńa vatre, kod meteńa dvorišća. kuće i sobe, ni kod prańa 'aļina nema nikakva običaja.

Običaji kod gospodarskih poslova. Kad se u proliće počne orati, onda gospodar uzme bocu sa svetom vodom, prekrsti se, poškropi ńivu i govori virovańe. Svaki poso, koji se istom počima, prije neg' će se početi, rekne se: „Bože pomozi i majko božija i sv. Ante (patron crkveni) pomozi ti nama!“ Kad se jedan poso dovrši, rekne se: „Fala Bogu!“ Kad se kuruzi dokomušavaju, onda ima điko običaj dati pavečerak. Za pavečerak se spremi, ko i za večeru, osim toga ispeču se jedan do dva tukca. Na dokomušavańe dođu rođaci i bližńe komšije. Tudi bude i rakije. Za pavečerkom uzme starišina filǵan, pa nazdravi prvom do sebe: „Zdrav, živili! Đi ove godine, tu i do godine u zdravļu i veseļu! Fala i tebi, i svima,

Digitized by Google

koji su došli u pomoć, da ovo litine sradimo. Bog vam platio iz svoje prostrane azne (blagajne). Živili!“ Iza toga popije on i natoči onome do sebe. Onaj primi filǵan i rekne: „Fala na zdravici! Zdrav N.“ (tudi spomene ime ovoga, kome nazdravļa).

Kad se ubije krmče, onda je običaj pozvati nekoliko ļudi na večeru. Ova je večera sva od onog krmčeta načińena.

Kad se krava oteli, ili kobila oždribi, onda je običaj, da dica od starišine zaišću muštuluk (dar).

Kod gradńe kuća nema nikakva običaja, osim, ako domaćin počasti koga rakijom.

Običaji kod zajedničkih poslova. Komšija komšiji pomaže brez plaće i pogodbe kod svi' poslova, koji se tiču obrađivańa litine. Ova pomoć bude istom onda, kad jedan svrši svoj poso, onda ide drugome. Vodi je običaj taj, da one, koji su došli na poso, onaj, kome su došli, dobro 'narani i napoji. (U nas se ne zna, što je moba. Ima doduše poslova [ko na priliku kod podizańa kruzane i prenašańa kakve zgrade], da se ļudi pozovu, ali čim se taj poso svrši, što ne traje više od čejrek [četvrt] sata, svak se raziđe za svojim poslom). — Ako fukara ne mere privesti litine, onda mu je pritira koji zgodniji čojk.

Žene i divojke sastanu se na prelo, na vlačeńe i na grebenańe pređe, a tudi svaka radi sebi. Divojke se sastanu u čijoj fukarskoj kući. One se porefenaju, da kupuju gaz (petroleum) i donese svaka sa sobom po cipanicu drva. Đikad se porefenaju, pa momci i divojke donesu po malo brašna i masla, te ispeču alvu i izidu je. Na vlačeńe ide se i ovako: jednu večer vlače i grebenaju jednoj, drugu drugoj, i tako po redu, dok ne svrše kod sviju.

Pravni običaji.[1]

Običaji kod obveznoga prava. *Kupovańe i prodavańe.* Ako je neko mušterija kupiti vola, końa, kravu i t. d., onda izađe na pazar, da to kupi. Razgledajući po pazaru razno blago napokon namjeri na jedno, koje mu se svidi, pa hoće, da ga kupi. On końu gleda u zube, je li mlad; gleda, kakva su mu prsa i sapi (krsta); motri mu grivu, hod, oči, kopite, rep; pipa ga za dušnik, ne bi li kihnuo i kašļao, da vidi, je li snažan. Kad je sve vidio, što treba vidjeti,

[1] Za *Pravne običaje u obiteļi*, pa kod *Stvarnoga prava:* postavļańe međe i t. d. kaže g. prinosnik, da „nema nikakvih običaja“ (!). — *Ur.*

Digitized by Google

onda se pogađa. U vola gleda zube, rogove i na ńima godine, papke i šiju. Kravi još gleda vime, da vidi, 'oće li se ritati, kad se bude muzla. Kupac pita: „Ej, pošto ti je ova kļusina (rđav koń), ili ovo kravice, volića?" i t. d. — „Pošto se dva narede!" — odgovara prodavaoc. — „E, eto de, da se naredimo! Šta išćeš za ńega?" — Prodavaoc imenuje cijenu. Kupac se na to ļuti i odmakne, ko da nije za ńega, jer se boļi 'ajivan (blašče) more za niže pare kupiti. Komšije prodavaočeve i mešetari skoče na kupca i prodavaoca, pa im sastave ruke, i onda jedań primiče na cijeni, a drugi spušta, dok se najstrag ne pogode. Kad se pogode, onda kupac potvrđuje, ako nije prije utvrdio, za nutarńe mane, što se ne vide, a to je kod końa: da nije plašļiv, ili sipļiv, ili prigulit, ili da ne posrće, ili ne zazire. Kod vola i krave pitaju: da ne će ubosti, da se ne rita, i 'oće li spustiti brez teleta, onda da nisu krvopiši. Kod sviju životińa pitaju, kakvi su na 'rani. Najstrag, kad je sve gotovo, onda idu piti ǵabu ili likovo. Likovo plati ili jedan, ili drugi, ili oba. Likovo je također u pogodbi, pa se obično, čim je pogođeno, zna, ko će ga platiti.

Zajednički poslovi. Kad dvojica postanu suznici (suveznici), onda među ńima nema nikakvih običaja, tudi se jednostavno (!) uglavi, da će zajedno poslove obavļati, i to: danas jednome, a sutra drugome, ili ako je u jednog prišniji poso, onda kod ńega, dok se taj poso ne svrši, a onda toliko danà kod drugoga.

Posuđivańe i *mijeńańe.* Ako nikome triba novaca ili para, onda on najprije misli, u koga će uzajmiti. Iza toga promisli, što će reći, a onda se dotura do ńega, pozdravi ga po običaju i snužden sidne. — „Što si se ti snuždio?" — pita onaj, od koga je došo iskati novce. — „Pa, vala, ništa mi triba parâ, pa eto došo do tebe, da mi uzajmiš, ako imaš; ne će ti biti ǵabe, a ne će ni dugo; čim prve pare stignem, tvoje su". — Vjerovnik se s početka malo usteže i kazuje, da nema, i da ne mere dati, jer i ńemu tribaju, dok se najstrag ne pogode. — Dužnik je pokoran virovniku. To se otud vidi, što on pristaje na sve uslove, koje mu virovnik stavļa, pa mogo ih, ili ne mogo ispuniti. Obični su rokovi na nediļu, misec, tri miseca, pô godine, ili godinu. Pri svem tome vajik se upire u jednog sveca, pa se kaže: Do Lučina, Božića, Uskrsa. Ujedno se kaže, da će se dug namiriti iz sijena, žita, blaga. — Mińa se žito za žito, žito za blago i obratno; ńive, livode, końi: pokretno s nepokretnim i obratno. To se tako mińa, da ako stvari imaju jednaku vridnost, onda se promine „baš a baš"; ako je jedna stvar skupļa,

Digitized by Google

a druga jeftinija, onda onaj, čija je stvar jeftinija, mora dati ništa prida, koliko se veš pogode.

Ļudi, koji služe cijelome selu. (Mlinar.) Kod predavańa žita u mlin svak preporuči, kako će mu mlinar samliti: sitno, osridńe, ili jedro. Kad se vraća gotovo brašno, onda se gleda, kako je samliveno, pa ako nije, kako je donosioc (!) rekao, onda stavļa (!) primitbe (!!)[1]. I ako je više uzeo (a more uzeti od 10 oka $1^1/_2$, ili u novcu, kako se pogodi), onda se prigovara. — Žene obećavaju mlinaru kolač ili pogaču, da im lipše sameļe

(Seoski čoban.) Seoskog čobana ne bira niko. Kako ih ima po više, to svak dadne svoje blago, kome 'oće. On se 'rani kod svoje kuće.

(Seoski kovač.) Kovaču, ako se ne plati nama', plati mu se posli. On ne ide od kuće do kuće, da skupļa svoju zaradu, pa prama tome i nema nikakvih običaja.

Običaji kod javnoga prava. *Seoske skupštine i dogovori.* Došlo vrime kosidbi, ili brańu. Svit se pita, kad će se to udariti u ove i one ńive brati. To niko ne zna za sigurno, jer se još nisu starišine dogovorile. Jedne nediļe, ili sveca izađu starišine na sokak. Na sokaku, ili prid čijom kućom čučnu uz plot, pa puše i govore o raznim poslovima. Na jedan put će jedan između ńih: „Kad li će se ovo udariti u Jezine?“ — Niki reknu: „Kad god hoćete, ja sam gotov!“ — Niki jopet kažu: „Ja nisam dokopo, pa ne mogu do tog i toga dana“. Među tijem se iz ovih govora stvore dvi stranke: jedni su za kosidbu, a drugi nisu. Đi je većina, ona stranka i pobidi (!) te se rekne: Eto, kosi' ćemo taj i taj dan, ili: Pričeka' ćemo do toga i toga dana. Ļudi, koji nisu tu bili, šaļu svoje mlađe, da pitaju kneza i prve ļude, šta se je reklo u to ime. Zakļučak (!) se mora izvršiti, jer ko ga ne izvrši, taj trpi štetu, pošto mu seosko blago potare travu, razbuca sijeno, ili izi kuruze, a nema prava za to nikoga ni kriviti, ni tužiti.

Običaji kod kaznenog prava Ļudi, da nisu ništa učinili, zaklińu se svačim na svitu: dušom, očima, zdravļom, virom, svecom, zakonom, postom, molitvom, dicom, vatrom, vodom, kru'om, žitom,

[1] Ovo: kako „donosioc stavļa primitbe“ neka ostane kao opomena onima, koji ne će da pišu po kazivańu, pa ne samo školske riječi miješaju u narodni govor, nego od ńih grade nove tobože narodne riječi. — *Ur.*

Digitized by Google

nebom i zemļom. Kod toga nema nikakva običaja. Sad nema običaja, da onaj, na koga sumļajū, vadi vruću maziju iz vrile vode, ali vele, da je i taj običaj bio. A da je nekada bio, svidoči nam to, što i danas ļudi za nikoga reču: „Ja bih za ńega teglìo maziju iz vrile vode“. — Krivac se traži tako, ako one ļude, na koje sumļaju, u'ode na svakom koraku. Ļudi, ako jedan drugome kakav kvar učine, onda gledaju i nastoje, da se osvete.

Običaji u općeńu s ļudima.

Drugovańe. Pobratimstvo i posestrimstvo. *Drugovańe.* Svaki momak i svaka divojka imaju po jednoga druga ili drugaricu, s kojim, ili s kojom se više druži, neg sa ostalim momcima, ili divojkama. Ovo se prijateļstvo pokazuje u tome, što su drugovi, ili drugarice vajik zajedno, te jedno prid drugim nemaju ništa sakrivena. Osim toga oni bi jedan drugom sve dali, u svačem se pomogli, da je kabil, jedan bi drugom svoje krvi utočio.

Pobratimstvo i *posestrimstvo.* Ovaki momci ili divojke, koji se vajik druže, nazivaju se pobratimi, ili posestrime. Pri tome nema nikakih običaja, osim što se jedan drugome, ili jedna drugoj zakunu, da će biti virni, ili virne do greba.

Kumstvo. Kumova ima: kršćenih, vinčanih, i krizmenih. Najpriči je kršćeni kum, pa onda vinčani. Krizmeni kum se aman ništa ne računa. Za kuma uzimaju se rođaci, i ļudi, s kojima se niko dobro drži i pazi. Veš prije, neg će se u koga dite roditi, ili prije, neg će biti krizma u mistu, niko se nikome zarekne, da će mu biti kum, pa kad to dođe, onda se samo onome spomene, i on odma' pristane. U kumstvu nema nikakvih običaja, osim što kuma (kumova žena) donese kumi babine (pitu, pečenu kokoš i pogaču) a uz to metne kakvo 'aļinče kumčetu. Kad kum dođe u kuću, đi mu je kumče, donese kumčetu kakvu milošću, a to je ponajviše štogod za jilo, ko: jabuka, kruška, šeker. Kum i kumče jedno drugome kažu „kum“, a kuma i kumče žensko kažu jedna drugoj „kuma“. Đikoji kumovi drže se dobro i živu u skladu, a đikoji živu ko i ostali poznati ļudi.

Osim ovoga kumstva ima šišano ili striženo kumstvo. Ovo je kumstvo, kad jedan inovirac (vlah, ili turčin) ditetu svoga dosta ili pobratima odriže makazama malo kose sa vr' glave. Ovaj kum dadne kumčetu štogod u parama, a majka kumčetova dadne kumu košuļu, ili čevrmu.

Digitized by Google

(Po Bugu[!] majka i otac.) Ako niko saňa strašan san, pa u snu koga zovne: „Ne daj me!“ ili: „Pomozi mi, po Bugu(!) majko!“, ili: „po Bugu(!) otac“, onda mu je onaj, koga je zazvao, pomajka ili poočim. Sutra dan otiđe onaj, što je snio, onome, koga je snio, da ga primi za sina, ili za ćer. Uz put mu ponese kakvu milošću. Posli toga 'naki se posinak, ili poćerka obraća svome poočimu ili pomajci za savit.

Susjedstvo. Komšija komšiju zove po imenu, ili po nadimku, kako ga i ostali svit zove. I dica zovu komšije po imenu, ili nadimku. Komšija komšiji kaže *ti*.

Štovańe starijemu izkazuje se, što se starijemu ustaje i daje lipše misto, da sidne. Komšije se pozdravļaju, kad se sastanu, sa: „Faļen Isus!“ Onda se pitaju za zdravļe: „Kako si ti?“ — „Dobro. A kako mi ti?“

Svaki komšija dolazi u komšijsku kuću, ko u svoju. U nas se ne kuca na vratima, niti se skida kapa u sobi. Za zdravļe i kuću pita se: „Kako si ti? Kako ti je kod kuće? Je li sve zdravo i mirno?“ — On odgovara: „Zdravo smo, fala Boga! A kako ste vi?“, ili: „Kako je u vas?“ — Razgovara se obično o seoskim poslovima, ili o onome, što je komšija došo iskati. Komšija pita i za ženu i za dičicu, pa se i s ńima razgovara i pita, koji su radini. Osim toga komšija pita komšiju za blago, i za žitni rod, i za sijeno, i za čeļad, kud je i s kakvim poslom koje otišlo. Komšija komšiji more doći u podne i u ponoća, ako mu je velika potriba od komšije, ali jope' ne će da ide, ako nijė velika potriba, ob noć, u jutro rano, ni u večer kasno. Komšiji se ide raz kakva alata, raz poslenika i raz zajma žita, ili blaga za poso Mlogi dođe onako brezposlen na razgovor. Komšija komšiji zamira za sve, ako mu ne da ono, što je iskao u zajam.

Ako komšija dođe ili prispije na jilo, oni što jidu reknu: „'Odi!“ Ali on prije toga učini: „Čekajte se!“ Oni mu još osim „'odi“ reču: „Šta nisi prije?“ — Đikoji sidne, pa jide, a đikoji se nećka, pa veli: „Sad ću i ja ručati“, ili: „Ja sam ručo“ (ili jijo), ili: „Fala, ne mogu; nisam gladan“.

Prijateļstvo i poznanstvo. Jedan čojk zove prijateļem onoga, u čiju je kuću udô ćer, ili iz čije je kuće oženio sina. A ļudi, koji se dobro drže kô prijateļi, zovu se dostovi. Ļudi postaju dostovi, kad jedan drugome u čem bilo pomogne i ļubav ukaže. Dostu je kuća dostova otvorena u podne, u ponoća, i štogod dost

Digitized by Google

jedan od drugoga zaišće, da' će mu, ako ikako more. Dost dostu utiče se u svakoj potribi, samo ako zna, da mu ovaj more za sigurno pomoći. Dost je u dostovoj kući ko u svojoj. On more štošta iz kuće dostove i brez pitańa odniti.

Znanac se kaže svakom čojku, kojega saznamo. Poznanstva nastaju pri raznim poslovima i pazarima. Kraļani imaju znanaca i u dalekim krajevima. Sa znancima se također dobro živi, samo ako su dobri i pošteni ļudi. I ńih rado primaju u kuću.

Stranci i gosti. Stranci dolaze u selo, ili u kuću, da što kupe i prodaju. Stranac, kad dođe u kuću, ne mere se s početka da snađe, pa ne zna, ni đi će sisti, ni šta će raditi, dok ga ukućani ne osokole. Ukućani i komšije skupe se oko stranca, ko na bilu vranu. Starišina i ukućani prime ga dragovoļno i podvore. Ponudi mu se obično kava, ili ako drže, da je gladan, onda ga nude i 'ranom. Pri nuđeńu nema nikakva običaja, vaļda taj: ako će stranac što jisti, onda mu poliju na ruke.

Đikoje kuće ne će nipošto da prime stranca, ili putnika, a to su obično siromašnije. Zgodnije kuće primaju ih radije. Kod primańa stranaca nema nikakvih običaja. — Samo žene i dica nemaju sa strancima nikakova posla ni govora, osim sami ļudi.

Susretańe. Ļudi na susritu pozdravļaju se sa: „Faļen Isus!" Susritnu li Kraļani kojeg čojka, koji je druge vire, onda mu nazovu Boga, ili reknu: „Dobar dan!", „Dobro jutro!" ili: „Dobra večer!" Tako se isto pozdravļaju znanci i stranci, samo što se znanci u novije vrime još rukuju. Znanci se pitaju za zdravļe kućne čeļadi i blaga, te onda: „Dokle (ili: kuda) to ideš?" Vajik se ukloni s puta mlađi starijemu, siromašniji zgodnijemu, mańe priznat čojk uglednijemu i domaći strancu. Žensko se vajik mora prvo ukloniti s puta mušku.

Svađe, psovke, kletve. Pomirba. U svađi psuje jedna stranka drugoj: oca, mater, sveca, post, zakon, molitvu, viru, vjeru (u psovki je razlika između *vire* i *vjere*, pa jedni smatraju, da je veći grij opsovati *viru*, a drugi vele, da je veći grij opsovati *vjeru)*, sestru, babu, strinu, tetku, dušu, oči, nos, uši, noge, glavu, raj, pako, anđela, a u najnovije vrime i Boga. Jedan drugom govori, da je: lopov, 'ajduk, magarac, frdekter, ćopez, alčak, penzevek, kurvar, rospijaš, ćopek, krmak, jaramaz, kradļivac, brezdušnik, brezvirac, brezobraznik, ćotija, lažac, petļanac, smutļivac, prevarant, pas, sidov i t. d. Žene kažu jedna drugoj, da je: kurva, rospija, farija, ciganka,

Digitized by Google

petļanica, lopuža, penzevekuša, 'ajdučica, kradļivica, smutļivica, smrad, kuja, kuga, kolera, šoca, vražica, vištica, mora i t. d. Najveća je psovka: „Bog i duša“. Najteže je, kad se kome rekne: da je lopov, kurvar (farijaš, rospijaš) i frdekter. Ženama je teško, kad joj se rekne: kurva (šoca, farija, rospija) i 'ajdučica. Jedni druge proklińu: da ih Bog ubio, vrag odnio, voda odnijela, vatra izgorila, kuga umorila, grom ubio i t. d.

Svađe traju od ispovidi do ispovidi, jer se onda svak mora pomiriti. Niko ne će ni tada, pa se i ne ispovidi. Oko pomireńa nastoje rođaci i prijateļi sa obe strane Kad se ļudi pomire, onda se časte pićem. Žene se i ne mire, neg, ako se ne svađaju svaki dan, drži se, da su pomirene, dok se jope' ne svade. Dica, kad se svade, pa onda, kad će se pomiriti, sastave desne kažipute. Mlogi ļudi, prije neg se svade, prikinu slamku, što je znak: kako se ona slamka prikinula, tako se prikinulo i ńihovo prijateļstvo ili dosluk.

Družeńe muških sa ženskińem. *Žensko u opće.* Ima poslova, za koje se kaže, da su samo muški, a to su: orańe, zubļeńe, košeńe, pravļeńe alata, opanaka, čuvańe blaga, drvareńe, ograđivańe ńivâ i livodâ. Žensko, koje je onako od naravi stvoreno, i koje se svakog posla laća, ko kakvo muško, vele (mu) m u š k a r a č a. Ńima vele: da su još tri dana bile u materi, da bi postale muško (jer se vodi drži, da žensko bude tri dana u materi mańe, nego muško). Ima jope' i muških, koji se pačaju u ženske poslove, te se po malo u ńih i razumiju. 'Vaki ļudi imaju ženski govor i ponašańe. Takom se čojku kaže: ž é n s k o. Za ńega jope' kažu: da se je prije tri dana rodio, da bi bio žënsko. — Pred ženama ne smi se o mlogim bresposlicama govoriti, koje su škakļive, da bi se povridio ženski stid. Prid ženama se ne smi ništa sakriveno kazati, jer će one to odma' rastelaliti, pa će svak saznati. — Žena nije jednaka muškaću. To se vidi po tome, što muškać smi slobodno piti i pušiti; što one moraju muškaće posluživati; što se ne smiju ni u što pačati, ni u ičem javno prigovarati, što muško radi.

Stid. Paziti na stid počne se još od 4—5 godina. To se vidi po tome, što veš u to doba počnu i muška i ženska dica nositi gaće.

Žene paze na stid. Žensko drži za stidno sve više kolina pa do vrata, i strag od više kolina do više krsta. Prsa se mogu viditi, i vide se, jer idu razdrļenih prsa, ali se ne smidu viditi sise. Od ženskog tila ne smi se još glava, t. j. gorńi dio: zatiok i slipočice viditi. Po tome mogu se viditi noge do kolina, prsa, ruke do lakata, lišce, čelo, uši i vrat. — Žene se kupaju u onoj košuļi i gaćama,

Digitized by Google

što ih obično imaju na sebi, te se ništa drugo ne mere viditi više, nego onoliko, koliko se vidi, kad su posve obučene. Glavu također imaju zaavrļenu, koliko se ne smi pokazati. Žene paze na stid, pa ih nikad ne mere muško viditi posve gole. Na ovo jednako paze i žene i divojkę. One se čuvaju jednako i pred oželenim ļudima, i pred momcima, pače i prid dicom, pa bila ta dica muška ili ženska. I starice paze na se, da ih ko ne opazi i ne zateče pri oblačeńu, ili gole. — Veliki je brezobrazluk dotaknuti se ženskih sramnih dilova. Zbog ovoga mogu se izleći svađe između ženskih rođaka i brezobraznika.

I muškaći paze mlogo na stid. Na stid paze jednako momci i oželeni ļudi.

Družeńe. Muškaći se drukčije vladaju prema ženskaćima, neg jedan prama drugom. To se vidi u kolu, na sílu i svađi, đi bilo. Muškać vajik gleda, da mu bresramna rič ne izađe iz usta. Dica se vladaju prama ženama stidļivo i uļudno. Što se tiče poštovańa, to ga više ženama iskazuju, neg ļudima, jer se s ļudima vajik druže, pa su im običniji. U općeńu ļudî sa ženama nema nikakva običaja, niti se u nas ńima ruke ļube. Pače sa ženama še ni ne rukuje.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Mańi prinosi.

Vjerovańa iz Herceg-Bosne.

Od hrvatskoga naroda čuo i napisao Ivan Zovko.

C. Čini.

1. Gatańe.

Čovječji čini. (Nastavak.) *Kad ostane ugrizak od zalogaja.*[1] Ni na što se ne će prije pošmagnuti (polakomiti) vještice, kô na ugrizak, kad ostane iza jeģeka (jela). U tom više one uživaju. Ko je tada, kô oni (!)! Nakite se (saberu se) i sakupe oko onog ugriska, kô č miroti (po narodnom mišļeńu nekakov sitni zabačeni mnogobrojni narod), a ne će ni da ga se laznu (okuse), kô da je od smrti ilaģ (lijek), nego samo u ń buļe (gledaju) i deventaju (govore) nešto, ko zna, šta!

Vražina se najvoli zakloniti pod noktima.[2] Pod noktima, kad su u koga veliki nokti, najvoli se vražina i onako stutulebiti (zakloniti, nastaniti), da ga čovjek nosi, a onako će se po gotovu nastaniti, kad mu se okaste (hotimice) ostavi, jer mu tu imade pod noktima i hrane i brane (obrane).

---

[1] Što ne vaļa Bogu, ne vaļa ni ļudma, a što ne vaļa ļudma, ne vaļa bogme ni Bogu. Što bih ja ostavļô ugrizak od zalogaja, kad ga mogu smunģati (pojesti)! Zašto da bi mi se i on ujao, kô pudaru (čuvar vinograda) pô smokve?

[2] Ružan je i nedačan (griješan) hadet (običaj) u ovijeh sadašńih sudbenika i pisara, što sjede po koncularijama (Narod tako izgovara, kao i *„zemļana“* [zemaļska] vlada, *„okrugla“* [okružna] oblast, *„pelirati“* [apelirati] i t. d.) i ostave po onaj jedan veliki nokat. Za kog će im ono bijesa! U nas ne bi niko ono držao, ven (već) da se je odrekao svoje (pameti).

Digitized by Google

Ko nokte razasipa, na onom će ih svijetu kupiti.[1] Obrezô notke (nokte), pa ih pod noge razasuo; obrezô, pa ih skupio i u ćage umotô, pa tisn'o gdje s puta u duvar, nekako je jednako. To je lijepo i usulane (uredno) i za ovaj i za onaj svijet. Svaku onu obrizotinu noktenu, koju razasije, na onom će je svijetu kupiti. I lašńe bi mu bilo na ovom svijetu cijeli tovar pšenice, nego na onom dvadeset uštrapčića (rezotine od nokta). Vaļa mu se hiļadu i hiļadu puta prigeti i više, dok one sve obrezotine sakupi i sabere. On je sad uzmi, sad mu ispani. Taman da šćiliti (stisne) ruke, kô utopļenik, kad grca (se duši), za mańe muka mu je (uzalud mu je). Dok ona (obrezotina) svoju ne nakarori (ne navrši), ne skupi je i ne sabra. A tako je i sa svakim porapatićem. Ko bi to mogô kobuliti (podnijeti)! 'Nako, kad metneš u duvar, ni brigiša ti, makar se odmah sve razasulo, dok ti s oka. Ti svoju učinio, pa ti nije više stalo ni za čim.

Ušiva se pamet. Nikad ne vaļa na drugom ušivat haļine. Je li to samo dva put prodit (vrlo malo šiti), ni dva put. Ni sâm na sebi ne vaļa ušivat haļinâ, kamo li na drugom. Baš bi popočekô, na kom bih ja i iglom prodio. Za ńegovo dobro činim. Nijesam mu zlu rad, ne dô Bog! A zna i sam, da na živu čeļadetu ne vaļa ništa ušivat. Samo se na mrtvu ušiva, jer se mrtav nema šta bojati, da mu se ne dogodi. Živ ima. Na živu čeļadetu, kad mu se ušivaju haļine, ili kad ih ko sam na sebi ušiva, zajedno mu se i pamet ušiva. Najboļe ih ni na kom ne ušivat, ni na sebi. „Ama zamjeri' će!“ Ama neka zamjeri! Ako imô pamet, ne će. Ne činiš mu to ni za kakvo zlo, nego za dobro, a ne za to, što ga nijesi s brze ruke stio (htio) poslužit.

Ukrasti jaje. Šta je jaje i koliko je! U glavi, da mu je najviše (vrijednost da mu je) marijaš (dva novčića i pô), a čovjek, ako ga

[1] Bi' će najhajirnije (najboļe) i po dušu i po tijelo, kad je sve u redu i na svom mjestu. Nije li tako, tada udre na muke i deseti ožeg (lopata, kojom se hļeb preće) u selu. Koja muka ostaviti nešto — pedô li mjesta daļe, pedô li bliže! Jä ga ostavio ovdje, jä ga ostavio ondje, na istoj je deregi (mjeri). Ostavim li ga na svoje mjesto, ne će mi se poslije na nos naticati, ni za noge plentati (zapińati). A nekome je to svedno (svejedno), kô slijepcu dan i noć. Sve će, da prođe sto puta preko neke stvari, trapati (gaziti) i taļahati (gńečiti), a ne će se prigeti, kô da mu je kolac u leđima, da je digne. Pusta i takog isana (stvora)! Zašto ne bih, kad nešto radim, od jedan put ga ļudski učinio, pa boli li me glava, a ne povraćati se svaki čas na ono, kô pseto na kost!

Digitized by Google

ne povrati i ne očutuje (!) pred onim, od koga ga je uzeo, i umre, sačuvaj Bože, hiḷadu godina, koliko jednu, vaḷa mu ga po ogńu u tanku dlaku prtiti, a nikad uprtiti. On taman, da ga uprtiti, i misli, već je stao nogom na ravno, i da je otpatio sve, a ono mu se isprti. To je, jadna majka, što misli, da je već izišô na selamet (pokoj) i kolajluk (zgodu), a onamo nije mu bio izišô, otkako je bio osuđen na božijem sudu, ni čerek (četvrt) sata.[1]

Kad ko hḷeb izvrne. Ništa mi nema gore ni jadnije, sve jedno mi je, kô da mi ko guli zdrave zube iz glave, kad vidim prevrnut hḷeb na upeku (gorńu koru) za jeǵekom (objedom). Natumračio bih se (naḷutio) na ń gore, no na krvnika, i u onom jezidluku (srǵbi) prikerepio bih ga (prismlatio), da Bog pomože.[2] Aha! sad mi pade na um, kako ne vaḷa. Onda od one kuće i od one čeḷadi bježi svaki berićet (blagoslov) i naspor (malo izjesti, a do mile voḷe biti sit), a dolazi nesitńa, da može jedno čeḷade izjesti kô filandra (proždrḷivac), za sedmero, osmero drugih, a tada od ńega ništa, nego, što samo erđum (neprestano) može u se kuḷati (jesti). Za rad i za posao otraḷavi i oslendepi se (omlitavi), kô mazdrkov (stvor muški, koji je ni za što), ili kô jauskobila (stvor ženski, koji je ni za što.)[3]

[1] Sačuvaj nas toga i zakloni božije milosrđe, koje je više, nego svega svijeta sagriješeńe, te nam daj, da na ovom svijetu otpatimo i odmučimo za se i za svoje grijehe i da se na boḷi svijet prestavimo.

[2] Poslije bih se brž (možda) pokajao i bilo bi mi žao. Ali da je puste pameti, a da je svega drugoga na mańak, kamo ta pusta sreća! Da je pamet do kadije, kô od kadije! No nikad je, da doteče. Da je Sava nosi, opet ju (!) je malo. A svak misli, da je pametan, i ne pitaj! Niko se ne bi s ničijom trampio (mijeńao), svak bi, kad bi je metnuli na biḷeg (trku), opet za svojom poseńao (prihvatio), kô za ćaćinom bradom. Hajde mu se javi, zašto je to učinio, stisni petḷu, ako smiješ, otići ćeš u nevar (bez traga), nasadi' će te keńcu na rep (pogrditi i naružiti). Od svakog je on pametniji i boḷi, kô da je posrkao svu filostofiju (filozofiju), a onamo ni końu repa n' umi zavezati. Bježi, što opet ja nadovezujem neku s plota, neku ispod plota! Razvezao mi se govorńak, kô da sam jutros sabahile (zorom) našao cigansku bravu. A, kô mator i jadan! Izgubio sam i ono malo pameti, što sam imô. Nikad se na jednoj obut (početi što i svršiti)! Sad sam već zaboravio, o čemu sam počeo i govoriti.

[3] Od male stvari na što može sve izaći! „Ha, to je ništa, to su Marine mrđelice (najneznatnije malenkosti).“ — Kad mi neko rekne, odmah bi mu zadimio u glavu (udriti), kô slava ocu. A ne vidi kod očiju — obje mu iskapale! — da čovjek i porad mańih stvari, nego li je ova, može šoto na nos (unesrećiti se), pa hajde, ko će mu tada

Digitized by Google

Od čuđeńa nema mladu marvinčetu većega zla.[1] O' čuđeńa i bezjakańa mladu marvinčetu nema ništa, da mu može toliko zla i s težeg učiniti. Da je bilo jańe, kozle, šta bilo, najokoprčnije (živahnije), kad mu se začudi, okamrļavi, da od ńega nema više ništa. Isto, kô da ga iz puške ubiješ, otutavi (oslabi) i zajadi.[2]

Kapa. Zove li se samo kapa, počam (počevši) od ćulaha (prosta od vune uvaļana kapa), pa do najboļe stambolske azezije (po narodnom najfiniji i najgospodskiji fes), nije se lijepo šaliti i nekakve bulaskerije (besposlice) zbivati, a najmańe na što je (kapu) ovisoko nataknuti, pa nosati. Čija mu, da mu bila, makar i ciganska, to nije lijepo. Kome je do šale i bijesa, neka se s drugim čim šali, a ne s kapom. Nek uzme svoju, pa nek se sa svojom šali, kad mu je drago. Pravo bi mu bilo baš po gubici dati, da će se sjećat d' ovo doba godine, kad ko čiju kapu natakne i nosa, pa se s ńome šali i bulaskerija. Ne zna, da se odmah more onom pamet prevrnuti, s čijom se kapom tako radi. Koliko, što bi dlan o dlan udrio, u mozak mu se more tinuti, pa sve da je bio najpametniji, pamet mu se pošundra (poremeti). Sad o koju je, da to bude, kad je moglo i brez toga biti!

Čovjek ženi, ili žena čovjeku kad dade safun, nikako nije dobra. Mogu pogoditi u zao čas, pa da jedno drugom omrzne, da se ne mogu više ni očima gledati. Onda ih više do Boga niko ne izmiri. Jedini milosnik (Bog) to more, a drugi niko. Među ńih nekakav garazluk (mržńa) udre, da ni sami ne znadu, zašto. Smislit jedno,

---

pomoći! Već kad nešto bude, pošļe boja kopļem o trn. Puče li kome nešto u kostima, ne ispravi mu više niko na duńaluku (svijetu). Teško ubijenu i ocrńenu. Onda kuku i pomagaj, kud ću i kako ću! A nije prije htio ni čuti, kad si mu što za boļe obijelio (progovorio). Hajde, odreni me se (proći se), lijepo te molim, kako si radio, 'nako si i obršio.

[1] Ni od zbiļe, ni od maskare (šale) nije se lijepo čuditi. Ablehu (luda) se čudi, a pametan ne će nikada, jer nije dasina (divļak, priprost, neotesan). Geačko (prostačko) je blenuti (čuditi se) i zapiļiti se (zagledati se od čuda), kô tele u šarena vrata, te ga poslije svak šiļka (draži), niti mu dadu mira.

[2] Ne bih se mogô lako nasuliti (pogoditi, namjestiti) ni za što, da mi se kogod blagu stane čuditi. Pukla bi nam tikva (zavadili bi se), kako se ne bi više pomirili. Nek se čudi svome nosu i svojoj kalabučastoj (šupļoj) glavi, a ne mirnom 'ajvanku (blagu), koji mu ništa ne čini.

Digitized by Google

drugo, ama ni smislit. Mrze se i mrze, da je moguće, da bi se zubim isklali.[1]

2. Čarańe ili čini.

Priroda. *Kako se izmami voda (vrelo) iz zemļe.* Puno bi i danas hasnilo, da se nije poboravilo, kako se izmami voda iz zemļe, i kako vrelo proklюča. Šta treba i kako treba činiti, to bi lako bilo, da nije nešta drugog, za što zapińe, pa se ne može voda izmamiti ni vrelo provreti. Da bi se samo znalo, šta treba govoriti, za ostalo bi bilo sve pjevajući. Nikakve druge muke nema, nego uzeti dvije dlake: jednu iz glave, a drugu iz trepavice. Ne smi biti, da su prekinute i da ne budu cijele. Onda ih vaļa mrtouzice (da se nikako ne mogu odriješiti; upravo gordijski) svezati, pa iskopati jednu malu rupicu i u ńu ih metnuti. Ko bi još znao, te izgovorio ono, što gida (ide, pripada), s toga bi maha vrelo provrelo. I vrelo bi dvades' i četeri sata, da ne prestane, a onda bi presahlo. Opet isto tako na drugom mjestu učiniti, kad tu presahne, i eto vode i za marvu i za sve druge potrebe! Jä kako bi naši stari ostali živi, da nijesu tako deverili i premećali se za vrijeme velike žege i šuše (suše)! Lako je tamo u Bosni i po drugim zemļama, gdje je sve podvodno i ne bude nikada, kô u nas, velike žege ni šuše. Ali kako je kod nas u Hercegovini! Da se nijesu naši stari nekako tome makulu (načinu) dujisali (domislili), ne bi mogli ni ostati živi Vaļalo bi i ńima s glavom preko svijeta. U nas je sada milost božija, pa kad i nastane šuša, ima barem putova i sve je pod nogu, da šćeramo blago k vodi, da se napoji i da donesemo i za druge potrebe vode. A i ne bojimo se, da i daļe odemo, da ćemo glavu uńati (izgubiti), i da će nam se blago iz busije (zasjede) naposli i odvesti. Ne nosimo barem glavu u torbi i ne gledamo, kad ćemo omrknuti, a ne osvanuti, ako nam je drugčije i svakako, i kako je Bog dao. Bože daj boļe!

---

[1] Od male stvari na što more izići! Onu ļubav i onu voļelos(t) među ńima kô da safun opere. A i opere, da šta bi drugo bilo, samo ako se potrefi zao čas, kad jedno drugom safun dade. Najboļe ga nikad ne davati. Kome od ńih dvoga treba, neka ga sam uzme. Gdje (je?) nesreća, more se baš zao čas dogoditi, da ga nikad prije jedno drugom nijesu dali, nego onaj prvi put, i to prvi put da im prisjedne, da im nikad više ne odsjedne. Zlo se ne plete za puno, nego se oplete za čas, a kad se oplete, kuku i pomagaj, — ne pomože ništa. Bijaše se prije čuvat.

Digitized by Google

Rosa i rod. Nesretna zlovida (netrpleńe tuđeg dobra) i zavisti među nama selacima ima: Bog zakloni svakog! Ne može li što jedan drugom učiniti i nahuditi po viđelu (u danu), učini' će mu notńo (po noći): Za' će (zaći će) mu u šenicu, ili u koje drugo žito na polu, te će mu iz ńega rosu u svoju prenašati, samo da ńegova pola ogole i ne rodu(!), a da ńegova dvojinom ponesu i urode. Pretresa' će tako i prenašat tuđu rosu u svoje žito za više noći.[1]

Čovječje zdravle. *Pijeńe vode ob noć.* Da me najveća žeđa mori, ja se ob noć ne ću nipošto napiti vode. Sva usta makar mi ispucala od žeđe i vas mi se jezik potprištio. — ja ne pijem, dok me već ne nagne (natjera) skrajna nužda. Pa i tada, ako ću je piti, ja znam, kako ću je piti, da mi ne naškodi. To bi trebalo, da svako znade. Kad već hoće, da pije vodu, neka lijepo, kad se napije, tri put tukne laktom o zemlu, — onda mu ne će ništa zla biti, niti li će mu voda naškoditi. Ama da si najdrimniji (najpospaniji iza sna), ili najnedrimniji, ako si sebi i svom dobru rad, to ti vala pod moraš i pod ne moraš učiniti. Je li ti omrzlo zdravle i voliš, da si bolestan, i da se od bolesti prenemagaš (mučiš), ti nemoj toga ni činiti. Pa kome si nahudio, nego opet sam sebi! Najbolesnija je voda, kad se iza sna i iza spavańa pije, jer se sva u čovjeku pretvori u vrid (gnoj), pa je popio malo, pa je popio puno i napio je se do grklana, da puca od ńe. Ja bez velike muke ne pijem, na to me ne natjera i ne nagna niko; ako je i pijem, pi' ću je onako, kako mi ne će naškoditi, nego mi barem i ništa zla ne učiniti, ako mi i ne će, kô kad je pijem u dani, biti za zdravle.

Pijeńe vode preko zalogaja. Dva put u godini vala se samo napit vode, i to o Božiću i o Uskrsu. Drukčije preko zalogaja ne vala piti ni vode, niti išta drugog. Ni tada ne bi valalo, da nije dobro radi tišńe (kad protiskiva). Ko se tada dva put napije preko zalogaja vode, ne će na ń napasti nikada tišńa, da ga koči i podbada.

O drijeńku se lilati na Jurjevdan. O drijeńku, ko biva hoće, da bude kroz onu godinu zdrav, najbole mu se je lilati, kad hoće već da se lila. Ja, kad bih imao ćeif, da se lilam, i kad bi mi to priprahnulo (došla me vola), ja bih se najvolio, kako velim, o drijeńku

[1] O koja (zašto) mu je to činiti, da drugi ne može šaku žita s mirom dobiti? Svakom je drago, kô i ńemu, imati koru 'leba. Svakom neka je svoje, svak nek se veseli i nada svome; nek se niko ne jadi i ne žalosti nad svojim.

Digitized by Google

lilati, pa bih baš vidio, je li istina, da će čovjek biti zdrav kroz onu godinu, kad se o drijeńku lila, ili je to samo naprdaļka (besposlica).

Protiv groznice. Za plivače je ova vrijedna. Ko nije plivač, i ne treba mu, jer najprije spopane groznica plivače, koji se kupaju. Ne će li, da ga drma groznica i da kapi krvi u ńemu ne ostane, neka dobro gleda, kad prva melekša (ļubica) properuha (procvate), pa neka od ńe nekoliko peraca (latica) izjede. Pri tome vaļa mu paziti, da to učini prije, nego s proļeća kukavica zakuka. Jer ako ga ona prestigne, može se ako(!) navardati i nagokati (najesti) sit melekše, a za korist mu je (t. j. nema mu koristi)! Dobar se šihret (oškopica) tu hoće, da ga kukavica ne preteče, pa ako on ńu nahojta (preteče), može se kupati svudrago (cijelo) ļeto, a da mu ne treba ni najmańe strahovati od groznice.

Porod. *Ne može nikako reći.* Žena u rođaju (kad porađa) da može zaustiti (reći) svome djetetu, kad ga rađa: „Hajde, sine, budi sretan i blagosovļen!“, — ko bi od ńega bio sretniji i čestitiji! Sreća bi ga pratila posvuda, niti bi ga mogla ostaviti i zapustiti. Ali závale (pusto), to joj se ne da reći nipošto. Sve evo i pođe, da rekne, a ne može. Ne da joj se, te ne da, — kô kad nešto ne može da bude, ili u onom behutu (smetńi i muci) i ne može izgovoriti. Ne padaju joj na pamet nikakve šelelence (nuzgrednosti, vesele, ugodne stvari), nego se sama o sebi bavi. Zato, moguće, i ne može da potegne (zaželi) air-dove (blagoslova) mališanu (novorođenčetu), a i ne treba mu, kad bude od neke: ako bude vaļan i umio, ne gibi (mańka) mu sreće. Da on sve od ńe i uzbježi, ona će za ńim erđum (uvijek) srļati (pomamno ići).

Udaja. *„Zovino, zovi mi svatove!“* Da joj se nikada nije suđeno udati, — uda' će se. Skastila (naumila), ne skastila, to joj mora biti. Tako će joj se okrenuti. Ne može je kacaknuti (proći). Hoće li pak, da se uda, neka nešto učini, pa će vidjeti: Uda' će se i namiriti, da ne će ni sama znati, kako se je lako udala. Pejdaha (mušterijâ) će imati, ni broja im. Svi će joj grnuti, kô ovce na solilo. Ne će ih se moći parjati (proći). Tada neka samo bira: ovog hoću, ovog ne ću. Ako to hoće da joj bude (a koja ne će, reci mi!), neka podrani rano na Đurđevdan, pa neka dođe na kakvu vodu, kod koje ima zovina. Tri puta nek se zapļusne vodom, a tri put neka preko sebe prebaci. Onda nek se uspeńe na zoviku samo u gaćama i košuļi, te neka se tri puta cicne (ļuļne) i

Digitized by Google

govori: „Zovino, zovi mi, svatove! Zovino, zovi mi, svatove! Zovino, zovi mi svatove!“ — I ako se ne uda do 'vo doba godine, da mi vas svijet pļune u lice, i da sam pravi niko i ničiković. To je barem lako. Ni muke, ni pô muke. Svaka, koja je god to učinila, udala se je. To sam slušô od starijeh žena, koje su o tom deverale (radile, kušale), pa se i udale. Nijedna nije naturila (navršila) dvadesetu. Ako je koja bila, — to je bila kakva stara kebara (babetina), koja se nije nikad ni nakastila udavati.

Smrt (Mrtvi.) *Svijeće na mrtvo spomenuće.* Od vrata do vrata da će se prositi, ne vaļa dočekati dušni dan bez provlaka. Preko cijele godine tome se danu mrtve duše najviše vesele. Jedva čekaju, kad će osvanuti. Ništa da se ne može, — može se na mrtvo spomenuće (mrtvi dan) zapaliti svijeća. Ko može i kome je Bog dao, neka ih zapali, koliko može više. Kad jedna svjećica više groba gori, u kome ima puno pokopanih, a samo im jedna svijeća gori, kako se jagme oko te svijeće, da koja više ujagmi i da je zakusne (zadahne) onai plamen i onaj dim od svijeće! Da ne bih ni za što dao, sirotińi bih, koja ne može kupiti, udijelio i ugledao je, da što više kupi svijećâ, neka svakoj duši bude po jedna namijeńena, da se on'liko ne jagme. Velika li grijeha gledati! Ko misli za dušu mjesto uhvatiti, najprije će ga tako uhvatiti, ako sirotińu u to ime ugleda. Bogatiji ļudi i gazde po tovar bi razdijelili što provlaka, što svijeća fukaraštini (sirotińi) pred mrtvo spomenuće. Nijesu se bili zatituzili (stvrdli), pa im i jest bivalo i pred ovaj i pred onaj svijet. Nek bi sada bilo što takvog! Svaki bi se prije zaklô, nego li bi dao i provlak, a jadan ti tovar!

Zašto se na Veliki petak ne smije zvoniti. Na veliki petak cio bogovcati dan i subotu do kušlučnijeh doba (kad već dobrano nastupi dan) ne vaļa zvoniti nikako. Taman, da je umr'o, ko umr'o, ne zvoni se. Jer kad bi tada zvona zazvonila, kosti bi se mrtvijeh pokrutile i salištisale (uznemirile), da bi svi mrtvi poustajali i oživjeli. S toga se razloga i ne zvoni, pa taman da bi došla fetma (zapovijed) od samoga cara. Ne vaļa uznemirivat i bijuzuriti (isto) mrtvijeh duša. Vaļa mrtve pustiti na miru, neka počivaju mirno. Nikome nijesu na putu, nit li ikome smetaju. Ako ih se ne možemo sjetiti i štogod im dobra učiniti za dušu i pred dušu („za dušu“ znači: milostińom, a „pred dušu“: molitvom), ne treba ni da smo im zgorega. Kako mi se god ńima iskažemo, onako će se i nama poslije nas drugi iskazati, jer se kod ovakove prilike osobito svaka i najmańa stvar, bila dobra, ili zla, poskorava (povraća).

Digitized by Google

Mrtva zemļa.[1] *Nikada ustati.* Nekad bi po tome ćuhru (načinu) i ļude smicali (pogubļivali), najskoli, kad bi bili nešto viđeniji (boļega roda), te bi im se kakva priškorka (krivńa) uhvatila: Doveli bi takog osuđenika, te bi gledali samo dok ga san ne svlada, da pane glavom bez uzglavja. Sad im je već bilo lako ostalo učiniti i završiti. Donijeli bi mrtve zemļe s grobļa, pa po ńemu potrusili i on bi se već zavrdio (uļuļao) u teški san, da se više nikada iz ńega ne probudi. Dan, dva tako bi mrtvô u santini (izvansebnosti), dok ne bi šoto (ugin'o). I dihańe — sve bi mu bilo pridušnije, dok ne bi sve i svakoga, što i komu je kriv i dužan, poresidio (podmirio), da ostane ni na kom ništa.

Hude stvari. *Miris od hļeba.* Gdje on mirliše (miriše), tu se zna i da se žive; tu je svaka sreća i berićet božiji.[2] Eto, ako se pritrgne (nestane) timjana (tamjana) u kući, baci jednu malu malcatu mrvicu hļeba na vatru, nek zamirliše, i pobje' će sve hude stvari, taman, kolik i od blagosovļenoga đumnuka (đumruk, tamjan ovdje). Dok se nije posvećivô (blagosivô) đumnuk, i dok ga nije ni imô ko posvetiti, mi po selima za rad hudih stvari mećali bi na vatru mrvu hļeba, te bi nam pomoglo, kô i timjan. Ali 'nako u bean (uzalud) ne vaļa i velika je grehota, da hļeb, makar i mala mrvica ńegova, gori na vatri. E, već kad je zaruret-al (prijeka nužda), a nema se, ili je nestalo blagosovļenog đumnuka — baciti mrvu, dvi na vatru, nek zamirliše i odrena (rastjera) hude stvari, lijepo, i vaļa, a i nužda je A 'nako istom — nikako. Hļeb nas hrani. A kad nas hrani i oda zla nas brani, i mi vaļa da se sa svoje strane pokažemo blagodarni na tom božijem pešćešu (poklonu) i daru, koji nam ga je dao, da nam ga i podrži.

Saransak (bijeli luk). Ja bih pripelio (preporučio) svakom, neka mu bude usvisna (kao pravilo): da se u ludo ne upušta, i da sam sebi makac glave ne bude. To nije šalni posao, a s malo mu se može stati u kraj. Za dvajesticu (5 novč.) može ga kupiti svako

---

[1] I mrtvi san da čovjek zaspe, prije bi se probudio. Zovi, ne zovi, dozvati nikada. Nit se miče, nit se tiče. Gdje je lopio (legô) tu bi i do sudńeg dana ostao ležati. Kad bi okostine i žemežgre (zemni ostaci) ustale, ustô bi i on.

[2] Mišļeńe, da je grehota kupovati kupovni, čaršinski hļeb za kuću i čeļad, a ne kuvati ga kod kuće.

Digitized by Google

dosta i previše A nije ga (saransak) muke ni na konac nanizati, kô đerdan, pa kad ideš spavati, priveži ga (đerdan) oko vrata. Od ńega (saransaka) bježe vještice. kô vrag od krštene duše. Ne mogu ni da mu trag iz daleka čuju, nego samo uzdišu i sevdaluče (plamte strašću), osobito za momkom, a i za drugijem, te ga iz daleka samo gledaju, a ne smjedu ni iz daleka pristupiti, jer taman kô da ih ko kanǵijom ošine, ili vrelom vodom polije, kad ga očuju, te se povuku na se. Bježite, noge, dok ste još na tamahu (srijedi), i dok još nijeste zaglibile![1]

Pamet i sreća. *Zakļučat sreću.* Hasumǵije (krvni dušmani) to rade, koje ne znadu, šta će više od pustog hasuma (mržńe), pa moraju svoj pasjaluk na kakav bilo način provesti, te hajde drugom da zakļuča sreću! Nek svoju zakļuča, a ne tuđu! Ko je pravi insan, toga nikom ne bi učinio, pa ni momak curi, ni cura momku. Ako cura momka prevari, ili momak curu, ta ima još i momaka i cura! Šta su se prepali, ne će ostati, ima' će se kad udat, ili oženit. Ne će jedan, hoće druga. Bi' će svega, dok je svijeta. Što li bi jednom(!) drugom sreću zakļučavalo! Mogu se i drukčije osvetit, kad se već hoće svetit, a da ne ticaju u sreću. Naopaki (naopaci) i naopake to čine, a naopako čine. Izvade kļuč iz brave, te neka između kļuča i brave prođe ona osoba, kojoj se već hoće zakļučavat sreća, onda brže boļe, kad prođe, uzme se opet kļuč, i brava zakļuča. Koje bi to pravo čeļade učinilo? Ne bi nikakvo, ne dô Bog!

Od tri hļeba po komadić ižesti (izjesti). Na Đurđevdan, pa predsabah, dobro je dati malenu djetetu, koje već nije ni plaho malo,

---

[1] Maskerite se (šalite) vi ovome, imate i čemu! A ja znam, što ja znam. Malo koju noć, kad sam bio iz mlađega i momkom, da bih propustio, a da ne bi ob noć uza se kako-tako saransaka imao, ven (već) da bi me što zasmelo i zapriječilo. Bio sam pusto momak(,) kô trijest(,)* pucô od pretilina, pa da bi se još u čoravo pustio bez saransaka! Nijesam pomahnitao, ne dô Bog! Šta sam, da sam činio, nijesam se pokao(!), pa me evo i sada živa, dokle Bog hoće. A znam mnoge, koji su se tomu bolečili i šprndali, kô to i vi sada, te trondali i baļezgali (oboje: brbļati), što im je samo na usta izlijetalo, — otišli su pod crnu zemļu. Sebi nahudili, a nikom drugom.

* *rkp.:* Trijest.

Digitized by Google

od jedno šest, sedam godina, — od tri hļeba po komadić. Tri će mu pameti Bog dati: da će znati sve, što je zlo; i da ga ne će moć niko na tanak led navest, ni žedna preko vode prevesti. Kad je taki, i kad bude imati te tri pameti, — onda mu je lako živjeti. Za ń se nije više bojati, da će kakvo zlo od ńega koftisati (postati): ako ne postane dobro, ne će zlo, jer će se znati čuvati i ne će ga niko za nos voditi.

D. Vjerski (crkveni) nauk.

Bog i sveci (Legende).

Isus. *Koliko je bio Isus visok.* Gdje ga spomińali i ne spomińali, — posvuda mu bila slava i milost! Svojom visinom on je bio najviši u visinu. Niko ga nije mogô ni dosegnuti, a kamo li ga prisegnuti. Visina mu je bila, kolik tri aršina. Nit li će ga više iko u visini doseći. Pa i nije za nas umrle ļude visina. Nekako nam ni najmańe ne ujiše (pristaje).[1]

Zašto se o Božiću kite kuće bršļanom. Više kutńijeh vrata, gdje se je Isus rodio, sam je odjednoć iznikô bršļan, a niti ga je ko zasadio ni mukajet mu bio (nadgledao ga i ńegovao). U trenutu božijem on je uznikô onda, kad su Židije tražili i progonili Isusa, dok je još bio nejačak, odmah do malo, kako se je rodio, da ga pogube. Koliko li su onda katilstvo (ubojstva) počinili nad dječicom, kad su tražili Isusa, da ga smaknu! I gdje bi god u čiju kuću banuli i pogubili dijete, više svake kuće nad vratim podjeli bi grančicu bršļana, da se zna, gdje su bili, i da se ne pobuntaju (smetu) i ne usefe (ubezume) te opet ne uļegu, jer su na brze brzine morali pogubiti svu djecu najdaļe do zalaska sunca, a onda im je trebalo prestati. I tako, kad su zaredali po kućam, i taman, kad su došli do one kuće, gdje je Isus bio, ugledaju nad ńom bršļan i pomisle, da su i tu bili, te je mite. Od onda je lipo (od najdavnije

[1] Ne vaļa da kako ni biti zejbekast (kratak). Ļudi, koji su kučukali (maleni), veliki su alčaci (prefriganci). Najboļi je boj (uzrast) za nas ļudi: ni plaho velik, ni plaho malen, onako osredńeg boja. Srednńi boj čini čovjeka čustebekasta (plemkasta) i gospodarasta (gospodskoga). I sada se gdje-gdje babtiše (potrefi) velika boja insan, da bi mogô tabrane (vrsta griza) s neba dokučiti; a kad s ńim govoriš, puca ti među plećima, jer moraš dignuti glavu, kô jahaćiji (jahaći) 'at, da ga boļe razumiš.

Digitized by Google

davnine) postao običaj kititi kuće i vrata o Božiću bršļanom, jer je onaj bršļan sačuvô Isusa, da ga nijesu Žudije pogubili, kad je sam u tini čas nikô i pokazô se.

Sveci. *Sv. Ivan.* Jednom se je roditi, a jednom je umrijeti. Samo se je sveti Ivan dva put rodio, a dolazi, da je dva put i umr'o. Prvi put je umr'o, kad je nešto prigrišio,[1] pa mu je Isus — slava mu i milost! — rekô, da naloži veliku, veliku vatru, pa da se na ńoj sâm spali i sažeže. To on i posluša i učini. Sve mu se tijelo i kosti uugļenili, samo mu je ostalo cijelo-cjelcato srce. Naliđu (naļegnu) tuda, a sve po božijem određeńu, dvije prosjekińe (!) te stanu prpati i miješati po žeravi, koja se je bila sva slegla i užerila, misleći, da nije ko zapretô u onu vrelu supru (lug) gdjegod krtole. Da šta se je 'nako nadigišilo, taman kô da je neko nešto zapretô, da mu se ispeče! Miješajuć po prpi gori, doli, tamo, amo, tražeći krtole — namjere se i nabasaju u supragi (supri) na srce svetog Ivana. Uzmu ga i ponesu sa sobom. Pa gdje će ti, gdje će ti, nego ćut (ovdje: upravo) na konak u majke svetog Ivana. Sve, kô Bog hoće i po božijem hotjeńu. Tu će joj kazati za sve i za srce, a ona nije znala, da je ńezina sina, svetog Ivana, te će ga izjesti, misleći Bog zna šta. Na to je za malo vremena opet od onoga srca zateščala (zatrudnila) i rodila svetog Ivana, koji više nikad nije prigrišio ni u čem, nego je bio i živio bez ikakva grijeha.

Na koga pane kapca iz Jordana, omladičavi se. Godine nema, a da se ko ne će omladičavit (pomladiti se) u Jordanu, gdje se je Isus, milosna ga bila, krstio. Bio insan, bila tica, jedno se od toga mora omladičavit. Drugi se stvor od ovog dvoga ne more omladičavit. Dok je insan bio hak-insanom (pravim insanom) i dok je po božijem putu išô, najviše bi se toga na ńem pripetilo (dogodilo). Malo je danas koga, da mu se to po sreći dogodi: najviše se toga događa nekakvoj vrsti tice. Samo nek jedna jedina kapca iz Jordana pane, i na koga pane, odmah se omladičavi. Nova mu snaga i jakos(t) dođe; čini mu se, da je lak, kô pero. Svakad se to ne događa u jedno vrijeme, nego sad u ovo, sad u ono, i to jednom u godini. Ko to od Boga zasluži, i koga sreća u zgodu nađe, on se i omladičavi. Ali koliko mu bilo sreća, ako nije zaslužio: ja on, ja ńegov otac, ja ńegov đed i prađed, ja čak ńegov šukunđed, ili komu neudrago (drago) od ńegova roda i plemena, pa ta sreća jedino ńemu

---

[1] Za svece se i za dobre ļude nikad ne veli: sagriješio.

Digitized by Google

u dio pala, ne omladičavi se brez kakve i od koga mu bilo zasluge. Ne nađe li se nikog od ļudi, onda Bog eto pripusti nekoj vrsti tice, da na ńu pane kapca i da se omladičavi.

Sveti otac Vasilije. Samijeh trista vladika — tu ti ne brojim đakonâ — bilo je na samrti svetog oca Vasilije. Već je sveti otac Vasilije po treći put na dušu zijevnuo i nijesu mu se bile još svete mošti ni ohladile, al najednoć se napuni soba svjetlošću, kakvo ti sunce, a anđeli zapjevaše: „Bogorodice dijevo!“ Nijesu to ni dovršili, kad imaš li šta vidjeti! Anđeli ponije' će svetog oca Vasiliju na nebo, a vladike ne dadu ni pod živu glavu, no brže se boļe obuku u odežde i premetnu pr'o ramena petra'iļe, a đakoni uzmu kadionice, pa udri kadi. A vladike uhvatili tijelo svetog oca Vasilije, kô utopļenik štap, te ne dadu anđelima ni makac. Bog i božija vjera, misliš: krv će među ńima panuti. U to će Gospod, kome se to silno dopalo, anđelima: „A nu ovamo, ne uzimajte im svetog oca Vasiliju, kad im omiļe tako“. I da ne bi na božiju, odnesoše li anđeli svetog oca Vasiliju? — Odnesoše, a vladike bi i đakoni svi mrtvi popadili (!-da-?) i ne bi ga postili (!) do zadńe kapi krvi, ma im se i samo kazivalo, da bi ih anđeli najposlije svladali.

Sv. Ilija. Na nebu svetaca što je Bog dao, nema ga, da je onako više sertniji (strožiji), nego sveti Ilija. Kô da mu kumpare (ovdje: strijele) iz očiju sundaju (lete). Oni ńegov pogled, kad prevali, sve bi ašer učinio (uništio). Još da zna, kad dođe ńegov imendan, nema ga, ko bi ga odvratio i umolio, a da vas svijet ne učini u pehrišan (upropasti) svojim muńama i gromovima. Nego to je od Boga daća, što on toga ne zna. Da bi znao, kroz malo bi vrijeme vas svijet tepeleisô (uništio). Tek poslije, kad mu imendan prođe, onda saznadne. Buktisô (ružio) bi i planuo, kô živa vatra, da nije božiji svetac, pa da se ne zna presaburiti (ustrpiti). Ali i poslije znade on iskaliti svoj gńev, kad povlačiti stane u pô ļeta baš u svome mjesecu Ilištaku muńe i gromove preko neba, da sve tutań stoji. Odatle i ona grmļavina usred ļeta, kad najveći zvizdan (sunce, vrućina) prepeče.

Sv. Ilija i Pantelija. Obično, kad grmi i kad nije kakve velike urlatańe i trjeskļavine (oboje: grmļavine), onda sam sveti Ilija goni preko neba svoja kola i końe. Grmi li strašno i puca, tada se sudari sveti Ilija i sveti Pantelija i ńihova kola i końi. I dok se god ne razmite i ne razminu, ono uvijek tutńi i grmi, da je strahota i

Digitized by Google

slušati. Čim se razmite, odmah umahińa (umiue) i grmĺavina, pa ako i grmi, kô i obično grmi, a nema onike tutńave, kô kad se ńih dvojica sudare.

Sv. Đurađ i prokleta Jerina. (Tri nesretna petka u godini). Ko se u ta tri petka rodi, boĺe bi mu bilo, da ga nikad i nema na svijetu. To su ona tri crna petka. Da vas svijet Boga moli, ko se na ńe (petke) rodi, ne može ga umoliti, a da ne bude nesretan. Jad će ga goniti od kuke do motike, od povoja do pokrova. Dok mu nad glavom ne zvekne (motika i lopata), ne će ga se proći. To su ona tri od Boga prokleta petka, koja su u jatak (zaklonište, zaštitu) uzela prokletu Jerinu, koju je sveti Đurađ gonio, pa onda udrili u hašańe (nijekańe) i krk jemine (krive kletve), kad ih je svetiteĺ stao pitati, da gdje su, da ne znadu. To su ńih trojica (petka) između svijeh božijih vidjela (dana u godini) sami učinili. Pa hajde de, da se nijesu kobeĺili i cvrtali (krivo kleli), bud su je pritajili i tako kutarisali (spasli). Zato ih je sveti Đurađ prokleo, a Bog ńegovu prokletńu uslišô i od tada ih svaki živi stvor, što dušom diše, bio sretni ili nesretni, kune i proklińe, a ńima je to gore, nego da se na živoj žeri (žeravi, vatri) papuńaju (prže, peku). Oni bi voĺeli svašto na svijetu pretrpiti, nego to devetańe (proklińańe), ali to je znao sveti Đurađ, pa im je od Boga i namijeńeno.

Muhamed. *Četeri inđila.* De, tako ti vjere, kaži mi, vjerujete li vi (a inadio sam se s nekojim našim) u četeri inđila, što su spala s neba? U svakom je inđilu sam Alik napisao prvu suru, a pejgamberi su odmah nastavili i pisali daĺe. Jedan inđil napisao najstariji pejgamber, Adem pejgamber, i taj je, kažu, star, kao i sam svijet. Najstariji je od svijeh inđila. Adem ga pejgamber nije više od starosti mogao pisati, nego bi mu ruku, kad je pisao, nosio jedan meleć. Pola ovog inđila odnijeli su meleći sa sobom, a bio je plaho velik, da ga ne bi mogao, da se sastane vas svijet, ni s mjesta pomaknuti. Adem ga je pejgamber ervakat, bez da bi počinuo ikada, kroz cijeli svoj život uvijek pisao. Drugi je inđil od Mussa pejgambera. On nije niti onako star, niti onako velik, kao Adem-pejgamberov. Treći je inđil napisao Isa pejgamber. Ovoga se vi samo držite, s toga vaša vjera nema mnogo stvari, što mi imamo. A četvrti inđil napisao je sam svetac Muhamed i rekao, da se više inđili ne smiju pisati, jer u ńegovu inđilu ima sve, otkako je svijet jaratisan, i šta će god biti, dokle ga nestane.

Petak. Nekoga petka po ićindiji, kad je za'ladilo, hodao se svetac Muhamed sa svojijem prijateĺima i učio ih turskoj vjeri. Da ti

Digitized by Google

kažem, kad sam na ovoj riječi. zašto mi u hefti petak svetkujemo. Je li de Isa pejgamber — to ti znadeš iz vašijeh inđila — najviše čudesa činio u nedjeļu? A svetac je Muhamed nešto najvolio činiti čudesa u petak. Zašto to, kako to, — to ti ne bih umio oǵevabiti.

Vrag.

Stođavo. Reci stođavo, ili stovrag, rekô si jedno. Klepni (udri) po šiļi (!) ili po vratu, — teško glavi: glava odvrci (otpade), pa ko ostade, da ostade. Stođavo i stovrag na jednoj su dereǵi (isto su). Jedan na drugog naliči, kô jaje na jaje. Pas i ćuko — dva brata, ker (pas) im amiǵa (stric), — tako i stođavo i stovrag. Nosi ga nedaća (bijes), utopija ga snašla! To je pravi šejtanski koǵabaša (prvak, vođa). Dok jedna vražina ulovi jednu ciglu (jedincatu) dušu, on ih može na stotinu, jer stotińači (sve može sto put više) u svem i svačem. Dok se jedan rogońa okrene jednom, on će sto put. Prava je nakarada i edepsuz (prokletac). Da šta mu se i rekne: ‚Okreće se kô stođavo na igli.‘? I ne naliči na ostale očitńake (vragove). Esper (za sve sposoban) jedan, može ponijeti i izjesti za sto drugijeh, a uraditi — i ne pitaj, je li samo koju dušu zbogutati (smesti) i opsentati (zavarati), tu on radi iz svijeh naramica, koliko ga sile nose. I on samo napastuje one, koje drugi šejtani ne mogu navesti na grijeh, jer su dobri. Nijesu bome ńega u tutań (uzalud) postotińačili! Znali su, u kojoj vodi može biti sir, i koja u kojim može izići.

Gdje je vragu najgore i najboļe biti. I on imade ćeif (gust), te be kakav ćeif! Pravi je ćimbistra (osjetļiv). Burunǵukli je nosa (velik probirač)! Ne će on na svako mjesto, gdje mu nije merak (voļa). Voli ga i ne doći, nego doći, izvan, ako mu je što prešno (nužno), da koju dušu salavińa (predobije) u pakô. Ǵelčak (ipak, ali) najgore mu je biti u malo vode. Tu ti je ńemu, kô i nikome. Vrti se, okreće se, primeće se, kô da je ko poda ń podas'o końskih muha, ili mravi. Nikako da se smiri i primiri. Svagdje on može kako-tako podnijeti mjesto, ali u malo vode ne vodi ga. To mu je najgore i najbetersuznije (najnemilije). Pa dok mu je tu tako, dotle mu je biti na rtu od igle najćeifnije (najmilije). Ne ǵota se (ne veli se) uzalud: ‚Okreće se od veseļa, kô vrag na igli‘ — i: ‚Svaka se na ńemu dlaka smije od veseļa, kô u vraga, kad je na iglinu rtu‘. Jadan mu ga je to ćeif. I to ga je, kô i bez ćeifa. Ali kad je ńemu drago, neka mu i bude. Mi mu beli ne jasačimo (ne branimo) taj ćeif. Samo neka je odaļe! Pa eto ga tamo. Šta je obrô, nek i drži. Odaļe ga, odaļe! Nek voda nosi! Ne bilo ga ni pod

Digitized by Google

drvetom, ni pod kamenom, ni u poļu, ni u brdu, ni blizu, ni daleko! Neka mu se i za pasji trag i ne zna!

Vragovi u insanu (čovjeku). Zakloni i sačuvaj Bože svakoga živa, i zla i dobra, od toga strašnog ršuma (pokarańa), kad u koga virauni (ovdje: vragovi) uļegnu! Malo kad da će jedan u ń uļegnuti, nego ih ima čitava hampa (četa). Ne velim, kad uļeze naletnica (ženski vrag), da ne će biti ona samo jedna. Ali ne zna se, kako je veća muka: ili s ńom jednom, ili s ńima više. Kad oni, obrani Bože, uļegnu, najmańe će ih se posurijati (zarediti) trista i šeset. Pa u jadnom se insanu zajatače (okupe) i zakapijaju (zatvore), te provode najboļi tugijan (zadovoļnost). A kukavnom insanu, kako je, Bog ti ga se pitô. Živi patenik! Sve od sebe da meso odvrće, kad oni iz ńega štekću (polajivaju) u sto nekakvijeh nejednakijeh avazova (glasova). Onaj, što ih izguni (!) besjedama i riječju božijom (molitvama), da zna, koliko ih je, uzme parče (komadić) ćageta (papira), ili srče (stakla), te ih prisili i sojiše (obleti, natjera), da na ni koju stranu ne strugnu (odu) u pakô, nego kroz ono ćagešce, ili srču, pa kad tuda prođu, ostane ravno (a to biva vazda) 360 šuba (rupa) kud su prošubili (probušili) i umakli u pakô u beztrag.

Kad vrag najvoli uļesti u čovjeka. Poslije spavańa on ti se najvoli ošićariti (okoristiti) šićarom. Najvoli, najprije će — zakloni Bože! — u čovjeka uļesti poslije spavańa, kad je čovjek iza sna mamuran (nezgodan), kô da je popio sto oka, i kô da je pripio. Onako, kad je čovjek iza sna drjemežļiv, on ti ućelepiri (uvreba) zgodu te uļegne u ń. I vrlo ga je teško, na sto živih muka insan udre, a nije lako i ne će ga od lake išćerati, kad tada uļegne. Ne daj Bože, da ni u kog uļezava, ni u najvećeg dušmanina!

Kad se sotońak (vrag) smije. Ne bi se slađe nasmijao, ni da je obrlatio i obintačio (zaveo i zavarao) čitav broj duša. Cirlik (veliki smijeh) ga stane, kô pakleńaka. Načojli se (naduši se) smijati, nikad se priustaviti. A kojoj se rđi i čađi smije! Ni čemu, da rekneš Tome se smije, kad ko krčmaru plaća i poji ga ńegovim vinom, ili kad ko kavegiji smarlaiše (naruči) kavu. Onda je to naletńaku nešto smiješno i po voļi, te mu se natenera (nametne) smijati, da se od smijeha vas iskopisti i zakocene (zanese, da ga već boli od smijeha). Da od ńega nema drugoga tersa (napasti, nesreće), na poklon mu bio taj vas ńegov smijeh! Ali on s druge strane zlo čini i jade nanosi zavađajući za sobom ļude i navodeći ih na zlo i na opako. Tu je jadna majka (nesreća, propast), a za ono, što se on smije

Digitized by Google

mehanǵiji i kavedžiji, nek bi se smijô, da se ne bi nikada ni preustavio! Malo bi kome za tim stalo bilo.

Dobra i zla djela.

Što može dobar. (Zapalčje [rupica na ruci za palcom].) Dobar je ono insan, koji može u zapalčju iznijeti nekoliko kapi vode od mihraba (mjesto u ǵamiji) na vrh munare (mošeje), da mu se ne prolije. Samo to more, ko je dobar. Ko je jaramaz i smrad (oboje: zao, opak), to ne može ni pod jednu muku. Sultan je nekakav svoju vućelu (prve ministre) sve na tu ruku iza birao. Drugoga nikoga nije htio uzeti. Ko bi to mogô učiniti, onog bi i uzeo. U svom (svem) Stambolu nije mogô nikakva naći, koji bi to mogô učiniti, i koga bi mogô u vućelu uzeti. A u jednome malom mjestu, koga je god vidio i rekô mu, to je i učinio. I otale je svu svoju vućelu probrao. Onda i jest bilo tursko carstvo u najvećem jeku (slavi), jer nijesu bili murtati (izdajice), nego pravi insani, koji se mogu pomisliti. Tad je turska bakračlija (ovdje: vlast) kucala, kako nije nikada do tada tako kucala. Pravo bi se tada brebońilo (govorilo): Istom su turci u Mitrovici (znači: u najvećoj sili i moći).

Post. (I.) Post je svakako dobar i Bogu ugodan, ako se posti s pravom devotińom (pobožnošću), a ne istom onako adetile (navadno) od običaja Post je rajski kļuč od ona tri kļuča, bez kojih se niko ne može spasiti ni duši mjesta uhvatiti. Osobito post svetoga Lovrinca — nad ńega nema težega, ni većega, nit li Bogu milijeg posta. Ko na ń s pravim skrušeńem i s pravim devocijonom posti, duša će mu se rajem ispokojiti. Nikako se ne može izgubiti. Sa svakim treba, kad posti, da je u miru i ļubavi, ni s kijem ne vaļa, da je u garazi (mržńi) svakom treba da prosti i alali, ako mu je ko što na žao učinio, a ne treba, da napne nos, a onomo se sprema na post. Od takog posta nema koristi, kolik od lańskog snijega. Selijan sve treba na Boga spustiti („selijan spustiti“ = pripustiti), nek on svakome po aku (pravici), kako je zaradio, naplati. Onda je tek prava korist od toga posta.

(II.) Posti li se baš vaļa postiti, kako treba i kako Bog zapovijeda, ili ga zglave (nikako) i ne postiti. Ono je nikakav pos(t), kad se posti, kako mu ne drago: istor nek se broji, da se je postilo, pa kako se je više postilo, o tom se i ne pita. U mnogih se konta (računa), da im je ono pos(t), ako se nijednom ne omrse. Omrse bome, a da ni sami ne znadu, kako. Zapahne li (dođe li im do ńuha i do usta) ih kakav mu bio mirlis (miris), isto im je, kô

Digitized by Google

da su se i omrsili. Neki to šupoglavci i ne znadu, a ko im je kriv, što ne znadu! Bijahu znati, ako im vaļa, pa kad se zavrnu s kakvim poslom u druge vjere, po vazdugi bi dan, da ih posô kući ne ćera, pokraj kotlače (lonca), u kojoj se mrsivo vari, sjedili, a da ih sve ona para iz kotlače zakušńiva (zadahńiva). Nek ih samo malo zakadi mrsna para, isto im je, kô da su se pečena mesa napucali (nabili). Slobodno mogu se mrsiti. Kako je težak pos(t), čovjek se more i o svoju krv omrsiti, kad mu iza zuba, ili iz usta pođe. Stari ļudi, koji su bili naušni (običajni, navadni), da im za malo tako udre krv, po cijele bi se poste, kad bi postili, čuvali i ništa ne bi od tvrda u svoje grlo spustili, niti okusili, od li (nego) samo ono, što je vodno, kô kakve čorbice, ili što drugo od mehka (meka jela) Tako su ti ļudi postili! A nije istor onako, kô ni sebi, ni drugom. Ono mi je reći onako baš po božiju postiti, kako vaļa i treba.

Bogu božije, a caru carevo. Umre nam, kuku i naopako!, knez. Bog mu platio, bio je dobar, kô dobar dan u godini. Pošļedńa mu želja bila, da mu Jovan i Simat zaklope oči, a onda da se lijepo po božijoj i ļudskoj pravici kô braća podijele. Bogme, gdje braće, tu je i dijela. Samo im na samrti rekne, da prije, no što se stanu dijeliti, odnesu sto i dvadeset polupleta manastiru u Žitomišļiće, i da pred svetog Aranđela upale o Cvijetima tri voštanice na čast svetoj Trojici. Nesretni sinovi, Bog im platio, ne ovrše oporuke očeve. nego jedva dočekaju, dok im iz oca duša iziđe, te se stanu odmah dijeliti. Mi nekoji iz sela stanemo ih po 'rišćanskom običaju sjetovati, da im može božije prokletstvo i kuću i cijelo pleme snaći, ako ne ovrše pošļedńu voļu očevu Ali ludoj glavi ko će kazati! Vaļa umirati. Jovan je bio, da pristane, a Simat ga nekako obrlati, i tako smetnuše. I tako mi pomogla sjutrašńa sveta nedjeļica, ne 'š mi vjerovati, moj gospodine, sve imańe pokojnog Tripuna zamete se, kao da si ga metlom zameo. Jovan od tuge i jada naprijeko svisne, a Simata proļetos viđeh u Trebińu jadna i nesretna, kô komu je u zô čas i naopako, bosa i gola. Bog mu prostio, jadan je i na dvanaest božića, a kamo li nije onako. Ko crkvi otimļe, zlo je sebi oteo. Volio bih pregrštima vatru grnuti, nego da ostanem crkvi dužan. Crkvena je para gora no paklena vatra. Bogme Bogu božije, a caru carevo, pa vesela. Ko crkvi i Bogu otimļe, ote' će mu Bog sreću i očińi vid.

Šejtan pokriva lijenčinu krmećom kožom. Lakomac više dade, lijen daļe obađe. Lijen čovjek nije nikud pristô. Od lijenčine nema ništa beternije (gore), daobeter (najskoli, osobito) kod klańańa (pre-

Digitized by Google

gibańe, kad turci mole): to je već, da se ne može ni pomisliti crńe, ni kukavičnije. Oblijeni li se čovjek kod toga, oblijeni' će se kod svega. Tada je šejtanima pravi ejan-bejan (uživańe). Đinparaju (skaču od radosti) i vesele se u velike, šemluče (veseļe provode), da ne može biti veće. A što i ne bi, kad im je sjekira u med pala! Pa jednoga između sebe izaberu, te mu dadu krmeću kožu, da pokriva i otkriva onoga ļenguzu (lijenčinu), koji se sve većma i većma obļeńuje, koliko ga god puta oni šejtan pokrije i otkrije. A što se god on više ļenari (lijeni) to im je više srce na mjestu. Ovako postupaju kod našega klańańa, a opeta drugčije postupaju i čine kod svakog obļeńka (rada, na koji se neko lijeni). Znadu se oni u svačem pomoći i u svačem okrenuti i snaći.

Kakav je velik grijeh krasti. Ukrô kum kumu brašńenicu iz torbe, kad su zajedno putovali. Onaj, koji je pokraden bio, htjede oko popasnijeh doba da što god založi, a kad tamo, u torbi hļeba ni mrvice. Malo prije se je onaj kum, što je okrao, bio na jednoj raskrsnici od ovog okradenog rastao i htjede da založi, — što mu je, kuku jadnoj majci! zadńi put bilo i što mu je prisjelo, — pukne puška od nekle, — je li ga ko gađao, nije li, sami Bog zna! — i ńega usred čela. A ku' će mu jadna duša od krađe?! Kazivao mi je o Trojičinu dne stari Panto' — što mu je osamdeseta zasjela na leđa, i što je bio kum onom ubijenome, — kako bi mu duša u gluho doba noći dolazila i cvilila, kao malo dijete, Bog bio s nama i anđeli božiji! „Ko si? — tako ti svijeh bogonosnijeh otaca i svete crkve!“ upita' će jedno veče Panto prikazaniju! „O, bogoradim te svetijem Jovanom, ja sam vi nesretni kum, što vi ukrah brašļenicu. Prisjela mi ona, kad ono zajedno iđasmo oko Cvijetijeh. Duša mi nikada ne viđe Bog(!), ako mi ti ne oprostiš i ne halališ, kô brat bratu, ako i nijesmo rođeni, a 'no smo svi po Bogu. Sad sam vi, kuku lele, u paklu na desnoj strani u vatri, — Bog te sačuvao i sveto krsno ime! — i gorim, kao fitiļ do povrh gļežańa. Ne daj Bože i sveta Petka, da vas gorim i da sam na lijevoj strani, kuku mene jadnom! A ako mi ti, i po Bogu brate, oprostiš, duša će mi se urajiti“. — „Bog ti oprostio, brate, i velika nedjeļa! Od mene ti prosto na obadva svijeta!“ Ni ja to izrekao, a očuh glas: „Hvale, brate, gdje čuješ i ne čuješ! Više ti osvićalo, no omrcalo! Sad će mi se barma jednoć patena duša upokojiti u carstvu nebesnom“.

Proklińańe. Zakloni Bože, i obrani i pomišļeńe, a ne'moli (nekmoli) učińeńe. Nije lijepo ni na jandan (reći štogod nelijepo čega čovjek u onaj mah nije svjestan) što reći, a gdje se je to još gla-

Digitized by Google

silo: proklińati koga! Evo, da reknemo, neka je štogod i skrivio (učinio, pogriješio), sam je Bog bez krivńe, a čovjek je s krivńom. Za sve ćemo Bogu jednom ǵevab davati (odgovarati). Ali ono je strašno, nikad mu duša do vijeka ne će božijeg lica ugledati, kad kune i u kamen pretvara koga. Uzme ploču i kamen, pa jednim o drugo udara. Teško onom i po žili i po kosi, koga kune, a može biti jadnik nije ništa kriv, kolik jesmo li sad ja i ti. Ovoga mu je svijeta teško i teško, a onoga će mu svijeta Bog isporaviti (nagraditi ga blaženstvom, oprostiti mu grijehe), ali onom nesretniku, koji kune, u zao je čas na ovom svijetu, a u gori na drugom. Ńegova duša još na ovome svijetu tone u pakô, kô paklena ćuskija, niti će mu igda ikadare Boga vidjeti.

Sovka. Alik (Bog) će svaku sovku (psovku) oprostiti, ali pejgamber, — aleji selan! — ne će. Od svijeh grijeha najmrža je pejgamberu sovka. Nada ńu mu nema ništa mrže na duńaluku (svijetu.) A i jes(t) otpadna (gadna). Kad se ko nauči sovati, mlati kô krava repinom. Za malu malcatu stvar sjedini' će i nebo i zemļu (opsovati sve), da mu ništa od hasje jezičine ne će ostati, kô kad se nađe božija hasija (silnik, prokletac). Ne zna, ćopek (pas) jedan, da ga more Bog u jednom času ašer učiniti (uništiti). Nek samo nastavi sa svojim sovańem, kako je počeo, pa će mu se to kad li-tad li i dogoditi. Šta ko traži, i nađe

Plaća i kazna. *Najstrašnija kazna.* Rijetko i rijetko će se gdje danas čuti i dogoditi; po toliko će vremena proći, a da se nigdje ne čuje. Nema strašnije stvari ni strašnijeg božijeg pokarańa, nego kad se kome — sačuvaj Bože! — usta na zatijok (otrag) okrenu. Strašno je i čuti, a kamo li još vidjeti! To je najstrašnija kazna na ovom svijetu od Boga. Od ove više nema, niti je bilo. Ova je kazna nekako u sredini između božijih kazna, što svijet na ovom svijetu pritlapuju (taru), i između paklenskih. Ko je od Boga osuđen — za ovom kaznom na onom svijetu pakô mu ne fali, ako se opet na ń božija milost ne smiluje, te mu se opet usta ne vrate na prijašńe mjesto, gdje su i bila. Umre li s naopako okrenutim ustima — zakloni Bože svakoga i najgoreg na svijetu! — duša mu za uvijek propade, nit li će od ńe ikada koristi vidjeti, da se veseli u raju, i da mu se duša u raju milosti božije ispokoji i udovoļi, nego gdje je zapô, — tu i ostaje od kika do vijeka (vječno, neprestano) vazda u mukama gorim od gorih: dok je Bog Bogom, one mu ne odlańuju niti će mu odlanuti.

Digitized by Google

Gatańe na Grudi.

Pobiļežila Nike Balakin po kazivańu Pavę Boroje i Pave Bratoš.

Gatańe po prirodnim pojavama. Kad je nebo neobično krvavo, bi' će boja i velika će se krv proliti.

Ako je bila po danu kiša, a sunce zađe u požaru, sutra dan će biti lijepo vrijeme. — Ako sunce grije, a u isto doba pada kiša, to se cigani ženu, ili je kô veļača, koja je prevrtača:

Kiša pada,
Sunce grije,
Cigani se ženu.

Kad kiša pada, pak se čine bubuļice, ne će za dugo presta' daž — Kad lampa sa svih kraja, do' će velika vrućina.

Ako sunce pomrča, brzo će bit sud.

Ako mjesec pomrča, bi' će sasvim rđavo vrijeme. Ako ima oko sebe obruč, bi' će kiše.

Ako se zvijezda prolije, neko je umro, ili će umrijeti u oni čas, dok se zvijezda prolijeva. Kad se prikaže zvijezda s kudom, do' će velika boles', ili boj.

Kad se ukaže duga, ako na njom ima najviše žutog, rodi' će dobro uļe; ako modrog, rodi' će žito; ako crvenog, rodi' će vino.

Ako puva veliki vjetar u nevrijeme, onda se negdje nešto dogodilo, ili je pala pravedna krv, ili je kakva djevojka dijete umorila.

Kad se puno puta kroz godinu čuje trešńa, bi' će ta godina rodna. Ako bude puno snijega, te će godine rodit svako drvo.

Po pojavama na čovjeku. Ako lijevo oko svrbi, ili igra, dogodi' će nam se nešto, što nam ne će bit milo; ako desno, onda nešto, što će nam bit drago.

Ako komu iziđe ječńak na oko, rodi' će mu neko u svojti.

Ako nos srbi (!) najedi' ćemo se.

Ako desno uho zviždi, ču' će se nešto, što će nas obveselit; ako lijevo, nešto, što će nas ražalostit.

Digitized by Google

Kad nam se štuca, neko o nama govori, tad se spomińe čeļad, za koju mislimo, da se o nama razgovaraju, i na komu imenu prestane štucańe, to nas je čeļade spomińalo. — Kad je slabo čeļade, pa mu često dolazi štucavica, to će čeļade sigurno brzo umrijeti.

Ako dvojica u isti tren počnu govoriti jednu istu riječ, jedno drugom pravo misli.

Ako se ki'ne, kad se nešto govori, onda je istina ono, što se govorilo.

U koga su rijetki predńi zubi, bi' će sretan.

Komu izađe jašterica na jezik, neko o ńemu govori. Ako koga upita, hoće li nešto kupit, a on zapita „što?", pa mu onda kaže: „Jašterica, jašterica, s mene na te!", brzo će mu proći.

Ko je pun madeža, isto će biti sretan.

Ko ima duge prste na rukama, bi' će lupež.

Ako srbi desni dlan, dobi' će se novaca; ako lijevi, onda će se davat.

Komu štucaju zglobi na prstima od ruka, slabe je riječi, ne može uzdržat tajne.

Kad nam ispada iz ruka, neko nam mio želi nas vidjeti, ili pa nije naše ono, što ispada.

Ako se zađedemo o što u čijom kući, dužni smo nešto onoj kući.

Po živinama i biļu. *Po živini.* Ako se mačka puri oko ogńa bi' će velika zima; ako priskače, bi' će bure; ako se umija, ili gramfa po čemu, do' će prijateļ za korist; ako se umija s desne štrane, do' će prijateļ s desne strane; ako s lijeve, do' će s lijeve.

Da bude mačka lovica, dadu u zamjenu kokoš, kad uzmu malu mačicu.

Ko ubije mačku, bi' će nesretan 12 godina.

Ako kučak zavija, neko će umrijeti ili iz kuće, ili iz sela, i to s one strane, put koje se kučak okrene zavijajući. — Đe je grampô kučak, ne vaļa proći, jer će doći pupice.

Ako vô muče u oboru, odgoni dušmane.

Ako kokoti pjevaju preko dana, promijenut će vrijeme. — Ako pjeva kokot rano u večer, lupež je u susjestvu. — Ako stoji na jednoj nozi, grubo će vrijeme.

Ako se kokoši puđaju, do' će kiša. — Ako kokoš zapjeva, dogodi' će se onoj kući nesreća; nego da se to ne dogodi, vaļa je

Digitized by Google

ubit i doma izjestit(!), a nikako prodat. — Ako kokoš prevali rešeto — pa bilo prazno, ili puno — i pod ńim ostane, dogodi' će se velika nesreća (i da se predusretne, vaļa je odma na onom mjestu zaklat, pa joj glavu bacit s jedne strane, a trup s druge). — Ako kokoš ide u pepeo, pak se vaļa i izvraće, neko će umrijeti u kući.

Ako kukavica prvi put u godini zakuka na suhu drvu (t. j. koje nije zenulo), bi' će gladna godina; ako na zelenu, bi' će rodna.

Ako ćuk ćuče, u selu je u bremenu djevojka, ili žena, ali ne svojim drugom. — Ako ćuk ćuče od istoka povrh koje kuće, gdje ima žena u bremenu, rodi' će sina; ako od zapada, rodi' će ćer.

Ako sova zapjeva đe okolo kuće, đe je žena u bremenu, rodi' će žensku.

Kad bitkavica bitka, do' će kiša.

Kad cuca pada često putem, ili pròļêće, do' će snijeg.

Ako se pagamjelica izvrće na grani, bi' će velika studen.

Ako voļci graču u jutro rano, bi' će dosta lova, a najviše prepelica i grlica.

Ako galice lete na jata, bi' će nesreće.

Ako žaba prođe preko puta ispred nas, kad idemo, dogodi' će nam se nesreća.

Ako zmija [prođe preko puta ispred nas, kad idemo, dogodit će nam se] sreća; ako se nađe u kući, bi' će dobro; ako se ubije u kući, umrije' će domaćin. Najboļe je iznijet živu, ili ako se ubije u kući, tad da se nikomu ništa ne dogodi, vaļa otkrit malo kuću i kroz ono otkrito izbacit je na dvor. Ne vaļa isat zmiju više koļena, er će tad boļet, ili će se trestit koļena.

Ko ubije zelenbaća između dvije Gospe, dobiva 40 dana proštena.

Ako mali mravi učine put preko kuće, bi' će dobiti velike onoj kući; ako veliki, bi' će nesreće.

Ako dođe muha końska na čeļade, najedi' će se. — Ako igra mušica oko svijeće, do' će kńiga.

Kad se vidi pauk visokijeh noga, do' će list, ili prijateļ.

Kad u večer lepirica igra, to je vještica.

Ako leti prndeļ okolo čeļadeta, do' će kńiga.

Kad nađu djevojčice baburu crjenu, stave je na ruku i glade je govoreći:

„Vjeri me, bake,
Da' ću ti jaje.

Kaži mi, bake, djetića,
Živjela ti dječica!

Digitized by Google

Tad se pušti, da odleti, pak prema kome selu odleti, u ono će se selo udati; ako pane na zemļu, onda će ona djevojka umrijeti.

Po biļu. Kad košćela zeniva, ako svaka grana bude jednako zelena, bi' će dobra godina; ako ne, onda slaba.

Ako se hoće znat koliko te neko ćuti, uzme se trava vrat, kad isklasa, promisli se na to čeļade, pak se iz dna počne govoriti i brojit oni klasci: „'Oće me, ne će me, ćuti me, tako tako." Na kojoj od ovih riječi svršimo brojit klaske, onako nas hoće ono čeļade.

Po dijelovima ubijene životińe. Ako je u kući žena u bremenu, pak ubiju praca, po ńegovom salu mogu poznati, što će se rodit, ili žensko, ili muško.

Ako je slezena od vola, ili praca, debļa na dnu, nego na vrhu, bi' će zima u nevrijeme; ako je debļa na vrhu, nego na dnu, zima će počet rano.

Ako je na lopatici od varena brava (a najbolje se može poznati na lopatici od uvotke, t. j. koze od dvije godine) debela kosa na dnu, to znači, da je domaćinu dobar 'ajvan (goveda, ovce, koze); ako je lopatica puno zakrivļena, domaćica je vaļana i čuva dobro kuću.

Ko ima rog od divokoze u kući, sreća će pratit ukućane.

Gatańe po danima i svecima. *Po danima.* U travńu i svibńu kad puva majstro, bi' će dobra godina; a ako puva šilok, biti će slaba godina.

U ponedjeļak ne vaļa ništa zaimavat ni kupovat, jer će se to činit sve dane neđeļe. — Koja se radńa počne u ponedjeļak, brzo će se svršit: „S ponedjeļka — s puna dana". — U ponedjeļnik ako vidiš nesretna, ili udesna čovjeka, tad je nesretna cijela setemana. — Ako počneš se jedit s ponedjeļnika, jedit ćeš se cijelu setemanu.

Utornik nije sretan dan, stoga ne vaļa počimati taj dan nikakvu radńu, jer će se dugo svršiti. — Ako snuje tkańe u utornik, pak se od toga ima što učiniti za muško, lasno mogu naudit vještice.

Ako se u srijedu, ili subotu naleže kokoš, iza' će puno pilićâ; ako druge dane, više muških.

Koga boli glava, ako se ne iščešļa u petak, ne će ga više boļet. — Ko striže nokte u petak, zaļuštivat će mu se. — Ko je veseo u petak, plakat će u nedjeļu. — Ako se jede u petak sira, ili se pije mlijeka od ovaca kućnih, ne će bit u ńima berićeta. — Ako daždi u petak, vazdan će daždet: „Petak — dažđi

Digitized by Google

svetac". „Daždi u petak — vazdan u svetac". — Petak nije sretan dan. — Petak nije dobar početak.

U subotu ne vaļa ni šit, ni prat mušku košuļu, jer to čuva od uroka. Tako isto ne vaļa ništa ni presti u subotu večer, ako se od toga ima učinit što za muške.[1]

---

[1] Kako i ova pjesma o Jovanu čobanu svjedoči:

„Čuva ovce Jovane čobane
U gorici visokoj planini.
Jovan čuva hiļadu ovaca:
Pet stotina malijeh zvonaca,
Sve crnijeh do pet bijelijeh.
Sve su ovce runa svilenoga.
Ima Jovan srebrenu sviralu,
Kad Jovane u sviralu pune,
Sve se ovce na buļuke skupe.
To se čudo po svijetu čulo,
To začule u gorici vile.
Ponajstar'ja vila govorila:
Koja bi se od vas vila našla,
Da bi pošla k Jovanu čobanu,
Ukrala mu srebrenu sviralu,
Donijela meni u planinu,
Dobro bih ju vila darovala.
Kad to čula ponajmlađa vila,
Skočila se na noge lagane,
Pa satrče doļe niz planinu
Do onoga Jovana čobana,
Pa ti ńemu božju pomoć viče:
Bog pomogô, Jovane čobane!
A Jovo joj zdravo prihvatio:
Da si zdravo, lijepa djevojko!
Pa je vila ńemu govorila:
Imaš, Jovo, ml'jeka u ovaca?
Nešto me je saboļela glava.
A Jovo joj na to govorio:
Imam, dušo, koliko ti drago.
Pa uzima srebrenu puturu,
Stade musti ml'jeko u ovaca.
Prevari se Jovane čobane,
Jer kod sebe postavi sviralu.
Ma li vila ne čeka ml'jeko,
Već mu diže srebrenu sviralu,
Pak pobježe gore uz planinu.
Za ńom trče Jovane čobane,
A pred ńim se vila obazira.
Sve ga mami prebijela vila,

Digitized by Google

Ako u subotu daždi, ne će daždet vas dan, i vaļa, da sunce, ako i malo, izađe: „Subota se ne može proć bez sunca, — kao ni žena bez muža“.

(Dani.) I. Ponedjeļnik je prvi dan,
A utornik i sam znaš.
Srijeda, da se ne vrcka,
Da se pređa ne kicka.
Četvrtak je zetni dan,
A petak i sam znaš,
Subota — svetica,
Nedjeļina sestrica.

II. Ponedjeļak prvi dan,
Utorak i sam znaš,
Srijeda — sveta stela,
A četvrtak — mišin dela,
Petak je veļa kuka,
A subota božja muka.
A neđeļa tarantaš.

A ne dâ mu srebrene svirale.
A Jovo joj glasovito viče:
Daj, djevojko, srebrenu sviralu!
Za te r'ječi vila malo haje,
Neg pred ńime sve napr'jeda ide,
Dokle vilam drugaricam dođe.
Kada su je vile ugledale,
Sve skočile na noge lagane.
U to doba i Jovane prispje,
Pak ti ńega uhvatiše vile,
Bijele mu savezaše ruke.
Stoji Jovan u sužaństvu vilâ.
Dan po danak, dok nedjeļa dođe,
Da ti vidiš Jovanove majke,
Gdje Jovana naučila sina
U nedjeļu rano uraniti,
Donijeti tanane košuļe,
Donijeti u goru zelenu.
Kad je majka u goricu došla,
Nađe ovce, ma nema Jovana.
Ozire se tamo i ovamo,
Ozire se po gori zelenoj,
Gdje će naći Jovana čobana, —
Dokle su je ugledale vile.

Digitized by Google

Po svecima. Ako na vodokršte (6. siječňa) daždi, četresti će dana dažďe'.

Na Gospu Kandeloru (2. veļače) zima prolazi:

„Gospa Kandelora, — zima fora.
Dođe Blaž, reče, da je laž“.

Ko na Luncijatu (25. ožujka) uzme u ruku iglicu, ili jede što zelena, a nada sve luka, onu će godinu sigurno zmija upeknut koga iz kuće, bilo to čeļade, ili živinu.

Ko je na Lazaricu (uvijek pada u subotu pred Cvijetnu Nedjeļu) gladan, bi' će svu godinu.

Koja se djevojka umije cvijećem na Cvijetnu Nedjeļu, bi' će ļepša.

Ugledale, pa joj besjedile:
A ne boj se, Jovanova majko,
Kod nas ti je Jovane čobane.
Kad to čula Jovanova majka,
Blizu se je vilâ primaknula,
A kod vilâ Dunaj voda bila.
Pa govori Jovanova majka:
A čujte me, vile drugarice,
Puštite mi mog Jovana sina,
Da mu dadem tananu košuļu,
Jerbo sam ga naučila majka
Don'jet mu je svake nedjeļice.
Kad to čule prem bijele vile,
Puštile joj čobana Jovana.
Da ti vidiš Jovanove majke:
Ne daje mu tanane košuļe,
Već mu b'jele odvezuje ruke,
Pak ga tura u tu vodu hladnu.
Kad su vile tega ugledale,
Svaka uzme svoju strijelicu
Pa strijeļa u vodi Jovana.
Nijedna ga ustrije(li)t ne može!
Pak su onda vile govorile:
Moli Boga, Jovane čobane,
Gdje je tvoja biļerica majka,
Gdje je tebe sačuvala majka
Od uzala i od ureznika
I od žice u oči srijede;
Gdje ti majka ne bijeli platna,
Pa niti prede tanane pređe
U subotu, u oči nedjeļe,
Ni djetetu ne kroji košuļe.

Kazala *Pave Boroje*, Gruda.

Digitized by Google

Koliko se popije vina na Veliki Petak, toliko uleze krvi u čeļade. Ko postriže kose na Veliki Petak, rasti će mu brzo.

Na Veliku Subotu kad zvoni „Gloria“, ako se pomete kuća i u jednu vreću stavi klupko pređe, u koje se zadjene iglica, i to baci prema kući najbliže susjede, koja se zazove, da prihvati ovce, tad, ako se susjeda ne stavi, za što se zove, već izađe, da primi ovce, primit će sve buhe one susjede, koja je zvala, i samo će jedna ostati ovoj, kako što je i jedna iglica u onom klupku.

Ako na 4. travńa zadaždi, tada bude za 40 dana umidno.

Na Đurđevo (23. travńa) koja čobanica prva urani na pašu, svu će godinu bit prva. — Nije dobro da daždi na Đurđevo, jer ne će bit rodna godina. „Đurđevi daždi — prazni badńi“. „Prođ se vedra Božića, a oblačna Đurđeva dana“. — Tko je na Đurđev dan gladan, vazda je gladan.

Ko zaspi na Markov dan (25. travńa), sve će ļeto drijemati a ne ćemo, ako na Markov dan, koga prvoga śretnemo u jutro, rečemo: „Dobro jutro! Ja sam jutros uranio i vidio sam zelen brijest i predô sam ti vas moj ļetni drijem“, onda nam se ne će drijemati. — Ko ide na Markovo u travu, bi' će mu žito kratko, pak reku: „Kuda ide Marko, tu je žito kratko. Kuda ide Lucija, tuda žito busija“. — Na Markov dan dobro je da nađe kiša barem toliko, da skvasi volu rog. — Ako na Markov dan zagrmi, ne će bit želuda.

Nije sretna noć od sv. Ivana (24. lipńa). — Ko bi hodio u oči sv. Ivana kroz paprat, pak da mu se cvijet od paprata zađene gdjegod za robu, znô bi sve, što se živine razgovaraju, a najviše, što kokot pjeva. — A ko bi našô na Ivan-dan četverolisnatu djetelinu, razumio bi živinski jezik.

Ako pane dažd o Velikoj Gospi (15. kolovoza), bi' će rodna godina, i kažu: „U agosto svega dosta“. „Velika Gospa — velika repa“.

Ako pane dažd o Maloj Gospi (8. rujna), ne će bit dobro za rod, pa govore: „Mala Gospa — mala repa“.

Ako pane pak (dažd) o Miholu (dne 29. rujna), onda: „Mihoļ dan-repušak“.

Na Mratin dan (11. studenoga) koji domaćin istoči vina iz svake bačve, druge godine će mu dobro rodit.

Ko na Lučin dan (18. listopada) zalije volove sa krenom, što je bio zakišan u vino, bi' će mu jaki za radńu. A ko zalije isti dan jagańce sa rakijom, u kojoj su bili zakišani ļuti šipci, ne će mu zaleđati.

Digitized by Google

Na Varin dan (4. prosinca, sv. Barbara) koja djevojka baci prva u vodu, gdje ide više čeļedi (!?) zaitat, malo vare, bi' će sretna svu godinu. — Kakav je dan na Varin dan, onaki će biti i na Božić. — Koja domaćica dâ vare kokošima na ovi dan, bi'će joj berićeta u ńima. — Da ajvan ide naprijed, čobanica dava na Varin dan svojim ovcama i kravama vare, da izjedu. — Da bude puna rodicâ, ubere grančicu lovorike, pak s onom kiticom krene svaku ovcu i pjeva tri puta:

„Vari, vari, varica,
Da se koti kravica
I bijela ovca jagńica.
Koliko ima na ovemu rodicâ,
Onoliko mi okotila kravica;
Koliko ima na ovemu rodicâ,
Onoliko mi okotila jagńica;
Koliko ima na ovemu rodicâ,
Onoliko mi okotila ovnica!

Ako dođe muški u kući prvi na Varin dan, prva ovca, koja se okoti, okoti' će muško; ako ženska, okoti'će žensko. — Isto tako ako ima žena u bremenu, ako dođe muški, rodi' će se sin; ako ženska, rodi' će se kćer.

Ako je kiša na Božić, govore: „Pun je Božić, bi' će rodna godina". — Ako u prestupno godište dođe Božić u utornik, bi'će gladna godina, pa govore: „Prođ se prestupna godišta — i utorna Božića". — Ko na Božić pro noć usadi garofo (karanfil), pa ga polije vinom, na onemu će istomu struku bit više kolura garofala. — Ako kokoš gubi jaja, onda na Božić, kad dignu pečenicu s ražńa, zapreću s onim ražńem pepeo i govore:

„Kudgod moje koke hodile,
Svud ovdje jaja nosile".

Ako se na Božić krene djevojka s ražńem, na kome se je peklo meso za ručak, brzo će se vjerit.

(Svršit će se.)

Digitized by Google